

**Ars medica, quae et Ars parva / Martino Acakia Catalaunensi ... interprete, et enarratore.**

### **Contributors**

Galen.

Akakia, Martin, 1497-1551.

Osler, William, Sir, 1849-1919

Fletcher, Walter Morley, Sir, 1873-1933

### **Publication/Creation**

Venetiis : Ex Officina Erasiana, apud Vincentium Vaugris, 1544.

### **Persistent URL**

<https://wellcomecollection.org/works/brp9rqk6>

### **License and attribution**

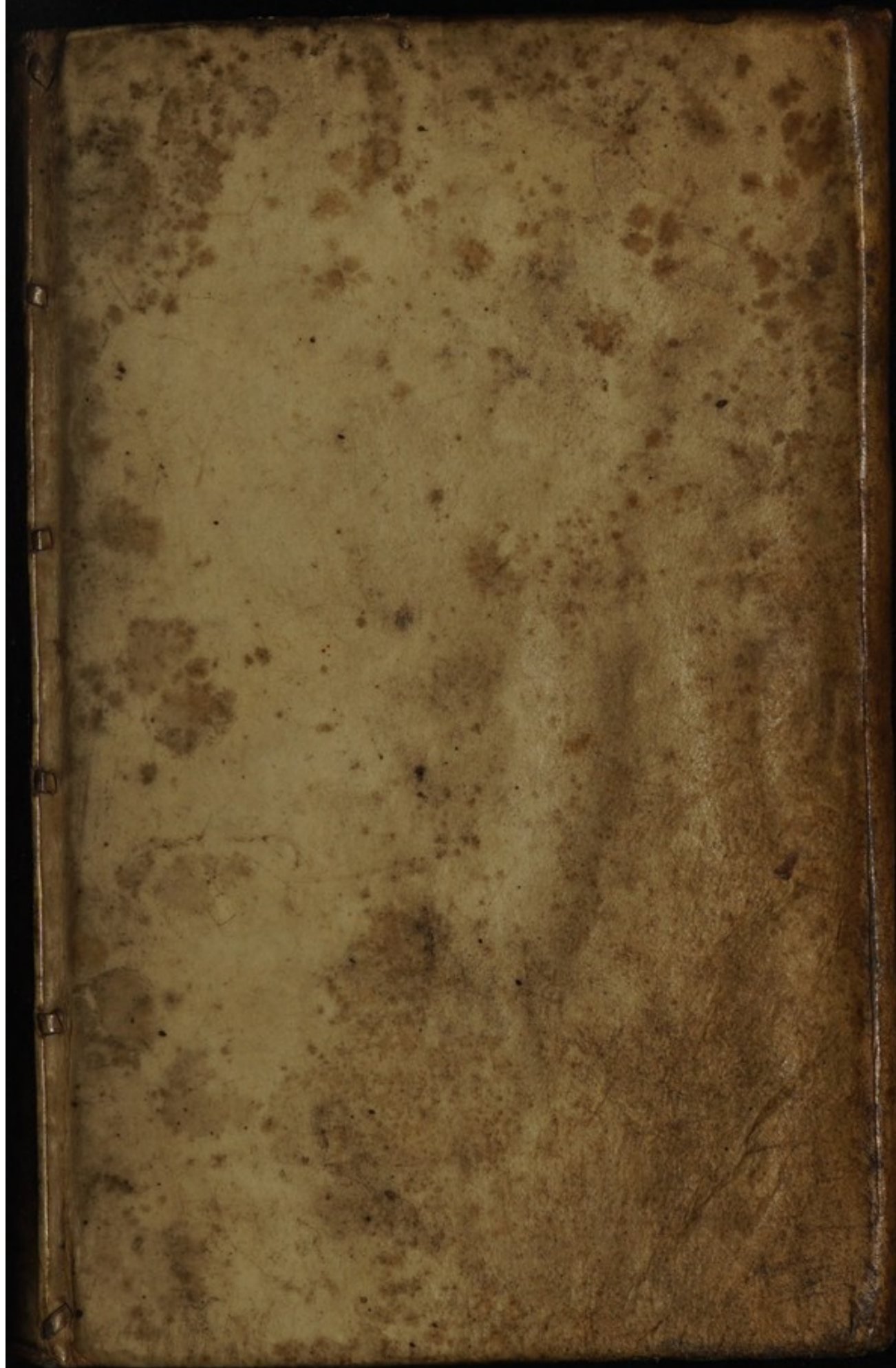
This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.



Wellcome Collection  
183 Euston Road  
London NW1 2BE UK  
T +44 (0)20 7611 8722  
E [library@wellcomecollection.org](mailto:library@wellcomecollection.org)  
<https://wellcomecollection.org>





GALENI

ARS

MEDICA











6886  
A



W. L. Metcher

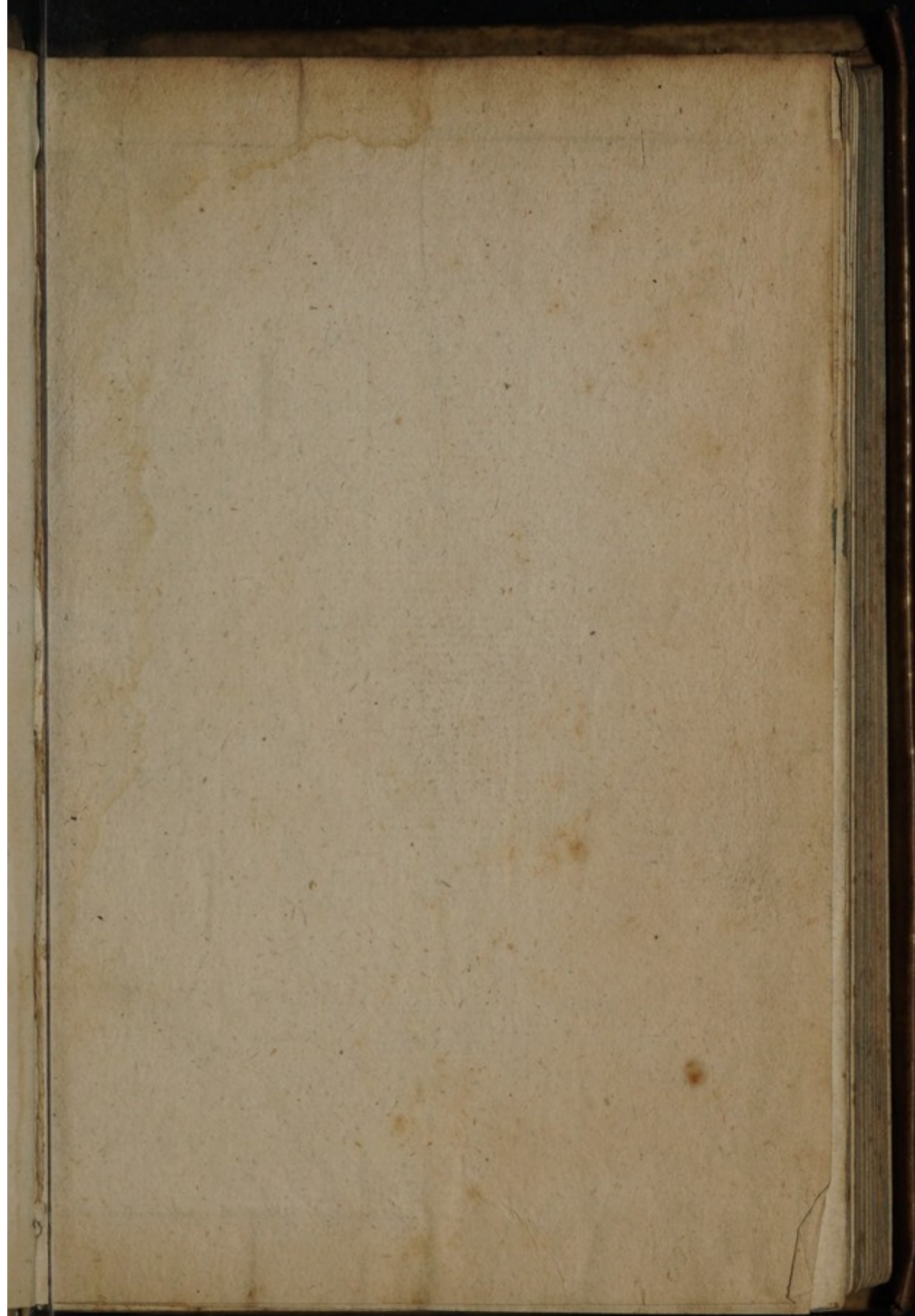
from Sir Wm. W. W. W.

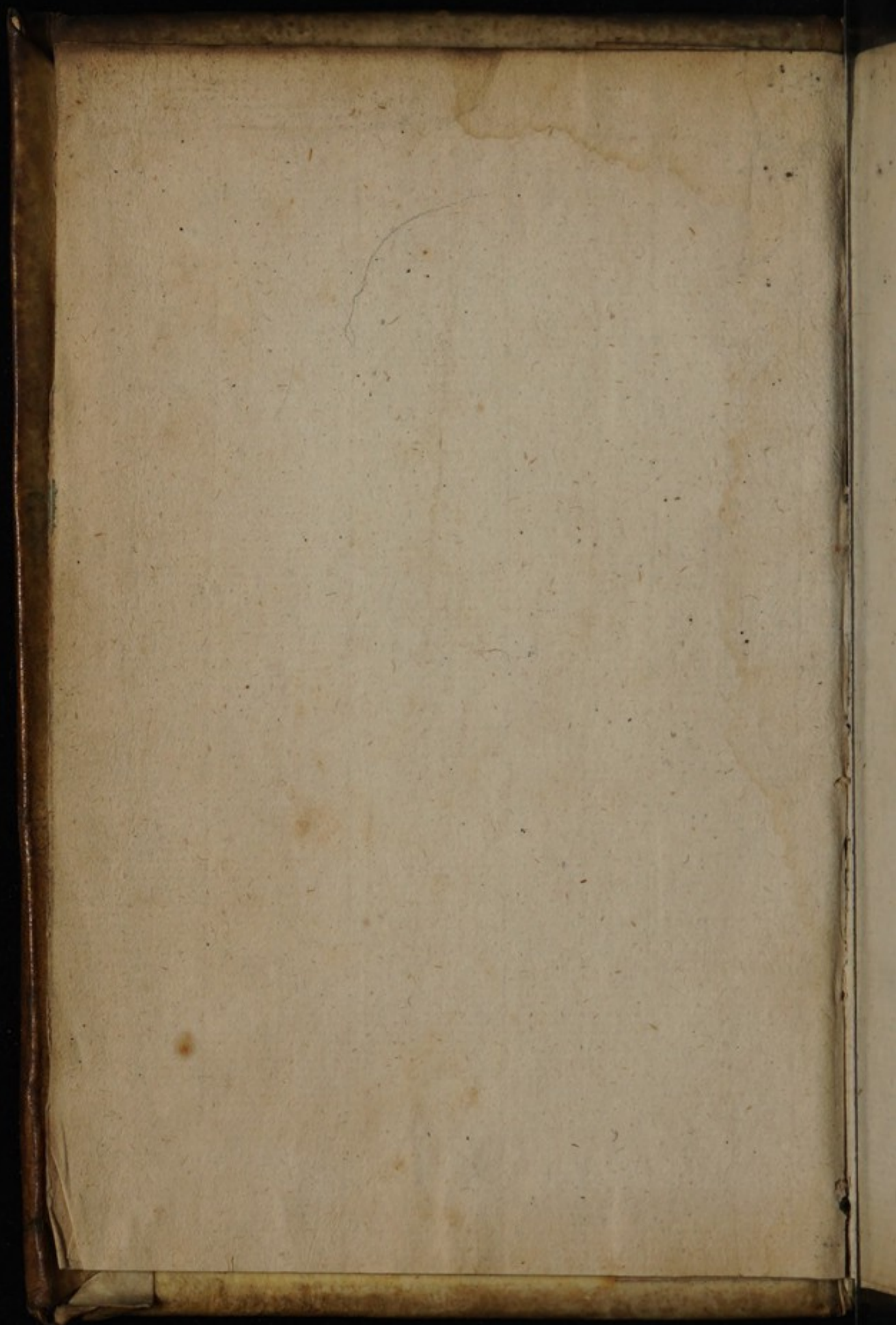
(Oxford 4 July 1918)

184

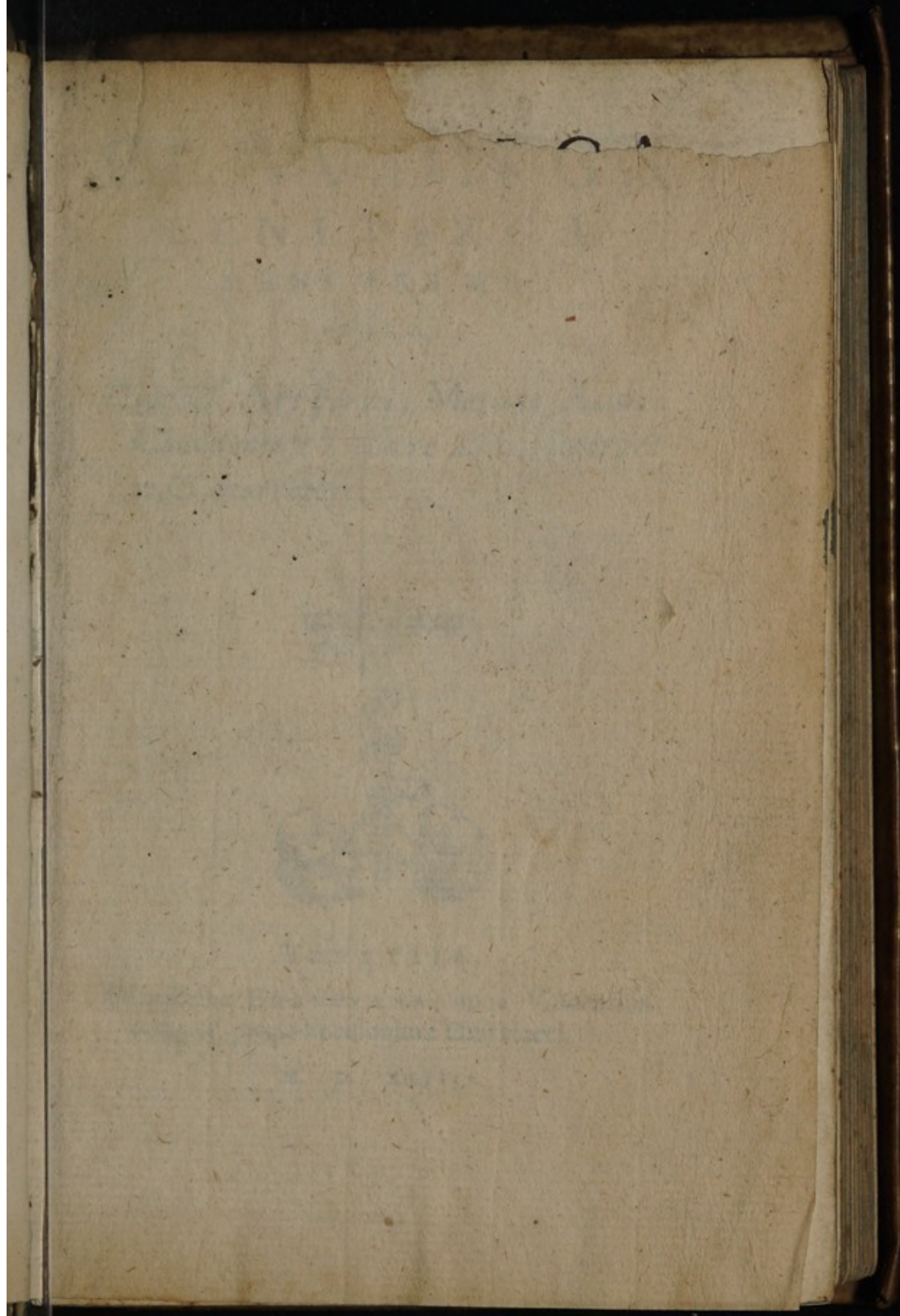
7/2

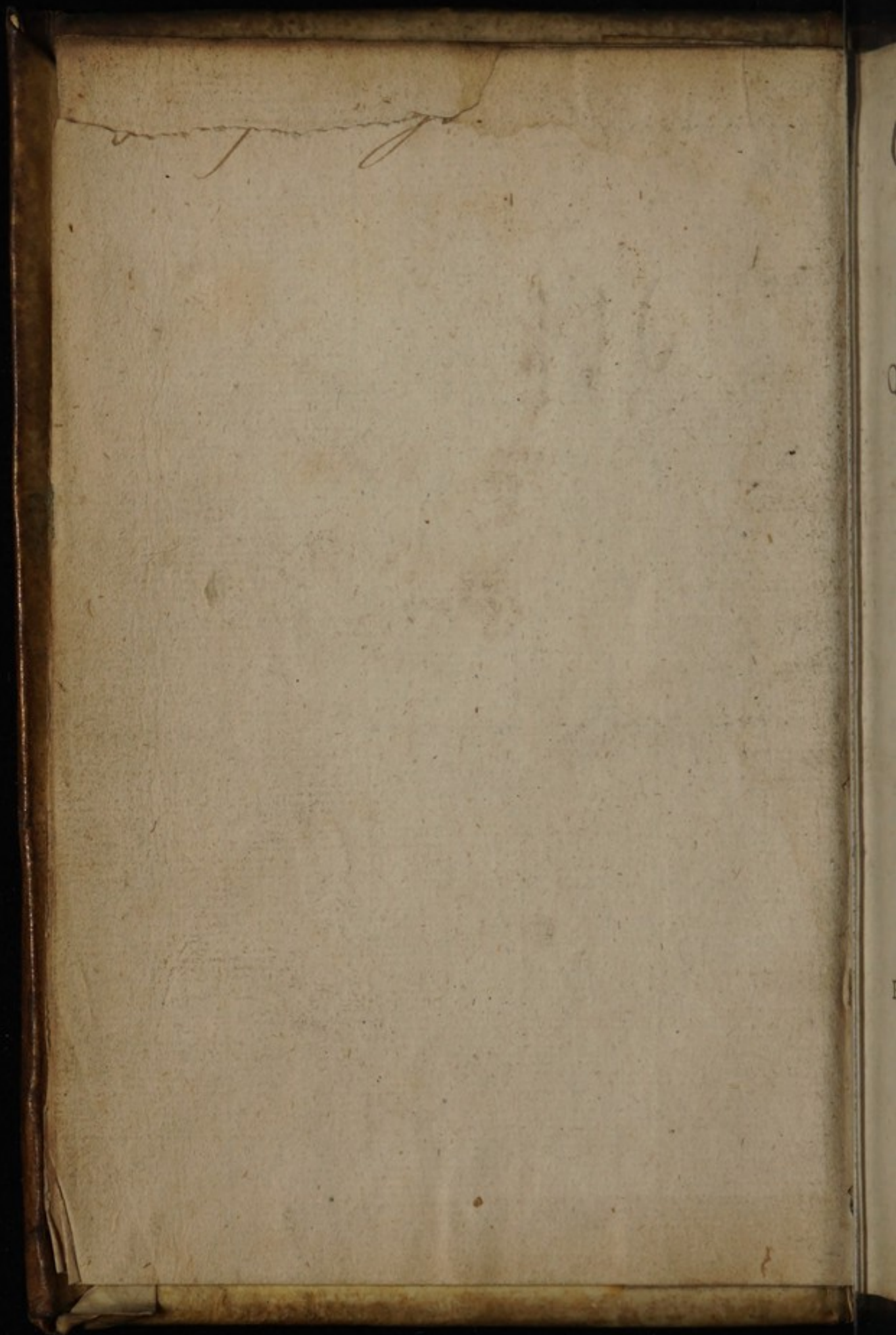














CLAVDII GA  
LENI PERGA  
MENI ARS ME-

DICA,

*Quæ & Ars parua, Martino Acakia  
Catalaunensi Doctore medico interpre  
te, & enarratore.*



VENETIIS

Ex officina ERASMIANA, apud Vincentium  
Vaugris, prope horologium Diui Marci.

M. D. XLIIII.

CHAMBERLAIN  
LENI P. B. R. G. A.

NEW YORK

1880

One of the most important works in the history of medicine  
The author's name is not known  
The work is a valuable contribution to the history of medicine

305475





FRANCISCO VALESIO CHRIS-  
tianissimo Francorum Regi Martinus Acakia  
medicus felicitatem.



Veni nuper in Regiam tuam, FRANCIS-  
CE Rex, Regū omnium potentissime,  
uenissem, ut tibi salutationis officium  
præstarem, omnemq; meam diligentiam,  
operam ac studium, ut æquum erat, de-  
ferrem: te inter prandendum differentem, cum de rerum  
aliarum, tum maxime medicinæ scientia audiui, summa  
cum uoluptate atque admiratione. Maximam enim tum  
intellexi in te esse, quod ab omnibus antè sæpe accepe-  
ram, rerum peritiam, summam uim, ac excellentiam inge-  
nij, ad rerum omnium disceptationem apti & accommo-  
dati: incredibilemq; in sermonibus facilitatem. Soles enim  
inter epulas de rebus serijs, ac arduis disputare, ita doctè  
et copiosè, ut omne uitæ tempus nō in armis, non in Rei-  
pub. administratione solum, sed in his disciplinis, quarum  
de rebus disputatur, posuisse uideare. Commendatione ita-  
que literarū, Rex optime, non in aula solum, sed in omni-  
bus Regni tui Academijs, multos qui disciplinas & artes  
excolant, ac exornent, foues, constitutis etiam amplissimis  
stipendijs: quō nihil præstantius ad amplificandum re-  
gnum, imperiumq; tuum, & memoriam tui propagandam  
posterisq; relinquendam, efficere potes. Quod beneficium  
tuum, Rex maxime, quàm latè pateat, omnes animaduer-  
timus. Nemo enim est in hoc tuo regno amplissimo, siue  
latinis, siue græcis, siue hebraicis disciplinis eruditus  
sit, qui non omnium suorum studiorum atque disciplina-  
rum



rum authorem te, atque principem esse agnoscat, ac inge-  
nuè fateatur. Si enim memoriâ repetere uelimus initium,  
ac uelut infantiam academïæ tuæ Parisiensis, & cum eo  
tempore, quò tu adhuc ad regni gubernacula sedisti, con-  
ferre: profectò uel nullum prorsus Græcarum, Hebraica-  
rumq; literarum usum, uel certè exiguum fuisse reperi-  
mus. At ex quo ad Rempu. accessisti, in tanto usu, tantoq;  
precio, & honore esse coeperūt, ut Hebraicè multi, Græcè  
item multi sciant. Hinc factum est, ut nunc dispulsæ tene-  
bræ sint, suoq; nitore, ac splendore disciplinæ omnes resti-  
tutæ: atque ut Grammaticen, Rhetoricen, aliasq; artes ta-  
ceã, Medicina certè nunc maximè nitet, pristinumq; splen-  
dorem recuperauit: idq; tibi, Rex, medici debent: qui certè  
nunc tuo beneficio ita linguam græcam tenent, ut Hippo-  
cratem & Galenum huius artis principes, non solum La-  
tinos, sed & Græcos legant, euoluant, ac intelligāt, in lin-  
guamq; latinam cōuertant. Inter quos ego cū locum ali-  
quem tenens, Galeni artem paruam, quam & medicina-  
lem uocant, è græco in latinum uertissem, eamq; commen-  
tarijs meis quam potui diligentissime illustrassem: eum la-  
borem tibi Rex omnium maximè dedicandum putauit:  
quòd non solum hanc disciplinam tuo beneficio in tantam  
dignitatem, & amplitudinem elatam esse, quantam & lau-  
dare, & approbare soles, uerumetiam de ea egregiè, ac li-  
benter differere te scirem. Scio equidem indignum hoc  
esse tua maiestate munusculum: sed tamen singulari tua,  
quam omnes prædicant, humanitate fretus, id tibi non in-  
iucundum, & ingratum fore spero. Valeat & uincat tua  
maiestas, & authoritas.



Ἔς τῃ μαρτίνου ἀκακίας τῇ τῇ μικρᾷ τέχνης γαλῶ  
ῥηγνῆτω ἰωάννη γοραῖς ἐπίγραμμα.

γαλῶς ἐφτόνος ἔλε, πολυτεάνω δ' ἐνὶ χάρτι  
ὥς ὑπὸ γῆς κρύφει τὰ γὰρ τῶν ἀγαθῶν.  
Καὶ ῥ' ἔλατον διηρὸν κεκρυμμένα, ἔδε τις αὐτῷ  
Δισαυρὸν, βίβλῳ ἔνθεν ὀρυσσόμενον.  
τὸν δ' ὅτ' ἀκακίας ποτὲ φώρασεν, ἔκτ' ἄρα κένος  
παγχρύσων ἀγαθῶν μυριάδας παρέχει.

*Idem ab eodem in latinum conuersum.*

*Inuidit tandem nobis, chartaq; Galenus*

*Exigua abscondit abscondit quas cumularat opes.*

*Delituere diu, nec quisquam comperit ante,*

*Quoniam thesaurum foderat ille loco.*

*At positum Acacias hoc libro inuenit, et inde*

*Plena nunc promit multa talenta manu.*





# INDEX LOCUPLETISSIMVS EO=

rum omnium, quæ in toto opere continentur.

A	ant	441
Abstinentium ab immodi-	Aër	484.485
cis affectibus animi 377	Ab aëre ambiente quo mo-	
Accidētia exulcerati pulmo	do corpus immutetur 360	
nis 296	Aër, motus, quies, & animi	
Accidentia principum facul	affectus quatenus corpus	
tatum 252	immutent 379	
Accidentia quomodo uocen-	Aetatum diuifio 137	
tur substantiæ 6	Aetatum morbi 248	
Accidētia sēsus.cōmunis 255	Affectio à simili, facile fit 214	
Acrochordon 460	Affectiones eiusdem sunt	
ἀχροϊα unde fiat 242.265.	scientiæ 46	
268.	Affecto ore uētriculi condo-	
Actio unde pendeat 96	lescūt cor & cerebrū 280	
Actiones corporis unde 76	Affectus duplex 302	
Actiones ex accidente 238	Affectus cordis & cerebri	
Actiones πρακτικὰ 98	quæ cōsequantur 308	
Actiones primæ 238	Affectus magnitudo reme-	
Actiones principis faculta-	diū celere desiderat 31	
tis 77	Affectus præter natu. 404	
Actiones principes 99	Affectus qui fit, & causas	
Adeps quomodo concre-	præsentes habet, duas indi-	
scat 202.210	cationes habet 409	
Adnascentia corpori præter	Affectuū complicatorū plu-	
naturam 460	res indicationes 445	
Adnata locis affectis quid	Affectibus in complicatis à	
ostendant 305	quo incipiēda curatio 445	
Adstringentia quid effici-	Affectibus in cōtrar ijs à quo	
	a iij incipi-	



incipiēda curatio: & huius	Anasarca	270	
rei exemplum	446	Anathreptice	472
ex Affectibus partiū quarti	Anatome necessaria ad ea		
generis per accidens præ=	cognoscēda quæ sensum fu		
sagimus	351	giunt	245
Agentis, ad id quod patitur,	Anethum	455	
proportio est	221	Animalis dissipatio quomo=	
αμορροίδες. 324. uide Hæ=	do fiat	219	
morrhoides.		Animus corporis affectionē	
αἰτιολογικὴν	14	sequitur	132
Alboris munus	9	Animi mores	80
Alere celeriter quæ pos=		Animi motus unde	151
sint	474	Animosa facultas ad ratio=	
Alexiteria	468	nem	156
Alimentū multiplex	219	Anodyna in puncto nervo	
Amentia unde fiat	254	419	
Allium	455	Anodynīs quando utendū	38
Alius fluida sequitur læsam	αἰμορραξία 254. 256 recte expri=		
attractionē iocinoris	268	mitur uocabulo fatuitatis	
Alius liquida consequitur	256		
atrophiā ex imbecillitate	ἀνομάλος ὑγιαίνειν	135	
attractricis facultatis	270	ἀντίσπασις	470
Alui sedimenta quomodo	ἀσθμητός & ἀσθμησία	163	
ægritudinem futurā præ=		Apertæ uenæ in gula no=	
nuncient	313	tæ	279
Alium deijcientia	313	Aphorismi Hippocratis nul=	
Alium tardā efficiētia	314	lo ordine nituntur	3
ἀμετοι propositiones	20	Apium	45
Analeptice	472	ἀποκνεῦσαι	447
ἀνάλυσις	5	Apoplexia	344. 345
		Apospasma	



Apospasma	401	post actionē, exercentur cō	
Apparere bifariā dicitur	251	trario ordine quo inuent.e	
Apparentia duplicia	22	fuerunt	4
Appetentia alienorum	282	Arteriæ angustæ	161
Appetentia cibi & potus un		Arteria aspera quare in mul	
de fiat	282. & 375	tas fibras distributa	231
Appetentia duplex	222	Asperia arteria uocis mate=	
Appetentia immodica	281	riam præparat	231
Appetentia quomodo deijcia		Aspera arteria quomodo ob	
tur & pereat	280. 312	struatur	296
Appetentia uētriculi aliquādo		Aspera arteria quomodo le	
cōcostrice deterior	220. 221	uigetur	440
Appetentia imbecillitas un=		Arthritis	466
de fiat	281	Artus multum exsiccati, in=	
Appetitiua uis deficiētis, da		ualidi ad motus	357
ta animalibus et plātis	357	Asthma quid	292. 297
Appetitus animalis quomo=		Atheroma	460
do fiat.	223	ἀστυλα quid	263 ἀστυοι 267
Aqua 484. & 485 per tot.		Atra bilis quale iecur esse	
Aquosus humor oculi	147	indict	271
ἀραχνόειδης tunica	338	Atra bilis quid	272
Arachnoides tunica quare		ἀτροφία comes est imbecilli	
uenis et arterijs plena	340	tatis attractricis faculta=	
Ars quid sit	40	tis	269
Ars & scientia quando ea=		ἀτροφία unde sit	327. et 399
dem	40	Aucupatoria ex illis artibus	
Ars, uniuerforum est	47	est quæ aliquid acquirūt	4
Artes omnes constituuntur		Aues multæ, ut falco & ac=	
à finis notitia	1	cipiter meatum habent bi=	
Artes quæ relinquūt aliquid		lem à iecore ad uentriculū	
		deferentem	



deferentem	244	Calidi cerebri notæ	116
B		Calida & sic. tēperies	209.
Bilis quæ gignitur in uen-		Calida & sicca temperatu-	
triculo qualis sit	244	ra declinante atate graci	
Bilis atra putrescens in ue-		lescit.	213
nis, assiduam febrem cre-		Calidū & frigidū sine rela-	
at	366	tione ad alias partes	149
Bilis flaua transfusa in cor		Calidum & humidum mor-	
pus citra putredinem, mor		bosum.	135
bum regium facit	367	Calidi & humidi maxime	
Bilis flauæ & atræ genera		somniant.	131
tio	176	Calida & humida temporis	
Biliosus uomitus nō semper		cōstitutio quid efficiat	360
calidi corpo. est nota	244	Calidum & siccum facile	
Biliosis morbis calidi humi		ignescit.	169
di opportuni.	248	Calidū & siccum humores	
βίλιμους	282	torret, & pilos gignit.	166
Bronchia reiecta quid osten		Calidi & sicci cordis pul-	
dant.	249	sus	165
C		Calidi & sicci hepatis no-	
Cacochymum corpus quid		tæ	178
efficiat.	205	Calidi munus dilatare	8.118
Calculus quomodo transpo-		Calor duplex in corpore	79
natur. 432. quomodo ex-		Calor attrahit	126
trahatur	ibidem	Calor dissoluit substantiam	
Calida uehementer, non con		hepatis	457
ueniunt neruis	419	Calor excedens capillū de-	
Calidum maxime agit	182	nigrat	211
Calidum homogenea con-		Calor concoquit	111
gregat.	189	Calor facultatem ciet	171
		Calor	



INDEX.

Calor in sic. acrior	167.199	Canescentes cito	138
Calor natiuus accenditur	à Cane rabido morfi, cur ab		
motu	268	aqua abhorreant	326
Calor natiuus consopitur	Cappares		455
quiete	268	Capillus crispus	199
Calor natiuus actionum opi	Capillus flauus sanguinẽ tẽ		
sex	181	peratum testatur	199
Calor natiuus consopitur, ni	Capillorum color		111
si excitetur motu	362	Capillorum notæ	111
Calor natiuus facile dissipa	Caput magnum	99	par=
tur	184	uum	100
Calor natiuus quando re=	Capitis paruitas		160
mittatur	213	Capitis diathesis	99
Caloris natiui refrigera=	Capitis proba figura		101
tio	150	Capitis propria figura	102
Calor suauis	124	Capitis tẽperati signa	ibi.
Caloris actio	108.117	Carbunculi secunda species	
Caloris munus	8	unde fit	424
Caloris mediocris effec.	125	Carbunculi unde	466
Callus & calli generatio	Carcinoma	303	unde
416.418.460	fiat		367
Callus quid habeat commu=	Cardialgia		265
ne cum alijs partibus	418	Caro mollis & multa	208
Caluities unde fiat	113	Caro simplex	196
Cancer	271	Caros unde fiat	254
Cancri unde	466	ei insint	255
Candidus humor oculi qua=	Cartilago reiecta signũ exul		
re tenuis	339	cerati pulmonis	305
Candidus humor ante pupil	Casia		457
lam	339	Cataphora	254
		Cata=	



Cataphoræ species	255	sint ibid.	
Catagma	400	Causæ conseruatrices tot	
Cataracta	461	sunt, quot modis corpus no	
καταρᾶς	462	strum corrumpitur	354
καταρᾶς τινδ	462	Causæ cōseruatrices omnes	
Catoche unde fiat	254.255	ex genere corrigētū	355
Catochæ quæ insint	255	Causa prohibens quod futu	
Cauitas in ulcere genus mor		rum est	402
bi	426	Causæ intemperiem tollen=	
Causarum diuifio	9	tes	402
Causa cur sonitus, strepitus		Causa intemperiei prius tol	
sibili, tinnitus & murmu=		lenda	408
ra aliquando audiatur nul		Causæ doloris cerebri ex=	
la re foris sonum efficien=		ternæ, & internæ	261
te	334	Causæ morbosæ	341
Causa efficiens quæ dica=		Causæ salubres quomodo in	
tur.	9	salubres fiant	368
Causa curatrix	402	Causæ salubres	471
Causæ efficiētes dupli.	10	Causæ salubres ab externis	
Causæ eiusdem plures effe=		& internis causis interi=	
ctus	72	tus petuntur.	359
Causa cur nullus sonus au=		Causæ salubres ad propor=	
diatur ab ægris	335	tionem mutandæ si corpus	
Causa partim curatrix, par		ab optima cōstitutione de	
tim prospectrix	402	flectat	383
Causa mortis per se, quæ		Causarum salubriū materia	
fit	24	quis recte uti possit	384
Causæ conseruatrices cur		Causarum salubriū duplex	
potius appellentur quàm		genus	465
immutatrices	388	& quæ Causas non necessario affi=	
		cientes	



cientes corpus nostrū, edu-	Cibus quomodo corrumpa-
cendis, adinuendis, facien-	tur in stomacho 287
dis, agendis, Galenus com-	Cibus & potus largior &
plectitur. 368	ceteræ causæ salubres im-
Causus unde 466	moderate adhibitæ quæ
Celeritas & frequentia re-	excrementa faciant 377
respirationis 168	Cibus quando natet in sto-
Cephaleā quæ ostēdāt 263	macho. 286
κεφαλοειδής tunica 339 qua-	Cibus uiscosus crassus fugi-
re lucida 339	endus. 475
Cerebellum 104. 105	Cibi penuriā quæ pars sen-
Cerebrum facultatis anima-	tat 220
lis principium 98	Cibi quomodo in uentriculo
Cerebrum habet sensum he-	corrumpantur 314
betem 262	Cicatrix quomodo induca-
Cerebrum probè tempera-	tur 427
tum. 109 149	Cinamomum 457
Cerebri affectus unde cogno-	νιττα 282
scantur 252	Coctio unde fiat 236
Cerebri calidi aut frigidi	Cognitio neruorum est ne-
signa. 108	cessaria ad morborum cu-
Cerebri functiones dupli-	rationem 345
ces 145	Coloris cognatæ inter se
Cerebri natura deprehendi	tres differentiæ 210
tur 99	Color externarū rerum ta-
Cerebri sicci notæ 121	lis est, qualia sunt quæ in
Cerebri uentres tres 103	pupilla continentur 244
à Cerebro quæ nascantur 103	Color humoribus similis ef-
χερσιν 15	florescit 202
χύλος 144	Color liuidus & plumbeus
	quid



quid significet	211	emendari possit	429. 430
Color niger unde fiat	117	Cōformationis uitia in qui-	
Color ostendit affectum cor-		bus consistent	429
dis	265	Coniectura artificiosa & si-	
Color rufus	202	ne arte	245 unde suma-
Coloris gratia unde	124	tur ibi. &	247
Colores in cute unde	265	Constipatio cerebri, spiritui	
nō p̄x duplex	127	uisorio uia praecludit	341
Comitialis morbus redit		Constitutio deterrima	63
per interualla, & huius rei		Cōstrictio & obstructio cau-	
causa	254	sa suppressae urinae	250
Comitialis morbus unde		Cōtineri in pulmone & tho-	
fiat	254. 466	race quae dicantur, & quo-	
Commodiora loca in uacuan-		modo uacuentur	435
do quae	437. 438	Contrarium quid proprie di-	
Communes animi senten-		catur in tollendis mor.	406
tiae	25	Contraria iecoris tempe-	
Compositionis uitium par-		ries	172
uum, inter salubria adhuc		Contraria quae adhibentur,	
censetur	390	talia esse debent qualia di-	
Concauum, homonymū	426	cuntur	405
Concoctio & mistio quomo-		Conualescentes ex quibus	
do fiant	183. 184	morbis intelligat Gal.	472
Concoctio praesentem cau-		Copulatis duobus affectibus	
sam ostendit	72	uter prior curandus	429
Concoctio sine motu ad lo-		Cor calidum, totū corpus in	
cum fit	235	contrarium mutat	179
Concoctrix facultas quando		Cor dolet per cōsensum	265
ledatur.	287	Cor lesū in sinistro uen-	
Conformatio uitata	23	ubi	
		triculo, subito mortem af-	
		fert	



# INDEX.

fert	266	minor quid portēdat	327
Cor, natiui caloris fons	157	Corporis moles rubicundior	
Cor siccum pulsus duros fa		aut flauior aut albior quid	
cit	164	significet	327
Cordis affectus ex pulsu		Corpora ex tēperatura ele=	
264 ex febribus	ibi.	mentorū	482
Cordis affectus quæ osten=		Corpulentum & carnosum	
dant	263	corpus	205
Cordis & arteriæ mutuæ		Corpuscula crassa in oculis	
operæ	150.151	diuulsa quid faciant	343
Cordis facultas duplex	150	Crassa densant & obstru=	
Cordis frigus quid sit	182	unt	412
Cordis humidi notæ	164	Crassa non penetrant	412
Cordis temperamentum cor		Crassities uaporis minus re	
pus sequitur	168	cipit rerum species	342
Corpus intra limites sani=		Crassitudo ad corporis mo=	
tatis	82	lem refertur.	210
Corpus à quibus immute=		Cruditas quale hepar de=	
tur	355. 356	claret	272
Corpus assidue mutatur	90	Cruditas unde nascatur	268
Corpus in dies siccius eua=		Crystalloidis humoris si=	
dere	356	tus	339
Corpus assidue instauran=		Crystalloidis humoris si=	
dum	364	gura ibi. Eius polita sub=	
Corpus præparandum ante		stātia repræsentat res ma	
remediorum exhibitio.	369	iores quàm sint	242. 243
Corporis constitutio ex qui		Curare quid	403
bus	76	Curatio morborum per con	
Corporis habitus	195	traria	14
Corporis moles maior aut		Curatio pūcturæ nerui	419
		Curatio	



Curatio solutæ unitatis du=	bus consent.	12
plex	417	Defluuium pilorum 113
Curationis inuentio à st=	δαλία & τολμία δυνία	162.
gnis	45	163
Curationis ordo seruandus	Deliquium animi unde	
ubi nihil urget	31 fiat	322
Curatio unum scopum habet	Deliquia animi.	466
omnium primum	403	Delirium unde fiat 254
Curationis scopi particula=	Delirium etiam sine cere-	
res tot sunt, quot affectus	bri intemperie fit, & quo-	
præter naturam	403 modo	258
Cutis color temperamentū	Delirium ex affecto dia=	
ostendit	198 phragmate.	294
Cutis contextura	208	Dementia melācholica 159
Cutis perforatio unde	118	Dementiarum inter se diffe-
Cyminum	455	rentia 257. 258
Cynanthropia	257	Demōstratio, & quibus ab=
D		soluitur 17. 18
Defectus partium cura=	Demonstratio duplex	26
tio	459	Demonstrationes ex quibus
Definitio quid	6	causis fiant. 28
Definitio ennoēmatica	2	Detergentia medicamenta
ex quibus constet.	ibid.	& remedia 428. 441
Definitio substantialis	2	διαγνωσικὰ, προγνωσικὰ 73
Definiēda in re aliqua quid	Diagramma primum 62	se
spectandum	6	cundum 87
Definitio medicinae omnia	διαμασθήματα	470
medicinae capita comple=	διάνοια	327
ctitur	14	διαπαν-ρς 46
Definitiones optimæ ex qui	Diaphragma interdum per	
	se affi=	



- se afficitur 293 qui intro recurrere non po  
 Diaphragma communicat af test 465  
 fectum suum cerebro 294 Dilatationis uenarum in pul  
 διαπύον αἷδος 319 mone notæ 296  
 Diastole & systole 170 Dioscorides in descriptione  
 Differentiæ propriæ et com plantarum definitione en=  
 munes 7 noëmatica utitur 15  
 Differentiæ dolorum ex na= Discendi facultas unde 106  
 tura loci affecti 399 Discendi modus à natura 106  
 Differentiæ doloris à natu= Disciplinæ quibus modis do  
 ra partis affectæ 303.304 ccri possint 3  
 Differentiæ omnes uictus ci Disciplinæ inueniuntur re=  
 tò & potenter corpus im= solutione 3  
 mutant 363 Disciplinæ memoriæ man=  
 Differentiæ formationis dantur ordine definitionis  
 390 ibidem.  
 Differentiæ morborum ferè Disciplinæ traduntur ordine  
 omnes in eadem parte in= compositionis ibid.  
 ueniuntur 398 Dispositio cerebri cognosci=  
 Differentiæ partium simpli tur ex his quæ excernun=  
 ces 481 tur 260  
 Differentia substantialis un= Dispositio cerebri cognosci=  
 de inueniatur 6 tur ex doloris differen=  
 Differentiarum substantia= tia 261  
 lium penuria 9 Disquisitio suppressionis uri  
 Differentiæ unde accipien= næ 249  
 de ibidem Dissolutio definitionis 1  
 Digerentibus utendum quan Diuisio 15.16  
 do inter spatia intermedia Diuisio accidentis in accidē  
 effunditur humor tenuis tia.17.& in subiecta, ibid.  
 b & contrà



Et contra subiecti in acci-	Dolor proprius cephalæa	
dentia	ibidem	262
Diuisio plurimum cōfert ad	Dolor pungens Et lancinās	
cōstituendam definitionē	16 in pleuritide	288
Diuisio uocis	17 Doloris cerebri differentie	
Diuretica quæ	438.439 unde sumantur	261
Doctrina	2 Doloris differentie ab intē-	
Doctrina quæ dissolutione de	peric natae	262
definitionis fit, dignitate infe	Dolores quomodo fiant in	
rior est ea quæ resolutione	corde	264.265
fit	1 Durum	143
Doctrinam quæ dissolutione	Dysenteria uera	272
definitionis fit, in hoc libro	Dysenteria ex atra bile ibi.	
Galenus instituit	1 in Dysenteria qualia excer-	
Doctrinā quæ à finis notio-	nantur.	272
ne est, primus omnium Ga-		E
lenus scripsit	ibidem	Εικονογραφικόν
Doctrinæ omnis dispositio	Εικονογραφικόν	435
triplex	2 Εικονογραφικόν	258
Docēdi ratio triplex	479 Εικονογραφικόν	428.431
Dolor	258 Εικονογραφικόν	413
Dolor attrahit	32 Educatio mala	258
Dolor distendens à flatu	262 Effectus idē per plures cau-	176
Dolor grauis ab humori-	bus monstratur	27
bus	262 Effectus Et causa quando se	
Dolor gulæ ubi sētiatur	282 mutuò probent	26
Dolor mordax. 262. quid in-	Effluuij substantiæ repara-	
dicet	ibidem tio	218
Dolor oris uentriculi ubi sen	Elementa, Et eorum natura	
tiatur.	283 483	



# INDEX.

Elementa impura	484	Ethmoide ossa	333
Elementorum in se mutatio	485. & per totam pag.	ἐνπάθεια & δυσπάθεια	83
Elephantiasis	271. 465	εὐχρῖα	265
Emissaria cerebri	260	εὐχρῖα & ἄχρῖα quid sit	
ἐμπλασινὰ	431	265	
Emplastica duplicia	431	εὐσαρκία & εὐσαρκος bifida-	
ἐμπυοί	433	riam dicuntur	207
ἐν μέρει	70	εὐτολμία animi	155
ἐννοημάτων definitio	15	ἐντολμοί	170
Enterocoele, & eius causa ac		θέρσθημα	463
curatio	464	Exemplar græcum emenda-	
Epidemia Hippocratis nullo		tum	237
ordine nituntur	3	Exasperata quæ facile emē-	
Epiplocele, & eius causa ac		dari & leuia fieri possint,	
curatio	464	& contra	440
ἐπιπολάζειν	286	Excrementum duplex in ge-	
ἐπίδεκτικὸν quid significet		neratione carnis	427
42. 43		Excrementum retentum in	
ἐπιληψία	254	uētre & intestinis, quæ ma-	
Erosæ uenæ in gula notæ		la inuchat.	366
279		Excrementorum prouentus	
Erosio unde fiat	303	unde	357
Erosionem pulmonis & eius		Excrementa unde, & quæ,	
uasorū præcedentia	295	& in quibus colligantur	
Erysipelas	271	364. 365. 366.	
Erysipelas, & unde fiat	366	Excrementa qualia & quan-	
466		ta esse debeant	375
Erysipelatis notæ	276	Excrementa hominis tempe-	
ἐτερογενῆς partes.	8	rati, & qui omnibus tempe-	
		ratis utitur, nullum habent	
		b ij uitium	



uitium	377	Extensio in osse	463
Excremēta mediocria	110	Extenuantium ciborum mul-	
Excremēta ostendunt probi		tae differentiae	455
tatem uel uitium cōcoctio-		Externae causae corruptio-	
nis quae fit in uentre	375	nis & interitus nostri	358
Excrementa pituitosa quid		F	
significant.	229	Facienda quae	248
in Excrementis quid sit con-		Facultas ex temperamen-	
siderandum	77	to	488
Excretionēs modum excedē		Facultas quomodo exolua-	
tes, praeter naturam	366	tur	321
Exercendae sunt omnes par-		Facultates naturales	235
tes corporis tantisper dum		Facultates naturales insitae	
laborem sentiant	382	32	
Exerceri oportet in libris de		Facultates quatuor natura-	
demonstratione	478	les, quatuor qualitatum tē-	
Exercitatio uehementior ce-		peramētum sequuntur	235
lerior & uiolentior quid	236		
efficiant	374	Fauus	460
Exercitatio languida quid		Febris diaria facile in hecti-	
efficiat	ibidem	cam transit	169
Exercitationis modus, tem-		Febris diaria in inflammatio-	
pus, qualitas, quare pra-		ne gule	278
termiffa	373. 374	Febres ex bubone	350
Exercitationis qualitas		Febris ex humorum putredi-	
382		ne quomodo curanda	406
Exercitatio quando sit di-		Febris interpolata unde	367
mittenda	373	Febris putrida	205. 169
Expiratio magna cur fiat		Febris putris in inflāmatio-	
170		ne pulmonis	278
		Febris,	



Febris, substantia interdum di- citur	3	6	Flatus quem dolorem in cae- pite faciat	261
Febres quaedam diariae idem- tidem repetunt	278	466	Flatus unde fit	328
Febres quotidianae	466	466	Flatus in uentriculo unde fiant	284
Febres quartanae unde	466	288	Flatus in quali uentriculo ex- citentur	285
Febris quomodo fiat in pleu- ritide	288	264	Flauae & atrae bilis genera- tio	176
Febres tertianae quale cor produnt	264	466	Flaua bilis quale iecur esse ostendat	271
Febres tertianae unde	466	264	Flaua bilis retenta, & in ue- nis putrescens, ardentis fe- bres creat	366
Febribus saepe corripitur, quem cordis affectum ostendat	264	103	Fluor substantiae nostrae	14
Fiducia unde, & audacia	155	144	Foeminae delectatio in coi- tu	188
Figura rotunda	103	390	Foeminae iracundiae	156
Figurae concinnitas in oculo	144	11	Fons caloris natiui	180
Figurarum differentiae	390	11	Foris incidentia	100.248
Finis	11	3	Forma	10
Finis quae evenit dicitur ab Ari- stotele	11	3	Forma artificiosa	ibidem
Finis in qua resoluatur	3	4	Forma à natura proueniens	ibidem
Finis logicae contemplationis resolutio	4	12	Forma rerum multiformium	
Finis optima causa	12	11	Forma simplex & composi- ta	11
Finis resolutio per plures ac- diuersos ordines	5	4	Formae uenustas	76
Fines artium	4		b iij	Forma=
Finis notio, principium ar-				



Formationis differentie		Frigus ineptum ad naturæ	
390		functionem	236
Formatrix facultas	188	Frigus inimicum nervis	
Foramina narium quare car	420		
tilaginibus distincta	333	Frigus pallorem inducit	
Fractura	416	134	
Fractura callo glutinatur.		Frigus quomodo famem au-	
ibidem		geat	222
Frigida & adstringentia nō		Frigus tardē accenditur	
tutō admouentur pūcto ner	171		
uo	419	Frigus torpidum corpus red	
Frigida & humida glabra	dit		224
209		Frigoris munus	134
Frigida & sicca iccoris in-		Fulgetrum cecos facit, &	
temperies pessima	185	huius rei causa	259
Frigida medicamenta quid		Fuligo quomodo procedat	
faciant	112		
Frigida quæ crassitie prædi		Functiones tres	246
ta sunt, fugienda	411	Fungi quid significant	305
Frigidum & siccum	136	G	
Frigidum inutile ad actio-		Generationis organa	
nes	120	186	
Frigidi cerebri notæ	120	Generis in contrarias diffe-	
Frigidi cordis notæ	162	rentias siue species diui-	
Frigidi iccoris notæ	177	sio	53
Frigidus uenter	223.224	Gibba iccoris per urinas ua-	
Frigidus ad pilos generan-		uantur	436
dos ineptum	175	Glabrum corpus cur fiat	
Frigus excrementa parit	202		
140		Glabrum pectus	163
		Glandulæ	



Glandulæ ab occulta causa Herpes.	271. 424. unde	365
quid significant	350	
Glutināti naturæ quibus me	Qui minus hirsuti sint	168
dicus auxilietur	415	
Glutinari quæ partes pos=	iunxit	195
sint	414	
Grauitas cū dislentione quid	feruntur	188
significet	263	
Grauitas in hypochondrio	gnificata	42
dextro quid significet	272	
Gula quomodo ledatur	277	
Gule imbecillitatis notæ	ria ad glutinationem	396
279	Humiditas natiuam firmita=	
Gustandi sensus quomodo ob	tem hepatis remittit	457
tundatur	325	
H	Humiditas somnum conci=	
	liat	121
Hæmorrhoides immodicè	Humidū coctionē iuuat	184
fluentes quos morbos osten	Humidum cor iecoris siccita	
dant	tem non corrigit	181
324		
Hæmorrhoides suppressæ	Humidū facile mutatur	165
quos morbos significet ibi.	Humidum imbecillius quàm	
Hæmorrhoides quæ præter	siccum agit	181
naturam, & quæ secundum	Humidum quàm siccum faci	
naturam	lius accenditur	168
365		
Hebetes naturâ	Humidum quàm siccum mi=	
327	nus torretur	168
Hebetudo mentis & sensuū	Humidi cerebri notæ	123
præter naturâ quid signifi	Humidi & frigidi cordis no	
cet	tæ	170
326		
Hebetudo sensuum unde	123	
Hepatica excrementa	271	
	Humidi & calidi iecoris no	
	b iiij tæ	



ta	183	quomodo uacuentur	469
Humor crystalloides primariò agit	8	Humores qui uacuatione egent	ibidem
Humor κρυσταλλοειδής princeps organũ uide 63. Vide Crystalloides		Humores quot modis uacuentur	ibidem
Humor hyaloides. 339. Vide Hyaloides		Humores uacuandi per sudores	ibidem
Humor quem dolorem faciat in capite	261	Humorum curandorum duplex scopus	467
Humor uariius pro etate	115	Humorum curatio immutatione	467
Humoris calidi & acris, frigidi & lenti abundantia quos affectus in thorace excitet.	251	Humorum curatio uacuatione	467
Humores dupliciter augentur in corpore	466	Humorum malignitas unde	467
Humores ex quibus fit affectus oris uentriculi, ubi gignantur	280	Humorum multitudo calorem natium suffocat	ibid.
Humores in quibus uersantur cause salubres, quales esse debeant	466	Humorum ductio per rectas & continuas uenas	30
Humores in uacuatione quomodo ducendi	412	Humorum qualitates somnia sibi similia gignunt	132
Humores lenti & crassi obstruunt	466	Hyaloidis humoris abundantia & defectus quas noxas adferat uisioni	341
Humores putrentes quomodo immutentur	407	Hydrops unde	466
Humores qui in capite sunt,		I	
		Iecur alendo corpori materiam suggerit.	195
		Iecur coniectura tantum cognoscitur.	240
		Iecur	



INDEX.

Iecur frigidum totum cor=	Imagines quæ per somnum
pus refrigerat 157	apparent 128
Iecur habet multas ue=	Imbecillitas mouendi unde
nas 454	fiat 253
Iecur magna diligentia ser	Immoderatæ Veneris ma=
uandum 457	lum 378
Iecur quibus partibus ad=	Immortalem efficere homi=
nectatur 276	nem cur natura non po=
Iecoris actio 267	tuit 186
Iecoris caua per quos mea=	Immutantia corpus nostrum,
tus repurgentur 436	id efficiunt protinus, & in
Iecinoris figura 276	situs teruentu alterius causæ
ibidem.	367 non necessario corpus
Iecinoris attractionem le=	immutantia 355.356
sam quæ consequatur 269	Impedimenta distributionis
Iecoris calidi notæ 176	cibi in corpus 269
Iecur quæ obstruant 399	Inanitia unde fiat 311.375
Ignis 484.485	Indicatio à iecoris faculta=
Ignis admixtus primordijs	te 456 à partis formatio=
nostræ generationis 356	ne 454 à partis situ ibid.
Ignis secundum Aristo. pu=	Indicatio una in febribus
rus 485	diarijs 409
Ignis calor quo retunda=	Indicationes ad defluxiones
tur 486	dissipandas ab affectæ par
Imagina. deleta in caro 255	tis conditione 452
Imagines rerum quando ex	Indicationes unde suman=
pressius uideantur 130	tur 74
Imagines in suffusionibus	Infinita ab arte reiecta 47
suarum causarum figuras	Inflammatiō in Gangrænâ
& colores referunt 343	transiens 424
	Inflam=



Inflāmationes cōposi.	424	Intemperata uictus ratio tē	
Inflammationes uel absces-		periem uitiat	198
sus qui digeri non possunt		Intemperati quibus seruen-	
quomodo curandi	438	tur	371
Innatate	286	Intemperatis quæ aëris con-	
In situs humor partium simi-		stitutio adhibenda	370
larium.	217	Intemperaturæ aduentitiæ	
Insolidi cibi appetentia un-		corrigēdæ eadem ratio est	
de fiat	312	quæ congenitæ	386
Instrumentū quod attrahit,		Intemperaturis congenitis	
quale esse debeat	236	siue seruandis siue melius	
Instrumentum uehementer		transferendis eadem cau-	
siccum nutritioni ineptum		sæ adhibendæ sunt	389
est	236	Intemperies calida quid ef-	
Instrumenta excremētis ua-		ficiat in oculo	340
cuandis destinata	365	Intemperies cōposita duos	
Instrumentorum excremen-		etiam scopos curationis	
tis uacuādis destinatorum		habet	410
differentiæ	365	Intēperies corrigenda	458
Instrumenta simplicis spiri-		Intemperies frigida quid ef-	
tionis	298.299	ficiat in oculo	340
Instrumenta uocis	ibi.	Intemperies morbosā con-	
Integræ partes ademptæ re-		traria postulat	225
sarciri non possunt	490	Intemperiei causa uacuatio	
Integra mutila interdum ui-		ne tollenda.	412
dentur	343	Interitus nostri altera ne-	
Intelligendi uis	39	cessitas, effluuium substan-	
Intemperata regio cutē im-		tiæ	357
mutat	196. 197	Internæ causæ interitus	356
mutat	214	357 per totam pag.	
corpora			



INDEX.

Ira implicabilis unde	164	deſt	36
Ira præceps	ibid.	Lienteria	286
Iram qui non facile depo-	Leoniceus notatus	205	
nant	173	ληρεῖν	258
Iracundia	364	λήρησις	ibid.
Iracundia grauior mentem	Lethargus unde fiat	254	
mouet	258	λήθαργος	163
Iracundi qui dicantur	156	Leucophlegmatia unde fi-	
luncus rotundus odora.	457	at	270
L Liber de ſectis uel de opti-			
Labra ulceris coniungi	ma ſecta legendus	491	
non poſſunt niſi impleta	Libri de alimentis & de eu-		
cautate	426	chymia & cacochymia	
Lætitia mortem affert &	quò ſpectent	489	
quibus	364	Libri pertinentes ad cogni-	
Læues arteriæ quomodo ob-	tionem corporis humani		
ſtruantur	297	480 & per totam pag.	
Læues natura partes exa-	Libri duo de conſtitutione		
ſperate quomodo reducan-	artium	475	
tur ad ſtatū priſtinū	441	Libri de Criſibus ad præno-	
Laſitudo	466	tiones pertinent	478.
Laſitudo phlegmonoſa	322	Libri de differentijs & cau-	
Laſitudo tenſiua quid ſigni-	ſis morborum & ſympto-		
ficet	322	matum quò ſpectent	489
Laſitudo ulceroſa	271	quid	
ſignificet	322	Libri de locis affectis, ad co-	
Laſitudines tres ſimpli-	nent	477. 491	
ces	346	Libri de pulſibus quò ſpe-	
Lateris affecti uenæ ſectio	ctent	491	
in pleuritide magis præ-	Libri de ratione curandi		
	quò		



quò spectent	490	nifesta	237.238
Libri pertinentes ad reme=		Maior tunica eiecta in dy=	
diorum inuentionem	482	senteria quid significet	305
Librorum Galeni ordo	476	Maiore impulsu opus est ad	
Librorum Galeni dissonen		edendam uocem quàm ad	
dorum triplex ratio	479	spirationem naturalẽ	232
	480	μαλακία	282
Ligamentorum unitatis so=		Malẽ concinnata fractura	
lutio	414	quãdo emẽdari potest	430
Lingua quare & quomodo		Materia	10
leuigata	440	Materia quot modis acci=	
Locus Galeni 1 de locis af=		piatur	ibid.
fectis exponitur 9 Item 13		Materia crassa extenuanda	
Methodi 203 Item alter		ante uacuationem	431
lib.1.ad Glauconem	449	Materia doloris capitis quo	
Logicae methodi quæ	2	modo gignantur in capi=	
λογισμὸν siue λογιστικὸν	153	te	261
Lumbrici in intestinis un=		Materia motuum	473
de	466	Materia quæ hepar immu=	
Luxatio	463	tat, per quos meatus ua=	
Lycanthropia	257	cuanda	412
M		Materia simplex & compo	
Macies, magnitudinis ui		sita	10
tium	421	Meatus à quibus obstruan=	
Magnitudo oculorum	144	tur	441
Magnitudo præter naturam		Meatus bilem deferens, ali=	
duplex	461	quam eius humoris partẽ	
Magnitudo uitiata	239	ad unam uentriculi partẽ	
Magnitudinis, formationis,		in quibusdam animalibus	
numeri, positure uitia ma		perfert.	243.244
		Meatus	



Meatus per quos expurgatur cerebrum	330	Mediocris temperamēti st- gna	198
Meatus subiectæ carnis per sudores deprehendun.	429	Melancholia	257
Medicamenti quod adhibe- tur, quanta uis esse debe- at.	410	Melācholia cum febre & si ne febre est	257
Medicamenti si pars affe- cta in profundo est, augen- da uis	410	Melācholiæ duo genera	257
Medicamenta digerentia ca- lida	444	Melancholici quando dicantur	213
Medicamentosorum ciborū multæ differentie	455	Melancholijs omnibus quid commune	257
Medicina est scientia	40	MEMORIE	163
Medicina cur tota non dica- tur scientia	40	Membrana obducens aspe- ram arteriam	231
Medicinæ officiū & finis	13	Membrana uesticæ carnosæ reiecta quid ostendat	247
Medicus futurus, quibus ar- tibus instructus esse de- beat	491	Memoria deleta, diminuta, uitiata.	259.260
Medicinam esse adiectionē & detractionem definiuit		Memoria per se lædit.	260
Hippocrates: & quomodo intelligendum	13	Memoriæ uis unde	106
Medicinæ partes	13	Mensium immodicus fluor quos morbos pariat	324
Medicus, naturæ ministr.	415	Menses unde immodicè flu- ant.	324
Medicus nihil deliberat de fine	13	Menses quæ supprimantur	324
Mediocris rela. ad duo	110	Mensium suppressio quos morbos indicet	324
		Miscenda tenuia cū adstrin- gentibus in affecto hepa- te	457
		Mæror & inuidia quo- modo	



modo corpus immutetur	363	quomodo cognoscatur	252
	364	Morbi partium organica-	
Molle quid dicatur	143	rum	421
Morbofum semper	66.67	Morbi iam facti unicam ha-	
Morbofum simpliciter	64	bent indicationem	406
Morbofum nunc & morbo-		qui adhuc fiunt duas, ibid.	
fum simpliciter idem cor-		Morbi compositi	420
pus	54	Morbi simplices	ibid.
Morbi definitio explica-		Morbi simplices cum afflu-	
tur	19	xu	420
Morbi diuifio	420	Morbi simplicium partium	
Morbus per fe causa lefæ		& instrumentalium com-	
actionis	23.26	plicati	425
Morbus corpori per fe		Morbi unde deprehendan-	
ineft	24	tur	301
Morbi in figura, in quibus		Morborum tres primæ dif-	
curari poffint	392	ferentia	404
Morbus in magnitudine	391	Mordentia exasperat	440
Morbus in numero redun-		Morfus uentriculi uel inte-	
dante uel deficiente	392	ftini alicuius in uentre exo-	
Morbus instrumentorū	404	nerando, uel uomendo, uel	
Morbi internarum partium		reddenda urina præter na-	
conieclura cognofcun.	252	turam	330.331
Morbus simplicium par-		Mores congeniti, & philo-	
tium	404	fophia comparati	176
Morbus fubftantia interdū		μώρωσις & μωρία	255
dicatur	6	μώρωσις fiue μωρία, id eſt	
Morbi animi, mentem mo-		ſtultitia, unde fiat	256
uent	258	Motus à corpore & aliun-	
Morbi externarum partiū		de proficiſcens	361
		Motus	



# INDEX.

Motus animi corpus immu	regignendis partibus	397	
tant	363	quæ præter naturam cor=	
Motus animi quare inter	pore insint	397	
salubres causas à Galeno	Naturales actiones	99.100	
prætermiſſi.	372	Naturalis appetentia com=	
Motus momēto non fit	253	munis animalibus & plan	
Mouendi tarditas aut gra=	tis	222	
uitas quid indicet	321.322	Nausea	286
Muliebre profluuium quod	Necessariò immutātia cor=		
secundum naturā, & quod	pus	355.356	
præter naturam	365	Necessitas interitus inna=	
Musculorum substātia	196	ta	356.357
Musculorū externorū tho=	Nerui cerebro seruiunt	95	
racis inflāmatio. notæ	289	Nerui & tendones prom=	
Myrmecia	460	ptiſſimè sentiunt	418
Myrrha	457	Nerui ijdem regigni nō pos=	
	N	sunt	462
Nardus	457	Nerui optici.	339 quomodo
Narium foramina quomodo	constipentur	341	
obstruantur	333	Nerui punctura facit con=	
Nasturtium	455	uulsionem	419
Natura	397	Neutrum quot modis dica=	
Natura corporis quomodo	tur	47	
exploranda	92	Neutrum simpliciter	56
Natura generat deficientes	Nigroris munus	9	
partes	397	Nota eadem est interdum	
Natura dum glutinat, inte=	præsentis & futuri mor=		
gra seruanda	416	bi	332
Natura glutinat partes	415	Nota dilatati oris ue=	
Natura materiam mutat in	ne	293	
		Nota	



Nota exulceratæ asperæ ar-	formam inter salubres &
teriæ 298	morbosas habent 307
Nota uenæ thoracis ruptæ	Nota futuri morbi obscurores quâ præsentis mor-
aut erosæ aut dilatatæ 293	bi 307
Nota ab actionibus 235	Nota futuri morbi ex im-
Nota affectu iecinoris ex	his quæ excernuntur 271
Nota affectu thoracis si-	minuta uoluptate in cibo
ne humoribus 291.292	& potu 325
Nota arteriarum pulmonis	Nota futuri morbi ex ex-
sola intemperie laboran-	crementis cerebri 330
tium 298	Nota inflammationis 302
Nota carbonis 302.303	Nota inflammationis con-
Nota conualescentium neu	uexæ partis hepatis 275
træ quomodo dicatur 309	Nota inflammationis hepa-
Nota erysipelatis 303	tis 273
Nota erysipelatis pulmo-	Nota inflammationis par-
nis 294	tis simæ hepatis 273
Nota futura ægritudinis	Nota inflammationis pul-
ab urinarum colore, sub-	monis 294
stantiæ quantitate, sedi-	Nota intemperiei solius 303
mento, & tempore emit-	Nota locorū affectorū 247
tendi immutato 315	Nota neutre 351
Nota futura ægritudinis à	Nota obstructæ asperæ ar-
uigilijs 316	teriæ 29
Nota futura ægritudinis	Nota obstructionis leuium
ab insolita cupiditate po-	arteriarum 297
tus liberalioris aut par-	Nota quibus distinguitur si-
cioris 317	tis intemperiei uentriculi,
Nota futuri morbi mediam	& aliorum uiscerum 227
	Nota quibus obstructiones
	ab in-



ab inflammationibus inter-	cit	343
noscantur	273	Oculus ex quibus cōslet par
Notæ pleuritidis	288	tibus 338
Notæ quibus deprehendimus		Oculus in loco splēdido faci
an humor in cartilaginibus		lius rerū spectabilem ima
an uenis, siue substantia pul		gines sustinet si spiritū mul
monis sit	436	tum & humorē habet 342
Notæ scirrhi, carcinomatū,		Oculus obscura in obscuro
& glandularum	303	loco melius uidet si paruū
Notæ tumoris in hepate	302	spiritum habet 342
Notæ unius multæ causæ		Oculi cæsi 146
247		Oculi calidi notæ 142
Notiora nobis, & natura	21	Oculi frigidi notæ ibidem
Numerus deficiens, et nume		Oculi quomodo leuigentur
rus excedens	239	440
τὸ Νῦν. ἰ. ἐν τῷ παρόντι	70	Oculorum paruitas 145
O		Oculorū propria. 337. cōmu
Obstructio quomodo tol-		nia cum alijs sensibus ibi.
latur	407	Odoratus quomodo uitiatur
Obstructionis hepatis notæ	334	
273		Odorandi instrumenta 344
Obstruentia meatum urinæ		Oedema 271. 303. 367
432		424. 466.
Occasio rei adhibendæ, sco-		Offensum quid dicatur esse
pus & causa salubris	370	301
Ocūto extrema morboſa	85	Officia partium consideran-
Oculus è longinquo non di-		da 12
stinctè uidet	342	ὁ ἴσος ὁ ἄγος 277
Oculus è propria sede motus		ὁ μοι οὐ μέρει partes 8
res geminas apparere fa-		Opinio quomodo fiat 107
	c	Optici



Optici nerui	339	P	
Optima cōstitutio aëris	371	Palatum uitiatum uocem	
Optima cōstitutio aëris tē-		lædit	231
perato adhibenda	371	Pallor coloris quid ostendat	
Optimæ cōstitutionis signa	244		
79		Palpitatio cordis affectum	
Optima natura tantum con-		declarat	265
coquit, quantum appetit		Palpitatio differt à tremore	
374			266
Ordo librorum Galeni secun-		Palpitatio ex quibus fiat	
dum dissolutionem defini-			266
tionis	490	Palpitatio, motus inæqualis	
Ordo perfectionis actionum		ibidem	
11		Palpitatio quibus partibus	
in Oris uentriculi dolore re-		accidat	ibidem
media ubi admouenda	283	Palpitationum cordis diffe-	
Os uentriculi quomodo leda-		rentiæ	265
tur	279	παράκλιπτον & παράκλιπτον	
Ore uentriculi affecto quan-	258		
do non condolescant cor et		Paralyfis quomodo fiat	253
cerebrum	280	Paralyfis	345
Ossa non possunt eadem re-		παράπεμπεται	447
gigni	462	παράφεται	258
Ossium repositio	464	παράφροσύνη, id est delirium	
Ossa quæ cogant suo loco	254. unde fiat.		256
excedere	463	παράφροσύνη	258
ὁ ξυθύμης quos uocet Hip-		παράφροσύνη	453
pocrates	155	Parenchyma	196
ὁ ξυθύμης quid. 156. 263. 266		Pacis finis belli resolutio	5
267		Pars eadem plures uires ha-	
		bens	



<i>bens</i>	96	Partes spermaticæ resarciri	
Pars quomō maior fiat	394	non possunt, & cur	395
quomodo extenuetur	394	Partes substantiarum relatæ	
Partes asperæ à natura fa-		ad integritatem	8
ciæ	440	Partes substātiarum rem fla-	
Partes exasperatæ quomo-		tim constituentes	7
do emendandæ	440	Partium solidarum genera-	
Partes corporis quomodo		tio	218
sint calidæ	182	Partes uaciæ	393
Partes pro differentijs usur-		Partes quæ uniri possunt	
pantur	12	415 quæ uniri non pos-	
Partes quæ nutriuntur, qua-		sunt	ibid.
tuor facultates habent	95	ex Partibus primi & secun-	
Partes quomodo uim in cor-		di generis salutem uel mor-	
pus transfundant	94	tem prædicimus	351
Partes cōpactæ & duræ	353	Partium diuisio	93
Partes molles et fūgosæ ibi.		Partiū facultates, actiones,	
Partes principes corporis,		& officia noscenda	480
& gubernātes corpus	349	Partitio	16
Partes è sanguine factæ re-		Pauor mētem è sua sede mo-	
sarciri possunt, & cur	395	uet	363. 364
Partes seipsas gubernantes		Perfēctissima tēperatura	55
350 quæ nec gubernāt nec		περίτλωμα	358
gubernantur	ibidem	quæ Per se insunt	23
Partes simplices	414	non omnia quæ omni insunt,	
Partes simplices aliæ prima-		per se insunt	23
riō agunt, aliæ primariō		Perturbationes animi unde	
agentibus famulantur	8	fiant	156
Partes solidæ non fiunt hu-		Pestilens bubo	351
midiores	218	φαινόμενα	240



IN ART. PAR. GALENI

Phantasia quid	128	Pituitosus bilem quotidie uo	
φάρμακηντική	15	mens	243
φρενίτις	256	Plantæ uegetantur	11
Phrenitis & delirium quo=		Plenitudo duplex	433
modo differant	257	Plenitudinis tollende ratio	
φθίσις unde	466	unde petenda est	439
φύμα	297	Plenitudinem quam intelli=	
φυσιολογία	4	gat Galenus	434
φυσιολογική	14	Pleuritis. 425. quibus signis	
Physiologici libri pertinent		deprehendatur	22.23
ad cognitionem salubrium,		Plura uitia in eadem parte	
morbosorum & neutrorum		consistere possunt	398
corporum	491	Plures modi uocis per se	23
Pilus niger unde fiat	205	ποιητικὰ artes	4
Pilorum & unguium gene=		ποιητικὸν quid significet	45
ratio	97	Polycleti regula	201
Pilorum materia quādo opti		Pondus in hepate, quid osten	
mè generatur	174.175	dat	243
Piscatoria ex illis artibus		πονείη quid	374
est, quæ aliquid acquirūt	4	Porrum	455
Pistor quidam zelotypia te=		Positionis quatuor differen=	
stles sibi amputari iussit	259	tiae	392
Pituita effusa in habitū cor		Positionis uitia	397
poris cum putredine, quoti		Postulatum alibi demonstra=	
dianam febrem facit	367	tum	30
Pituita effusa in habitū cor		Postulata	22
poris citra putredinē, aquā		Potus liberalioris aut par=	
intercutem facit	367	cioris insolita cupiditas un	
Pituita putrescens in uenis,		de fiat	317
assiduam febrem facit ibid.		πρακτικῶν artes	4
		πρακτικῶν	



# INDEX.

πρακτικῶν facultates	235	Principia per se & primò	
Præcautionis ratio	63	insunt.	23
Prædicatum	18	Principia declaranda quæ	
Præsens sanitas quæ intelli-	25		
gatur à Galeno	465	πρακτικῶν causæ	10.
in Præsentia bifariam dici-	242		
tur	53	Prognostica ex excrementis	
Præter naturam toto gene-	348		
re, quomodo curanda	439	Prognostica Hippocratis nul-	
Primordia nostræ generatio		lo ordine nituntur	3
nis	356	προφυλακτικὰ	494. 465
Primum quot modis dicatur		Propolis in pūcto nervo	14
44		Proportio respirationis ad	
Principes functiones quæ		pulsus	166
254. per se interdū lædun-		Proprie actiones	141
tur	256	Proprium accidens	9
Principes partes	349	Pruritus	271
Principium omne uniūsa-		Pruritus & scabies unde	
le	22. 23	466	
Principia	18. 20	Psora lepra	271
Principia, causæ conclusio-		πτερύγιον quid	392. 460
nis. 21. eorum duplex ortus		Pueri et mulieres facile ex-	
ibidem.		candescunt	165
Principia ab utrisque appa-		Pueri male continent, opti-	
rentibus ducta	22	mè concoquunt	236
Principia cōmunia, propria		Pulchritudo unde nascatur	
fiunt	21	80	
Principia sensus intellectu		Pulmo quibus affectibus sit	
formantur. 22. 23. probātur		opportuni	294
sensus inductione	25	Pulmone & thorace contine	
		c iij ri quæ	



ri quæ dicantur, & ut uae=	clum	296	
cuentur	345	Pus præter naturam quod	
Pulmo quomodo exulcere=	306		
tur ac erodatur	295	Puris multi in thoracis spa=	
Pulmo unde sentiat	ibid.	tio contenti nota	292
Pulsatilis dolor	304	Pustulæ tegumēti cordis	videtur
Pulsus duplex facultatis ui=	τὸ δὲ		256
talis	150	Pustulæ in cute unde	367
Pulsus durus & paruus	172	Putredo unde nascatur	169
Pulsus in arteriosa substan=		Putredini quæ corpora resi=	
tia quid indicet	263	stant magis	ibidem
Pulsus in pleuritide	288	Putrescere quid sit	184.185
Pulsus inæqualis quid osten=		Q	
dat	248	Qualitate delinquere quæ	
Pulsus magni & celeres	165	dicantur	306
Pulsus magnus et uelox	161	Qualitates quæ copulentur	
Pulsus magnus & mollis un=		inter se	203
de	168	Qualitates quatuor exupe=	
Pulsus molles unde fiāt	164	rantes	115
Pungens dolor	304	Qualitates agentes quomo=	
Pupilla quomodo dilatetur		do copulentur	208
341		Qualitatis contrariæ odium	
Pupillæ foramē à crasso hu=		partibus ingenitū est	223
more obtenebratum, impe=		Qualitates in eundem affe=	
dit quo minùs res multæ,		clum conspirantes	204
simul conspiciantur	343	Qualitates principes, easq;	
Pupillæ imminutio	341	sequentes	246
Pus in grandini similem sub		Qualitates relatæ ad uisum,	
stantiam coactum in exul=		gustum, auditum, tactum, ol=	
ceratione pulmonis reie=		factum	304
		Qualita=	



# INDEX.

Qualitates sensibiles	246	Redundantie partium cura=	
Qualitates sensibiles sequen	tio		459
tes corporis affectus	304	Redundantes partes secun=	
Quantitatem & qualitatem	dum naturam, et præter na		
tantum scopos salubriũ Ga	turam		391
lenus cur fecerit	359	Redundantis præter naturã	
Quãtitate & qualitate mul	sublatio		461
te aliæ causæ salubres cõ=	Regigni eadem quæ possint		
prehenduntur.	371	460	
Quantitate quæ delinquere	Regionum conslitutio tempe		
dicantur	306	ramenta mutat	361
R	Regius morbus	271.	366
Ramenta per urinam red	Remedium aut iuuare, aut		
ditã quid ostendant	305	saltẽ nõ ledere debet	448
Ratio dispositionis commo=	Remedia conuenientia pun=		
disima ad artes docendas	cto neruo		419
& discendas	483	Remedia ubi admouenda in	
Rationes diuidendi	16	affectu gulæ	283
Ratiocinatio, primaria actio	Reminisci		107
hominis	7	Repellendum ex parte quan	
Ratiocinationes ex separa=	do		448
tis uel disiunctis, non sunt	Repulsio ex loco affecto quo		
demonstrationes	20	modo fiat	451
Ratiocinatrix nõ eadẽ apud	Repulsio fit adstringentibus		
omnes	152	& refrigerantibus	443
Ratiocinatricis facultatis	Repurganda per uentrem,		
munus	ibidem	quibus indigeant	436
Raucus sonus unde fiat	336	Repurganda per urinas, ex=	
Recrementa pauciora quæ	tenuanda sunt		437
tẽperies cordis habeat	170	Resolutio corporis in suas	
	c	iiij	partes



partes	479	Rigor	373
Resolutio & cōpositio con-		Roborata natura morbum	
trario ordine progrediun-		propellit	34
tur	5	Robur facultatum intempe-	
Resolutio multiplex	17	rie soluitur	269
Resolutio pulsus & difficilis		Robur in sicco positū	203
anhelitus in suis cau.	264	Robur unde sit	236
Respiratio magna quæ dica-		Ruclūs acidus, insipidus	288
tur	295	Ruclūs quid indicet	328
Respiratio parua & rara.		Rufus color à frigido et hu-	
170		mido	210
Respiratio quid ostēdat	77	Ruptæ uenæ in gula nota	
Retētriciſ facultatis uētricu	279		
li imbecillitatis notæ	284	S	
Retractio fluentis humoris		Salacitas unde	188
in magno morbo quomodo		Salsedinem habentia ad te-	
fiat. 470. quomodo in par-		nuantia referuntur	455
uo morbo	470	Salubre bisariam	48
Retractio in contrariū, qui-		Salubre & morbosum an de	
bus modis fiat	447. 448	codē dicantur. 59. & dein.	
Retrahendus statim humor		Salubre non facile cognosci-	
in humorum defluxione in		tur	92
aliquam partē: & huius rei		Salubres quibus pugnet	57
demonſtratio	449	Salubre quot modis dicatur	
ῥαγιδὺς tunica. 339. quare	42		
cerulea	340	Salubre simpliciter & in	
Rhagoides tunica rupta. ibi.		præſentia an idem sit	52
laxata	339	Salubres causæ, morose,	
ῥύπον ἐπιτρέποντα	431	neutræ	352
ῥυμινὰ	431	Salubres causæ quomodo in-	
		salubres	



- Salubres fiant 307    Sanitas optima 74  
 Salubres causæ priores 259    Sanitas quare quæra. 383  
 Salubrium causarum latitu in quibus querenda 26  
 do proportionē latitudini    Sanitas seruatur similib. 14  
 exuperantiæ corporum re    Sanitatis multæ differentiæ  
 spondere debet 384    unde fiant 482  
 Salubria corpora 490    Sanitatis seruandæ & mor=  
 Sanguis aquosus similis aquæ    borum curandorum ratio  
 in qua recens maculatae car in quibus consistat 479  
 nes ablutæ sunt, excretus    Sanitatis latitudo 86  
 quid significet 271    Sanitatu multæ formæ 353  
 Sanguis calorem à corde su Sanorum natura una non  
 scipit 180    est 14  
 Sanguis delinquēs sola quali Scarificatione & digerenti  
 tate, & sola quātitate 439    bus non utendum, quando  
 Sanguis deterior quis sit 30    ea dolorem inferunt 448  
 Sanguis quomodo uacue=    Scopus curationis in solu=  
 tur 439. 446    tione continui 413  
 Sanguis tota substantiā præ Scientia certa ex principijs  
 ter naturam quis 305    est 247  
 Sanguinis missio quid sit 28    Scirrhus, & eius notæ 276  
 Sanguinis missio affecto lo=    & 424  
 co respondeat 29. 30    Secundū naturā quid 404  
 Sanguine in partem aliquā Segnitia unde nascatur 322  
 influente, & corpore ple=    Semen corruptum quæ sym=  
 no, ex quo latere primum    ptomata pariat 193  
 uniuersi corporis uacuatio Semen diu retētum corrum  
 fieri debeat, disputa. 449    pitur ibid. quid effi. 378  
 Sanitas instrumentaliū par Semen excrementum beni=  
 tium quomodo serue. 389    gnium    ibid.  
 Semen



Semen imperfectum genera	Sicci & frigidi temperamē	
tur in toto corpore	378	ti notae 212
Semine qui abundant	378	Siccitas arctat 441
Senectutis sensus	137	Siccitas causa interna inte=
an Senilis status ut conuale	ritus	358
scētū instaura. possit	474	Siccitas poros cutis intor=
Sensus corporis affect.	90	quet 122
Sensus grauitatis quid indi	Siccitatis latitudo	215
cet	263	Siccitatem durities sequi=
Sensus inflammationis unde	tur	204
fiat	347	Siccitas partium solidarum
Sensus internus & exter=	non potest in totum repa=	
nus	246	rari 218
Sensus intimus	130	Signum idem salubris mor=
Sensus potentior	ibid.	boſi neutrius rationem ha
Sensus rei nostrae naturae	bet	308
alienae	347	Signa & vix μννς ινδ 348
Sensuum actio duplex	99	Signa appetentiae à frigore
Sensuum actiones cōmunes	uentriculi	311
propriae	252	Signa appetentiae à substan
Sensuum effectiones ex co=	tia in aërem ambientem di	
rū genere quae praeter na=	gesta	311
turam fiūt, morbosa signa	Signa futurae aegritudinis	
sunt	333	praeter naturam, & secun
Sensuum obiecla	326	dum naturam 307
σημεία ινδ 462	Signa futurae aegritudinis se	
Sermonis instrumenta	299	cundum naturam qualita=
Serosae substantiae in habitu	te quantitate & tempore	
corporis putris & non pu	immutantur	310. 311
tris differentes effect.	367	Signa inter se cōferen. 217
		Signa



- Signa iocinoris calidi, humi di, frigidi, sicci 267. 268  
 Signa necessaria 73  
 Signa neutra 349  
 Signa nobis magis manifesta 72  
 Signa ostendentia morbum & sanitatem 308  
 Signa ostendentia præteritum morbum & præsentem 308  
 Signa pernicioſa 348  
 Signa ſalubria 348  
 Signa unde ſumenda 75  
 Signa quo ordine prima dicantur 44  
 Signorum differentie unde ſumantur 349  
 Signorum diuiſio 93  
 à Simili ſuo affici 126  
 Similia ſimilib. ſeruan. 220  
 Simples partes 400  
 Simpliciter ſalubre 56  
 Sinapi 455  
 Singultus 285  
 Sitis exigua & item immoderata unde fiat 282. 312. 313  
 Sitis non eſt ex ſola uentris intemperie 226  
 Sitis uehemens, ſignum uitioſæ concoctionis 287  
 Sitim quæ tollant 312. 313  
 Situs & formatio oſtendunt quomodo materia tolli debeat 412  
 Situs iecoris 436  
 Solidæ partes ante ſummum uigorem numero & quantitate eadē permanēt 396  
 Solidæ partes eadem regiōni non poſſunt 462  
 Soluentia unitatem 304  
 Solutionis continui differentie miſcentur cum intemperaturis 425  
 Solutio continui morbus communis 414  
 Solutionis cōtinui ſpe. 420  
 Solutionis continui multæ differentie in eadem parte 423 424  
 Solutio unitatis cerebri quæ mala gignat 340  
 Solutio unitatis, communis morbus ſimplicium partium & inſtrumento. 400. 414  
 Somnia nō habent locum in recens natis 130  
 ex



ex Somnijs quando suma-	excitent	29	
tur indicium	132	Spiritus quomodo uacue-	
Somniorum uisa	131	tur	439
Somnus brevis & minime	Spiritus uisorius qualis esse		
profundus	119	debeat	341. 342
Somnus concoquit	362	Spiritibus & uaporibus mo-	
Somnus & uigilia immutāt	tis in oculis res externæ		
corpus nostrum	362	circumagi uidentur	344
Somnus in faciendis	220	Sputum atrum aut candidū	
Somnus optimæ naturæ	376	in pleuritide quid signifi-	
Sonitus & strepitus in au-	cet		289
ditu præter naturam	334	Squalor unde oriatur	215
Sonus acutus, & sonus gra-	Staminū rectitudo plus san-		
uis	336	guinis trahit	32
Sonorū in auribus origo quo	STEVOYUΩDUS spiritus initio		
modo disquirenda	335	inflammationis diaphrag-	
Sordes ex ulcere detergen-	mat		294
da	428	Sternutamenta quid porten-	
Spasma	400	dant	328
in Spatijs contenta præter	Sternutamentum quid sit, &		
naturam	460	unde fiat	329
Spiratio magna uelox & fre-	Stomachus unde refrigerere-		
quens & contrā tarda &	tur		311
rara quem cordis affectum	Stultitia unde fiat		254
ostendat	263. 264	Stupor unde fiat	345. 347
Spiratio minor quando	Subiectum		18
fiat	162	Subiectum in disciplinis	48
Spiritus crassi unde	106	Subita mutatio naturā con-	
Spiritus crudi ac flatulenti	uellit		223
quos affectus in thorace	Substantia ex quibus consti-		
	tuatur		



tuatur	6	Syncope	466
Substantia rei unde uestige		Syncope cardiaca	280
tur	19	Syncope stomachi.	265.280
Substantiales differentie	6	σύνδεσις	5
Suctio uentriculi quando nō		T	
fiat	30	Tactus, habitus calidi in	
Sudare maximè idonei qui		dex, non uiscerum interio	
320.321		rum	201
Sudor quod sit excrementū		Tactus quomodo delecta-	
ubi colligatur	366	tur	345
Sudores nunc secundum na-		Temperamentum ad iusti-	
turam nunc præter natu-		tiam	109
ram dici, quomodo intelli-		Temperamentum unde ex-	
gendum	318.319	plorandum	79. 80. 487.
Sudores pauci in quibus ho-		488	
minibus	321	Temperamenti facultatis et	
Sudorum materia	ibid.	actionis ordo	480
Suffusionibus qui maximè		Temperamenta nouem	353
opportuni	343.344	Temperamenta partium ali-	
Suffusionum ludificatio		quarum internarum obscu-	
hallucinatio	344	rè cognoscuntur ex his quæ	
Suppressionis urine in suas		iuuant uel ledunt	234
causas resolutio	249	Temperamenta unde nascā-	
Suppurati qui	433	tur	487.488
συμμετρίῳ	14	Temperata regio ab initio	
Symmetria aëris quæ	376	temperiem seruat pro æta-	
σύμμετρον ἀναπνοῶν		tum ratione	214
pulsibus respondentem uer-		Temperata natura si sudat,	
terit	173	contra naturam est	320
συμφορῶν καὶ σύμφορος	417	Temperata natura in me-	
		dio	



dio	487	Tenuitas uaporis facile re-	
Temperatior quis	83	capit species rerum	341
Temperatus habitus	200	Terebinthina in puncto ner	
Temperato tēperata omnia	uo		420
conueniunt	371	Teredon	400
Temperatura dup.	55. 319	Terra	484. 485
Temperaturæ in medio pes		Terror mentem mouet	258
simarum & optimarum cō		Testes	378
stitutæ quomodo seruan-		Testis sinister ad foemina-	
dæ, uel in melius transfe-		rum procreationem cur sit	
rende	387	aptior	187
Temperatura putridis febr-		Testes frigidi corpus imbe-	
bus obnoxia	169	cillum cur reddant	195
Temperaturarum notæ in		Testiū calida & sicca tem-	
regione temperata sumen		peratura	191
dæ sunt	197	Testiū frigidorū notæ	190
Temporum anni tempera-		Testibus siccis & calidis	
menta	248	quæ accidunt	192
Tensio & grauitas quid o-		βερροπεντινῇ	15
stendant	304	Thlasma	400
Tensio citra grauitatem &		θεωρητικὰ artes	4
pulsus quid indicet	263	Thorax cur pilosus	157
Tensionis sensus unde fi-		Thoracis latitudo	158
at.	346	Thorace cōtenta ut uacuen-	
Tenuia quæ	411	tur	435
Tenuis humor salsus ac mor-		Thoracis uitiorū notæ	287
dax quale iecur esse signi-		θύμος	267
ficet	271	θύμωδης	ibid.
Tenuitas cum frigore con-		Timidi mores & segnes	
iungenda	411	170. 171	

Timor



INDEX.

Timor corpus immutat 363	Tumores oblongi sunt in
mentem mouet 258	mortē musculis. 276
affert 363	Tumores præter natu. 300
Tumores tegumenti cordis	Tumo. seipsos produunt 302
periculosi, præsertim inflā	Tunica ceratoides forata
mationes & erysipelata,	humorem oculorum effun
œdemata & scirrhi non	dit 340
item 267	Tussis in pleuritide 289
Tonitruum surdos facit, &	Tyrannici mores 167
huius rei causa 259	V
Totius corporis intempe=	Vacuatio duplex 434
ries originem suam à cor=	Vacuatum multa gene=
de habet 265	ra 408
Tractatio de elementis, ma	Vacuatio critica quæ præ=
gna ex parte sumpta ex	ter naturam, & quæ secun
Aristote. physiologia 486	dum naturam 365
Transseuntia in se inuicē fa	Vacuatio humorum quo=
cile elementa 485	modo fiat 407
Tremor unde fiat 253. 254	Vacuatio melior per maio
quibus partib. accidat 266	res & patentiores uias
Tremor partim secundum	442. 443
naturam, partim cōtra na	Vacuatum materiæ quæ
turam 266	sint 408
Tremulus pulsus quando	Vacuaciones excremento=
fiat 266	rum quæ secundum natu=
Triplex doctrina ordine ni	ram, & quæ præter natu=
tens 1	ram 365
Tuberculi crudi acciden=	Vapores & humores in suf
tia 295	fusionibus figuram nubium
Tumoris gulæ notæ 279	referentes 344
	Varæ



Vasæ partes	393	Venarum amplitudo	118
Vasa ad musculorum genus		Venarum grauitas certam	
peruenientia	196	coniecturâ exiguïtatis io-	
Vegetatio quid comprehen-		cinoris efficere non po-	
dat	11	test	242
Venæ ruptæ in pulmone		Venatoria ex illis artibus	
nota	296	est quæ aliquid acquirunt	4
pantur	ibid.	Venenatæ uis & pestilentis	
Venæ sectio humorem deri-		malum	266
uat	30	Venenati humores quomo-	
cat	ibid.	do curentur	468
Venæ sectio à parte uicina		Venter calidior	220
quam uim habeat	ibi.	Ventris sicci signa	219
Venæ sectio in longinquo		Ventriculus & uesica cui-	
quid efficiat	33	denter cognoscuntur	240
Venæ sectio quando læ-		Ventriculus quando lædi di-	
dat	34	catur	284
Venæ sectio omnem febrem		Ventriculus ut non attra-	
ex humore curat	35	hat, quæ efficiant	312
inflammationi cōfert	35	Ventriculi iocinoris, lienis,	
Venæ sectio in propinquo		omenti situs	240
commodior	36	Ventriculi munus	284
Venæ sectio in poplite quā		Ventriculi sensus quomodo	
do conferat	38	fiat	312
Venæ quomodo dilatentur		Ventriculi tres partes	277
in pulmone	296	Ventriculi uitiosæ excretio	
Venam erodentia	293	nis symptomata	285
pentia. ibi. dilatantia	ibid.	Vētriculi uitia unde depre-	
Venæ maiores in minores		hendantur	277
distribuuntur	31	Venus quibus minus no-	
		ceat	



INDEX.

ceat	193	ad Venerem quid moueat	
Venus maximè noxia cor=		animal	192
pori resiccato	381	Verisimilia, propria orato=	
Venus moderata magni mo		rum	246
menti ad tuendam ualetu=		Vertebrae spi. quot sint	159
dinem	379	Vitiosa magnitudo uesicae	
Venus naturis frigidis &		quomodo deprehenda=	
siccis maximè aduersa	381	tur	242
Venus nimia aut intempesti		Vesica cur non reddat uri=	
num eius desiderium unde		nam 250 quomodo obstrua	
fiat	317	tur	ibid.
Venus non exercenda inani		Vesicae robur quomodo re=	
to corpore	380	soluatur	250
Venus quatenus conse=		Vesicae obstructio summa cu	
rat	378	ra summouenda	432
Venus quibus corporibus		Vetus interpret & Leoni=	
incommoda sit	380	cenus taxantur	206
Venus statim post cibum cu		Via per quas attractio fit,	
ius mali author sit	380	non debent esse obstru=	
Venus tutius exercetur cal		dæ	437
facto quàm refrigerato		Victus nomine res non na=	
corpore	381	turales continentur	198
Veneris quis modus	379	Victus parcior quæ excre=	
Veneris usus nimius no=		menta efficiat	377
xius	143	Victus ratio quæ singulis	
Venere innocuè utitur cor		naturis conueniat	383
pus optimè constitutū	381	Victus quæ ratio in genera	
Venere quādo utendū	379	tione calli	416. 417
Veneris desiderium in=		Victus ratio uaria pro mor	
gens	186	borum natura	343
		d	Vigiliae



Vigiliæ digerunt	362	exer	quàm concavitas, an con-	
cent sensus	376	trà		426
Vigiliæ immoderatæ unde		Ulcusis sēsus unde fiat	347	
fiant	317	Vnguim materia	98	
Vincula & cucurbitula in-		Voluntati per se inest	uir-	
terdū sola retrahūt	448	tus	24	
Vinum uetus	455	Vomit	285	
Virtus instrumentorum in		Vomitu quando reiiciendus		
quibus consistat	482	cibus	435	
Viscosa incidenda ante ua-		Vox & eius differentie		
uationem	432	quomodo fiant	230	
Visio quomodo fiat	338	Vox acuta clara & gra-		
Visionis diminutæ & cor-		uis	232	
ruptæ differentie	337	Vox aspera unde fiat	234	
Visionis hebetis ac debilis		Vox grauis quid osten.	233	
differentie unde suman-		Vox maiore impulsu editur		
tur	337	quàm respiratio	232	
Vita in quo consistat	137	Vox magna unde fiat, &		
Vitiligo alba & nigra	271	quid ostendat	232.233	
366.367		Vox parua, & quid signi-		
Vitium instrumentorum in		ficet	ibi.	
quibus consistat	482	Vox multiplex primum de		
Vitium partium cognosci-		finienda est, deinde diui-		
tur ex actione læsa	481	denda	19	
Vitia uocis	298	Vox simplex definienda	19	
Vitia uocis inde sint	300	Vox rauca, & quid osten-		
Ulcus cum intemperatura		dat	232	
& sanguinis affluxu misce		Vocis instrumentum quale		
tur	425	esse debeat	231	
Ulcus prius ne sit curandū		Vocis asperitas	232	
		Vocis		



# INDEX.

Vocis differentie unde su-	Vulneris caui duo scopi cu-
mende 231	rationis 420
fiant 299	Vulnera que suturas & fi-
Vocis organa 230	bulas requirant 415
Vocem efficiētū ordo 298	Y
Vtilitas actionem nō edit,	υαλοδδης humor 338
sed iuuat 96	υγιαινον καὶ νοσοῦν contra-
Vulnus 400	ria 92
Vulnus illatum cauo cordis	υγιειν 14
non cogit animal citò inte	υδροφόβος 326
rre 266	υπόσχυμα 461
Vulnus insigne in parte ui-	υπόσχυματος curatio 461
te necessaria, lethale 22	& 462
Vulnus magnum transit in	Z
ulcus 423	Zelotypia dementes facit:
Vulnus quando glutinan-	& huius rei historia 259
dum 427	FINIS.



*[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]*

*[Faint, illegible text from the adjacent page, visible on the right edge.]*



Cl. Gale. Ars parua,  
INTERPRETE MARTI-  
NO ACAKIA CATALAVNENSI,  
DOCTORE MEDICO.



TRIPLEX est omnis doctrina, quę  
ordine nititur: Vna quidem ex fi-  
nis notione, quę per resolutionem  
fit. Altera autem ex eorum com-  
positione, quę resoluendo inuenta  
fuere. Tertia ex definitionis dissolutione: quā nunc  
instituiamus. Hanc autem non solum definitionis  
dissolutionem, sed & explicationem ( ut quidā uo-  
cant) aut resolutionem, aut diuisionē appellare pos-  
sumus: aut, ut, nonnulli, explanationē: aut, ut alij,  
expositionem. Eiusmodi autem doctrinam non-  
nulli ex Herophili secta aggressi sunt, ut Heracli-  
des Erythræus. Eam quoq; quę ex cōpositione fit,  
tum Herophilij ipsi, tum ex Erasistratijs nonnulli,  
tum Athenæus Attaleus efficere conati sunt. Ne-  
mo tamē ante nos, eam quę à finis notitia incipit,  
ex qua artes omnes constituuntur, uia ac ratione  
conscripsit. Sed illam quidem in alio opere tracta-  
uimus: hoc uerò loco eam, quę definitionis dissolu-  
tione fit, instituiamus: quę quantò dignitate, uia, ac  
ratione, ea quę resoluendo fit, inferior est, tantò  
plus ad totius cōpendium cōferre noscitur. Siqui-  
dem perfacile ex definitionis dissolutione omnia

A memo-



memoriæ mādari possunt, ob id, quòd totius artis capita in se optima definitio cōtineat: quā nōnulli substantialem uocant, ex opposito his distinctam quæ Græcis noëmaticæ dicuntur. Hæ enim ex accidentibus, quæ rebus definiendis insunt: illa substantia constat. Sigillatim autem totam medicinæ commentationem, in multis alijs operibus diligenter conscripsimus, quibus ad tres doctrinas uti licet. Verùm eam quæ definitionis dissolutione fit, nunc aggrediemur, si hoc tantum etiam addiderimus, nos sola capita, & uelut conclusiones eorum quæ fuscè demonstrata sunt, esse tradituros.

EIVSDEM INTERPRETIS IN EVNDEM LIBRVM COMMENTARIJ.

**D**OCTRINA, aut actio est quæ à præceptore in discipulum transfunditur: aut habitus animi, docendi consuetudine partus. Vtraque, aut cum methodo, id est uia, ac ratione, aut sine hac fit. Quæ autem methodo constat, seruato ab initio ad finem usque ordine docetur: ac diuisione, definitione, demonstratione, & resolutione, (quas logicæ methodos appellant) tanquam instrumentis utitur: his enim ars omnis, postea quàm aliquo horum ordine disposita est, & uelut delineata, perficitur: ut in sequentibus docebimus.

Cùm igitur omnis doctrinæ triplex sit dispositio: una quidem, in qua finis in ea resoluitur, quæ ad ipsum referuntur: altera autem, in qua ad ipsum finem, per eandem uiam, sed contrario ordine fit reditus: tertia uerò in qua definitio



definitio in suas partes dissolvitur: tres erunt omnino ordinatae doctrine. Non enim aliter institui possunt: quando uel eo ordine quò inveniuntur, docemus: scilicet aut à fine nobis cognito intellectuq; auspiciati, per ea omnia quæ ad ipsum referuntur, ordine collocata, procedentes: aut à contrario ordine ad finem redeunt: aut doctrinam ipsam in suas partes, quas optima definitio continet, distribuentes: ut postea fusiùs explicabitur. Tribus igitur his modis omnes discipline doceri possunt: resolutionis tamen ordine magis inveniuntur: compositionis autem traduntur: definitionis uerbò memoriæ mandantur.

Quæ uerò methodo carent, nullum ex his ordinem seruant: neque enim finis resolutione, neque eorùm quæ per resolutionem inuenta fuerunt, compositione, neque definitionis dissolutione, explicationeq; instituuntur: sed uarias mislasq; res sine ordine continent: cuiusmodi sunt Hippocratis Epidemia, Prognostica, Aphorismi, & alia id genus, quæ nullo ordine nituntur.

Prima igitur artis instituendæ ratio, ex finis notatione per resolutionem fit.

Finis enim notio, principium est artium quæ uia ac ratione docentur. Resolvitur autem finis in ea quæ ad ipsum referuntur, sibi semper proxima, dum ad ultimum sit peruentum. De fine nihil deliberatur: neque enim medicus consultat an sanitatem tueri, aut morbum profligare debeat: sed simpliciter finem, nempe sanitatē, animo concipit: deinde, quæ ad eam spectant omnia, ordine resoluit, donec ad ultimum sit peruentum, quod primum in compositione est: quibus ita resolutis, ars constituta esse dicitur.

Quoniam autem artes diuersæ sunt, earum quoque fines

A ij diuersos



hæ diuina.

diuersos esse oportet, quandoquidem hæ fine maximè distinguuntur. Aliæ enim rem solùm animo concernunt: hæq; finem suum in sola naturæ rerum contemplatione præstittuunt, ut Galenus in libro de constitutione artis medicæ docet: Græcis θεωρητικὰ dicuntur: in hoc genere continentur physiologia, cuius finis in rerum naturalium contemplatione est constitutus, sine ulla corporis actione. Aliæ finem sibi in agendo statuunt, nihil post actionem operis relinquentes, dicunturq; πρακτικὰ, ut ars saltatoria. Aliæ artis opificium post actionem edunt, uocanturq; ποιητικὰ. Atque hæ duplices sunt. Nam aut nouum opus efficiunt, ut ædificatoria: aut quod uitium fecit, reficiunt, ac reconvalescunt, ut medendi ars. Aliæ uerò nihil efficiunt, sed acquirunt, ut aucupatoria, piscatoria, & uenatoria. Omnia igitur harum artium genera, finis resolutione inueniuntur: traduntur autem compositionis ordine. Quæ uerò opus post actionem relinquunt, non solùm inueniuntur ac traduntur, ut dictum est, sed & exercentur contrario ordine quò inuentæ fuerunt: ut in commentarijs nostris in Galeni libros ad Glauconem docuimus. Harum porro artium fines aliquando unicam habent eorū, in quæ resoluuntur, seriem uerbi gratiâ ueritatis cognitio finis est logicæ contemplationis: quem ita resolvere oportet: Quoniam uerum demonstratione paritur, id sine demonstratione haberi non potest. Demonstrationem uerò, quia syllogismus est, non nisi cognito simpliciter syllogismo scies. Cæterum syllogismum, utpotè propositionibus conflatū, ante harum peritiam non cognosces. Rursus quoniam sine simplicibus uocibus propositiones non discuntur, ut quæ illis compositæ sint, simplicium uocū uis, ac potestas antè perdiscenda est.



est. Finis igitur logicæ commentationis, id est ueritatis cognitio, primum in demonstrationem resoluitur: postea demonstrationis in syllogismum: hic in propositiones: hæ uero in simplices uoces. Nec ultra qui logicam doctrinam constituit, per eius finis resolutionem progreditur. Nihil enim superest in quod eius finis resolui possit. Aliquando uero constitutus finis, per plures, ac diuersos ordines resoluitur: quod ad studiosorum exercitationem exemplo patefacimus. Sit igitur pax finis constitutus, ea uel uictoriâ, uel amicitia querenda est: uictoria, bello: bellum, militum copiis: milites, pecuniâ: pecunia uero aut iam in promptu est, aut aliunde querenda. Queritur autem, aut à subditis tributa, uectigaliaq; exigendo, uel mutuo accipiendo, uel dominiis, ac possessiones oppignerando, uel diuendendo. Quod si his modis pacem querere uel non libeat, uel non liceat, aliæ uiae uestigandæ sunt, quibus hanc nancisci possis. Quoniam igitur propositum finem in uictoriam, & amicitiam resoluebamus, uictoriam autem aut nullo modo, aut non commodè assequi poteramus: ad alium resolutionis ordinem transire oportet, nempe amicitiam, quam nobis parabimus hosti de iure cedendo, uel id redimendo. Cedendo de iure, amicitiam conciliamus. Redimetur autem uel pecunia, cuius querendæ ratio modò exposita est: uel permutatione, uel matrimonio.

Altera ex eorum compositione quæ per resolutionem inuenta fuere.

Resolutioni opposita est compositio, quæadmodum Græcis σύνθεσις τῆ ἀναλύσεως. Itaque qui resolvere norunt, ijdem & componere norunt: quando compositio opposito ordine ad finem regreditur: ueluti hi qui compositionis

A iij ordine



ordine logicen constituunt, primum simplices uoces, postea propositiones, deinde syllogismum, tandem demonstrationem tractant, ex qua ueritatem assequuntur: ad quam tanquam propositum finem tendunt.

Tertia uero ex definitionis dissolutione fit.

*De definitione*

Definitio est oratio, quæ rei naturam, ac uim explicat: quæ, quæ rei insunt, in unum colligit, quibus hanc ab alijs separat, ac distinguit. Quæ autem rei insunt, ea uel substantiam constituunt, uel ut accidentia hærent. Substantiam constituunt genera, & differentie substantiales, ex eadem classe omnino si fieri potest, deprompta. Substantiales differentias dico, non eas solum, quæ ex substantiæ genere sumuntur, sed & quæ rei naturam explicant, ex quocunque genere sint profectæ: hic enim substantiæ nomen late patet pro quacunque re per se considerata.

Quocirca & accidentia à subiectis abstracta, per seq; expensa, etiam substantias solemus appellare, cuiusmodi est morbus, & febris. Itaque si differentias, & species rerum definiendarum inuenire uelimus, summi cuiusque generis rationem, notionemq; cognoscere oportet. Proposita ergo re definienda, considerandum est, ex qua sit classe deprompta, deinde illi proximum genus inueniendum: quod fiet, si summa genus in propinqua semper genera, usque dum ad speciem definiendam peruentum sit, diuidas. Diuidendi rationem mox docebimus. Differentiam autem substantialem, propriam, & ex genere substantiæ profectam, ex primaria actione quam definienda edit species, & ad quam aliæ omnes conspirant, cognoscimus: non quod uelimus actiones differentias esse, sed rerum differentias nobis prodere: nimirum formas à quibus ipse eduntur, & denominantur



denominantur. Hæc omnia exemplo manifestiora fient. Hominis primaria actio est ratiocinatio, ad quã reliquæ omnes hominis actiones conspirant. Eius enim gratiã uiuimus: ad uitæ tutelam nutrimus: nutritionis causã edimus bibimus, cibum, potumq; & alia uitæ necessaria querimus, manuum, crurum, pedum, oculorum, linguæ, aliarumq; corporis partium actionibus: quæ omnes principi actioni hominis, nempe ratiocinationi, ut dictum est, famulantur. Verum, ut iam monuimus, eiusmodi actiones, differentie substantiales non sunt, sed differentias produnt, nimirum formas à quibus ipsæ differentie denominantur. Porro autem actiones & si à forma principium motus habent, aliæ tamen ad corpus, aliæ ad formam magis, aliæ ex æquo ad utrumque referuntur. Nam progredi, corporis magis esse uidetur: ratiocinari, animi: sentire uerò, utriusque: omnes tamen id genus actiones, à forma proficiscuntur, differentiasq; produnt, quarum quædam propriæ sunt, ad quas scilicet reliquæ referuntur, & conspirant, ut rationale: aliæ communes, ut sentiens. Propria sola cum genere definitionem constituit: communis non item, sed cum alijs iuncta. Ad eundem modum substantiarum partes (nam auctore Aristotele substantiæ sunt) differentias substantiales obtinent, ex primaria actione sumptas: ut quia manus primaria actio est comprehensio, à comprehendendi facultate differentiam sumit. Partes autem substantiarum, aliæ statim rem constituunt, uocanturq; substantiales, ut materia & forma: quarum si altera desit, res omninò non consistet: proinde ab his ductæ differentie, substantiales sunt, ut animatum corporeum. Verum quæ à materia sumuntur, ab actionibus non produntur: quoniam materia prin-



cipium actionis non est, sed sensu percipiuntur, ut corporeum. Aliæ partes ad integritatem referuntur, ex materia quidem, & forma constantes, sed ex ipsis nonnullæ rei deesse possunt, ut pes, manus, oculus: quarum differentiæ, ut diximus, substantiales sunt, non quidem totius, nisi per accidens, & secundo loco, sed partium quarum sunt differentiæ. Progredi uerbi gratiâ, crurum propria est differentia, qua ipsa ab alijs partibus distinguuntur: sed hominem animal gradiens dicimus, translata à parte ad totum differentia. Rursus id genus partes aliæ uniusmodi sunt, simplices quidem, & eiusdem generis, rationis, ac naturæ: quæ quia undique in sui similes diuiduntur, Græcis ὁμοιομερῆς dicuntur: quales sunt nerui, caro, & ossa: omnis enim nerui pars, nerui habet rationem, eiusq; nomenclaturam retinet: eadem est reliquarum omnium simplicium partium ratio. Aliæ uerò partes sunt ex simplicibus ortæ, diuersarum quæque inter se rationum, ac naturarum: ideo ἑτερομερῆς Græci, nos multiformes & diuersi generis partes appellamus: quales sunt pes, manus, oculus, quæ (ut modo dicebamus) abesse possunt. Sunt ex nostris qui has dissimilares, illas similes uocant. Porro autem simplicium partium quedam primario agunt, ut in oculo humor crystalloides. quedam primario agentibus famulantur, ut alij oculi humores, & tunica: atque ex omnium harum actione, affectioneq; & officio differentiæ sumuntur. Considerandum igitur est, non in substantiæ modo, sed in omnium aliarum rerum generibus, quid unumquodque natum sit agere, & quid pati: ut docet Galenus in libro de curandi ratione. Nam & ab his differentiæ substantiales sumuntur: ut caloris munus est similia cogere, & dissimilia



milia sequestrare: nigroris, uisum cogere: alboris, dissipare. Quæ igitur ab his ducuntur differentiæ, substantiales sunt. Sed quoniam harum penuriâ laboramus, aliunde quoque uestigandæ sunt: nimirum à proprio accidēte, causis, effectis, officijs ue, & partibus rei definiendæ: quæ non aliter atque ueræ differentiæ, rerum substantias discernunt: sed earum naturam, ac uim minùs exprimunt. Vbi igitur substantialis differētia deest, proprio utimur accidente. Proprium dico, quod cum re definienda conuertitur, eiusq; proprietatem, ac affectionem ostendit: ut ridere flere, quod à uera differentia distinctum est, hæc enim nō solum rem à re distinguit, sed & cuius naturam exprimit proprium uerò solam affectionem ostendit. Homo enim quia ratiocinatur, est homo: non autem quia ridet aut flet. A causis differentiæ petuntur. Causa alia efficiens, alia materia, alia forma, alia finis. Efficiens causa, ut finit Aristoteles, est quæ primū mouet. Nos latiùs usurpantes, causam efficientem esse dicimus, non solum à qua primò fit motus, sed simpliciter quæ rei efficiendæ præbet operam, siue primò ac per se, siue secundo loco & per accidens, siue ut instrumentum: quod & Galenus libro primo de locis affectis sentire uidetur. Eius uerba sunt: Id quò tangente afficimur, & quò separato affectus quiescit causam esse, apud omnes, homines in confesso est. Morbus, uerbi gratiâ, primaria est causa læsæ actionis: putris, humor, morbi: putredinis, obstructio. Eiusdem uerò læsæ actionis, putredo & obstructio causæ per accidens & secundo loco sunt. Pari modo iecoris facultas, sanguinis est effectrix causa: natiuus calor, instrumētum: quod quidem & efficientis causæ habet rationem: quemadmodum faber est domus



domus efficiens causa, securis uerò instrumentum. Porro autem causæ efficientes, aliæ perpetuò effectum comitantur, quales sunt internæ. Aliæ abesse possunt, quales sunt quas  $\pi\rho\omicron\upsilon\alpha\tau\alpha\pi\upsilon\lambda\iota\kappa\acute{\alpha}\varsigma$  Græci, nos euidentes ac externas dicimus: ut Solis ardor, diariæ febris est causa, etiam si à deurendo cessauerit. Eiusmodi causæ uel necessitate naturæ, uel opificis arbitrio agunt. Ab his igitur causis efficientibus internis, & quæ effectū comitantur, nec: sſarioq; agunt, siue solæ sint, siue cum alijs adiutricibus iunctæ, differentia ueræ sumuntur: pòst fusiùs explicabimus. Materiam dicimus, quæ formas recipit, tam quæ naturæ ope proueniunt, quàm quæ artificio fiunt. Quæ naturales formas recipit, aut simplex est atque impermixta, aut composita. Simplicem Aristoteles primam uocat: quòd, ut arbitror, primorum corporum, quæ elementa dicuntur, formas recipiat. Composita ex quatuor elementis constat, quorum contemperamento reliqua omnia generantur. Dicitur & materia, ex qua aliquid efficitur, aut nascitur: ut pñus ex quo uestis fit: quæadmodū ex lapidibus, lateribus lignis, gypso, domus: ex ære, cera, plūbo, & id genus alijs, statuæ: ex humorum prauitate, morbus: ex qualitatū cōuenientia, quàm symmetriam uocant, & instrumentorum apta compositione, sanitas. Ex uirtute honor. Materia quoque dicitur subiecta res, in qua artes uersantur: ut humanum corpus medicinæ est materia. Forma est per quā res quæque habet ut sit id quod est, & non aliud. Formæ quædam à natura proueniunt, cuiusmodi est hominis, equi, leonis. Quædam artificiosæ sunt, ut statuæ. Naturalis forma, motus siue actionis, ut modò dicebamus, est principium: proinde & effectricis causæ rationem obtinet. Ex his constat



his constat, naturalem formam, quemadmodum & materiam, duplicem esse: simplicem, & compositam. Simplex est, quæ simplicem imperfectamq; habet naturam: cuiusmodi sunt elementorum formæ, quas prima, ut dixi, materia induit. Composita, non quæ ex pluribus formis constet, (ea enim reuera una est, nō plures) sed quod plurimum, & perfectiorum motuum, quàm simplex, principium sit: ut stirpium forma, quæ uegetandi ui donata est: cuius motus perfectior, distinctior, atque ut Græci interpretantur, ποιητικώτερος existit. In uegetatione continentur attractio, retentio, concoctio, assimilatio, & alij id genus uegetatricis facultatis motus, quas naturales actiones appellamus: de quibus fusissimè Galenus in libro de facultatibus naturalibus scripsit. Eadem ratione, rerum multiformium (quas antè à Græcis ἐτερογενῆς uocari diximus, hoc est, quæ nō ex elementis solum genitæ sunt, sed mixtis naturis ex elementis) forma distinctior, perfectiorq; est. Atque hæ ipse res quò melius temperatæ fuerint, elaboratiusq; à natura permixtæ, eò compositiorem, distinctiorem, ac perfectiorem habent formam: proindeq; motus plures, ac perfectiores. Elementa enim perfectione, & numero actionum plantæ antecedunt: plantas autem animalia: homo uero hæc omnia: quoniam omnium quæ in hoc orbe genita sunt, temperatissimus est, ac elaboratissimus, & uelut nature opus absolutissimum, perfectissimumq;. Finis est, cuius gratiâ aliquid fit: ut musculus mouendi causa. Finis autem, omnium causarum prima, eademq; ultima est. Prima quidem, quia in omnibus, quæ sunt, hanc primò consideramus, animoq; concipimus. Ultima uerò, quod ultimò accidat. Quocirca hanc Aristoteles ἔτερον, id est cuius gratiâ



gratiâ uocauit . Nam finis gratiâ fit quicquid fit: ut proba cibi concoctio, propter sanitatem cibi in uentris imum descensus, propter probam cōcoctionem: deambulatio post coenam, ut cibus in uentris fundum descendat . Nam cū ori uentris hæret, improbè coquitur, proindeq; corrumpitur . Finis quoque perfectissima, ac potissima causa dicitur: ut qui sit aliarum omnium causa . Nam propter hunc reliquæ causæ accidunt . Materia enim formam expetit: formam, agens causa, finis desiderio in materiam inducit . Hæc de causis fusiùs explicauimus, ad eorum quæ antè de differentijs substantialibus diximus, faciliorem intelligentiam . Ab effectu officioq; sumuntur differentiæ: ut natiui caloris effectus est concoctio, alieni corruptio . Medici officium est uitam tueri, uenefici demoliri . Partes quoque pro differentijs usurpantur : ut, Corporis humani partes sunt, caput, thorax, uenter &c. Medicinæ, salubre, morbosum, neutrum . Optimæ igitur definitiones ex genere semper, & substantialibus differentijs, si omninò fieri potest, constituuntur . Ex causis etiam uel aliquibus uel omnibus definitiones constituuntur . Interdum enim una, interdum plures, interdum omnes causarum differentiæ in definitionem constituendam adsciscuntur . Ex effectu quoque, seu officio, & ex partibus fiunt definitiones . Ex differentijs substantialibus ad hunc modum, Homo est animal rationale . Ex causis, efficiente quidem, ut, Cibi cruditas est improba cōcoctio, ex alteratricis facultatis imbecillitate nata . Ex effectibus, ut, Morbus est affectus præter naturā, actionem primariò ledens . Ex partibus, ut, Musculus est pars corporis ex neruis & carne constans . Ex fine, ut, Domus est habitaculum quo nos, nostraq; ab externis iniurijs



rijs tuemur. Quoniam autem artes omnes, ac scientiæ in qualitatis genere sunt positæ, differentias à substantiæ genere non habent, sed magna ex parte ab earum officio, fine, & partibus: ut Medicinæ officium est, quod in corpore deest, sarcire: & quod superuacaneum est, detrahere. Ideò medicinam appositionem, & detractionem esse definit Hippocrates. Eiusdem scientiæ finis est sanitas: quare ab hac sumpta differentia, Medicina est ars, quæ tuenda ualeitudini dicata est. Eius quoque scientiæ partes sunt salubre, morbosum, & neutrum. Quocirca medicinam ab his sumpta differentia scientiam esse salubrium, morbosorum, & neutrorum, docet Galenus. Eiusmodi definitiones omnes, quia totius medicinæ capita continent, optimæ sunt. Nam adiectio, & detractio, res quæ homini administrantur tam ad sanitatem tuendam, quàm ad præcauendum à futuro morbo, & præsentem profligandum, continent: cuiusmodi sunt quæ Galenus assumenda, facienda, foris incidentia, & excernenda siue uacuanda uocat. Assumuntur enim: cibus, potus, aër, attractus, medicamenta intrò adhibita. Efficiuntur uerò frictio, ambulatio, uectio, equitatio, & omnis alia corporis exercitatio, in hoc genere continentur, somnus, uigilia, uenus, animi affectus. Foris incidunt aër circumductus, unguenta, lauacra, & alia id genus. Vacuanda sunt, quæ in aluo, iecore, liene, uenis & arterijs, reliquisq; corporis partibus superuacua tam secūdum quā præter naturam colliguntur. Hæc igitur omnia, nempe assumenda, facienda, foris incidentia, & excernenda corpori rectè administrata, adiiciunt quæ desunt, & detrahūt quæ superuacua sunt, proindeq; sanitatem tuentur, & morbos arcent, profligantq; improbè uerò administrata, morbos accer-



bos accersunt. Vt autem probè administrantur, necessaria  
 est corporum & morborum cognitio, deinde signorū, post-  
 eà causarū. Aliter enim sanis, aliter ægrotis administran-  
 tur. Quoniam autem sanorum non una est natura, sed alij  
 omninò temperati sunt, alij à mediocritate citra morbum  
 defleunt: temperatos omninò in suo statu seruamus, quod  
 exhaustum est reficiendo: ( assidue enim propter insitum  
 calorem aliquid ex substantia nostra defluit, ut postea di-  
 cetur ) & excrementa, quæ necessariò ex assumptis in  
 corpore colliguntur, expellendo: quod fit mediocriter ad-  
 ministratis his quæ modò retulimus: ut ex Galeni libris de  
 sanitate tuenda uidere est. Eos autem qui à mediocritate  
 absunt, iisdem præsijs aut in suo statu seruamus simili-  
 bus, aut in meliorem reducimus contrarijs adhibitis, tanto  
 excessu, quantum natia temperies à mediocri statu rece-  
 dit. Aegrotos quoque à morbo uindictant tanto excessu  
 ministrata, quantum morbus à naturali ægrotantis tempe-  
 ramento recessit: ut ex Galeni methodo curandi constat.  
 Ex his liquet propositam definitionem non solum genera-  
 lia, sed & generalibus subiecta totius medicinæ capita con-  
 tinere. Primum enim generalia capita complectitur, nem-  
 pe φυσιολογικὴν, id est eam partem quæ de hominis natu-  
 ra tractat. κατὰ τὴν φύσιν, in qua rerum tam quæ secundum  
 naturam, quàm præter naturā homini insunt, causæ uesli-  
 gantur. ὑγιαίνουσα, quæ sanitatē tuetur, uenientibusq; morbis  
 occurrit, σημειωτικὴν, quæ utriusque ualeitudinis, uempe  
 prosperæ & aduersæ signa docet. θεραπευτικὴν quæ cu-  
 randorum morborum rationem obtinet. Rursus φυσιολο-  
 γικὴν de hominis elementis, humoribus, spiritibus, tempe-  
 ramentis, partibus, earumq; facultatibus & actionibus tra-  
 ctat.



fiat. αἰτιολογικὴ rerum non solum naturalium, sed &  
 præter naturam causas disquirat, nempe sanitatis, probæ  
 actionis, & qualitatum sanitatem consequentium, excre-  
 mentorumq; quæ sanitatē probantq; actionem consequun-  
 tur: morbi actionis læsæ, qualitatum morbos cōsequentium,  
 excrementorum, immodicæ uel expulsionis uel suppressio-  
 nis. ὑγιεινὴ uictus rationem, quæ in agendis, assumendis,  
 foris incidentibus, & educēdis consistit, continet, θεραπευ-  
 τικὴ, quæ curandi per medicamenta rationem continet,  
 φαρμακευτικὴν appellant: & ea quæ manibus medetur  
 χειρουργικὴ dicitur. Vides igitur uniuersam medendi ra-  
 tionem sub adiectione & detractione contineri. Quod ue-  
 rò definitio quæ ex partibus desumpta est, totius artis ca-  
 pita complectatur, ex hoc Galeni opere quod enarrandum  
 suscepimus, perspicuum est: quemadmodum & ea quæ ex  
 finis notione fit. Finis enim omnia, in quæ resoluitur, con-  
 tinet: quæ capita sunt totius artis: ut ex Galeni opere de  
 constitutione artis medicæ liquet. Hactenus de substantia  
 definitione. De ea autem, quæ ab accidentibus sumitur, dis-  
 ferendum est, Græci νοηματικὴν appellant: quod (ut arbi-  
 tror) rem uelut inspiciendā, intelligendāq; sensibus obij-  
 ciat. Ea uerbosius rem exprimit: proinde oratoribus, ac  
 poetis est peculiaris. Hac tamen Philosophi & Medici,  
 ubi uerarum differentiarum penuriā laborant, aut aliter  
 res exprimere non possunt, utuntur: quod in opere de me-  
 dicinali materia Dioscorides fecit. Superest ut de reliquis  
 tribus methodis differamus, quæ sunt diuisio, demonstratio,  
 & resolutio. Diuisio ad artis perfectionem non parum ha-  
 bet momenti, ut quæ sine confusione omnia ordine collocet  
 disponatq; & dilucidè ac perspicuè, non aliter atque defi-  
 nitio,



nitio, rem explicet: imò constituendam definitionem plurimum conferat: separetq; ac reiiciat quæ ad artem tractandam nihil attinent. Diducto enim genere in suas species per differentias, quod utile est, adsumitur: quod uero inutile, reiicitur. Proprie autem genus in suas differentias diuidimus, cuiuscunque sit ordinis: ut affectum præter naturam, in morbum, causas, & symptomata: morbum, in simplicium partium, instrumentorum, & communem affectum. Quoniã autem pauca (ut prius monuimus) sunt ueræ differentia, pauca quoque erũt diuisiones, quæ per ueras differentias fiant. Cũstituendæ igitur & aliæ diuidendi rationes sunt, quibus in disciplinis uti liceat: cuiusmodi sunt totius in suas partes, subiecti in accidentia, accidentis in sua subiecta, accidentis in alia accidentia, & uocis in sua significata. Totius in partes diuisio, quæ partitio dicitur, est rerum discretus in partes ordo: ut domus in tectũ, parietes, & fundamenta. Medicina in sanitatis tuendæ, & morbi profligandi facultatẽ. Subiecti in accidentia, uaria est. quæcunque enim alieni sunt generis à re subiecta, nunc accidentia dicimus. Quonã autẽ noua genera sunt, quæ de altero dicuntur, nouem erunt diuisionis subiecti in sua accidentia, differentia: ut, Animal aliud bipes, aliud quadrupes. Animal aliud ferum, aliud mansuetum. Homines alij domini, alij serui, alij neutrum. Animal aliud sponte, aliud patris efficacĩ gignitur. Animatum aliud sentit, aliud sensus expers. Flores alij æstate, alij autumnò, alij uere, alij hyeme nascuntur. Animal aliud in aquis, aliud in terra degit. Animalia alia prona incedunt, alia recta. Animalia alia testã integuntur, alia pelle. Accidentis in subiecta diuisio est, cũ ipsum accidens in ea quibus inest, diuiditur: ut Sanitas alia simplicium



simplicium partium, alia instrumentorum. Accidentis uero in accidentia, cum res aliqua de accidentium numero in alia accidentia diuiditur: ut, Linea alia recta, alia obliqua. Febris alia brevis siue acuta, alia diuturna. Vocis diuisio (si modò diuisio dici potest) est, cum uocis ambiguae significata recensemus, ut canceri significata sunt, morbus, signum coeleste, & animal aqualile. Hæc enim diuisio in disciplinis necessaria est, ne uocabuli ambiguitate decepti erremus. Hæc de diuisione. Quoniam autem de definitione suprâ abundè diximus, rursus de ea nunc differere superuacaneum foret. De resolutione igitur dicamus. Resolutio alia est finis in ea quæ ad ipsum referuntur: alia effectus in suas causas: alia causarum in suos effectus. Ex priore artes omnes, quæ uia ac ratione traduntur, inueniuntur: ut antè declaratum est. Ex duabus posterioribus, inuentæ per finis resolutionem disciplinæ perficiuntur. Effectus resoluitur in suas causas semper proximas, usque ad postremas, ut causus fit ex humorum calidorum putredine: putredo à prohibita trãspiratione: prohibetur trãspiratio ab obstructione, uel constrictione: obstructio autem, humorum crassitie, uel lentore, uel multitudine fit. Hæc ab antecedente uiclus ratione, constriclio uel à frigore fit, uel à rebus foris incidentibus, ut stringendi præditis, ut aquis aluminosis. Causus effectus est, ac soboles putredinis: putredo, impeditæ trãspirationis: impedita trãspiratio, obstructionis uel constrictionis: obstructio, humoris crassi, uel uiscosi, uel redundantis: constriclio, frigoris, uel rei stringentis. Causa resoluitur in suos effectus, ut pleuritis in spirandi difficultatem, dolorem lateris lancinantem, febrem assi-

de resolutione

B

duam



de demonstrati  
one.

duam &c. Demonstrationem autem syllogismum epistemonicum esse, id est ratiocinationem, quæ scientiam parit, docet Aristoteles in posterioribus analyticis. Habet enim vim concludendi efficiendiq; ueri: causamq; non solum conclusionis, sed & rei demonstrandæ continet: hoc est, causa est cur aliquid concludatur: & cur id quod concluditur, uerum sit. Siue enim per causam effectus, siue per effectum causa demonstraretur, semper demonstratio causa est cur uerum concludatur. Est enim duplex demonstratio: altera, cum causa effectum demonstrat: altera, cum effectus causam: ut post dicetur. Demonstrationem tria absoluunt: primum, subiectum, ut redundantia humorum. secundum, id quod competere subiecto significatur, prædicatum uocant: ut curatio quæ uacuatione fit. tertium, pronunciata, siue principia, ut, Contraria contrarijs curantur. Sic igitur demonstrationem connectemus. Contrarij affectus contrarijs remedijs perpetuò curantur: humorum redundantia affectus est uacuationi remedio contrarius: ergo humorum redundantia uacuatione curatur. Subiectum dicimus, eam naturam cui inesse aliquid ostendimus. Prædicatum autem, affectionem quam inesse subiecto demonstramus. Principia uerò sunt necessariae propositiones, quæ demonstrationem non recipiunt, per quas prædicatum subiecto inesse concludimus. In primis igitur proposito genere subiecto, uidendum est quod ipsum sit. pari modo quid prædicatum, & an id subiecto generi competat. Antequam autem quid res sit cognoscamus. scire conuenit quid eius nomine designetur: deinde quæ sit ipsius rei notio. Quid uerò nomen significat, ex usu & loquendi consuetudine discendum est. id autem clarum sit, ac usitatum:



tatum. Et ab artis quæ tractatur peritis receptum. Nos enim plerunque artis uocabulis, tanquàm castrensibus, etiam si parùm latina multis uidentur, uti cogimur. Vbi autem de nomine conuenit, rei notio habenda est, ex communi uidelicet omnium consensu: alioqui principium non esset. His constitutis, rei substantia uestiganda est. Vestigamus autem ex eius definitione: quæ quemadmodum constitui debeat, ante proditum est. Vocis igitur significatum, non minùs quàm principia, in demonstratione est necessarium: imò inter principia ipsum collocat Galenus, quemadmodum rei notionem, Et definitionem. Nam qui hæc ignorat, ad demonstrandum ineptissimus est. Considerandum porrò est an proposita res simplex sit, an multiplex. Si simplex, definienda est. Si uerò multiplex, primum quidem definienda est, postea autem diuidenda in suas species, ac differentias substantiales: quæ rursus diuidendæ sunt, dum ad indiuiduas sit peruentum: ac omnes prius suo ordine definiendæ. Sit igitur de morbo uerbi causa disputatio instituta: In primis quid morbi nomine designetur, inquirendum est: deinde quæ sit eius notio: postea quænam sit ipsius substantia. Quid autem morbus significet, ex consuetudine utentium nouimus. eius autem notionem omnes fatentur esse, cū actionū aliqua uel male obitur, uel omninò nō obitur. Sic enim omnes tum nomen, tum notionē morbi usurpant. Postea uerò definitio inquirenda est ex eius genere, Et differentijs substantialibus. Genus eius est affectus: differentie, præter naturam, primariò actionem ledens: quibus ab alijs affectibus distinguitur. Definitum autem morbum, quoniā multiplex est in suas differentias diuidere oportet ea uia, ac ratione quā Galenus in libro



de morborum differentijs est usus. Ad eundem modū prædicati natura disquirenda est. Ipsum autem subiecto inesse concludimus per principia, uel per ea, quæ ex principijs confirmata sunt. Principia sunt propositiones necessariae, demonstrationem non admittentes, medioq; carentes. Græci ἀμεσῶς, uulgus nostrum immediatas uocat: non solum priores, ac notiores, sed & primæ, ac notissimæ & scientiæ cuius sunt principia, propriæ, causæq; conclusionis. Nam si confirmari per alia principia possent, ipsisq; aliæ propositiones superiores essent: principia non haberentur. Confirmari per alia principia dixi, quoniam ex ipsis nonnulla habentur quæ non ita perspicua sunt, ut aliena luce non egeant. Necessarias quoque eiusmodi propositiones esse oportet: quoniam scientiam, id est perpetuam ueritatem parere debent. Ex accidentibus enim, quæ non necessario insunt, conciliari scientia nō potest. Neque rursus quod falsum est, ut necessarium concluditur. Cæterum eiusmodi propositiones, nō solum priores ac notiores, sed & primæ ac notissimæ sunt: quoniam non solum conclusionem antecedunt, ipsaq; notiores sunt, sed ipsis aliæ priores ac notiores non inueniuntur. Ab his enim lucem conclusio sumit: ideo & ipsæ conclusione sunt clariores. Semper enim illud tale est magis, ut docet Aristoteles, ob quod unumquodque est tale. Quare si ob priora notioraq; credimus & scimus, ut idem scribit, & illa sanè credimus & scimus magis. Itaque, quæ ex disiunctis separatis uel connecluntur ratiocinationes, demonstrationes non sunt: quia sumptiones non sunt conclusione notiores: ut, Omnis numerus est par uel impar, denarius est numerus, ergo denarius est par uel impar. Conclusio enim non minus est nota,



ta, quàm, ex quibus nascitur, propositiones. utraque enim  
notissimæ sunt, suaq; luce claræ. Ad hæc, principia non  
solum conclusionis, sed & rei demonstrandæ sunt causæ:  
id est non solum efficiunt ut quid concludatur, sed & ut  
quod per cōclusionem significatur, uerum sit. Neque enim  
satis est sumptiones inferre conclusionem, sed & uerita-  
tis per conclusionem significatæ causas esse: alioqui prin-  
cipia falsa haberi possent, ut, Hippocentauri fel bilem e  
corpore trahit: ergo corpus ab affectu bilioso uindicare  
idoneum est. Prior enim propositio causa est conclusionis,  
sed ueritatis per hanc significatæ causa non est, quoniam  
conclusio uera non est. Cæterum id genus principia, ua-  
ga & communia non sint, qualia dialectica sunt, sed eius  
discipline, cuius sunt principia, propria, impromiscuaq;  
& ad ea tantum pertinentia, quæ certo genere continen-  
tur, nisi pro qualitate & materia subiecta cum restrictio-  
ne præscriptioneq; utamur. Siqua tamen id genus princi-  
pia restrictionem admittant, priorum uice uti licebit:  
ut, Si ab æqualibus æqualia demantur, quæ restant, sunt  
æqualia. Commune enim principium est Geometriæ &  
Arithmeticæ. Sed Geometra, addita uoce magnitudinibus,  
ad hunc modum, Si ab æqualibus magnitudinibus æquales  
demantur &c. in demonstratione utitur: Arithmeticus ue-  
rò addita uoce numeris, hoc modo: Si ab æqualibus nume-  
ris &c. Quoniam autem notiora & priora bisariam di-  
cuntur, nimirum nobis, & natura: duplex erit principio-  
rum ortus. Altera enim rei natura gignit, sine ullo sen-  
sum adminiculo: altera experientia. ab apparētibus enim  
sensuiq; peruijs nascuntur. Ex his igitur quæ rei natura  
gignit, alia generalissima, maximeq; uniuersalia sunt, &



longissimè à sensibus posita, ex se notissima: ut, Totum qualibet sua parte maius est. Alia uerò etsi per se nota existunt, non tamen tam clara sunt, ut aliqua declaratione ac persuasione non egeant: nempe inductione, aliaue dialectica probatione: atque hæc à docentibus accipimus: qualia sunt quæ quia concedi petuntur, postulata dicuntur: ut, A puncto in punctum rectam lineam ducere. hoc enim principium, neque statim sua luce perspicuum est, neque per aliud demonstrari potest. ideo à docente declarari, ac persuaderi debet. Principia autem ab apparentibus ducta, uniuersalia quidem sunt, sed sensibus propinquiora: ideo nobis nota dicuntur. Apparentia, ut docet Galenus, duplicia sunt: quædam statim ac per se cognoscuntur, ut ignis calor, niuis frigiditas. Quædam non ex se nec protinus, sed per alia, ut ignis per fumum: quemadmodum in Virgiliano Bucolico.

Et iam summa procul uillarum culmina fumant.  
significat enim in foco ignem esse. Pleuritis non per se cognoscitur, sed per spirandi difficultatem, lateris lancinantem dolorem, &c. Ab utrisque apparentibus principia ducuntur: Prioribus ad hunc modum: Si quis in plures inciderit qui insigniter uulnerata parte aliqua uitæ necessaria interierint, ratiocinandoq; illos inuenerit neque uirtutis neque remediorum defectu interiisse, sed ob partis usum uitæ necessarium, hoc principium constituet: Si quis in parte aliqua uitæ necessaria insigniter uulneratus sit, moritur. Eiusmodi principia apud Hippocratem permulta inueniuntur, cum in alijs locis, tum maxime in Aphorismis. Posterioribus sic: Si in pluribus dissecis, pleuritis, id est lateris inflammatio reperta sit, in quibus hæc symptomata ante



ta ante interitum uisa fuerint, nempe spirandi difficultas, lateris dolor pungens, assidua febris, tussis, & similia: hoc principium constituet: Si hæc signa adsint, pleuritis adest. Eiusmodi enim principia etsi à sensu ortum habent, ab intellectu tamen formantur, uniuersaliaq; fiunt. Omne igitur principium siue rei natura genitum sit, siue à sensibus ortum, semper uniuersale est: in eoq; prædicatum de omni subiecto per se, & ut ipsum est, ac primò dicitur. Omni enim & semper inesse significatur per se, nō per aliud, nec per accidens, sed primò, & sine alterius interuentu, substantialiter, & ut ipsum est. Ex quo liquet, candorem, etsi omni inest, non per se, sed per accidens, olori inesse. Neque per se febris corporis functiones ledere: quia neque febris ut febris est, neque primò, sed ut morbo inest. Nam febris ut morbus est, corporis actionem ledit. Morbo enim ut morbo primò inest actionem ledere. Per se itaque inesse Aristoteles tradit, quæ in ratione sunt quid est dicente: hoc est quæ substantialiter insunt, substantiæq; rationem constituunt, eiusq; uim ac naturam explicant: cuiusmodi sunt genera, differentie, atque adeò ipsæ definitiones: de quibus omnibus abundè paulò antè disputatū est. Quæ igitur ad hunc modum rebus per se insunt, uniuersaliter insunt: & contrà quæ sic uniuersaliter rebus insunt, ea & per se insunt. Quò fit ut huius uocis, per se, ad hunc modum usurpatæ, plurimus maximusq; sit in demonstratione usus. Sunt & alij modi uocis per se, ut idem author docet: Vnus, cum subiectum in prædicati rationem explicandam adsciscitur: ut numero per se paritas inest, quia in paritatis definitionem numerus adsumitur: ut, paritas numerus est, qui in duo æqua distribuitur. Ad eun-



dem modum, simitas inest naso, quia in eius definitione nasus collocatur: ut, simitas est nasi depressio. In summa, quotiescunque in constituendis accidentium definitionibus subiecta promuntur, subiectis per se accidentia inesse dicuntur: ut quia in rectitudinis definitione linea adhibetur, lineæ per se rectitudo inest. siquidem rectitudo mensus est, qui super lineæ puncta indeclinis est. Sic et uoluntati uirtus per se inest, quia in uirtutis definitione uoluntas collocatur. Est enim uirtus, uoluntatis habitus ad agendum secundum rectam rationem impellens. Eodem modo morbus corpori inest per se, quia in eius definitione corpus ponitur. Nam morbus affectus est præter naturam, corporis actionem primario ledens. Quæ autem sic per se insunt, uniuersaliter non dicuntur, nisi de omni dicantur: ut quia non omni numero inest paritas, non omni lineæ rectitudo, non omni corpori ægritudo, hæ non sunt uniuersales: Numerus est par, linea est recta, corpus est ægrum. Paritas tamen numero per se inest, et ut numerus est: lineæ rectitudo per se; primo et ut linea. Addit idem author alium modum eiusdem uocis, nimirum cum subiectum prædicati est causa: ut, Iugulatus interijt. Iugulatio enim interitus est causa. Causam intelligo, quæ per se sit, et proxima, necessariaq;. Cum igitur subiectum prædicati ad hunc modum est causa, propositio erit uniuersalis. Quod si subiectum prædicati causa proxima et per se non sit, nec necessaria, uniuersalis propositio non erit: ut, Febricitans interijt. Causa mortis, febris est: sed non necessaria, nec per se, nec proxima. Potest enim aliquis febricitare, et non interire. Præterea febris causa proxima non est mortis, sed substantiæ corporis immutatio:



tatio: immutatio uerò siquidem est uehemens, mortis. Pari modo hæc uniuersalis non est: Pleuriticus moritur. Pleuritis enim etsi causa est mortis, non tamen per se proxima & necessaria est. Pleuritis enim mortem necessario non inuehit: nam multi ex pleuritide sani euadunt. Nec si mortem infert, primò infert. Nam prius spirandi difficultatem inuehit: difficultas suffocationem. Nisi igitur hæc prædicato insint, nempe ut de omni subiecto dicatur, per se, primò, & ut ipsum est, uniuersaliter dici non poterit. Neque enim satis est ut de omni dicatur, sed & per se, ad modos declaratos, & ut ipsum est. Sunt porrò inter has propositiones uniuersales, in omni disciplina quædam nobis insitæ, ingentæq; atque sua naturâ omnibus uel idiotis cognitæ: proinde communes animi sententiæ dicuntur: has uniuersalissimas, & à sensibus semotissimas, prius esse diximus: cuiusmodi sunt in gubernanda republica: Societas humani generis est conseruanda: Honestè uiuendū est: Ius unicuique suū tribuendum est: Nemo ledendus. In physiologia: Natura, boni gratiâ agit: Natura nihil temere facit. In geometria: Omne totum maius est qualibet sua parte. Si ab æqualibus æqualia demantur, quæ restant, sunt æqualia. In medicina. Quicquid secundum naturam est, seruare oportet: quicquid præter naturam abigere. Hæc igitur principia nulla declaratione egent, modo uoces ex quibus constant, intelligantur. Reliqua uerò egent. Nam quæ ex sensibus deprompta sunt, inductione probantur: alia uerò, ut notiones, definitiones, & postulata, etsi uera necessariaq; sunt, quia non protinus intelliguntur prolata, à docente declarari debent. Quod Galenus cum in multis alijs locis, tum maxime libro primo de differentijs



differentijs morborum doctissime facit, sanitatis & morbi  
notiones disquirendo. In primis enim postulat, omnes ho-  
mines sanos esse, cum corporis ministerio ad eas quæ in  
corpore sunt necessariae actiones, sine aliquo uitio persun-  
gi possunt: & egrotos, cum læsæ sunt actiones. Deinde  
sanitatem in duobus querendam esse ostendit, nempe in ac-  
tionibus naturalibus, aut instrumentorum fabrica, quibus  
actiones eduntur. Postea probat, sanitatem constitutionem  
esse naturalem partium corporis: siue, quod idem est, actio-  
num causam. Morbum uero, utpote sanitati contrarium,  
constitutionem præter naturam, aut læsæ actionis causam.  
Quoniam autem prius dicebamus demonstrationem dupli-  
cem esse, alterā in qua ex causis colligimus effectum, quæ  
quidem est potissima: alterā, in qua ex effectu causam con-  
cludimus: uiuendum est an ex omni causa omnem eius effe-  
ctum colligere liceat: & an ex omni effectu omnem causam:  
& quando hac, quando illa demonstratione uti oporteat.  
Quod ut melius intelligamus, in memoriā reuocanda sunt,  
quæ modò de causis dicebamus: nempe quod quatuor sunt  
earum differentie, efficiens, materia, forma, finis. Quodq;  
ex his aliæ per se ac necessariae sint, aliæ ex accidente, mi-  
nimeq; necessariae. Ad eundem modum, effectus alij neces-  
sario causam sequuntur, alij non necessario. Cum igitur  
causa una effectum unum per se ac necessario edit, effe-  
ctus & causa se mutuò probant, ut si morbus est, primario  
corporis actio læditur: & si primario læsa est actio, mor-  
bus existit. Cum autem causam unam plures effectus ne-  
cessario sequuntur, ex causa singulari effectus necessario  
colliguntur: non contrā, nisi simul collecti sint: ut si pleuri-  
tis est, necessario adest spirandi difficultas, dolor lateris  
pungens



pungens, &c. Non autem contrà si difficultas spirandi est, uel dolor lateris pungens, statim pleuritis adest: sed si omnia pleuritidis signa appareant, hæc necessario aderit. Cum uerò plurium causarum unus effectus necessario est comes, singulæ per se effectum concludunt: ut si peripneumonia est, uel pleuritis, aut alia id genus causa, necessario spiritus difficile redditur. Idem igitur effectus per plures causas monstrari potest. Contrà si plurium effectuum unica sit causa necessaria, uniuersi non singuli causam ostendunt. Non enim si spirandi difficultas est, uel lateris dolor pungens, uel febris, uel sputum cruentum, uel id genus aliud, statim pleuritis adest. Sed si omnia simul signa adsint, necessario pleuritis aderit. Atque hac demonstrandi ratione in ea medicinæ parte quæ συμπτωτική dicitur, potissimum utimur, in qua nõ aliter quàm à signo uel signis, hoc est effectū uel effectibus, demonstrare licet: utpote quæ nobis, hoc est sensui manifestiora, quam causæ intellectui, sunt. Notior enim est sensui dolor, & spirandi difficultas, quàm intellectui pleuritis: hæc enim sine sensu ab intellectu cognosci non potest. Ex alijs quoque causis demonstratio conuertitur. Ex materia quidem ad hunc modum. Contraria se mutuò expellunt, corrumpuntq;: animalium elementa sunt contraria, ergo se mutuò corrumpunt. Contrà, animantium elementa se mutuò corrumpunt, igitur sunt contraria. Ex forma sic. Manus in digitos & artculos distincta est: ergo comprehendit: & contrà. Item crystalloides humor in priore oculi parte planior est: ergo melius rerum imagines recipit: & contrà. Ex fine hoc modo. Homo optimas edit actiones: ergo pulcherrimum optimæq; compositum corpus habet: & contrà. Cum igitur



tur reliqua causarum genera, ut diximus, gratia finis constituta sint, ea omnia ad finem demonstrandum adsciscere licet: & contra finem ad reliquas omnes causas demonstrandas. Ex causis uero & effectibus non necessarijs non fit demonstratio, sed coniectura tantum. Quae si artificiosa sit, ea ut demonstratione utimur: ut postea docebimus. Itaque in singulis artis iam constitutae, & uelut delineatae partibus, nunc diuidimus, nunc resolvimus, nunc definimus nunc subiecto rem inesse demonstramus. Quod ut melius intelligatur, exemplo explicabimus. Sanguinis igitur mittendi rationem, quae uenae sectione fit, his methodis tractemus. Primum igitur nosse oportet quid sanguinis missionis nomine intelligatur: deinde quae sit eius notio: postea an ipsa sit. Et si sit, quidnam sit: & an simplex, an multiplex. Et si simplex, quid tandem ipsi substantialiter insit. Quid autem sanguinis missio significet, ex communi loquendi usu discere licet. Eius notionem esse omnes fatentur, cum aperta uena ex corpore sanguinem educimus. An uero ipsa sit, experientia docet. Quid autem sit, ex eius genere & differentijs cognoscendum est. Sanguinis igitur missionis genus est uacuatio: differentiae autem sumuntur ab eius effectu, & materiae quae educitur, substantia & quantitate. Vacuat enim affectus materiam, ac promiscue omnes humores, non solum e loco propinquo, sed etiam longinquo, sine ulla noxa. Sanguinis igitur missio est, quae affatim, ac promiscue omnes humores trahit ac uacuat e toto corpore, eiusque partibus, tam propinquis, quam longinquis, citra ullam offensionem, si quidem recte fiat. His enim differentijs ab alijs uacuandi formis distinguitur. Nam quatenus affatim uacuat, a scarificatione, & hirudinibus



Et hirudinibus, quæ paulatim uacuant, differt. Quatenus autem promiscuè uniuersam humorum multitudinē, à purgatione, quæ solum uitiosos humores educit. Quatenus è toto corpore trahit ac uacuat, à scarificatu, cucurbitulis, uinculis, hirudinibus, Et apophlegmatismis. Quatenus uerò à longinquis trahit, ab hirudinibus Et apophlegmatismis. Quatenus blandè ac sine læsione, à purgatione, scarificatu, Et c. E longinquo autem trahit, cum fluentem humorem in contrarium reuocat. E propinquo uerò, cum deriuat ad latus. E loco affecto, cum solum uacuare uolumus. Quocirca sanguinis missioni insunt quædam necessariò, protinus, ac primò, Et sine alterius interuentu, Et ut Græci loquuntur, ἀμέσως. Quoniam ea per alia media uacuatione inesse demonstrari non possunt, idè principiorum nomenclaturam meretur: qualis est missionis sanguinis definitio, Et alia quæ deinceps scribentur. Quædam horum interuentu uacuationi substantialiter inesse demonstrantur. Itaque necessariò, primò, protinus, Et sine alterius interuentu sanguinis missio.

## PRIMUM PRINCIPIUM.

Materiam corpori nocentem uacuat, ac minuit, eò quidem plus, quò ipsa est maior.

Nemo ignorat uenæ sectionem eò plus uacuare, quò largiùs: Et eò minùs, quò parciùs è corpore fluunt humores.

## SECUNDUM.

Quò maior est humoris morbum efficientis uacuat, eò morbus minor redditur: & contra quò minor, maior morbus relinquitur.

In toto corpore, si totum corpus: in affecto uerò loco, si is humorum uitio laborat: uena autem quæ secatur, Et  
ex qua



ex qua sanguis educi debet, ipsi affecto loco è directio respondet: alioqui aut nihil aut parum ab eodem loco uacuat: nisi admodum ingens esset uacuatio.

## TERTIVM.

Humorum cursum uenæ sectio in contrarium reuocat.

*In uena communi, & affectæ parti respondente facta.*

## QUARTVM.

Eadem, humorem locum iam occupantem deriuat, & uacuat.

*Si, ut modò dicebamus, uena per quam humor educitur, cum affecta parte communitatem habeat.*

## QUINTVM.

A uicinioribus partibus celerius & potentiùs retrahit, & deriuat, largiusque uacuat: à longinquiribus uerò contrà.

*Consentaneum enim rationi est, ut qui iuxta plagam sanguis continetur, celerius, potentiùs, largiusque effluat: & qui longè ab ea distat, tardius, impotentiùs, ac parcius.*

## SEXTVM.

Sanguis quo affecto loco uicinior est, eò deterior: & quò longius abest, melior.

*Cùm scilicet iam corruptionem aliquam contraxit sanguis, qui affectum locum obsidet: aliàs non oportet.*

## SEPTIMVM.

Per rectas continuasque uenarum fibras fit humorum attractio.

*Hoc, quoniam à Galeno in commentarijs de facultatibus naturalibus & in opere de usu partium clarissimè demonstratum est, nunc postulamus: non quòd ex se cognitum*



*tum principium sit, sed per principia confirmatum.*

## OCTAVVM.

*Maiores uenæ in ramos sua stamina distribuunt, absumuntque.*

*Constat enim ex dissectione, minores uenas ex maiorū staminibus originem habere.*

## NONVM.

*Affectus magnitudo remedium celere, ac potens desyderat.*

*Siue affectæ partis conditione, siue materiæ morbum efficientis qualitate, aut quantitate magnitudinem metiaris: semper affectus magnus celerem curationem efflagitat. alioqui egrotus uitæ periculo nō uacabit: exiguus uero curationem non accelerat.*

## DECIMVM.

*Quod magis urget, quādoque rationem habet eius, sine quo non prius curationem desyderat: & ubi nihil urget, à causis curationis ordo petendus est.*

*In affectuum præter naturam complexu, ei prius intendendum est, qui magis urget: siue morbus is sit, siue causa, siue symptoma. Affectus magis urgere dicitur, qui maius periculum minatur, si negligatur: ut si cum acuta febre, exempli gratia, deliquium animi adsit, huic protinùs remedium adhibendum est. Ad eundem modum si pluribus morbis quispiam simul correptus sit, nullusq; horum curationis accelerationem desyderat: ab eo auspiciari oportet, sine quo alij curari non possunt: quòd si horum nihil adsit à causa est incipiendum: quæ rationem habet eius sine quo non.*

*Dolor*



## VNDECIMVM.

Dolor & calor attrahunt, influxumque humorum efficiunt.

*Si uterque uehemens sit: exiguus enim nihil attrahit quod alicuius sit momenti.*

## DVODECIMVM.

Ad eundem modum indigentia, & necessitas attrahit.

Humores scilicet, quibus partes indigentia laborantes alantur. Omnibus enim partibus, quæ propria ui reguntur, insita facultas est quâ commodum familiareque alimentum attrahunt: quod cum deest, etiam incommodum: ut de monstrat Galenus in commentario de facultatibus naturalibus: ideo id nunc postulamus.

Horum principiorum interuentu, multa sanguinis missioni substantialiter inesse demonstratur, ut ex sequentibus propositionibus conspicuum esse potest.

## PRIMA PROPOSITIO.

Maior staminum rectitudo plus sanguinis attrahit, ac uacuat: minor minus, in eadem distantia.

Cum enim attractio per rectas uenarum fibras fiat, ut septimo principio postulauimus: quò plures ad affectum locum, eiusque uicinas partes perueniunt, eò plus sanguinis attrahitur: & contra quò pauciores, minus

## SECUNDA.

Maior staminum est rectitudo, quò pauciores: & minor, quò plures rami à maiore uena oriuntur.

Cum maioris uenæ stamina in suos ramos distribuantur, absumanturque, per octauum principium: quò pauciores rami sunt in quos dicta uena sua stamina distribuat, absumatque



absumatq; eò plures in ipsa fibræ rectæ, quæ scilicet ad affectū locū, eiusq; uicinas partes proueniūt, relinquūtur: quare maior erit reſtitudo. Cōtrā quò uena in plures propagines distribuitur, ac absimitur, eò pauciora flamina in ipsa relinquuntur: quocircā & eorum reſtitudo minor.

## TERTIA.

In lōginquo facta uenæ ſectio, plus benigni sanguinis uacuat, & plus mali in affecto loco relinquit: & contrā in propinquo facta, plus mali detrahit, & benigni plus relinquit.

Nam per quintum principium, plus sanguinis uacuatur ex uicinis ſectioni partibus, qui, per sextum principium, melior est, quā qui in affecto loco, ac ei proximis partibus continetur. qui quidem per idem principium deterior est: minus uerò ex affecto loco, utpote longinquo, per quintum principium, sanguinis uacuatur: qui per sextum uitiosior est.

## QUARTA.

Affectus ex humoribus procreatus, & eius symptomata, eò magis minuuntur, quò maior uacuatio fuerit: & contrā.

Per primum enim principium, quò uacuatio maior est, eò materiam quæ morbum efficit, magis minuit: & per secundum, quò plus materiæ morbum creantis detrahatur, eò minor affectus redditur.

## QUINTA.

Igitur naturam humorū mole oppressam, hoc magis leuat, quò maior ipsa fuerit.

Nam per primum principium, sanguinis miſſio eò plus uacuat, quò maior est. Quò plus autem uacuat, eò minor

C morbi



*morbi redditur materia, per secundum principium: quare magis natura onere leuatur.*

## S E X T A.

*Atque ita naturam confirmat, potentiolemque reddit.*

*Per præcedentem propositionem, naturam onere quo premebatur, leuat: quo deposito, vires roburque recipit. imbecillam enim eam esse, non ex se, sed humorum multitudine, posulamus. nam quæ per intemperiem infirma est, magis uacuatione leditur, quam iuuetur.*

## S E P T I M A.

*Roborata natura ualidiùs reliquam morbi materiam propellit.*

*Nam per secundum principium, sanguinis missio, morbi materiam minuit: atque ita ipsa minùs resistentem minusque contumacem expulsionem reddit: et per præcedentem propositionem, naturam roborat, efficitque ualidiorem: quare morbum melius fortiusque propellit.*

## O C T A V A.

*Calidum affectum refrigerat.*

*Id ex accidente accipiendum est. nam materiam calidam per primum principium minuit, ac uacuat.*

## N O N A.

*Eadem frigidum affectum calfacit.*

*Per accidens, sublata quæ refrigerat materia, per primum principium.*

## D E C I M A.

*Dolorem mitigat.*

*Materiam quæ dolorem excitabat, uacuando, ac minuendo, per primum principium.*

Venas



## VNDECIMA.

Venas reserat.

Nam per idem principium, obstruentem materiam minuit, ac uacuat.

## DVODECIMA.

Transpirationem reddit liberiores.

Quia per præcedentē propositionē uenarū ora reserat.

## DECIMATERTIA.

Humorum putredinem impedit.

Nam per proximam propositionem, liberam efficit transpirationem, quæ putredinem impedit.

## DECIMA QVARTA.

Omni feбри ex humoribus auxiliatur.

Quatenus humorem qui hanc intulit, uacuat, per primum principium.

## DECIMA QVINTA.

Omni feбри ex humorum putredine confert.

Quia materiam febrem creantem uacuat, per præcedentem propositionem: putredinem arcet, per decimamtertiam propositionem. liberiores enim efficit transpirationem, per duodecimam propositionem: & refrigerat, per octauam.

## DECIMASEXTA.

Omni inflammationi prodest.

Incipienti quidem, quia fluentem in affectum locum humorem, in contrarium retrahit ac reuocat, per tertium principium. Absolutæ iam, & cum cessauit defluxio, quia humorem locum occupantem deriuat, ac uacuat, per quartum principium. Increscenti, & dum adhuc fluit humor, quia utrunque auxilium præstat, per tertium & quartum prin-

C ij cipium.



cipium. Dolorem inflammatae partis mitigat, per decimam propositionem. extinguit calorem, per octauam propositionem. naturam exonerat, per quintam propositionem: ualidioremq; pellendis morbi reliquijs efficit, per septimam propositionem.

#### DECIMASEPTIMA.

Omni internae, alijsque periculosis inflammationibus, uenae sectio quae in propinquo fit, quam quae in longinquo commodior est.

Eiusmodi inflammationes toto genere periculosa sunt: earum quoque causae, & accidentia grauiora, ut experientia docet: ideo potens & celere remedium posulant, per nonum principium. Sectio autem uenae quae in propinquo fit, plus humoris morbum efficientis haurit ex loco affecto, per quintum principium. Praeterea celerius & potentius ab eodem loco retrahit, per idem principium. Quare affectum, eius causas, & accidentia magis minuit, per secundum principium. In longinqua autem parte facta sectio, parum aut nihil uacuat ab affecto loco, per idem principium. Ergo parum aut nihil affectum, eius causas & symptomata minuit, per idem principium. Rursus per idem, tarde ac imbecilliter retrahit. Affectus autem magnitudo per nonum principium celerem opem desiderat. ideo sectio in longinquo facta, internis alijsq; periculosis inflammationibus minus commoda est. Praeterea sectio uenae in longinquo facta, plus benigni sanguinis, & corpori commodi uacuat, & maligni corpori nocentis plus relinquit, per tertiam propositionem: ergo morbum tantum abest ut minuat, ut etiam augeat.

#### DECIMAOCTAUA.

Sanguinis



Sanguinis missio in propinquo facta, locum affectum uacuat: non autem replet.

Nam per quintum principium, plus ex parte affecta uacuat: ergo hanc magis exonerat, per quintam propositionem: quare & robustiores reddit, per sextam propositionem: ualentioresq; ad propellendum non solum obstantem locum humorem, per septimam propositionem, sed & uenientem ex maiori uena per rectas fibras in affectum locum. Rursus uulnus ob dolorem trahit, per undecimum principium: uulneris uicinae partes ob indigentiam attrahunt, per duodecimum principium. Quare fluens per dictam magnam uenam sanguis, non in locum affectum descendit, sed ad uulnus fertur.

## DECIMANONA.

Pleuritidi, uenae internae sectio eiusdem lateris, quam oppositi, magis prodest.

Hic affectus, quia interna inflammatio est, magnus est: eius causae, & symptomata grauiora: ut dictum est in decima septima propositione: quare per nonum principium, promptum ac potens remedium efflagitat: cuiusmodi est uenae sectio in loco propinquo facta, per quintum principium. Vena autem in cubito eiusdem lateris, omnium propinquissima est, quae commodè secari possint, ut sensus testis est. praeterea ab eo cubito ad affectum maior est staminum relictio: quia in toto eo spatio pauciores sunt uenarum propagines, in quas ipsa stamina distribuuntur: proinde plura in eadem uena supersunt, quae ad affectum, eiusq; uicinas partes perueniant, per secundam propositionem. Cum igitur in propinquo sit facta sectio uenae, & maior sit staminum relictio, celerior, & maior fiet attractio,



tractio, per quintum principium, & per primam propositionem. quod in pleuritide, ut dictum est, fieri oportet. In opposito autem latere facta uenae sectione, distantia maior est, ut ex anatome constat. Ergo tardius, imbecillius, et minus trahit ac uacuat, per quintum principium. Minor quoque flaminum rectitudo est, quia in dato spatio plures sunt uenarum propagines, in quas ea distribuuntur, ut ex corporis hominis incisione perspicuum est. pauciora sunt flamina, quae ad locum affectum eiusque uicinas partes perueniant, per secundam propositionem: plus boni sanguinis exhauritur, & uitiosi plus in corpore relinquitur. Ideo affectus magnitudo non solum permanet, sed & multum augetur, per decimam septimam propositionem. Proinde & eius symptomata, nempe calor & dolor, quibus non solum curatio impeditur, sed & fluxio augetur, per undecimum principium. Cum igitur propositus affectus magnus sit, ut dictum est, celere & potens remedium postulat, per nonum principium: ea pleuritidi conuenire non potest: sed quae in propinquo fit: quod erat probandum.

## VIGESIMA.

In pleuritide si dolor uehementer cruciat, ab anodynis curationem auspicari licet.

Dolor per undecimum principium attrahit, ergo motum in contrarium impedit. nisi igitur is mitigetur, reuocari in contrarium fluens humor, imò & qui iam locum occupat, educi non facile poterit. Itaque dolor rationem habet eius sine quo non: quare &c. eadem ratione ab alijs quae curationem impediunt, cuiusmodi est cibi cruditas in uentre, incipienda est curatio.

## VIGESIMAPRIMA.

Cum



Cum mitigatus dolor est, aut non uehementer affligit, aliaque curationem impediencia sublata sunt, & pleuritis magna est, à sanguinis missione incipienda curatio est.

Affectus magnitudo, utpotè urgentior, prius curationem postulat, per nonum principium: Præterea fluxio retractionem in contrarium, per tertium principium: Sanguinis missio in propinquo quidem facta, plus delinquentis humoris, morbumq; parientis uacuat, per tertiam propositionem: ergo affectum magis minuit, per quartam propositionem. Præterea eadem celeriter & ualide retrahit fluentem humorem, per quintum principium. Siue igitur morbi magnitudinē, quæ prius curationem desiderat, siue causam hunc efficientem spectes, à sanguinis missione incipere curationem oportet.

#### VIGESIMA SECUNDA ET TERTIA.

Iisdē principijs demonstrare possumus, sectam interni cubiti uenæ, iecoris inflammationibus cōferre.

*Lienis inflammationi internam sinistri.*

#### VIGESIMA QUARTA.

Et uteri genitaliumque dextræ partis inflammata, poplitis uel malleoli dextri sectam uenam: sinistræ sinistri.

#### VIGESIMA QUINTA.

Anginæ quoque dextræ dextri cubiti, sinistræ sinistri, sectam humeralem.

#### VIGESIMA SEXTA.

Ad eundem modum oculi dextri inflammationi in dextro cubito eandem humeralem sectam, & sinistri in sinistro,

C iij      Alia



Alia quoque permulta uenæ sectioni substātialiter inesse, per ea quæ antè docuimus, unusquisque uel mediocriter eruditus potest cognoscere. plura itaque hoc loco de ea re scribere superuacuum putamus: cū & fortè fusiùs latiusq; hæc, quàm res exigit, tractata sint: sed id ad communem omnium utilitatem fecimus. De sanguinis autem missione potiùs quàm de re alia disputationē hoc loco tractandam suscepimus, ut pernicioſa illa Arabum opinio de mittendo sanguine ex opposito latere in pleuritide, reijceretur: quanquam hanc in commentario nostro in secundum librum artis curandi Galeni ad Glauconem, falsam esse luculentissimè demonstrauimus.

Medicina est scientia salubrium, morbosorum, & neutrorum. Nihil autem refert, an morbidorū dixeris. Nomen quidem scientiæ communiter, & non propriè accipiendum.

Scientia cōmuniter sumpta artes omnes continet. Artē dico, quæ multis animi perceptionibus, usu & exercitatione conquisitis, & in unum exitum uitæ utilem spectantibus, constat. Itaque ars & scientia communiter accepta, eadem omnino sunt: continentq; ut dixi, artes omnes, ac scientias. Propria autē exquisitaq; scientia nō omnes quidem scientias continet, sed eas tantum quæ firmis certisq; principijs constant. Ex his liquet, nos hic non unam conclusionis notitiam, siue ea demonstratione parta sit, siue alia quacunque ratione quæſita, scientiam appellare, sed theorematū præceptionumq; ordine sese consequētium & ad uitæ utilitatē conspirantium collectionē. Medicina itaque ars ac scientia est, nō quidē illa pura, absolutaq; quæ ex certis indubitatisq; principijs est comparata: sed quæ  
partim



partim cōiectura, partim ratione est cōquisita. Cū enim non omnes medicinae partes eadem demonstrandi certitudine polleant, sed aliae constantioribus firmioribusq; principijs probentur, aliae infirmioribus, nempe coniecturis, non potest tota medendi ars propriè sciētia dici. Ea enim pars quæ σπουδαίον dicitur, tota scientia propriè nō est, sed magna ex parte cōiectura: media quidem, ut Galenus ait, inter exactā notitiā, et absolutā ignorantia: ideo artificiosa dicitur. Ea autem pars quæ causas inquirat eorum tam quæ secundum naturam sunt, quàm quæ præter naturam, certioribus rationibus nititur, ut cui physiologia, id est rerum naturalium scientia, principia suggerit: ideo exquisitis disciplinis propinquior est: artificiosa uerò coniectura, remotior. Therapeutice uerò, ut quæ partim ex certis principijs, partim experientia ac artificiosis coniecturis constat, mediam utriusque sortitur naturā. Certissima enim hæc principia sunt, Cūtraria contrarijs curari, Similia similibus seruari, & id genus alia propemodū infinita, quibus ars innititur. Exquisitū autem remediū difficillimū est inuenire, quæadmodū exquisitam morbi magnitudinē, & temperamenti à mediocritate recessum. Igitur medicina scientia est non propriè pressèq; sed cōmuniter ac latè sumpto uocabulo, scientia inquam salubrium, morbosorum, & neutrorum, hoc est, ὑγιεινῶν καὶ νοσούντων, καὶ ἑτεροῶν ὑγιεινῶν enim id Græcis significat, quod nobis salubre. Dicitur enim salubre, & quod sanum est. Liuius, Defuncta morbo corpora, salubriora esse cœpere, id est saniora, & quod sanitatem præbet, ut cœlum salubre, medicina salubris. Item quod sanitatem indicat, ut concoctio salubris, quæ sanitatis nota est. Νοσώδης, seu ut Galenus ait, νοσερόν



νοσερὸν, morbosum seu morbidū significat, hoc est tam quod morbo affectum est, quā quod huic obnoxium, nempe ualutudinarium. Morbosum enim, hoc est morbis affectum, iurisperiti seruum esse aiunt, qui clauum habet. Cicero morbosos, id est morbo obnoxios, uocat iracundos. Eiusdem prorsus significationis est morbidum: utrumque enim morbo & affectum & obnoxium significat. Præterea & quod morbum adfert, ut morbida uis cœli, morbosus aër: quodq; morbum indicat, quemadmodum apud Græcos, νοσώδης & νοσερὸν. Itaque

Salubre, morbosum, & neutrum, dicuntur quodque trifariam. Aliquando quidem ut corpus, aliquando autem ut causa, nonnunquam uerò in signum. Corpus enim quod continet sanitatem, causam quæ hanc tum efficit, tum conseruat, & signum quod eandem indicat, omnia hæc Græci ὑγιὴν, nos salubria uocamus. Eodē modo corpora quæ morbos continent, & causæ quæ hos tum efficiunt tum fouent, & notæ quæ ipsos indicant, Græcis νοσώδη, nobis morbosa dicuntur. Eodem modo corpora, causæ, & signa, neutra appellantur.

Videri cuiuspiam posset hæc diuisio esse accidētis in subiecta, propterea quod salubre, morbosum, & neutrum, corporibus, causis & signis accidant: sed reuera est homonymi in significata. Alia enim ratione corpus salubre dicitur, alia ratione signum, alia ratione causa. Salubre enim corpus dicitur, quod habeat sanitatem. Causa, quod hanc efficiat uel conseruet. Et signum quod eandem indicet: quanquam ἐπισθεντιὸν non solum quod suscipit ac continet, ποιητιὸν quod efficit, & δηλωτιὸν quod indicat: sed

uim



uim quandam ac potestatem ingenitam significant:quem-  
admodum apud Latinos capax, uorax, efficax, & si-  
milis plus significant quam capiens, uorans, & effi-  
ciens. Non enim capax solum quod capit, significat, sed  
& capere idoneum est: uorax, non quod uorat, sed & quod  
uorare natum est: & efficax, non quod efficit: sed & quod  
efficiendi uim obtinet. Ad eundem modum ἐπιδεικτικόν  
non solum quod continet significat, sed quod ad continen-  
dum aptum est: ποιητικόν non solum quod efficit, sed &  
quod efficiendi uim habet. Et δηλωτικόν non solum quod  
indicat, sed & quod indicare natum est. Verum quoniam  
deerant nobis uocabula quibus proprie utrumque significa-  
tum exprimeremus, uerbis suscipere efficere & indicare  
usi sumus, quæ, quemadmodum & alia uerba, in disciplinis  
facultatem quandam significant.

Atque prima ratione, medicina scientia est salu-  
brium causarum: iam uero propter has, & aliarum.  
Secunda, morbosarum. Tertia uero neutrarum.  
Post has autem, corporum: primo quidem, hinc etiã  
salubrium: deinde morbosorum: postea neutrorum.  
Signorum autem eadem est ratio. At in artis actio-  
nibus, ex signis prius cognoscuntur corpora: dein-  
de eorum causæ inueniuntur.

Quoniam nuper dicebamus medicinam scientiam esse  
salubrium morbosorum, & neutrorum: salubriaq; & mor-  
bosa ac neutra referri modo ad corpus, modo ad causas,  
modo ad signa: ostendendum est quorum prima ratione me-  
dicinæ sit scientia, quorum secunda, & quorum tertia.  
Quod ut melius intelligatur, scire conuenit hanc uocem  
primum, de natura, sensu, tempore & dignitate dici. Na-  
tura



tura enim causæ corporibus priores sunt, & corpora signis: ordine uero sensus. signa causis priora: dignitate & tempore, sanitas morbo. Quoniam igitur causæ aliæ salubres sunt, aliæ morbosæ, aliæ neutrae: salubres & tempore & dignitate morbosas antecedunt: morbosæ uero neutras, non dignitate quidem, sed naturâ. Nam cum neutrum ad salubre & morbosum referatur, oportet ea natura esse priora, neutrum uero posterius. Ad eundem modum salubre corpus morboſo prius est tempore, & dignitate: & salubre signum morboſo, & morboſum tum corpus tum signum neutro, propter antecedentem rationem. Itaque naturæ ordine causarum prima ratione medicina est scientia, & inter causas salubrium, deinde morbosarum, postea neutrarum. Secunda ratione medicina est scientia corporum. Naturâ enim corpora suis accidentibus sunt priora: atque inter hæc salubria antecedunt, deinde morboſa, postea neutra: quemadmodum de causis prius dicebamus. Signorum uero postrema medicina scientia est, quia natura postrema sunt: sensus uero ordine prima. Nā cum artis opera tractare uolumus, primum nobis obijcitur corpus curandum, uel conseruandum. Quod antequam fiat, cognoscendum est quale illud sit, sanum ne an egrum aut neutrum: quod signa nobis produnt. Quare signa prius, deinde corpora, postea uero causæ cognoscendæ sunt. Sed inquires, in tuenda sanitate morbisq; profligandis, si nihil urget, à causis curationis ordo petendus est: ergo in artis actionibus causæ priores sunt: quod non insciamur: ab ultimis enim causis curationem auspicari oportet: deinde ab alijs, ordine procedendo, quò inuentæ fuerunt: ut in commentarijs in Galeni libros ad Glauconē ostendimus. Postea ipsi



et à ipsi morbo remedia adhibemus. Atque hic est uerus curationis ordo. Sed quoniam causæ tum salubres, tum morbosæ, tum neutre, quæ corporibus insunt, imò et morbi ipsi non nisi signis inueniri possunt: Ideo antequam curationem inchoare possimus, morborum causæ ( quoniam ab his, ut diximus, curationem auspicamur ) inueniendæ sunt. Inueniuntur autem ex signis. Itaque ab his auspicari oportet, non quidem curationem, sed curationis inuentionem: scilicet cognitis per hæc causis, à quibus curatio initium habet.

Sed quoniam efficiens, indicans, & continens, bifariam quodque dicuntur, aliquando quidem simpliciter, aliquando uerò in præsentia, nosse oportet utrorumque esse scientiam.

Efficiens, id est ἐπιδεικνὺς, tum id quod in præsentia sanitatem, morbum, aut neutrum affectum efficit, tum id quod efficere est idoneum, significat. Indicans, id est δυνάμει, et quod nunc indicat sanitatem, morbum, aut neutrum affectum, et quod indicare potest. Continens uerò id est ἐπιδεικνὺς, tam id quod iam sanitatem, morbum, et neutrum suscipit, quam quod natum est suscipere. Cum igitur hæc ita habeant, palam est, salubre, non solum quod eiusmodi natura est significare, sed et quod in præsentia sanum est. Itaque salubre corpus est, quod nunc sanum est, aut quod simpliciter sanitatem continere natum est. Eodem modo salubris causa est, quæ nunc sanitatem efficit, aut simpliciter efficere apta est. Et salubre signum, quod nunc sanitatem indicat, aut simpliciter indicare natum est. Et morbosum corpus, tam quod in præsentia ægrotat, et quod simpliciter eiusmodi est. Causa morbosa est, et quæ morbum



morbum nunc efficit, & quæ simpliciter efficere idonea est. Signum morbosum, quod in præsentia morbum indicat, & quod simpliciter indicare suapte natura potest. Pari modo neutrum corpus, neutra causa, & neutrum signum, in præsentia & simpliciter dicuntur. Siue igitur simpliciter, siue in præsentia corpus salubre, uel morbosum, uel neutrum dicatur, eorum medicina est scientia. Affectiones enim eiusdem sunt sententiæ, cuius subiecta: ut paritas & imparitas, quæ affectiones numeri sunt, eiusdem sunt scientiæ, cuius ipse numerus: nempe Arithmeticiæ. Pari modo simpliciter & in præsentia salubre, morbosum & neutrum, quod actiones sint corporum, causarum & signorum, salubrium morbosorum & neutrorum, eiusdem scientiæ erunt, nempe mediciniæ. Nam in his medicina uersatur.

Sed & ipsum simpliciter, duobus modis dicitur. nempe & semper, & magna ex parte. Atque horum utriusque medicina est scientia.

διὰ παντός, id est semper & perpetuò, hoc est ἀδιάκονως, & sine aliqua interceptione. Significat & prorsus, penitus absolute. Itaque quod διὰ παντός salubre est, absolute perpetuòq; quatenus per hominis ætates licet, salubre est. Quod uerò magna ex parte tale est, ab hoc non longè discedit, id est fere omninò eiusmodi est: ut fusiùs in sequentibus explicabitur. Eadem ratione morbosum & neutrum, semper & magna ex parte dicuntur: quorum utriusque medicina est scientia, propter rationem modò commemoratam.

Neutra uerò, causa, signum, & corpus, siue simpliciter, siue in præsentia, tripliciter unumquodq; dicuntur, nempe aut neutrius, aut utriusque contrariorum participatione, aut aliquando huius, aliquando illius



do illius. Horum porrò ipsorum secundum, duobus modis usurpatur: nam aut utriusque contrariorum ex æquo est particeps, aut plus alterius.

Extremè contraria sunt salubre & morbosum: quod igitur intercedit, cum proprium nomen non habeat, per negationem neutrum dicitur. Intercedit autem & quod neutrius, & quod utriusque extremi est particeps: hocq; bifariam accidit, nimirum uel diuersis, uel eodem tempore. Quod eodem tempore euenit, aut ex æquo utriusque est particeps, aut non ex æquo, sed alterius magis. Quod uerò diuersis temporibus accidit, id aut sæpe, aut raro euenit, aut anceps est eius euentus. Quod autem rariùs accidit, neutrum non est, sed salubre ut multum: quemadmodum quod sæpius, morbosum ut multum dicitur. Quod uerò æquè accidere ac non accidere potest, quod Aristoteles ἐνδεχόμενον uocat, neutrum dicitur. Itaque omnis corporis affectus inter salubre & morbosum, tam simpliciter quàm in præsentia, neuter dicitur: & omnis causa inter salubrem & morbosam, tam simpliciter quàm in præsentia, neutra dicitur: & omne signum medium inter salubre & morbosum, neutrum appellatur.

Est autem in tota definitione dictionis ambiguitas, quàm dirimere oportet. Cum enim medicinam esse dicimus scientiam salubrium, morbosorum, & neutrorum: significamus quidem & sigillatim omnium & qualitate affectorum, & quorundam esse. Omnium autem infinitum est, & fieri omnino nequit. Quorundam autem imperfectum est, & ab arte alienum. Qualitate uerò affectorum, artificiosum est, & rebus quæ ad artem attinent, omnibus sufficit;  
quod



quod in medicinæ definitione contineri dicimus.

Quoniam nec explicari, nec sigillatim recenseri, imò nec mente concipi infinita possunt, arte tradi nequeunt. Quoniam rursus ars est uniuersorum, ea tantum de quibusdam tradi non potest: alioqui imperfecta esset. Itaque medicina nec sigillatim omnium, nec quorundam est: sed, ut Galenus docet, ὁ ποιῶν, id est (si latine dici posset) qualium, hoc est (ut interpretamur) qualitate quadam affectorum. Eiusdem significationis est ποιῶν. Galenus lib. primo de temperamentis, καὶ μὲν δὴ καὶ τὰς ποιότιτας αὐτὰς ὀνομάζομεν ἐνίοτε τοῖς ποίοις σώμασι ὁμωνύμως. Et paulò post: τῶν ποιῶν σωμάτων τριχῶς λεγόμενων: id est corporibus qualitate quadam affectis. Quod ut melius noscatur, intelligendum est in omnibus disciplinis subiecta esse, in quibus ipsæ uersantur, & quibus aliqua inesse demonstrantur, ut prius ostendimus: nimirū affectiones, qualitates uel: ideo scientia, quæcunque ea sit, eorum subiectorum uel singulorum uel quorundam non est, sed eorum omnium in uniuersum his qualitatibus affectorum. Medicina igitur scientia humanorum corporum, non sigillatim omnium, aut solum quorundam est, propter rationes modo declaratas: sed omnium in uniuersum ὁ ποιῶν id est qualitate affectorum, nempe sanitate, morbo, aut neutro affectu. Rursus medicina scientia est salubrium morbosorum & neutrorum, corporum causarum & signorum, non singulorum, non quorundam, sed omnium in uniuersum qualitate affectorum, nempe simpliciter, & in præsentia. Ad hæc, medicina scientia est salubrium simpliciter corporum causarum, & signorum, non singulorum nec quorundam, sed omnium in uniuersum qualitate affectorum, nempe  
semper



semper, & ut plurimum. Eadem ratione omnium in uniuersum causarum & signorum qualitate affectorum, medicina est scientia. Igitur resoluta medicina in sua omnia capita, horum omnium in uniuersum qualitate affectorum, non singulorum, non quorundam medicina est scientia. Sic enim omnia sigillatim continet: sed horum non est scientia, nisi quatenus generibus quæ medicina tractat subiecta sunt, & qualitate sunt affecta.

Primum igitur à corporibus auspicabimur, qualiānam existunt tum salubria, tum morbosa, tum neutra, postea de signis & causis differemus.

Quoniam medicinam modò dicebamus esse scientiam *ὑποκρίων*, id est qualitate affectorum, salubrium morbosorum & neutrorum corporum, causarum & signorum, qualiānam hæc sunt, ostendere oportet. Ac primum à corporibus auspicabimur: quoniam hæc prima nobis obijciuntur, cognoscenda uidelicet per signa. Subiecta quoque ea sunt tum causis, tum signis: quare & priora sunt.

Salubre simpliciter corpus est, quod ex ipso ortu simplicibus ac primis partibus probè temperatum est: & instrumentis quæ ex illis constant, aptè compositum. Insuper uerò in præsentia corpus, quod in præsentī tēpore integrum est, & sanum: ipsumque quo tempore ualet probè temperatum est, aptèque compositum: non quidem illa summa constitutione, sed sibi propria.

Quoniam salubre tam simpliciter quā in præsentia, natura & tempore, ut antè diximus, morbosum & neutrum antecedit: ab eo quod simpliciter salubre est, initium sumit Galenus. Est autem corpus simpliciter salubre, ut

D

idem



idem author fuit, quod ab ipso naturæ ortu probam simplicium primarumq; partium misuram ac temperationem, & instrumentorum aptam compositionem nactum est. Simples & primas partes intelligo, quæ sensibus tales apparent. Nā reuera simplices ac primæ ex alijs simplicioribus ac prioribus, nempe quatuor elementis, calido, frigido, humido, & sicco, factæ sunt, ut ossa, cartilago, membrana, nervi, tendones, caro, adeps, & similes: quæ si suam æqualitatem, sibiq; debitā, ab ipso naturæ ortu probam habeant, simpliciter salubres dicuntur. Suam sibiq; debitam æqualitatem dico, quoniam non omnes, imò partem admodum ex æquo elementorum pondere ac mensura constant. Sed tantum ex ipsis unaquæque pars simplex assumit, quantum naturæ suæ conuenit ad recte obeundas quibus dicata est functiones. Proinde hanc æqualitatem, iustitiam appellant. Perspicuum enim est, alias corporis simplices particulas alijs temperamentis esse donatas: sed omnes pro sua dignitate sunt commistæ. Quædam enim sicciores sunt, quædam humidiores: aliæ calidiores, aliæ uerò frigidiores. Atque ut uno uerbo dicam, multæ temperamento inter se contrariæ sunt, sed ita, ut sibi inuicem non officiant. Neque enim carnis humiditas & caliditas ossis siccitati & frigiditati obest, imò omnes in probam sepe actionem conspirant, mutuoq; se iuuant: tanta est eorum contrariorum proportio. Simile enim quidpiam eis accidit, quod citharæ aut alterius musici instrumenti chordis, quæ diuersos contrariosq; sonos pulsata edunt, nimirum graues, acutos, & c. in euphoniā tamē concentumq; suauem temperantur. Ad eundem modum, nervi, musculi, ossa, ligamenta, & caro, etsi contraria temperamenta habent,



Bent, (ossa enim frigida & sicca sunt, caro calida & humida) tamen ipsa sibi consentiunt, mutuoq; se iuuant, ut symmetriam hoc est conuenientiam æqualitatemq; efficiant. Quòd si in hac æqualitate eiusmodi simplices partes commodam habeant formationem, & magnitudinem quam par sit, neque maiorem neque minorem in numero, neque abundant neque deficient, optimoq; ordine dispositæ & collocatæ sint: corpus non solum temperatum, sed & aptè compositum erit. In præsentia autem salubre corpus est, quod in præsentì tempore integrum est, & sanum: ipsumq; certè quo tẽpore ualet, probè temperatum, & aptè compositum est: non tamen optima tẽperie, aptissimæq; compositione, sed sibi peculiari ac propria. Salubre simpliciter corpus, & in præsentia salubre. etenim conueniunt: quatenus utrunque eucraton symmetriconq; est, hoc est probè debiteq; temperatum, apteq; compositum. Differunt uerò, quatenus simpliciter salubre, ex ipsa generatione eiusmodi est, perscueratq; per omnem ætatem, natumq; est in perpetua sanitate degere, etiam si aliquando ægrotat. Id autem duplex est, alterum absolute semperq; alterum magna ex parte tale. In præsentia uerò salubre, quamcunque ab initio constitutionem nactum sit, siue salubrem, siue morbosam, siue neutram, non prospera semper uale tudine fruitur, sed aliquando sanum est, aliquando ægrum, aliquando neutrum. Sanum quidem, cum probè temperatum est, apteq; compositum. quod bisariam contingit. Aliquando enim absolute tale est, hoc est omnis planè excessus expers: uocaturq; saluberrimum: idq; indiuiduum est, & sine ulla latitudine: quâ ratione à simpliciter salubri differt, quod ut dixi, perpetuò tale

D ij perscue-



perseuerat. Aliquando uerò saluberrimū non est, sed salu-  
 berrimo propinquū: latitudinemq; non exiguā obtinet, ni-  
 mirum ab ipsa summa temperie perfectissimāq; compo-  
 sitione usque ad neutram affectionem. Atque hoc corpus,  
 quò propius ad saluberrimum accedit, eò salubrius est: &  
 quò neutri propinquius, eò minus salubre. Quodcunque  
 igitur corpus in hac latitudine continetur, salubre in præ-  
 sentia dicitur, quancunque ex generatione, ut dixi, consti-  
 tionem habuerit. Id enim in præsentia eucraton symme-  
 tronq; est, hoc est probe temperatum ac compositum, non  
 tamen illa summa ac perfectissima temperie ac compo-  
 sitione quam indiuiduam esse modò dicebamus, sed sibi pro-  
 pria, id est in quacunque datæ latitudinis parte constitu-  
 tum sit. An uerò idem corpus simpliciter & in præsentia  
 salubre esse possit, disquirere oportet: nam id controuer-  
 sum est. Sunt enim qui id fieri posse contendunt, nec sine  
 ratione. Nam cum Galenus neutrum esse dicat, quod ex-  
 quisitè medium sit saluberrimi & morbosissimi, certum est  
 aliquod corpus saluberrimum esse, quod in præsentia aut  
 salubre est, aut morbosum, aut neutrum: alioqui uniuersæ  
 corporis in præsentia ὁποῖα, id est qualitate affecti, dif-  
 ferentiæ ac species, suum genus non æquarent. Nam ali-  
 quod in præsentia corpus ὁποῖον esset, quod in præsen-  
 tia neque salubre, neque neutrum, neque morbosum di-  
 ci posset, nimirum saluberrimum. Alij contrā putant salu-  
 bre simpliciter corpus, in præsentia salubre dici non pos-  
 se, eiusdem authoris uerba sequuti, quæ græce ita habent:  
 ὑγιεινὸν δὲ νῦν ἐστὶ σῶμα ὃ κατὰ παρὸν ὑγιαίνει. ἐστὶ δὲ  
 δὴ πρὶς καὶ τῷτο κατ'ὅν ὑγιαίνει χρόνον, ἔνκρατόν τε, καὶ  
 σύμμετρον, ὃ τῷ ἀρίστῳ ἔνκρασίᾳ τε καὶ σύμμετρίᾳ,  
 ἀλλὰ



ἄλλὰ τὸ ἐν τῇ αὐτῇ. quod est, Salubre in praesentia corpus  
 est, quod in praesenti tempore integrum est, & sanum: ip-  
 sumq; quo tempore ualet, probe temperatum est, apteq;  
 compositum, hoc est, iusta sibiq; debita temperie ac com-  
 positione, non autem illa summa ac optima constitutione,  
 sed sibi propria. Ex quibus uerbis, ut aiunt, liquet simpli-  
 citer salubre dici non posse in praesentia salubre. Ut au-  
 tem hanc controuersiam dirimamus, sciendum est hanc uo-  
 cem, nunc, uel (si mauis) in praesentia, bifariam sumi: inter-  
 dum pro solo temporis momento: in qua significatione pa-  
 tet simpliciter salubre, cum ad summam hanc aequalitatem  
 omnis excessus expertem (quam solum momento durare  
 ostendimus) peruenit, nunc salubre dici posse. Interdum ue-  
 rò pro temporis spatio, quod antecedens praesens & fu-  
 turum concludit, accipitur: qua significatione in tota hac  
 disputatione utimur. Itaque saluberrimum corpus, et quod  
 solum momento tale durat, in praesentia salubre dici non  
 potest: quando quod momentaneum est, per totum tempo-  
 ris spatium quod latitudinem habet, esse nequeat. Simplici-  
 ter igitur salubre, in praesentia tale dici potest: quando haec  
 uox in praesentia, temporis spatium, non solum momen-  
 tum (ut prius declaratum est) significat. Itaque salubre nunc  
 corpus est, quod in praesentis temporis certo spatio, non  
 autem momento, sanitate fruitur: idq; eò ipso tempore quò  
 sanum agit, eucraton & symmetron est: non illa summa,  
 quae momento solum durat, sed sibi propria, comprehensa  
 scilicet in ea latitudine quam ab ipsa summa usque ad  
 neutram esse prius diximus. Ex quo liquet corpus eucra-  
 ton ac symmetron, id est probe temperatum, ac aptè com-  
 positum, hoc loco id appellari, quod in praesenti tempore

D iij    tale



tale existat: quemadmodum τὴν ἀρίστην εὐκρασίαν τε καὶ  
 συμμετρίαν, hoc est optimā temperaturam, aptissimamq;  
 compositionem eam dici, quæ in præsentia talis sit: quam  
 tantum momento durare modò dicebamus: non autem  
 quemadmodum nonnulli putant, semper, aut plurimum. Si  
 enim Galeni uerba expendas, intelliges eum in hac salu-  
 bris in præsentia corporis definitione, de eucrato & sym-  
 metro, & de eucrasia ac symmetria loqui, non quæ ex ge-  
 neratione talia sunt, sed in præsentia. Sed rursus conten-  
 des, salubre simpliciter, & salubre in præsentia, contra-  
 ria esse: proinde de eodem dici non posse. Quòd autem  
 contraria sint, uel ex hoc patet, quòd genus semper in cō-  
 trarias species ac differentias diuiditur. Cùm igitur salu-  
 bre in id quod simpliciter, & id quod in præsentia tale  
 est, tanquam in suis species ac differentias distribuatur,  
 ea necessario contraria erunt. Respondemus eas species  
 ac differentias ratione tantum, non etiam re differre.  
 Idem enim corpus simpliciter salubre dicitur, quatenus  
 ab ipso nature ortu tale existit: in præsentia uerò, quate-  
 nus nunc sanitate fruitur: quemadmodum idem corpus  
 simpliciter & in præsentia morbosum dici potest. Simpli-  
 citer quidem, quatenus ab ipso ortu tale est: in præsentia  
 uerò, quatenus nunc egrotat.

Corpus autem simpliciter salubre, perpetuò  
 quidem eiusmodi, temperatissimum optimeque  
 compositum est.

Quòd διαπαντός, id est perpetuò corpus salubre exi-  
 stat, in causa est eius optima temperatura, & absoluta  
 perfectaq; compositio. διαπαντός enim non solum perpe-  
 tuò ac semper, sed & absolute exquisiteq; significare  
 prius



prius ostendimus. Itaque corpus hoc pacto salubre, semper temperatissimum est, & aptissime compositum, quatenus per ætates licet: ac perpetuo tale permanet, nisi longa consuetudine aliam temperaturam adsciscat. Nam duplex temperatura est, ut in commentarijs nostris ad Glauconem docuimus: altera natiua, altera aduentitia. Possunt enim quamlibet temperata corpora, longo ocio, larga uictus ratione, atque ea quidem humida, alijsq; id genus humectantibus causis, pituitosa fieri: proinde aut neutra, aut morbosa: quemadmodum & assiduo calfacientium ac excantium usu, biliosa. Quod si hac ratione corpus simpliciter perpetuoq; salubre, in morbum forte incidat (non enim cuius uel saluberrimo morbi causas uitare facile est) id quo tempore ægrotat, tum simpliciter salubre esse, tum in præsentia ægrotare dicetur. Pari ratione si idem corpus in neutrum affectum incidat: quo tempore ita afficitur, & simpliciter perpetuoq; salubre, & in præsentia neutrum dici poterit: quemadmodum corpus simpliciter perpetuoq; morbosum, si interdum sanum fiat, aut neutrum, id simpliciter perpetuoq; morbosum, & in præsentia uel sanum uel neutrum dici poterit.

Quod uerò magna ex parte salubre est, haud longè abest ab optima constitutione.

Diximus ex Galeni sententia in commentarijs nostris in libros de curandi ratione ad Glauconem, temperatam naturam duplicem esse, summam ac consummatam, quæ cogitatione uerius quàm re ipsa consistit, nisi forte breuissimo tempore duret. Hanc Galenus optimam, ac aptissime compositam uocat. Hæc non habet latitudinem, quæ diuidi possit. Alteram uerò quæ ab huius abso-

D iij lutione



lutione perfectioneq; paululum defleat uersus extrema, habetq; latitudinem quandam, ab optima scilicet usque ad neutram, quæ quidem diuidi potest. Cum igitur multa sint extrema tam intemperiei quàm compositionis, uersus quæ ipsa uergit, multæ erunt eius differentie. Nam alia ad calidum: alia ad frigidum, alia ad alia extrema defleat. Quocirca salubrium ut multum corporum, permulta sunt genera, quibus ob exuperantie exiguitatem indita nomina non sunt, sed uno tantum genere exprimuntur. Neque enim calida frigida humida aut sicca, ob earum qualitatum exiguam portionem, aliud quàm sui generis nomen inuenerunt.

Morbosum simpliciter corpus est, quod ex ortu partibus simplicibus intemperatum, uel instrumentis male compactum, uel utrumque est.

Corpus simpliciter salubre esse dicebamus, quod absolute & sine exceptione primis & simplicibus partibus temperatum, instrumentis uerò aptè compositum esset: hoc est omnium extremorum medium: nimirum calidi, frigidi, humidi, & sicci: quodq; ex proba conformatione, numero neque superante neque deficiente, commoda magnitudine, aptoq; situ partium constaret. Quod si quid ex his memoratu dignum deesset, salubre simpliciter corpus dici non posset: sed uel neutrum, uel morbosum simpliciter, pro recessus ab æqualitate, ab aptaq; cōpositione, magnitudine. Vbi enim tanta est exuperantia ex ipso ortu contracta, ut actiones omnino imperfectæ edantur, corpus simpliciter morbosum dicetur. Cum ergo eiusmodi exuperantie multæ sint, ut modò dicebamus, multæ erunt corporum simpliciter morbosorum differentie, ut antè declaratum est.



est. Igitur corpora, eorumque præcipue partes, si simpliciter sint calida, uel frigida, uel sicca, uel humida, simpliciter morbosa erunt. Sin inter æqualitatē & extremas has exuperantias collocata, neutra: ut in sequentibus fusiùs explicabitur.

Corpus uerò in præsentia morbosum est, quod eo tempore quò tale dicitur, ægrotat. Certum autem est, id, quo tēpore morbosum dicitur, aut partibus simplicibus intemperatum, aut instrumentis malè compositum, aut utrumque esse.

Morbosum in præsentia corpus est, quod nunc uel intemperie simplicium partium, uel inepta instrumentorum compositione, uel utroque laborat, siue id simpliciter, ab ipsoque ortu salubre, siue morbosum, siue neutrum sit. Corpus enim simpliciter salubre, & si omnibus ex æquo causis morbosis potentissime repugnat, potest tamen aliquando ob earum magnitudinem in morbum incidere: quoque tempore ægrotat, morbosum in præsentia dici. Et simpliciter morbosum, id est morbis maxime obnoxium, quo tempore ægrotat, morbosum in præsentia appellare licebit. Quoniam autem huc disputando deuenimus, uidendum est quæ corpora quibus uel repugnant uel conueniunt, hoc est, ut loquuntur Græci, quæ systata, & quæ asystata sunt. Salubre igitur simpliciter, cum morbo ac neutro simpliciter pugnat: ideo simul esse nequeunt. Morbosum autem simpliciter, cum salubri in præsentia esse potest, ut ante ostensum est: & cum morbo & neutro in præsentia. Nam ut supra diximus, salubre corpus ut & assiduitate causarum morbidarum in morbum labi potest: proinde in neutrum affectum, cuiuscunque significationis sit: seruata semper ge-



per genuina ad sanitatem procliuitate. Salubre in præsentia cum neutro in præsentia esse non potest, cuiuscunque sit significationis. Nam quod est in præsentia sanum, id temperatum & commoderatum est. In præsentia autem neutrum primæ quidem significationis, nec temperatum, nec probe compositum est, sed in medio constitutum: secundæ autem significationis, quando necessario altera oppositione morbidum est, uel utraque, & compositione salubre, aut contrā: sanum igitur nullo modo dici poterit, cum id temperatum, & probe compositum sit. Nec cum tertiæ significationis neutro esse potest. Nam quod modò sanum, modò ægrum est, in toto eo tempore quo tale existit, sanū dici non poterit, sed altera parte sanum, altera ægrum. Semper enim eorum fieri cōparatio debet pro eodem tempore, ut pōst dicetur. Repugnat & salubre in præsentia, morbo in præsentia: contraria enim sunt: proinde simul consistere nequeunt. Coire uerò salubre in præsentia, cū simpliciter morbo potest: quoniam cū id in sua peculiari ualitudine agit (agit enim aliquando: alioqui frustra morbosum in id quod simpliciter, & quod in præsentia tale est, diuideretur) temperatum ac propè compositum est, non optimè, sed suo modo. Cū neutro etiā simpliciter in primo & secundo significato, salubre in præsentia erit. Nam utrunque horum suo modo sanum est. In tertio uerò significato, & si modò sanum, modò ægrum esse natum ex ipso ortu est, quia tamen eo toto tempore sanum esse potest, simul esse poterunt salubre in præsentia, & neutriū simpliciter tertiæ significationis. Si uerò eo tempore quo neutrum tale natura existit, nunc ægrotet, nunc uerò sanū sit, cū sano in præsentia esse non poterit, nam toto eo tempore



pore sanum esse non dicitur. Morbosum simpliciter cum salubri simpliciter non consistit, ut dictum est, nec cum affectu neutro simpliciter, cuiuscunque significationis: quando simpliciter morbosum, intemperatissimum, uel ineptissimè compositum, uel utrumque est: quod neutri corpori, cuiuscunque sit significationis, non contingit. Neque enim in medio saluberrimi & morbosissimi constitutum est: neque utriusque particeps, id est quod partim morbosum, partim salubre est: neque quod aliquando ægrium, aliquando sanum est. Cum salubri uerò in præsentia esse potest, ut diximus: & cum morbo in præsentia. Nam id esse potest, in quod natura est procliue. Morbosum in præsentia, cum salubri in præsentia esse non potest. Nam morbosum & salubre utriusque in præsentia, extremè sunt contraria: simul igitur esse non possunt. Nec cum affectu neutro in præsentia, cuiuscunque sit significationis. Nā quod in medio saluberrimi & morbosissimi est, quodq; partim ægrotat, partim sanum est, morbosum in præsentia esse nō potest: quemadmodum nec quod aliquādo salubre, aliquando morbidum est: quia toto eo tempore morbosum in præsentia non est, sed tantum altera parte. Cum uerò simpliciter salubri & neutro simpliciter consistit. Nam utrumque in morbum cadere potest. Simpliciter neutrum, simpliciter salubri & morbo repugnat, ut ostensum est: sed cum salubri & morbo in præsentia consistere potest, quemadmodum iam declaratum est. In præsentia neutrum, cum salubri & morbo in præsentia pugnat, ut ostensum est. Neutrum uerò simpliciter in prima significatione, cum neutro in præsentia eiusdem significationis simul esse potest. Nam quod in medio saluberrimi & morbosissimi

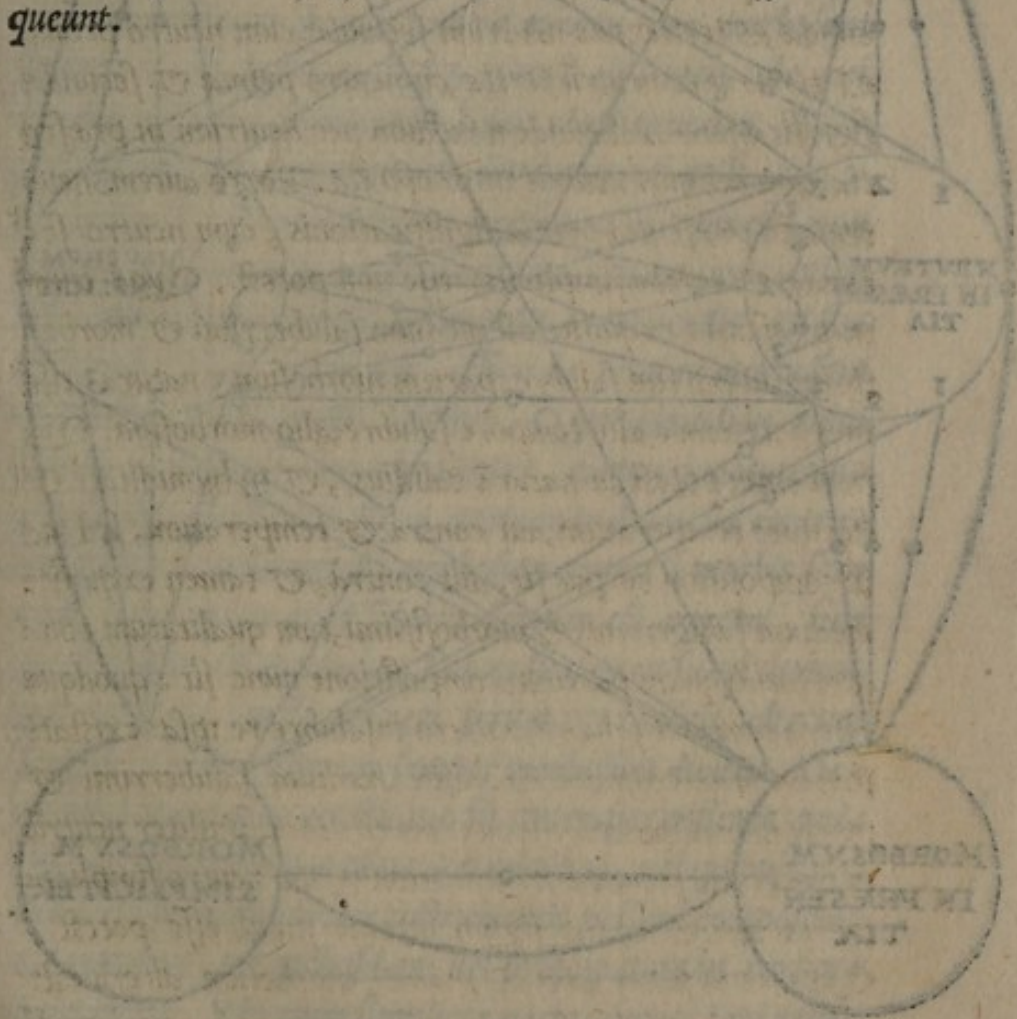
natura



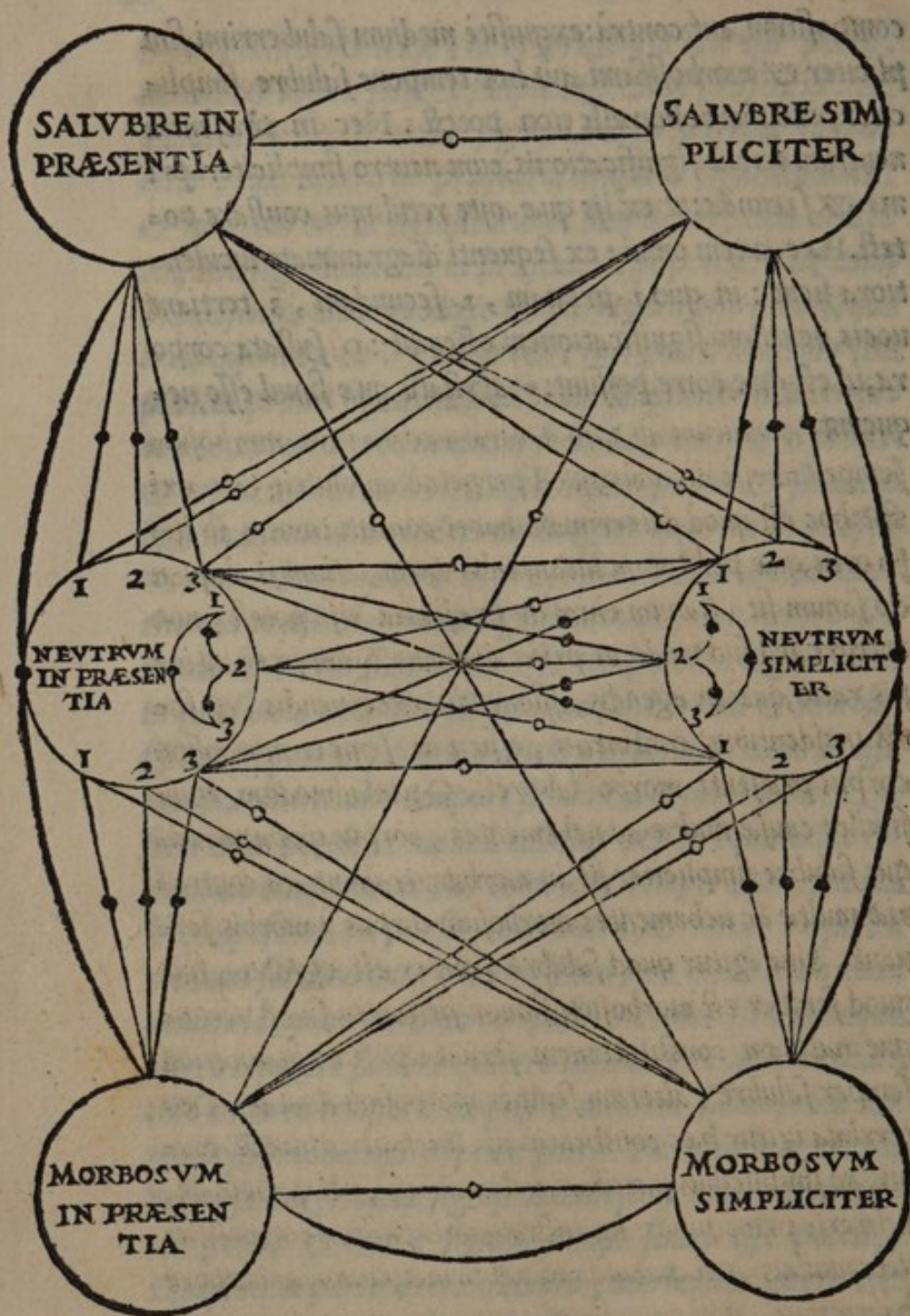
natura constitutum est, id in praesentia tale esse potest, non aliter atque salubre simpliciter & in praesentia. Ad eundem modum secundae significationis neutrum simpliciter, cum neutro in praesentia eiusdem significationis: & neutrum tertiae significationis simpliciter, cum neutro eiusdem significationis in praesentia esse potest. Tale enim in praesentia unumquodque corpus reuera esse potest, quale ab ipso ortu est. Verum coire non potest neutrum simpliciter primae significationis, cum simpliciter neutro secundae, & tertiae: nec neutrum secundae, cum neutro primae & tertiae: nec neutrum tertiae, cum neutro primae & secundae significationis. Ad eundem modum nec neutrum in praesentia, cum reliquis neutris in praesentia. Porro autem neutrum in praesentia primae significationis, cum neutro secundae & tertiae simpliciter esse non potest. Quod enim in praesentia exquisitè est medium saluberrimi & morbosissimi, id partim salubre, partim morbosum, naturam esse non potest: nec alio tempore salubre, alio morbosum. Qui fieri enim potest, ut naturam calidius, & in humiditate & siccitate temperatum, aut contrarium: & temperatum, sed male compositum corpus sit, aut contrarium, & tamen exquisitè medium saluberrimi & morbosissimi, tam qualitatum convenientiam, quam partium compositione nunc sit: quodque altero tempore salubre, altero insalubre re ipsa existat? toto enim eo tempore exquisitè medium saluberrimi & morbosissimi naturam esse non potest. Nec similiter neutrum in praesentia secundae significationis, cum neutro simpliciter primae & tertiae significationis simul esse potest. Quod enim parte altera salubre, morbosum altera est: aut elementorum qualitate mediocre, partibus uero male compositum



compositum, aut contrà: exquisitè medium saluberrimi simp-  
 pliciter & morbosissimi, aut hoc tempore salubre simpli-  
 citer, illo morbosum esse non potest. Nec in præsentia  
 neutrum tertiæ significationis, cum neutro simpliciter pri-  
 mæ & secundæ: ut ex ijs quæ antè retulimus, conflare po-  
 test. Hæc autem omnia ex sequenti diagrammate luculen-  
 tiora fient: in quo 1 primam, 2 secundam, 3 tertiam  
 uocis neutrum significationem ostendit: o systata corpo-  
 ra, id est quæ coire possunt: • asystata, quæ simul esse ne-  
 queunt.









Atque morbosum semper est, quod ab ipso ortu aut simplicibus primisque partibus uel omnibus, uel quibusdam, uel principibus, intemperatissimum est: aut instrumentis pessime compositum, iisque similiter uel omnibus, uel quibusdam, uel precipuis.

Quemadmodum corpus semper salubre, non solum quod perpetuo, sed & absolute (utrunque enim significat  $\delta\iota\alpha\pi\alpha\rho\epsilon\varsigma$ , ut ante declarauimus) tale esse dicebamus, nempe optime conditum ab ipso naturæ exortu: ita morbosum semper id esse dicimus, quod perpetuo absoluteque tale existit: hoc est quod deterrimam habet constitutionem ab ipso ortu, quæ per totam uitam talis durat, etiam si aliquando sanum sit. Sanum enim in præsentia esse potest, non integrè, sed suo modo: ut prius diximus. Nam præcautionis ratio, quæ in agendis, assumendis, excernendis, & foris incidentibus continetur, efficit ne semper morbosum corpus præsentī morbo laboret. Quemadmodum enim similes causæ multæ ac uehementes, corpus quantuncunque salubre simpliciter sit, in morbum trahunt, ita contrariæ multæ ac uehementes morbosum corpus à morbis seruant. Siue igitur quod salubre semper est, ægrotet, siue quod semper est morbosum, sanum sit: tamen suam utrunque natiuam constitutionem seruat: proindeque alterum semper salubre, alterum semper morbosum dicitur. Deterrima igitur hæc constitutio fit, intemperatissimis primis ac simplicibus partibus, uel omnibus, uel quibusdam, uel certè principibus: aut instrumentis pessime compositis: uel omnibus, uel quibusdam, uel principatum in corpore habentibus. Vbi enim simplices partes omnes tam uehementer



menter sunt intemperatæ, uel instrumenta tam malè composita, ( citra tamen morbum ) ut uitiosas omninò actiones edant, aut nonnullæ, non omnes, sed quæ sint magni momenti partes, cuiusmodi stomachus est, aut certè principes partes, ut cerebrum, cor, iecur: corpus semper morbosum dicitur, aptum tota uita tale perseuerare, etiam si, ut diximus, nunc sanum agat.

Magna autem ex parte morbosum corpus est, quod ab huius quidem uitio recedit, nondum tamen in medio constitutum est.

Ex his quæ iam diximus, aut deinceps dicemus, certum est omne corpus quod simpliciter aut salubre, aut morbosum, aut neutrum est, ab ipso ortu tale esse: proinde per omnem uitam perpetuò tale perseuerare: hoc est genuinam illam temperaturam ac compositionem quam ab initio accepit, perpetuò seruare, quocunque affectu in præsentia laboret. Sed, inquires si tale perpetuò manet, semper tale dicitur: quod si uerum est, salubre ut multum, etiam semper tale dicitur: quare simpliciter salubre, in semper, & magna ex parte tale diuidi non potest: quemadmodum nec morbosum, nec neutrum simpliciter: sed omne corpus simpliciter uel salubre, uel morbosum, uel neutrum, semper tale existit, & non ut multum. Hoc facile diluere poterit, quisquis in memoriam reuocauerit quæ de hac uoce διαπαντός, supra diximus. Corpus enim ὑγιεινὸν διαπαντός esse diximus, non quod ab exortu tale semper maneat, sed & absolute salubre sit. Ad eundem modum morbosum & neutrum dicitur. Quare magna ex parte salubre corpus, & si tale per omnem uitam permanet, nō tamen διαπαντός ὑγιεινόν dicitur, quia absolute salubre non est. Similiter morbosum ut multum



ut multum, et si per omnem uitam tale perseuerat, non tamen διαπαντες νοσῶδες dicitur, quia exquisitè tale nō est. Morbosum igitur ut multum corpus est, quod non absolute intemperatum ac male compositum est, sed semper tale: & quod ab absolute uitioso ita discedit, ut in medio saluberrimi & morbosissimi corporis non existat: hoc est ut neutrum nō sit. Cum autem morbosum semper corpus sit, quod in caliditate, frigiditate, & humiditate uel siccitate, aut quod in caliditate & humiditate, caliditate & siccitate, frigiditate & humiditate, frigiditate & siccitate exuperarit, aut uitiata uel magnitudinis, uel formæ, uel situs, uel numeri sit: uel hæc omnia deprauata habuerit: ab unoquoque horum uitiosorum extremorum usque ad neutrum affectum latitudo est: in qua corpus cōstitutum, morbosum ut multum dicitur. Quod autem in extremis eiusmodi est collocatum, morbosum semper. Quod uerò in horū æqualitate & symmetria est positum, semper salubre: & quod in latitudine quæ ab hac æqualitate & symmetria usque ad neutrum affectum peruenit, ut multum salubre appellatur.

Quoniam neutrum corpus triplex esse dicebamus: primum quidem, quod neutrius extremarū affectionum: secundum, quod utriusque: tertium, quod nunc huius, nūc illius est particeps: iuxta primum significatum neutrum corpus est, quod exquisitè medium est saluberrimi & morbosissimi. atque id aut simpliciter tale est, nimirum ab ipso ortu ita cōstitutum: aut in præsentia, quod in præsentī tempore saluberrimi & morbosissimi medium existit.

E Si,



Si, quæ de salubri & morboſo prius declarata ſunt, memoria mandaueris, facile quid neutrum primæ ſignificationis ſit, intelliges. Saluberrimum enim & morboſiſſimū eſſe diximus, & quod ſimpliciter, & quod ab ipſo ortu: in præſentia uerò, quod in præſenti tempore integram habet conſtitutionem. Quod autem in horum medio exquiſitè collocatum eſt, neutrum appellatur: utpotè quod neque ſaluberrimum, neque morboſiſſimū ſit: neque in alterutram affectionem magis declinet. Neutrum igitur ſimpliciter iuxta primam ſignificationem eſt, quod ex ipſo ortu exquiſitè medium eſt ſimpliciter ſalubris & morboſi. Neutrum uerò in præſentia eiſdem ſignificationis eſt, quod ſalubris & morboſi in præſentia exquiſitè medium eſt. Cū igitur ſimpliciter, & ſemper, & magna ex parte dicatur, ut mox docebimus, neutrum ſimpliciter medium erit ſalubris & morboſi tam ſemper quàm magna ex parte. Similiter neutrum in præſentia, medium erit nō ſolū abſolutiſſimè ſalubris & morboſi in præſentia, ſed & ab hac perfectione paululū deſleclit.

Neutrum autem ſimpliciter, aliud perpetuò tale eſt, idque in omni ætate tale perſeuerat, aliud uerò magna ex parte, quod permutationes quasdam recipit.

Semper neutrum, quemadmodū ſalubre & morboſum, dicitur quod exactè tale genitū eſt, perſeueratq; per omnes ætates. Magna uerò ex parte neutrum, tale quidē genitum eſt, ſed non eſt exquiſitè medium ſaluberrimi & morboſiſſimi, uerū ad alterutrum extremum, nempe ſalubre uel morboſum, paululū deſleclit, proinde non perpetuò tale manet: ſed prout magis minus ue ad ſalubre uel morboſum



*morbosum uergit, ita frequētius aut rariūs permutatur. Quod enim ad salubre propius accedit, rariūs: quod uerò ad morbosum, sepiūs permutatur.*

*Iuxta uerò secundum significatū neutrum corpus est, quod ex ipso ortu contrariarum simul affectionum est particeps, siue in una parte, siue duabus differentibus. In una quidem, si in altera agentium qualitatū oppositione, uel utraque etiā probè temperatum sit: sed in formatione, uel magnitudine, uel numero, uel situ partium, uitiū fecit. Aut contrā si in his quidem uel omnibus, uel quibusdam, inculpatum sit: in temperatura uerò peccet. In diuersis autem partibus, & per omnes oppositiones quodammodo potest contrariorum simul esse particeps. Et semper id tale est, quod per omnes ætates simile permanet: magna uerò ex parte, quod in aliquo permutatur. Ad eūdem modum, in præsentia neutrum est iuxta secundum significatum, quia aut in una parte, aut in diuersis, alia ex his quæ ipsi insunt, salubria, alia morbosa habeat.*

*Neutrum secundi significatus simpliciter quidem tale est, quod ex ipso ortu contrariarum affectionum, nempe salubris & morbose particeps est: quod bisariam contingit, uel in una corporis parte, uel in diuersis. Potest enim una eademq; pars, aut utraque oppositione temperata esse, sed uel magnitudine, uel formatione, uel numero, uel situ, uel horū aliquibus uitiata: aut in altera tantum, hoc est uel in caliditate & frigiditate temperata, sed uel humidior, uel siccior: uel contrā frigidior uel calidior, sed tem-*  
*E ij . perata*



peratæ humiditatis & siccitatis esse, idq; seruata uel uitiata magnitudine, formatione, numero, situ, uel his omnibus, uel aliquibus. Corporis quoque partes aliæ probè debiteq; aliæ improbè temperatæ et compositæ esse possunt. Iecur uerbi gratiâ optimè temperatum & cōstitutum esse potest, testes uerò uel cerebrum deterrimè. Corpus igitur quod ex generatione aliquam è commemoratis affectibus constitutionem habet, simpliciter neutrum dicitur. Quòd si omninò per omnem etatē tale perseuerare idoneū est, semper perpetuoq; : sin ab hoc aliquantum defleat, magna ex parte neutrum secundæ significationis dicitur. Quòd si non ex generatione tale sit, sed aliqua occasione in eiusmodi affectum inciderit, neutrum in præsentia secundi significatus appellabitur. Sed fortè repugnabis, cum fieri non possit ut duo contraria in eodem subiecto simul existant. Contraria enim sunt salubre & morbosum, quorum particeps est neutrum secundæ significationis, ut dictum est. Tibi respondemus, corpus hoc modo affectum, simpliciter neque salubre esse, neque morbosum, sed tantum ad aliquid relatum. Nam salubre eiusmodi corpus est, quatenus temperatæ caliditatis partem aliquam habet. Morbosum uerò, quatenus eandem habet humidiores uel sicciores. Item quatenus est iecore probè temperato, apteq; composito: cerebro uerò uel intemperato, uel ineptè composito, uel utroque modo affecto. Ex his palàm est eādem partem dici partim morbosam, partim salubrem: non tamen uel morbosam simpliciter, uel salubrem: unde & totum corpus neutrum dicitur: quemadmodum plures partes, alias esse probè, alias improbè constitutas: unde similiter corpus neutrius appellationem habet. Sed rursus in-

quies,



quies, id genus neutrum nihil differt à simpliciter morboſo. ſatis enim eſt id intemperatum, uel malè compoſitum eſſe, ut morboſum ſimpliciter dicatur, quod neutri ſecundæ ſignificationis competit. Reſpondemus, morboſum, intemperatum, uel ineptè compoſitum, uel utrūque eſſe, uel in omnibus, uel aliquibus præcipuis ( ut dictum eſt ) partibus, uel quæ ſint alicuius momenti: ita ut probè affectas ſuperent, proinde affectiones uitioſiſſimas edāt. Neutrum uerò etſi intemperatum, uel ineptè compoſitum eſt, non tamen in omnibus, neque præcipuis, ita ut quas edit actiones, uitioſiſſimæ non ſint, ſed neutræ: neque omninò imperfectæ, neque omninò probæ. Affectus enim neuter ſecundæ ſignificationis non ita ſalubrem uincit, ut morboſus ſimpliciter dici poſſit.

Secundum uerò tertium ſignificatum neutrum corpus eſt, quod aliquando ſalubre, aliquando morboſum uiciſſim exiſtit: ut nōnullis accidit, qui in pueritia ſalubres, in iuuentute uerò morboſi exiſtunt: aut contrà.

Neutrum iuxta tertium ſignificatum, quemadmodum & alia, dicitur ſimpliciter & in præſentia tale. Simpliciter quidem ſemper, & ut multum. Simpliciter igitur neutrum tertiæ ſignificationis eſt, quod ſuapte natura in alijs ætatibus ad ſanitatem, in alijs ad morbum eſt procliuus: quemadmodum & in alijs temporibus, locis, et uiuendi normis. Sunt enim qui in pueritia ſani, in iuuentute morboſi degant, & contrà. Sunt præterea & alij qui ſua natura æſtate optimè, hyeme deterrimè habeāt, & contrà, quemadmodum & alij ſunt quibus calidæ regiones ſalubres, frigidæ inſalubres ſint. Similiter & nonnulli, quos calida ui-



Etus ratio sanos, frigida uerò egrotos reddat: & contrā. Nec ideo eiusmodi corpus salubre aut morbosum est simpliciter, hoc est ex generatione, sed tantum ad aliquid relatum, nempe ad hoc uel illud tempus, uel locū. Alio enim tempore, alia etate, & alio loco salubre est, alio morbosum. Corpus autem quod non solum potestate sed re ipsa sanum est, egrotat uerò diuersis temporibus, etatibus & locis, & diuersa uicibus ratione, neutrum iuxta tertium significationem in præsentia dicitur. In exemplari græco ἐν παρὸντι legitur, quod nos uicissim uertimus. quæ uox et si superuacua uidetur (nam alternatim salubre et morbosum degere, nihil aliud sonat, quàm aliquando salubre, aliquando morbosum) necessario tamen hic addita est, ut horum affectuum uicissitudo significetur: quæ cum in alijs, tum maxime anni temporum uicissitudinibus reperitur. Leoniceus hanc suppressit, propter rationem (ut arbitror) modo commemoratam. Manardus uerò, in parte uertit: qua uoce quid intelligere uelit, me prorsus latet.

In uno autem tempore, neutrum ad hunc modum sumptum, consistere exquisitè non potest: lōgo uerò ac spatioso potest. Non autem me latec hanc uocem nunc, bifariam usurpari.

τὸ νῦν. ἰ. τὸ ἐν τῇ παρὸντι, quod est in præsentia, siue nunc, bifariam dicitur. Aliquando enim temporis momentum significat: ut, Nunc mihi id in mentē uenit. Nunc pro temporis in quo sumus, articulo sumitur. Aliquando uerò temporis spatium etiam significat, tantum quidem, quantum res quæ exprimitur, durat: ut cum dicimus hominum mores nunc esse corruptissimos. Nunc significat non horam, non diem, non hebdomada, aut mensem solum, sed multos



multos etiam annos. Ad eundem modum corpus salubre, morbosum & neutrum nunc, dupliciter dicitur: nempe quod solo momento tale existit: & quod longo spatio tale permanet. In hoc posteriore significato constat nunc debere dici de neutro corpore tertiæ significationis, hoc est quod uicissim salubre ac morbosum est pro temporum ac ætatum uarietate: ut antè declaratum est.

Quot modis igitur salubre, morbosum: & neutrum dicatur, & quale unumquodque sit, abundè explicatū est: de signis autem deinceps dicemus.

Ostensum est suprà, salubre, morbosum, & neutrum, trifariam dici: nempe ut corpus, ut causa, ut signum. Rursus horum quodque, simpliciter, & in præsentia. Et simpliciter, semper, & ut plurimum. Neutrum quoque tum corpus, tum causa, tum signum, trifariam, nempe aut utriusque, aut neutrius contrariorum participatione, aut aliquando huius, aliquando illius. Et quod utriusque est particeps, id uel ex æquo utriusque, uel alterius magis est particeps. Certum est igitur in sanitatis latitudine contineri corpus salubre & morbosum & neutrum tam simpliciter quàm in præsentia: ut fusiùs postea dicemus. Igitur de signis nunc dicendum est.

Sunt autem ex his salubria quidem, quæ præsentem indicant sanitatem, futuram prænunciant, & præteritam ad memoriam referunt. Morbosa uerò, quæ morbum præsentem significant, præteritū in memoriam reuocant, & futurum prædicunt. Ad eundem autem modum neutra, alia neutram affectionem ostendunt, prænunciant, & memoriæ tradunt. Atque hæc aut nihil omninò de affectio-



nibus indicant: aut nō magis salubrem, quā morbosam: aut in aliqua re salubrem, in alia morbosam: aut aliquando salubrem, aliquando uerō morbosam, hæcque iuxta tria tempora, non aliter atque salubria & morbosa dicuntur. Omnia autem hæc nonnunquam à ueteribus medicis signa prognostica dicuntur: tamen & præsentia & præterita significant.

Diximus autē, Galenum à corporibus, quod ipsa nobis priora obijciuntur, incepisse. Nunc signa tractanda suscipit, quoniam per hæc corporum qualitates affectionesq; cognoscuntur: hoc est sanitas, morbus, & neuter affectus: proinde ipsis principiorum uice in hac cōiecturali medicinæ parte utimur, ut autē monstrauimus. Nobis enim, hoc est sensui manifestiora sunt, quā ex quibus nascuntur causæ. nam affectiones quorum signa sunt, nobis produnt, interdum quidem præsentem, ut pulsus inæqualitas, quæ præsentem febrē ex putredine significat. Interdum futuram, ut proba concoctio, quæ futuram sanitatem prædicit. Interdum præteritā, ut in diaria febre luculenta macies, quæ mærorē præcessisse testatur. Cū igitur eiusdem causæ plures sunt effectus sese deinceps consequentes, primus nō solum suā causam, sed & futuros effectus potest significare: ut quia uiriū robur primū morbi materiā concoquit, deinde eam expellit, postea sanitatem restituit. primus effectus, nempe concoctio, præsentem suam causam ostendit, scilicet uiriū robur, et futuros alios effectus sese ordine consequentes: nempe futuram materiæ expulsionem, quæ in crisi fieri solet: & sanitatē, quæ hanc expulsionem sequitur. Ad eundem modū ubi effectus plu-



res habet causas ordine sese consequentes, eas omnes indicabit, ut faciei pallor ac tumor, & palpebrarum grauis motus, primum humorem qui hanc mouendi difficultatem, tumorem & pallorē intulit, significat: deinde humorem hunc ob nimias uigilias accessisse. Itaque signa alia presentem sanitatem morbum & neutrum affectum significant: Graecisque διαγνῶσις siue διωτικὴ appellantur. Alia eosdē affectus futuros praenunciant, & προγνῶσις dicuntur. Alia praeteritos in memoriam reducunt, uocanturq; ἀναμνησις. Sanitatem hic intelligo non solum τὴν νῦν, id est quae in praesentia est, sed & nobis congenitam. Ad eundem modum, morbum, & neutrum affectum, tum qui in praesentia est, tum nobis congenitum, dicimus. Signa igitur, quae quidem sanitatem testantur, salubria: quae autem morbum, morbosa: quae uerò neutrum affectum, neutra uocantur. Neutra autem, alia quidem statum neutrius affectionis participem significant, praenunciant, & memoriae produnt: cuiusmodi est qui salubris & morbosus omnino est medius. Alia nihil prorsus de affectione indicant, praedicunt, aut in memoriam reuocant. Alia nō magis salubrem quā morbosum statum: alia in aliquo salubrem, in aliquo morbosum. Alia quandoque salubrem, quandoque morbosum: ut ex Galeni dictione constat.

Atque nō parua ex indicantibus ac praenunciantibus utilitas habetur: minor uerò ex his quae in memoriam praeteritum affectum redigunt.

Hec signorum genera tam medico quā aegroto per necessaria omnia sunt: sed tamē quae presentem affectum ostendunt, & futurum praedicunt, magis: quae uerò praeteritum in memoriam reducunt, minus. Nam quae praesentis status



tis status naturam, eiusq; causas explicant, efficiunt ut qui  
 uel sano uel agro praeest medicus, & sanitatem tueatur,  
 & morbum profliget: siquidem ab his indicationes non so-  
 lum tuendae ualitudinis, sed & depellendi morbi sumun-  
 tur: quod ad finem consequendum maxime necessarium est.  
 Neque enim sanitatem praesentem tueri quis poterit, nisi  
 hanc eiusq; causas cognouerit. Sanitas enim alia optima  
 est, alia ab hac deflectit. Optima, temperatissima est, &  
 moderatissima: ideo seruari moderatissimis temperatissi-  
 misq; debet. Quae uero ab hac deflectit, multiplex est, ca-  
 lida, frigida, humida, sicca, ex his mixta: quarum nulla di-  
 uisionem recipit, nisi in ratione maioris & minoris: ut su-  
 pra fuisse docuimus. Hae seruantur non temperatissimis, sed  
 similibus. Quod si eas ad optimam reducere uelis, contra-  
 rio uictus genere ( quod a mediocri temperatoq; tantum  
 discedat, quantum hae ab optima temperie deflectunt ) uti  
 oportet: quod omnino fieri non poterit nisi temperamentis,  
 quale quodque sit, cognitis. Ad eundem modum ignorato  
 morbo, eius causis, imò & eorum magnitudinibus, medicus  
 remedia recte instituere non poterit. Necessaria igitur ad  
 sanitatem est, signorum quae praesentem affectum ostendunt,  
 cognitio. Non minus uero utilia sunt ac necessaria, ea  
 quibus futurum affectionis successum prauidemus,  $\pi \rho \omicron \nu \omega \varsigma$   
 $\sigma \iota \nu \delta \epsilon$  appellant. Neque enim sine his remedia, uictusq; ra-  
 tio recte praescribi possunt. Praeterea medico ex his non  
 exigua laus accedit. Quae uero praeterita commemorant,  
 utilitatem quoque adferunt, sed minorem, ut diximus, quam  
 quae praesentem affectum ostendunt, & futurum praedicunt.  
 Efficiunt enim, ut medico maiorem fidem aegrotus adhi-  
 beat, magisq; pareat: quod magni ad curationem momenti est.

Cum



Cum igitur salubria corpora alia simpliciter talia sint, alia in præsentia, ( quæ & sana dicuntur ) simpliciter salubrium duplicem esse differentiam diximus : nempe & quæ perpetuò eiusmodi sunt, & quæ ut plurimum . Perpetuò salubria sunt, quæ optimā habent constitutionem: ut plurimum uerò, quæ nō longè ab hac recedunt.

Quod suprà fufissimè docuit, nunc uelut epilogo quodam recenset: nimirum corporis salubris differentias, antequàm illius signa explicet, ut seruata illarum memoria, facilius sit signorum intelligentia. De eiusmodi autem differentijs nunc uerba retexere superuacuum esse putamus, quando plus satis de his paulò antè disputatum est.

Horum autem notæ, ab his quæ secundum substantiæ rationem insunt, sumendæ sunt : & ab his quæ ex necessitate consequuntur, tum actionibus, tum symptomatis, quæ & accidentia propriè uocantur.

Salubrium corporum notæ, ab his quæ secundum substantiæ rationem insunt, sumuntur, & actionibus, & symptomatis, non omnibus, sed quæ necessario temperaturam consequuntur. Secundum substantiæ rationem insunt qualitatum temperamenta, instrumentorum compositio, & quæ ex his nascuntur qualitates . Caliditas enim & frigiditas humiditas & siccitas, quæ in corpore tactu percipiuntur, natiuam primarum partium temperationem ostendunt.

Quales enim eiusmodi partes tactu sentiuntur, tales, natura sunt . Nam qui protinùs tactu sentitur calor , ei proportionè respondet, qui ex prima constitutione inest : nisi aduentitiùs sit . Ad eundem modum reliquæ qualitates.

Qualitatum temperamentum comitatur substantiæ concrementum



crementum, ac habitudo corporis. Concrementum quidem, ut durities & mollities: habitudo uero, ut gracilitas & corpulentia, macies & pinguedo. Durities enim, ut quæ à siccitate prodeat, corpus siccum esse ostendit. Mollities, tanquam ab humiditate nata, humidum. Eadem ratione gracilitas & macies à siccitate originem habentes, siccum. Corpulentia & pinguedo ab humiditate (corpulentia quidem à calida, pinguedo uero à frigida) humidum esse ostendunt. Corporis autem constitutio & *συμμετρία*, constat ex magnitudine, figura, numero & situ partium: ut prius exposuimus. Ex horum autem constitutione proba quidem, pulchritudo: improba uero, turpitudine universi corporis eiusque instrumentorum nascitur. Ad eundem modum ex iusta qualitatum mixture nascitur coloris & formæ uenustas: ex uitiosi, deformitas. Cum his comprehendendi possunt quæ corpori adnascuntur, ut capilli, barba, pili: ex quorum densitate, raritate, colore, & figura, temperamentorum notæ petuntur: aliud enim densi capilli, aliud rari, aliud nigri, aliud albi, aliud asperi, aliud leues, aliud recti & passi, aliud crispi & intorti ostendunt: ut ex sequentibus manifestum fiet. Corporis actiones sunt, quæ ab animali, uitali, & naturali facultate prodeunt. Ab animali quidem sensus, motus, & ratio, sensus communis, proprius. Communis, somnus & uigilia: proprius uisus, auditus, odoratus, gustus & tactus. Sub actione affectionem, id est passionem intelligimus: quæ non minorem quam actio ad temperamenta eorumque diatheses indicandas uim obtinet. Nam facile uel ægre externas iniurias tolerare, cuiusmodi sunt frigoris, caloris, cibi, potus, inedia, & similium, quales sunt temperatura, ostendit: ut postea dicetur. Ad eundem



eundem modum procliuitas, ingenitaq; facultas agendi, ac  
patiendi. Alij enim promptè, alij laboriosè discunt. Qui-  
dam natura inuidentiones, alij misericordes magis sunt.  
Ex motu quoque temperamentorum notæ petuntur. Nam  
respiratio, thoracis temperaturam & compositionem signi-  
ficat: quemadmodum progressio, crurum. Actiones quæ à  
principe facultate prodeunt, sunt cogitatio, quàm nonnul-  
li imaginationem uocant, iudicium, memoria. Quæ uerò  
à uitali facultate proficiunt, sunt arteriarum & cor-  
dis pulsus, & animi motus, cuiusmodi sunt iracundia, furor,  
excandescencia, audacia, timor, inuidencia, odium, miseri-  
cordia, cunctatio, præcipitatio, humanitas, morositas, ani-  
mi dolor, spes, amor, confidentia, letitia, & tristitia. Na-  
turales actiones, poculentorum esculentorumq; desiderium:  
sub quo genere excrementa continentur, quæ cum uniuer-  
si corporis, tum maxime partium unde reijciuntur, tempe-  
rationem ostendunt: cuiusmodi sunt urine, sputa, alui sedi-  
menta, salua, sudores, menses, mucus: quæ quarum partiũ  
affectiones significant, postea docebitur. In excrementis  
consideratur tota substantia, ut urina, sudor, alui sedimen-  
tum. Quantitas quæ reijcitur: reiectorum qualitas, locus  
& unde, & per quem reijciuntur, tempus reiectionis: quæ  
omnia ad naturæ cuiusque cognitionem non parum conse-  
runt. Symptomata autem, id est accidentia, quæ tempe-  
ramenta sequuntur, aut qualitates sensibus expositæ, aut  
diagnosticæ sunt, id est affectiones quædam secundum natu-  
ram, temperamenta consequentes. Sensibus expositæ sunt,  
uisui quidem color, figura, & quantitas. Nam oculis de-  
prehendimus faciei ruborem, lingue nigrorem, & corpo-  
ris uniuerſi flauum colorem: ac reliquos non solum corpo-  
ris, eiusq;



ris, eiusque partium, sed & eorum quæ corpori adnascuntur, ut capillorum, barbæ, & aliorum pilorum colores. Eorundem quoque figuras, & magnitudines: cuiusmodi sunt capitis moles, rotunditas: capilli densitas, asperitas, & similia. Olfactu uerò excrementorum odores: gustu sapor: ut sputi dulcedinem, acorem, & oris amarorem. Tactu uerò primas qualitates, caliditatem, frigiditatem, humiditatem, & siccitatem: & ex his nata duritiem & molliem: & similia: quæ prius in eorum genere contineri diximus, quæ substantialiter insunt. Tactu quoque tensionem & laxitatem deprehendimus. Hæc igitur in genere sunt quibus corporum temperamenta & compositiones deprehendere licet.

Ab ipsa quidem substantia, eorum quæ optimè sunt constituta, simplicium partium mediocritas in caliditate & frigidityte, siccitate & humiditate: instrumentorum uerò, in magnitudine & numero eorum ex quibus componuntur: ad hæc formatione & situ singularum partium, totiusque instrumenti. Ab his uerò quæ ex necessitate consequuntur, in simplicibus quatenus ad tactum attinet, duritiei & mollietiei mediocritas: quatenus autem ad uisum, coloris bonitas, & læuitatis asperitatisque mediocritas. In actionibus, integritas, quam & uirtutem appellamus. Ab his uerò quæ instrumenta comitantur, in instrumentorum corporis uniuersi proportionem, ac pulchritudinem. Præterea in actionum ab ipsis prodeuntium uirtute. Optimæ igitur constitutionis corporum hæc sunt notæ.

Cum corpus salubre aliud optimè constitutum sit, aliud sit, aliud



fit, aliud ab hac perfectione nonnihil deflectat: ab optimæ constitutionis signis auspiciatur. Rursus cum signa alia ab his quæ substantialiter insunt, alia & ab actionibus & ab accidentibus, quæ ex necessitate temperamentum consequuntur, sumantur, ut modò dicebamus: ea primò quæ secundum substantiæ rationem insunt, tractat. Optimæ igitur constitutionis signa quæ ab his sumuntur, sunt medietas exacta omnium extremorum, nempe caliditatis & frigiditatis, humiditatis & siccitatis: quàm nos, ut prius ostendimus, tactu deprehendimus. Cum enim duplex in corpore calor sit, alter quem re ipsa tactu sentimus, alter qui facultate inest, ex primorum elementorum mislura natus, prior alterius magnitudinem ostendit. Nam quæadmodum nunc dicebamus, hi proportionem respondent. Itaque qualem & quantum admota manus sentit, talis tantusque facultate in corpore existit, modò corpus omnis alienæ qualitatis, nempe caliditatis frigiditatis, humiditatis & siccitatis, exuperantis expers sit. Cum igitur corpus non magis calidum quàm frigidum, nec magis humidum quàm siccum sentitur, eucraton siue temperatum omninò est. Sed quoniam corpus, ut prius dicebamus, ex diuersis contrariisque partibus est conditum, alijs quidem calidis, ut corde: alijs autem frigidis, ut cerebro: alijs humidis, ut carne: alijs siccis, ut ossibus: alijs uerò temperatis, ut cute: non potest in omnibus calor similis apparere. Ideò in exploranda hominis natura, ea pars tangenda est, quæ nullius extremorum est particeps: in qua si harum qualitatum aliqua præpolleat, nempe caliditas uel frigiditas, uel humiditas uel siccitas, intemperatum erit, dominationemque sortietur ab eo quod in mislione pollet elemento. In corpore autem hominis,



minis, cutis, maximæq; internæ manus, omnium partium temperatissima est, ut docet Galenus: proinde ex hac maximè temperamentum explorandum est. Quam si non magis calidam quàm frigidam, neque magis humidam quàm siccam perceperis, sed omninò in horum medio constitutâ: scito corpus optimè temperatum esse. Porro autem cum ex his qualitatibus aliæ ( ut prius diximus ) nascantur, nempe durties, mollities, gracilitas, & corpulentia: si corpus neque durius, neque mollius, neque gracilius, neque corpulentius, sed in horum medio constitutum sit: ( eusarcon Græci, nos quadratum dicimus ) id optimè temperatum esse certius cognosces: quemadmodum si neque asperius, neque læuius, neque glabrius, neque magis hirtū appareat. Quod si cum his adsit coloris bonitas ac uenustas, iam certissima nota erit summæ æqualitatis. Corporis uerò symmetriam aptamq; compositionem deprehendemus ex debita partium magnitudine, conformatione, numero, ac situ: ex quibus scilicet pulchritudo nascitur, quæ optimè constituti corporis nota est. Quod si ex antedictis aliquid defuerit, pulchrum esse corpus non poterit. Neque enim pusillos, neque uastæ molis homines, pulchros dicemus: etiam si alioqui partium proportionem habeant: quando optimè conditi hominis functiones perfectè obire non possunt: quibus certè optimā corporis constitutionem metiri solemus. Quisquis enim edit bibitq; moderatè, & nutrimentum, ut Galenus ait, non solum in uentre, sed etiam in uenis, & tota corporis mole probè concoquit, reliquasq; naturales actiones probas habet, quemadmodum & animales, hoc est probè sensuum functionibus utitur, mediūq; est inter somnolentum & peruiilem, inculpatisq; membrorum



membrorum motibus præditus est: optimam habet corporis constitutionem. Ad eundem modum, si mediis sit inter cuncta abundum & præcipitem, audacem & timidum, misericordem & inuidum: si alacer, amicorum amans, humanus, ac prudens existat: summè temperatus erit. Sequuntur enim, ut Galenus docet, animi mores, corporis temperaturam. Excrementa quoque si quidem secundum naturam habeant, hoc est cocta sint, suo tempore reddita, per convenientem locum, & unde oportet, nec maiore nec minore modo, naturæ bene constitutæ sunt testimonia euidentissima.

Quæ uerò ab hac recedunt, sed adhuc salubria sunt, alia in simplicium partium temperie, alia in instrumentorum compositione (idque uel omnium, uel quarundam, uel utriusque generis partium harum) leuiter delinquant. Vitiis autem differentiæ eadem sunt, quæ & uirtutem complentium: nimirum temperies in simplicibus, & in instrumentis numerus, formatio, magnitudo, & situs. Vtrisque uerò partibus communis est unitas: quam & continuitatem uocamus. In iisdem autem generibus sunt morbosorum corporum uitia iuxta utranque morborum significationem. Terminis autem qui utrunque distinguit, actionum noxa est, quæ sensu percipiatur. Quæ autem ab optima constitutione paululum deflectunt: reuera quidem uitiata sunt, sed uitium sensu non deprehenditur. Hæc igitur distinguuntur maioris & minoris ratione, tum in obeundis actionibus, tum morborum causis repugnando. Simplici



ter autem morbosa corpora hîc distinguuntur, quòd à morbofis causis promptè uincantur, & longè ab actionum integritate recedant: in ambo-  
rum autem medio constituuntur, quæ simplici-  
ter, & quæ cum latitudine quadam neutra  
dicuntur.

Ostendebamus modò quibus notis optimam corporis  
constitutionem explicare liceret. optimam intelligo,  
quam suprâ absolute semperq; talem esse docuimus. Nunc  
earum quæ ab ipsa recedunt, notæ inuestigandæ sunt:  
quod eadem certè methòdo, quâ optimam inquisiui-  
mus, fiet. Ab hac autem recedunt quædam paululum, atque  
hæc salubria ut multum dicuntur: quædam autem mul-  
tum, morbosaq; appellantur: quædam uerò in horum me-  
dio consistunt, & neutra uocantur. Atque hæc omnia,  
queque suam habent latitudinem: differuntq; solùm ma-  
ioris & minoris ratione: proinde eadem genera, quæ &  
optima constitutio, obtinent: nimirum primarum, quas  
simplices appellant, partium temperamentum: instru-  
mentorum compositionem: & utrarumque partium cõmu-  
nem unitatem: quam & continuitatem, ut Galenus ait,  
nominare possumus. Omne enim corpus, quomodocun-  
que temperatum constitutumq; sit, dummodò præsentì  
morbo non laboret, intra sanitatis limites esse censetur.  
Itaque & neutra & simpliciter morbosa in sanitatis la-  
titudine continentur. Ceterum quæ ab optima constitu-  
tione recedunt, salubriaq; adhuc existunt, in simplicium  
partium temperie, aut instrumentorum compositione, uel  
omnium, uel quorundam, uel utriusque generis partium  
harum delinquunt: idq; uel paululum, uel multum: sed ta-  
men



men intrā, ut dixi, sanitatis terminos. Quæ igitur à perfecta constitutione paululum recedunt, reuerà quidem culpata sunt, sed uitium sensu non deprehenditur. neque enim in his tactus, caloris, frigoris, humiditatis & siccitatis, & duritiei & mollitiei, reliquarumq; id genus qualitatum tam exiguam exuperationem deprehendere potest. Propositis enim duobus in quibus optimæ constitutionis signa appareant, si explorare uelimus uter meliorem habeat constitutionem, quoniam sensu id non possumus, actionibus eorum affectionibusq; cognoscemus. Nam qui probius naturalibus functionibus, uitalibus & animalibus utitur, temperatior est. Naturales dico, alimentorum concoctionem, non solum quæ in uentre, sed & in uenis, & toto corporis habitu fit. Vitales, pulsus neque maiores neque minores, neque frequentiores, neque rariores, neque celeriores, neque tardiores, sed mediocres. Ad eundem motum animi mores ac motus neque exuperātes, neque deficientes, ut cunctationem, præcipationem, audaciam, timorem, misericordiam & inuidiam, amicorum studium, humanitatem, inuidentiam, iram, iræ uacuitatem. & id genus alios animi affectus, de quibus in commentarijs nostris in Galeni libros de curandi ratione ad Glauconem, disputauimus: & mox fusissimè disputabimus. Animales uerò, discendi celeritatem, & tarditatem, somnum & uigilias, & id genus alia: de quibus antè plus satis diximus. Ad eundem modum temperamenta eiusmodi distinguemus *ἑυπαθεία* & *δυσπαθεία*, hoc est facilitate patiendi, ac resistendi morbosæ causis, de quibus postea disputabimus. Quæ uerò multum ab hoc temperamento rece-

F ij dunt



dunt corpora, hoc est simpliciter insalubria, non solum actionibus & affectionibus cognoscuntur, sed & omnibus quæ supra retulimus signis: quæ suo loco disputabuntur. Quæ autem in medio consistunt (neutra dicimus) ut non facile, sic nec ægrè omnino sensu cognoscuntur.

Diuiditurque totius sanitatis latitudo in tres partes, latitudinem quoque non parvam habentes. Vna quidem salubrium est corporum, altera neutrorum, tertia morbosorum: quibus deinceps succedunt corpora iam morbo affecta, actionum notis sensui perspicuis distincta. Quæ igitur dolore afficiuntur, & quorum deprauati motus sunt, aut omnino perierunt, notas habent manifestas: quæ uerò debiles habent actiones, si quidem maxima sit exuperantia, facile: si minor, obscure cognoscuntur: proinde in hoc genere noxæ consistit affectio neutrius contrariorum particeps, quam neutram appellari diximus.

In sanitatis latitudine continentur corpus salubre, morbosum, & neutrum: quorum quodque latitudinem non exiguam obtinet. Salubre autem cum duplex sit, ut prius monstratum est, alterum semper absoluteque tale, alterum ut multum, prius nullam habet latitudinem: estque omnium extremorum exquisitè medium. ut multum uerò, multiplicem habet latitudinem, quæ scilicet ab illo summè temperato uersus omnia extrema, nempe calidum, frigidum, humidum, & siccum, deflectit. Neutrum quoque duplex est: semper, & ut multum tale. Neutrum semper, primi quidem significatus, latitudinem non



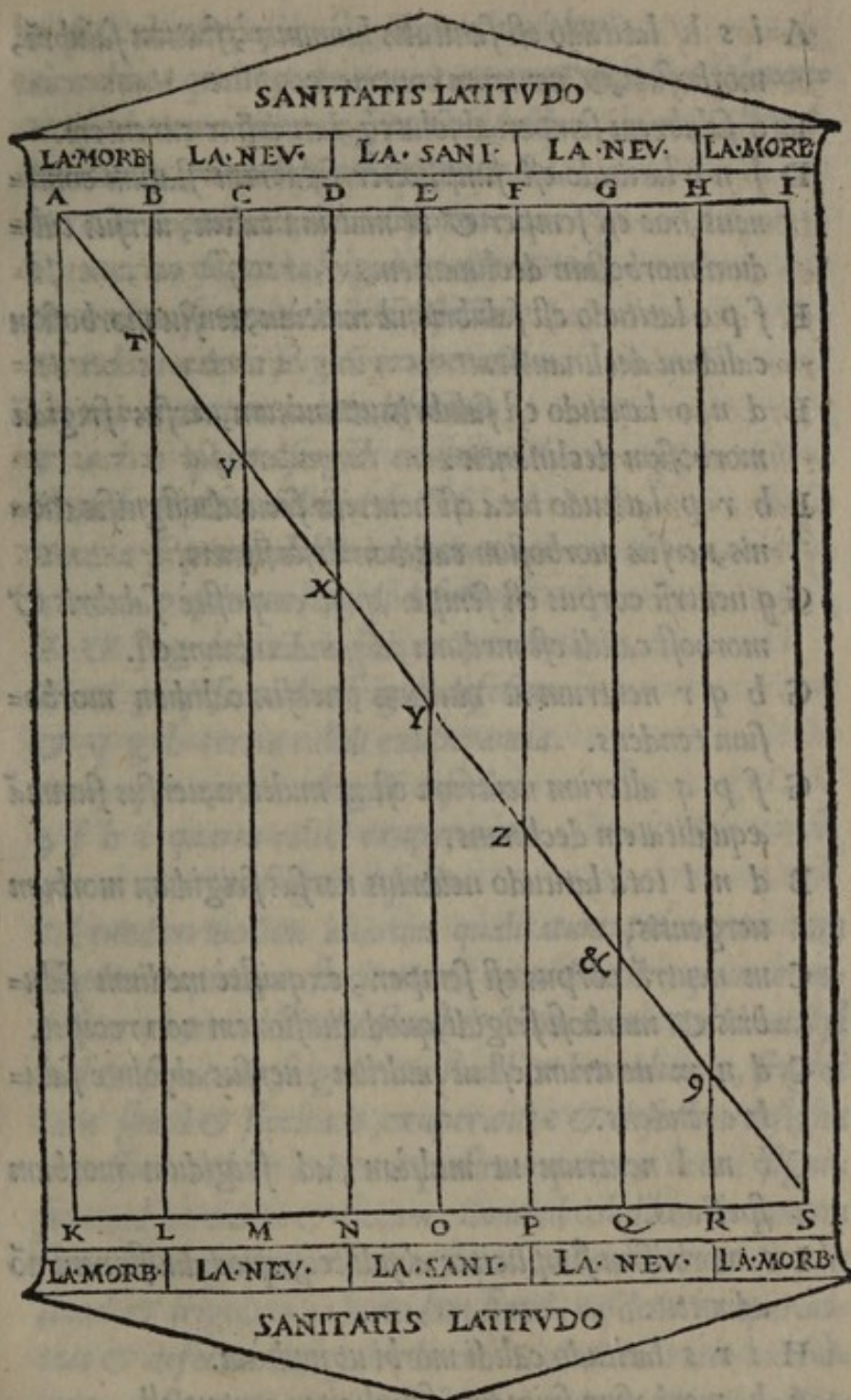
non habet : est enim exquisitè medium saluberrimi & morbosissimi . Neutrum uerò ut multum eiusdem significationis , non exquisitè quidem medium existit saluberrimi & morbosissimi , uerum paululum deflectit , proindeq; utrinque duplicem habet latitudinem , alteram à neutro semper uersus saluberrimum : alteram ab eodem uersus morbosissimum . Ad eundem modum morbosum duplex est : alterum semper , alterum ut plurimum tale . Quod semper est morbosum , indiuiduum est : quod uerò ut plurimum , ab absolute semperq; morbo ( quod latitudine caret ) discedit : idq; aut uersus sanitatem , ita tamen ut nondum ad statum neutrum perueniat : aut ultra sanitatis limites progreditur : atque iam egrotare dicitur , nec amplius in sanitatis latitudine continetur . Cum igitur octo sint extrema morbosa , simplicia quidem quatuor , calidum , frigidum , humidum , & siccum : quatuorq; composita , calidum & humidum , calidum & siccum , frigidum & humidum , frigidum & siccum : totidem erunt corpora tam simpliciter quam in præsentia morbosa : quorum simpliciter morbosa , siue semper , siue ut plurimum , in sanitatis latitudine continentur . Quæ uerò in præsentia talia sunt , extra sanitatis latitudinem posita sunt . Eadem ratione extrema in instrumentorum morbis & soluta unitate statui possunt . His positis scire licet morbosum & salubre simpliciter , notis manifestis deprehendi posse : salubre quidem ut prius ostendimus , morbosum uerò ut postea dicetur . Neutrum non ita facile noscitur . Cum igitur corpus aut dolore afficitur , aut deprauatas uel abolitas omnes habet actiones , facillimè cognosci potest . Cum uerò imbecillas , si quidem plu-

F iij rimum



rimum à salubribus distent, facile percipiuntur. Sin minus, obscura, anceps ac dubia erit cognitio. Itaque cum hic unam tantum constituat actionum differentiam, nempe improbarum: utrumque neutrum, semper, & ut multum sub morbofo complectitur: cuius functiones, ut modò dicebamus, quæ multum à natura recesserunt, manifeste: quæ uerò paululum, obscure corporis temperamentum ostendunt. In sanitatis igitur latitudine continentur corpora salubria, morbosa, & neutra. Quod ut clariùs intelligamus, sequentem formulam subiecimus: in qua tam simpliciter quàm in præsentia salubris morbofi & neutrius corporis latitudines designantur, ut mox explicabimus.







A i s k latitudo est sanitatis humane, statum salubre,  
morbofum, & neutrum continens.

E o salubrem semper, absoluteq; latitudine carentem.

D f n p latitudo est simpliciter salubrem statum conti-  
nens, hoc est semper & ut multum talem, uersus cali-  
dum morbofum declinantem.

E f p o latitudo est salubris ut multum, uersus morbofum  
calidum declinantis.

E d n o latitudo est salubris ut multum, uersus frigidū  
morbofum declinantis.

F h r p latitudo tota est neutrius secundæ significatio-  
nis, uersus morbofum calidum descedentis.

G q neutrum corpus est semper, quod exquisitè salubris &  
morbofi calidi est medium, idq; indiuiduum est.

G h q r neutrum ut multum, uersus calidum morbo-  
fum tendens.

G f p q alterum neutrum est ut multum, uersus summā  
æqualitatem declinans.

B d n l tota latitudo neutrius uersus frigidum morbum  
uergentis.

C m neutrum corpus est semper, exquisitè medium salu-  
bris & morbofi frigidi, quod diuisionem non recipit.

C d n m neutrum est ut multum, uersus absolute salu-  
bre tendens.

C b m l neutrum ut multum, ad frigidum morbum  
spectans.

I s morbofum simpliciter absoluteq; quod diuisionem nō  
admittit.

H i r s latitudo calidi morbi ut multum.

A k morbofum frigidum simpliciter corpus est.

A b k l



**A b k l** morbosum frigidum ut multum.  
**A s** linea qualitatum exuperantias & defectus submon-  
**Y** qualitatum omnium symmetria est.  
**Y x n o** prima frigidi exuperantia.  
**Y x d c** primus calidi defectus.  
**X u n m** secunda frigidi exuperantia.  
**X u d c** secundus calidi defectus.  
**V t l m** tertia frigidi exuperantia.  
**V t r b** tertius calidi defectus.  
**T a l k** quarta frigidi exuperantia.  
**T a b** quartus calidi defectus.  
**Y z e f** prima calidi exuperantia.  
**Y z o p** primus frigidi defectus.  
**Z e f g** secunda calidi exuperantia.  
**Z e p q** secundus frigidi defectus.  
**e q g h** tertia calidi exuperantia.  
**e q q r** tertius frigidi defectus.  
**g f h i** quarta calidi exuperantia.  
**g s r** quartus frigidi defectus.  
 Ad eundem modum aliarum qualitatum primarum tam  
 simplicium, nempe siccitatis & humiditatis, quam com-  
 positarum, ut caliditatis simul & humiditatis, caliditatis si-  
 mul & siccitatis, frigiditatis simul & humiditatis, frigidi-  
 tatis simul & siccitatis, exuperantie & defectus designa-  
 ri possunt. Nam à data equalitate quam **y** litera signi-  
 ficat, ad humidum & siccum, item ad calidum & humidum  
 simul, & frigidum ac siccum simul, ad calidum & siccum  
 simul, & frigidum ac humidum simul, easdem exuperan-  
 tias & defectus designare licet. Eadem est ratio morbo-  
 rum, instrumentorum, & solute unitatis. Ex hoc dia-  
 grammate



grammate constat, tantum unamquamlibet qualitatem remitti, quantum eius contraria intenditur. Atque hæc quidem sunt simpliciter salubris, morbosæ, & neutrius corporis latitudines. Quæ cum salubris morbosæ & neutrius in præsentia latitudinibus respondeant, & simul sint, ut ante declaratum est, eadem formula designari possunt. Igitur e o absolute sanum in præsentia est, quod tantum momento durat, & latitudine caret. D f n p sanitatis in præsentia latitudo est, quæ ab absoluta perfectâq; sanitate in præsentia uersus calidum morbosum in præsentia declinat. E d n o sanitatis in præsentia latitudo est, quæ ab eadem sanitate absoluta uersus morbosum frigidum defleclit. Eadem est reliquarum latitudinum ratio.

Horum omnium sensus iudex est: non autem ipsa rerum natura: alioqui periculum esset ne in ἀετιολογία id est perpetuæ ualitudinis opinionem, traheremur.

Corporis affectum salubrem, morbosum, & neutrum sensus deprehendit. Salubrem quidem, cum neque doloribus cruciatur, neque in uitæ functionibus impeditur. Aegrum uero, cum aut doloribus afficitur, aut deprauatos motus habet, uel abolitos. Neutrum uero cum deprauatas actiones non habet, sed tantum infirmas. Quod si rei naturam considerare uellemus, necessario in ἀετιολογία, id est perpetuæ ualitudinis opinionem, ueniremus: cum reuera nullum sit corpus quod ex æquo omnium quatuor elementorum sit particeps, sed solum tale uelut ideam quandam optimæ sanitatis animo concipimus. Aut si reuera tale sit, solum momento duret, ob id, quod corpus in eodem statu non permanet, sed assidue mutatur ab ineuitabilibus causis nobis congenitis. Cum igitur reuera nullum tale existat



existat, necessario ab hoc omnia defleclunt, proindeq; re-  
uera morbosa existere, cum his qui ἀπαθεία docent o-  
mnino fatendum esset.

Hæc igitur sunt sanorum corporum signa. Sed quæ  
uel morbosa uel salubria uel neutra sunt, distantia  
magnitudine differunt. Constitutis extremis ter-  
minis inter se contrarijs, nempe optima constitu-  
tione, & nuper cōtracto morbo: consideremus utri-  
eorum propinquiora sunt quæ examinantur cor-  
pora. Quod enim propius ad optimam constitu-  
tionem accedit, salubre: quod autem ab hac lon-  
gius recedit, propiusque ad id quod iam ægrotat,  
accedit, morbosum: quod uerò inter utrunque col-  
locatū est, & ab utroq; æqualiter distat, neutrum est.

ὑγιαίνοντων participio, à uerbo ὑγιαίνω, quod ualere, ac  
sanum incolumemq; esse significat, non autem nomine ὑγι-  
εινῶν, id est salubrium, usus est: ut ostenderet se de his cor-  
poribus uerba facere, quæ in præsentia salubria sunt, ut an-  
te dicebamus: quorum signa prius exposita sunt. Postea  
inquit ἀλλ' ἢ τοὶ νοσῶντες ἢ ὑγινοῦντες ἢ ἑτέροις ὑπαρχόντων  
de salubribus morbofis ac neutris simpliciter loquēs, quæq;  
ab ipso ortu talia sunt, nō autē in præsentia: ut uerba ipsa  
indicāt. Paulò post scribit, τὸ δ' ἢ δι' νοσοῦντος ἢ ὑγινοῦ-  
τος, id est, morbosum est, quod propius ad id quod iam  
ægrotat, accedit. Quibus uerbis constat hæc duo ὑγιαίνον-  
τα καὶ νοσοῦντα, inter se esse contraria, & de salubri morbofoq;  
in præsentia dici, νοσῶντες uerò & ὑγινοῦντες & ἑτέροις, de  
morbofo salubri & neutro simpliciter. Itaque salubre mor-  
bosum & neutrum simpliciter, ad exquisitè salubre & mor-  
bosum in præsentia referre oportet, ut in quibus euiden-  
ter signa



ter signa appareant. Salubre enim simpliciter, quantumuis salubre sit, nisi in praesentia tale sit, non facile cognoscitur. Potest enim ut prius ostendimus, idem corpus simpliciter & in praesentia salubre esse. Ad eundem modum morbosum & neutrum talia esse tam in praesentia, quam simpliciter possunt. Cum igitur corpus quale naturam sit, explorare uolumus, duo extrema inter se contraria statuere oportet, nempe in praesentia exquisitè salubre, & morbosum. Nam quod ad absolute salubre in praesentia propius accedit, id simpliciter salubre est. Quod autem iam aegrotanti uicinius est, morbosum est simpliciter. Quod uero in horum medio est constitutum, neutrum simpliciter dicitur.

Optimae igitur constitutionis corporis notas explicauimus. Ab ipsa uero deficientium totidem numero genera sunt, quae in maioris & minoris ratione diuidi possunt. His igitur corporibus in tres partes distinctis, morborum simpliciter corporis signa trademus: ex quibus reliquae duae latitudines manifestae fient.

Ostendimus prius in uniuersa hominis sanitate corpus salubre, morbosum, & neutrum simpliciter, contineri. Salubre corpus intelligo, non illud quod sola cogitatione, (id enim reuera non est, aut si est, solum momento durat) sed quod sensui salubre apparet: in quo temperature genere continetur salubre semper, & salubre ut plurimum quorum signa generatim quidem exposita sunt: nunc autem eorum quae ab hac constitutione recedunt, notae sunt explicandae. Haec igitur corpora etsi ratione quidem maioris & minoris diuidi in infinita possunt, in tres tamen latitudines distribuemus



*A*tribuemus: nempe salubrium ut multum ( ab optima enim sanitate paululum defleat ) morbosorum & neutrorum. Tot igitur sunt signorum, quot corporum differentiae, nempe salubrium, morbosorum, & neutrorum. Cum ergo corpora in sanitatis latitudine comprehensa, in tres partes latitudinem quoque habentes, distincta sint: morbosum simpliciter signa tradere oportet, ut ex his simul & ex salubribus reliquae duae latitudines, nempe neutrorum, iuxta triplicem eius significationem, & ut plurimum salubrium, manifestae sint.

Præcis igitur in opere de optima cōstitutione generatim tradidimus: speciatim uerò nunc dicemus ubi præcis partes distinxerimus. Harum autem quadruplex est omnis differentia. Nam aliæ principia quædam sunt, aliæ ab his sunt ortæ. Quædam nec aliarum gubernationi præfunt, nec ab alijs gubernantur, ut quæ ingenitas uires habeant quibus reguntur. Nonnullæ uerò natiuas simul & aduentitias facultates habent. Principia igitur sunt, cerebrum, cor, iecur, & testes. Ab illis ortum habent, ipsisque ministrant, nerui quidem & spinæ medulla: cerebro: cordi autem arteriæ: uenæ iecori: testibus uerò uasa seminaria. Per se autem gubernantur cartilago, os, uinculum, membrana, glandulæ, pinguedo, caro simplex. Reliquis autem partibus omnibus, ut quæ communem cum his administrationem ex se habeant, necessariae arteriæ, uenæ, & nerui sunt. Pili autem & ungues nullam gubernationem habent, sed ortum tantummodo. Hæ igitur sunt partium differentiae.

*Aliter*



Aliter hic Galenus, atque libro posteriore ad Glauconem, corporis partes diuidit. In illo enim opere eas quatenus curationis formam immutant, considerat: hic uero quatenus ad cognitionem temperamentorum habendam conferunt. Partes igitur ut hic considerantur, alie principia quaedam sunt, ac uelut scaturigines uirtutum corpus nostrum dispensantium: alie ab ipsis ortum habent, principijsq; famulantur. Nam per eas principia uirtutes suas in corpus transfundunt. Cerebrum quidem per neruos sentiendi & mouendi potentiam: per uenas, hec non solum uim nutricem, sed & materiam quam uniuersum corpus alitur. Cor per arterias, uitam, ac spiritum uitae tutorem. Testes uero genitalis seminis procreandi facultatem, per uasa seminaria. Quedam autem partes sunt quae neque aliarum gubernationi praesunt, nec ab alijs gubernantur: habent enim natiuas uirtutes, quas neque ab alijs mutuuntur, nec alijs dissipantur, ut cartilago, ossa, ligamenta, membrane, glandulae, pinguedo, caro simplex. Alie uero inginitas simul & aduentitias uires obtinent, ut reliquae omnes corporis partes, cuiusmodi sunt uentriculus, renes, lien, uterus. Locus hic multos torfit, nec, ut uidetur, iniuriatur quando nulla in corpore pars est, quae naturali uirtute praedita non sit. Nam & cerebrum, & cor, & testes, & caro tum simplex tum composita, & reliquae corporis partes omnes, alimenti trahendi, continendi, coquendi & superuacanei excernendi uim obtinent, quam a iecore manare constat. Hoc enim uiscus, ut Galenus in libris de Hippocratis & Platonis placitis docet, materiae quam corpus uniuersum alitur, & uirtutis principium est. Itaque omnis pars, quae quidem nutriri debet, quatuor uirtutes, nempe

tractricem



tractricem, contentricem, costricticem, & expultricem à iecore mutuatur. Iecur uiceuersà à corde uitam accipit, & cerebrum, & testes, & aliæ corporis partes uita præditæ. Itaque nulla est pars quæ solum ingenitam uim habeat, sed aliunde etiam adscitam, nempe à principijs. Sunt uero qui ossa, cartilaginem, ligamenta, carnē simplicem membranas, glandulas, & pinguedinem, attrahendi, cōtinendi, coquendi cibi, & expellendi excrementi, munus ex se & primo naturæ instituto habere, non autem à iecore sumere credant. Quod certè Galeno in loco modò citato aduersatur. Hanc controuersiam, si Galeni uerba penitiùs inspiciamus, facile dirimemus. Si enim partium corporis officia ac facultates spectemus, nullā inueniemus quæ sub aliqua harum quatuor differentiarum non contineatur. Sub prima enim cerebrum, cor, iecur, testes: quæ, ut diximus, principia sunt uirtutū corpus nostrum dispensantiū. Sub secunda nerui, uenæ, arteriæ, & uasa seminaria. Sub tertia ossa, cartilago, caro simplex, membrana, glandulæ, & pinguedo. Sub quarta reliquæ corporis partes. Ceterum nerui cerebro seruiunt, animæ uim, nempe sentiendi & mouendi: arteriæ cordi, uitam uitalemq; spiritum: iecori uenæ, naturalem potentiam: & testibus uasa seminaria, procreandæ genituræ facultatem in corpus ferentes. Porro autem uenæ quæ in uentriculum & intestina porriguntur, iecori succum suggerunt, unde sanguis quò uniuersæ corporis partes aluntur, conficitur. Glandulæ autem, caro simplex, & aliæ partes, quæ sub tertia specie continentur, communem quidem cum cæteris corporis partibus uim habent, nimirum attrahendi, continendi, coquendi alimenti, & expellendi excrementi. Præter hanc autem  
aliam



aliam sibi ingentam, nō aliunde adscitam, nec aliō transfusam obtinent: caro quidem carnis generandæ, os ossis, cartilago cartilaginis, & reliqua eodem modo. Naturā enim comparatum est, ut utraq;que corporis pars alimētum sibi familiare trahat, & in suam substantiam mutet. Nulla autem alia carni simplici, adipi, & alijs partibus quas sub tertio genere contineri diximus, inest facultas. Reliquis autem omnibus, nempe comprehensis sub quarto genere, uirtutes tam ingentæ quā aduētitiæ insunt: plures etiam interdum. Fieri enim potest, ut pars eadem à cerebro sentiendi uel mouendi, à corde uitalem, & à iecinore altricem uim accipiat. Potest & eadem ingentitas uires plures habere, sed tamen unicam præcipuam, & ad quam reliquæ ordinentur, quemadmodum supra declarauimus. Ventriculus (uerbi gratiā) sentit, uiuit, attrahit, continet, concoquit, (atque id quidem habet à uirtutum principijs) præterea cibum in succum uertit, quem chylum uocant, & in suam substantiam mutat: hanc facultatem ingentam habet, primoq; naturæ instituto sibi comparatam. Eadem est ratio in reliquis corporis partibus sub quarto genere comprehensis. Quod si rursus contendas, carnem, adipem, ossa, cartilaginem, & reliquas id genus partes usum aliquem atque utilitatem membris præstare (caro enim aduersus frigus & æstum munimentum est: ossa motum firman, & reliquæ eodem modo) respondemus facultatem omnem functiones obire: utilitatem uerò nullam per se actionem edere, sed actionem iuuare. Ex partium enim temperamento facultas, ex facultate actio nascitur, quæ se nobis prodit uel statim, ac nullius alterius rei interuentu: uel alia re intermedia: ut in sequentibus docebitur.



docebitur. Iecoris enim & uenarum actio, per urinas: uentriculi, per alui recrementa: musculorum uerò motus, & neruorum sensus, per se nobis ostenduntur. Sed de his haec tenus. Pili autem & ungues nullam gubernationem habent. τριχες capillos significant. & pilos. In posteriore significatione constat Galenum usurpasse. Non enim à capillis solum, sed & uniuersi corporis pilis temperamentorum signa sumuntur: ut in sequentibus docebitur. Pilos igitur & ungues inter partium differentias modò commemoratas non enumerat. non enim corporis substantiam constituunt, quare neque principia sunt uirtutum, neque principijs subseruiunt, neque ex se, ingenitas uires obtinent, neque ab alijs uires mutuuntur. Non enim sensum et motum habent, neque uitam: neque attrahendi, continendi & coquendi facultatem, neque has uires alijs suggerunt, sed solum generantur, hoc est coagmentantur ac concre-sunt, non in omnem dimensionem, quemadmodum reliquæ partes corporis, sed in longitudinem solum. Generantur autem pili quidem ex fuliginosis crassis ac terrenis uaporibus, qui in corpore à calore suscitantur: qui dum exitum molliuntur, totam cutim perforant, uiasq; per quas egrediantur, efficiunt: quæ in humidioribus ac mollioribus, ut Galenus ait, non perseuerant, scilicet partibus quæ prius abscesserant, rursus coalescentibus. Siccescete uerò corpore, ac duriore effecta cute, eiusmodi meatus non amplius iunguntur, sed digerendo uapori remanent aperti. Itaque temporis processu magis ac magis cutis foratur, assiduis perspirantium uaporum ictibus. Cum autem uapor per caloris magnitudinem fuliginosior & crassior efficitur, in ipsis cutis meatibus hæret, ac stipatur:

G tur:



tur : aliūq; ē profundo exiens , secumq; humoris nonnihil adferens , accedit , eiq; adiungitur , ac agglutinatur : rursus aliū atque aliū , qui priores foras expellunt : atque sic pilus fit , crassus , aut exilis pro materiæ hunc generantis quantitate , & uiarum amplitudine : simplex aut crispus , prout uiae siccae aut humidae , rectae aut obliquae sunt : niger , ruber , flauus , aut albus , pro fuliginis aduisione , & humoris quem secum ē profundo adfert , colore . Aduritur fuliginosus humor , & caloris ui , & temporis spatio quò in meatibus ipse moratur . Longiore enim tempore plus aduritur . Diutius autem in meatibus hæret : ob uirtutis impellentis imbecillitatem , & humoris uiscositatem , ac crassitiem , & ipsius uiae per quam exit , angustiam . Ad eundem modum unguēs ex crassis terrenisq; neruorum recrementis generantur : sed , ut de pilis diximus , generatio hæc coagmentatio quædam est , non nutritio . Materia enim quâ aluntur , radici solum adiungitur , non autem in totum unguem transmittitur , quæ admodum cera ceræ adiuncta , tota , aut longior , aut latior aut profundior , aut etiam maior redditur .

Signa autem cuiusque temperamenti deinceps dicemus , iniriū à cerebro sumentes . Sunt autem eius notarum congenita quinque genera : unum quidem totius capitis constitutio , alterum autem sensus , tertium actuosarum , quartum principum , quintum naturalium functionum uirtus & uitium . Præter hæc autē omnia , aliud est genus , nimirum immutatio , quæ à foris incidentibus fit .

Distinctis corporis partibus , potissimum ut differentias , ex quibus temperamentorum signa sumerentur : à cerebro



*rebrī* (quod facultatis animalis est principium) notis au=  
 spicatur, earumq; genera constituit: ingenita quinque:  
 nempe capitis diathesi, hoc est constitutionem, sensuum,  
 actionum tum actuosarum, quas *πρακτικὰς* uocat, ut mox  
 dicemus, tum naturalium uirtutem ac uitium. unum uerò  
 externum, nempe immutationem, quæ à foris incidenti=  
 bus fit. Sub capitis diathesi continentur, magnitudo, figu=  
 ra, capilli, & barba. Aliam enim magnum caput, aliam  
 paruum naturam significat: aliam item longum, aliam  
 breue ac rotundum: ut in sequentibus docebitur. Notæ ue=  
 rò quæ à capillis sumuntur, sunt crassities, figura, color,  
 celeritas crescendi, caluescendi, canescendi, & alia id ge=  
 nus, quæ fusiùs suo loco docebuntur. Capillus crassus, den=  
 sus, crispus, niger, celeriter nascens ac caluescens, aliud  
 indicat, aliud subtilis, rectus, flauus, tardè nascens & cal=  
 uescens, præpropereq; canescens, ut mox docebimus. Sen=  
 suum actio, ut priùs ostendimus, duplex est, propria, &  
 communis. Propria, auditus, uisus, odoratus, gustus, & ta=  
 ctus. Communis, somnus & uigilia: de quibus suo loco di=  
 cetur. Actuosas functiones Galenus *ἐνεργήσας πρακτικὰς*  
 uocat, quòd, ut arbitror, omnium à cerebro prodeuntium  
 efficacissimæ sint: imò ut uerè dicam, solæ actionis nomen  
 merentur. Sensus ac principes actiones, potiùs affectio=  
 nes passioneq; dicendæ sunt. Actiones autem actuosæ mo=  
 tus sunt arbitrarij, quos muscoli edunt. Ab his igitur dua=  
 bus actionum differentijs cerebri natura deprehenditur,  
 non primario quidem, sed secundo loco. Primò enim par=  
 tium à quibus manant, nempe musculorum, temperaturas  
 ostendunt: secundo uerò cerebri. Principes autem actio=  
 nes continent cogitationem, ratiocinationem seu iudi=  
 cium,



cūm, memoriam, discendi promptitudinem, & similia : ut prius diximus, & mox dicemus . Naturales uerò actiones sunt appetentia ueneris, cibi, potus, & alia id genus, de quibus supra abunde disputatum est . Sed non omnes hæ cerebri notæ sunt, sed concoctio : quæ per se manifesta non est, sed per excrementa quæ ex cerebro reijciuntur : hæc enim cerebri temperamentum ostendunt : ut fusiùs in sequentibus docebitur . Sextum autem genus immutatio est, quæ à foris incidentibus fit . Foris incidunt calor, frigus, humor, & siccitas ambientis nos aeris. Præterea cibus, potus, uapor, odor, & alia id genus quibus cerebri affici solet.

Vniuersi quidem capitis constitutio, ex eius magnitudine, figura, & capillis sumitur . Paruum igitur, uitia ræ cerebri constitutionis proprium est indicium. Magnum uerò non ex necessitate probam arguit constitutionem : uerum si propter facultatis propriæ robur euenerit, quæ materiam probam multamque finxit, bonum signum erit . Sin propter solam materiæ abundantiam, malum. Distinguenda igitur hæc sunt tum figurâ, tum his quæ ab ipso cerebro nascuntur. Figurâ quidem, si concinnum sit : nam perpetuò hæc nota bona est. His uerò quæ ab ipso cerebro ortum habet, si ualida ceruix est, & alijs ossibus optimè cōpactum, uniuersumque neruorum genus uegetum robustumque sit.

Primum ex ingenitis signis capitis constitutionem noscendam esse modo dicebamus, sub qua magnitudinem, figuram, & capillos contineri ostendimus : ex quibus temperamentorum notæ sumuntur . Certæ enim magnitudi-

nis



his totum caput esse oportet, proportionemq; ac symmetriam cum reliquo corpore habere. uirtus enim quæ ab eo prodit, par regendo corpori esse debet: alioqui improbas imperfectasq; actiones edet. Si igitur caput quàm deceat minus sit, necessariò non eius solum, sed & ab eo ortarum partium omnium functiones imperfectæ, non tamen necessariò deprauatæ erunt. Nam si exiguum sit (ut ponimus) cerebri substantia necessariò exigua erit, uentri culiq; eius angustis, proindeq; spiritus quem animale uocant, paucus erit, nec obeundis functionibus sufficiet. quare sensus, motus, & principis facultatis actiones inualidæ erunt: deprauatæ autem non necessariò, si quidem animus rerum imagines probe apprehendere intelligereq; potest: sed diu in id incumbere non potest, nec rem arduam concipere, tum propter spirituum penuriam, tum substantiæ cerebri imbecillitatem. In longis enim ac diuturnis cogitationibus plures insumuntur spiritus, quàm uentriculorum cerebri facultas suggerere possit. Imbecilla enim facultas citò fatigatur. Ad eundem modum oculus rem uehementer splendentem diu intueri non potest, nec aliam quancunque diu intenteq;: ut post dicemus. Eadem est aliorum sentiendi instrumentorum ratio. Functiones autem actuosæ siue à facultate sola fiant, siue addito spiritu animali, ut nonnulli arbitrantur, propter rationes modò declaratas semper imbecillæ sunt: atque etiam si aucta sit imbecillitas, deprauatæ. Capitis autem magnitudo, ut non bonam, sic nec malam constitutionem semper significat. Nam si probam figuram habeat, bonam: si improbam, malam esse constitutionem omninò oportet. Proba enim figura uim formatricem ualidam esse, & materiam unde ca-



put fingitur, huic paruisse significat: contra praua aut uim imbecillam, aut materiam contumacem, maleq; sequacē, aut utrunque ostendit. Valida enim uirtus probam materiā ac sequacē facile, inualida improbā aegrē regere ac moderari, ex eaq; partes corporis figurare potest.

Propria autem capitis figura est, ut si animo fin gas cereum globulum absolute rotundum, utrinque leuiter depressum. à tergo enim & fronte partes magis quàm globulo conueniat gibberas, à latere uerò utrinque magis rectas fieri necesse est. At si occipitij eminentia aliquo pacto imminuta sit, considerandi nerui sunt, & ceruix cum alijs ossibus. quæ si secundum naturam habeant, id materiæ defectui, non autem facultatis imbecillitati tribuendum est. Si uerò uitiata sint, originis imbecillitatem testantur. Vt plurimùm autem occipitij defectum comitatur antè memoratorum imbecillitas, rarissimeq; aliter euenire solet. Considerare etiam oportet caput quod in occipitio fastigiarius est, adhibitis distinctionibus iisdem quibus in uniuersi capitis magnitudine utebamur. Sæpe autem hîc etiam optimum signum est cerebelli (quod nō nulli posterius cerebrum uocant, ut reuera posterius est) concinna figura, futura quæ à λ literæ græcæ similitudine lambdoides dicitur, distincta. Ab eiusmodi uerò parte, spinæ, medulla originem ducit, proindeq; omnes qui in toto corpore sunt, actiuosi nerui. Ipsa autem posterior pars ex se paucos admodum sentientes neruos obtinet, actiuosos uerò permultos: quemadmodum prior sentientes plurimos,



plurimos, actuosos uerò paucos. Quocircà eiusmodi partes, siquidem probè constitutæ sint, ualidas utraque suas habent propagines. In prioribus capitibus partibus ad frontem spectantibus, eadem distinctiones quas in posterioribus obseruabamus, adhibendæ sunt: paruitatem, magnitudinem, figuram, & qui in ea parte sensus sunt, considerantes, nimirum uisum, gustum, odoratum. Mutuò enim se produunt, de seque testimonium reddunt: & quæ à principio originem duxerunt, principij uirtutem & uitium ostendunt: & principium, eorum quæ à se orta sunt, notas prodir.

Docebat modò optimæ capitis constitutionis notas à figura depromi: hîc uerò, qualis ea esse debeat, ostendit: nimirum rotunda, leuiter utrinque depressa. Certum enim est naturam unicuique parti figuram dedisse quæ actioni aut usui cui dicata est, maxime commoda sit. Caput igitur orbiculatum fecit, paululum utraque parte depressum. Rotunda enim figura, omnium capacissima est, minimeq; externis iniurijs exposita: ut Galenus in libris de partium usu docet. Cerebrum enim caput continet, quod pro hominis magnitudine maximum est. Nam cum ad multos usus sit destinatum, ex eoq; multa nascantur, nempe nerui, & spinæ medulla, ex qua & actuosius nerui prodeunt: præterea cum in eo ingentes cellulas tres recipiendis spiritibus dicatas natura finxerit, qui obeundis tam multis functionibus sufficerent: magnum esse debuit. Cæterum leuiter, non autem multum utrinque caput depressum est. Nam si uehemens esset compressio, non admodum commoda utraque eminentia, nec



media cellula esset. Hæc enim arctior, quàm recipiendo spiritui ad principes functiones obeundas sufficeret, esset: eminentiæ uerò longiùs prominerent, cellulasq; utraque suam, angustiores haberent. Itaque leuiter tantum compressum esse debuit: ita tamen, ut tumentiores. ac gibberæ magis quàm orbiculari figuræ conueniat, fierent. Quæ uerò utrinque sunt partes, rectæ esse & planæ ac æquales debent. Hæc igitur est optimè constituti capitis figura. Quæ autem ab hac defleuit, simpliciter caput aut benè aut malè constitutum esse non ostendit, sed adhibitis distinctionibus. Nā si posterior eminentia minor sit, non protinus bona aut mala est capitis constitutio. Considerare igitur oportet, quales nerui, qualis ceruix, aliæq; ossa sunt. Nam si secundum naturam hæc omnia habeant, id est si concinna sint, optimeq; suis officijs fungantur, referendum figuræ uitium est ad materiæ penuriam, non autem ad uirtutis imbecillitatem. Sin imbecilla sunt, ac perperam formata, id imbecillitati tribuendum est: aut certè utrique, id est materiæ inopiæ, & uirtutis imbecillitati. Fieri enim potest ut cum cerebri imbecillitate sit materia et pauca, et uitiosa: unde quæ ab ea orta sunt, secundum naturam esse non possunt. Imò uerò si qua est antè dictarum partium imbecillitas, ea ferè materiæ defectum sequitur. Itaque si occipitiū quàm pro naturali constitutione minùs sit,  $\pi\alpha\rho\epsilon\gamma\kappa\epsilon\phi\alpha\lambda\acute{\iota}\delta\omicron\varsigma$ , id est cerebelli, non totius cerebri imbecillitatis nota est. Nā fieri potest ut ob materiæ penuriam cerebellum exiguum sit, proindeq; imbecillum: reliquum uerò cerebrum magnum ac robustum: quocirca & nerui, & collum, et reliqua ossa, ualida: quæ quidem non à cerebello solum, sed & à cerebro



bro oriuntur. Quod cum rarò accidat, rarò etiam commemoratæ partes robustæ sunt. Eodem quoque modo considerandum est an turbinatum ac fastigiatum occipitium, probam habeat figuram, sutura  $\lambda$  literæ græcæ distincta: ualidaq; sint quæ ab eo nascuntur, collū, ossa, & spinæ medulla, ex qua actiuosi nerui, ut iam dictum est, originem ducunt. Cæterum ex posteriore cerebro pauci nascuntur nerui sensu præditi, actiuosi uerò multi: quemadmodum ex priore sentientes multi, actiuosi uerò pauci: ut ex anatome cōstat. Ab horum igitur neruorū functionibus notæ deprehenduntur: posterioris quidem cerebri arbitrario motu: prioris uerò sensibus, nempe uisu, gustu, & odoratu, &c.

Principum uerò actionum uirtus & uitiū, solius principij per se sunt notæ. Principes autem actiones uoco, quæ à solo proficiuntur principio. Itaq; mentis celeritas, partium tenuitate cerebrum præditum esse testatur: tarditas uerò, crassitudine. Discendi autem facilitas, materiam quæ facile rerum formas recipiat, ostendit: memoria uerò stabilem: quemadmodum discendi difficultas simulacra rerum non facile admittentem: obliuio uerò liquidā. Atque inconstantia, opinionumque multabilitas, calidam: constantia uerò ac stabilitas, frigidam.

Cerebri notæ, à sensibus & actiuosis functionibus depromptæ modò expositæ fuerunt: quæ uerò à principibus ducuntur, hoc loco Gale. docet quas ideò principes uocat, quòd à solo principio proficiuntur. Cū igitur tres sint earum partes rerum intelligentiæ ac apprehensio, iudiciū & memoria: tria erunt quæ ab his sumuntur notarum genera. Primum quod ab apprehensione rerum patitur, nempe celeritas



pe celeritas ac tarditas mentis . Prior græcis ἀγχινοία  
 uocatur, posterior διανοίας προδιδυμῆς . Cum igitur prom-  
 ptè quis propositam rem mente concipit , ac intelligit :  
 huic cerebrum partium tenuitate præditum est : cum ue-  
 rò tardè eam cognoscit , crassi cerebri est argumentum .  
 Ex tenui enim materia synceri ac clari spiritus nascuntur :  
 ex crassa uerò turbulenti, ac caliginosi . In illis rerum ima-  
 gines citiùs & meliùs, in his tardiùs ac deteriùs animo cõ-  
 prehendantur: nō aliter quidem atque in aëre res sensibus  
 obiectæ . In syncero enim ac lymphido celeriùs ac meliùs  
 quàm in crasso ac turbulento aëre rerum formæ cernun-  
 tur . Secundum genus quod à iudicio sumitur, id est discen-  
 di facilitas ac difficultas ἐνυμάθειαν καὶ δυσμάθειαν Græci  
 uocant . Prior materiam in qua facile , posterior in qua  
 ægrè rerum formæ imprimuntur, significat, discendi enim  
 facilitas, mollem: difficultas, duram cerebri materiam ar-  
 guit . In re enim molli, ut cerâ uerbi gratiâ, sigillū prom-  
 ptius: in dura uerò, ut lapide aut ferro, ægriùs imprimi-  
 tur . Rem autem ignotam discimus uel altero docente, si-  
 ue uocali, siue muto : uel soli meditantes ac ratiocinantes,  
 nullo nobis præceptore uiam monstrante . Vtrunque di-  
 scendi modum natura præstat , quàm ars atque methodus  
 iuuat . Tertium uerò à memoria ducitur . Nam si quod  
 percepimus ac intelleximus, memoria teneamus, stabilem  
 esse immobilemq; cerebri substantiam certò scire oportet:  
 fin citò obliuiscamur, fluentem ac mobilem . Quod enim  
 nimia humiditate diffluit, suscipere quidem rerum sensibus  
 obiectarum formas potest, sed diu seruare non potest . Cõ-  
 trà quod durum solidumq; est, haud ita facile excipit: ex-  
 ceptas tamen diu retinet . Quemadmodum igitur cere-  
 brum quod



brum quod memoria pollet, ut nō nimis molle esse debet,  
 sic nec nimis durum: siquidem multas rerum formas reci-  
 pere, easq; diu seruare debet. Hinc fit ut neque uehemen-  
 ter celeres, atque ut Græci uocant, ἀρχίνοι, neque admo-  
 dum tardi ac hebetes memoria pollere possunt, hi quidem  
 quod crassius duriusq; habeant cerebrum, impressiōiq;  
 recipientē contumacius: illi, quod diffluens nimis, ac susce-  
 ptis simulacris seruandis ineptum. Eadem ratione neque  
 pueri, neque senes, neque etiam qui facile reminiscuntur,  
 memoria ualent. Est enim reminisci, rem quā ante audi-  
 ui, uidi, aut alio sensu percepi, uelut inquirere ac inuesti-  
 gare: quod certē, ut Aristoteles ait, quodammodo ratioci-  
 nari est: quare sub secundo genere reponi debet: memoria  
 uerō sub tertio, ut mox dicetur. Rursus eodem authore  
 ἔχοντες αὐτοὶ μνημονεῖν οὐκ ἀναμνηστικοί, quando ut pluri-  
 mum qui memoria pollent, iudicio carent. Qui uerō prom-  
 ptē reminiscuntur celeres sunt ac dociles. Cæterum men-  
 tis mutatio, ac opinionis mutabilitas, id est φενομενῶς  
 ἀπόδοξας calidam esse cerebri substantiam significat: δόξα  
 à uerbo δονεῖν deducitur, quod φαίνεσθαι, id est uideri ac  
 censerī significat. Fit autem ad hunc modum opinio: In  
 interno & communi sentiendi organo fit motus, quē non-  
 nulli imaginationem, Græci φαντασίαν uocant, ab extimo  
 sensu profectus. Primum enim res quæ nobis obijcitur, ex  
 timian sensum, deinde simili motu intimū mouet, quem &  
 communem Philosophi uocant, in quo tale uestigium relin-  
 quitur, quale extimus sensus accepit. Hunc igitur motum,  
 ut diximus, imaginationem nominant: quæ etiam sine exti-  
 mi sensus motu permanere potest. Effingere enim animo  
 quicquid lubet, possumus: imò per somnum (in quo sensus  
 omnes



omnes extimi feriantur ) rerum imagines uidemus : scilicet relictis rerum extimarum formis in interno sensu, quæ excitant . Has autem rerum formas cum intelligendi uis colligit, expenditq; ueræ ne sint an falsæ, cum quadam ratione ueras aut falsas esse sibi persuadet, postea huic persuasioni assentit: atque sic nascitur opinio, quam Græci, ut dixi, δόξα uocant . Quoniam igitur persuasio hæc atque ratiocinatio falsa plerunque est, opinio & uera & falsa esse poterit: quocirca hanc mutari contingit, quoties alia ratio ac uerisimilitudo maior quam prior apparebit. Fere autem apparet, ubi oscitantiùs quis rem perpendit, aut indoctus est, ac rerum inexpertus . Cum igitur multæ uariæq; deinceps occurrunt rationes, persuasiones, ac uerisimilitudines, quibus protinus mens assentiat, opinionem mutari omnino necesse erit. Sæpe autem accidit, ut duabus contrarijs rationibus uicissim occurrentibus, eiusdem rei opinio subinde mutetur. Id autem euenit cum mens facile mouetur: quod in calidis cerebris accidere solet . Calor enim per sese mouet excitatq; : frigus uerò contrarium efficit. Igitur opinionum mutabilitas calorem, constantia uerò frigus cerebri significat: quanquam, ut modò dicebamus, indoctis, & negligentius rem aestimantibus subinde mutatur opinio, sed magis in his quibus cerebrum calidum est.

Duo uerò adhuc notarum genera prætermissa esse mihi uidentur, quæ ab initio declaranda suscepimus: unum ad naturales functiones refertur: alterum ad ea quæ foris incidunt: de his autem erit sermo communis

Eorum quæ prius se traditurum pollicitus fuerat signorum genera, unum ab actionibus naturalibus, alterum ab his quæ



his quæ foris incidunt, sumitur. Quod ideò fecisse uide-  
tur, quòd communem de ipsis cum alijs cerebri notis men-  
tionem sit facturus. Ostendet enim eius naturam ex qua-  
litatum temperamento, excrementorū quantitate, & qua-  
litate, alijsque id genus signis, quæ fusiùs in sequentibus  
docebuntur.

Siquidem cerebrum quatuor qualitatibus probè  
temperatum sit, omnia quæ suprà relata sunt, me-  
diocria habebit: & excrementa, quæ per palatum,  
aures & nares expurgantur, moderata etiam habe-  
bit: nec ab his quæ foris incidunt, nempe calidis,  
frigidis, humidis & siccis: lædetur.

ἔνκρατον ἢ ἐνέφαλον, hoc est probè temperatum cere-  
brum Galenus intelligit non simpliciter, ut perfectam il-  
lam contrariarum qualitatū paritatem, absoluteq; mediū  
temperamentum habeat: sed talem, qualē maxime eius na-  
tura ad probè obeundas suas functiones desiderat. Atque  
hanc elementorū æqualitatem iustitiam uocare solent:  
quæ scilicet rei pro sua dignitate conuenit. Itaque cor-  
poris unaquæque pars, seu calida sit, seu frigida, seu humi-  
da, seu sicca, & est & dicitur temperata, quæ quidem a-  
ptum cōueniensq; obeundis functionibus à natura institu-  
tis habeat temperamentum. Bene igitur temperatā unam-  
quaque partem dicemus, cum pro sua natura, ut Galenus  
ait, probè suo munere fungitur. Quocircà cerebrum ἔν-  
κρατον, id est probè temperatum est, cum actiones probas  
omnes edit: non autem cum unam tantum, uel duas plures:  
habet enim ( ut priùs diximus ) plures ac diuersas actio-  
nes, ut mouendi & sentiendi: quæ ut diuersæ sunt, ita à di-  
uersis facultatibus oriuntur: & facultates à diuersis tem-  
peraturis



peraturis . Prior enim pars, ex qua nerui molles & sensu præditi nascuntur, humidior est, & mollior : posterior autem sicciore & durior, ut ex qua nerui duri ac solidi, mouendi facultate donati, proficiscuntur . An autem alia ex principibus functionibus, aliam temperaturam efflagitet, proindeq; in alia cerebri parte fiat, cōtrouersum est. Nōnulli enim in eadem cerebri parte cogitationem, iudicium & memoriam esse autumant: quam opinionem Galenus sequi uidetur in libro de musculorum motu, in quo scribit partem eandem recordari, quæcunque ea sit, quæ & rerū imagines recipit: quibus uerbis ostendit in eadem cerebri parte phantasiam & memoriam esse . Sunt qui suam cuique facultati partem tribuant, nempe phantasiam priori, in qua est & sensus communis : memoriam posteriori, & mediæ parti iudicium . Sed quoniam hæc ad rem nihil attingunt, ad propositum redeamus . Temperatum igitur ad modum iam declaratum cerebrum. excrementa habet non solum qualitate sed & quantitate mediocria . Mediocre enim refertur & ad qualitatem, ut mediocre ingenium: & ad quantitatem, ut mediocris statura . Excrementa igitur cerebri mediocria dicuntur, quæ neque multa, neque pauca, neque cruda, neque retorrida, sed inter hæc medium quoddam obtinent . Nam cum cerebrum naturā frigidum & humidum sit, probe autem in suo genere temperatum, mediocriter frigida & humida excrementa pariet, eaq; modica . Quod si frigidius ac humidius quàm eius naturæ conueniat, frigidiora, humidiora, & plura quàm si temperatum esset, aceruabit . Impedit enim frigus pituitæ concoctionem, ac resolutionem, digestionemq;: & materiā humiditatis suggerit. Calor uerò & concoquit, & resoluit humores



mores: siccitas autem depascit absumentq;. Quare si cerebrum calidius ac siccius sit, pauciora & coctiora habebit excrementa: ut in sequentibus ostendemus. Ad eundem modum temperatum cerebrum externis iniurijs uniuersis non singulis minus est obnoxium. Nam his etiam contrarijs ex aequo reluctatur: non enim magis à calidis quam frigidis, & humidis quam siccis afficitur. Alia uero omnia cerebri temperamenta ut quibusdam magis resistunt, sic ab earum similibus offenduntur. Calida, uerbi gratia, frigidis potentius quam temperata reluctantur, sed à calidis celerius ac grauius leduntur. Ad eundem modum frigida calidis potentius repugnant, sed frigidorum uim promptius recipiunt. Eadem quoque est siccae & humidae temperaturae ratio.

Hi capillos in infantia quidem subrufos, in pueritia uero subflauos, in uigore autem ætatis flauos habent.

Vt ostenderet se hic non de corporis uniuersi pilis, sed capitis tantum uerba facere, inquit, τῆς κεφαλῆς τρίχως, id est capitis pili, quos uocabulo uno capillos uocamus. Prius autem in partium corporis diuisione de omni corporis pilo in genere mentionem fecit, ut illic docuimus: uti & de eorum origine, & corporis notis quae ab ipsis sumuntur, disputauimus: dicebamus enim omnem pilum ex fuliginoso uapore ortum habere: colorem autem ab humore quo tingitur: figuram uero à siccitate, & uiarum figura: crassitiem ab eandem amplitudine, & materiae copia. Igitur à capilli densitate, crassitie, colore, & figura cerebri notae deprehenduntur: quae pro diuersis ætatibus, & temperamentis mutantur: ut postea dicetur. Temperati igitur cerebri infantes, capillos habent subrufos: pueri uero subflauos



rò subflavos, id est nondum planè rufos & flavos, sed ad eos colores uergentes: florentes uerò ætate, flavos. Est enim color rufus, ut in commentarijs nostris ad Glauconem docuimus, albior ac turbulētior, flauī albiq; medius: flauus uerò splendidior, purior, & in quo igneum quoddam resplendeat. Cum igitur infantes pituita magis abundant, capillum habent subrufum, scilicet humore pituitoso, cui nonnihil bilis admistum sit, tinctum. Pueri autem decreſcente pituita, & increſcente bile, iam subflauū: ætate autem florentes, flauum. Per ætatem enim flaua bilis augeatur, & pituita minuitur.

Medijque inter absolutè crispōs & rectos quodammodo sunt.

Neque enim tanta siccitas in his est, ut intorqueri possint: neque tam humidi, ut recti simplicesq; reddantur. Neque meatus tam flexuosos cutis habet, ut crispī: neque tam directos, ut simplices rectiq; fiant. Fuligo enim, ut antè dicebamus, à calore nativo in corpore genita, uia per quā exeat, in cute molitur: quæ si admodum humida sit, facile impellenti fuligini cedit, fuligoq; recto tramite exit, atque assiduitate uiam rectam efficit. Cum uerò aridior est cutis, maiore negotio antè dicta fuligo iter sibi parat. Non enim facile ictui durum cedit. Itaque nunc hac, nunc illac ubi scilicet molliorē cutem inuenit, transit, atque sic uiam flexuosam efficit: quam figuram capillus qui illic fit, natus, crispus dicitur. At si cutis dura aut flexuosa admodum non sit, meatus quem transeundo fuligo facit, neque flexuosus neque rectus in totum fiet, sed leuiter obliquus: quocircā capillus neque uehementer crispus, neque rectus ac simplex, sed inter utrumque medius erit. *Simplicem capillum*



pillum ac rectum, hoc est ἀπλοῦν καὶ εὐθείαν τριχὰ νο-  
cat, qui contra ὄυλιν id est crispum distinguitur. simplex  
enim & directum iter Latini appellant quod contra fle-  
xuosum distinguitur.

Non tamen facile caluescunt.

Caluities fit uehementer resiccata cute, & quæ nimia  
ariditate uelut testacea sit reddita. ex tali enim ob natiuæ  
humiditatis penuriam nihil nasci potest. Cum uerò tanta  
siccitas non est, ut humoris omnino expers non sit, cutis  
ad pilorum generationem maximè est idonea. Imò uerò  
quantiò ea siccior calidiorq; est, citra tamen humoris de-  
fectum, ut modò dicebamus, tantiò magis pilos generare  
potest: ut author est Galenus libro de temperamentis se-  
cundo. Eiusmodi enim temperies materiam gignendo pi-  
lo amplam suggerit: nempe fuliginem. Senescentibus igi-  
tur nobis caluities fit, quoniam ea ætas maximè sicca est:  
& in ea maximè parte quæ ad frontem spectat, omnium  
capitis partium siccissima. Nam illic cutis ossi nudo hæ-  
ret. Defluit etiam non in capite solum, sed & in alijs cor-  
poris partibus pilus: sed id alieni humoris commercio po-  
tius quàm natiui inopiæ tribuendum est.

Intelligenda autem sunt quæ & diximus & dice-  
mus signa, ut in temperatis habitationibus. Quæ  
uerò ad capillos attinent: nō ut in regione solum,  
sed ut in humorum temperie cerebri temperamē-  
to proportionē respondente.

Temperati cerebri signa ab his quæ nobis sunt inge-  
nita, hoc est totius capitis constitutione, à cerebri functio-  
nibus omnibus, nempe actuosis & principibus, sensibusq;  
petita, ab his item quæ foris incidunt, calidis frigidis hu-

H nudis



midis & siccis, supra declarata sunt. Ab iisdem uero sumptæ intemperati cerebri notæ declarandæ sunt. Atque hæc omnia intemperata regione intelligenda esse docet Galenus: quoniam hæc unumquodque temperamentum quale ab initio erat, seruat pro ætatum ratione. Intemperata uero regio non aliter atque intemperata uiæ ratio, temporis processu corpora nostra immutat: quare in ea simpliciter temperati uel nasci uel degere non possunt. Simpliciter dixi, quia in intemperata regione medijs quodammodo, scilicet inter eius regionis calidiores & frigidiores, humidiores & sicciores, inueniuntur, quos temperatos quidem appellare licet, sed non simpliciter, absoluteq;. Quare simpliciter absoluteq; temperati cerebri (in iustitia semper intelligo) signa, à capitis constitutione sumpta, ac cerebri functionibus, & foris incidentibus, ut in temperata regione accipienda sunt. Vna enim quæque habitatio suos & gignit & conseruat, & temperata quidem temperatos, intemperata intemperatos: quorum ut regiones inter se differunt, sic naturæ & mores diuersi sunt: ut ex Hippocratis libro de aere aquis & locis uidere est. Quæ uero à capillis petuntur notæ, non ut in regionibus solum, sed & humorum temperie cerebri temperamento proportionate respondente considerandæ sunt. Nam cum capillus, ut diximus, ab humorum fuligine originem habeat: qualis fuerit humor, talem capillum esse oportet. Ex pituita enim albus, ex bile flauus, ex utroque humore, si quidem bilis superat, subflauus: si pituita, subrufus capillus nascitur. Porro autem humor pro uarijs ætatibus uariaq; uiæ ratione in corpore gignitur. Oportet igitur humo-

rem



rem ex quo capillus fit, cerebri temperamento respondere, si quidem ex capillo eius temperamentum cognoscere uelis. Quoniam rursus capilli color & figura non solum ab internis qualitatibus fit, sed etiam forinsecus incidentibus (ambiens enim aer capillum & cutem afficit: temperatus quidem rufum aut flauum, mediumq; inter crispum & simplicem reddit: calidus uero & siccus nigrum & crispum) ad eundem modum reliqua aeris temperamenta colorem & figuram capilli mutant, non aliter atque interna corporis intemperies, de qua deinceps dicetur.

Quod si iusto calidius sit, in altera uero oppositione temperatum, si quidem magna admodum sit caloris exuperantia, omnia quae declaranda sunt signa, ualida erunt. Sin exigua, infirma. Omnium autem partium quarum notas in omnibus temperamentis explicaturi sumus, communis est haec ratio.

Cum prius temperati cerebri indicia recenseret, obiter de intemperati signis commemorat, quae nunc fusissime tractat, à caloris notis auspicatus: docetq; signa omnia non solum cerebri, sed & omnium corporis partium, à quibus uidelicet signa sumuntur, eò esse praestantiora, ualidioraq; quo qualitatis excessus fuerit maior. Quod ut melius intelligamus, scire oportet simplices quatuor esse qualitatum exuperantias, calidum, frigidum, humidum, & siccum: totidemq; ex his misclas, calidum & humidum, calidum & siccum, frigidum & humidum, frigidum & siccum. Atque haec quidem omnes in maioris & minoris ratione diuidi possunt. haec enim tam philosophi quam me-



dici in quatuor ordines distinguunt. Primus quidem obscurè, secundus iam manifestè, tertius uehementer, quartus summè calfacit, & refrigerat, humectat & siccatur: ultra quos sanitas non consistit. Itaque horum effectus alij obscuri, alij insignes ac perspicui nobis apparèt, certiusque aut obscurius rem nobis explicant. Quid autem possit unusquisque harum exuperantiarum ordo, ex Galeno de simplicium medicamentorum facultatibus cognoscere licet.

Deinceps igitur caloris cerebri notæ præter iam declaratas sequuntur. Omnia quæ circa corpus existunt, rubicundiora & calidiora sunt: oculorum uenæ conspicuæ: capilli editis in lucem celeriter nascuntur: multò quidem calidioribus nigri, robusti, & crispi: non multò autem, primum subflauī, deinde nigri: procedente uerò ætate caluescunt: eoque magis, quò sunt calidiores. Excrementa uerò palati, narium, oculorum, & aurium, pauca & cocta habent cum in integra sanitate degunt. Quòd si aliquando caput illis repleatur, (quod sæpe ipsis accidit, & maximè cum uictus rationem negligunt) plura quidem, sed cocta tamen gignuntur excrementa. Cæterum his caput cibo potuque calido, & odoribus, omnibusque quæ foris adueniunt (inter quæ aër ambiens continetur) caput impletur, ac grauatur: præcipuè autem, si non solum naturâ calida, sed & humida eiusmodi temperamenta sint. Eadem breuibus somnis, minimeque profundis sunt contenta.

Cum nuper docuisset omnium qualitatuum exuperantiam pro sua quaque magnitudine notas manifestiores  
aut



aut obscuriores edere, idq; esse omnium corporis partium ex quibus signa sumuntur, commune: hanc in duo tantum partitur, multum, & parum. Pili, inquit, multo calidioribus nigri, robusti, crispi: non multo uero primum subflauui, deinde nigri nascuntur. Si igitur quæ circa caput existunt, multum rubicunda sunt, ac calida, cerebrum uehementer calidum esse necesse est: modice uero, si non multum. Quod si, ut prius monuimus, exuperantiam in quatuor gradus distribuas. eius quoque signa in quatuor diuidenda erunt. Itaque si primo ordine calidum sit cerebrum, in eodem calor & rubor apparebit, si quidem aliunde refrigeratum aut calfactum caput non sit. Eadem est reliquorum consideratio. Tam uehemens enim tactu calor sentitur, quam est natura caput calidum. Cæterum tam rubicunda cutis apparet, quam humor hanc tingens est ruber. Similis enim (ut Galenus in Aphorismos Hippocratis docet, & nos alibi docuimus) apparet cutis humoribus. Porro autem humor colorem ex primarum qualitatum exuperantia ac defectu nanciscitur. Summus igitur calor & siccitas colorem nigrum creat, frigiditas & humiditas album: & aliæ qualitates alios colores: ut in sequentibus dicetur. Calor item exuperans cum siccitatis & humiditatis mediocritate, utriusque medium gignit, nempe rubrum magis uel minus, pro suæ exuperantie magnitudine. Atque hic color siccescente per ætatem corpore in nigrum uertitur. Itaque si cerebrum calidius sit, omnia quæ circa caput sunt, rubicundiora apparent. Oculorum quoque uenæ conspicuæ sunt, tum coloris, quem rubrum in toto capite apparere diximus ratione: tum uenarum amplitudine. Caloris enim munus est



(ut Galenus scribit) dilatare, ac flatu distendere, eoq; magis, quo ipse uehementior fuerit, & materia mollior, tensioniq; ac dilatationi obtemperantior. Cum igitur ex hypothese materia dura non sit nec contumax, sed mediocriter mollis, calor autem uehemens, uenae ampliores latioresq; fient, proindeq; multi sanguinis capaces: unde sensui magis perspicuae fiunt. Adde quod sanguinis color ruber in oculi tunica candida magis elucescit. Ceterum pili in lucem editis celeriter nascuntur. Nascitur enim capillus cum cutis perforatur, & excrementa in uenis fuliginosa gignuntur. Perforatur autem cutis à uaporibus exitum molientibus: quod fit (ut ante fuisse declaratum est) cute iam siccescente. Siccatur autem in alijs seriùs, in alijs tempestiuùs: quemadmodum in alijs tardius, in alijs citius fuliginosa excrementa generantur. In calidis enim & siccis natura celerrimè cutis resiccatur, proindeq; celerrimè perforatur, & excrementa in uenis fuliginosa gignuntur: quocirca his citissimè pili nascuntur: post hos calidis, citrà humiditatis aut siccitatis exuperantiam: reliquis autem seriùs: ut post docebitur. Calor enim humiditatem depascit, ac corporis habitum resiccatur. Quibus igitur cerebrum naturà calidum est, cutis citò perforatur, & fuliginosa excrementa gignuntur: quare celeriter ipsi capilli nascuntur, calidioribus quidem nigri, robusti, & crispi: minùs uerò calidis, prima etate subflauì, deinde nigri, atque procedente tempore calui fiunt, eò quidem citius, quò sunt calidiores: ut priùs monstratum est. Eadem ratione excrementa palati, narium, oculorum & aurium, pauca habent, si quidem integrè ualent. Calor enim (ut modò dicebamus) humiditatem depascit.



depascit. Quod si forte (ut plerunque fit) uictu humidiorē ac uberiorē usi fuerint, caput excrementis redundabit, sed magis coctis quā quæ ex pituitosis naturis repurgantur: nisi supra modum in cibo & potu, præsertim calido & humido, excesserint: his enim facile caput repletur, scilicet uapore ex his nato promptē ascendente, & cerebro hunc facile recipiente, quem sua natia frigidityte densat, ac in aquosam pituitam uertit, non aliter atque media aeris regio uapores in imbres & pluuiam mutat. Calidum itaque cerebrum calidos uapores à iecore, maioribus uenis, & toto corpore transmissos, facile admittit, imò certē attrahit: sed nec hos solum, uerū & odores, & ambientem aerem: quibus maxime repletur, proindeq; grauat, præsertim si cū calore adiuncta sit humiditas. Quod si diligenter omnia hæc uitentur, calidum cerebrum pauca admodum excrementa habebit, scilicet calore humiditatem absorbente. Quare breuib; minimeq; profundis somnis eiusmodi naturæ contētæ erunt. Nam cū somnus (ut Galenus docet) fiat ab humore cerebrum replente ac degraunte, & principis facultatis fatigue: qui calido cerebro sunt, somnos habent & breuiore, & leuiore. Tantisper enim somnus durat, dum parum aut nihil facultatis animalis in reliquis corporis partes transmittatur. quod fit dum uel uehementiore labore, aut mediocri sed longiore uis animalis resoluta est: aut certē citra laborem facultas ipsa obeundis solitis functionibus tempore sese absorbit: aut cum nimio humore obruitur: ita ut si nihil aut parum facultatis in reliquum corpus transmittatur, aut multus sit humor, somni longi & graues erunt: contra breues & leues, minimeq; pro-

H iij fundi,



fundi, si ingens facultatis portio in reliquas corporis partes defluat, aut cerebrum nimio humore obrutum non sit.

Frigidius uerò quàm par sit cerebrum, hæ notæ sequuntur: Copiosiora per propria eius emissaria excrementa effluunt: capilli recti, rufi, & stabiles sunt, tardeque nascuntur, initio graciles, atque malè alti. Frigoris incommodum eiusmodi temperamenta promptè sentiunt: quoque tempore iniuriam hanc accipiunt destillatione ac grauedine retentantur. Nec uerò tangentibus calida, nec intuentibus rubra quæ circa caput sunt, apparent: uenæ quoque oculorum uisum effugiunt.

Frigidum (ut Galenus scribit) nullis naturæ functionibus est idoneum. Improbè igitur cōcoquit ac digerit: proinde multa in corpore excrementa relinquit, quæ proprio quodque emissario expelluntur. Frigidius cerebrum crudorum copiam parit, quæ effundit partim per nares, partim per palatum, partim per oculos, partim per aures. Itaque excrementorum copia ac cruditas, per antè dictas uias emissæ, cerebri frigiditatem testantur: quemadmodum & capilli recti, quos alibi Galenus simplices uocat, rufi, stabiles, graciles, ac malè alti: præsertim si tardè post ortum nascuntur. Recti enim fiunt ob uiarum in quibus radices agunt, reſtitudinem: & caloris eos resiccantis ac intorquentis absentia, hoc est frigiditatis præsentia. Eadem ratione rufi fiunt, qui color magis ad album accedit, ut priùs ostendimus: & graciles, maleque alti. Frigiditas enim fuliginosum excrementum paucum, ex quo capilli nutriantur, gignit: idque solum procedente ætate. Quare  
longè



longè post ortum capillus in frigidis naturis nascitur: qui ideo permanet ac perseverat, quòd prioris capitis cutem haud ita calor resiccat, ut humorem absumat ac depascat. Rarò igitur caluitio frigidum cerebrum tentatur.

Et somniculosiores aliquantò sunt qui frigido sunt cerebro.

Adieciimus in precedenti dictione, eiusmodi tempera-  
menta: & in hac, qui frigido sunt cerebro: melioris intelli-  
gentiæ gratiâ. Alioqui enim quod sequitur, nempe frigo-  
ris incommodum promptè sentiunt: ad capillos referre ui-  
deretur, cum nihil præcesserit quod ad ipsum referri pos-  
sit: quemadmodum nec hic, quod dictioni somniculosiores  
sunt, conueniat. Sunt igitur eiusmodi naturæ non simpli-  
citer somno deditæ, sed aliquantò somniculosiores: quoniâ  
unam tantum habent somni causam, nempe frigiditatem,  
quæ minorem uim ad procreandum somnum quàm humi-  
ditas obtinet.

Siccioris cerebri notæ. Meatus excrementis ua-  
cat: & sensus acres, uigiles, eiusmodi sunt: capilli  
robustissimi, celerrimeque statim ab ortu nascun-  
tur, crispi potius quàm recti: citoque caluescunt.

in præcedenti prius emissaria uertimus: sic enim meatus per  
quos cerebri excrementa expurgantur, Galenus uocat.  
Eiusmodi autem uias sine excrementis siccum cerebrum  
habet: quoniam ipsum nihil superuacuum continet. Sicci-  
tas enim potentior humiditatem pellit. Quòd si obijcias  
senes sicco esse cerebro, & tamen pituitosis excrementis  
scatere, hoc tibi donamus: sed cum siccitate coniunctam ha-  
bent frigiditatem, quæ concoctioni ineptissima est: hi au-  
tem de quibus nunc loquimur, medio sunt inter calidum &  
frigidum



frigidum temperamento: quod plurimum ad concoctionem digestionemq; ac dissipationem humoris habet momenti, proindeq; pauca excrementa gignit. Hac ratione sensus habent acres ac perspicaces, & ut Græci uocant, ἀκριβοῦς quod, ut modò dicebamus, cerebrum superuacuo humore careat. Quemadmodum enim in lymphidiore purioreq; aëre res melius cernuntur, ita si cerebri spiritus puri defecatiq; sint, sentiendi instrumenta melius suas actiones obeunt. Actiuosa quoque facultas, quam πρᾶκτικὴν Græci uocant, probiores ac perfectiores actiones edit, non solum spirituum puritate, sed & siccitate, quæ mouendi instrumenta firmiora robustioraq; efficit. Eiusmodi quoque naturæ somno deditæ non sunt, scilicet uaporibus facultatem obruentibus uacuae. Ostendimus enim suprâ, somnum & fatigata facultate, & uaporibus humoribusq; hanc obruentibus fieri. Eadem naturæ capillos robustos habent: materia enim ex qua hi generantur, plurimum abundant, hac ratione celerrimè nascuntur, crispi potius quàm recti. Siccitas enim cutis meatus flexuosos reddit, qui capillos intorquent, crispantq; ut antè dictū est. Præproperè quoque caluescunt, quoniâ in his capitis cutis celeriter inarescit.

Humidioris autem notæ, capilli simplices: caluitium omninò non patiuntur: sensus hebetes: excrementorum redundantia: somniq; multi, & profundi. Atque hæ quidem sunt simplices intemperaturæ.

Facile ex his quæ modò dicebamus, humidioris cerebri notæ intelligi possunt: ut quæ siccioris signis omninò contrariæ sint. Nam ut siccioris cerebri meatus, uiaq; quibus ipsum repurgatur, excrementis uacant, capilli robusti & crispi



crispi sunt, celeriterq; ab ipso statim ortu nascuntur, caluitiumq; præproperè patiuntur, & sensus perspicaces habent, ac uigiles sunt: ita humidioris uic, quæ cerebro repurgādo sunt dicatæ, excrementis refertæ sunt, capilli simplices, tardèq; nascuntur: nec caluitium sentiunt. Somno dediti sunt, & tardos habent sensus: humiditas enim excrementorum redundantiam gignit: spiritus animales caliginosos efficit: unde sensus hebetes redduntur, maleq; perspicaces. Eadem & somnos parit, & caluitium impedit, ut ex antè dictis constat.

Ex copularis, uerò prima quidem calida & sicca est: quā præditi, excrementis carent, sensusq; acres habent, & uigilantissimi sunt: præproperè caluescunt ipsiq; capilli & celerrimè nascuntur, & uberri-  
mè aluntur, magni quidem ac crispī, caput autem tangentibus calidum apparet, & rubrum, ad uigoris usque ætatem.

Nulla enim caligine impediuntur. Caluitium citissimè patiuntur qui hoc præditi sunt temperamento, scilicet cuti citissimè resiccata. Vigilantissimi quoque sunt, quia calore facultas concitatur, & humore non degrauiatur. In his capilli celerrimè nascuntur, ac foecundissimè aluntur, cum celerrimè cutis perforetur, & materia procreandis pilis uberrima suggeratur. Crispi ac nigri sunt capilli, quod meatus flexuosos cutis siccitas reddat, & materia unde generantur, adustione nigrescat: ut antè declaratum est. Calidum caput tangentibus sentitur. Quantus enim facultate calor est, tantum se foris promit, ac tantus reuerà percipitur, nisi aduentitio frigore intrò repellatur. Rubor usque ad ætatis uigorè perseuerat. Ad hoc enim usque tem-  
pus rubi-



pus rubicundus sanguis est, qui inclinante ætate nigrescit: proinde cutis rubor in nigrorem uertitur.

Si uerò cum calore coniuncta sit humiditas, si quidem utraque à mediocritate leuiter declinet, coloris bonitas adest, & calor.

Qualitatum exuperantiæ aliæ simplices sunt, ut calida, frigida, humida, & sicca: quarum notæ prius explicatæ sunt. Aliæ compositæ, calida & humida, calida & sicca, frigida & humida, frigida & sicca: quarum indicia nunc declarabuntur. Rursus compositæ, uel æquali utriusque qualitatis recessu, uel altero magis à mediocritate defleunt, idque uel paululum, uel plurimum. Si utraque qualitas ex æquo à mediocritate discedat, notæ non magis unam quam alteram experientiam indicabunt. Sin altera magis, eius notæ manifestiores, alterius uerò obscuriores erunt. Quæ autem longius à medio recedunt, manifestius: quæ uerò minus longè, obscurius sui iudicium præbent. Itaque caloris & humiditatis à mediocritate paululum & ex æquo recedentis, coloris bonitas, & calor certa testimonia erunt: bonum colorem intelligo, candidum rubore perfusum. Nam calor, ut diximus, ruborem: humor candorem parit. Calor in eiusmodi temperamentis non simpliciter, sed cum quadam suauitate sentitur. In siccis uerò naturis acrior, ac insuauior est, sed uterque tantus, quam calidum naturam temperamentum est.

Oculorumque uenæ magnæ.

Ostendimus nuper calorem distendendi, ac dilatandi uim possidere, & materiam mollem ac humidam distensionem esse idoneam. Venas igitur non solum in oculis, sed & uniuerso corpore pro sua quaque ratione amplas habent calidi &



liidi & humidi, ut in sequentibus docebitur.

Et excrementa copiosiora, mediocriter cocta.

Calor mediocris promptè immutat, maturat, concoquit ac conficit, ut Galenus docet. Cui si adiuncta par humiditas sit, probè attrahit, concoquit, assimilât, coniungit, ac glutinat: proinde maximè nutrit, sed minùs resoluit, ac discutit. Quare excrementorum redundantiam parit, calor quidem modicè, ac ex accidente: qui scilicet parùm resoluat, ac digerat: humor uerò primaria ratione, ut qui materiam suggerat.

Capilli recti.

Capilli, ut priùs docuimus, figura, magna ex parte à siccitate & calore procreatur. Siccitas enim hunc intorquet, & maximè si adiunctus sit calor, qui ex accidente, nempe humorem dissipando ac digerando, capillum reddit sicciorè, humiditas contrà simpliciorem, magisq; rectam.

Et subflauì.

Subflauus flauusq; color fit à calore excedente, minore quidem quàm ut deurere possit, & capillum denigrare: sed tamen uehementiore quàm ut uel album uel subrufum efficiat.

Nec facillè caluescunt.

Capilli defluuium fit materiæ quâ alitur, penuria: ut priùs docuimus. Vbi igitur tanta est cutis capitis ariditas, ut humor generando pilo non adsit, fit caluitium. Vbi autem humor superest, ita ut per totam uitam generando pilo sufficere possit, uelut in commemorato temperamento, deciduus capillus non erit: quocircà nec caluitium fiet.

Calidis autem eiusmodi caput impletur, ac grauat. Quod si humidius sit, multo maiore excrementorum



mentorū prouentu scaret.

Nam facile unaquęque res à suo simili afficitur: calidum uerbi gratiā à calido, frigidum à frigido, humidum ab humido, & siccum à sicco. Igitur calidum caput calida admittit, humidum humida: quibus repleri & degrauari solet.

Si uerò plurimū calor & humiditas exceſſerint, morbosum erit ac excrementosum: promptęque ab humidis, & calidis offenderetur. His autem Auster perpetuò aduersatur, Aquilones uerò saluberrimi sunt.

νοσώδες, id est morbosum uel morbidum, ut antè docuimus, hoc est morbo uel iam affectum, uel obnoxium, & ualitudinarium, quodq; sæpe in morbum labitur: quales eos esse scribit, qui uehementer calido humidoq; sunt cerebro: de quibus nunc loquimur. Morbosos autem appellat propterea quòd multa colligant excrementa periculosos morbos adferentia. Calor enim humores attrahit, humiditas uerò hos suggerit, fouet, ac conseruat. Quocirca promptè hoc temperamento donati in apoplexias, comitiales, morbos, graues sopores, & alios id genus affectus citò miseręq; enecantes incidunt. Quòd si sola intemperie calida & humida citra humorum superuacuorum cōmercium laborarent (quod rarò accidit) nō magis morboſi essent, quàm alię intemperaturę.

Neque uerò longas uigilias ferre possunt. Ad somnum autem cōuersi, unā cum sopore uigilant.

Humiditas enim, ut prius ostendimus, cerebrum implet, ac degrauat: proinde somnum inducit. Sed quoniam calor uigilias, ut prius docuimus, adfert: ad somnū conuersi, unā cum



eum sopore uigilant: non autem, ut quidam interpretantur, aliquando uigilat, & aliquando dormiunt. Aliud enim Galeni uerba sonant, quæ habent ad hunc modum, ὁματενωματωδῆς εἶναι καὶ ἀγρυπνοῖ, hoc est simul dormiunt, ac uigilant. Coma Galenus in tertium epidemion Hippocratis librum, & in opere suo περὶ νόμωτος, usurpari pro delapsu in somnum ait: hoc est ἀντὶ τῆς κατὰ φύσιν εἰς ὕπνον: cum uidelicet aliquis uigilare nequit, sed conuiuentibus oculis, uel sommo profundo aut leui, seu ut ipse uocat, tenui uel certe uigilijs detinetur. Itaque νόμος aliud graue, aliud insomne ac uigilans est, aliud uero inter utrumque medium. Graue coma est, cum quis profunde diuq; dormit, nec facile expergisci potest. Fitq; eiusmodi affectus à crassi, frigidiq; humoris copia. Coma autem uigilans, siue ut Galenus uocat, ὁχὺπνωδῆς, id est non somniculosum dicitur, cum quis apertis oculis uigilare non potest, sed etiam si clausis oculis dormire tentet, uigil permanet, nec surgere tamen potest, nec uigilantium munus obire: habetq; deterius quam si uigilaret. Graui enim ac ponderoso corpore est, obdormiscitq; ita ut si somnum illi permittas, spes facile dormitutum, cum tamen neque dormiat, neque se dormitutum speret. Habet autem originem affectus hic ab acrimonia tenuis humoris, ac calore. Coma autē quod horum medium est, dicitur uel cum alternis somnis ac uigilijs detinetur: (somnis quidem minimè profundis, sed leuibus ac breuib; scilicet somnijs uisq; mentem mouentibus, ac somnum intercipientibus) uel cum in medio exquisitè uigilantium, ac dormientium statu constitutus est: in quo significato nunc sumit Galenus. Ait enim eos qui calido humidoq; sunt cerebro, simul esse comatodeis, ac insomnes



somnes. Cum enim somnum humor conciliet, calor autem uigilias, mistus erit in hisce temperaturis ex somno & uigilia affectus. Adiecit igitur uocem ἀμικ, quò indicaret non ad alternationem somni & uigiliarum modò declaratum, sed somnum leuem non interruptum, satisque diuturnum: uigilare enim diu, ut modò dicebamus, non possunt.

Somnia uisis plena habent.

Hoc est φαντασμάδης τοῖς ὀνείρασι ἐστίν. Phantasia enim dicitur rei imago quæ animo insidet ab externis sensibus accepta. Hanc Cicero uisum appellat: φαντασμάδης igitur dicuntur, quibus per quietem multæ ac uariæ phantasiæ, hoc est uisa, apparent. Proinde φαντασμάδης somnijs pleni dicuntur. Vigilantibus enim sentiendi instrumenta rerum sensibus obiectarum formas ac simulacra recipiunt, quæ in sensu communi imprimunt, ac uelut in tabella quadam depingunt. Atque hæ interdum firmiter, interdum leuiter hærent, nonnunquam uerò statim euanescent. Quæ igitur integræ manent, aut saltem non omninò perierunt, feriantibus externis sensibus per somnum apparent. Delitefcunt uerò, nec ullo modo sentiuntur, dum externi sensus suis ministerijs, atque etiam ipsa mens formarum æstimatorix, finguntur. Igitur in somno enitefcunt, scilicet maiore ui minorem obruente. Nam quemadmodum exiguus dolor maioris ac uehementioris interuentu prorsus consopitur, ita imagines extrinsecus acceptæ, & communi sensui insidentes, ab externis sensibus potentiùs quàm internis agentibus obscurantur. Contrà feriantibus externis sensibus, ac ab omni actione cessantibus, quæ intus sunt rerum formæ emicant, prout magis aut minùs animo insident. Insident autem firmiùs, cum tota mente: minùs uerò inherent



inherent, cum negligentius acceptæ fuerint : quod plerunque fit dum rebus alijs mens intenta, atque occupata est. Cum igitur corpus dormit, animus nihilominus propriam sedem, nimirum cerebrum occupat, ac moderatur: omnesq; tunc suas actiones exercet. Intelligit enim, ratio- cinatur, res æstimat, ac expendit, letitia, & mœrore afficitur, timet, audet, uidet, audit, dolet, cruciatur. In summa, nihil facit in uigilijs, quod in somno se efficere nō credat. dum enim somnus irrêpit, calor natiuus relictis externis partibus intrò se confert, omnemq; uim extimos sensus mouentem secum rapit : unde ipsi ociosi manent: intimus uerò agit, ac quas cōtinet imagines, expromit: quas, quia apparent, phantasias uocant. Non igitur semper intimus & extimus sensus eadem ui pollent, nec eadem potestate iudicant: quemadmodum nec eadem princeps facultas, & sensus ipsi: sed aliquando hi præstantiores sunt, aliquando mens: qua præpollente, & sensibus imbecillis, ac malè affectis, apparent uisa quidem, sed quibus ipsa reclamation. Sol uerbi gratiâ exiguus sensui apparet, mens uerò magnum iudicat. Idem exortu maior, in meridie minor cernitur: sed utroque tempore eandem hunc magnitudinem habere mens iudicat. Vbi autem mens imbecilla est, aut inexperta, aut ægrotat, aut aliquo modo perturbatur, facile hallucinatur. In metu enim, quod timet, cernere sepe se putat. Sensus enim potentior, mentis iudicium impedit, idq; eò magis, ut docet Aristoteles, quò affectio maior. Mentem enim uehemens excandescencia, metus, amor, perturbant. Eam ob rem eodem authore uehementi febre laborantibus, ex parua interdum similitudine linearum uicinariam, animalia in parietibus apparēt. Qui uerò leui-



ter febricitant, hallucinationem hanc intelligunt. Sæpe uero ubi febris admodum grauis est, citra ullam delirationem his apparent festucae, muscae, atque aliarum rerum imagines: de quibus Hippocrates in prognosticis, eiusque interpretes Galenus amplissime disputarunt. Eodem modo qui principem facultatem naturam imbecillam habent, aut alio qui male affectam etiam citra ullum morbum, maximeque si imperiti sint, atque rerum inexperti, sensu magis quam ratione omnia iudicare solent: quod plerumque indoctum, ac rude uulgus facit. De his haecenus. Superest ut ostendamus quamobrem qui calido humidoque sunt cerebro, somnia uisis plena habeant. Quod ut facilius intelligamus, scire oportet, intimum sensum, cum purus, defecatus, ac tranquillus est, minimeque agitated, acceptas extrinsecus rerum formas, ac imagines, clarius per somnum intueri, easque diutius seruare, praesertim si firmitus ipse haeserunt. Docebamus enim modo, alias firmitus, alias infirmius facultati insidere, alias uero protinus euanescere. Igitur sub somni finem, quo tempore defecatio sensus est, et minus agitated quam principio, uerius et expressius imagines uidentur. Contra euenit cum omnino impurus ac perturbatus est. Non enim praenimio illo facultatis motu, et uaporum caligine, rerum formas animus per somnum uidere potest. Simile quidpiam in aqua cernere possumus: quae cum turbida omninoque agitata est, intuentium formas non promit: clara uero ac defecata, minimeque agitata, eas uerissime exprimit. Cum igitur recens nati plurimo calore agitentur, crassoque, ac indefecato adhuc uapore abundant, non somniant, quemadmodum nec statim a cibo, et potu, praesertim caput replente, et agitante, somnia dormientibus



bus apparēt: ut docet Aristoteles. Cum uerò neque omnino purus, quietusq; sensus est, neque omnino impurus, ac agitatus, sed mediam sortitus est naturam, somnia quidem plura, aut pauciora apparent, integriora uel interruptiora, diutius perseverantia, aut celerius euanescentia, prout ad tranquilliorē ac synceriorē, aut agitatiorē, ac impuriorem propius accedit. Itaque qui calido & humido sunt cerebro, somnijs & numero pluribus, & magis interruptis, distortis, monstrosisq; magis uexantur: scilicet calore uim animalem excitante, & humore caliginosum sensum efficiente. Ex his constat, animum corporis affectionibus in utraque uoletudine prospera & aduersa consentire. Nam quæ in somnis uisuntur, agiq; putantur, magna ex parte corporis affectionem, humorumq; naturam, plenitudinem, defectum, ac qualitatem testantur. Nam qui egre se moueri putant, ut Galenus ait, aut graui onera gestare, aut in ea re impediri, quam se efficere somniant, animalem facultatem plenitudine aut crassitie, aut uiscositate humorum deprauatam habere coniiciendum est. Contrà qui se uel uolare, uel currere ocysime credunt, humores paucos, eosq; leues minimeq; excrementosos habere uerisimile est. Et qui nocturnas ueneris imagines patiuntur, genitali semine abundare. Ad eundem modum qui in locis foetenibus, sordidis, ac immundis se uolutari putant, illos in corpore materiam putrem, corruptamq;, ac grauius olentem habere suspicio est: quemadmodum contrà qui in locis odoris se esse autumant, materiā probam, suauiterq; olentem: & cui accensus ignis apparet, hunc à flaua bili infestari. Cui uerò fumus, aut caligo, aut profunde tenebræ, ab atra bili. Imbres autem frigidum humo-



rem abundare testantur: nix uerò, & glacies, & grando frigidam pituitam. Color ruber sanguinem: flauus flauā, ater atram bilem in corpore esse significat: albus uerò pituitam. In summa, humorum qualitates similia sibi somnia gignunt. Similiter autem sonitus flatum in corpore esse fatentur. Itaque animus corporis affectiones sentit, quod & Galenus autumat. Sed & rerum omnium quas uehementer concupiscit, quæq; sollicitum ipsum plurimum reddūt, aut circa quas diu uersatus est, tanquam iam præsentium imagines suscipit. quare non simpliciter somnia corporis affectionem significant. Proinde cū corporis uoletudinē tam prosperam quā aduersam, per somnia cognoscere uolumus, rogandus qui somniauit est, an curæ aliæq; modò commemorata præcesserunt. Quod si horum aliquod præcessisse fateatur, de corporis affectione ex somnijs rectè iudicare non potes: sin minus, potes: ut antè declaratum est.

Et uisum caliginosum, sensusque hebetes.

Humor, ut prius docuimus, spiritus reddit crassiores, proindeq; caliginosiores. unde fit ut non solum uisus, sed & reliqui sensus parum acres sint, ac perspicaces.

Quod si longè iusto temperamento calidius cerebrum sit, paulò uerò humidius, manent calidi temperamenti signa, cū quibus obscuræ humoris notæ coniunguntur: quemadmodum si multò quidem humidius sit cerebrum, minus uerò calidum, perspicua firmaque erunt humoris indicia, caloris uerò infirma.

Calidi & humidi cerebri signa, in quo neutra qualitas alteram superat, iam tradita sunt. Nunc uerò eius, in quo alteram



alteram altera excedit, notas docet. Si longè, inquit, iusto temperamento calidius sit cerebrum, humiditas uerò paululum à mediocritate declinet, manent calidi temperamenti signa, humiditatis uerò sunt obscura. Caloris signa sunt, uniuersi capitis calor, rubor, oculorum uenæ conspicuæ, pilorum ortus celer, & reliqua, quæ modo declarata sunt: quemadmodum & exuperantis humoris: quorum qui rationes nouerit, is caloris, & humoris paululum à mediocritate deflectentium notas facile cognoscet: utpotè quæ cum prioribus eadem sint, sed obscuriores. Neque enim tam rubet facies, caletq; caput, ubi modicè calor mediocritatem excedit, quàm ubi uehementer. Nec tam simplices sunt capilli, sensusq; hebetes, ubi paululum humiditas declinat à medio, quàm ubi multum exuperat.

Hæc autem compositarum omnium intemperaturarum communis est ratio.

Nam ubi in commistis temperamentis æquales sunt qualitatium exuperantiæ, æqualiter utriusque signa apparent: ubi uerò altera altera superat, unius notæ euidentiores, alterius uerò obscuriores sunt: ut antè declaratū est.

Frigida autem & sicca cerebri temperamenta, quantum ex se est, caput frigidum reddunt, ac decolorant. Semper enim memoriâ tenendum est quod initio explicauimus: considerandūque, quantum ex humorum temperie caput immutetur.

Natiua frigiditas, ac siccitas suapte naturâ caput reddit frigidum, ac decolorat: nisi aliunde calorem, coloremq; caput acceperit. Propterea in memoriam reuocandum esse scribit quod initio exposuit, quantum uidelicet ex humorum qui circa caput sunt, temperie caput immutetur. Fie

I iij ri enim



ri enim potest ut cor, & iecur naturâ calida sint, cerebrum uerò frigidum. Atque ita ipsum, uenarum & articularum calidum sanguinem continentium, communicatum minus frigidum pallidumq; efficitur: sed mutuatum ab humore colorem, calidius, coloratiusq; caput sensui apparet. Addita igitur dictioni hæc uerba sunt, ὁσπερ ἐφ' ἐαυτοῖς. Temperamenti enim frigiditas & siccitas ex seipsis caput frigidum efficiunt, & decolorant. τὸ τ' ἐστὶ τὸ λευκὸν καὶ ψυχρὸν καὶ ἄχρουν ἀποτέλει. Sed aduentitius calor à corde, & iecore profectus, contrariam temperamento cerebri natiuo qualitatem inducit. ἄχρουν dicimus non quod simpliciter sine colore (id enim fieri nō potest) sed quod sine coloris nitore, bonitateq; est. Colorem quidem in corpore humor parit: coloris uerò nitorem, aut si maius, bonitatem, natiuus calor: pallorem uerò, seu decolorationē, hoc est ἄχροίαν, frigiditas affert. Itaque in omnium colorum genere pallor, & nitor reperiuntur, hoc est εὐχροίαν καὶ ἄχροίαν. Nitēre enim dicimus quod uiuidū habet colorem, siue is albus sit, siue niger, siue ruber. Nam nigrum cornu nitēre dicimus, item & candidum, si quidē eius color uiuidus sit. Sin lāgueat, et uelut demortuus sit, nos pallidum, græci ἄχρουν dicunt.

Initio autem in eiusmodi temperamentis oculi uenis carent.

Hoc simpliciter uerum non est: sed tam exiguae in oculis uenae sunt, ut sensum effugiant. Cum enim frigoris munus sit cogere, ut prius docuimus, paucumq; sanguinē generare: uenae in eiusmodi temperaturis statim conspicuae esse non possunt: ut quae admodum exiguae sint, & ut dixi, paucū sanguinē contineant. Sed tēporis processu ipsae augentur,



augentur, & sanguine impletæ apparere possunt.

Prompteque à caulis frigidis læduntur: ideoque in incerta instabilique ualitudine degunt. Aliquando quidem capita leuissima habent: emissariaque excrementis uacua: aliquando uerò destillatione, & grauedine, leui occasione promptè corripuntur.

Quemadmodum calidū, & humidum cerebrum à calidis & humidis, ita frigidū & siccum à frigidis & siccis facile offenditur. Nam unaquæque res, ut antè dicebamus, promptè à suo simili afficitur. Calidū & humidum, morbosum est antè docuit: frigidum uerò & siccum, in incerta sanitate degere, hoc est ἀνομάτως ὑγιαίνειν nunc scribit. Quod an morbosum, an neutrum iuxta tertium significatum appellari debeat, disquirendum est. Neutrum enim in eo significato usurpatum est, quod aliquando salubre, aliquando morbosum existit. Quod nonnullis accidit qui in puerili ætate salubres, in iuuenili uerò morbofi fiunt: & contrà in pueritia morbofi: in ætatis uigore salubres: ut antè declaratum est. itaque qui frigido siccoque sunt cerebro in adolescentia, ut scribit Galenus, exquisitos sensus habent atque integros: procedēte uerò tempore celeriter marcescunt, ac senescunt, ut mox dicemus. Igitur frigidū & siccum naturā cerebrum, neutrum est. Alij uerò morbosum simpliciter esse frigidum & siccum cerebrum contendunt, quod scilicet ex generatione tale existat. Non enim alia ratione calidum & humidum morbosum esse uolunt, quàm quod naturā intemperatum sit. Hæc controuersia facile dirimi potest, si quidem memoriā tenuerimus quæ sepe antè docuimus, nimirum omnem exuperantiam aut



mediocrem esse, aut magnam. Cerebrum igitur si uehementer frigidum & siccum sit, sine dubio morbosum esse censetur, quemadmodum uehementer calidum & humidum. Si uero mediocris sit frigiditatis & siccitatis exuperantia, morbosum non erit, sed tantum neutrum. Siue igitur mediocriter siue uehementer quis cerebrum intemperatum habeat, certam non habet sanitatem, sed instabilem. Aliquando caput leuissimum sentit, utpote excrementis uacuum: proinde per proprios meatus pauca excrementa effundit. Cum autem ipsum à similibus causis, ut externo frigore uel ambientis nos aeris, uel rerum aliarum refrigerandi uel præditarum forinsecus admotarum, aliquam iniuriam acceperit, promptè leditur: destillatione enim, ac grauedine corripitur. Nam senum more male concoquunt, proinde facile excrementa colligunt, qui frigido siccoq; sunt temperamento, præsertim per hyemem, & humidam aeris intemperiem: atque etiã si cibo, & potu uaporoso diutius sint usi: quanquam & sine humorum multitudine cerebrum frigore obstrictum, tanquam sponsia aquam imbuta, ac manu compressa humorem exprimit in fauces, uel pectus, uel alias partes unde antè dicta incòmoda nascuntur. Nulla sane alia intemperantia est, quæ infirmius ac imbecillius malis tam externis, quàm internis repugnet. Vitæ enim maxime contraria frigiditas, & siccitas est. Ex his constat græcè legendum esse ποτὲ μὲν κωφότατος τὰς κεφαλὰς, ut etiam Leoniceus putat: non autem κωφότατος, ut est in exemplaribus græcis.

In iuuentute quidem sensus eius acres sunt, omniq; uitio carent: procedente uero tempore celeriter marcescunt. Et ut semel dicam, omnes præperam



properam senectutem in capite ostendunt: quocir-  
cà citò canescunt.

Hominis ætatem in infantiam, pueritiã, adolescentiã,  
uigorem, & senectutē diuidere solent: nos hoc loco in tria  
tantum distinguemus, pueritiã, iuuentutem, & senectutē.  
Pueritiã infantiam, & quam peculiariter pueritiã uo-  
cant, continet, senectus inclinantem ætatem & decrepitã,  
iuuentus uerò adolescentiam, & ætatis uigorem. Totius  
ergo ætatis nostræ partem eam iuuentus continet, quæ ab  
adolescentia incipit, & in inclinantem ætatē desinit. Pue-  
rilis ætas in humore mersa est, proinde tam perspicaces  
sensus non habet, quàm iuuentus, sed tamē quàm senectus,  
minùs imbecillos, & caliginosos. Senectus enim ob nimiam  
frigiditytem & siccitatem debiles admodum sensus habet.  
Ceterum quoniam multam colligit pituitam, quæ sensus  
obruit, eos caliginosos habet, præsertim ubi coniunctã ha-  
bet natiuam frigiditytem, & siccitatem: hæc enim intem-  
peries, siue ingenua, siue per ætatem contracta, siue aliun-  
de adscita sit, iniurijs tam internis quàm externis impo-  
tenter repugnat. Itaque qui frigido, siccoq; sunt cerebro,  
canos aliq; senectutis testimonia citò in capite ostēdunt.  
In capite Galenus dixit, quoniam si reliquum corpus frigi-  
dum, & siccum non sit, senectutis incommoda id celeriter  
non sentit. Quòd si ipsum capiti simile existat, citò cor-  
pus totum senectutis notas habebit. Cum enim uita nostra  
natiuo calore, ac humore conseruetur, longiorem ipsam fo-  
re, quò sibi diutiùs durabunt, necesse est: & breuiorem, quò  
breuiori tempore. Frigidi igitur & sicci breuioris sunt  
uitæ, quoniam diu natiuam hanc humiditatem, ac calidita-  
tem non seruant. Ipsis enim ab initio statim contingit.

Calidi



Calidi uerò & humidi tardè senescunt: atque quod ad temperamenti rationem attinet, maxime sunt longæui: ut author est Galenus. Sed quoniam excrementis abundant, promptè in putredinis morbos labuntur: proindeq; uitam, nisi maxime sibi prouideant, corripunt. Quatenus igitur ad temperamentum attinet, citissime ad senectutem perueniunt frigidi & sicci: tardissime uerò calidi & humidi: præcipue si humidiores, quàm calidiores sint. Sed frigidi & sicci, inquires, ut paucam habent natiuam humiditatem, quæ est uitæ pabulum, ita paulatim hanc absument ob caloris tenuitatem, quæ uehementer hanc resolvere dissipareq; nõ potest: Calidi uerò & humidi, & si humore abundant, hunc tamen caloris uehementia citò absument: quare non longius quàm illi uitam protrahunt. Respondemus calorem natiuum eo absumende natiue humiditatis, resiccandique corporis uim maiorem habere, quo uehementior est: sed cum humore iunctus, omnium optime cõcoquit, maximeq; quod è corpore absumitur, resarcit: frigus contrà pessime coquit, proindeq; minime perditam substantiam resarcit. Præterea ab his, quæ ledere corpus solent, ob imbecillitatem minus si tueri potest. Quocircà præproperè senectutis signa ostendunt qui frigido siccoq; sunt cerebro. Hi enim citò canescunt: quoniam alimentum quò capilli in his nutriuntur, est uelut situs pituitæ, quæ spatio compustruit, ut author est Galenus.

Capilli autem ægrè nascuntur, maleque nutriuntur in lucem editis: atque rufi sunt. Nec uerò tempore, si frigus siccitatē magis exuperet, caluescunt. Contrà si humiditatem siccitas plurimum, frigiditas uerò caliditatem paululum superet, caluescunt.

Tardè



Tardè nascuntur pili, cum tardè in uenis fuliginosa excrementa gignuntur. Ostensum enim prius est, fuliginem pilo tum generando, tum alendo materiã suggerere. Qui autem frigido siccoq; sunt temperamento, tardè fuliginem gignunt, eamq; admodum paucam: quare his tardè capilli procreantur, hiq; rufi: suntque testes (ut antè docuimus) frigiditatis: hac ratione malè nutriuntur. Procedente uerò etate si frigiditas caliditatem magis superet, quàm siccitas humiditatem: non caluescunt. Sin siccitas magis humiditatem quàm caliditas frigiditatem uincat, caluescunt. Ab immodica enim cutis siccitate nascitur caluitium, ut prius explicatum est.

Humida uerò & frigida cerebri temperamenta soporosos, ac somniculosos efficiunt.

*ὑμῶν* præter alia significata paulò antè à nobis commemorata, grauem, uehementemq; soporem significat: unde hoc loco *ὑμῶν τῶνδε* dicuntur soporosi. Qui enim frigido, humidoq; sunt cerebro, uehementer diuq; dormiunt, ob frigide humiditatis quâ cerebrum abundat, copiam. Eadem ratione somniculosi, hoc est græce *ὕπνιδος* sunt.

Ac sensus deprauant.

Aliquando hebetes, ac imbecillos tantum, aliquando deprauatos sensus efficiunt frigida & humida temperamenta: hebetes quidem, cum frigiditas & humiditas tantum mediocriter exuperant. Res enim quales sunt, sentiuntur, hoc est cernuntur, audiuntur &c. sed imbecillius ac hebetius. Cum uerò immodica exuperantia est, hallucinantur. Nam res aliter atque sunt sentiunt: uisus quidem maiores aut plures, aut alterius coloris aut figure: gustus uerò amarus, aut acidus, cuiuscunque sint saporis. Eadem est reli-

quorum



quorum sensuum ratio, ut alibi fusiùs declarabimus.

Caput excrementis implent.

Frigus improbè concoquit, propterea prouentum excrementorum parit: præsertim cum humore iunctum, qui non solum gignit, sed & auget superuacua pituitam.

Frigorisq; iniurijs obnoxium reddunt.

Nam facile à suo simili res quæque afficitur: promptè igitur cerebrum eiusmodi à frigore læditur.

Facileque replent, ac distillationibus, grauedinibusque opportunum efficiunt.

Caput tum uaporibus sursum, è toto corpore aut præcipuis partibus delatis, tum foris assumptis repletur. Cibo igitur, ac potu uaporoso, aëre item humido ac nebuloso facile eiusmodi caput impletur. Natiuus enim humor externum facile admittit: nihil uerò aut parum discutit frigus: hac ratione distillatione, ac grauedine detinetur. Necesse enim est uaporem hunc cerebri frigore in aqua densari: atque uel suo pondere relabi, uel etiam degrauata, irritataq; natura in infernas partes demitti: haud aliter atque uapor, qui è terra sursum in mediam aëris regionem sublatus, atque eius loci frigore in imbrem mutatus, deorsum suo pondere delabatur.

Neque uerò qui sic temperati sunt, caluescunt,

Cum caluitium humoris penuria, ut iam diximus, fiat, hanc autem adferat tum adscititia cutis siccitas, tum calor (hic enim si quidem uehemens sit, humorem depascit) non potest frigidum & humidum caput caluitium sentire.

Hæc igitur sunt cerebri temperamentorum indicia, quibus ad singula sentiendi instrumenta progrediendo, notas deprehendes.

Cerebri



Cerebri temperamentorum signa generatim quinque esse congenita, & unum externum, prius declaratum est: congenita quidem, totius capitis diathesin, id est constitutionem, quæ magnitudinem, figuram, sensuum, actionum, tum actuosarium, tum principum, tum naturalium uirtutem ac uitium continet: externum uerò, immutationem ab his, quæ foris incidunt. Eadem genere signa ad singula sentiendi instrumenta transferri possunt. Nam ex sua quodque constitutione, ac diathesi cognoscitur: quæ qualis esse naturâ debeat, ex libris de usu partium cognoscendum est, item ex actionibus tum peculiaribus, tum aduentitijs. Proprias dico, ad quas instrumentum à natura est ordinatum: oculus uerbi gratiâ ad uidendum, auris ad audiendum. Adscititias autem, quæ aliunde profectæ instrumento insunt, ut oculo motus uoluntarius. Ab his etiam, quæ foris incidunt, sentiendi instrumentorum temperamenta deprehenduntur. Nam cum unumquodque, ut antè diximus, promptè à suo simili afficiatur, quæ à frigore facile leduntur, frigida: à calore, calida: humore, humida: & siccitate, sicca esse necesse est: reliqua ex his quæ antè exposita sunt, facile intelligi possunt. Ex his perspicuum est sentiendi instrumenta cerebri naturam, & cerebrum instrumentorum sensus mutuò ostendere.

Sed de oculis solum disputare satis fuerit.

Tantum de oculis inter omnia sentiendi instrumenta hic differendum esse putat: quòd hi cerebro similiores sint eiusq; naturam proximè imitentur, & nobis magis perspicui sint, cognituq; faciliores. Quorum si natura perspecta sit, & in memoriam reuocauerimus quæ prius de cerebri notis declarata sunt, reliquorum sentiendi instrumentorum



torum temperaturarum facile inueniemus.

Qui enim calidi tangentibus manifestè sentiuntur, facileque ac crebrò mouentur, & uenas amplas habent, calidi omnes sunt.

Caloris exuperantia tanta tangenti sentitur, quanta parti natura inest, nisi, ut iam sæpe monuimus, ab aduentitia qualitate hæc immutata sit. Fieri enim potest, ut minus quàm pro natura calida pars sentiatur, scilicet immutata ab aliqua re frigida. Aut calidior, si alienum calorem acceperit. Cum igitur oculi nullum alienum calorem aut frigus habentes, iusto calidiores sentiuntur, naturâ calidi sunt. Quod si simul facile ac crebrò moueantur, certior nota erit caloris, cuius munus est per se ciere, ac exagitare. Mouentur autem oculi non per se, sed ex accidente. Hos enim muscoli mouent sursum & deorsum, introrsum & extrorsum, ut docet Galenus libro de usu partium decimo. Si iidem amplas habent uenas, testimonium quoque est caloris: cuius munus est, ut sæpe diximus, dilatare, maximeque aptam ad distentionem materiam: utrumque enim adesse oportet. Nam duram, atque malè sequacem calor non facile moderatur.

Frigidi uerò his contrarij sunt.

Hoc est, tangentibus frigidi sentiuntur, tardè difficulterque mouentur, & angustas habent uenas: frigus enim cogit, coarctatque quod calor distendit: idem cõsopit, pigrumque ad motum reddit.

Et humidi quidem molles sunt, humoreque repleti: sicci uerò squallentes, & duri.

Ex humore mollities, & siccitate duritia nascitur: tanta quidem, quantus est earum qualitatum à mediocritate



tate recessus: nam quod modicè humidum est, minùs molle est. Ad eundem modum quod mediocriter siccum est, mediocriter est durum. Quod autem uehementer, id quoque uehementer durum esse necesse est. Molle autem dicitur, quod prementi cedit, si quidem simplex non collectum est ex pluribus est. Lana enim atque tritici aceriùs cedunt, non tamen mollia sunt. Durum autem est quod non cedit, si simplex est, non autem plenum ac distentum. Vesica enim flatu uehementer plena prementi renititur, duràq; apparet. Quod cum oculis contingit, non protinùs sicci iudicandi sunt. Fieri enim potest, ut spiritu uel etiam humore distendantur, duriq; appareant. His igitur ita constitutis, si prementibus oculi in se concidunt, molles esse censentur: proinde & humidi. Quòd si cùm mollitia humore abundant, uehementer sunt humidi: quemadmodum uehementer sicci, si per renixum, ac duritiem squallentes sint, hoc est græcè  $\alpha\upsilon\chi\mu\pi\omicron\iota$ . Nimia enim siccitate squallent, ac exasperantur.

Facileque à similibus suo temperamento causis læduntur: iuuantur uerò à moderato cōtrariorum usu. Verùm id in omni partis cuiusque temperamento cognoscendo commune esto.

Facile unanquanque rem à suo simili lædi, & suo contrario iuari experientia ipsa docet. Oculi igitur humidi ab humidis, frigidi à frigidis, calidi à calidis, & sicci à siccis læduntur. Iuuantur uerò calidi quidem à frigidis, frigidi à calidis, humidi à siccis, & sicci ab humidis, si modus adhibeatur. Omnium enim rerum quantuncunque naturæ conuenientium nimius usus noxius est. Quæ autem naturæ conueniant, quæ non conueniant, postea cùm de causis



causis salubribus morboſis & neutris agetur, docebimus.

Oculorum magnitudo concinna unà cum actionum integritate, temperatæ materiæ copiam, ex qua conditi ſunt, oftendit: quæ, ſi hæc deſint, multam quidem materiam, ſed malè temperatam ſignificat.

Quemadmodum capitis magnitudo nec bonam: nec malam ex ſe conſtitutionem ſignificat, ut antè monſtratum eſt, ita nec oculorum: ſed ſi cum magnitudine figura concinna ſit, actioneſq; probæ, ſignum optimi eorum temperamenti erit. Figuræ enim concinnitas, formatricis facultatis robur oſtendit, & materiæ ex qua facti ſunt, bonitatem, & quæ facultati facile obſequatur. Actionum autem probitas, propriam inſtrumenti uirtutem ualidam eſſe teſtatur. Quòd ſic nec commodam figuram habent oculi, nec probè ſuis munijs funguntur, neceſſariò aut materia, ex qua facti ſunt, inepta eſt, maleq; uirtuti obtemperat, aut uirtus ipſa imbecilla: aut certè utrunque accidit. Qualis autem oculorum commoda figura eſſe debeat, ex decimo de uſu partium libro diſcere licet. Probæ uerò actiones ſunt, ſi res obiectas certo ſpatio ac interuallo diſtantes bene, diſtincteq; uideant. Neque enim res ab aſpectu ſemotiſſimas, neque ſupra ſenſum poſitas uident: aut ſi uident, indiſtinctè uident.

Oculorum uerò paruitas & cōcinnitas unà cum actionum integritate, paucam quidem, ſed temperatam oſtendit materiam, ex qua ſunt cōformati. Actionum uerò uitium cum in concinnitate quadam, paucam ſimul, & prauam materiam ipſorum ſignificat.

Oculorum paruitas concinna unà cum actionum probitate,



bitate, inquit Galenus, paucam materiam, sed bene temperatam ostendit. Quod an uerum sit, disquirendum est. Cum enim exiguum caput, ut prius docuit, prauæ cerebri constitutionis propria perpetuaq; nota sit, qui fieri potest, ut cum oculorum paruitate, coniuncta actionum bonitas sit? Nam quemadmodum capitis paruitas exiguam cerebri materiam, & paucam esse, eiusq; uentriculos paruos, proindeq; pauci spiritus capaces, et qui obeundis cerebri functionibus non sufficiat, uirtutisq; imbecillitatem significat, ut ante monstrauimus: ita oculi parui sufficientem ad obeunda sua munera spiritum non continent, nec robusti sunt: quocirca parui esse non possunt simul, & probas actiones edere. Respondemus ut ante, si caput paruum sit, actiones cerebri omnes, nempe principes, & actiuas, sensusq; deteriores esse, quam si moderatæ esset magnitudinis: proinde oculos ipsos paruos, atque imbecilles. Sed si caput sit iustæ magnitudinis, oculi uero minores quam pro eius ratione, una cum concinnitate robustam uirtutem habebit. Cum enim uni tantum muneri, uidendi scilicet, dicati sint, huic obeundo satis erunt, cum robustam uirtutem spiritumq; sufficientem habeant: quam à cerebro sumunt: quod cum multas habeat functiones, nempe principes & actiuas, sensusq;, ut ante declarauimus: non tantum spiritus continere potest, quantus ad has est necessarius. Nec tam ualidam uirtutem, quæ diu durare possit. Itaque si cerebro probe constituto oculi parui, apteq;, ac concinne compositi sint, probas actiones edent. Materiam enim paucam sed temperatam significant. Si uero cum inconcinnitate uitiatæ actiones sint, & paucam significant, & prauam ac uitiosam, una cum uirtutis imbecillitate.

K Que



Quæ autem ad colorem attinent, ad hunc modum explicanda sunt. Oculi, puro ac non multo humore collucens, splendoris magnitudine cæsius redduntur: nigri uerò contrà: horum autem medij medias causas obtinent. Cæsius igitur oculus fit aut propter magnitudinem, aut splendorem crystallini humoris, aut prominentem eius situm: aut tenuis aquosi humoris, qui ante pupillam positus est, exiguitatem & puritatem. Maxime autem cæsius fit omnibus his unà concurrentibus. Quod si horum quædam adsint, quædam uerò desint, magis & minus cæsius fiet. Niger uerò oculus fieri solet cum crystallinus humor paucus, uel in profundo positus, uel exquisitè splendidus, ac lucidus non est: aut tenuis humor uel multus, uel impurus est: aut cum aliqua horum adsint, aut omnia. In his autem maioris & minoris ratio inuenitur, ut antè declaratum est.

*Splendor multus quidem in humore puro ac paucos, cæsius oculos reddit: paucus uerò in multo ac impuro, niger: mediocris autem in humoris tum quantitate, tum puritate mediocri, neque planè cæsius, neque niger, sed horum medios efficit. Hunc igitur humorem (quem & aquosam, & tenuem humiditatem sepe uocat Galenus) ad probam uisionem naturâ in priore pupillæ parte posuit, ne repente lux, & rerum oculis obiectarum species, ad crystallinum humorem primum præcipuumq; uidendi instrumentum ferrentur, quod sine oculi offensione non fieret. Paulatim igitur hæc per eiusmodi humorem introgre-  
di tutius est, tum propter memoratam causam, tum quod  
tenuis*



tenuis ille humor crystallinum humectat, ab ariditateq;  
 uindicat, quam alioqui ab ambiente aëre accepturus erat:  
 tum pupillæ rugas implet. Quoniam autem à crystallino  
 humore illustrari debebat, ut mox docebimus, per eumq;  
 rerum spectabiliū formæ & lux (ut modo dicebamus)  
 paulatim gradi, purum, subtilem, ac paucū esse oportuit.  
 Ipsi enim accidit quod nubibus, quæ si parvæ ac raræ sint,  
 facile solares radios, ac eorum splendorem recipiunt. sin  
 magnæ, densæ ac compactæ, neque facile hos recipiunt,  
 neque illuminantur: ideo atræ ac obscuræ cernuntur. Ad  
 eundem modum aquosus quò de loquimur, humor, si mul-  
 tus ac crassius sit, non facile: sin paucus, purus, ac tenuis,  
 facillimè splendorem admittit: proinde lucidus ac splendi-  
 dus efficitur. Splendorem autem hunc ab humore crystal-  
 lino proficisci Galenus testatur. Quò igitur is maior luci-  
 diorq; fuerit, eò maiorem, quò uerò minor ac obscurior, eò  
 minorem splendorem emittit. hac ratione magis minus uè  
 oculum cæsum, aut nigrū efficit. Rursus eiusmodi humor  
 in oculi medio locari debuit, ut ab omnibus incommodis  
 externis tutus esset, simulq; melius uideret. Nam si promi-  
 neret, album quidem humorem magis illustraret, ac me-  
 lius distinctiusq; uideret: sed certe multis casibus patèret,  
 breuiq; imbecillitatem contraheret. Contrà si in profun-  
 do positus esset, minus quidem iniurijs externis pateret,  
 sed minus aquosum, ac tenuem humorem illustraret: proin-  
 de obscurum relinqueret, obscuriusq; uideret. Itaque si ma-  
 gnus splendidusq; crystallinus humor sit, promineatq;, &  
 aquosus humor (quem in priore pupillæ parte positum es-  
 se diximus) paucus sit, ac purus: maxime cæsi oculi erunt.  
 Contrà si crystallinus humor exiguus sit, nec admodum

K ij splendidus,



*splendidus, nec lucidus, in altoq; sit collocatus, aquosus uero impurus, ac copiosus: nigerrimi erunt oculi. At si coloris uel cæsi uel nigri causæ omnes concurrant, sed mediocres existant, aut non omnes quidem, sed uehementes, oculi uel cæsi, uel nigri magis minus ue erunt, prout plures uel pauciores, maiores uel minores causæ fuerint.*

*Tenuis itaque humor aquosior, & copiosior oculum humidiorē esse arguit: quemadmodum crassior, & parciore sicciorē. Crystallinus uero, si quidē durior sit, sicciorē: si uero mollior, humidiorē.*

*Docebamus modò oculos magis minus ue cæsius, aut nigros esse, prout eorum causæ plures aut pauciores, ualentiores, aut imbecilliores essent. Quoniam autem utriusque coloris diuersæ causæ sunt: nigri, aquosi humoris impuritas & copia, crystallini uero obscuritas ac paruitas: præterea & situs reconditus: glauci contrà, tenuis humoris puritas & paucitas, crystallini uero magnitudo ac splendor, situsq; prominens: alias notas dat quibus melius oculorum temperaturæ cognosci possint. Si quidem oculus humidior sit, aquosiorē, ac copiosiorē humorem significat. Sin siccior, crassiorē & parciore. Si durior, crystallinū sicciorē: sin mollior, humidiorē esse testatur.*

*Ad eundem modum si tenuem plus iusto superet, aridiorē: sin superetur, contrarium efficit.*

*Certa inter crystallinum & aquosum humorē est proportio in magnitudine, ac crassitie. Quemadmodum enim tenuis humor copiosior esse debet, ita crystallinus crassior, ac durior. Si igitur aut maior, aut siccior quàm pro ratione aquosi humoris crystallinus humor sit, duriorē oculum efficiet. Si uero minor aut humidior, molliorem.*

*Ita*



Ita oculi durities crystallinum humorē aut maiorem esse aut duriores, aut utrunque: mollities autem aut minorem aut humidiores, aut utrunque esse ostendit.

De cordis autem temperamentis deinceps dicemus, si prius memorauerimus, nos cum unāquamque partem seipsa calidiores esse, aut frigidiores, aut sicciores, aut humidiores dicimus, non ad aliquam aliam, sed ad se ipsam referrē. Nam quocumque modo naturā frigidius cor sit, temperamenti longē calidioris est, quā cerebrum calidissimū.

Ostendimus prius dum cerebri notas tractaremus, unamquamque corporis partem, siue calidam, siue frigidam, siue humidam, siue siccā, temperatam in suo genere esse, modō aptum, conueniensq; obeundis functionibus à natura institutis nata sit temperamentum. Itaque cerebrum si ad alias corporis partes referatur, frigidum est: temperatum uerò, si temperamentum habeat suis functionibus idoneum. Ad eundem modum cor ad alias partes relātū, calidum est: temperatum uerò, si probe suo munere fungatur. Reliquæ corporis partes eadem ratione temperatæ dicuntur, etiā si suapte naturā calidæ, frigidæ, humidæ, aut siccæ sunt. Cum igitur ipsas calidiores, aut frigidiores, aut humidiores, aut sicciores dicimus, non sunt ad alias partes referendæ, sed ad temperamentum sibi debitum. Itaque cum aut cor, aut cerebrum, aut alias corporis partes calidas dicimus, ad mediocritatem non eximiam illam, sed sui generis referimus.

Calidioris igitur cordis, quatenus ad suam mediocritatem refertur, signa quædam inseparabilia, ac propria sunt, respirationis & pulsus magnitu-



do, celeritas, & frequentia: audacia, & ad actiones obeundas impigritas. Quod si plurimum calor exuperet, præceps acerbaque iracundia, & furiosa temeritas.

Cordis duplex est facultas, altera uitalis, altera quam greci *θυμω* uocant, quasi animosam: nos animi impetum, aut uerbo uno animos dicere possumus. Prior innatum calorem tuetur: calor uero uitam: unde & uitalis hæc facultas nuncupari meruit. Innatus igitur calor moderata refrigeratione seruatur. Refrigeratur autem, proprie quidem inspirato introque immisso aere: ex accidente uero, sumido fuliginosoque excremento foras expulso. Aer enim sua qualitate, excrementum uero fuliginosum foras emissum sua absentia refrigerat. Vitalis igitur hæc facultas à natura cordi tributa est, quæ geminum efficeret pulsus: unum qui attolleret, alterum qui submitteret arteriam. Prior spiritum attrahit, posterior uero fuliginosum halitum expellit. Atque his modis calor refrigeratur, cordis quidem maxime per respirationem: reliqui uero corporis per arteriarum pulsus. Cum autem arteriæ à corde originem ducant, micandique facultatem ab eo accipiant, se mutuo refrigerant, ac calfaciunt, cor quidem arterias, & arteriæ cor: quod calfactum arterias calfacit, & arteriæ uicissim cor. Ad eundem modum cor refrigeratum refrigerat arterias, & arteriæ cor. Quare non solum respiratio, sed & pulsus cordis temperamentum ostendit. Igitur cor quo calidius fuerit, eo magis refrigerari postulat. Magis autem refrigeratur magnitudine, celeritate, ac frequentia tum respirationis, tum arteriarum pulsus. Nam quo magis thorax, cor, & arteriæ attolluntur, quoque celerius ac cre-



ac crebrius, eò plus aëris attrahunt. Et quò magis hæ se submitunt, frequentius & celerius, eò plus fumidi fuliginosiq; halitus expellunt: proinde magis refrigerant. Porro autem cor dum dilatatur, à uicino pulmone aërem haurit: pulmo uerò per asperam arteriam: hæc per os & nares ab ambiente aëre. Cæterum cor dum contrahitur, per commemoratas uias humidam acremq; materiam expirat: atque hac ratione ipsum (ut modò dicebamus) refrigeratur. Ad eundem modum reliquum corpus dum arteriæ distenduntur, ac contrahuntur, refrigeratur. Græca lectio habet ad hunc modum, μέγθος ἀναπνοῆς καὶ σφυγμῶ, τὰχος καὶ πυκνότης ἐστίν. hoc est, ut distincta uerba sunt, magnitudo respirationis, & pulsus celeritas, ac frequentia. Itaque solam respirationis magnitudinem cordi tribuit, celeritatem uerò, ac frequentiam pulsui: nos uerò tam pulsui, quàm respirationi hæc tria, magnitudinem, celeritatem, et frequentiam, tribuenda esse putamus. Nam ut ostendimus, tum pulsus, tum respirationis magnitudo, celeritas ac frequentia, cordis calorem arguunt. Itaque græcè legendum est, μέγθος ἀναπνοῆς καὶ σφυγμῶ, τὰχος τε καὶ πυκνότης. quod est ut interpretamur, respirationis & pulsus magnitudo, celeritas & frequentia. Posterior uerò cordis facultas (quam θυμικὴν à græcis, animosam uerò à nobis uocari modò dicebamus) motus in nobis gignit turbidiores, aut quietiores, & placidiores, prout ratiocinandi facultas obiectam commotionis speciem aestimauerit. Rationis enim phantasias, id est impressas in mente rerum imagines, ac opiniones, uis animosa sequitur: hoc est, ut Galenus ait, σύμμοχον ὃ λογιστὴν ἢ θυμικὸς ἐς γίγνεται. Nascuntur igitur ex rebus aestima-



tis, opinatisq; tam bonis quàm malis, utrisque tam præsens, quàm futuris, animi motus. Ex bonis aestimatis, præsens quidem, lætitia, maleuolentia, & similia. Ex futuris, libido siue cupiditas, & quæ sub hac continetur, ira, quam in excandescentiam, odium, & inimicitiam distinguimus. In hoc quoque genere sunt audacia & confidentia, ex quibus temeritas habet ortum) libertatis quoque, & uictoriæ, potentiæ, imperij, gloriæ, & honoris appetentia. Ex mali autem opinione præsens quidē, animi ægritudo: cui subiecta inuidia, misericordia, mœror, ac tristitia, aliq; animi dolores: ex futuri uerò, metus, sub quo timor, terror, pavor, conturbatio, desperatio, exanimatio, pudor, pigritia, & id genus alia continentur: de quibus suo loco disputabimus. Eiusmodi igitur emotionis species rationi obijciuntur, deinde animosæ facultati, quæ (ut dixi) tantum mouetur, quantum id quod obijcitur, ratio esse duxerit. Expendere enim fugienda ne an amplectenda species sit, quæ obijcitur, ratiocinantis facultatis est munus: eam uerò uel fugere, uel amplecti, animosæ. Cum igitur non omnes eadem polleant ratione, sed alij res quales sint aestiment, alij nō quales, sed aut meliores aut deteriores, maiores aut minores quàm sint: præterea in alijs uehementior sit uis animosa, in alijs minus prompta: fit ut non eodem modo omnes concitentur, sed alij celerius, alij tardius: alij uehementius, alij leuius. Sunt enim qui leuissima occasione moueantur, alij non nisi uehementibus causis: ut procedente sermone ostendemus. Cæterum cum eiusmodi causæ uariè facultatem afficiant, diuersa motionum genera esse oportet. Nam cum ex rerum quæ obijciuntur, opinione, eiusmodi perturbationes, nascantur,

opinio



opinio autem sit tam boni quàm mali, ut nuper diximus: rursus quod opinamur bonum, aut iam præsens sit, aut futurum: motus omninò diuersos esse oportet. Quoniam autē ex Galeni sentētia σύμμαχον ὡς λογιστικῶν τὸ θυμὸς εἰδὲς γίγνεται, ut modò dicebamus, scire licet λογισμὸν siue λογιστικὸν, hoc est ratiocinandi facultatem, quæ bona uidentur, naturā appetere: & quæ mala, declinare. Hæc igitur potentia si ualida est, ac proba, aut certè optimis disciplinis instituta assuetāq; & recto iudicio, atque opinione prædicta, ad obiectas rerum tam bonarū, quàm malarum species mouetur, huicq; animosa uis imperanti obsequitur: atque tum motus placidi, ac cōstantes nascuntur, cuiusmodi sunt animi fiducia, fortitudo, & id genus alia: de quibus in sequentibus disputabitur. Contrā eadem ratiocinatrix si naturā infirma, aut rerum inexperta, aut prauis moribus imbuta, & sine recto iudicio sit, sed cum opinatione assensioneq; imbecilla: ad ea quæ bona uidentur, amplectenda, & mala fugienda mouetur, impellente animosa facultate: quæ aliquando antè ab iracundia alijsq; animi perturbationibus occupatur, quàm providere ratio possit, ne occupetur. Hæc igitur si uehementer concitata sit, turbidiores: sin uerò leuiter, placidiores motus efficit. Vehementer autem, aut leuiter, mutatur tum suapte natura, quæ ad has commotiones magis minusue procliuius est: tum ratiocinante facultate obiectā rem magis minusue adipiscendam uel fugiendam esse opinante. Magis autem & minus procliuius ad has concitationes est, pro cordis temperamenti ratione: ut postea docebimus. Rem autem obiectam fugit, aut amplectitur magis minusue ratiocinandi facultas pro sua naturali constitutione, ut prius ostensum est. Hæc clariora



riora fient, si quod docet Galenus in libro de placitis Hip-  
 pocratis & Platonis intellexerimus, nimirum eandem esse  
 rationem facultatis ratiocinantis ad animosam, quæ sessor  
 ris ad equum, aut uenatoris ad canes. Quemadmodum e-  
 nim sessor equum, & uenator canes, ita ratiocinans facul-  
 tas animosam superare debet: quanquam id non semper ac-  
 cidit. Nam equus robustus, & contumax esse potest, &  
 sessor imbecillus. Itaque periculum est ne sessorem equus  
 uincat, & secum rapiat, & uenatorem canes. Ad eundem  
 modum ne uis animosa potens ac ualida, si concitata sit,  
 infirmam naturam ratiocinantem, aut rerum inexpertam  
 ignaramque secum trahat. Contrà uerò accidit, si robur na-  
 tiuum adsit, rerumque peritia. Tum enim animosam uim  
 imbecillam ratiocinans ualida superabit, quemadmodum  
 sessor fortis, ac expertus equum imbecillum. Quod si pa-  
 res uires sint, luctabuntur, atque perturbationes fient, sci-  
 licet iactantibus se opinionibus. Eiusmodi autem commo-  
 tiones aliæ in alijs cordis temperaturis fient: ὁργὴν γὰρ  
 καὶ δυντολμίαν καὶ ῥὴ πρὸς τὰς πράξεις ἀκονορ, καὶ ὁ θυδν-  
 μίαν, καὶ μανιώδη θρασύνειτα καὶ προπέτταρ τῆς καρδίας  
 θερμότης ἐργάζεται, hoc est, Iracundiam, confidentiam,  
 impigritatem, ac promptitudinem ad actiones, animi con-  
 citationem, ac ferocitatem furiosam, temeritatem & præ-  
 cipitationem cordis calor efficit: quò uerò maior fuerit,  
 eò perturbationes has maiores reddit: & quò minor, pla-  
 cidiores. Itaque mediocris caloris excessus, audaciam, &  
 impigritatem ad res agendas: magnus uerò, animi conci-  
 tationem & ferocitatem, furiosamque ac perditam temeri-  
 tatem parit. Contrarios uerò motus frigus generat: ut in  
 sequentibus docebitur. Animi porrò concitatio, que Græ-  
 cis dicitur



eis dicitur εὐτολμία, nobis confidentia, fit cūm ad adipi-  
 scendum magnam aliquod bonum, aut depellendum malum  
 animus mouetur: τολμήν enim unde deducta εὐτολμία est,  
 audere significat, & arduum quidpiam, ac graue in ani-  
 mum sibi inducere. Quod si fiat cūm ratione & iudicio  
 recto, fiducia siue fidentia, firmaq; animi opinio non teme-  
 re assentientis dicetur. Si uerò uehementius impellatur,  
 conciteturq; animus sine iudicio, ratione, ac consideratio-  
 ne, uitium est, quod confidentia dicitur: quæ si exuperet,  
 in furiosam temeritatem transit, hoc est, ut Galenus ait,  
 μακρὴ δὲ πρᾶσις. Ex fiducia uerò nascitur prompti-  
 tudo, & impigritas ad labores, & res agendas: quæ si cum  
 recta ratione, & iudicio suscipiuntur, in uitio nō sunt. Ex  
 confidentia uerò, & audacia nascitur impigritas ad impro-  
 bißimos quosque labores citra iudicij, rationisq; examen,  
 quam Galenus non simpliciter temeritatem, sed insanam,  
 furiosamq; temeritatē uocat, ὀξύθυμια interpretari pos-  
 sumus aut iræ acerbicatem, aut in iram præcipationem.  
 Significat enim ὀξύθυμος tam eum qui præceps est in irā  
 quā qui acerbē uehementerq; excandescit, & irascitur.  
 In priore significato usurpat Galenus in commentarijs in  
 epidemia Hippocratis, ad hunc modum. Εἴ τι λέγεται πε-  
 ρὶ τῶν ὀξύθυμων ἐπεὶ ὁ ἐναντιοτάτος φησὶ τοῖς θυμώδε-  
 σιν ὄντας. ἀνδρῶσι μὲν γὰρ εἰσὶν οἱ θυμώδεις καὶ παῖσιν ἀφρονη-  
 τικοῖς ἢ μικρῶν πραγμάτων μικροὶ θυχοὶ δὲ εἰσὶν οἱ ὀξύθυ-  
 μοι διότι ἢ γενναῖον ἢ τῶν ἀνδρῶν θυχὴς ἐκ ἔχουσιν ὥστε  
 καὶ οἱ ὀξύθυμοι θυχερότατοί τε ταῖς κρᾶσεσι, καὶ δυσδιαφόρη-  
 τοι γενήσονται. Quibus uerbis ostendit ὀξύθυμος καὶ θυ-  
 μώδεις inter se differre: quod hi fortes, animosiq; sint pro-  
 pter caloris copiam, illi uerò pusillo, atque deiecto animo,

quod



quod temperamento sint frigidiorē . Constat igitur eum  
 ὁξυδύμους præcipitis iræ homines , & iracundos , quiq;  
 prompti leui occasione irascuntur , intelligere : quales sunt  
 qui humido corde sunt citra caloris exuperantiam : ut po=  
 stea dicetur . Atque id maxime his accidit , qui rationis  
 sunt imbecillæ , siue calidioris cordis sint , siue minus cali=  
 di . Fœminæ enim etsi minus calidæ , quàm uiri sint , ira=  
 cundæ tamen , ac præcipitis iræ sunt : quales quos Hippo=  
 crates ὁξυδύμους uocat , esse credit Galenus . In eo autem  
 libro cui titulus est , corporis temperaturam animi mores  
 sequi , ὁξυδύμων pro homine uehementer iracundo , ac acer=  
 bæ iræ , ex sententia Hippocratis sumit . Eius uerba sunt :  
 Ἐκ σφοδρᾶς κινήσεως τῆ ἀρτηρίας ἐτεκμήρατο τὸν μανικὸν καὶ  
 ὁξυθυμὸν ἄνθρωπον ἐπεὶ διὰ τὴν πλῆθος τῆ ἐν τῇ καρδίᾳ θερ=  
 μασίας ἔτιω σφύξεσιν αἰδεῖται ἀρτηρία καὶ μανικὸς μὲν γὰρ καὶ  
 ὁξυδύμους τὴν πλῆθος τῆ θερμασίας ἐργάζεται νόσος δὲ καὶ  
 βαρεῖς καὶ δυσκινήτης ἢ τῆ κράσεως τοῦ χροῦς . Quibus uer=  
 bis facile intelligi potest ὁξυδύμους homines uehementer  
 iracundos , ac furiosis proximos significare , talesq; caloris  
 cordis exuperantia fieri , quæ & facile & uehementer ac=  
 ceditur : ὁξυθυμίαν igitur hic Galenus nō solum pro præ=  
 cipiti , sed & acerbæ , uehementiq; iracundia usurpat : quæ  
 non ob solam rationis imbecillitatem , sed & animosæ fa=  
 cultatis uehementiam fit : ut eius uerba indicant . Magno  
 enim caliditatis excessu , iræ acerbicatem : ac insanam te=  
 meritatem fieri docet .

Est autem his thorax hispidus , maximeque pe=  
 ctus , & uicinæ hypochondrijs partes .

Thoracem totā eam partem uocat Galenus , quæ utrin=  
 que costis circumscrip̃ta , in priore quidem parte ad pectus  
 & septum



Et septum transuersum, posteriore ad spinam tendit. In hoc pectus continetur, inter lacertos collocatum, Et à collo ad uentrem usque exporrectum. In medio thorace cor non solum secundum longum, sed Et latum ac profundum collocatum est. Itaque calorem suum diffundit antrorsum, retrorsum, sursum, deorsum, dextrorsum, ac sinistrorsum. Thorax igitur totus, præsertim autem pectus, quod cordi, Et magnis arterijs è directo respondet, uicinæ item hypochondrijs partes, omnium maxime hunc calorem sentiunt: proinde omnium densissimos pilos habent, cum calor materiam gignat, nempe fuliginosum excrementum unde piluli procreantur: ut ante diximus.

Magna autem ex parte corpus uniuersum calidum reddit calida cordis intemperies: nisi iecur uehementer obsistat. Paulò post autem totius corporis signa recensēbimus.

Cor, natiui fons est caloris, quem in uniuersum corpus per arterias tanquam riuulos quosdam diffundit. Itaque si ipsum uehementer calidum sit, reliquum corpus calidum esse necesse est, nisi iecur admodum obstiterit. Fieri enim potest ut cor calidum sit, iecur uerò frigidum: atque huius frigus, illius calorem mitigabit: quare corpus ipsum minus calidum sentietur, quàm pro caloris cordis ratione. Refrigeratur autem à iecore non solum cor, sed Et totum corpus, scilicet sanguine, spiritu, Et uapore frigidiorē, in cor à iecore, Et in arterias à uenis per communia earum oscilla transmissio. Angustissimas enim uenas, sensumq; ob exiguatē effugientes, maiores uenæ Et arteriæ habent, quibus sanguinē, uaporem, Et spiritū in se inuicem transmittunt, arteriæ quidem tenuiorem ac calidiore, uenæ autem



tem crassiores, minusq; calidum: atque mutua hæc transfusio per uenarum aperta oscilla in toto fit corpore. Si igitur iecur frigidius sit, sanguinem uaporem, & spiritum frigidiores generabit. Quare sanguinem & spiritum non solum in corde, sed & arterijs omnibus per corpus sparsis frigidiores efficiet, proinde & uniuersum corporis habitum, eò quidem magis, quò ipse frigidior extiterit: cuius notas paulò post recensebimus.

Quinetiam thoracis latitudo, caloris est nota, nisi hic etiam uehementer cerebrum obstiterit: quoniam ut plurimum spinæ medullæ magnitudo illi proportionem respondet. Tanta quidem uertebra- rum, quanta spinæ medulle, magnitudo est: proindeque & totius spinæ. Cum ea autem parte quæ dorso adhæret, thorax coniungitur, quemadmodum nauis cum carina: quocirca dorsum longitudine necessario æquabit, latitudinem uerò pro uertebra- rum ratione (cum ad crassitudinis earum proportionem conditus sit) habebit. Cum uerò cordis calor exuperans ex primo ortu flatu distendat, ac dilaret, ipsius calori proportionem respondebit. Quare si exiguum caput sit, thorax uerò latus, maximum caloris cordis est argumentum. Si uerò id magnum sit, thorax uerò paruus, cordis frigidioris maximeque propria nota est. Quò si capiti proportionem thorax respondeat, alijs notis cordis temperatura explicanda est, nullo ex thoracis magnitudine sumpto indicio.

Thorax cum ea spinæ parte, quam Græci μετόσφρενον, nos dorsum appellamus, iunctus est: non aliter atque nauis

cum



eum sua carina . A collo autem usque ad lumbos dorsum  
exporrectum est . Ex collo enim, dorso, lumbis, & osse sa-  
cro compacta spina est. Collum septem, dorsum duodecim,  
& lumbi quinque uertebras continent . Singulis dorfi uer-  
tebris utrinque singule costae respondent: quare thorax ne-  
cessario dorsum longitudine aequat: ex qua cordis caloris  
notas non sumit Galenus, sed ex latitudine, quam efficit  
materiae probae ac sequacis magnitudo, & caloris hanc ex-  
tendentis ac dilatantis exuperantia . Contra angustum  
& strictum materiae improbitas ac paucitas, calorisq; cor-  
dis penuria, hoc est natiua frigiditas : Materia autem, ex  
qua costae generantur, spinæ medulla est: quæ ortum à ce-  
rebro, maximeq; parte eius posteriore habet . Igitur si ce-  
rebri materia pauca sit, & uitiosa, spinæ medulla, ut quæ  
ab ipsa nascatur, nec multa nec proba esse potest. Sin mul-  
ta ac bona est, non necessario quidem, sed ut plurimum me-  
dulla proba ac multa erit . Ferè enim hæc cerebro pro-  
portionem respondet: cuius bonitatem ac magnitudinē osten-  
dunt capitis magnitudo & figura, ut prius docuimus. Non  
necessario, sed ut plurimum, spinæ medullam cum cerebro  
proportionem habere ante diximus . Fieri enim potest ut  
optime constituto cerebro, partes quæ ab ipso oriuntur,  
uitiosæ sint, ut oculis, nasus, & reliquæ . Quoniam uerò  
thorax costis compactus est, ac constructus, hæc si quidem  
longæ sint, latum: sin breues, angustum strictumq; thoracē  
efficiunt . Quoniam autem à uertebris nascuntur, tantæ  
ipsæ sunt, quantæ uertebræ . Et tantæ uertebræ, quanta  
ipsa spinæ medulla, quam cum cerebro proportionem hæ-  
bere modò dicebamus . Cum rursus costarum materiam,  
cordis calor extendit, ac dilatat, magis minusue pro sua  
magnitudine



magnitudine: si uehemens, ualidusq; is sit, multa q; ac proba materia, ex qua costae generantur, thorax necessario latus erit: si exiguus ac imbecillus, materia q; pauca ac contumax, angustus & pressus thorax erit. Si uero pauca materia sit, ea q; optima, calor uero magnus ac ualidus, latitudines quidem amplam habebit, sed minorem quam si eius materiae copia esset. Quod si calor cordis exiguus sit, materia multa ac contumax, latus thorax non erit, sed magis tamen quam si ea pauca ac male sequax: modo utrobique ad materiae proportionem esset, hoc est ubi minus materiae est, ibi minus caloris, & ubi plus materiae: plus caloris: sed uterque, ut dixi, calor debilius quam possit materiam probe extendere, ac dilatare. Igitur thorax pro uertebrae longitudine latus erit, uertebrae uero longae pro spinae medulla, & caloris magnitudine. Itaque capitis paruitas, & thoracis latitudo, exuperantis caloris: cordis est argumentum, ut qui modicam materiam in longas costas extenderit, ac dilatauerit. Exiguū enim caput magnum cerebrum continere non potest: nec ex paruo cerebro multa medulla gigni. Capitis uero magnitudo, & thoracis angustia, copiam quidem materiae significat, sed caloris frigiditatem hanc distendere ac dilatare nequeunt. Quod si thoraci caput proportionem respondeat, hoc est si caput magnum sit, & thorax latus: aut caput paruum, & thorax angustus, aut utrumque mediocre: cordis calor certo deprehendi non potest: ideo alijs notis is uestigandus est: quas ex pulsibus, respiratione alijsq; id genus sumendas esse ante docuimus.

In frigidiori cordis temperie pulsus sunt mediocribus minores, non tamen necessario tardiores

aut rae



aut rariores.

Cor, ut modò dicebamus, eò magis refrigerari cupit, quò ipsum calidius est: & minùs, quò frigidius. Refrigeratur autem respiratione, & artèriarum pulsu. Igitur si calidius sit, magnum, celerem ac frequentem tum pulsum tum respirationem efflagitat, quibus aër multus attrahitur, & multus fuliginosus halitus expellitur: his enim modis, ut antè docuimus, plurimùm cor refrigeratur. Si uerò frigidius sit, multa refrigeratione non eget: quare nec respiratione, nec pulsu magno celeri ac frequenti: quanquã tamen non necessariò pulsus raritas ac tarditas cordis frigiditatem comitatur. Nam si artèriæ, ut aliquando fit, minores sint, & spatium quod has capit, ita angustũ, ut quãtũ res efflagitat, dilatari nõ possint, pulsus minores efficiant, quàm possint refrigerando cordi sufficere: quare celeritate & frequentia cõpensando pulsus paruitas erit. Quòd si mediocris sit paruitas pulsus, & quæ cor satis refrigerare possit, celeritate et frequentia opus non erit: eam ob rem tardiores et rariores pulsus erunt. Quid pulsus minor, tardior & rarior sit, in commentarijs nostris in libros Galeni ad Glauconem docuimus.

Respiratio uerò, si quidem thorax tantò minor sit, quantò cordis frigus uehemẽtius, pulsibus proportionẽ respondebit. Sin maior, quàm pro cordis frigoris uehementia, non solũ minor, sed & tardior & rarior erit.

Si tanta, inquit, sit thoracis angustia, quantũ cordis est frigus, respiratio pulsui proportionẽ respõdebit. Quoniam enim in corde frigidiorẽ pulsus necessariò minor est, sed non necessariò tardior ac rarior, ut antè declara-

L tum



tum est: & respiratio in eodem temperamento necessario minor erit, sed non tamen necessario tardior & rarior. Nam ut arteriae parvae in angusto spatio contentae, tantum pulsum efficere non possunt, quantus refrigerando cordi sufficiat: ita nec respirationem quantam necessitas requirit, parvus pulmo in angusto thorace efficit. Proinde addita celeritas, ac frequentia est, quae quod ad id munus implendum deest, suppleat. At si pulmo maior sit, & thorax amplior quam pro cordis frigoris uehementia: spirationem non solum minorem, sed & tardio rem & rariorem mediocri efficiet. Minor enim ab amplo latoque thorace facta respiratio, maior esse potest, quam quae ab angusto moderata sit. Relata enim ad suum thoracem, minor est: ad angustum uero, maior. Magnus enim thorax inspiratu uno, quam angustus plus haurit aeris, & expiratu plus fuliginis expellit: proinde cor magis refrigerat: quare neque celeritatem neque frequentiam requirit. Itaque thorax maior quam pro cordis frigiditatis uehementia, naturam minorem tardio rem ac rariorem respirationem habet.

Tales natura timidi sunt, diffidentes, torpentes, & cunctatores.

*hinc timidi  
in aliquibus  
vires, melior  
ex nullo  
pimida, quae  
cunctatio  
hinc.*

Frigidi cordis notae sunt ἀσργησία, δειλία, ἀτολμία, ὀκνησία, ληθαργος, καὶ μεληντιμος. id est, irae uacuitas, quam lentitudinem latini uocant, timor, diffidentia, segnitie, torpor, oppositae quidem calidi cordis signis, de quibus supra abunde disputatum est. ἀσργητόν autem Aristoteles uocat qui irasci nesciat: hinc ἀσργησία, quam lentitudinem à latinitis uocari modo dicebamus, τῇ ὀργῇ id est iracundiae opposita est: quemadmodum δειλία τῇ θρασύτητι, hoc est timor audaciae. Timorē autē appellant metum mali appropinquantis:



pinquantis: audaciā uerò animum ad periculū paratum ci-  
 tra iudiciū. & τολμία & δαλία proxima esse uidetur, sed  
 hoc inter se differunt, quod δαλία metus sit impendentis  
 mali, & appropinquantis, & τολμία uerò diffidentia quæ-  
 dā rei siue assequende, siue fugiende, quasi desperatio, quæ  
 confidentiæ contraria est. δυνία metus quidā est consequē-  
 tis laboris, segnitiei & desidiā appellant: huic contrariū  
 est τὸ ἀκονίον πρὸς τὰς πράξεις, id est impigritas ad labo-  
 res subeundos, ut antè diximus. ἡ δὲ αἰσχυρία hoc loco nō pro-  
 cerebri affectu de quo suprà disputatum est, sumit Gale-  
 nus, sed pro tardo, ac torpente, cui iudicio meo ὀξύθυμος  
 opponi potest, id est qui concitato ac feroci animo est.  
 μέλλισμός cunctationem significat, ἀπὸ τῶ μέλλειν, quod  
 præter alia significata tardare, ac cūclari significat. hinc  
 μέλλιστος, id est cunctator, à præterito μέλλειν detracto  
 erementum formatur. Perspicuū igitur est hoc loco non le-  
 gendum esse & μέλλιστος, ut est in exemplaribus Germani-  
 cis, sed μέλλιστος: quod Galeni uerba libro secundo de tem-  
 peramentis confirmant. De eadem enim re ad hunc modū  
 scribit: ὡς αὐτὸς δὲ καὶ τῇ ψυχῇ μέσος ἀνισθῆναι ἐστὶ θρασύ-  
 τητος τε καὶ δαλίας, μέλλισμός τε καὶ προπέθεος. id est. Ad eū-  
 dem quoque modum animo medius omninò est audaciæ &  
 timoris, cunctationis & præcipitationis. Hæc igitur sunt  
 frigidi cordis signa, quorum causæ suprà sunt expositæ.

Et glabrum pectus habent,

Ut pilosum non solum pectus, sed & totum thoracem  
 cordis calor reddit: ita glabrum, frigus: ille enim sangui-  
 nem torret, ac urit, & fuliginem ex qua pilus nascitur,  
 procreat: hæc autem pituitosum humorem pilo generan-  
 do ineptam.



De exiguitate autem eius differere, ut antè dictum est, oportet.

Thoracis latitudinem cerebrum impedire potest. Nam si id paruum & imbecillum admodum sit, & spinæ medulla exigua, & imbecilla, thorax latus esse non potest, etiam si frigidum cor non sit, ob materiæ penuriam quam spinæ medulla suggerit.

Quemadmodum & de corporis uniuersî calore.

Nam quemadmodum calida cordis intemperies totum corpus calidum reddit, nisi iecoris frigus calori cordis obsistat, ita frigida frigidum, nisi eiusdè visceris calor impediat. Quod quemadmodum fiat, prius demonstratū est.

Siccus autem cor duriores pulsus efficit.

Ex corde sicco siccae nascuntur arteriæ: ex siccitate duritia, quæ pulsum durum reddit.

Et iram non præcipitem quidem, sed feram, ac implacabilem.

Quemadmodum ferrum, utpotè siccum & durum, tardè accenditur, & accensum non promptè extinguitur, diuq; calorem retinet: ita cor siccum non promptè excandescit: & ubi excanduit, non facile mitigatur: quare uehementius ac diutius concitatur: unde animus ferus, ac implacabilis redditur.

Vniuersumque corpus ut plurimum aridius, nisi iecur obstiterit.

Cordis siccitas cum toto corpore per arterias communicatur: ut antè diximus: quare ipsum exiccat, nisi iecoris humiditas impediat.

Humidioris cordis signa, pulsus molles.

Pulsus



Pulsus molles reddunt arteriæ humidae ac molles. Quæ admodum enim ex siccitate duritia, ita ex humiditate molities nascitur. Arteriæ igitur humidae et molles sunt, quia cor unde prodeunt, humidum est & molle.

Mores ad iram procliues, sed quæ facile pacari possit.

Mores, affectiones animi sunt nobiscum genitæ, quæ nos ad agendum proniores reddunt: à quibus (quoniā corporis temperamentū sequuntur, ut abundè Galenus docet in eo opere, cui titulus est, Animi mores corporis temperaturam sequi) cordis temperamenti signa sumuntur. Igitur qui humidum cor naturā habet, ingenio sunt ad irā procliui, sed quæ facile mitigetur: quoniā facilius immutatur humidum quàm siccum, ut aqua quàm ferrum: hinc fit ut pueri, & mulieres promptius excandescant, & facilius compefcantur.

Vniuersumque corpus humidius, nisi iecur repugnet.

Cordis humiditas eadē ratione humidū corpus efficit, quā siccū siccitas, calidū calor, & frigidū frigus: nisi iecur obliterit. quod qua ratione fiat, antè diximus. Hæc quidē de simplicium cordis temperaturarum notis.

In coniugatis uerò primis cordis qualitatibus intemperaturæ ad hunc modum habent. Calidi & sicci cordis pulsus duri sunt, magni, celeres, ac frequentes.

Explicatis simplicium cordis temperamētorum signis, ad compositorum notas transit: atque in primis calidi & sicci, quod pulsus durities, magnitudo, celeritas ac frequentia sequuntur. Durus autē pulsus fit ob arteriæ duritiam:

L iij duritia



duritia ob siccitatem, quam ab arido corde arteriæ nanci-  
scuntur. Magnos uerò, celeres, ac frequētes efficit calor  
uehementia, ob necessitatē, ut nuper diximus, fuisseq; in cō-  
mentarijs nostris in libros Galeni ad Glauconē docuimus.  
Porro autem celeriores ac frequētiore reddit calor sic-  
cus quā humidus, etiam si æquali distantia uterque à me-  
diocritate recedat. Siccus enim acrior est, ac uehementior,  
nec multum febrili dissimilis: humidus uerò blandior, mi-  
tiorq; est, & mediocri propinquior.

Et respirationes magnæ, celeres, ac frequentes:  
multoque magis celeritas ac frequentia maior sit,  
si thorax ad cordis proportionem auctus non sit.

Eadē ratione magnæ, celeres, ac crebræ respirationes  
sunt, quā pulsus, quibus omnino proportionē respondent;  
si thoracis latitudo, caloris cordis magnitudini respōdeat.  
Sin minor latitudo quā pro caloris uehementia sit, mi-  
nor quidē respiratio erit, sed celerior, ac frequētiore. Cum  
igitur thoracis latitudo, cordis calori respondet, tantum  
suo dilatatu thorax aëris accipit, quantus sufficit ad calo-  
ris uehementiā mitigandā: quare necessaria non est cele-  
ritas, & frequentia respirationis. Quod si angustior tho-  
rax sit, et cordis calor uehementior, respiratio minor erit  
quā refrigerando cordi sufficiat: quocirca celeritate, &  
frequentia cōpensabitur. Contrā si latior thorax sit quā  
pro caloris uehementia, respiratio quidē maior erit, sed nō  
celeris & frequens, ut ex antē dictis constare potest.

His autem maximè omnium pectus, ac hypo-  
chondria hirsuta sunt.

Omnium temperamentorum calidum & aridum maxi-  
mè humores torret, ac resiccant, fuliginosaq; in uasi ex-  
crementa



eremēta gignit, ex quibus pilos nasci antē docuimus. Cor igitur quod in medio thorace collocatum est, si calidum aridumq; sit, cum ipsum thoracem tum maxime pectus & hypochondria pilosa reddit.

Ad actiones uerò prompti sunt, animosi, celeres, tyrannicisq; moribus præditi. Erenim concitati animi sunt, ac implacabiles.

Calor, ut prius ostendimus, facile animosam uim ciet, mouetq; ad id promptè agendum, quod bonum esse ratio duxerit. Siccus quidem uehementiùs ac constantiùs: quare ad res agendas non solum promptum ac celerem, sed & constantem fortemq; animum reddit. Quod si plurimum utraque qualitas excesserit, nō solum concitata præcipitisq; iræ sunt, sed & acerbæ ac implacabilis, hoc tēperamento præditi, tyrannorumq; morē sæuiunt, ac crudelitatem exercent. (Sunt autem tyrannici mores crudeles, uiolenti, tetri, sæui, ac nefarij.) Accensus enim in sicco calor, acriùs pungit, ac uehementiùs urget: talisq; diu perseuerat: quoniam non facile restinguitur: ut ex antè dictis perspicuum est.

De corporis autem uniuersi temperamento, prætereà & de thoracis latitudine, ad eorum, quæ antè declarata sunt proportionē differere oportet.

Si cor calidum aridumq; sit, tale reliquum corpus erit, nisi iecoris frigus & humor repugnet. Et thorax latus erit, nisi cerebrum obsistat: quemadmodum ex antè dictis facile intelligi potest.

Si uerò humiditas unà cum calore uincat, minus hirsuti sunt, quàm hi de quibus antè meminimus: non minus uerò ad res agendas prompti.

L iij Nec



Nec uerò feroci sunt animo, sed tantum ad iram proni.

Quoniam humidum minus quam aridum torretur, ac uritur, parciolem gignende fuligini materiam suggerit. Quare minus hirsuti sunt, qui calido humidoque corde sunt, quam qui calido & sicco: siquidem ex fuliginoso recremento, ut saepe diximus, pili generantur. Non minus tamen ad actiones proni sunt, imò certè magis: quādo quod humidum est, facilius quam quod siccum, accenditur. Facilius quoque reslinguitur: quare pertinacis iræ non sunt, nec sæui, animique ferocis.

Pulsus aut molles sunt, magni, celeres, ac crebri.

Pulsus ideo molles dicuntur, quoniā arteriæ tactu molles sentiuntur, utpotè quæ humide sint. Ex humore enim mollities nascitur, quemadmodum ex siccitate duritia. Molles igitur arteriæ sunt, quod cor, ex quo ipsæ natæ sunt, est humidum. itaque magis dilatantur, ac contrahuntur: unde pulsus maiores efficiunt. nam caloris uehementia id efflagitat: quā ratione celeres, ac frequentes sunt, sed minus quam si cor calidum & siccum esset. In hoc enim minores sunt, sed frequentiores, ac celeriores, ut prius ostendimus. Magnitudinem enim frequentia, & celeritas compensat, quemadmodum frequentiam & celeritatem magnitudo, cum cor humidum & calidum est.

Et respiratio, si quidem thorax cum corde proportionem habeat, eandem quæ pulsibus inest, formam seruabit. Quod si minor is sit, tantò celerior, ac frequentior, quàm antè commemoratæ, respiratio erit, quantò thorax minor exriterit. Si uerò tempera-



rò temperamentum à mediocritate multum defle-  
ctat, præsertimq; ad humiditatem: præter ea, quæ  
suprà retulimus, morbos ex humorum corruptio-  
ne, ac putredine procreabit.

Notum ex antè dictis est, respirationem & pulsum in-  
ter se proportionem habere, si thorax tam latus fuerit,  
quanta est caloris uehementia. Tantum enim thoracis di-  
latatione aëris inspiratur, quantum ad cordis refrigera-  
tionem est necessarium. Quod si angustior thorax sit quàm  
caloris uehementia, eò celerior, ac frequentior erit, quò  
thorax minor, & cordis calor uehementior est. Cum enim  
respirationis magnitudine refrigerando cordis calori sa-  
tisfieri non potest, celeritas, & frequentia increfcit, quæ  
quod ex magnitudine deest, supplet. Quod si utriusque  
qualitatis maxime autem humiditatis, & excessus magnus  
sit, morbis ex humorum putredine, opportuna hæc tempe-  
ratura erit, cuiusmodi febres putres sunt, cum interpola-  
te, tum maxime continuæ: sanguis enim abundantia uapo-  
ris uias præcludit, quare disflari natiuus calor non potest:  
proinde in alienum mutatur. Calidum enim promptè alie-  
num calorem admittit, humidum uerò natiuum non facile  
seruat: unde putredo nascitur, & ex putredine febris, ut  
in commentarijs nostris in libros Galeni ad Glauconem a-  
bunde docuimus. Calidū autem & siccum corpus omnium  
maxime ignescit, transitq; in febrem: sed propter siccita-  
tem putredini minus obnoxium est quàm humidum. Igi-  
tur calida & humida intemperies putridis febribus maxi-  
mè obnoxia est: calida tantum diarijs, quæ etiam leui oc-  
casione in acutas, & hæcticas transeunt.

Et exspiratio inspiratione maior & celerior est,  
in pulsi-



in pulsibusque celeris contractio.

Expiratione thorax, & arteriæ submissione contractioneq; (quas diastolen & systolen Græci uocant) fumidum emittunt halitum: qui cum in calidis & humidis copiosius sit, magnam & celerem tum expirationem tum contractionem esse oportet: quocirca thoracem, & arterias multum contrahi oportet. Magnam dixi expirationem non solum ad mediocrem relatum, sed & ad inspirationem. Magis enim urget fuliginis abundantia, cuius gratia exspiratio, & contractio fit, quam caloris uehementia. In calida autem & sicca cordis temperie recrementa pauciora quidem sunt, sed magis usta, ac fuliginosa quam in calida & humida, ut antè docuimus: quare exspiratio & contractio quam in hac minor erit, nisi calor & acrimonia fuliginis expulsionem acceleret.

Humidioris uerò & frigidioris cordis temperamenti pulsus molles sunt.

Non solum molles sunt pulsus, sed & parui, tardi, ac rari. Molles enim eos efficit arteriæ humiditas ac mollieties, ut antè diximus. Parui autem, tardi ac rari sunt, quoniam exiguus cordis totiusque corporis calor multum refrigerari non postulat. Hac ratione respiratio quoque parua, tarda, ac rara erit.

Quatenus autem ad mores attinet: diffidentes, timidi, segnesque sunt.

Hoc est, ἀτολμοὶ καὶ δειλοὶ καὶ ὀκνηροὶ, quos Galenus εὐτόλμοις καὶ θυμικοῖς καὶ ἀθίνοις opponit, de quibus antè abundè disputatum est. Cum igitur εὐτόλμοι præfidenti animo sint, ἀτολμοὶ uiribus diffidētes erunt: θυμικοὶ autem animosi ac fortes, δειλοὶ timidi & ignaui. Contraria enim



ria enim fortitudini ignauia est: ἀνοιοι uerò seduli & impigri sunt, οὐνοιοι autem tardi & pigri. Quemadmodum igitur audaces, animosi & impigri calido sunt corde, ita diffidentes, timidi & pigri frigido. Calor enim facile, ac uehementer facultatem ciet: frigus nec facile nec uehementer, sed quod calor excitat, retundit.

Pectore glabro.

In frigido & humido corde sine pilis est pectus: hoc enim temperamentum sanguinem non torret, nec fuliginē gignit, quare nec pilum: ut antè monstratum est.

Et quemadmodum promptè non irascuntur, sic nec pertinacis sunt iræ.

Propensi ad iram non sunt qui frigidum, humidumq; cor habent. Si quando tamen eos irasci contingat, non diu iram retinent, nec uehementer concitantur, sed placidiùs mouentur, statimq; mitigantur. Frigus enim tardè accenditur: humor accensum calorem leniorem, ac placabiliore reddit, nec diu retinet. Quare qui humidum frigidumq; cor habent, hi neque ad iram proni sunt, nec si fortè irascuntur, hanc diu retinent: nec uehementer cōcitantur, nec exacerbantur: sed, quemadmodum diximus placidè mouentur.

Quæ uerò ad thoracem & uniuersum corpus attingunt, ea non aliter explicare oportet, quàm quæ priùs exposita sunt.

Thoracis latitudo, ut antè diximus, cordis calori proportionē respondet, nisi cerebrum obsistat: quemadmodum reliqui corporis calor, nisi iecur repugnet. Fieri enim potest ut cor calidum sit, cerebrum uerò exiguum, paruum, ac crasse, duræq; substantiæ, parumq; dilatanti facultati obtemperant



obtemperant. Similiter & spinæ medulla parua, & exigua esse potest: quod cum accidit, thorax angustior erit, quàm ut cordis calorem refrigerare possit. Contrà fieri potest ut cerebrum magnum sit, & spinæ medulla multa, cor uerò frigidum: quare thorax latior erit quàm cordis temperies requirat. Ad eundem modum iecur calidum, & cor frigidum: aut contrà iecur frigidum, & cor calidum esse contingit: unde corporis calor cordis calori non respondet. Nam tum corpus aut calidius, aut frigidius quàm pro cordis calore erit. Contraria enim iecoris temperies contrario cordis temperamento reluctatur, ut antè abundè monstratum est. Quòd si cerebrum non obsistat, thoracis latitudo cordis calori, & respiratio pulsui proportionem respondebit: quemadmodum si iecoris temperies, cordis temperamento respondeat, reliquum corpus cordis calori respondebit.

Frigidius autem ac aridius cor pulsus dueros, & paruos efficit: respirationem uerò ( siquidem thoracis exiguitas cum cordis frigore proportionem habeat ) pulsibus respondentem: sin is latior sit, raram ac tardam.

Duri pulsus fiunt: ut antè sæpe iam diximus, ob artèriarum siccitatem: parui autem tum ob duritiam, quæ liberè distendi, ac contrahi arterias non patitur: tum propter caloris exiguitatem, quæ nec fuliginosa recrementa parit, nec multum refrigerari desiderat: quare neque artèrie distensione eget, quæ aëris plurimum attrahat: neque contractionem, quæ fuliginosi halitus copiam emittat. Eadem ratione neque pulsus celeritatem, neque frequentiam requirit. Respiratio uerò, si quidem thoracis angustia,  
cordis



cordis frigori respondeat, cum pulsibus proportionem habebit. Rarior uero, ac tardior erit, si angustior thorax sit. Huius enim latitudo tantum aeris haurire potest, tantumque fuliginosae materiae emittere, quantum ad refrigerandum cordis calorem satis sit: quare neque celeritate neque frequentia eget: *σύμμετρον ἀναπνοῶν*, nō ut Leoniceus, moderatam respirationē, sed habentem cum pulsibus proportionem uertimus. Perspicuum enim est, respirationem in hoc temperamento non esse moderatā, sed paruam quemadmodum in calido magnam: & utranque proportionem cum pulsibus habere, si latitudo thoracis, cordis temperiei respondeat. Itaque eandem cum pulsibus rationem habet respiratio, si thoracis paruitas cordis frigiditati respondeat. Sin latior ipse sit, raram hanc, atque tardā efficiet. Nam eius magnitudo tantum aeris haurit, tantumque fuliginis emittit, ut frequentia & celeritate non egeat.

Hi omnium minimè iracundi sunt: coacti tamen aliqua occasione irasci, iram retinent.

Frigus non facile mouetur, praesertim cum siccitate iunctum. Si igitur frigidum & siccum accendatur, tenacius calorem retinet, quemadmodum antè diximus. Quemadmodum igitur qui frigido, siccoque corde sunt, tardè irascuntur, sic conceptam iram difficilius deponunt.

Glabro autem, ac depili omnium maximè sunt pectore.

Dubitari hoc loco potest, an omnium cordis temperamentorum frigidum, & siccum, ut Galenus autumat, glabrum pectus maximè reddat. Nam cum fuliginosa excrementa (quae quidem generantis pilis materiam suggerunt) ex crasso potius quam liquido humore nascentur, sicca & frigida



frigida temperies, quàm frigida & humida, pectus aut magis, aut saltem non minùs pilosum reddet, si æquale utrobique sit frigus. Ex crassa enim materia, si uratur, quàm tenui, plus fuliginis relinquitur: ex qua, ut modò dicebamus, pilus procreatur. Quòd si neutra uratur, ex neutra fuligo generatur, proinde nec pilus: quare non magis humida quàm sicca cordis temperatura, modò utraque æqualiter frigida sit, pectus pilis replebit, sed utraque glabrum reddet. Vt autem dubitationem hanc tollamus, reuocanda in memoriam sunt quæ paulò antè de pilorum origine docuimus: hos enim ex fuliginosa materia generari diximus, fuliginem autem ex crasso humore retorrido: torreri uerò à calore natiuo uehementiùs urente. Itaque qui calido, & sicco temperamento sunt, hirsuti magis sunt. Sed nec id ad pili generationem sufficit. Nam in corpore gigni fuligo potest, quæ nisi ad cutim feratur, pilum non procreabit. Exire ad cutem non potest, nisi uirtus quæ foras hanc propellit, ualida sit, & uias per quas exeat fuligo, suo impulsu fecerit. Vbi igitur in corpore iam genita fuligo est, & uirtus potenter pellit, cutis si dura non sit, facile impulsæ fuligini cedit: atque non magno negotio format meatus: qui, nisi mollior cutis sit, permanent. Nam si mollior sit, ita ut in se concidat, ac coalescat, non permanent meatus. Tempore uerò durescit, atque sic uiae fiunt, & permanent, pilusq; generatur, ut antè dictum est. Quòd si nec calor adurens, nec materia commoda adsit, fuligo generari non poterit, proinde nec pilus. At si materia adsit, sed desit calor, qui hanc adurat: ne sic quidem pili materia generatur. Quòd si generetur meatus uerò per quos hæc transeat, non adsint, procreari pilus non poterit. Igitur  
frigiditas



frigiditas omnino inepta est ad pilum producendum, ut quæ nec materiã pili generet, nec vias molliatur per quas ipsa exeat. His ita constitutis, disquirendum est an sicca & frigida quàm humida & frigida temperies minùs apta sit ad pilum generandum. In utraque exiguus est ex hypothesis calor, qui siccam materiam, utpotè minùs idoneam in fumum & fuliginem minùs resolvere potest, humidam uerò tanquàm magis idoneam potest. Rursus siccam cutem, ac duram forare minùs potest, in eaq; meatus efficere: humidam uerò materiam faciliùs in fumum, & uaporem resoluit: & cutem mollem minore negotio penetrat, & tandem assiduitate perforat. Igitur frigida & sicca cordis temperies ineptior est ad pili procreationem, quàm frigida, & humida. Neque enim tam exiguus calor esse potest, qui materiam humidam non resoluat, & mollem cutem non perforet: quod maiori negotio in sicco temperamento fit.

De thoracis autem paruitate, & totius corporis frigore, eodem modo differendum est.

Quemadmodum in alijs temperamentis thorax latior, uel angustior pro cordis calore, uel frigore fit, ita in hoc temperamento, nisi cerebrum repugnet. Vniuersum quoque corpus ad cordis temperiem temperatum est, nisi iecur obsistat. Itaque si cor frigidum sit, & thorax angustus, uniuersa corporis habitudo frigida erit: ut ex antè commemoratis perspicuum esse potest.

Vbi unum cõmune in omnibus quæ dicta sunt, memorauerimus: nẽpe nos de moribus tam in hoc quàm in alio opere ad temperamẽti cognitionem proditis, non de bonis prauisque ex philosophia comparatis



comparatis, sed unicuique; congenitis, uerba fecisse.

Mores sunt animi uel affectiones nobiscum genitæ, quæ nos ad agendum proniores reddunt, ut antè diximus: uel habitus agendi consuetudine parti. Hi ex educatione præceptisq; philosophiæ oriuntur: ille ex primo ortu. Habitus natiuam temperiem non ostendunt: sed affectiones nobis ingenitæ: corporis enim temperiem sequuntur, ut antè diximus. Possunt igitur qui optimis moribus naturâ præditi sunt, mala educatione ac institutione pessimi fieri. Et contrà qui ad prauos mores nati sunt, optimi, optima institutione, ac educatione. In hac igitur tota de cordis temperamentis disputatione, de moribus non his quos consuetudine comparauimus, sed naturâ congenitis, uerba fecit Galenus.

Iecoris calidioris notæ: uenarum latitudo.

Caloris proprium munus est dilatare, ac distendere sequacem ac obedientiam materiam, quemadmodum antè diximus. Latitudo igitur uenarum non solum iecoris sed & partium quas alunt, calorem significat: quales oculorū uenæ sunt, quæ ut antè declaratum est, calorem earū partium significant.

Flaua bilis uberior, & in ætatis uigore, atra.

Ex sanguinis feruore flaua, ex uisione atra bilis, non solum in iecore, sed & in toto genere uenoso procreatur: quare eius redundantia, earum partium caloris est notæ: qui si augeatur, non solum flauam, sed & atram bilem pariēt. Augetur autem in florente ætate, in qua sanguis torretur, ac uritur: proinde atræ bilis copia aceruatur.

Calidior ipsis sanguis est, ob idque corpus uniuersum, nisi cor repugnet.

Iecur



Iecur talem procreat sanguinem, quale ipsum est. Si igitur id calidum sit, sanguis quem gignit, calidus erit, quò cum alatur uniuersum corpus, calidū quoque ipsum erit: nisi cibus quò nutrimur, frigidus & humidus sit. ex eo enim genitus sanguis, frigidus & humidus est, nisi cordis frigus iecoris calorem impediat. Non enim aliter cor per arterias quàm iecur per uenas uim suā in uniuersum corpus transfundit.

Hirsuta hypochondria sunt, ac uenter.

Ex his quæ suprā diximus, satis intelligi potest hypochondrium, & uentrem hirsutum esse, si iecur calidū sit. Materiā enim ex qua pilus generatur, calor generat.

Frigidioris autem, uenarum angustia, uberior pituita: sanguis, uniuersi quæ corporis habitus, frigidior, nisi à corde calefiat. Glabra hypochondria sunt, ac uenter.

Contrariorum iecoris temperamentorum contrariæ sunt notæ. Quemadmodum enim calor uenas dilatat, fluctuq; distendit, sanguinem ac uniuersum corporis habitum calfacit, bilem gignit, pilumq; in hypochondrio & uentre procreat: ita frigus uenas angustas efficit, refrigerat uniuersum corporis habitum, & pituitam gignit: piloq; procreando inepta est. Adde quòd concoctioni, proindeq; sanguinis generationi parum aptum frigus est.

Siccioris uerò, sanguis crassior, ac paucior, uenæ duriores, uniuersus corporis habitus aridior.

Siccitas tenuem humorem absument: sanguinem igitur crassiorem, ac pauciozem efficit, & uenas duriores, uniuersumq; corporis habitum.

Humidioris: sanguis quidem uberior ac humi-

M dior



dior: uenæ molliores: quemadmodum uniuersum corpus: nisi cor repugnet.

Humor ad concoctionem, proindeque sanguinis procreationem efficacior est, quam siccitas. Præterea tantum abest, ut humorem absumat, ut etiam conseruet. Molles igitur non solum uenas, sed & totum corpus reddit, nisi cordis siccitas obsistat.

Calidioris uerò simul & aridioris iecoris signa sunt: hypochondria hirsutissima, sanguis crassior & siccior, flaua bilis plurima, & in ætatis uigore atra: uenæ amplæ, ac duræ sunt: quemadmodum & uniuersum corpus.

Calor dilatat, ut diximus: cum siccitate autem iunctus, uehementer calfacit, resoluit, absumitque, ac torret humorem, siccaturque, ac durat. Qui igitur iecoris sunt calidioris & siccioris, hypochondria hirsutissima habent, ob fuliginis, quæ eiusmodi temperamentum gignit, copiam. Sanguis quoque in his retorridus est, crassus ac paucus, ut ex quo resolutus sit tenuis humor: hac quoque ratione plurima bili, flaua quidem in iuuentute, inclinante uerò ætate atra eorum corpus reducat. Ex sanguinis enim feruore flaua, ex uisione atra bilis gignitur. Cæterum eiusmodi nature uenas amplas habent, non simpliciter, sed quantum siccitas ipsa permittit. Minus enim latæ sunt quam in calido & humido iecoris temperamento: proinde & sanguinis minus continent, ut mox dicemus. Ex siccitate duritia nascitur, non solum uenarum, sed & uniuersi corporis. Resiccatur autem tum proprie à simili qualitate, tum resolutio humore. Plurima igitur ante uigoris ætatem bile flaua abundat: post hanc uerò atra, scilicet calore sanguinem adurentem. Exem-



te. Exēplaria græca quotquot uidimus, αἷμα παχύτερον =  
 τε αἷμα καὶ ξηρότερον habent: Aëtius autē ὀλιγώτερον, quo=  
 modo uetus interpres legisse uidetur. Crassio rem enim, &  
 paucio rem sanguinem uertit. Nos uerò ξηρότερον legendū  
 esse putamus, non ὀλιγώτερον. Multū enim sanguinem  
 ample uenæ continent: nisi quis hanc temperaturam cum  
 calida & humida conferat, quæ sanguinem uberio=  
 rem habet.

Calor enim qui ex corde prodit, frigus quod  
 ex iecore proficiscitur, uincere potest, quemadmo=  
 dū frigus calorem.

Quoniam antē Galenus docuit uniuersum corporis ha=  
 bitum sequi cordis temperamentum, si non contraria ieco=  
 ris temperies obslet, & iecoris temperamentum, nisi cor=  
 dis temperies obsistat: nunc ostendit quæ utriusque uisce=  
 ris qualitates magis minus uel uincant suas cōtrarias exu=  
 perantias, & quæ magis minus uel contrarijs repugnent,  
 ac obsistant. Atque in primis à calore & frigore quæ à  
 corde manant, calorem & frigus quæ à iecore profluunt,  
 superari posse scribit. Nam qui à corde prodit calor, uni=  
 uersum corporis habitum calidum reddit: etiam si quod à  
 iecore manat frigus, renitatur. Et quod ab eodem corde  
 proficiscitur frigus, hoc est caloris exiguitas (non enim  
 cor tam frigidum esse potest, ut qualitatū mediocritatē  
 excedat) uniuersum corpus frigidum efficit, etiam repu=  
 gnante qui à iecore uenit calore. Sed certē ex hoc oriri du=  
 bitatio potest, an cor calidum aut frigidum, corpus in con=  
 trarium mutare possit, iecur uerò nō possit: cū paribus  
 uiribus pugnent. Nam antē dictarum contrariarum quali=  
 tatum exuperantiam parem esse ponimus: quare neutra



harum alteram uincere potest secundum Aristotelis sententiam, sed par lucta esse debet. Cæterum repugnare author sibi ipse uidetur, cum antè sæpe dixerit cordis calorem calidum, & frigus frigidum corpus totum efficere, ubi iecoris temperies non obsisteret: quibus uerbis constat iecur suo frigore cordis calorem, & calore frigus impedire posse quò minus calidum aut frigidum corporis habitum efficiat. Vt dubium hoc diluamus, scire licet cor omnium partium corporis calidissimum esse, non solum facultate, sed et re ipsa: ab ipsoque reliquas partes, quæ tantum facultate calidæ, aut frigidæ sunt, calefieri: ita ut si cor calidum in præsentia esset, protinus totum corpus calefaceret, quod in febribus contingit: quæadmodum si id frigidum esset, totum corporis habitum refrigeraret. Sanguis enim, & spiritus calorem à calido corde suscipit: calidi sanguinis contactu & spiritus ab ipso profluentis reliquum corpus calefit. Ad eundem modum si cor frigidum sit, sanguis quoque & spiritus qui ab eo profluit, frigidus erit, proinde uniuersus corporis habitus frigidus. Transfunditur enim is per uenas, & arterias in corpus uniuersum. Cum igitur natiui, ut diximus, caloris fons cor sit, indefinenterque sanguinem & spiritum in corpus transmittat, hi si calidi sint, calidum: si frigidi, frigidum corpus efficiunt, tantum quidem, quantum hi calidi uel frigidi sunt. Tam frigidi autem aut calidi sunt, quam cor à quo ipsi manant, calidum aut frigidum est. Quoniam igitur sanguis calorem suscipit à corde, non plus is calefieri potest, quam cor ipsum permittit. Siue igitur id calidius sit, siue frigidius, hoc est minus calidum, ut antè exposuimus, semper contrariam sanguinis temperiem superabit: proindeque corporis habitum sibi similem efficiet:



ciet: nisi forte (quod rarò accidit) iecoris calor uehemens hunc calfaciat. Nam tum frigori quod à corde manat, hic obsistere potest, quemadmodum antè sæpe dictum est.

Siccitatem uerò cor humidius in contrariū mutare non potest.

Quemadmodum calorem naturalium actionum opificem cor uniuerso corpori distribuit, ita iecur sanguinem, ex quo particule corporis omnes aluntur, ac augentur. quem si sicciorem crassioremq; generarit, totius corporis habitū sicciore esse oportebit, ac densiorem: neque cordis humiditas hunc in contrarium mutare poterit. Tam humidum enim cor esse non potest, utpotè quod naturā admodum siccum sit, ut siccitatem quæ à iecore proficiscitur, uincere possit. Quantumlibet enim à suo natiuo temperamento, nempe uehementer calido & sicco recesserit, nunquā tamen quatuor qualitatū mediocritatē excedet. Quare cum humidum id aut frigidum dicimus, ad sui generis temperamentū referre, ut modò dicebamus, oportet. Adde etiā quòd magis renititur quàm humiditas: quemadmodum calor potentiùs agit quàm frigus.

In harum autem qualitarum medio, iecoris humiditas consistit, utpotè quæ magis à cordis siccitate uincatur, quàm siccitas ab humiditate, sed minùs tamen quàm calor, atque etiam longè minùs quàm frigus. Ipsa enim omnium iecoris qualitatū facillimè superatur.

Mediam sortitur naturam inter alias tres iecoris qualitates humiditas. Promptiùs enim hęc cordis siccitas uincit, quàm ipsa cordis siccitatem. Nam cor, ut modò dicebamus, naturā persiccum est: cuius si iussu auctior sit siccitas,



tas, potentiùs exiccat quàm contraria iecoris qualitas hu-  
melet: quare promptiùs cordis siccitas iecoris humida-  
tē uincet, quàm contrā iecoris humiditas cordis siccitatē.  
Ceterum eadem iecoris humiditas minùs superatur à cor-  
dis siccitate, quàm eius calor à cordis frigore. Nam cor-  
dis siccitas etsi humiditate iecoris potētior sit, inualidiùs  
tamē hanc uincit, quàm cordis frigus iecoris calorē. Oſte-  
sum enim priùs est, cordis frigus nihil aliud esse quàm  
exiguum calorem, sed qui non solùm facultate, sed & re  
ipsa calfaciat reliquas corporis partes: quæ ex se quidem  
partim calidæ, partim frigidæ sunt, idq; tantum faculta-  
te: re ipsa uerò ex accidente, scilicet accepto à corde ca-  
lore: qui quantus est, tantum, ut diximus, calfacit. Itaque  
mirum uideri non debet si cordis frigus, hoc est exiguus  
calor, potentiùs iecoris calorem uincat, quàm eius siccitas  
iecoris humiditatem. Atque etiam longē minùs iecoris hu-  
miditas à cordis siccitate superatur, quàm eius frigus à  
cordis calore: imò facillimè ex omnibus iecoris qualitati-  
bus frigus à sibi cōtrario cordis calore uincitur. Siquidē  
hic, ut modò dicebamus, maximus ac potentissimus est,  
cuius ui & assiduo affluxu uniuersus corporis habi-  
tus calefit.

Constat igitur, quòd in idem conspirantibus  
utriusque principij temperamentis, corpus: totum  
pro illarum uiribus omninò afficietur: cuius notas  
pòst explicabimus.

Si altera tantum qualitatum iecoris, uel cordis contra-  
ria, altera etiam repugnante obsistenteq;, uniuersum cor-  
poris habitum, ut modò dicebatur, immutare, ac sibi simi-  
lem efficere possit, ut (uerbi gratiā) calor calidū repugnan-  
te frigo=



te frigore, & siccitas siccum reluclante humiditate: longe magis eundem immutabunt conspirantia in idem utriusque uisceris temperamenta, quæ reliquæ corporis partes sequuntur. Iecur enim materiã quã aluntur, ministrat: cor uerò calorem suggerit, qui materiam hanc dispenset. Qualia igitur hæc duo uiscera fuerint, tale omnino corpus totum erit: cuius notæ deinceps dicentur.

Humidius autem simul & calidius iecur minus quàm calidius & aridius hirsuta reddit hypochondria.

Ex his quæ ante declarat sunt, satis patere potest hypochondria minus hirsuta esse in calido & humido iecore, quàm calido & arido: quoniã calor cum siccitate iunctus uehementior est, magisq; deurit: proinde uberiores fuliginosorum recrementorum uim, ex quibus pili nascuntur, gignit. Cum humiditate uerò mitior est calor, minusq; humorem torret: quare pauciorẽ fuliginem parit.

Plurimum uerò sanguinis gignit, magnasque uenas efficit, & corporis habitum humidiores ac calidiores, nisi cor repugnet.

Calor, qualitatium omnium efficacissimus est, solusq; immutandi cibi, ac coquendi rationem obtinet. In uentre enim succum quem chylon Græci uocant, in iecore uerò sanguinem efficit, qui ad corporis alimoniam in uenas transmittitur. Hanc caloris actionem humor iuuat. Nam caloris contactu, ac mistione cum cibo, concoctio fit. Contactum uerò ac commistionem commodiorem reddit humor, ut sensus ipse testis est. Si quæ igitur miscentur, liquida sunt ac humida, facilius coquuntur. Itaque si tam calor quàm cibus humidus sit, proba fiet mistio atque

M iij concoctio.



concoctio . Hinc constat cibum humidum facile , siccum  
agrè à uentre confici : & pueros , aliosq; quibus caloris  
substantia humidior est , melius non solum coquere , sed &  
apponere , glutinare , nutrire , dilatare ac augere cor=  
pus . His ita habentibus , constat iecur humidum san=  
guinis plurimum generare . Calor enim multus cibum  
in sanguinem mutat , maxime si cum humiditate con=  
iunctus sit , qui non solum coctionem ( ut diximus ) iu=  
uat , sed & sanguinis à calore confecti resolutionem ac  
dissipationem impedit . Quare necessario iecur calidum  
& humidum sanguinis copiam procreabit : atque uniuer=  
sum corporis habitum calidiorem ac humidorem reddet ,  
nisi cordis siccitas obsliterit : quæ , ut diximus , iecoris hu=  
miditatem superat . Venas quoque magnas efficiet . Calor  
enim sua ui dilatat , & humiditas calori dilatanti pa=  
ret . Atque hæc quidem notæ sunt ubi modicè utraque  
qualitas exuperat .

Si uerò utraque qualitas naturalem modum ue=  
hementer exuperet , morbo ex putredine , humo=  
rumque uitio corpus promptè corripietur . Atque  
etiam magis , si aucta sit humiditas , non multum ue=  
rò calor : contra uerò si parum quidem aucta sit  
humiditas , plurimum uerò calor , humorum uitio  
minimè laborat .

Quemadmodum ex immodico cordis calore & humo=  
re febris alijq; ex humorum uitio morbi nascuntur , ita  
ex iecoris intemperie calida & humida : ut quæ omnium  
maximè corruptioni , & putredini sit obnoxia : præfer=  
tim si humiditas calorem exuperet . Facile enim nati=  
uus calor in humido dissipatur , & alienus immittitur :  
quod



quod nihil aliud est quam putrescere : uti abunde in commentarijs nostris in libros de curandi ratione ad Glauconem docuimus . At si calor maior sit, humiditas uero minor, affectus ex humorum uitio non gignentur . Siquidem calor natiuus maior sese aduersus alienum melius tuetur: in humiditate quoque minore minus dissoluitur.

Humidius autem, ac frigidius iecur glabra habet hypochondria: magisque pituitosum sanguinem gignit, unà cum uenarum angustia . Vniuersum corpus sibi simile reddit: nisi cor in contrariū mutet.

Facile intelligere poteris quā ratione uenas angustas, & nuda pilis hypochondria efficiat iecoris frigus, & humiditas, si quæ de pilorum generatione, & uenarum dilatione prius diximus, memineris . Quod autem pituitosum crudumq; sanguinem gignat caloris imbecillitas, nemo arbitratur ignorat, qui uim caloris norit . Immodicus enim eliquat, torret, ac urit: debilis cruditatem parit: mediocris autem probe concoquit, ac maturat . Si autem exiguus sit simul & humidus, misceri quidem cum re alteranda poterit, sed minus quam si ualidus esset . Nam quò uehementior est, eò facilius penetrat, ac meatus subit: præsertim si eius substantia tenuis sit . Quò uero imbecillior, eò minus id efficit: sed esto misceatur cum re alteranda, parum tamen ob imbecillitatem immutabit: proinde sanguinem semicoctum, hoc est crudum, & pituitosum efficiet: unde uniuersus corporis habitus frigidior, ac humidior erit.

Frigidius autem & aridius iecur paulum sanguinis gignit: angustasque uenas efficit, & hypochondria glabra reddit, nisi & hîc cor, quoque uicerit.

Frigida & sicca iecoris intemperies ad naturæ opera  
omnium



omnium ineptissima est: ideo omnium pessime concoquit, apponit, glutinat, & nutrit, dilatat, & auget. Siccitas enim contactum, & missionem caloris cum re immutanda remoratur: frigus uero, hoc est caloris imbecillitas, immutationem, ac concoctionem: ut ex his, quae ante diximus, constare potest. Qui igitur frigido siccoque sunt iecore, omnium minimū sanguinis habent, uenas angustissimas, & nudissima pilis hypochondria.

Testium temperamentum calidum quidem in uenerem pronum est.

Natura hominem, ut Galenus scribit, esse immortalem (si fieri potuisset) optasset: sed cum per caducā fluxamque materiam, nimirum ex elementis contrariis constantem, non liceret, generis immortalitatem excogitauit. Gignendi enim ac concipiendi instrumenta condidit, quibus uinquantam ingenuit, quā sui similem procrearet. His igitur instrumentis ingens ueneris desiderium, ac ineffabile uoluptatem adiunxit: atque etiam efficiendae, elaborandaeque materiae unde gigneretur, facultatem tribuit. Materiam in uterum concipientem, coniectam, atque alimentum ex concipientis corpore nata, in uarias partes digestit, nempe pedes, manus, caput, uentrem &c. Quae formam figuramque idoneam nata, uitam assumit, atque tandem in lucē editur. Instrumenta autem generationis, uasa sunt quae à semine Graeci spermatica dicunt, testes, & pudendum. In uasis sanguis in semen primum mutatur: in testibus elaboratur, ac perficitur: & in ueneris opere per pudēdi meatum in mulieris uterum immittitur. Vtriusque enim partitis confrictu sensus titillatur, & ad seminis spiritusque excretionem genitales partes cum summa suauitate excitantur: atque



tur: atque sic in mulieris uterum per uiri genitale ex testibus excutitur. Confricari autem eiusmodi partes non possunt, nisi rigidum durumque genitale sit, minimeque flexibile. Tale autem sit, neruo eius cauo, qui ab ossium pubis copulis ortum habet, spiritu impleto, quem à corde per arterias recipit, ut Galenus docet. Venas enim, & arterias habet pro sui magnitudine amplas, in quibus uapor generatur ad eius etiam arrectionem. Eiusmodi autem uenae & arteriae à magna uena & arteria qua parte in crura sparguntur, ortum habent. Appetitrix facultas à iecore prodit: spiritus & calor à corde in genitale transfunditur. Porro autem uasa originem habent, dextrum quidem à uena caua & magna arteria quae secundum dorsum extant sub emulgentibus: quare purior ac syncerior sanguis, & spiritus per eas defertur ad dextrum uas, & ab eo ad testem eiusdem partis. Sinistrum uero ab emulgente sinistra & arteriae ramo qui ad renem sinistrum fertur. Ab ea quae ab emulgente proficiscitur, ramus nascitur qui ad dextram partem mittitur. Per hunc exiguam serosi humoris portionem ea pars accipit, ad utilitatem, quam mox docebimus. Sanguinem igitur qui ad uas & testem fertur sinistrum, impurum, excrementosum, liquidum, serosum natura esse uoluit, ut sinistra frigidior esset, & ad foeminarum procreationem aptior: nam & foeminas procreari ad generis conseruationem oportebat. Ex dilutiore enim sanguine foeminae generantur, & crassiore mares. Praeterea acriorē fecit eiusmodi sanguinem, ut pruritus moueret, unde ueneris desiderium nascitur. Dum enim hic incaluit, genitales partes titillat, ac pruritū mouet, ad excretionemque excitat seminis, quod suo motu maximam uoluptatem



luptatem afferat, quàm geminat spiritus calidi copia, dum exire gliscit. Ex his patet geniturā quò calidior acriorq; fuerit, atque etiam uberior, eò magis genitales partes titillare, pruritumq; mouere, proindeq; in excretionē maiorem uoluptatem afferre: quemadmodum & spiritum quò calidior uberiorq; fuerit. Facit ad hanc uoluptatem efficiendam genitalium partium sentiendi præstantia. Eximio enim sensu à natura præditæ sunt, unde & ualidissima expultrix facultas est: quæ quò potentiùs ac celerius mouet, eò maiore uoluptate afficit. Atque hæc masculo & foeminae communia sunt. Præter hanc autem uoluptatem foemina utero tum attrahente sugenteq;, tum concipiente uirile semen, mirè delectatur. Salaciores igitur sunt, ac in uenerem proniores, qui calidos habent testes: quoniam calidam acremq; genituram titillantem, eamq; non paucam conficiunt: unde salacitas procliuitasq; in uenerē nascitur. Mares procreat, & foecunda est.

Sexu mas & foemina distinguuntur. Sexū ἀπὸ τῆς ἑξέως dici uolunt quòd is habitus sit, ac forma quā masculus & foemina differt: hanc sexus discretionem efficit formatrix facultas, quæ calore natiuo tanquam instrumento utitur, ut mox dicemus. Hæc diuina quædam uis est, genitis rebus ab illo summo prudentissimoq; opifice, ac conditore Deo immissa, quæ non solum formam, figuramq; illis pro usu cui quæque dicata est, commodam tribuit, sed & eas pulcherrimo ordine collocat, ac certo numero iustaq; magnitudine condit. Atque ut semel dicam, omnia optimè, relictissimeq; pro sua cuiusque dignitate efficit, cum in ceteris rebus, tum maximè in homine, in cuius constitutione nihil prorsus uacat, nihil deficit: imò nihil est, quod boni alii  
cuius



cuius gratiâ cum summo decore factum non sit. Formatrix hæc facultas utitur natura, hoc est calore naturali, alijsq; qualitatibus, tanquam primario instrumento, cuius munus est res diuersi generis disiungere, & eiusdem generis coniungere: ut author est Aristoteles. Hic igitur corporis nostri partes dissimiles dissociat, ut osseas à neruosis, neruosas à carnosis, & reliquas pari modo. Contra uero similes cogit, ut osseas cum osseis, carnosas cum carnosis, &c. Formatrix uero facultas formam, situm, magnitudinem, & numerum illis tribuit, sed interim naturâ materiam ad id commodam efficiente, eamq; distendente, & propellente quò formatrix facultas statuerit. Hæc igitur naturali calore alijsq; qualitatibus adiûta, materiam nacla obtemperantem, ac sufficientem, formam, situm, & magnitudinem commodam efficit, illamq; in totidem numero partes digerit, quot ad rectè probeq; exercendum munus institutum requiruntur. Contra si cum imbecillitate naturâ materia cõtumax sit, formationis principium tardius admittet, & ad finem perfectionemq; imbecillius perueniet, ita ut foras propelli, promiq; non possint, quæ alioqui eò peruenissent: quales externæ partes sunt, ut manus, crura digiti: quæ interdum breuiora curtioraq; sunt, quàm ut suo officio probè fungi possint. Ex genituali igitur semine calidiore, beneq; sequaci foetum probè commodeq; hæc uirtus formabit ( præsertim si qui hoc concepit uterus, calidus, robustusq; sit ) & genitales partes foras promet: quod nihil aliud est quàm mares generare. Porro autem calidum semen, calida genitalium temperies, præsertim testium, gignit: quorum munus esse elaborandi seminis antè diximus. Calida igitur eorum temperies, masculorum est procreatrix



procreatrix: quoniam fecundum semen generat, quodq;  
formationem facile admittit.

Pilisque genitalia, & quæ circum ea sunt partes,  
celeriter replet.

Ex his quæ de cordis, & iecoris calida temperie supra  
retulimus, perspicua hæc sunt: quare superuacuum foret  
ea rursus demonstrare.

Frigidius uerò contraria efficit.

Hoc est, aptum ueneri non est, infecundum est: & si  
quando generat, foeminas potius quam mares gignit. Gla-  
bras genitales partes habet. Hæ enim sunt frigoris te-  
stium notæ. Frigidam enim genituram temperamentum  
hoc procreat, ideoq; parum acrem, parumq; titillantem, et  
uenerem cientem: quare salaces hi non sunt qui frigidos  
habent testes. Quod si quando genituram hanc uterus  
concipit & retinet, foeminam potius quam masculum for-  
mat: frigus enim formationi reluctatur, nec foras promit  
testes: & si quando mare, generentur, hi morbos, aut non  
uitales nascuntur. Nam male temperati conformatiq; sunt.  
Ineptissimum enim est ad omnem naturæ actionem frigus:  
ut antè docuimus. Quod autem genitales partes, & quæ  
circum eas sunt, pilis nudet frigida testium intemperies,  
satis ex antè dictis constat:

Humidum multā humidamque geniturā parit.

Humor, ut antè diximus, omnem concoctionem iuuat,  
non resoluit, sed conseruat.

Siccum uerò paucam & mediocriter crassam  
procreat.

Siccitas tenuē humorē tantum exiccat, nō etiā resoluit:  
ideo mediocriter crassam genituram efficit, ac paucam.

Craſsiſſimam



Craſsiſſimam uerò ac foecundiſſimam calidiùs ac ſiccitiùs.

Siccitas per ſe, ut antè diximus, exiccat: calor uerò per accidens, nimirum tenuem humorem reſoluendo. Calida igitur & ſicca teſtium temperatura omnium craſſiſſimū ſemen gignit: ſicca autem tantum mediocriter craſſum, ut antè docuimus. Foecunda autem calida, & ſicca genitura eſt, ut quæ citò craſſeſcat, cogatur, citoq; formā recipiat: niſi tanta eſſet ſiccitas, ac craſſities, ut tractui contumacē materiam ac malè ſequacem redderet. Facile igitur craſſum ſemen formationem recipit. In oſſa enim promptè concreſcit, ac dureſcit: in neruos extenditur: in uenas & arterias excauatur: & ut ſemel dicam, in omnem aptam, commodamq; formam figuratur caloris beneficio: qui, ut antè diximus, primum formatricis facultatis instrumentū eſt. Calor enim ac copia ſpiritus diſtendit, ac dilatat: ut antè diximus.

Initioque ſtatim animans celeriter ad uenerem excitat.

Calor & ſiccitas genitalium partium citò ſanguinem in genituram mutat: atque eum acrem efficit, & ad titillandum & pruritum ciendum aptum: promptè igitur facultatem ad excretionem ſtimulat, ac uenerem excitat.

Ceterum talibus celerrimè genitales circumq; omnes partes ſuſumuerſus ad umbilicum uſque, deorſum uerò uſq; ad media femora pilis replētur.

Quemadmodum cordis & iecoris, ita teſtium calida & ſicca intemperies, pilorum denſitatem gignit. Sanguinem enim torret, ac urit: unde fuliginofa excrementa generantur, ex quibus pili, ut ſæpe diximus, naſcuntur.

inſuper

Eiuſmodi



Eiusmodi temperatura ad uenerem multū quidē concitatur, sed ea celerrimē satiatur: quæ si uiolenta sit, noxam adfert.

Ad uenerem concitat genituræ copia, calor, & acrimonia. Calida igitur & sicca testium temperies, ut quæ semen maximē calidum & acre gignat, maximēq; genitaliū partium sensus titillet, ad uenerem stimulat ruitq; magno impetu, ac uoluptate. Sed ut uoluptas magna est, ita statim hæc uenere satiatur: quæ si uiolenta sit, lædit: elanguescit enim maximē uirtutis robur seminis excretionē, quā magna spiritus resolutio sequitur. Nam quō uoluptas maior est, eō spiritus maior copia emittitur: ueneris enim dulcedine, ac titillatione allicitur, atque unā cum semine excernitur, eō maiore copia, quō uoluptas maior. Ceterū uoluptas eō maior est, quō genitalium facultas ualentius expellit. Quod maximē accidit ubi sensus insignis est, facultas robusta, & materia quæ expellitur, uehementer ad excretionem stimulat. Hæc enim tria calidis & siccis testibus accidere solent: quare cum maiore uoluptate, maiorq; spiritus iactura, ac roboris resolutione, eiusmodi temperamento donati uenerem exercent: hinc fit ut citō ea satientur: nec rursus hanc appetant nisi longo post interuallo, ob genituræ quæ relinquitur in genitalibus partibus, paucitatem. Quod si hanc identidem exercendo, uis naturæ adferatur, magna fit uirium iactura. Corpus enim frigidius redditur, ac imbecillius, sicciusq;. Præterea cum paucum semen habeant, exiguum omnino erit, quod alendis solidis corporis partibus post nimiam uenerem relinquitur: atque si totum corpus marcescet.

Coëuntibus autem calore & humiditate, minus

Eiusmodi

quidem



quidem hirsuti sunt, sed geniturâ magis abundât, tamen si, quàm cæteri ueneris appetentiores non sunt, sed huic innocentius indulgent. Quòd si ambo, nempe calor & humiditas, multum excesserint, non sine incommodo à uenere abstinent.

Ostensum suprâ est calorē immutâdi uim habere, humiditæq; iuari. Testes igitur calidi & humidi genituram optime conficiunt. Calor enim sanguinem in semen mutat: & humiditas non solum hanc mutationem iuuat, sed & seminis resolutionem impedit, quæ alioqui à calore fieret. Abundat igitur semine calida & humida testium temperies: non tamen quàm cæteræ uenerem magis appetit, cum eius semen blandum sit, minimeq; acre ac titillans. Sola igitur multitudo, non etiam acrimonia facultatem irritat: itaq; minori incommodo indulget hæc ueneri quàm reliquæ. Imò si calor, et humiditas suprâ modum aucti sunt, non sine magna noxa à uenere abstinabit. Diu enim retentum semen, in prauam qualitatem mutatur, grauius enim quàm sanguis corrumpitur: quod fit cum genitalium partium uirtus, seminis multitudini moderandæ impar est. Nam quemadmodum uenter uberiores cibum malè concoquit, & uenæ copiosiores sanguinem: ita uasa seminaria, ac testes seminis multitudinem non probè moderantur: unde necessario temporis spatio in aliam qualitatem mutatur, quæ aut capitis grauitatem, aut cibi fastidium adfert, aut hunc uitiat: aut torporem, ac segnitiam, mœstutiam, terrorem, & alia graua accidentia inuehit, quæ Galenus libro sexto de locis affectis, uiris quibusdam accidisse scribit qui uenere abstinebant. Præter hæc autem accidentia, suffocationem quo-

N

que



que ex utero mulieribus uenere abstinentibus inducit. Sed de his alio loco fusiùs differemus.

Si uerò humidiores, ac frigidiores naturâ testes sint, uicinas partes pilis nudas habēt, tardeque uenerē exercere incipiunt, nec ad eam ruunt. Aquo sam autem & tenuem habent genituram, infœcundam, & ex qua fœminæ procreantur.

Glabras effici partes testibus uicinas, si quidem hi frigidi, & humidi sunt satis ex his quæ antè declarata sunt, patēre potest, quēadmodum et quod serò concubitū ineāt. In his enim semen tardè gignitur, atque id quidem frigidum & humidum: quare aut sterile, infœcundumq; est, aut fœminas generat principium enim formationis, ut antè ostensum est, ægrè admittit, & si admittit, imperfectè formatur.

Frigidior uerò & siccior temperies reliqua alia habet antè declaratis similia: semen uerò omninò crassum, & paucum obtinet.

Frigida & sicca testium intemperies, in omnibus frigida & humida, præterquam in seminis crassitudine, & multitudine, similis est. Vtraque enim tardè uenerem exercere incipit, ad eamq; parum concitatur. Vtraque sterilis atque infœcunda est, aut certè fœminarum procreatrix. Sed hoc inter se differunt, quòd frigida & humida copiosius & liquidius, frigida uerò et sicca parcius & crassius semen habet. Frigus enim utrique cōmune cōmunia quæ antè retuli accidentia inuehit: humiditas autem liquidum, & multum, siccitas uero crassum, ac paucum gignit. Ex his patēre potest, eorum qui testes habent frigidos, corpus uniuersum imbecillum infirmumq; esse.

Nam



Nam cum inutilem, ut dictum est, habeant genituram, male solidæ eorum partes aluntur: quare robustæ esse non possunt, quoniam basis hæ sunt totius corporis ac fundamentum, quo infirmo, reliquas corporis partes infirmas esse necesse est. Non igitur ab re Homerus ille ingenuorum uertex, Martem cum Venere coniunxit: ut ostenderet bellicosos uenereos esse, hoc est probam genituram habere, quæ solidæ corporis partes aluntur, & robur assumunt.

Quod autem totius corporis habitus cordi, & iecori similis sit, prius diximus. ei uerò similior est, quod unam quâlibet ex primis qualitatibus, quas agentes uocant, potentiores habet.

Iecur, ut antè diximus, materiam suggerit, quæ corpus uniuersum alitur: cor uerò calorem, qui hanc conficit, & in substantiam corporis mutat. Vbi igitur eorum uiscerum qualitates cœunt, totum corpus omnino simile his esse necesse est. ubi autem pugnant, similius ei quæ uincit erit, & quæ potentiùs luctatur. Cordis autem calor, iecoris frigus, nisi id admodum excesserit, uincit: quemadmodum eiusdem frigus, iecoris calorem: & iecoris siccitas, cordis humiditatem: quemadmodum abunde antè declarauimus.

Totius autem corporis habitus de his maximè partibus dicitur, quæ primæ intuentibus obijciuntur: cuiusmodi sunt muscoli ossa omnia cingentes, ex simplici, primæque carne & fibris quas ipsa cōuestit, constantes. Nam propria musculorum substantia ex his duobus est composita.

Quoniam modò dicebat corporis habitum, iecoris &

N ij cordis



cordis temperamentum sequi : quid habitum uocet , nunc explicat . hunc enim de his maximè partibus dici ait , quæ primæ spectantibus obijciuntur . Primæ autem obijciuntur musculosæ partes , quibus ossa omnia conteguntur . Constant autem hæ ex simplici , primæq; carne , & neruorum fibris , quas ipsa prima , ac pura caro conuestit . Simplex & prima caro , quæq; propriè caro dicitur , nusquam in corpore per se reperitur , ut idem author scribit : sed musculi pars est , quæ sanguinis mediocris ac puri concretione fit . Est & alia caro simplex quidem , sed propriè caro non est : ut uiscerum substantia , quam Galenus parenchyma à quibusdam uocari scribit .

Quæ autem ad eos uasa perueniunt , uelut riui quidam sunt , non quidem eorum substantiam constituentes , sed ea suggerentes quibus feruentur .

Ossa , corporis firmamenta sunt , quæ ( ut modò dicebamus ) musculis omnia operta sunt , per quos uenæ & arteriæ tanquam riui quidem diuisi excurrunt . Per uenas quidem sanguis diffunditur , quo ipsi irrigantur ac aluntur : per arterias uerò calor & spiritus , qui quia uitæ tuetur , uitalis appellatur . Hæc igitur uasa , musculorum substantiam non complent , sed ad usum antè dictum cum musculis mista sunt .

Horum igitur temperamenti signa in temperata regione intelligenda sunt . Cutem enim immutant intemperatæ , per se formam imprimentes : & notas quasdam corrumpunt . Ad eundem autem modum , si quis in temperata regione æstiuo tempore nudum se Soli exposuerit , signa quæ ex calore mollietis & duritia sumuntur , immutabit .

Quæ



Quæ de temperamentorum, inquit, signis postea dicentur, ea de his qui temperatam incolunt regionem, intelligenda sunt. Intemperata enim habitatio cutem immutat, atque nativam formam corrumpit, & alienam imprimit. Ambientis enim aëris calor cutem calfacit, siccatur, urit, duramq; ac nigram efficit: præterea internum calorem ad cutem euocat, qui non aliter atque externus hanc immutat: hinc fit ut Aethiopibus, Arabibus, atque his qui calidas regiones incolunt, uisita, sicca, dura & nigra cutis sit. Eodem modo & his immutatur, qui in regione quidem temperata sed æstiuo sole torrentur. Contrà accidit in frigida habitatione, in qua ambientis aëris frigus nativum calorem intro repellit. Cutem enim non urit, sed refrigerat, atque ex accidente humectat: humorem enim non absumit: proinde mollem hanc efficit, ac candidam, aut rufam, qualis est in Scythiis.

Si uerò ut temperata regio est, ita moderatam uictus rationem serues, nec Sole te plurimum quotidie exuras, sed nec (ut nonnulli) ad instar uirginum in umbraculis degas, temperamenti exquisitas notas præbebis. Tanquam igitur de his futura sit disputatio huic adhibendus animus est.

Quemadmodum temperamentorum signa in habitationis loco temperato intelligi debent, ita in mediocri, moderatoq; uictus genere. Mediocrem id dico, quod neque qualitate excedat, neque quantitate: hoc est quod neque iusto calidius, aut frigidius, neque humidius, aut siccius, neque etiam liberalius, aut parcius, sed temperatum moderatumq; sit. Sub uictus ratione continentur non solum cibus, & potus, sed & exercitatio, uitæ genus, som-



nus, uigilia, & id genus alia, quæ corpus immutare solent. Cibus igitur frigidus humidus copiosus, ocium, & somnus multus, longa in locis umbrosis mora, corpus refrigerant, ac humectant, molleq; ac album efficiunt. Contra uerò calidus cibus siccus & paucus, uigiliae multæ, & longa in sole mora, calfaciunt ac resiccant corpus, proinde durum, ac nigrum reddunt.

Mediocris temperamenti signa, quod ad totum animalis habitum attinet, sunt, color ex rubro, candidoque mistus.

Facile ex his quæ antè declarata sunt, tum locus hic, tum quæ deinceps de corporis habitus notis dicentur, intelligi possunt: hic enim iecoris & cordis temperamentum sequitur. Nam iecur materiã, ex qua habitus gignitur, cor uerò calorem materiam hanc moderantem suggerit: antè diximus. Cutis igitur color non solum habitus, sed & antè dictorum uiscerum temperamenta ostendit. Itaque albus color rubro perfusus, eorundem mediocritatis est nota. Talis autem fit ex cutis candore (candida enim est) & subiectæ carnis sanguinisq; rubore, non in quauis cutis corporis parte, sed in facie, in qua cutis sua tenuitate, ac mollitia ruborem subiectæ carnis & sanguinis admittit. Ex quo constat eos qui crassa duraq; sunt cute, minorem: tenui uerò ac molli, maiorem in facie ruborem habere, si cætera consentiant. Fieri enim potest ut in tenui cute paucus sit rubor, cum habitus pituitosus est.

Capilli modicè flauī.

Mirum fortè cuiuspiam uidetur quòd Galenus corporis habitus signa ex capilli colore sumat, cum antè ab eo cerebri



cerebri notas petendas esse docuerit. Mirari certè destinet, si quod antè diximus, nempe uenas & arterias in uniuersum corporis habitum tanquam riuos quosdam per quos sanguis in ipsum transfunditur, sparsas esse intellexerit, illicq; sanguinem immutari, non aliter atque in alijs corporis uenis. Qualis igitur sanguis est, talem esse habitum corporis oportet: & contra qualis est corporis habitus, talem esse sanguinem necesse est: quò scilicet fuliginosa materia ex qua pili generantur, tingitur: ut antè abunde declaratum est. Itaque modicè flauus capillus sanguinem temperatum esse testatur, proindeq; totum corporis habitum. Est enim eiusmodi color medius inter nigrum & candidum. Nec te lector perturbet, quod antè diximus, corporis temperati cutis colorem ex albo & rubro mislum esse, capillorum uerò mediocriter flauum. Nam corporis color, ut antè diximus, coloris cutis, quæ alba est, sanguinis princeps est: capillorum uerò, sanguinis quidem & fuliginis naturam obtinet.

Et ut plurimum criski.

Hic quoque dubitari potest cur inter habitus corporis indicia, capilli figuram recenset Galenus, cum prius eam inter cerebri notas annumerauerit. Sed facile id, si quæ modò dicebamus, memoriâ tenueris, diluere poteris. In musculis enim qui capitis ossa contegunt, uenæ sunt, ac arteriæ, non aliter quàm in reliquo corporis habitu, in quibus sanguis immutatur. Capitis igitur habitum capillus sequitur: quare si corporis habitus mediocris est, capilli mediocriter criski sunt. Sed cum cerebri intemperies obistere possit, non perpetuò crispus mediocri-



ter erit, sed rectius. Ideò uerbum hoc (ut plurimum) adiecit Galenus, quò indicaret aliquando fore ut temperati non crispos, sed simplices capillos haberent. Fieri enim potest, ut corporis habitus temperatus sit, cerebrum uerò frigidum ac humidum.

Caro tum qualitate, tum quantitate mediocris est. Eiusmodi enim corpus omnium exuperantiarum omninò est medium, ita ut ad ipsum relata corpora & intelligantur, & dicantur. Siquidem crassum corpus cum ipso comparatum, dicitur crassum: quemadmodum & tenue, si cum eodem conferas: corpulentum quoque & gracile, pingue, durum, & molle, hirsutum, & glabrum. Nullum igitur horum mediocre est, sed quod ad omnis mediocritatis summum (qualis est Polyclerti regula) peruenit, ita ut tangentibus neque molle, neque durum, neque calidum, neque frigidum: insipientibus uerò neque hirsutum, neque glabrum, neque crassum, neque gracile esse, neque aliquem alium excessum habere uideatur.

Mediocris carnis sunt, qui neque graciles existunt, neque crassi, ac obesi, sed inter hos medij, Græci eusarcos uocant, quemadmodum eucratos qui neque calidi, neque frigidi, neque humidi, neque sicci sunt. Hos temperatos, illos quadratos appellare possumus. Cum igitur tales sanguine neque abundet, neque deficiat: ipsi nec crassi obesi, nec macilentum nec graciles erunt. Sanguinis enim copia crassitudinem, inopia gracilitatem parit: ut mox dicetur. Itaque ad eiusmodi corpus exuperantiae omnes referri debent. Nullum enim corpus calidum, aut frigidum, humidum aut siccum molle  
aut



aut durum, crassum aut gracile, pingue aut macilentum, hirsutum aut glabrum dici potest, nisi ad id relatum tanquam reliquorum omnium exemplar, ut quod ad omnis mediocritatis summum perueniat, non aliter quam Polycleti regula. Statuam enim is fecit, quam canona, hoc est regulam artifices uocant, ex qua scilicet uelut à lege quadam artis lineamenta petantur, ut scribit Plinius,

Quæ autem iusto calidiora sunt, non autem humidiora, aut aridiora, quatenus ad carnosum genus attinet (de hoc enim præsens est disputatio) tantum gentibus quidem tantò calidiora sentiuntur, quanto sunt temperamento calidiora. Tantoque hispidiora, quanto sunt calidiora, minusque pingua. Rubro autem sunt colore, ac nigro capillo.

Tam calidum corpus tangenti sentitur, quam corporis habitus calidus est: non tamen quam cor & iecur calida sunt, tametsi eorum temperaturam corporis habitus sequitur, ut antè abundè declaratum est. Quod ideo fit, quoniã habitus corporis calor protinus ac per se tactui obijcitur: cordis uerò & iecoris nõ per se quidem, sed per habitum. Quæ autè ex sese nullo alio interueniente sensibus se produnt, ea certius quam quæ per alia, cognoscuntur. Itaque quò calidior corporis habitus est, eò calidior tangenti sentitur. Non autem commemorata uiscera, quando eorum calor non nisi interuentu corporis habitus sentiri potest, habitus autem aut crassior, aut pinguior esse potest: quare prodeunti ex interno corpore calori uiam præcludit. Quò rursus habitus calidior est ac macilentior, eò hirsutior est. Siquidem pili, ut antè docuimus, ex fuligine nascuntur, fuligo à calore fit deurente. Cæterum cuiusmodi naturæ rubro sunt



bro sunt colore, ac nigro capillo: ut ex his quæ de cordis & iecoris calore antè diximus, patère potest.

Frigidioris temperaturæ signa. Corpus glabrum est, & pingue, id quæ tangentibus frigidum sentitur. Color uerò tum ipsius tum eius capilli rufior est: & si frigus multum excesserit, liuidior: quem & plumbeum nonnulli medici uocare solent.

Si pilus ex fuligine, & fuligo à caloris redundantia gignitur, ut certè gignitur: iure optimo corpus frigidum glabrum erit, ac depile, idem quoque pingue. Sanguis enim frigidum locum nactus, in adipem concrescit, ut author est Galenus. Itaque frigidum eiusmodi corpus tangenti sentitur, nisi aliunde calor accitus sit. Ostensum enim prius est nativæ temperaturæ calorem respòdere: atque tantum sensui apparere, quàm calidum nativum temperatum est. Cum rursus frigus sanguinem magis pituitosum gignat, non solum corpus, sed & capillus rufior in hisce temperaturis erit. Color enim rufus est albior, pituitæq; propinquior. Quòd si frigus admodum excesserit, cutis color liuidior erit. Nam humor, ut antè diximus, cuti colorem adfert, colori uerò uigorem calor. Itaque si calor admodum exiguus sit, coloris uigor emoritur, ac liuescit, plumbeiq; colorem refert, non aliter atque in mortuis, ac animo liquentibus.

Siccius temperamentum tantò gracilius temperato est & durius, quantò siccitas maior. In reliquis uerò simile.

Emplar græcum Aldinum & Germanicum habet ἡ δὲ ξηροτέρα πρᾶσις ἰσχυροτέρα. Aliud manu scriptum eodem modo habet, sed in margine annotatum est ἰσχυροτέρα quemadmodum



quemadmodum Nicolaus Leonicens & uetus interpres legisse uidentur. Vtraque lectio sustineri posse uidetur. Si quidem corpus siccum humido gracilius est, ut quod minus carnosum ac pingue sit. Idem & robustius est: nam robur in siccitate positum est, ut author Galenus est libro sexto de causis symptomatum. Nos tamen gracilius uertere maluimus, propter sequentem dictionem.

Humidius autem in cæteris temperato proximū est, sed carnosius, ac mollius.

Hic siccae naturæ signis humide notas opponit. Siccitatem enim sequitur gracilitas, & duritia, humiditatem uerò corpulentia, seu crassities & mollities, hoc est, ἐνσάρκωσις καὶ μαλακότης. Εἰς ἐνσάρκωσιν igitur carnosius uertimus: quanquam cum alibi sæpe, tum maxime libro de temperamentis primo Galenus ἐνσάρκωσιν uocat, quem nos quadratum dicimus, hoc est medium inter gracilem & crassum. Itaque humida temperatura carnosior est, ac mollior. Nā humor materiam sanguini generando suggerit, ex sanguine autem locum non frigidum nasci caro gignitur. Ceterum ex humiditate mollities nascitur: ut antè declaratum est. In reliquis autem omnibus temperaturæ proxima humida natura est: hanc enim colore, calore, ac notis alijs antè declaratis proximè imitatur.

In copulatis uerò primarum qualiratum intemperantijs, composita est cognitionis forma.

Si duæ qualitatū exuperantiæ coierint, quæ ab ipsis oriuntur notæ, mistam naturam habebunt. Copulantur autem excedentes qualitates, agentes quidem cum patientibus, non autem agentes cum agentibus, aut patientes cum patientibus. Neque enim excellens calor cum æquali frigore



gore consistere potest:quemadmodum nec humiditas excedens cum pari siccitate. Ceterum in harum qualitatum mixtura, interdum ambæ in unum effectum conspirant, quarum altera præcipuam operam præbet, altera iuuat. Calor uerbi gratia præcipua causa est fuliginis ex qua pili nascuntur, siccitas autem adiuncta plurimum ad fuliginis generationem confert. Promptè enim quod siccum est, cinerescit, ac in fuliginem mutatur ab agente calore. Ad eundem modum siccitas præcipua duritiæ causa est: augeatur tamen si copulatus calor sit. Nam per accidens resiccatur, humorem resoluendo & resiccando indurat. Interdum non in unum hæc qualitates conspirant, sed in suum utraque affectum: ut humiditas sola mollitiei est causa: cui calor aduersatur, tantum abest ut iuuet: quemadmodum calor pilum gignit, humiditas uerò eius generationi reluctatur. Eadem est reliquarum qualitatum mixtarum ratio, ut mox docēbimus.

Calidior enim & ficiior, hispidior est.

Caloris exuperantia ex antè dictis eadem esse potest & in corpore sicco, & in humido: sed tangenti occursum aridior in sicco sentitur, in humido uerò blandior: humiditas enim caloris acrimoniam obtundit, siccitas uerò auget quod experientia ipsa docet. Itaque in temperatura calida & sicca non solum magnitudo, sed & acrimonia caloris, tanta quidem, quantus corporis natiuus calor, & siccitas est, sentitur: nisi aliena qualitas accesserit. Quòd autem hispidior sit, ex antè dictis satis constare potest.

Ac durior.

Siccitatem sequitur duritia, quam auget calor, humorem, si adsit, resoluens, ac dissipans.

Et macilenta



Et macilenta, gracilisque

Ex calore, & siccitate macies ac gracilitas nascitur, hac quidem pinguedinis & carnis paucam materiam supeditante, illo uero humorem absumente. Ex humore enim caro, & pinguedo nascuntur.

Nigrum quoque capillum obtinet. Quod si calor multum excesserit, cutis etiam nigra erit.

Niger pilus, ut Galenus docet, fit cum deusto uic caloris uapore, excrementum in exquisitam fuliginem mutatur: quod maxime in temperamento calido & sicco contingit, ut in quo sanguis crassus uritur, eò quidem magis, quò calor maior est, ita ut si multum excesserit, cutis etià totius corporis nigra erit.

Calidior humidiorque temperatura eò mollior ac carnosior est, quò utraq; qualitas ab optima constitutione magis recedit. Plurimum uerò inauicta, promptè morbis ex putredine corripitur, quonià facilè uitiosis humoribus impletur.

Quemadmodum siccitatem duritia, ita humiditatem molities sequitur. Calor uerò sanguinem conficit, ac probe coquit. Ambæ igitur qualitates simul iunctæ, corpulentum carnosumque corpus reddunt: humor enim materia est, quæ calor in carnem mutat, ut antè iam declaratum est. Si uerò utraque qualitas plurimum excedat, corpus cacochimicum reddet, hoc est prauis humoribus replet, unde promptè morbis ex putredine corripitur. Facile enim nativus calor in humido dissipatur, alienusque intromittitur: quod nihil aliud est quam putrescere: unde putres febres nascuntur, & alij putredini morbi: ut antè docuimus. In quibusdam exemplaribus legitur, ἡ θερμότερα καὶ ὑγρότερα κρᾶσις μαλακωτέρα τε



κωτέρετε καὶ πολυσαρκοτέρεα τῆς ἀρίστης κρᾶσεως εἰς τοὺς σούτους &c. In alijs uerò adiecta uox θερμότερα est, ad hunc modum, καὶ πολυσαρκοτέρεα καὶ θερμότερα. Nos priorem lectionem sequuti sumus, quòd non admodum necessariò nobis addenda esse uideretur uox θερμότερα: quàm uerum esse non inficior eiusmodi temperaturam tangenti calidam apparere.

Si uerò paulò humidior, multò uerò calidior sit, paulò quidem & molliores & carnosiores quàm temperata reddit. Sed nec paulò hispidiores sunt, nec tangentibus calidiores apparent. Pilum quoque nigrum gignit, & uacuam pinguedinis carnē.

Humorem mollities sequitur ut antè dictum est. Igitur quàm humidū corpus est, tam molle esse necesse est. Quare si paulò humidius sit, paulò mollius iusto temperamento erit. Quoniam rursus hunc humorem calor natiuus in carnē mutat, siquidem calidius corpus sit, non multò quàm temperatum carnosius erit. Ex pauco enim humore, qui generande carni materiam præbet, multa caro gigni non potest. Ceterum uehemens calor multum hunc humorem resoluit. Quare si paulò humidior temperies sit, & multò calidior, corpus neque molle neque carnosum multum esse potest: sed multum hispidum, ac tangenti calidum. Calor enim, ut antè diximus, multam fuliginem parit, ex qua pilus gignitur, præsertim in materia sicca, aut non admodum humida. Tantus porrò tangenti calor sentitur, quam natiuus corporis calor modum excedit. Quòd autem capillum nigrum eiusmodi temperamenta efficiant, quodq; carnem pinguedinis expertam habeant, satis ex suprà dictis constat. Hunc locum aut malè intellexisse, aut obscure



obscure uertisse ueterem interpretem, atque etiam Nicolaum Leonicenum, constat. Vertit enim uetus interpres ad hunc modum: Si uerò parum quidem humidior sit, multò uerò calidior, molliores quidem parum temperamento hitales, & magis carnosī &c. Leonicenus autem ad hunc modum: Si uerò parum quidem humidior sit, multò uerò calidior, molliores quidem parum huiusmodi sunt his qui bonam habent temperaturam: & magis carnosī. Quibus uerbis constat utrumque intellexisse aut hanc dictionem parum, cum dictione magis, addendam esse, ut sensus sit, & parum magis carnosī: quæ lectio certè obscura est. Aut utrumque sensisse paulò humidiores, & multò calidiores temperatis longè carnosiores esse: quòd quàm falsum sit, tum ex his quæ modò dicebamus, tum ex græca lectione satis liquere potest, quæ sic habet, εἰδ' ὀλίγω μὲν ὑγροτέρῃ, καὶ πολλῷ δὲ ἐν θερμότερῃ καὶ μαλακώτεροι μὲν ὀλίγω τῶν συμμέτρων οἱ τοῖστοι, καὶ σαρκώδεσες οἱ καὶ λεσιώτεροι ἐκ ὀλίγω. Quæ uerba planè ostendunt temperaturam paulò humidiorē, ac multò calidiorē, multò neque molliorē temperatā, neque carnosiorē. Geminata enim particula (καὶ) omninò docet dictionem ὀλίγω coniungendam esse non solum cum dictione μαλακώτεροι, sed etiam σαρκώδεσες.

Quòd si paulò calidior sit, multò uerò humidior: mollem ac multam carnem procreabit.

Sæpe iam diximus mollitiem ab humiditate originem habere, ac calorem in carnem humorem mutare. Si igitur humor multus sit, & calor non tantus quidem, ut hunc resoluendo, corpus exsiccet, sed qui tamen in carnem mutare sufficiat, mollis ac multa caro gignetur.

Coloremq;



Coloremque ex rubro & albo mistum.

Cutis ex minutissimis nervorum fibris, iuxta ob exiguitatem conspicuis, & carne contexta est. Fibræ autem originis suæ naturam retinent, caro uero humoris. Humor porro cuti suum colorem tribuit, flauus quidem flauum, rufus rufum, ater atrum, & ruber rubrum. Si igitur cutis quæ ex candidis fibris & carne cõtexta est, sanguine perfusa sit, colorem alboris & ruboris participem habebit. In temperie autem paulò calidiore, & multò humidior, neque flauum reddit colorem nimius calor, nec album aut rufum frigus: quoniam ex hypothese neque calor neque frigus immodicum in hoc temperamento reperitur: ut quod paulò calidius sit, multò uero humidius, proindeq; horum colorum mediũ, hoc est ex albo & rubro mistum habebit.

Et tangentibus corpus paulò calidius sentietur.

Si calor modicè exuperet, paulò calidius corpus sentietur. Ab humore enim immodico calor mitior redditus, minus tactum afficit. Quòd si utraque qualitas magis auclata sit, eadem ratione mitis calor erit. Nam aucltus humor aucltum calorem mitigat, tantum quidem, quàm ipse aucltus fuerit, si utrobique seruetur proportio.

Atque ut semel dicam, in coniugatis temperamentis exuperantis qualitatibus notæ semper præpollent.

Copulantur agentes qualitates cum patientibus interdum pari facultate, interdum altera ualentiore, atque interdum ambabus in idem conspirantibus, interdum in diuersa agentibus, ut antè declaratum est. Cum igitur ex æquo in idem nituntur, effectus insignior est: ut calor & siccitas pares corpus eò hispidius reddunt, gracilius ac macilentius



macilentius, quò sunt uehementiores: quemadmodum frigus et humiditas glabrius. Si uerò altera ualentior sit, aut si in contrarium nitantur etiam facultate pares, effectus obscuriores erunt: ut calor præpollens cum minori siccitate, minùs pilosum corpus, minùs gracile, ac macilentum, quàm si utraque qualitas uehemens esset, efficit: quemadmodum calor & humiditas pares, qui quidem in contraria nituntur: calor quidem hispidum corpus reddit, humiditas glabrum. Quæ si iunctæ sint, in idemq; conspirent, effectus insignior erit. Meliùs enim calor cum humiditate coniunctus concoquit, quàm cum siccitate, in idem enim consentiunt. Iidem minùs hispidum corpus efficiunt: nam in diuersa agunt: ut modò dicebamus.

Frigidior autem, ac humidior temperatura, si leuiter utraque exuperet, glabra est, alba, mollis, crassa & pinguis.

Leuis frigoris & humiditatis excessus, corpus glabrum, album, molle, crassum & pingue reddit. Glabrum quidem, quòd frigus nec torret, nec urit, nec humor facile cinerescit: quare pauca fuligo in frigido & humido corpore gignitur. Album uerò, quoniam sanguis pituitosis est & albus, quò scilicet cutis imbuta album colorem accipit. Molle autem, quòd humiditatem (ut antè diximus) mollietates sequitur. Crassum quoque est, hoc est  $\pi\alpha\chi\delta$ , cui  $\iota\sigma\chi\upsilon\delta$  id est gracile opponitur. Quemadmodum enim calida & sicca temperies frigida & humida contraria est, ita notæ ex his genitæ contrariæ sunt. Est enim, ut antè dictum est, calida & sicca, hirsuta, nigra, dura, gracilis, sine adipe: frigida uerò & humida, glabra, alba, mollis, crassa, & pinguis. Refertur igitur crassitudo non ad substantiæ crassamentum,



samentum, sed ad corporis molem. Ceterum cum calidi-  
 minus sit materiam dilatare, ac in longum latumq; disten-  
 dere. frigoris contra cogere: corpus frigidum, humidum  
 & crassum erit, non gracile & longum. Pinguis quoque  
 eiusmodi natura est. Adeps enim ex humore multo fit,  
 & frigore hunc cogente: sanguis enim eiusmodi cum  
 pituitosus sit, & habitus corporis frigidus & humidus,  
 facile in adipem sanguinem mutat, ea maxime parte, quâ  
 frigidior est.

Sin auctior sit, pro qualitatuum incrementi ra-  
 tione reliqua habebunt: color uerò unâ cum capil-  
 lo rufus erit.

Si paululum à mediocritate distant frigus & humidi-  
 tas, notæ tales erunt quales antè docuimus. Sin multum  
 excedunt, pro exuperantiæ qualitatum ratione signa prio-  
 ribus insigniora erunt: color tamen tum cutis tum capilli  
 rufus erit, hoc est  $\pi\upsilon\rho\acute{o}s$ : quem colorem albiorem, ac tur-  
 bulentiorum esse ex Galeno docuimus in commentarijs  
 nostris in eius libros ad Glauconem. Tres autem coloris  
 differentiæ sunt sibi cognatæ, flauus, rufus, pallidus. Flauus  
 ab uberius bilis flauæ mistura cum pituita fit: rufus par-  
 tioris, sed quàm pallidus largioris. Pallidus, quem  $\omega\chi\rho\acute{o}\nu$   
 græci uocant, ex flauæ bilis tantum momento fit. Sed quæ  
 iidem  $\alpha\chi\rho\acute{o}\nu$ , nos pallorem, & decolorationem uoca-  
 mus, ex frigore, hoc est caloris defectu nascitur, quemad-  
 modum  $\epsilon\nu\chi\rho\acute{o}\nu$  ex calore. Ex his constat pallorem &  
 decolorationem, hoc est  $\alpha\chi\rho\acute{o}\nu$ , de omni colore dici pos-  
 se, ut antè docuimus. Talis enim est, qualis in perterritis  
 esse solet. Siue igitur quis albus sit, siue niger, siue rubi-  
 cundus, si terreatur, impallescit. Contra si letitiâ afficia-  
 tur,



tur, suauitas ac bonitas coloris, hoc est  $\epsilon\nu\chi\rho o i \alpha$  nascitur. Albus igitur color cum eiusmodi pallore turbidus est, atque  $\omega\chi\rho\omega$   $\kappa\alpha\pi\upsilon\rho\epsilon\omega$ , hoc est pallido & rufo, qui quidem ex bilis & pituitæ mistione fit, simillimus. Itaque Galenus hoc loco  $\pi\upsilon\rho\epsilon\delta\epsilon\rho$ , id est rufum, non pro eo tantum colore, qui ex bilis & pituitæ mistione fit, sed etiam pro albo pallore ad liuorem accedente accipere uidetur. Quò colore cutis si auctius frigus & humor sit, tingitur. Capillus uerò est uerè rufus, non autem caloris defectu pallidus ut cutis: quoniam pilorum omnium materia fuligo est, ut antè diximus, quæ pro caloris uehementia colorem accipit. Nam excedens calor nigrum, mediocris flauum, exiguus uerò rufum aut pallidum efficit.

Si plurimum utraque increuerit, liuidus.

Dicemus modò coloris  $\epsilon\nu\chi\rho o i \alpha$ , hoc est bonitatem, caloris natiui præsentia fieri:  $\alpha\chi\rho o i \alpha$  uerò, id est decolorationem & pallorem, eius absentia: quæ quò maior est, eò coloris flos magis deperit. Itaque si supra modum excesserint frigus & humiditas, color liuidus & plumbeus erit, qualem defuncta uita corpora, aut quibus longa ægritudo calorem extinxit, obtinent. Significat enim eiusmodi color defectum, ac extinctionem natiui caloris, sicuti rufus diminutione. Quemadmodum igitur liuidus color non ex atra bile, sic nec rufus ex flaua semper fit, sed diminuto & extincto natiuo calore.

Si uerò inæquabilis qualitatum sit exuperatio, eius quæ magis excesserit notæ seorsum præpollebunt.

Potest frigus humiditatem, & contrà humiditas frigus superare. Cuius ergo horum excessus maior erit, signa

O ij eius



eius seorsum præpollebunt. Si frigus exempli gratiâ humiditatem superet, frigoris notæ seorsum perspicuæ erunt: corpus enim rufius, aut liuidius erit potius quam mollius. Contrà si humiditas superet, mollius quam rufius aut liuidius apparebit. Vbi tamen utraque qualitas in eundem effectum conspirat, neutra per se ac seorsum illustriores notas habebit, sed eam tantum in cuius effectum ambæ conspirant.

At si frigus & siccitas ex æquo auctæ sint, naturâ durum, gracile, glabrum corpus erit: tangētibz uerò frigidum sentietur.

Frigus & siccitas æqualiter excedere possunt, idq; uel parum, uel multum, uel plurimum: non aliter ac frigus & humiditas: ut modò dicebamus. Atque pro excessus magnitudine notæ uel obscuriores, uel insigniores sunt. Itaque exuperantibus ex æquo frigore & siccitate, corpus durum, gracile, & glabrum redditur, magis aut minus pro earum qualitatum incremento maiore aut minore. Durum quidem, quòd siccitatis, ut suprâ dictum est, perpetua nota, duritia sit: quæ tum calore humorem resoluente, tum frigore cogente augetur. Gracile autem, quòd siccitas paucam generandæ tum carni, tum adipi materiam suggerat. Glabrum uerò, quòd frigus humores nō torreat, proindeq; nec fuliginosum excrementum pili materiam gignat. Præterea tale corpus sentitur, quale ipsum est, nempe frigidum, nisi (ut sæpe iam dictum est) aliunde calorem adsciuerit.

Pinguedo tamen, etsi graciles sunt, per carnem dispersa est.

Nam sanguis, præsertim frigidus, qualis in hac temperie

rie



rie est, frigidum locum nactus, in adipem mutatur.

Capilli autem & cutis color, frigoris modo respondent.

Siquidem frigoris paruum excessum, capilli quidem flauus, cutis uerò candidus color sequitur. Si uerò magis excesserit, tam cutis quàm capillus rufus erit. Sin plurimum, cutis liuidus color erit, & capilli rufus: ut ex antè dictis constat.

In declinante autem ætate, temperie calida & sicca in frigidam & siccam naturam transeunte, corporis habitus gracilis fit, ac durus, atramque bilem gignit: proinde niger & hirsutus est.

Gracilitatem fieri humoris penuriâ, prius ostensum est, duritiâq; necessario siccitatem sequi. Calidæ igitur & siccæ temperaturæ inclinante ætate frigidæ redduntur, ac etiam quàm antè, sicciore. Natiuus enim humor ætatis cursu assidue fluit, ac absimitur: scilicet ingenito calore hanc resolvente. Calor uerò usque ad ætatis uigore idem perseuerat: post hoc uerò tempus minuitur, ut docet Galenus cum in alijs plerisque locis, tum maxime in libris de temperamentis, & de sanitate tuenda. Cum igitur declinante iam ætate tum frigidiores tum sicciore reddantur calidi, & sicci, graciles tandem & duri fiunt, plurimumq; atræ bilis ex retorrído sanguine generât: atque sic uerè melancholici fiunt, nigri quidem, & hispidi, ob sanguinis adustionem, & fuliginosæ materiæ copiam, quæ ex sanguinis ustione, ut modò dicebamus, generatur. Ex his constat melancholicos antè ætatis uigore dici non debere, & eos tantum, qui calidi prius, & sicci fuerint. Tales enim soli atræ bilis copiam cumulant: ut Galenus in li



*bris de temperamentis docet.*

Si uerò earum qualitarum altera plurimum, altera paululum à mediocritate discedat, superantis signa præpollebunt, alterius obscura erunt.

*Id quidem commune est omnium copulatarum qualitarum, ut ante ostensum est.*

In omnibus autem tum quæ diximus, tum quæ dicturi sumus, communis nota est frigoris quidem & raritatis, promptè à frigore pars afficiatur: caloris uerò aut densitatis, si facile id perferat. At si ab exiccantibus lædatur, squalidaque ac sicca sentiatur, & ægrè moueatur, siccitatis: quemadmodum si ab humidis grauetur, humiditatis est indicium.

Corpus nostrum, corporisq; partes, caloris frigoris humoris & siccitatis iniurijs patent, alia magis, alia minus. Quæ igitur à frigore facile læduntur, ea aut frigida, aut rara sunt, aut utraque. Facile enim unumquodque à suo simili afficitur. Cæterum corpus rarium tam frigidum quam calidum, promptè: densum uerò, ægrè externam iniuriam admittit. Si uerò rarium simul, & frigidum sit, promptius læditur. Corpus enim frigidum, ambientis aeris frigus promptè admittit: raritas uerò uenienti frigori uiam facit: unde non sola cutis, sed & subiecta musculi uim frigoris sentiunt. Si uerò corpus calidum sit, & densum ac compactum, occurrenti frigori reluctatur, scilicet calore frigus tanquam contrarium propellente, & densitate uiam illi præcludente. Eadem ratione si corpus aridum sit, ab externa siccitate promptè læditur, siccumq; tangenti sentitur, ac ægrè mouetur. Quod autem ægrè moueri, siccitatis sit



tis sit nota, non admodum perspicuum est. Nam cum in siccitate situm robur sit, ut Galenus libro sexto de causis symptomatum scribit: non potest mouendi difficultas, siccitatis signum esse, imò potius mouendi robur ac facultas, siccitatis nota est. Ad functiones, inquit, actiuas, quas πρᾶξις in dōs Græci uocant, durum, et calidum instrumentum magis idoneum est. Durum enim siccitatem necessario sequitur. Idem author paulò post scribit neruos, tendones, musculos, & ligamenta eò robustiora esse, quò sunt sicciora. Idē eodem loco docet siccitatem ad robur & firmitatem conferre. Adde quòd phrenetici & furiosi, utpotè sicci, robustissimi sunt, & ad motum aptissimi: quibus uerbis constat siccū corpus ad motum esse aptissimum: quanquam Galenus hoc loco inter sicci corporis notas mouendi difficultatem enumeret. Pro huius dubitationis intelligentia nosse oportet siccitatem magnā latitudinē habere, mediocris enim robur inserit: quæ autē modum exuperat, membra rigida & immobilia reddit: de qua hoc loco nunc Galenus loquitur, ut uerba eius indicant. Nā si squalidum, inquit, sit corpus, ac egrè moueatur, siccitatis est nota. Squalor enim ex magna siccitate oritur. Si uerò ab humidis facile grauatur, humiditatis, ut ex antè dictis constat, est argumentum.

Videndum autem est an idem omnes inter se muscoli, an diuersum habeant temperamentum: in omnibusque considerata subiectorum ossium est magnitudo. Nonnunquam enim gracilior pars esse uidetur, quatenus ad musculos attinet, cum gracilior non sit, sed propter ossium tenuitatem talis apparet. Ad eundem modum & crassior in quibusdam sæpe esse uidetur, non propter ossium



magnitudinem, sed propter carnis molem, quæ & aucta, & imminuta, & siccior humidiorque partem sicciorē aut humidiorē reddit: pauca quidem & dura sicciorē, multa uerò & mollis humidiorē. Eodem modo & spatia intermedia partium simplicium, quas græci ὁμοιομερῆς uocant, humoris aut plus aut minus in se continentia, eiusque uel crassioris uel tenuioris, partem humidiorē esse aut aridiorē arguunt: humidiorē quidem: ubi tenuior & uberior, sicciorē uerò ubi crassior simul & parcior humor est.

Quas paulò antè habitus corporis notas ex partium mollitia, durtia, crassitie, gracilitate, & similibus sumendas esse dicebat, nunc latius explicat, ne quis fallatur in his iudicandis. Vt eligandum enim esse docet, an una eademque in omnibus musculis temperies, an diuersa sit: an ossa quæ musculis integuntur, magna sint, an parua: an caro quæ hæc ambit, multa, an pauca: eademque mollis, an dura: & an cōtentus in intermedijs partium simplicium spatijs humor, crassus an tenuis, multus an paucus sit. Nam sine his distinctionibus certa ex antè dictis notis habitus corporis cognitio haberi nō potest. Neque enim ex unius partis temperamento reliquarum cognitio habetur: quando altera calida, altera frigida, altera gracilis, altera crassa esse potest. Caput exempli gratiā calidum & humidum, proindeque carnosum esse potest, reliquæ uerò corporis habitus partes siccæ & calidæ, proindeque graciles, maxime si cor, & iecur eo temperamento prædita sint. Itaque ex partis unius temperie, reliqui corporis natura deprehendi non potest: quemadmodum nec ex crassitie ac  
gracilitate



gracilitate, si solus oculus iudex sit. Ampla enim ac magna ossa esse possunt, caro uero quæ ipsa contegit, pauca. Et contrà ossa exigua, & caro multa. Si igitur magna ossa sunt, & caro pauca, uidebitur quidem pars carnosæ esse, nisi diligenter membrum ipsum manibus contrectes. Tunc enim crassitiem non carnis esse, sed ossis, tactu, cognoscēs. Si contrà ossa exigua sint, caro uero multa & mollis, pars oculis gracilis uidebitur: quod si tactu expertaris, carnosam hanc esse certò scies. Si igitur caro multa est, eademq; mollis, siue gracilis siue crassa pars appareat, temperies calida & humida erit. Si uero pauca ac dura sit, etiam si crassa pars uideatur, calida & sicca erit. Si rursus tangenti mollis appareat, non protinus humida censenda est. Aut si dura uideatur, nō statim sicca iudicanda. Fieri enim potest ut qui in partiū, quas simplices uocari diximus, spatijs intermedijs humor continetur, multus sit & tenuis, partis tamē substantia naturā sicca: aut contrà humor paucus ac crassus, & partis substantia humida. In qua autē multus ac tenuis continetur, humidior: in qua uero paucus ac crassus, siccior representabitur. Humorem autem hunc qui in meatibus antè dictarum partium continetur, Galenus insitum, cum alibi, tum maxime in libris de febrium differentijs uocat. Insitus autem hic humor proprium alimentum est partium, quas simplices appellant, ut mox fusiùs explicabitur.

Ipsæ enim solidæ corporis partes, quæ uerè solidæ ac primæ sunt, nullo modo humidiores fieri possunt, sed satis est si celeriter eas exiccari prohibeas.

Corporis partes solidæ dicuntur aut quòd crassamento solidæ sint, aut quòd uerè tales existant. Crassamento solidæ sunt



lidæ sunt, quæ ut Galenus docet, cōtra humores distinguuntur: cuiusmodi caro est, atque insitus humor, de quo modò uerba fecimus, atque nunc etiam faciemus. Verè autem solidæ, quæ & primæ dicuntur, crassamento etiam solidæ duræq; sunt. Sed uerè solidæ dicuntur atque primæ, quòd primò genitæ, atque uniuersi corporis uelut basis ac firmitas sint. Ex maris enim & femine genitura fiunt, in qua magna est igneæ substantiæ, ut Galenus docet, portio: quæ ex ipso semine genitas partes, hoc est uerè solidas assidue exsiccat, ita ut nulla ratione siccitatis iniuria reparari possit. Nam maius est quod perit, quàm quod cibo reparari possit. Ne tamen præproperè resiccentur, impediri possunt. Nam cum eiusmodi partes durissimæ ac solidissimæ sint ( crassamento enim etiam solidæ sunt, ut antè diximus ) paucum humorem in spatijs suis admittunt, saltem pauciorē quàm qui perditam resolutamq; humiditatem resarcire possit. Ita tamen siccandi uis impediri potest, ut quod alioqui celeriter exiccaret, lentè id efficiat, si contraria siccitati causa adhibeatur.

Intermedia uerò ipsarum spatia hoc uel illo humore replere possumus: hîc enim est proprium simplicium partium alimentum, quod ex appositione fit, non autem per uasa attrahitur. Communis uerò hæc ratio est omnium partium: de qua rursus cū de salubribus causis cōmentabimur, dicemus: nūc autem reliqua tractemus.

Primas uerèq; solidas partes multa ratione humidiores reddi posse modò demonstrabamus: quomodo autem siccitatem remorari possis, nunc ostendendum est. Liberum enim cuiq; est, ut constat, ea uictus ratione uti, quæ plurimum



miū humectet, uberemq; insiti humoris copiam in simplicium partium spatijs generet, quiq; commemoratas partes alat. Certum enim est, quò alimentum id humidius, ac uberius fuerit, eò partes quæ ipso aluntur, minus siccari. Eiusmodi autem humor propriè alimentum dicitur, quòd corpus iam nutriat, ac ipsi adiungatur. Quæ uerò in uenis & uentre sunt, non propriè alimēta dixeris: sed alterum quasi alimentum, alterum uerò quod uerè alimentum futurum est. Ad eundem modum qui in reliquarum partium simplicium spatijs continetur humor, propriè alimentum dicitur: quòd & eas iam nutriat, & ipsis adiungatur. Haecenus de temperaturarum habitus corporis notis.

Ventris signa: natura quidem siccioris, si statim siticulosi fiant, paucusque potus his sufficiat, & largior lædat, fluctuationesque excitet: aut per summa, quod redundat, innater.

Docet hic Galenus, eos qui sicciore sunt uentre, celeriter ac statim *διψῶδες*, hoc est siticulosos fieri: sitis enim fit uel à calore, uel à siccitate, uel utroque. Venter igitur naturā siccus statim post primos annos reddit siticulosos: non autem primis annis, cum tunc adsit humor qui sitim arcere possit: procedente uerò etate hic magis magisque imminuitur, non solum in hac, sed & in alijs omnibus temperaturis. Itaque quod naturā siccum est, celerius ad summam siccitatem quam humidum aut temperatum peruenit. Venter igitur naturā siccus celerius ad extremā senectutē perducitur, quam humidus aut temperatus. Quòd si res ita habet (ut certè habet) citius qui siccum uentrē habent, siticulosi fiunt. Cum igitur eiusmodi uenter paucum habeat natium humorem, usq; assidue; ut diximus, per etatem



per etatem absumatur: qui sic perijt, potu resarciri desiderat. Quod cum frequenter accidat, frequenter sitiunt, proindeq; siticulosi dicuntur. At sitis exiguo potu extinguatur. Nam ut paucus humor citò absumitur, ita paucopotu reparatur. Neque plus appetitur, quàm quod amissum est: quocirca si liberalius bibant, læduntur. Quod enim abundat, tanquam inutile, & noxium natura respuit: quare in ipso uentre largior potus aut fluctuationem ac strepitum excitat, aut per summa hæret, ac innatat.

Cibisq; gaudent ficcioribus  
Scilicet similibus, & quibus seruari possint: seruantur enim similia similibus.

Humidioris uerò, si & siticulosi non fiant, & sine molestia largiorem potum ferant, cibisq; gaudeant humidioribus.

Quemadmodum paucus humor citò celeriterq; ita copiosius tardè absumitur. Quibus igitur uenter humidus est, tardius sitiunt. Opus est enim longiore tempore ad uberis humoris, quàm ad paucioris absorptionem. Igitur largiore potu minùs offenduntur. Tantus enim summi innocuè potest, quantus assumptus est. Cibis quoque humidioribus oblectantur, ob antè dictam rationem.

At si calidior naturâ uenter sit, melius concoquit quàm appetit: longèq; melius dura, ac coctu difficilia. Nam quæ faciliè immutantur, corrumpit. Cibo uerò ac potu calido gaudet, nec à frigidis noxam ullam accipit, si modicè his utatur.

Non simpliciter uentriculum calidum probè concoquere ait, sed melius quàm appetere: quāquā probè quidem immutat: ac conficit cibum, minùs tamen quàm calidus & humidus



midus, ut mox docebitur: sed quàm frigidus meliùs. Cibos igitur teneriores, ac delicatescores coctusq; faciles potiùs urit calidus uenter ac corrumpit, quàm concoquit: duos contra ac contumaces optime conficit. Rationem enim quandam inter se, quod agit, & quod patitur, habere debent, ut docet Aristoteles: alioqui aut imperfectum relinquetur quod patitur, aut corrumpitur. Exiguus igitur, ac impar cibo immutatio cruditatem parit, uehementior uero ac uiribus potentior quem immutat cibum adurit, ac corrumpit. Mediocris autem mediocrem optime concoquit, & uehemens durum, coctusq; contumacem: exiguus uero mollem ac delicatum. Ceterum nec citius nec celerius, sed melius calidum uentrem dura ac contumacia coquere scribit. Tardè enim hæc coquuntur, sed à ualido calore probe immutantur. Cum enim cibus à calore in uentre immutatur, antequam coquatur, in tenuissima comminuitur. Igitur crassior ac durior egrius, & tenuior ac mollior facilius coquitur. Constat igitur calidam uentris temperiem cibum durum melius quàm mollem ac tenuem concoquere, & tardius illum quàm hunc immutare. Quod uero melius concoquat quàm appetat, ostendendum est. Quod ut clariùs fiat, scire oportet duplicem esse appetentiam, alteram naturalem, alteram animalem, ut uocat Galenus. Naturalis animalem præcedit: quod ad hunc modum fieri idem author scribit. Animal assidue per cutis spiracula in ambientem aerem dissipatur: primoq; partes cuti subiectæ uacuantur: uacuatæ ex uicinis partibus alimentum ad se attrahunt: ut quod inanimum est, repleant: mox ille rursus ex sibi uicinis, rursusq; hæc ex alijs sibi propinquis. Itaque ex proxima quaque parte factio semper celeri tractu, perinde quasi in choro



si in choro quodam, uenæ quæ ad uentriculum perueniunt, tandem inanes euadunt, quæ & consueuerunt, & possunt cibum ex uentriculo ad se conuellere, ueluti stirpium radices ex terra uliginem. Atque hæc actio cum animalis nō sit, sed naturalis, haud aliter in animalibus quàm in plantis perficitur. Ventriculi autem inanitionem sequitur suctionis sensus, quem animalis appetentia, hoc est fames sequitur. Primum igitur, ut idem author docet, antecedit inanitio, quam sequitur naturalis appetentia: deinde uentriculi suctio, postea suctionis sensus: tandem uero animalis appetentia. Porro autem facultatem quâ cibi penuriam sentimus, uentriculo indidit natura, ut ad cibum capessendum animal excitaret. Reliquæ autem partes cum semper præsentem cibum habeant, quem attrahunt, ad instar plantarum, quæ per radices terræ uliginem attrahunt, hac sentiendi uii carent. Solus autem uenter cibi penuriam sentit, ut animal ad cibum, ut dixi, excitet. A cerebro enim natura ortos nervos duos in os uentris transmisit, per quos sentiendi uim recipit. Famem auget uentris frigus, ut quod illius substantiam stringat, prematq; et premendo inānit. Impedit uero ac minuit hanc calor. Solidas enim partes laxat, ac soluit: proinde ad attrahendū uentrem reddit inhabiliorem. Humidam quoque substantiam liquat, ac spatia uacua replet. Ita calidus uenter minus appetit, quàm concoquit. Quod si tantus calor esset, ut robur omnino solueret, non solum non appeteret, sed & male concoqueret: ut sit in calida temporis constitutione.

Calidis enim cibus, ac potionibus gaudet: neque à frigidis noxā ullā accipit, si modicè ipsis utatur.

Calidum



Calidum cibum & potum non solum qui re ipsa, sed & facultate substantiaq; talis sit, intelligit Galenus: quibus delectari uentrem naturâ calidum scribit. Vnicuique enim parti à natura tributum est, ut quod sibi familiare est ac simile, appetat, ac attrahat: quod uerò contrarium inimicumq; est, repudiet ac expellat. Qualitatis enim contrariæ odiū quoddam à natura habet, ut Galenus docet, unaqueque corporis pars. Itaque cibus & potionibus calidis calidus uenter tanquam sibi amicis seq; tuentibus, ac conseruantibus delectatur. Neque tamen à frigidis leditur, si moderatus sit usus. Subitas enim uehementesq; mutationes natura non suslinet. Itaque si ad mediocritatem reducere calorem uelis, utendum est frigidis, tanto quidem excessu, quantum ab ipsa mediocritate calor recedit. Idq; moderate fieri debet: hoc est, neque affatim, neque initio statim tam frigida offerenda sunt, quam calidus uenter est, sed mitiora primum, deinde uehementiora, paulatim uires eorum augendo. Atque sic mutationem hanc natura sine ulla molestia feret.

Frigidior autem naturâ uenter, probè quidem appetit, sed malè concoquit, cibos præsertim immutatu difficiles, ac frigidos. In ipso enim facile accescunt: quocirca ructibus acidis eiusmodi uenter est opportunus.

Appetentiam animalem ex suctionis sensu nasci modò dicebamus, hunc uerò sensum inanitione fieri: inanitionem uerò tum uacuata & dissipata in ambientem aërem materia cuti subiecta, tum partibus uicinis semper trahentibus, donec uenæ quæ ad uentrem perueniunt, inaniantur: tum frigore stringente prementeq;, ac premendo inaniente,  
Quâ



Quâ ratione famelici sunt qui frigidum stomachum habent. Sed ut multum appetunt, ita male concoquunt. Frigus enim torpidum pigrumque corpus ad naturæ actiones omnes reddit: proinde cruditatem gignit: quam acor sequitur, acidiq; ructus, ut fusiſſime Galenus in libris de symptomatum causis docet.

Atque frigidis quidem gaudet, sed ab immoderato eorum usu facile offenditur. Similiter autem & foris incidentium rerum frigidarum consortiū diu ferre non potest, quemadmodum neque calidus calidorum.

Vnaquæque res suo simili gaudet, uti antè dictum est. Frigidus igitur uenter frigido potu & cibo delectatur: sed eorum immodico usu læditur, ut qui intemperiem augeat, eò quidem magis, quò frigus uehementius, & usus longior extiterit. Quò autem intemperies auctior est, eò est deterior, ut quæ à mediocritate longius discedat. Hac ratione, quæ foris incidunt frigida, qualia sunt ambiens aër, aqua, unguenta, & id genus alia, diu ferre frigidus uenter non potest: eorum enim contactu longiore uehementer refrigeratur, ac imbecillior redditur: quemadmodum calidus uenter rerum calidarum usu.

Ventris uerò intemperies ex morbo contracta, hoc ab ingenitis differunt, quòd nō similia, quemadmodum natiuæ appetant.

Omni animanti à natura tributum est, ut se tueatur. Tuetur autem se similia, & quæ secundum naturam sunt, appetendo, amplectendocq; dissimilia sibiq; contraria declinādo. Itaque natiuæ intemperatiæ omnes similibus qualitatibus gaudent, calidæ quidem calidis, frigidæ frigidis,  
humidæ



humidæ humidis, & siccæ siccis. Fugiant uerò contrarias, ut calidæ frigidas, frigidæ calidas, humidæ siccas, & siccæ humidas. Ex morbo autem contrariæ contrarias appetunt, & similes uitant. Morbosus enim uentriculi calor refrigerari, frigus calferi cupit: & reliquæ pari modo qualitates contrarias desiderant, & similes auersantur. Quod autem morbosæ qualitates contrarias appetant, hoc ideo fit, ut quod præter naturam est, expellatur: quod non nisi per contraria fieri potest. Contraria enim contrariorum sunt remedia. At quod secundum naturam est, seruari debet, ut omnibus in confesso est: ideo similia desiderat: similibus enim similia seruantur.

Coniugatæ autem uentris intemperatiæ ex simplicium compositione noscuntur.

Copulari possunt, ut antè declaratum est, agentium uentris qualitatum exuperantiæ cum patientium exuperantijs, interdum utrisque paribus, interdum altera maiore, idq; uel in idem utrisque conspirantibus, uel in diuersa agentibus. Cum igitur in idem eiusmodi exuperantiæ tendunt, affectus notæq; manifestiores sunt. Cum uerò in diuersa, obscuriores: quemadmodum si altera exuperantia maior, altera minor sit, utraque in idem etiam conspiret, minùs conspicuus erit. Ventris siccitas, uerbi gratiâ, sitim adfert: siccitati si adiunctus impar sit calor, aut calori siccitas, sitis quidem augebitur, sed minùs quàm si utraque qualitas ex æquo adauclæ esset: utraque enim per se hanc mouere potest. Iunctæ igitur maiorem sitim efficiet: quod si cum frigore copulata sit siccitas, minorem. Tendunt enim in diuersa, quatenus ad mouendâ sitim attinet, siccitas & frigus. Aut si cum calore quidem sed remissio

P

re siccitas,



re siccitas, aut contrà calor cum minore siccitate, minor erit sitis, quàm si utraque qualitas multum & ex æquo excederet: ut modò docebamus. Similiter autem si uentris frigus cum humore iunctum sit maiorem, si cum siccitate, minorem acorem gignet: aut si cum humore quidem, sed remissiore. Ad eundem modum commistus cum humore calor melius concoquit, cum siccitate deterius aut calor cū humore pauciore, uel largior humor cū minore calore.

Diligenter autem quæ diximus attendenda sunt, & ab his quæ dicemus, distinguenda: quando non solus uenter sitim adfert & adimit: nec frigidi aut calidi potus appetentiam excitat, sed thoracis uiscera, nempe cor, & pulmo. At qui ob horum calorem siticulosi sunt, plus spiritus attrahunt, & longè exspirant, ardoremque in thorace sentiunt: non autem in hypochondrijs, quemadmodum solent qui ob uentriculum sitiant. Nec protinus potu sitis extinguitur. Frigidus quoque potus quàm uberior calidus eorum sitim melius sedat: hos uerò frigidi aëris inspiratio refrigerat nihil eos iuuans quibus uentriculus sitim attulit. Ad eundem modum qui contrario modo se habent: frigida inspiratione manifestè læduntur.

Cum sitis non ex uentris solum intemperie, sed etiam cordis & pulmonis accidat, notas docet, quibus hanc ab illa distinguere oporteat. Quæ enim cordis & pulmonis sit calore, ampliùs inspirat, et longiùs expirat. Inspiratione enim aër intromittitur: expiratione uerò foràs expellitur calidus & fumosus halitus. His enim modis, ut antè declaratum est, cum reliquum corpus, tum maxime tho-  
rax,



rax, & quæ in eo continentur uiscera, refrigerantur. Ad  
 extinguendam igitur sitim, quæ pulmonis & cordis calo-  
 re accidit, opus est aëre frigido, tanto quidem, quantus ca-  
 lor est, qui sitim attulit: & expiratione tam longa, quam  
 multus quamq; calidus est, qui emittitur spiritus. Longam  
 expirationem intelligo, non spiritum longè emissum, ut is  
 est, qui uehementer flando, aut sibilando fit (nam exiguus  
 esse potest) sed multum, & qui longiore mora efflatur: sic  
 enim multus redditur: quod necessario fit cum cordis, &  
 pulmonis temperamentum calidum est. *μακρόν* enim non  
 solum longum, sed & multum & magnum significat. Ita-  
 que quanta sitis fuerit, quam quidem antè dictorum uisce-  
 rum calor peperit, tanta inspiratio tamq; magna expira-  
 tio subsequitur. Cæterum cum calor ardorq;, qui hanc si-  
 tim mouet, in corde uel pulmone, uel utroque uiscere cōti-  
 neatur, atque eiusmodi uiscera in thorace sint collocata:  
 is necessario in thorace sentitur, non autem in hypochon-  
 drijs, ubi positus uenter est. Ex his palam est sitim, quæ  
 pulmonis & cordis calore fit, frigido potu, nisi multo,  
 postq; longam moram, iuuari non posse. Longa enim uia  
 est, per quam is in ea uiscera fertur. Nam primum in uen-  
 trem descendit, deinde per uenas in iecur transit, à quo  
 per magnā uenam in cor, à quo tandem in pulmones per-  
 uenit: atque transeundo plurimum calefit: proinde sitim:  
 quæ ex eorum uiscerum calore fit, non extinguit: aut si  
 extinguit, non tamen protinus, ut quæ solo frigore sedari  
 possit: hac ratione, calida potione etiam liberaliore minus  
 sedari potest, quam frigida exigua: uini uerbi gratiā lar-  
 ga potio minus quam aquæ exigua hanc sitim mitigare  
 potest: hinc fit, ut æstate utroque remedio ad sitim ex-  
 P ij tinguendam



tinguendam sit opus, nempe aëris frigidi inspiratione, & potu liberaliore tum substantia, tum qualitate frigido. Ambiens enim aër cum calidus sit, non solum pulmones, & cor, sed & arterias, atque (ut semel dicam) omnes corporis partes tam inspiratu, quam contactu calfacit: unde sitis nascitur. Rursus cum corporis nostri substantia non solum in uapores sed sudores eo tempore dissipetur, tandem attrahentibus inanitis partibus à sibi uicinis, uentris natius humor absimitur, qui non sola aqua, sed & uino aut simili quopiam reparari debet. Itaque sitis hæc & qualitatem frigidam, & substantiam humidam, unde resarciatur insitus humor, desiderat. Cæterum cum pulmones, cor, & reliquæ corporis partes (ut modò dicebamus) calefiant, unde sitim etiam nasci diximus, inspiratu aëris frigidi ad hanc compescendam est opus. Frigidus enim aër inspiratus protinus in pulmones transit, & à pulmonibus ad cor, deinde in reliquum corpus: statim igitur sitim quæ ex horum uiscerum calore nascitur, sedat: tandem longo tempore eam quæ à uentris calore gignitur: quemadmodum contrà ea quæ à uentris calore fit, statim potu frigido sedatur: processu uerò temporis & ea quæ ex pulmonis & cordis calore generatur. Sunt qui cum dictis uisceribus iecur annumerant: sed cum ipsum frigido potu quàm aëre citius refrigerari possit, suam temperiem respiratu prodere non potest. Ad ipsum enim ex uentre statim potio fertur, non autem aër, sed primùm, ut dicebam, ad pulmones, deinde ad cor, postea ad arterias, tandem ad ipsum iecur, & reliquas corporis partes. Iuuantur igitur frigida inspiratione cor & pulmones calidi: calida uerò leduntur. Ad eundem modum eadem uiscera frigida calido



*calido inspiratu iuuantur, & frigido offenduntur.*

Atque hoc est maximum frigidi pulmonis argumentum, Quemadmodum autem frigida inspiratio hos manifestè lædit, frigoriq; sensum inuehit: ita calida est ipsis amica, Sed & pituitosa excrementa cum screau & tussi reijciunt.

Vnaquæque corporis pars suo simili, ut sæpe diximus, gaudet: quò si immodicè utaris, manifestè lædes: auget enim qualitas similem excessum. Si autem pulmo citò facileq; frigoris iniuriam sentiat, euident est eius frigoris nota, quæ certior erit, si calida inspiratione iuuetur. Frigus enim tanquam contrarium calor expellit. Quòd si cum his tuſſiendo excrementa pituitosa reijciat, certissimum, indubitatumq; frigoris erit signum. Crudam enim pituitam frigoris sobolem esse iam suprà declarauimus.

Pulmonis autem siccitas excrementis, & pituita uacat.

Siccitas humiditati aduersa, pituitū pituitosaue excrementa neque gignit, neque colligit: ut ex his quæ suprà de cerebri sicci notis prius diximus, constare potest.

Et uocem canoram reddit: quemadmodum humor fuscā & rauicā. Maiorem uerò, acutiorēq; edere uolentibus interueniunt excrementa. Sed nec ipsa uocis magnitudo à calore fit: quēadmodum nec exiguitas à frigore: uerū illam asperæ arteriæ amplitudo, perflationisq; uehementia: hanc uerò contrariæ causæ efficiūt. Itaque neque perpetuò neque primariò, sed accidente solis ingenitis, non autem aduentitijs temperamentis uocis tum magnitudo, tum exiguitas succedit.

P iij Quoniam



Quoniam autem instrumenta alia aliam tempera-  
menti naturam sequuntur, instrumentorum uerò  
uox:ingenitam intemperiem concludere ex uoce  
licebit. Etenim uox læuis, arteriæ læuitatē arguit:  
quemadmodum asperitatem aspera. Itaque læui-  
tas arteriæ, temperamenti mediocritatem sequi-  
tur: asperitas uerò siccitatem. Asperitas enim ab  
inæqualitate corporis duri fit. Caterum simpliciū  
eius partium siccitas duram efficit arteriam: in-  
æqualem uerò humoris per has dispersi penuria.  
Eodem modo neque uox naturā acuta sine faucium  
angustia, neque grauis sine amplitudine fieri po-  
test. Angustia quidē insitæ frigiditatis est soboles,  
amplitudo uerò caloris.

Pulmo, respirationis instrumentum est, guttur autem  
uocis:aspera uerò arteria utrique instrumēto famulatur.  
Respirandi principium à thorace pulmo habet, hoc est di-  
latandi cum spiritum accipit, & contrahendi cum eun-  
dem reddit. Hæc respirationem liberam quidem efficit ac  
minimè uiolentam, septum transuersum: uiolentam uerò  
thoracis musculi. Itaque ubi quis spiritum liberè emittit,  
expiratio est. Vbi uerò uolenter, non simpliciter expira-  
tio, sed & uehemens expiratio dicitur, quam ἐνφύσισις  
græci uocant, nos perflationem, aut si mauis, efflationem,  
quæ præfatis musculis uehementer thoracem mouentibus  
fit. Itaque aër intrò recipitur dum thorax dilatatur: fo-  
rās uerò emittitur, dum idem clauditur, contrahiturq;. Igi-  
tur dum emittitur, si guttur transeundo elidit percutitq;,  
uox funditur. Quod ut meliùs fiat, obiectum gutturi pa-  
latum est tanquam tintinabulum quoddam, ut Galenus  
ait,



ait, sine quo certè uox neque canora, neque suavis esset. Quibus enim palatum uitiatum est, culpata prorsus uox est: qualis in plurimis est, qui ex Hispanica scabie uitiatam hanc partem habent. Cæterum aspera arteria uocis materiam præparat, ac uelut exasciat gutturi. Quoniam autem pulmo recipere aërem quem expiraret efflaretq; debebat: oportuit asperam arteriam in uarias fibras distribui, quæ perpetuò inanes uacueq; sanguinis ac alterius humoris essent, ut spiritum, uocis materiam, reciperent, deinde, ut dictum est, foras emitterent. Porro autem aspera arteria membrana siccitatis moderatæ est obducta, ad usum quem mox dicemus. Hæc itaque ad uocē efficiendā necessaria sunt. Cum igitur uox aëris repercussu fiat, oportet quod percutitur instrumentum, neque siccum neque humidum uehementer esse. Præterea cum aër qui emittitur, non tam uehementer ex se percutere possit, ut eius illisu sonum edat, opus fuit aliquo, quod moueret impelleretq; spiritum, nempe pulmone. Cum rursus per se is moueri non possit, alijs opus fuit quæ conclusum in ipso aërem expellerent, ualidiùs aut impotentiùs, pro necessitatis ratione. Itaque septum transversum ad liberam expirationem, & muscoli costales ad uiolentam, à natura condita sunt. Maiore enim impulsu ad uocem edendam opus est quàm ad naturalem spirationis. Vocis igitur differentie sumende sunt ab asperæ arteriæ temperamento, membranae eius internam partim cõtègentis conformatione, meatu per quem uox egreditur, magnitudine, & expirationis uehementia. Humor enim arteriæ uocem reddit fuscā, obscuramq; ac raucā, siccitas uerò clarā, lucidā, ac

P iiij canorā



canoram. Ex substantia enim humida ac molli sonus admodum obscurus funditur, quod scilicet percutienti cedat. Contrà sicca & dura renixu clarum efficit. Ferrum uerbi gratiâ igni remollitum, sonum percussu obscurum reddit: refrigeratum uerò, ac iam induratum, clarum. Sic plumbum obscure sonat, æs clarè. Ad eundem modum uocem uariam efficit suprâ memoratæ arteriæ conformatio. Exasperata enim asperam, leuigata uerò leuem uocem emittit. Dicebamus modò asperam arteriam gutturi uocem præparare. Cum igitur à pulmone per hanc spiritus impellitur, si quidem leuigata dicta membrana sit, sine impedimento ad guttur usque, ubi uox collisa efficitur, permeat, fitq; leuis ac suauis. Si uerò exasperata sit, in asperitatis inæqualitatisq; eminētiore partes impulsus aër impingit, & sonum efficit uariū, inæqualemq; , prout partes illæ tum magnitudine inæquales, tum mollitie ac durtia dissimiles sunt. Atque hanc uocis inæqualitatem, asperitatem dicimus, non aliter atque sonum, qui ex lima & ferro eliditur. Ob limæ enim inæqualitatem ferrum inæqualiter percutientis, inæqualis asperq; sonus redditur, magis aut minùs pro limæ maiore minoreue inæqualitate. Amplitudo quoque arteriæ, & angustia uoces uarias efficiunt. Si enim lata hæc sit, uox grauis redditur. Sin angusta, acuta. Quò si cum arteriæ amplitudine uehementer aër impellatur, uox magna fit: uehementer enim impellitur si thoracis muscoli robusti sint. Ad eundem modum si angusta aspera arteria est, atque aër uehementer impellatur, uox acuta efficitur. Si uerò languidè, exilis ac parua. Itaque ab expirationis uehementia

uocis



uocis differentie sumuntur. Inter se igitur uox magna & grauis differunt, quod hæc sine magno, illa cum uehementi æris impulsu fiat: conueniunt uerò æris impulsus multitudine. Ad eundem modum acuta, & parua inter se spiritus emissi exiguitate conueniunt: sed hoc differunt, quod acuta ualide, parua languide emittitur. Clara igitur uox, & canora, pulmonis & asperæ arteriæ moderatam siccitatem significat: obscura uerò & rauca, humorem. Rauca quidem cum humidis excrementis, quæ expirandi conatu maiore excerni solent: obscura uerò sine his fit. Magnitudo autem calorem quidem instrumenti significat, quemadmodum paruitas frigus, sed id ex accidente, & alterius interuentu. Arteriæ enim amplitudo, & expirationis uehementia, uocis magnitudinem faciunt: amplitudinem uerò, tum impellentium musculorum robur, tum natiui caloris abundantia. Magnitudo igitur uocis primum ac statim instrumenti amplitudinem arguit, & ualidam expirandi facultatem: amplitudo instrumenti, & robur facultatis, calorem. Similiter autem uocis paruitas, meatus angustiam protinus ostendit unâ cum impultricis facultatis imbecillitate: meatus autem angustia, & facultatis imbecillitas, frigus. Suprà enim docuimus proprium caloris munus esse dilatare, frigoris uerò constringere. Ad eundem modum uox grauis, arteriæ latitudinē statim indicat, inuvalidamq; expirationem: latitudo autem, arteriæ caliditatem, sed thoracis imbecillitatem, aut aliam occasionem quæ expirandi uehementiam impediat. Acuta contrà arteriæ angustiam significat, angustia uerò frigus. Aspera autem uox primum arteriæ asperitatem, hæc uerò immodicam siccitatē, leuis uerò leuigatam arteriam primum ostendit, deinde eandem



*eandem esse temperatam.*

Naturalibus autem uocum differentiis proportionem respondent hæ, quæ ab aliquo sunt affectu: eadem & causarum à quibus sunt, notæ existunt: de quibus abundè in libris de uoce disputatū est.

Non aliter uocum præter naturam differentie, morbi à quo proficiuntur, quàm naturales ingenitam suam temperiem ostendunt. Nam ut uox natura rauca, arteriæ humiditatem significat, ita & quæ talis ex morbo fit. Raucedo enim ab humida intemperie tam naturali, quàm præter naturam fit. Ad eundem modum uocis asperitas fit primum ab arteriæ, ut antè dictum est, asperitate: hæc autem à siccitate tum naturali, tum præter naturam. Eadem est reliquarum uocis differentiarum ratio.

Reliquæ uerò animantis partes internæ, obscuras sui temperamenti notas habent. Elaborandum tamen est, ut ex his quæ iuuare, & lædere solent, & ex naturalium facultatum functionibus, eas cognoscamus. In tertio autem libro de symptomatum causis diximus, facultatis cuiusque uirtutem ac uitium temperiem præire. Hactenus igitur de temperamentorum notis.

Reliquarum animantis partium internarum temperamenta cognoscuntur (sed obscure) ex his quæ iuuare ac lædere solent, actionibusque facultatum naturalium. Diximus antè unumquodque suo simili gaudere, lædi tamen immodico eius usu: iuuari uerò suo contrario, si modus utendo adhibeatur. Si qua igitur pars calidorum usu facile lædatur, calida: si frigidorum, frigida: si humidorum humida, & siccorum sicca iudicanda est. Si uerò calidis moderatè adhibitis



adhibitis inuuetur, frigida: ad eundem modum si frigidis, calida temperies censenda est. Reliquarum autem eadem est ratio. Sed quoniam eiusmodi internæ partes non admodum his causis patent, non facile per has notas earum temperamenta deprehenduntur. In hoc genere continentur renes, uesica, intestina, lien, & aliæ id genus partes: quæ si frigidis ledantur, frigide: si calidis, calidæ sunt existimande. Cæterum facultatum naturalium functionibus cognoscuntur eiusmodi partium temperamenta. Facultates naturales uoco, quæ attrahunt cibum, attractionem continent, & concoquunt, deinde quod superuacuum est, expellunt. Nulla enim corporis pars est, quæ omnibus hisce facultatibus prædita non sit: quarum cuique suum inest temperamentum. Aliud enim concoctioni, aliud alijs debetur. Quoniam igitur concoctio sine motu ad locum fit sicco instrumento non indiguit, sed calido & humido, quod probe concoqueret & nutriraret, ut Galenus in ultimo de symptomatum causis docet. Reliquæ uerò facultates, nempe attrahendi, continendi, & expellendi, non sine motu minus suum obeunt: proinde  $\pi\rho\alpha\gamma\gamma\iota\sigma\tau\epsilon\varsigma$ , hoc est (ut interpretamur) actiuos Græci appellant, quemadmodum & quæ uoluntatis imperio mouent: sic enim utrasque uocat Galenus: in hoc quidem opere eas quæ uoluntatis imperio, in ultimo uerò de symptomatum causis eas, quæ sine arbitrio sed naturaliter ad locum mouent. Cæterum quatuor facultates naturales, quatuor qualitatum temperamentum sequuntur, unaquæque suum: ipsas uerò facultates, actiones. Ab actionibus igitur notæ sumuntur, quibus facultates primum, deinde temperamenta cognoscuntur. Quoniam igitur unumquodque temperamentum sua sequitur facultas, unamquamque



unamquaque uerò facultatem sua actio: ut diuersæ inter se sunt partis cuiusque actiones, ita diuersæ sunt eius facultates, & ut inter se diuersæ hæ sunt, ita temperamenta diuersa esse oportet. Quod cum ita habeat, una actio, atque interdum plures infirmæ esse possunt, reliquæ uerò ualide. Pueri enim optimè concoquunt, malè uerò cōtinent. Non enim eodem modo natura functiones suas omnes molitur. Siquidem immutat, concoquit, nutrit, sine ulla loci mutatione, sed omnibus inter se propinquis, nimirum instrumento, & re immutanda. Cum igitur à calido & humido aut horum altero fiat concoctio, utroque quidem optima: calido tantum, proba: tantum uerò humido, imperfecta: partem quæ concoquit, calidam aut humidam, aut calidam simul & humidam, prout actio eiusmodi proba est, aut minùs proba, esse oportet. Cum uerò sine motu functiones, quas nos actiuas, Græci πρᾶξις uocant, perfici non possint, hoc est attractione, & comprehensione, & expulsionem: instrumentum robustum esse debet. Robur autem à siccitate non qualibet sed mediocri nascitur: ut antè docuimus. Siccum igitur instrumentum esse debet quod attrahit, continet, ac expellit, non quantumlibet, sed moderate, ut probè flectatur, stringaturq; dum munus suum obit, hoc est, ut diximus, dum cibum attrahit, quod superuacuum est expellit, ac quod immutat, comprehendit ac continet tantisper dum concoxerit. Quod si uehementer siccum sit, nutritioni ineptum est. Neque enim unit, neque glutinat. Id igitur agrè attrahit, continet, ac expellit. Frigus autem ad omnes naturæ functiones ineptissimum est: cui si adiuncta siccitas sit, omnium pessimè immutat, ac nutrit. Medio uerò modo inter aptissimum & ineptissimum se habet



habet ad functiones quas actuosas appellari modò dicebamus . Ex hinc igitur constat, quæ actiones quorum temperamentorum uirtutes, & uitia ostendunt . Quod si accuratius intelligere cupias, te ad ultimum de symptomatum causis librum relegamus . In exemplaribus grecis quotquot uidi, legitur, ἡ τῆς ἐκείνης δυνάμεως ἀρετὴ τε καὶ κακία ἢ προηγούμενῃ κρᾶσις ἐστίν . In exemplaris Germanici margine scriptum est, ὅτι τῆς ἐκείνης ἀρετὴ τε καὶ κακία προηγούμενῃ κρᾶσις ἐστίν: quam lectionem sequutus est Leonicens: ita enim uertit . Dictum uerò in tertio de causis accidentium, quod cuiusque potentie uirtus & uitium, temperatura principalis existat: ex quo constat cum non solum ὅτι pro ἡ τῆς legisse, sed ἀρετὴ & κακία in nominandi casu pro ἀρετῇ & κακίᾳ in dandi casu: quæ lectio nullo modo intelligi potest . Quid enim quæso significat, Virtus & uitium principalis tēperatura existit? Quatenus autem ad dictionem ὅτι attinet, rectè iudicio meo legi potest, ut sensus sit: In tertio autem libro de symptomatum causis, diximus facultatis cuiusque uirtutem, ac uitium temperiem præire, hoc est præcedere, & priorem esse . Certum enim est actionem tam probam, quàm improbam facultatem sequi, facultatem uerò temperamētum, quod facultate prius est, & facultas actionis probitate, ac improbitate . Quod si ἡ τῆς legere malis, tuo iure poteris . Sensus enim est, In tertio autem libro de symptomatum causis docuimus quænam facultatis cuiusque uirtuti ac uitio temperies præsit . Illic enim docuit quæ actio, quam facultatem sequitur, & quæ facultas temperaturam.

Magnitudinis uerò, uel formationis, uel numeri, uel posituræ uitia, quæ quidem sensibus obiecta sunt



sunt, facile cognosci possunt. Ex his uerò quæ sensum latent, alia quidem difficile, alia uerò nullo modo cognoscuntur. Siquidem capitis & cerebri magnitudo, ac figura manifestè apparent, atque de his antè meminimus, quemadmodum & de thorace. Similiter autem nec difficile est operas scoptulas, humeros, brachia, cubitos, extremas manus, coxas femora, tibiae & pedes cognoscere, siue in formatione, siue magnitudine, siue numero, siue partium quibus constant compositione uitium contractum sit. Horum enim cuiusque actiones offensæ manifestæ sunt. Eorum uerò, quæ in corpore latent, non omnia cognosci possunt.

Quemadmodum corporis partes duplices sunt, simplices, & compositæ, ita actiones duplices sunt. Quædam enim primæ, maximeque propriæ sunt, quædam uerò ex accidente. Primæ à simplicibus partibus, secundæ ab instrumentis proficiuntur. Ex simplicibus igitur partibus instrumenta componuntur, ab ipsisque actiones habent. Nulla enim simplex pars est, quæ uel non agat, uel usum aliquem præbeat ad totius instrumenti actionem. Musculi uerbi gratiâ actio, motus est: cruris uerò, progressio. Quam enim musculus primum ac per se crus mouet, non tamen solus progressionem perficit. Itaque in crure sunt musculi tot numero tales, ac tanti, quot quales & quanti ad probam progressionem requiruntur. Ossa quoque adiuncta sunt tot & tanta mole, hoc modo conformata, ac sibi inuicem sic coaptata: alioqui musculi etsi primum, soli que mouent, progressionem perfectam non ederent. Aliæ etiâ partes simplices cum iusta magnitudine, certo numero, apto positu



pto positi, ac idonea cōformatione ad cruris compositionem posite sunt, non sine magno usu: ut ex libris Galeni de usu partium constat. Si igitur nosse partium omnium usum, ac utilitatem uelis, earum substantia, forma, magnitudo, numerus, positus, connexioq; cognoscenda sunt. Scimus enim cum natura nihil temerè agat, horum quodque alicuius gratiā, hoc est actionis, ac utilitatis cōditum esse: quæ cum sensibus pateant, sensus probè ne sint an improbè, facile iudicare poterit: proinde an partes ipsæ probè, improbè ne condite sint. Si uerò in corpore delitescant, aut sensus iudicio subiectæ non sint, egrè quidem hæ iudicari possunt. Sensibus autem patent caput, thorax, operæ scoptulæ, humeri, brachia, cubiti, manus, coxæ, fœmora, tibiæ, pedes, nares, & id genus aliæ. Earum igitur partium uitia, ac uirtutes facile cognosci poterunt, quæ scilicet in magnitudine, cōformatione, numero, positura, complexioneq; inter se, sunt posita. Magnitudinis uitia sunt nimia crassitudo & gracilitas, latitudo & angustia, longitudo & breuitas, tum corporis uniuersi, tum eius partium. Conformationis, deprauata figura, cuiusmodi sunt obliqua, recla, curua, plana, rotunda, & id genus aliæ, asperitas & leuitas, &c. Numerus excedens, ut sextus digitus, tertius testiculus. Deficiens, ut si tantum quatuor digiti in manu sint. Hæc igitur omnia cum sub sensum cadant, facile cognoscuntur. Quæ uerò intra corpus sunt, nō omnia cognosci possunt. Quedam enim horum obscure, ac coniecturā tantum, quedam nullo modo noscuntur: ut in sequentibus dicitur.

Cuiusdam enim uentrem uidi adeò exiguum, rotundum & prominentem, iuxta hypochondrium collocatum



collocatū, ut euidenter se sua circumscriptione tum uidentibus, tum tangentibus proderet.

Cū earum quæ intra corpus sunt partium, alias cognosci posse, alias nō posse antè dixerit Galenus: quænam possint, nunc ostendit, nempe uentriculum & uesicam euidenter quidem, iecur uerò & alias quasdā coniectura tantum: ut post uidetur. Venter igitur, & uesica euidenter sua circumscriptione apparent, iecur uerò tantum coniecturā. In quibusdam igitur uentriculum minorem, & rotundiorē, prominentiorēq; iuxta hypochondria seprehendisse ait: hac itaq; ratione magnitudinem, figuram, & situm eius cognouisse. Hunc enim circa medium partis superioris & inferioris, prioris & posterioris, paululumq; ad dextrum deflectentem natura collocauit, ut ab his usum aliquem reciperet. In superiore enim parte cor & septum transversum, in inferiore mesenterium & intestina: in dextra iecur, in sinistra lienem: in priore omentū, in posteriore dorsi musculos, magnam uenam: & arteriam habet: quæ omnia suo calore iuuant concoctionem. Si igitur uentriculus promineat, munus suū improbius obibit. Neque enim ab antè dictis partibus tantum caloris suscipiet, quantum si à natura ordinatum situm seruare. Præterea iecur, quod in sublimi positum esse iam diximus premet, atque septum transversum, præsertim cibo plenus: proinde spirandi difficultatem adferet. Cæterum si minor quàm pro corporis ratione sit, probè quidem concoquet, sed cibi minus concipiet quàm alendo corpori sufficiat: itaq; cibū crebrò sumere coget: quod homini molestū est. Quōsi si rotundior sit, nec uitio quidem caret: cibū enim diutius cōtinet, eiusq; descēsum in intestina prohibet.

Similiter



Similiter & cuiuspiam uesicam adeò eminentē exiguamque deprehendi, ut si tardiùs urinam reddidisset, circūscriptus tumor manifestè apparebat.

Vitiosam uesicæ magnitudinem, & situm posse deprehendi Galenus scribit, cum uidelicet diutiùs urina retenta fuerit, Sæpe enim uel pudore uel occupatione aliqua detenti nonnulli urinam tardiùs reddunt: atque tunc in pube tumor apparet, scilicet uesica extante, ac eminente. Itaque eius exiguitas frequentia reddendæ urinae molestiam facit: frequentius enim reddere coguntur quibus exigua uesica est.

Quanquam autem nulla aliarum internarum partium manifestum mihi unquam de se præbuit indicium, danda tamen opera est quàm maximè fieri potest, ut earum uirtutem & uitium si non certa firmaque scientiâ, saltem artificiosa coniecturâ cognoscamus: uelut gratiâ exempli iecoris. Nonnullos enim noui, & quidem multos, qui graciles uenas habebant, corpusque uniuersum decoloratum: quorum, cum paulò plus cibi assumpsissent, præsertim flatulenti, crassi, & glutinosi, alij uelut pondus quoddam innixum ac suspensum in dextri hypochondrij profundo sentiebant: alij tensionis dolorem: hos igitur & iecur paruum & angustos meatus habere uerisimile est.

Euidenter uentriculi & uesicæ uitia deprehendi possunt, ut antè ostensum est: reliquarum uerò corporis internarum partium non firmis per seq; cognitis principijs, sed coniecturâ tantum, quæ ex prægressis causis, & effectibus sub sensum cadentibus fit: ut mox docebimus. Eius-

Q modi



modi enim causæ, suorum effectuum artificiosam coniecturam adferunt: quemadmodum effectus suarum causarum. Causas eiusmodi προστάειντες uocant, non solum præsentēs, sed & quæ præcesserunt, etiam si præsentēs amplius non sint. Ex præsentī uerbi gratiā temporis constitutione uehementer calida, & sicca, ardentem febrem et tertianam conijcimus: ex lauatiōe in aluminosa aqua, quæ cutim conspauit, febrem diariam. Ad eundem modum ex effectibus coniecturæ sumuntur, ut ex urinae suppressione conijcimus calculum in uesica uel renibus esse, aut pus, aut aliud quod urinae uias obstruit. Vbi igitur eiusmodi causæ plures habent effectus, aut effectus plures causas, opus est solerti coniectura. Itaque cum uenarum gracilitas quæ sensibus obiecta est, plures habeat causas, nō protinus arguit iecoris exiguitatem: sed cum ipsa ex materia pauca & à frigore fiat, utrumque significare potest. Itaque & adiungendæ aliæ notæ sunt, ut certior coniectura fiat, nempe pallor, & decoloratio uniuersæ cutis, & pondus hypochondrio innixum, aut tensionis dolor post largiorem cibum sumptum, præsertim crassum, flatulentum, & uiscosum. Sola igitur uenarum gracilitas certam exiguitatis iecoris coniecturam efficere non potest: cum, ut modò dicebamus, ea non solum ob paucam materiam, & à frigore iecoris uenarum materiam distendere nequeunte fiat. Si cum gracilitate cutis pallor (hoc est decoloratio, siue ut græci, ἀχρεια) coniunctus sit, ne sic quidem certa coniectura erit. Eiusmodi enim pallor, caloris natiui penuriā fit. Rursus exiguus calor sanguinis penuriam sequitur. Hæc autem non solum uenarum exiguitatem, sed & pituitæ copiam gignit. Si igitur cum uenarum



rum gracilitate, & cutis pallore, grauitas aut tēſionis dolor in dextro hypochondrio poſt ſumptum immodicum cibum ſentiatur, iam certior erit iecoris exigui coniectura. Cibum enim crudum pondus, flatum uerò tenſio in iecore eſſe arguit. Ille enim ſuo pondere uiscus deorſum trahit, hæc uerò diſtendendo dolorem inuehit. Hæc autem nec ſola per ſe, quemadmodum nec uenarum gracilitas, nec cutis pallor, iecoris exiguitatis teſtimonia ſunt, ſed omnia hæc ſimul coniuncta.

Alterum uidi toto habitu pituiſum, quotidie tamen pallidam bilem uomitione reiſcientem. Ita que alui ſedimenta inſpicienda eſſe duxi: in quibus bilis minimum erat. Meatum igitur qui bilem deſert, non exiguam eius humoris portionem ad imam uentriculi partem, quam *πυλωρὸν* græci uocant, tranſmittere cōieci. Quod in quibuſdam animalibus cernere licet. Ex his liquet quòd ad eorum quæ ſenſum latent, cognitionem, plurimum conferat tum apparētium ex corporum diſſectione cognitio, tum actionum utilitatumque inqueſtione. Quiſquis igitur noſcendorum corporum, quæ à naturali ſtatu (ut modò dicebatur) recedunt, peritiam habere cupit, is in corporum incisionibus, functionumque ac utilitatū inqueſtitionibus ſeſe exerceat oportet. De his autem omnibus ſeorſum in alijs operibus ſcripſimus: de quibus in fine totius huius libri uerba faciemus, ut quod diſcere libuerit, ſtudioſi, ex quónam opere præcipue decerpere oporteat, cognoscant. Sed de his hæcenus.

*Ne protinus iecur calidum eſſe, aut uentriculum, ex*

*Q ij quotidiana*



quotidiana bilis uomitione putemus,artificiose conijciendum esse unde nam hæc proficiscatur,docet Galenus. Suprà dictorum enim uiscerum calorem hæc significare uidetur:sed si reliqua omnia diligenter considerentur quæ in corpore sunt,non semper biliosus uomitus corporis calidi est nota:quemadmodum in proposito homine, de quo nunc uerba facit Galenus, perspicuum esse potest. Bilis enim quam per uomitum reijciebat,non iecoris, non cordis,non uentriculi calorem arguebat.Pituitosus enim toto habitu erat: cæterum bilis quam reuomebat, pallida erat:cuius alui sedimenta tantum momentum habebant. Ex quibus constat bilem hanc non uehementiam caloris esse procreatam.Coloris enim pallor,pituitæ plurimum,& bilis exiguum significat:proinde & frigus potius quam calorem.Pauca etiam bilis alui excrementa tingeat:præterea & totus corporis habitus pituitosus erat: quæ omnia frigidi non solum iecoris,sed & totius corporis temperamenti argumenta erant.Cæterum coloris pallor bilem in iecore genitam esse,non in uentriculo, testabatur. Nam quæ in uentriculo generatur,porri uirorem imitatur,ut postea dicemus. Ex iecore igitur prodibat eiusmodi bilis. Itaque uerisimile est meatum qui à fellis uesticula in intestinum (quod quia duodecim digitalia emetiuntur,duodenum uocatur)bilem transfundit,magnam sui portionem in imam uentriculi partem (quam greci πυλωρον uocant,nos ianitorem) transmittere: quod & in quibusdam animantibus uidemus, cuiusmodi sunt falco,accipiter,& aliæ id genus rapaces aues, quæ crudis carnibus uescuntur:hæ enim cum maiorem calorem ad coctionem desiderent, natura meatum qui à iecore ad uentriculum

bilem



bilem deferret, in his finxit. In proposito igitur homine coniecturâ artificiosa Galenus apprehendit bilis uomitum fieri non ob eius abundantiam, sed refusionem in uentriculum, ut antè declaratum est. Ex his constat, ad ea quæ sensum effugiunt, cognoscenda, necessariam esse anatomen, id est corporum incisionem, & actionum utilitatumq; notionem. Alioqui neque substantia, neque magnitudo, neque forma, neque numerus, neque ordo, neque processus, neque origo, neque uicinitas, neque connexio earum partium cognosci, imò nec earum functiones, nec utilitates, proinde nec ab his coniectura artificiosa sumi posset. Nisi enim meatus commemorati usum situm, & reliqua quæ modò commemorabamus, cognouisset, non artificiosè coniecisset per eum meatum bilem in imam uentris partem transfundi, ac uomitum biliosum fieri. Quoniam autem disputando huc progressi sumus, de artificiosa coniectura pauca mihi uidentur esse non incommode hoc loco tradenda: tum ad antè dictorum, tum ad eorum, quæ deinceps declarabuntur, faciliorem intelligentiam: ad interiorum enim morborum cognitionem maxime necessaria est. Coniecturæ igitur aliæ artificiosæ sunt, aliæ arte carent, quales existunt quæ in authorum testimonijs, ac experientijs nulla probabili ratione confirmatis positæ sunt: quibus ferè Auicennæ aliorumq; Arabum sectatores pro artificiosis coniecturis atque adeò pro certis demonstrationibus utuntur. Artificiosæ autem aut ex uerisimilibus fiunt, aut ex rerum notis ac signis: quæ quia sensibus apparent, φαεινὸν μὲν οὖν græci appellant. De uerisimilibus autem, quoniã non medicorum, sed oratorum sunt propria, disceptare hoc loco superuacuum foret. Ex rerum igitur notis, ac signis artificiosas

Q. iij coniecturas



coniecturas medicus sumit, nempe ex functionibus, qualitatibus temperaturas partium sequentibus, & ex his quæ ex corpore reijciuntur, alijsq; quâplurimis, quæ procedente sermone explicabuntur. Functiones sunt, ut antè retulimus, animalis, vitalis, naturalis. Animalis autè sensus, motus uoluntarius, & actio princeps. Sensus alius exterior, quem & principium uocant. Alius internus, qui & cõmunis appellatur. Exterior autem, uisus, auditus, odoratus, gustus, & tactus. Internus uerò, somnus, uigilia, insomniũ. Motus uoluntarius, tum corporis uniuersi, tum eius partium, ut thoracis respiratio, crurum progressio, manuum cõprehensio. Princeps actio, intellectus, iudiciũ, & memoria. Vitalis functio, cordis et arteriarũ pulsus, iracundia, timor, &c. Naturalis actio, ueneris concupiscentia, cibi potusq; appetentia, concoctio, nutritio, &c. Qualitates quæ partium temperaturas sequuntur, quia sensus mouent sensibiles uocant: uisum enim color, figura, situs, numerus, & magnitudo mouet. Color quidem, ut cutis rubor & nigritia. Figura autem, ut capitis rotunditas, & longitudo. Situs, ut oculorum prominentia. Numerus, ut digitus superans aut deficiens. Quantitas, ut oculorum magnitudo & paruitas. Olfactu odor percipitur, ut anhelitus suauitas, et grauolẽtia. Gustatu sapor, ut linguæ amaror. Tactu principes qualitates, calor, frigus, humiditas, & siccitas. Quæq; has consequuntur, ut durtia, mollitia, asperitas, leuitas. Dolor quoque, et pruritus, titillatio, et uoluptas, sub tactus genere cõtinentur. Auditu soni & uoces percipiuntur. In notarum quoque ac signorum genere continentur quæ è corpore expelluntur, ut Galenus docet: cuiusmodi est propria partũ unde reijciuntur, substãtia, quæ alia in alijs



alijs est: ut remum uerbi gratiâ carnosâ, uesicâ mēbrano-  
 sa. Itaque si cū urina caruncula excernatur, renes: si mem-  
 branula, uesicâ ulceratâ esse coniiciendū est. Reiectâ quo-  
 que substantiâ magnitudo, coniecturâ artificiosam efficit.  
 Ex crassis enim intestinis maior, ex tenuibus minor per  
 dysenteria tunicâ reijci solet. Porro autem momenti eius-  
 dē sunt, quæ in spatijs continentur tam suis quàm alienis.  
 Ex uesica enim et renibus urina, ex intestinis stercus tã-  
 quam proprijs locis, calculus uerò & arenulæ ex renibus  
 & uesica, lumbrici ex intestinis tanquā alienis sedibus ex-  
 pelluntur. Eiusmodi igitur notæ artificiosas coniecturas  
 pariunt, quæadmodum principia demonstrationes, de qui-  
 bus est antè proditum. Sed hæc inter se differunt, quòd ex  
 principijs statim certa indubitataq; scientia nascitur, ut  
 antè docuimus: ex notis uerò non protinus fit artificiosa  
 coniectura. Ferè enim fit ut unius notæ multæ sint causæ  
 nō necessariae, proindeq; earum nulla necessario concluda-  
 tur, sed adhuc dubiū sit, quænam ex ipsis signum nobis cō-  
 spicuum pepererit. Non enim si quis ægrè spiret, protinus  
 coniiciendum est ipsum pleuritide laborare: si quidem aliæ  
 permultæ causæ sunt, quæ spirandi difficultatē inuehere  
 possunt: cuiusmodi est peripneumonia, pituita pulmonibus  
 farta, & id genus multa. Itaque propositâ nobis notam  
 sensui manifestam, in suas omnes causas deinceps resolu-  
 re oportet, tantisper dum ad postremas deuentum sit: dein  
 de singulas considerare, quænam scilicet earum propositæ  
 notæ causa existat. Quod cum adhuc euident nō sit rur-  
 sus cōsideranda sunt omnia præsentia, & præterita tam  
 interna, quàm externa. Intus enim quædam fuerunt, quæ-  
 dā præsentia sunt, quæ unâ cum proposita notâ affectum

Q uij indicare



indicare possunt, scilicet prodeuntia ab eadē causa: uerbi gratiā pulsus inæqualitas febrē ex putredine significat: cum pulsus inæqualitate esse possunt caloris acrimonia, et alia signa eundē affectum significantia, tanquam effectus suā causam, aut contrā causa suū effectum. Certum enim est naturā calidos & siccos procliuiiores in biliosos morbos esse. Eiusmodi enim tēperaturæ, efficientis causæ rationē obtinent, quēadmodum & ætates, quarum quæque suos morbos habet. Alijs enim pueri, alijs iuuenes, alijs senes morbis obnoxij sunt. Atque hæc quidē interna sunt. Eandē externa uim possident, quæ scilicet in assumendis: faciendis, & foris incidentibus continētur. In assumendis quidē, qualia sunt cibus & potus, medicamentū intrō assumptū, & aer attractus. In faciendis, frictiones, ambulationes: in summa, omnia quæ circa corpus fiunt. Somnus quoque, uigilia et uenus, cum quibus sunt et animi motus, in hoc genere cōtinētur. In his quæ foris incidūt, sunt circumductus aer, unguenta, medicamēta foris adhibita, lauacra, et id genus alia: hæc enim omnia, ut nemo nescit, corpus nostrū afficiūt. alia aliās. Calidus enim cibus et potus calfacit, frigidus refrigerat. Eadē ui prædita sunt medicamēta intrō assumpta: et inspiratus aer. Calida enim calfaciunt, & frigida refrigerāt. Frictiones autem et corporis exercitationes calfaciūt, ociū uerō et quies refrigerāt. Somnus humectat, & uigiliæ exiccāt. Circumductus aer non aliter atque inspiratus calfacit, refrigerat, humectat, & siccāt, hic quidem internas, ille externas corporis partes. Aestas calfacit & exiccāt, hyems refrigerat et humectat. Autumnus inæqualiter corpus afficit. Ver sanguinis molē auget: temperatissimū enim omnium tēporum est. Ex his constat



conflat alios in alijs temporibus morbos generari, ut in tertio Aphorismorum libro docet Hippocrates. Ad maiorem autem horum intelligentiam ex primo Galeni de locis affectis libro exemplum sumamus, ac excutiamus. Subito igitur urina supprimatur. Quoniam eius affectionis non unus locus existit, (nam aut in renibus ac ureteris, aut uesica, aut eius meatu urina cohibetur) sciscitari primum oportet in quonam eorum ipsa retineatur: deinde retentionis occasionem. Nam si unicum esset urinae instrumentum, nihil de loco dubitares, sed certo scires partium substantiam, functiones, usum, & utilitatem. Non enim ambigendum est unde bronchia, quae tussiendo cum sputo excernuntur, proficiscuntur, cum nusquam alibi quam in pulmonibus reperiantur. Disquirendum igitur est in quo ex ante dictis loco affecto urina detineatur. Quod ut fiat, considerandum quid in unaquaque supra commemoratarum partium appareat, an scilicet in pube ubi sita uesica est, tumor sit, an non sit. Si illic tumor adsit, urinam in uesica retineri certum est: si non adsit, affectum in renibus, aut ureteris esse coniiciendum est: quod locus doloris ostendet. Nullum enim aliud membrum est in quo urina retineri possit. Cognito igitur suppressionis loco, eius causa uestiganda est: quod fiet, ut modo dicebamus, signum, hoc est urinae suppressionem, in suas causas resoluendo: deinde considerando quid cum harum quaque aut praecesserit, aut praesens sit. Sit igitur urinae in uesica suppressio. Eius si unica causa, eaque necessaria esset, nihil ultra disquirere oportet: cum hanc necessario suppressio ostenderet. Quoniam autem multae sunt, nec ex qua earum urinae suppressio orta sit, certum est, omnes expedere oportet: easque rur-

sus in



sus in alias causas resolvere, tantisper dum ad extremas sit deuentum: ad hunc modum: Vrinam uestica non reddit, aut quia eius robur resolutum est, aut quia eius meatus impeditus. Resoluitur autem robur ab immodica intemperie, aut casu, aut iclu, aut ulcere, aut alia euidenti occasione: quare rursus disquirendum erit an horum aliquid uel præsens sit, uel præcesserit. Præterea si conatu etiam uehementi nihil reddatur, sed prementibus tumorem digitis urina effluat, certior cōiectura resolutæ facultatis erit. Quod si horum accidentium nullum apparuerit, ad suppressionis urinae impedimentum ueniendum erit: quod cum multiplex sit, rursus in suas causas resoluendum erit, nempe constrictionem & obstructionem. Atque rursus utraque in suas causas resoluenda est. Constrictio quidem in tumore præter naturam tam uesticæ, quam adiacentium partium, qualis inflammatio est, scirrhus, œdema, & similia. Eiusmodi enim tumores in uesticæ quidem ceruice uiam claudunt, in adiacentibus uero partibus meatuum urinarium premunt, proindeq; claudunt. Potest & urinae copia uesticam distendere, ac distendendo angustum meatum reddere, proindeq; urinae uiam præcludere. Itaque rogandus æger est, num hanc retinuit uel pudore aliquo, uel necessitate, uel longo profundoq; somno: quod si fateatur, coniiciendum est urinae sua multitudine suppressam esse. Si uero multitudinis urinae suspicio non sit, obstructionis causæ uestigandæ sunt. Cum igitur uestica obstruatur uel calculo, uel uiscosis aut crassis humoribus, uel pure, uel sanguinis grumo, uel adnata caruncula: considerare oportet quæ præcesserint, & quæ præsentia sint. Igitur si ulcus antè fuerit, adnatam meatui urinae carunculam urinam suppressimere non sine ratione



sine ratione conijcies. Si sanguis prius effluxerit, grumū: si cum urina sabulosa exierint, calculum. Si interna inflammatio uel iccoris, uel lienis, uel renum, atque etiam ipsius uesicæ præcesserit, pus. Si antecedens uictus ratio uiscosum aut crassum humorem pepererit, crassos & uiscosos humores. Cum uerò signa colligi non possunt, artificiose conijcere non possumus, quemadmodum nec demonstrare ubi principia non inueniuntur. Hæc quidem de artificiosa coniectura.

Quæ uerò in præsentia morbosa sunt, hoc est quæ iam ægrotant corpora, cognoscenda quoque sunt: Sensibus quidem obuia, ex magnitudinis, coloris, figuræ, numeri, & positionis à naturali statu mutatione, ac differentia, quæ à duritia & mollitia, frigore, & calore sumitur. Quæ uerò sensum effugiant, ut summarim dicam, actionum offensionibus, uel excrementis, uel doloribus, uel tumoribus præter naturam: horū inquam uel quibusdā, uel omnibus.

Finita de notis salubribus disputatione, ad morbosas, & quæ iam præsentem morbum significant, transit. Morbi autem, uel externarum sensuiq; apparentium partium sunt, uel internarum, & sensum effugientium. Morbi externarum partium cognoscuntur mutata à naturali statu magnitudine, colore, figura, numero, positura, duritia, mollitia, calore, frigore, humiditate & siccitate, atque alijs qualitatibus quas modò sensiles uocari diximus, quæ protinus morbum ostendunt, atque demonstrationis uim quandam obtinent. Paulo enim antè docuimus ex Galeni sententia res bifariam φαινεσθαι, hoc est sensui apparere. Per se quidem, ut externi corporis calor, frigus, humiditas, siccitas, calor,



tas, calor, magnitudo, & reliqua modò commemorata: quæ quidem sensibus manifestissima sunt: proinde, ut dixi, uim quandam demonstrationis habent. Per alia uerò apparet substantiæ cerebri magnitudo, per capitis scilicet magnitudinem: atque id genus φαινόμενον priori proximam uim obtinet. His igitur modis externæ partes suos affectus produnt. Internarum uerò partium affectus per alia sensibus etiam manifesta cognoscuntur, non protinus nec necessariò quemadmodum externarum, sed coniecturâ tantum, quæ à laborantium partium uitiatis functionibus sumuntur, uel excrementis, uel doloribus, hisq; uel omnibus uel quibusdam: siue primò ac per se, siue per consensum afficiantur. Ventris enim imbecillitas non per se, sed suis actionibus & excrementis sensibus se prodit. Siquidem cibum continere is non possit, eius cōtentricem imbecillam: si acidum ructet ac uomat, frigidum: si nidorosum, calidum esse ipsum conijcimus: ut postea cū sigillatim affectorum locorum notas explicabimus, dicetur. Nunc igitur tantū generales tum internarum, tum externarum partium morbo obsessarum notæ traduntur.

Sigillatim autem morbosæ cerebri affectiones, ex dementiæ formis, aut sensuum, uel phantasie, uel functionum quæ uoluntatis imperio obeuntur, offensionibus: aut palati, narium aut aurium excrementis, aut ipsius cerebri dolorum differentiis

Cerebri affectiones ex sensibus, ex actiuis & principibus functionibus offensis deprehenduntur, excrementis, & dolorum qualitatibus ac differentiis. Sensuum actiones, ut antè diximus, aliæ communes sunt, aliæ propriæ. Communes, somnus & uigilia: propriæ uerò, uisus, auditus, gustus,



gustus, odoratus, & tactus: quæ cerebri morbos testantur. Oculorum enim caligo, & aliorum sensuum hebetudo ac imbecillitas, aliæque uitia, non solum sui instrumenti, sed & substantiæ cerebri, aut spiritus uitium ostendunt: de quibus quoniam alibi fusiùs disputaturi sumus, hoc loco nihil dicemus. Ex communis autem sensus functionibus somnus immodicus humiditatem & frigus, uigilia autem calorem & siccitatem cerebri ostendunt. Ex functionibus etiam, quæ uoluntatis imperio obeuntur, quas & aëluosas prius uocabat Galenus, cerebri uitia cognoscuntur. Hæ autem aut omninò deletæ sunt, aut imbecillæ tantum, aut corruptæ. Deletæ quidem, ut in uehementi apoplexia, in qua sensus & motus totius corporis perijt. Hoc malum adfert frigidus, crassus, aut uiscosus humor, quò affatim principes cerebri uentriculi implentur. Cum autem alter tantum uentriculus, id est aut dexter aut sinister impletur, ea pars quæ illi respōdet, motu priuatur: dextra quidem, si dexter uentriculus: sinistra, si sinister eiusmodi humoribus impletus sit: atque affectio hæc paralysis dicitur. Interdum motus tantum debilis est, siue totius corporis, siue alterius partis. Atque tum minus corpus aut eius altera pars mouetur, quàm par sit. Fitque hæc mouendi imbecillitas refrigerato neruorum principio seu à sola intemperie, seu cum humorum commercio: nonnunquam & refrigerantium medicamentorum usu. Fit & constrictione aut compressione, aut substantiæ cerebri crassitie. In summa, quicquid impedit quominus mouendi facultas deorsum feratur, tantum imbecillitatem adfert, siquidem tota non cohibeatur. Alioqui totum corpus motu, ut diximus, priuaretur. Ex hac cerebri imbecillitate tremor nascitur: scilicet neruorum origine



origine ita refrigerata uel obstructa à frigidis uiscosis aut crassis humoribus, ut tanta facultas deorsum ferri prohibeatur, quanta mouere ac sustinere partem possit. Atque hic motus non imbecillus sed deprauatus est, quemadmodum et comitialis morbus (Græci ἐπιληψία uocant) quæ melancholicus aut pituitosus humor in uentriculorum cerebri seu medij, seu postremi meatibus retentus parit. Non enim, ut in apoplexia, affatim uentriculi implentur, sed solum (ut dictum est) eorum meatus. Facultas enim cum eo humore ut è loco excutiat luclatur: non autem in totum opprimitur: quare perpetua hæc affectio non est, sed per interualla redit, frequentius aut tardius, uehementius aut mitius pro humoris qualitate et quantitate. Uerberior enim et crassior, uiscosiorque maiores et frequentiores, parcius uerò aut subtilior minores ac rariores accessiones efficit. Principes functiones sunt, phantasia, quam imaginationem uocant: iudicium, et memoria: quæ aut in totum abolentur, aut tantum infirmæ sunt, aut corruptæ. Ex imaginationis resolutione caros nascitur: ex imbecillitate cataphora, quam et coma uocant. Est enim cataphora comatis species, ut antè docuimus. Ex corruptione autem delirium, seu ut Græci dicunt παραφροσύνη, quam et dementiam, si lubet, uocabis. Ad eundem modum ex memoriæ resolutione catoche siue catalepsis gignitur: ex imbecillitate lethargus: ex corruptione delirium. Similiter ex rationis resolutione ea dementiæ species oritur, quæ Græcis ἀνοία dicitur, quam nos amentiam aut fatuitatem appellare possumus. Ex imbecillitate stultitia, quam Græci μωροσύνη uel μωρία dicunt. Ex corruptione delirium. In caro igitur deleta imaginatio est, cui ob magnitudinem consentiunt



tiunt iudicium & memoria. Itaque sensus omnes in hoc affectu pereunt, & motus uoluntarij omnes præter unam respirationem, quæ libera manet. Clausi oculi sunt, & palpebræ immobiles. Nullo enim modo attolli possunt: quod priorem cerebri partem læsam esse arguit, siue intemperate uehementer frigida, siue frigidis humoribus ibidem acervatis. Ab eisdem causis fit catoche, quam & catalepsi appellari diximus. Ea memoriam & mentem iudiciūq; illigat ac occupat detinetq;: unde hoc nomen sibi uindicauit: hæc sensus omnes in sympathiam trahit. Apertos habet oculos: corpus in ea figura, in qua accepit, relinquit: in recta quidem, si rectum: in curua, si curuum: & in reliquis pari modo: quod scilicet affecta cerebri posterior pars sit. Caro proxima cataphora est, leuior tamen affectus, sed eandem quam caros cerebri sedem occupat. Ab eisdem fit causis, sed mitioribus. Eam cataphoræ speciem intelligo, quæ graues profundosq; somnos inducit, ita ut ea correpti uix expergisci queant. Altera enim est cataphoræ differentia, quam uigilantem uocant: hanc tenuis humoris acrimonia parit. Est & aliud uigilantis cataphoræ genus, in quo alternis somnis & uigilijs detinemur, aut in medio exquisitè uigilantium & dormientium statu constituti sumus. De his omnibus supra abundè disputatum est. Quatenus igitur eiusmodi affectus sopores ac uigilias inducunt, sensus communis accidentia esse censentur. Quatenus uerò phantasiam ledunt aut delent, principum facultatum accidentia sunt. Lethargus posteriorem cerebri partem obsidet. Hoc malo affecti, rerum omnium obliuiscuntur, desidiosi sunt ac pigri: unde nomen lethargo inditum est. Siquidem obliuionem desidiosam, aut desidiam obliuiosam



obliuiosam significat lethargus. Cum hoc malo coniuncta febricula est. Mentem quoque idem per cōsensum lædit. Ab eisdem causis quibus generatur catoche, fit. Ex his autem affectibus caros quidem & cathaphora phantasia & sensuum, catalepsis uerò & lethargus memoriæ & motus uoluntarij sunt uitia: ut ex antè dictis satis cōstare potest. Porro autē principes functiones per se lædi possunt: phantasia quidem cū errat ac fallitur imaginibus: uocaturq; uitium hoc græcis, ut diximus, παραφροσύνη, nobis delirium: quæ uox de rationis quoque erroribus & memoriæ dicitur. Fit autem malum hoc uel ab intemperie cerebri, uel à prauis in eo collectis humoribus: ut postea dicemus, cū de rationis delirio differemus. Non aliter enim ipsa quàm phantasia afficitur. Resoluitur enim interdum tota, interdum imminuitur solum, interdum uerò corrumpitur. Primus affectus ἀνοία est, quem nos ad uerbum amentiam interpretamur: hanc peculiari nomine fatuitatem dicere possumus, quæ stultitiâ grauior est: quod ex Ciceronis uerbis perspicuum esse potest: Vt hominem, inquit, stultum, etiam magis infatuet mercede publica. Hoc extreme senes affectu laborare solent, atque etiam alij à prima origine. Secundus affectus μώρωσις, seu μωρία dicitur, id est stultitia, fatuitate (ut modò dicebam) minor ac imbecillior. Vtraque cerebri frigore fit, fatuitas quidem uehementiori, stultitia uerò mitiori. In illa mens non mouetur, sed tantum sensus, quemadmodum in brutis. In hac uerò mouetur quidem, sed imperfectè. Tertius uerò παραφροσύνη, hoc est delirium dicitur: originemq; habet uel ab intemperie, uel à prauis (quemadmodum de phantasia dicebamus) cerebri humoribus, nimirum biliosis & melancholicis.



licis. Si cum prioribus quidem coniuncta febris sit, phrenitis: si sine hac, delirium nascitur. Febris fit, oborta in membranis uel substantia cerebri inflammatione, uel citra hanc accensis illic calidis humoribus. Delirium tantum fit, si sine febre calidus humor, uel uapor easdem partes obsidet, aut si intemperie calida cerebrum laboret, aut etiam si e corpore calidus, acerque humor ac uapor in caput feratur: quod in magno febrium impetu contingere solet: quo remisso delirium cessat. Hinc fit ut phrenitis continuata affectio sit: delirium, quod quidem per febrem fit, non est continuum, sed tantisper durat dum febris impetus remissus sit. Ex posterioribus nempe melancholicis humoribus hoc insaniam genus nascitur, quod Græci melancholiam uocant. Quoniam autem humor ex quo is affectus fit, duplex est, nempe frigidus foeculentusque, et calidus ac retorridus, duplex insania erit. Altera melancholica, altera θυμωδός, id est fera et immanis. Frigidus enim ac melancholicus, melancholicam insaniam parit, tristitiae, odiorum, metus, terroris, et aliorum id genus accidentium plenam. Vnde tot eius sunt differentiae, quot in melancholicis particulatum falsae imagines apparent. Alij enim lupos, alij canes se esse credunt: unde dicta Lycanthroptia, et Gynanthropia est. Alij se uitreos dentes habere arbitratur, alij aliud. Quam igitur acceperint ab initio falsam imaginem, animoque firmarint, uix per totum morbum deferunt. Omnibus autem eiusmodi melancholicis communes sunt metus, tristitiae, et id genus multa: quae alio loco fusius docebuntur. Ex retorrida bile immanis insania gignitur, et ei quae à flaua bile fit, proxima: ideo et cum febre, et sine febre fit. Cum febre, si dum retorridus humor, et qui ab eo su-

R      scitatus



scitatus est uapor, per febris impetū in cerebrum fertur. Sine febre, dum idem humor in eodē loco accenditur. Ideo & delirium & phrenitis dementia hæc dici potest, quemadmodum & hæc quæ à bilioso humore nascitur: ut modò dicebamus. Porro autem in maioris & minoris ratione eiusmodi dementiae differentias obtinent: ut Galenus in commentarijs in tertium Epidemiōn docet: ubi Hippocratem alijs atque alijs uerbis pro earum magnitudine usum fuisse scribit. Eos enim ληρῖσαι ait, qui leuiter delirant. Est enim ληρῖσις, ut idem interpretatur, breuis ac tenuis deliratio, hoc est βραχέα ληρα προσύνη. Et qui iam insigniter desipiunt, παραφροσύσαι: quanquam παραφροσύνη omnem dementiae speciem significat. παρανεχθῆναι autem cum mente omninò capiūtur, perperamq; ob affectus uehementiam mouentur, ac feruntur. παρανοῦναι uerò, cum mens uelut mutilata accisaq; est, qualis in phreniticis est: παρανοῦν enim pro phrenitide usurpatur. ἐκθύναι, cum mens emota est ac percussa. ἐκμαίνναι uerò, cum furiosa insania est. A prauis igitur humoribus, ac intemperie cerebri, eiusmodi dementiae, ut ante diximus, sunt. Sed nec ab hisce solum mens mouetur, uerum ab iracundia grauiore, timore, terrore, dolore, alijsq; id genus animi morbis tam uehementer concitatur, ut protinus nullo aut breuissimo interuallo desipiscat: quod ob humorum certè uitium, aut intemperiem non fit: tam subito enim intemperatura fieri non potest: siquidem motus momento, ut docet Aristoteles, non fit, sed in certo spatio temporis. Nec humor in timore aut terrore alijsq; animi affectibus modò commoratis ad cerebrum fertur, sed ad cor. Itaque citra cerebri intemperiem, humorumq; commercium, mens ita concitari



citari ac turbari potest, ut planè deliret. Id igitur fit, rei quæ obijcitur specie uolentius mentem concitante: quod maxime accidere solet his, quibus imbecillior facultas est, quæ obiectam rem grauiorem ac sit aestimat. Hac ratione ex uehementiori iracundia furiosa dementia nascitur, ubi scilicet obiecta iniuria maior quàm sit aestimatur: quod accidit ubi ratio imbecilla est, & animosa facultas ualida. Eadem est ratio timoris ac terroris: qui si rationem imbecillam uehementer moueant, dementia melancholicam pariunt. Quod nuperrimè accidisse mihi narrauit quidam ex familiaribus meis fide dignissimus: se enim militè quendam uidisse aiebat, qui inter deambulandum noctu derepente inspecta candicante ueste, in melancholicam insaniam incidit. Putabat enim laruas se uidere. His enim phantasmatis uulgus terreri solet. Eundem affectum cōtraxit mulier mihi notissima, ex grauitate supplicij uiri cuiusdam: aderat enim præsens dum is uiuus ureretur. Animi quoque dolores ac morbi si diu perseuerant, temporis processu dementes reddunt, quales sunt zelotypi. Quod cuidam pistori accidisse, cum iuramento etiam mihi asseuerarunt complures mihi familiares. Pistor is, ut retulerunt, cum suspectam de adulterio uxorem suā haberet, tametsi pudicā & probam, nec eam in stupro deprehendere posset, testes sibi amputauit, ratus, si illa fortè uterum gereret, non ex se, ut qui ob adempta genitalia generando ineptus esset, sed ex altero concepisse certò sciret: nulla enim hac dementia maior esse potest. Idem externis sensibus contingere uidemus, cum uehementius id est quod ipsis obijcitur, præsertim imbecillis. Quosdam enim uehemens fulgetrū cecos reddidit, quemadmodum alios surdos tonitruum:

R ij quod fit



quod fit rei specie uiolentiùs sentiendi instrumentum feriente. Memoria quoque, ut antè diximus, aut deleri omnino potest, ita ut ne se quidem uel suos familiares agnoscant quibus hoc uitium acciderit: aut tantum diminui, tardaq; hæc recordatio dicitur: aut uitiari, cum quis uidelicet rem quidem meminit, sed non ut gesta est, uel enarrata, uel ut didicit. Aut si meminit quidem, non tamen quo tempore aut loco gesta, aut enarrata fuerit, aut didicerit. Per se igitur, sine altero adiuncto malo, quemadmodum phantasia et iudicium, lædi memoria potest. Emissaria per quæ cerebrum repurgatur, sunt aures, nares, palatum, & oculi. Per aures quidem sordes sanies & pus manat, per oculos lachrymæ, per nares & palatum pituita & muci: per omnes hos meatus sanguis: qui uenam aut ruptam aut erosam aut apertam in capite esse testatur. Reliqua uerò aut plura aut pauciora quam pro cerebri temperatura, aut non qualia oportet, sed corrupta ac uitiata contra naturam emittuntur. Itaque si quæ excernuntur, grauiter oleant, putredinem: si suum odorem retinent, nihil tale in cerebro esse suspicari oportet. Igitur emissum per nares & aures pus cum graui foetore, cerebri ulcus significat: si quid puri simile crassum eijciatur sine magno foetore, coctam pituitam tantum. Cæterum color considerandus est. Candidus solam pituitam, ruber sanguinem, flauus flauam bilem, niger atram cum materia quæ effluit mixtam esse ostendit. Si multus humor excernatur, humidum: si paucus, aut nullus, siccum cerebrum esse coniiciendum est. Hæc autem negligenda non sunt tum ad antecedentium tum sequentium certiore coniecturam. Cum enim demetiæ (de quibus modò differebamus) & capitis dolores fiant tam  
ab in=



ab intemperie, quàm à prauis humoribus, certa ab hac ne  
an illa causa fiant, sine hac consideratione notitia habe-  
ri non poterit. Cum igitur quis fuit, aut dolore capitis  
torquetur, consideranda omnia, quæ circa caput sunt, sic-  
ca ne sint, an humida. Nam ad certam coniecturam mul-  
tùm momenti habent. Sed de his satis. Ad dolorum igitur  
differentias transeamus. Nam & ab his cerebri morbo-  
se affectiones deprehenduntur. Doloris igitur differen-  
tiæ sumuntur à causis quæ hunc efficiunt, & à sedis affe-  
ctæ naturâ. Causæ doloris aut internæ sunt, aut externæ.  
Externæ sunt æstus, frigus, crapula, plagæ, casus, & simi-  
lia: atque hæ ab egrotante sciri possunt. Internæ uerò  
sunt uel intemperies sola, uel humor ac flatus citra intem-  
periem, uel utrunque simul. Calor enim & frigus, maxi-  
mum, siccitas mediocrem dolorem parit, humiditas uerò  
sola nullum. Ad eundem modum materia calida & frigi-  
da uehementissimum, sicca moderatum efficit, humida ue-  
rò quatenus humida est, nullum. Eadem est flatus ratio.  
Quòd si humor aut alia quæuis materia aut flatus sine  
aliena qualitate locum occupet, flatus quidem dislenden-  
tem solum, humor ac materia multa degrauantem simul  
& dislendentem efficiet, mediocris uerò solum degrauan-  
tem, atque hunc mediocrem. Sedis affectæ natura aliam  
doloris differentiam gignit. Alium enim arteriosæ, alium  
membranosæ partes dolorem inuehunt, ut mox dicetur.  
Cæterum doloris materia aut in capite gignitur ac colli-  
gitur, aut aliunde aduenit. Gignitur autem propter imbe-  
cillitatem, colligitur uerò propter meatuum eius obstru-  
ctionem. Imbecillitas autem uel à morbi uehementia, uel à  
diuturnitate fit, aut ab ipsa prima origine. Itaque doloris

R iij differen-



differentiæ ab intemperie natæ, calida quidem cum caloris, frigida cum frigoris sensu sunt, sine gravitate ac distentione: gravissimæq; ut dictum est, affligunt: moderatè uerò, quæ à siccitate habent originem: nisi ea tanta sit, ut partium fibras contrahendo, ac conuellendo rumpat. Nam sic distentionis sensum inuehit: non aliter enim unitas in his soluitur, atque in instrumentorum musicorum chordis soli ac igni expositis. Sed magna ex parte cum siccitate iunctus calor est. Ceterum calidam intemperiem siue solam siue cum humore aliaue materia calida iunctam rubor, frigidam decoloratio sequitur. At eiusmodi dolorum differentijs indita nomina non sunt. A flatu ortus dolor, distendens dicitur: ab humoribus aliaq; materia, gravis. Atque si huius copia magna sit, gravis simul & distendens est: hæc enim non solum degravat, sed & distendit, quam occupat partem, sine alterius doloris sensu, si quidem nulla intemperies adsit. Aut si adsit, pars uerò affecta, aut sensu careat, aut certè hebetem hunc habeat, qualis est cerebri substantia: dolor aut nullus, aut certè exiguus erit. Ab acri calidoq; humore ac flatu fit dolor quem mordacem appellamus. A partis conditione differentiæ sumptæ sunt pungens & pulsans. Pungens quidem, si humor uel flatus aliaue materia membranam distendat tam eam quam quia caluariam cingit, pericranion uocat, quam meninges quæ cerebri substantiam ambiunt. Quod si tam uehementis eiusmodi dolor sit, ut non solum distendat, sed & uelut malleolo contundat aut frangat, cephalæa dicitur: pulsans, si calidus affectus arteriosas partes occupat. Quod si humor aut flatus cum intemperie sit mixtus, dolor gravis quidem, ac mordens erit, si calidi acrisq; humoris copia adsit:



adsit, simulq; pulsans, si quæ affecta pars est, arteriosa sit: pungens uerò, si membranosa. Ex his constat quinam dolores quos affectus quarum partium ostendant. Grauitatis enim sensus, materiae multitudinem significat: morsus, non solum humorum, sed et uaporum, alterius uel materiae acrimoniam: pulsus uerò in arteriosa substantia, tensio citra grauitatem & pulsus, tenuis ac uentosi spiritus copiam: grauitas cum distentione, humorum multitudinem in membranis contentam: in pericranio quidem, si in superficie: in cerebri uerò membranis, si in profundo dolor sentitur, & perueniat ad oculorum radicem, quorum tunicae ex cerebri membranis ortum habent. Cephalæam uerò ostendit doloris uehementia tanta quidem, ut neque uocem neque strepitum, neque odores, neque quicquam quod cerebrum repleat, hoc dolore affecti ferant sine maximo dolore. Non enim distendi solum, sed & uelut malleo contundi, ac frangi uidentur.

Cordis uerò, ex eius tum difficultatis spirandi formis, tum palpitatione: præterea ex pulsibus & eius, & arteriarum: ex animi quoque concitatione & demissione: ex febribus, perfriktionibus, colorum differentiis, & doloribus.

Affectus cordis fatentur spirandi difficultas, eiusq; & arteriarum pulsus præter naturam, febres, dolores, uehemens animi impetus impulsusq; ( $\sigma\chi\epsilon\upsilon\sigma\mu\alpha$  &  $\alpha\upsilon$  græci uocant) animi demissio, ac deiectio, & uelut torpor (quam iidem  $\delta\epsilon\upsilon\mu\acute{\iota}\alpha\varsigma$  appellant) corporis perfriktiones, ac colores. Spiratio quidem magna, celeris, & frequens, qualis in febribus esse solet, cordis calidum affectum significat, maiorem aut minorem pro eius magnitudine, celeritate & frequen-



tia: parua uerò tarda ac rara, frigidum. Ad eundem modum pulsus tum cordis tum arteriarum magnus celer & frequens calidum, paruus tardus & rarus frigidum, molli humidum, durus siccum cordis morbum ostendit. Languidus uerò, si quidem talis perpetuò sentiatur, imbecillitatem. Sin modò languidus, modò ualidus apparet, humorum plenitudinem instrumentum degrauantem, quemadmodum & inæqualitas, quæ & ab obstructione, & compressione fit. Quoniam autem difficilis anhelitus, & pulsus præter naturam, non semper à cordis intemperaturis fiunt, ea in suas causas omnes resolvere oportet, tantisper dum ad postremas sit deuētum: considerareq; tum præsentia, tum præterita tam externa, quàm interna, ut antè suscipimus. Difficilis autem spirationis causæ ex libris Galeni de dyspnœa, & pulsuum præter naturam, in libris eiusdem authoris de pulsibus petendæ sunt. Febres quoque cordis affectus ostendunt, nimirum intemperaturas alias maiores, alias minores, prout ipsæ calidiores sunt, aut minùs calidæ. Tertianæ enim & assiduae ex sincera bile, calidissimæ sunt & siccissimæ, ideò calidissimū & siccissimum cor esse testantur. Aliæ uerò febrium differentie ut minùs calidæ & siccæ sunt, sic cordis calorem & siccitatem minorem esse demonstrant. Similiter autem sæpe corripi febribus, argumentum est caloris cordis. Dolores fiunt in corde non aliter atque in alijs corporis uisceribus, nimirum subita uehementiq; intemperie, præcipueq; calida & frigida, soluta etiam unitate: quarum causas quoniam alio loco abundè docuimus, hic recensere superuacuum est. Itaque dolores cordis affectum ostendunt, nempe inflammationes, erysipelata, uulnera & ulcera.

Ad eundem



Ad eundem modum externarum partium, atque adeò uni-  
uersæ corporis cutis refrigeratio. Eadem ratione & si si-  
ne febribus hæ partes calidæ sint præter naturam, cordis  
calidum affectum indicant. Nam ut ostensum antè est, to-  
tius corporis intemperies à corde præcipuè suã habet ori-  
ginem. Per consensum quoque cor dolere dicitur, ut in eo  
affectu oris uentriculi quem cardialgian nominant, affertq;  
syncopen, quam à partis affectæ uitio stomachicam uocant.  
Cæterum color, affectionis cordis testis est. Nam ut artè  
docuimus, eius differentie sumuntur à corporis humoribus,  
& natiuo calore. Humores enim colorem efficiunt: calor  
uerò coloris uigorem, aut pallorem, seu decolorationem,  
quam à Græcis & χροίαν uocari antè diximus. Itaque si  
sanguine corpus abundet, rubrum si flaua bili, flauū: si atra  
nigrum apparet. Quòd si cum eiusmodi humoribus calo-  
ris natiui copia adsit, & υχρόα, hoc est coloris bonitas, ac  
suauitas aderit. Sin eius penuria sit, pallidum aut liuidum,  
aut alio quouis modo decoloratum corpus erit, pro caloris  
penuriæ magnitudine. Cum igitur cor fons sit natiui ca-  
loris, si calidum sit, bonus color erit: si frigidum, pallidus  
aut liuidus, ac uelut demortuus. Palpitatio quoque cordis  
affectum prodere potest. Fit enim cum cor suo more di-  
latari non potest: quod accidit uaporoso spiritu in spatio  
aliquo contento, ac exitum quærente: ideoq; hæc celeriter  
& oritur, & soluitur, imitaturq; motu igneam celeritatē.  
Cum igitur eiusmodi spiritus nunc crassior uberiorq; sit,  
nunc parcior & tenuior, non omnis palpitatio æquali tem-  
poris spatio perseuerat, sed alia tardiùs, alia celeriùs fini-  
tur: tantisper enim durat, dum discussus qui hanc peperit  
sit flatus. Solis autem cauis partibus accidit, sed non o-  
mnibus



mnibus, uerum his solum, quæ distendi ac contrahi possunt,  
 qualis est cutis, cuti subiecti muscoli, uentriculus, uesica.  
 uterus, intestina, iecur, lien, septum transversum, atque adeo  
 cor ipsum. Eiusmodi autem motus inæqualis est, ut testis  
 est sensus: totus enim contra naturam: quare à tremore dif-  
 fert, qui partim secundum naturam est, partim præter na-  
 turam, his accidens partibus quæ uoluntatis imperio mo-  
 uentur, atque etiam cordi & arterijs. Tremulum autem  
 pulsus fieri scribit Galenus cum cordis & arteriarum fa-  
 cultas uehementer imbecilla est. Porro autem cordis pal-  
 pitationem ab alijs quoque causis fieri idem author scribit  
 nempe uulnere, uel tumore præter naturam, uel sanguinis  
 aut uaporis abundantia, & mala qualitate, uel aquosi hu-  
 moris in eius tegumento quod pericardion uocant, conten-  
 ti multitudine. Cordis uulnus, siquidem in eius sinistro uen-  
 triculo sit, non solum cordis motum uitiat, sed protinus mor-  
 tem adfert: quemadmodum inflammatio, aut erysipelas.  
 Quod si uulnus cordis cono illatum sit, occidit quidem, sed  
 non protinus, uerum secundo interdum die, scilicet subor-  
 ta illic inflammatione. Celerem uero mortem non adferunt  
 sanguis & uaporis copia, nisi in his uis uenenata sit ac pe-  
 stilens: quemadmodum nec tegumēti cordis pustulæ: quas,  
 quia tenui aquosoq; humore plenæ sunt, hydatides appel-  
 lant. Sed nec aquosus humor, qui in hoc tegumento con-  
 clusus est, ante iugulat, quam uel multitudine uel uitiosa  
 qualitate cordis motum impedierit. Eiusdem quoque tegu-  
 menti tumores cor consensu afficiunt, quorum periculosa  
 inflammationes, ac erysipelata sunt: sine periculo uero sal-  
 tem præcipiti oedemata ac scirrhi: ὁξυδυσμία hoc loco ge-  
 neralius pro omni animi uehementiore, ac celeriore concitacione



tatione & impetu sumitur, nempe iracundia, excandescen-  
tia, & similibus: & *Δύμια* uerò contrà pro omni animi de-  
spensione demissioneq; atque exanimatione, torpore, metu  
pauore, terrore, & similibus: *Δύμει* enim id Græci appel-  
lant, quod nos animos: unde nos animosi, illi *Δύμώδεις*, uel  
*Δύμώειδες*, uel etiam *Δύμιοι* dicuntur: quibus contrarij  
sunt *ἀδύμιοι*, quæadmodum animosis exanimati, hoc est qui  
animos omninò desponderunt, ac demiserunt. Itaque *ὀξύ-  
θυμια* non solum animos, seu ut ita dicam animositatem,  
sed uehementer concitados animos significat: quanquã ta-  
men antè Galenus cùm de cordis calidi notis disputaret,  
specialiùs pro celeri, ac præcipiti iracundia tantum usur-  
pauit. Nam illic inter animosæ facultatis impetus conci-  
tiores *ὀξύθυμια* enumerat, ut abundè declarauimus. Igi-  
tur eiusmodi uehementiores animi motus calorem, demis-  
sio uerò ac deiectio frigus cordis significant.

Iecoris uerò ex humorum defectu, & exuperan-  
tia mutatione in statum præter naturam, & ex de-  
coloratione, prætereà ex permutata cibi distribu-  
tione, aut nutritione, aut superuacuatorum excre-  
tione. Quin etiam ex eius grauitate ac tumoribus  
& doloribus non solum in ipso genitis, uerùm etiã  
aliarum partium cõsensu obortis, quales in aliqua  
difficultatis spirandi & rufsis specie existunt,

Iecur sanguinem conficit, quem uniuerso corpori alen-  
do per uenas distribuit, mediocrẽ tum qualitate, tum quan-  
titate, si ipsum temperatum sit: multum, si calidum & hu-  
midum: paucum, si siccum: maximeq; si cum siccitate iun-  
ctus sit calor. Vehementer enim hic exiccat, non per se,  
sed per accidens, humorẽ ex quo sanguis gigni debet, ab-  
sumendo



sumendo . Itaque humoris exuperantia humidum, defectus siccum iecur esse significat. Humoris porrò exuperantiam ostendit uenarum distentio, ac inflatio penuriam uerò angustia . Eadem ui pollet in demonstrando iecoris uitio humorum corruptio, quæ ex cutis colore deprehenditur : ut mox docebimus . Quoniam autem uniuersum corpus , ut modò dicebamus, sanguine alitur: protinus eo exuperante uel deficiente mutatur naturalis eius habitus: in maiorem quidem & crassio rem molem, si exuperat : in graciliorem uerò, si deficit id quò alatur: ἀχρεια, id est ut interpreta mur, decoloratio aut pallor, fit tñ humoris corruptione ac cruditate, tum etiam caloris natiui penuriâ, hoc est refrigeratione, ut antè proditum est . Parit enim hæc crudorū humorum prouētum, unde pallor eiusmodi etiam nascitur, quò ferè hodie uirgines nostræ, præsertim urbanæ, quæq; in ocio ac luxu ciborum degunt, laborant . Quies enim calorem consōpit, motus uerò accendit. Largum cibum concoctrix facultas non conficit, etiam si probus sit . Prætereà ex permutata cibi distributione, ac nutritione iecoris uitia deprehenduntur . Cibus probè in corpus distribuitur parte alenda familiare sibi alimentum attrahente, & uicina ex qua attrahitur, ei cedente . Valent autē eiusmodi facultates , ubi partes mediocriter calidæ , ac siccæ sunt . Impotenter autem , minusq; quàm alendo corpori par sit, aut certè nullo modo cibus distribuitur, cum partis nutriendæ facultas uel omninò periit , uel certè diminuta est, aut uicina cōtentrrix robusta est, uel utrunque accidit. Eiusmodi imbecillitatem intemperies parit, cum reliqua, tum maxime frigida & humida. Virtutis enim robur resoluit. Instrumentorum quoque morbus, cibi in corpus distributionem



Stributionem impedit, qualis obstructio est, & tumores præter naturam, de quibus paulò post latius differemus. Læsam iecoris attractionē sequitur liquida alui deiectio, maior interdum quàm pro assumpti cibi multitudine. Cibus enim, quem uenter concoxit, ac in cremorē succumq; conuertit (χύλος Græci uocant) totus deijcitur, siquidem attrahendi iecoris facultas omninò perijt. Non totus uerò, si tantum imbecilla, non ex toto resoluta sit. Quoniã igitur facultatis robur intemperies resoluit, intemperies autem una non est, sed alia candida, alia frigida, alia humida alia sicca: disquirèdum est quæ nam ex his imbecillitatem attulit. Nam id alui deiectio non prodit. Quod fiet, si, ut antè monuimus, consideremus tam præsentia, quàm præterita, quæ quidem calidam aut frigidam, aut humidam aut siccam intemperiem adferre idonea sunt, quæq; harum quæque sequi nata sunt. Alia enim caloris, alia frigoris, alia humiditatis, alia siccitatis sunt accidentia. Itaque earum cuiusque tum causas, tum effectus considerare oportet. Si igitur exempli gratiã præcesserit cibus, & potus calidior ac uberior, iecoriq; contrarius, æstas calida, uenus immodica, animi motus immoderati, frequens medicamentorum calidorum usus, toto etiam genere naturæ contrariorum, cuiusmodi scammonium est, adsit prætereà sitis ingens, appetentia cibi deiecta, inedia grauis, uomitus bilis & uitiosorum humorum, calor cum uniuersi corporis, tum maxime dextri hypochondrij, febris insignis, color solito flauior, oris amaror, & id genus alia quæ à calore fieri solent: certum est calorem iecori imbecillitatē attulisse. Ad eundem modum reliquarum intemperaturarum causas & effectus contemplari oportet: atque in primis frigida & humida, cui maxime



maximè attractricis facultatis imbecillitas, ut modò dicebamus, accepta ferenda est. Ceterum soluti facultatis attractricis roboris comes est ea maciei species, quam atrophian Græci uocant: in qua scilicet corpus nullū cibi commodum sentit: quod & alteratricis contentricisq; imbecillitati, & expultrici uehementius concitate cōmune est: sed quæ ob attractricis imbecillitatem macies fit, liquidam habet alui deiectionem: quæ cremorem succumq; hoc est, ut Græci uocant, chylon cibi imitatur sine ullo rubore, ut diximus. Quæ uerò à iecoris alteratricis imbecillitate nascitur, deiectionem quidem habere potest, sed rubore tinctam. Nam à uentriculo in iecur transeundo, alterationem quandam recipit atque colorem. Si uerò attractricis facultatis robur non omninò resolutum sit, sed tantum imbecillum, tantum gracilitas nascetur, maior tamen aut minor pro imbecillitatis magnitudine. Quod si robusta attrahendi facultas sit, & uicinæ partis facultas contentrix imbecilla, plus cibi attrahetur, quàm conficere uirtus immutatrix possit, & maximè si imbecilla sit: proinde magna cruditas non solum in ipso uiscere, sed toto corporis habitu gignetur: unde tumida, spongiosa, aquosa, & flatulenta caro procreabitur, ac etiam ea hydropis species, quam leucophlegmatian appellant. Quod etiam per alteratricis lesionem citra ullum attractricis uitium accidit: hæc enim facultas cibum, aut prorsus nō immutat, aut immutat quidem, sed imperfectè, aut certè corrūpit. Ex prioribus affectibus cruditas ante dictorum morborum parens, ex posteriore corruptio humorum nascitur: unde uarij affectus in corpore gignuntur, qualitate & quantitate differentes: atque etiam in corporis partibus nascuntur. Itaque si flaua bilis



ua bilis totum corpus occupat, regium morbum: si partem aliquam herpetem & erysipelas gignit. Atra uero bilis in toto corpore elephantem, in partibus cancrum, in superficie cutis uirilignes nigras parit. Pituita leucophlegmatiam, quæ & anasarca dicitur, in toto corpore: in cute uero uirilignes albas, in parte aliqua œdemata creat. Cæterum tenuis humor paucus & salsus sub cute pruritus, erodens in musculis lassitudinem ulcerosam efficit, crassus uero salsus ac multus psoram ac lepram. Atque hæc quidem omnia intemperaturas iecoris testantur, ut auctor est Galenus. Cruditas quidem, & ex ea nati affectus modò commemorati, frigidum, flaua bilis, & ex ea orti morbi calidum & siccum, & atra bilis cum affectibus ex ipsa genitis uehementer calidum ac torridum iecur esse ostendit. Tenuis humor, salsus, & mordax ex aquoso humore & flaua bili mistus, crassus & salsus ex atra bile, aut crasso & salso humore, mistum affectum significant. Notæ quoque iecoris affecti, ex reiectione excrementorū sumuntur. Reijcit enim interdum per intestina iecur aquosum sanguinē aquæ in qua recens mactatæ carnes ablutæ fuerint, similem: significantq; eiusmodi excrementum iecoris alteratri cis imbecillitatem ab intemperie frigida natam. Proinde sine febre est, & sine appetentiæ deiectione: imò interdum famelici magis sunt qui talia excrementa deijciunt, quàm per integram sanitatem. Quòd si processu temporis in ipso uiscere eiusmodi aquosus sanguis corrumpatur, febrē adfert, & appetentiam cibi deijcit. Atque tum hepatica, ut uocant, excrementa excernuntur, hoc est cruenta & corrupta, grauiterq; olentia. Nonnunquàm uero intermittit fluxio, succeditq; cibi corrupti excretio, nunc bilio  
sa, nunc



sa, nunc cineritia, nunc nigra, nunc uiridis, pro uaria ciborum corruptione: reditq; rursus cruenta: quod argumentum est non solum imbecilli iecoris, sed & uentris, & intestinorum: ut mox dicemus cum de uentriculi affecti notis differemus. Interdum autem feculentus sanguis, crassus, ac niger, non lucidus, qualis atra bilis est, de qua mox differemus, excernitur, qui refrigeratione nigrescit. Absolutè enim in iecore coquitur: proinde rubicundus est. Sed cum hunc amplius contentrix facultas per imbecillitatem continere non possit, nec in corpus transmittere, multitudine irritata excretrix ad intestina transmittit: ubi refrigeratus nigrescit quod omni sanguini quauis occasione siue intra uasa, siue extra refrigerato accidit. Alia uerò atræ excrementi species splendentis ac feruentis per aluum deijcitur, non ex sanguine refrigerato, sed immodicè torrefacto nati. Atram bilem propriè uocant quæ periculosam dysenteriae speciem efficit, non aliter atque uera dysenteria intestina sua acrimonia uellicans ac exulcerans. Solet & sanguis effluere aliàs paulatim & breuibus intervalis, aliàs affatim, sed longioribus circuitibus. Paulatim enim manat uel purus syncerusq; uel in grumum coactus, nunc cum pure & ramentis, membranisque intestinorum, sæpe cum coacto stercore cruentis guttis resperso. Id autem significat ulcus intestinorum, mereturq; ut Galenus docet, ueræ dysenteriae appellationem, quam nostri tormina nominant. Affatim autem, & longioribus circuitibus, ob multatam, ut idem author ait, partem, aut relictam solitam corporis exercitationem, aut retentos in mulieribus menses. Sed hæc postremæ fluxiones, uitiati iecoris notæ non sunt. Grauitas quæ in dextro hypochondrio sentitur,  
communis



communis nota est non solum iecoris inflammati, sed et obstructionis exiguarum eius uenarum tam à porta quam caua ortarum. Sed quæ ab obstructione oritur grauitas, pondus quoddam refert quod ab hypochondrio dextro pendere uidetur. Quod si obstructione conclusus flatus exitum non habeat, tensionis sensum habebit. Quam uerò uisceris inflammatio peperit, totum hypochondrium cum dolore trahit. Grauitatis igitur qualitas, iocinoris inflammationem ab obstructione antè dictarum uenarum separat, sed nondum euidenter. Itaque aliæ notæ disquirēdæ sunt quibus obstructiones ab inflammationibus distinguantur: deinde quibus cognosci possint conuexæ et cauæ iecoris partis inflammationes. Quod fiet, si ut antè monuimus) præsentia et præterita consideremus: hoc est quæ cuiusque causæ sint, et qui effectus. Quoniam igitur iecoris, quemadmodum et aliarum partium, inflammatio ex sanguinis fit influxu: disquirēdum est an sanguinis redundantis notæ appareant, præcesseritq; uictus qui sanguinē in corpore auxerit, sintq; hepatici qui hoc affectu laborant: an cōtrā antecedēs uictus ratio, quæ uiscosum crassumq; humorem procrearit, præcesserit, sintq; tales iecore frigido et humido. Quod si hoc temperamento prædictum sit, et crassis uiscosissq; cibis antè fuerit is usus, quem grauitas premit, siccaq; tussis adsit, ac spiritus difficilis, conijcere licebit grauitatem ab obstructione fieri. Si uerò redundantis sanguinis notæ appareant, præcesseritq; uictus ratio larga ac boni succi, inflammati iecoris certa nota est. Quoniam rursus utriusque partis, conuexæ inquam, et cauæ inflammatae, communes notæ sunt, febris assidua, cibi fastidium, nausea et uomitus, singultus, sitis,

S coloris



coloris linguae mutatio, alui adstrictio, tussis, spirandi difficultas, dolor non solius uisceris, sed & iuguli dextri, & spuriarum costarum, quique inter spirandum sentitur: aliae notae uestigandae sunt quibus harum partium inflammationes cognosci possint. Igitur partis simae inflammatio maximum cibi fastidium affert, nauseam, ac bilis uomitum, primum quidem syncerae, aut uitellinae, deinde aeruginosae. Cum enim ea pars uentri contigua sit, ipsumque complectatur, consentaneum est consensu hunc magis affici, quam si conuexa inflammatione tentata esset: ut cuius affectus longius ab ipso distet. Eadem ratione, uentriculo partes uicinae, affectum simae quam conuexae magis sentiunt: itaque alius in inflamata sima adstricta est, inflammationis calore stercus resiccante. At si cum inflammatione iuncta imbecillitas sit, alius cruentam sanie deiciet, quemadmodum ante dictum est. Lingua quoque ruborem primum, deinde nigrorem praeter naturam contrahit, scilicet increcente inflammatione, coloremque suum magis magisque temporis processu cum lingua communicante. Quod si lingua et intestina affectum hunc sentiunt, maiori ratione uenter, ut qui affecto loco propinquior sit, affectionis iniuriam sentiet: quocirca cibum maxime fastidiet, tum quod caloris uehementia stomachi robur soluat, ac appetentiam deiciat: tum quod icter non solum per portae uenas non attrahat, sed & bilem in uentrem transmittat: unde nausea & uomitus fit bilis, quae temporis tractu aeruginis colorem contrahit: hac ratione singultum efficit, sua tum substantia, tum qualitate stomachi fibras resiccante: unde & sitis uehemens nascitur, uidelicet causis eius omnibus (quas ante commemorauimus) concurrentibus. Haec igitur uehemetiora sunt, cum sima iecoris pars inflama-



inflammatione obfessa est:quemadmodum ubi conuexa pars inflammata est,tussis uehementior,spirandi difficultas maior,cum dolore etiā usque ad dextræ partis iugulū perueniente,tam graui,ut ipsum conuelli uideatur. Ex hac enim inflammatione (si quidem magna sit,& caue uenæ propinqua) saniem per cauam uenam in pulmones mittit: quæ in aspera arteria, ut Galenus libro quinto de causis accidentiū docet, colligitur: proindeq; tussis excitatur maior quā quæ ex sola intēperie fit:hæc enim exigua est, et sine sputo per interualla recurrens. Nihil enim in aspera arteria est,quod expui possit,tametsi tussendi cupiditate assidue tēcantur hi quibus hæc intemperies tussim mouet,cum perpetuò præsens causa tussis adsit. Parua igitur hæc tussis est,nō ob uirtutis imbecillitatem,aut instrumentorum frigus,sed doloris qui respirando fit,magnitudinem,quæ integram spirationem fieri impedit. Crebram uerò respirationem eiusmodi inflammatio efficit, tum ob necessitatem,quam adfert caloris abundantia cum corde,& pulmonibus ob uicinitatē cōmunicata,tum ob septi transuersi,& aliorum spirandi instrumentorum compressionē. Quare cum liberam thoracis dilatationem hæc impediat, respiratio magna esse non poterit:frequentia igitur compensanda est. Quoniam autem nō solum iecur,sed & tres musculi,nempe rectus,transuersus,& obliquus, sub quibus ipsum collocatum est,inflammatione alijsq; tumoribus præter naturā laborare possunt,nō facile ex situ affecta pars cognoscitur,an scilicet in iecore,an in musculis eiusmodi tumores sint. Itaque ad eorum figuram ueniendum erit, quæ alia in iecore,alia in musculis existit. Partim enim quam obsidet,similis est.Itaque si totus simul collectus tu



mor tangenti sentiatur, iecoris: si longus, & sensim gracilescens, musculorum affectorum nota est. Tactus igitur ostendit an. s. muscoli, an iecur musculorum subiectum offensum sit. Cum enim muscoli oblongi sint, ut diximus, paulatimq; gracilescant, oblongi tumores erunt, ac in gracilitatem paulatim desinentes. Iecur uero quoniam nec oblongum est, nec fibras oblongas obtinet, in quas humor spargi possit, sed sibi ubique continuum tumorem habebit simul totum collectum, non in longum potius quam latum sparsum. Dolor iecoris affectum prodit, siue in ipso uiscere, siue in alijs partibus ipsi cōsentiētibus sentiatur. In dextro enim hypochondrio iecoris sede, cum grauitate inflat. Suo enim pondere ac mole deorsum iecur trahit ad hypochondrium usque, extenditurq; sepe ad dextrum usque iugulum dolor, ita ut deorsum uersus per magnam uenam potius quam per membranam tensio fieri uideatur. Quoniam autem spurij costis iecur per membranas illigatur, dolor quoque in ipsis extensus percipitur in eius partis inflammatione: qui inspirationis magnitudine uehementior redditur. Erysipelatis notæ, inflammationis fere similes sunt, nisi quod calor & siccitas, atque adeo febres ipsæ longè uehementiores ex hoc quam illa nascuntur, propter biliosi humoris feruorem erysipelas efficiētis. Scirrhus tactu quam inflammatio & erysipelas facilius percipi potest: sua enim duritia magis renititur, admittitq; facilius tactum, ob indolentiam. Præterea scirrhus obsessum iecur, male corpus nutrit: proinde tres hypochondrij dextri muscoli, quemadmodum et reliqui corporis habitus, extenuati sunt. Tactu uero temporis hydrops nascitur, qui tactus iudicium intercipit.

Ad eundem



Ad eundem modum uentris uitia, ex coctione, appetentia humidi & ficci, & superuacuum excretionem,prehenduntur.Similiter ex singultu,ructu,nausea,uomitu,& eorum quæ uomitione reijciuntur,formis.

Vt melius locus hic intelligatur, satiùs fuerit totum uentrem in tres partes distinguere, ut quæ diuersis tum facultatibus præditæ sint, tum symptomatis afficiantur. Prima igitur uentris pars est,ex qua intestina oriuntur. Secunda gulæ proxima est:os uentriculi appellant. Tertia uerò gula est,totam eam partem amplectens, quæ inter fauces, & os uentriculi sita est:ea uia est,per quam cibus in uentrem demittitur:proinde hanc οισοφάγος propriè ueteres appellauerunt. Duplex in eo facultas est, altera deglutiendi, altera quod infestat reijciendi. Ex duplici enim tunica ad ea obeunda munera constat. Duplex igitur eius noxa erit:altera quatenus uia est eorum quæ ingeruntur,ac reuomuntur, altera quatenus utraque actio, nimirum deglutiendi ac reuomendi lesa est. Gula igitur ut uia est, lædi dicitur, non cum actio perit, sed aut adstricta, aut obstructa est. Adstringitur & proprijs & adiacentium partium tumoribus ipsam prementibus, aut ceruicis uertebrae luxatione, ita ut ne potus quidem aliquando præ nimia angustia transire possit, sed in nares refunditur. Cum uerò proprio tumore obstruitur, dolor inter deglutiendum excitatur, maior, aut minor pro affectus magnitudine. Interdum enim inflammatio, interdum erysipelas, interdum ex utroque affectus commemoratum locum occupat, doloremq; parit inter deglutiendum grauissimum. Quoniam autem magno sensu prædita est, compres-



si magis ledi solet. Caloris quoque uehementiâ affligitur,  
& siti inexplata, cum febris non admodum uehemente,  
nec sitis magnitudini respondente. Sitis enim organum, si  
moris calor sua uicinitate uehementiùs quàm cor calfa-  
cit ac exiccat. Quòd si tumoris calor remissus sit, aut nò  
admodum calidus, deglutiendi quidem inaequalem tardita-  
tem efficiet, scilicet ea parte, quam tumor occupat, cibum  
remorante, præsertim si quod deuoratur, magnum sit ac  
durum. Sed si nec calor, nec sitis, nec febris adest: dolorem  
tamen exiguum cibus in transitu parit. Quòd si proce-  
dente tempore horror et febris diaria subsequatur, in ab-  
scessum tumorem conuersum esse coniiciendum est. Solet  
enim in huiusmodi diuturnis inflammationibus assidue de-  
stillare humor: qui ubi in sufficientē molē collectus fuerit,  
putrescere solet. Quòd si quotidie id accadat, quotidie fe-  
bris accendetur, non aliter quàm in pulmonum abscessi-  
bus: sed in gula diaria, in pulmonibus putris, propterea  
quòd hic putredinis uapor ad cor perueniat, illic solus ca-  
lor, quemadmodum in bubone fit, ex quo diaria febris na-  
scitur. Cum uerò eiusmodi humor, ut dictum est, in gula pu-  
trescat: is, atque ex eo genitus uapor acris, per sentientes  
partes defertur, atque horrorem facit. Itaque constat dia-  
rias quasdam febres identidem repetere, fieriq; ex humo-  
rum putredine, sed quæ ad cor non perueniat. Perseueran-  
tibus autem eiusmodi puris accidentibus, tandem ruptio-  
nis sensus accidit: quem uomitus sequitur eodem die, po-  
stero, & tertio: apparentq; tum ulceratæ gulæ signa, nem-  
pe morsus & strictio. Morsus quidem, si acris & salsa:  
strictio uerò, si acida & acerba deuorentur. Mediocrisq;  
dolor, etiam si nihil deglutiatur in dorso spina, cui affixa  
gula



gula est, sentitur. Cum uerò deglutiendi adest tarditas si-  
ne ullo doloris sensu, si quidem hæc æqualis sit, hoc est si  
non plus uno loco quàm alio cibus in transitu detineatur,  
tardiusq; nobis supinis, celerius uerò erectis moueatur: so-  
la gulæ imbecillitas significatur. Facilius enim cibus in  
recta figura, uel solo suo pondere demittitur citra deglu-  
titionis facultatem. In supino uerò decubitu sola deglu-  
tiendi uia, quæ imbecilla est, cibum transmittit: ideò tar-  
dè descendit. A qua uerò causa nata hæc imbecillitas sit,  
ex his quæ præcesserunt, & quæ præsentia sunt, conijce-  
re oportet: quod quæadmodum fieret, prius exposuimus.  
Si uerò inequalis transeundi mora est, tumor in ea parte  
& angustia esse significatur, qua tardius cibus transit, ut  
modò dicebamus. Cæterum sanguis uomitione reiectus, ru-  
ptam, erosam, aut apertam in gula uenam esse testatur.  
Apertam quidem, si sine dolore affectus locus est. Ruptam  
uerò aut erosam, si cum dolore. Itaque si uel casus, uel pla-  
ga, uel euident aliqua causa præcesserit, uel plenitudo ad-  
sit, ruptam potius quàm erosam uenam esse conijciendum  
est. Si uerò humorum prauitate corpus redundet, aut uo-  
ratum medicamentum, uel uenenum sit aut aliud eiusmodi  
quod erodendi ui sit præditum, erosæ uenæ nota erit.  
Os uentris leditur interdum consentientibus corde, & ce-  
rebro, interdum citra illorum consensum. Consentient au-  
tē hæc principia, maxime si imbecilla sint, si os uentris ma-  
gno sensu præditum sit, ac iniuriā promptè suscipere ido-  
neum, & si quam accepit offensionem, uehemens ualidaq;  
sit. Valida autem est, quam inuehit humor uehementer fri-  
gidus aut calidus ac mordax cibus corruptus, aut natura  
sua uitiosus. Quibus os uentris uehementer prementi-



bus, rodentibus, doloremq; inferentibus, principia hæc in sympathiam trahuntur, aliquando quidem utrumque, aliquando alterum tantum, pro affectus magnitudine. Condollescente igitur corde fit stomachi syncope: quam cardiaca protinus sequitur præceps & acuta. In hac syncope arteria à pulsandi munere cessat, aut debiliter aut uitiōse pulsatur, hoc est cū summa inæqualitate, atque interruptione. Consentiente uerò cerebro nascuntur conuulsiones, morbus comitialis, caros, catalepsis, lethargus, somni tumultuosi, & insomnia. De quibus abundè antè disputatū est. Item affectio suffusioni similis, & ea melancholiæ species quam alij flatulentam, alij hypochondriacam uocāt. Atque hæc accidentia ab humore ac flatu frigido per neruos in cerebrum transmissio fiunt quemadmodum cardiaca syncope tum uicinitate, tum affectu per magnam arteriam ad cor transmissio. Vtriusque principij affectus sequuntur non solum antè dictæ syncopæ, sed & animi deliquia, spirationis tum sublatio, scilicet malo ad septū transuersum perueniente, tum difficultas, uel utroque principio cōsentiente, uel septo transuerso cōstricto. A calidis uerò causis fiunt paracopæ, deliria, & aliæ demēticiæ species: ut ex his quæ antè docuimus, perspicuum est. Porro autem eiusmodi uitiosi humores uel in stomacho gignuntur, uel ex corpore in ipsum transmittuntur: quod accidit quibusdam, dum uehementer aut excandescunt, aut uociferantur, aut animum rei cuiuspiam intendunt. Sæpenumero etiā per febres refunditur in stomachum bilis, quæ morsu conuulsionem, sæpe etiam morbum comitalem parit. Si uerò robusta principia sint, oris uentris sensus hebes sit, & affectus nō admodum magnus, in sympathiam non trahentur in ipsa



ipsa principia, sed suos per se uentris os affectus sustinebit: quales sunt cibi & potus deiecta appetentia, aut imbecillitas, aut contra immoderata fames, item cardialgia, & cardiogmos, id est, cordis dolor & morsus citra syncopen. Cibi appetentia omnino tollitur pereunte suctionis sensu. Perit autem uel appetendi facultate plane resoluta, uel reliquo corpore ex stomacho nihil attrahente. Resoluitur facultas intemperie calida, uel sola, uel cum bilioso humore. Calor enim laxat, ac soluit, proindeque uim suctionis dissipat. Idem fundit humorem, repletque intermedia spatia: quare cibi indigentia non sentitur, nec suction fit. Nihil attrahit reliquum corpus cum plenum est, minimeque uacuatur, aut caloris natiui penuria nihil digerere, aut cutis spiraculis clausis, ac digestionem dissipationemque humoris impredientibus. Idem malum accidit ubi partes inanitæ e corpore nihil attrahunt, uel sua imbecillitate, uel humoris crassitie ac lentore trahenti facultati non cedente. Malum hoc auget contentricis robur, & expultricis imbecillitas, quæ à quibus causis fiant, ante proditum est. Appetentia imbecillitas ab iisdem fit causis, sed remissioribus: à contrariis uero immodica appetentia, nempe superuacua corporis inanitione, ab acidis, ac frigidis humoribus appetentia sedem rodentibus ac stimulantibus, quod suctioni proportionem respondet. A frigore etiam fit citra humorum commercium: atque hæc fames canina dicitur. Immodice uacuatur corpus ui natiui caloris digerentis, immodica alui aut partis alterius uacuatione, aut retentricis imbecillitate, & expultricis robore, aut cutis raritate, & humoris, qui digeritur per halitum, tenuitate. Altera est immodica appetentia species, quam bulimon Græci uocant, hoc est ingentem



est ingentem famem, quæ sit nutrimenti indigentia unâ cū stomachi imbecillitate, ac frigore, hoc est natiui caloris penuriâ. Plus enim in ambientem substantiæ nostræ dissipatur, quàm possit uenter concoquendo reparare, propter caloris penuriam: hinc stomachus famem ingentem sentit: quam à magnitudine bulimon Græci uocant. Hanc deliquia sequuntur, ut docet Galenus in priore libro ad Glauconem. Aliena stomachus appetit, ob malos humores in eius tunicis retentos: pro quorum uarietate uaria appetuntur. Hoc affectu grauidæ mulieres infestari solent, uocaturq; eiusmodi affectus *νιτλα, καὶ μάλα νιτλα*, id est pica, & mollitia quædam ac ignauia stomachi. Eadem accidentia in potus appetentia contingunt. Nam aut nulla omninò, aut exigua, aut alienæ uitiosæq; qualitatis sitis stomachum premit. Nulla quidem, si frigoris ac humoris excessus adsit. Frigus enim sensum consopit, humor uerò præsens non desideratur, quando accidens sitis, humidi frigidiq; est appetentia. Cæterum si stomachus affectu non sentiat, potum non expetet. Appetentia enim non solum potus, sed & cibi, indigentia sensu fit. Affectum non sentit stomachus, si uel natura obtusioris hebetiorisq; sensus sit, aut si sentiendi uim à cerebro non recipiat: scilicet nervis per quos hæc demittitur, obstructis, aut aliàs impeditis. Ab iisdem causis, sed remissioribus, exigua sitis gignitur. Immoderata uerò à feruore nativæ humiditatis, aut penuriâ, aut utroque, interdum simplici ac nuda, nulliusq; rei alterius interuentu: interdum mixtis falsis biliosis ac corruptis humoribus stomachum calfacientibus ac resiccantibus, alienæq; qualitatis sitim inducentibus. Corripitur eiusmodi pars tumoribus ac ulceribus, quemadmodum &



dum & gula: sed sensus præstantia, & doloris loco distin-  
guntur. Dolor enim gulæ, quàm propriè stomachum ap-  
pellant, ac œsophagum, in spina dorsi sentitur: oris uerò  
uentris ( quod & nonnulli etiam stomachum uocant ) in  
hypochondrijs. Igitur cum in ore uentris dolor sentitur,  
antè: cum uerò post, spinæ dorsi ad mouenda remedia sunt.  
Nam uentris os antè positum est sub hypochondrio: gula  
uerò, id est tota ea pars quæ est ab ore usque ad eā partē  
quā cibus in uentrem delabitur ( quæ propriè, ut dictum  
est, stomachus appellatur ) dorsi spinæ adheret: quod ex  
Galenī decimotertio methodi medendi cōstat. Inquit enim  
λεγο δ' ἐν τῷ σώματι ὃν περὶ δὴ καὶ κυρίως ὀνομάζεσθαι ἐν ὁ-  
τῇ ἢ τῷ καλῶσι καὶ τὸ σῶμα τῆ γαστρὸς ὥσπερ ὅταν εἰπω-  
σὺν ἡν ἰατρὸς τινὰς σωμαχικῶς ἀλλ' ἐπὶ γὰρ τῷ κυρίως ὀνομα-  
ζομένῳ σωμαχῇ καὶ τὰ κατὰ πλάσματα κατὰ τὴν ῥάχεως ἐπὶ  
τίθειμεν ἐν ἑμπροσθεν ὥσπερ ὅταν τὸ σῶμα τῆ γαστρὸς φλεγ-  
μαίνῃ κατὰ γάρτοι τὴν ῥάχεως σωμαχὸς ἐπὶ κείνῳ διὰ τὴν  
ἐραχίλην καὶ τὴν θώρακος κατὰ μέχρη τῆ γαστρὸς, id est, Gu-  
lam nunc uoco quam propriè stomachum appellant. Non-  
nunquàm enim ita os uentris nominant, ueluti cum stoma-  
chica syncopa nonnullos deficere aiunt. Verùm ad gulā  
quàm propriè stomachū uocamus, cataplasmata spinæ dor-  
si imponimus, non in aduersa parte, ueluti cum os uentris  
inflammatione tentatur: spinæ enim stomachus, id est gula,  
adheret, & per ceruicem ac thoracem deorsum uersus ad  
uentrem exporrigitur. His uerbis planè constat in affe-  
ctu gulæ, spinæ dorsi: & in oris uentriculi, hypochondrio  
ad mouenda esse remedia. Hunc Galenī locum hūc adduxi-  
mus, atque interpretati sumus, ut quod obscure Linacrus  
uertit, perspicuum fieret. Sed ad institutū redeamus. De-  
glutiendi



glutiendi tarditas inæqualis, in gula tumorem esse testatur  
sensus expertem. Ventriculi munus est cibos attrahere,  
retinere, concoquere, & quod superuacuum est excernere.  
Transmissos igitur hoc per gulam & os uentris primum  
attrahit, attractos complectitur ac retinet, retentos com=  
minuit conteritq; & immutat: tandem purè ab impuro se=  
cernit, hocq; per intestina deijcit, illud per portæ uenas in  
iecur transmittit. Igitur uenter laceratur, cum ci=  
bum non attrahit, aut attractum non amplexatur ac con=  
tinet, uel debiliter uel uitiose id efficit. Aut si cōtinet qui=  
dem non comminuit ac concoquit, uel debiliter id præstat,  
uel tardè, uel omninò corrumpit. Cum igitur nihil, aut de=  
biliter aut uitiose cibum continet, eius contentrix facul=  
tas læsa esse dicitur. Nihil uerò continere dicitur, cum ne  
cibum comprehendit quidem, sed simul atque in eius fun=  
dum descendit, per inferiora deijcitur. Cum uerò debiliter  
amplectitur, debiliter & pauco tempore continet. Venti=  
culum nihil continere ostendunt flatus, fluctuatio, subita ci=  
bi deiectione, ita ut nullam mutationem à uentriculo accepe=  
rit. Debiliter autem, cum præter flatum & fluctuationem  
& citam deiectionem, excrementa inchoatam concoctionē  
sed imperfectam ostendunt cum humore, eaq; corruptionē  
in intestinis recipiunt, quam ideo foetor comitatur, pun=  
ctio ac morsus intestinorum, atque inflatio. Flatus fit ab  
alimentis hunc gignere idoneis, etiam si alioqui uenter ua=  
lidus sit: quare eius affectum solus prodere non potest. No=  
ui enim quosdam robustum uenter habentes, qui cum  
plus solito bibissent, aut minus comedissent quàm bibissent  
flatibus abundarent. Alios uerò qui eadem molestia labo=  
rarent si uel horā unam solitum sumendi cibi tempus præ=  
terijissent.



teriffent. Cum igitur non admodum uenter frigidus est, flatum excitare potest, sed non digerere, ac dissipare. Temperatus uero tantum digerit, quantum excitat. Vehementer autem frigidus nec excitat, nec discutit, imò ob summam imbecillitatem cibum nec amplectitur, nec continet. Quare cum potum aliquem recepit, quidem ueluti fluctus hunc & illuc in eo ferri sentiuntur dum uehementer corpus mouetur: quod non fieret si ingestum cibum uenter statim amplecteretur ac contineret: non enim hunc atque illuc ferri, & à loco dimoueri sineret. Cita autem cibi deiectione fit tum ob retentricis imbecillitatem, tum ob sibi acrimoniam quam ex corruptione contraxit, uim expultricem prouocantem. Vitiosa retentio communia cum uitiosa excretionem hæc habet accidentia, nempe uibrationem, palpitacionem, succussionem, tremorem, singultum, ructum, uomitum, choleram, & lienteriam. Quatenus enim uenter uitiose minimeque secundum naturam cibum amplexatur, retentricis: quatenus perperam ad excretionem mouetur, expultricis sunt symptomata, quæ materie uel quantitate, uel acrimonia, uel utroque concitatur. Cum igitur ab his excretrix facultas irritatur, sequitur uentriculi uibratio, palpitatio, concussio, & tremor, scilicet luctante uirtute cum excernenda materia. Quod non fieret, si tam robusta uis esset, ut suum motum moderari posset. Singultus igitur utriusque uirtutis symptoma, commotio est ac uelut conuulsio quædam non solum uentriculi, sed & oris uentris, quæ efficit quicquid uentrem cogit, ac strictim premit ad expulsionem. Cogunt autem frigida, calida, acria, austera, & sicca. Vomitus uero excretio est per superiora, eorum quæ in uentris spatio continentur, quæ quidem grauant, ac mordent.



mordent. Qualia autem hæc sint, sensus ipse cognoscit. Nausea, inanis est uomendi conatus: nihil enim uacuat: solum igitur expultricis est symptoma: quod fit ab humoribus tunicis stomachi infarctis. Lienteria utriusque facultatis symptoma est, quò uenter ad inferiora demittit, fitq; à mordaci, ac degrauante materia: quemadmodum et cholera, in qua tam per inferiora quàm superiora eadē materia expellitur. si uerò nihil aut debiliter, tardeq; uenter attrahat, cibus per summa hærebit, ac innabit. Sic enim ἐπιπολάζειν interpretantur, quod non solum natate, sed et per summa apparere, ac hæreere significat. Cibus igitur ἐπιπολάζειν dicitur, cum in superioribus uentris partibus hæret. In qua significatione Galenus libro quinto de causis symptomatum his uerbis utitur, διὰ τοῦτο τὰ μὲν ἐπιπολάζοντα δὲ ἐμετῶν ἐμβάλλει, τὰ δὲ ἡδὴ ῥέποντα κατὰ πρὸς ἐνέριον ἀποθεῖται, quod est proinde quæ in summo existunt, uomitione: quæ uerò iam deorsum uergunt, per inferiora deijciuntur. Aristoteles in problematis sæpe uerbo hoc ἐπιπολάζειν usus est, quod Gaza natate semper interpretatus est. Siue igitur natate, siue per summa hæreere cibum dixeris, nihil refert: modò intelligas non super liquidum fluitare, ac natate, sed in suprema uentris parte hæreere. Quod accidit, cum uenter omninò plenus est, aut qui deglutitur cibus, glutinosus, lentus, ac austerus est, ita ut non facile ab expultrice stomachi facultate, et uentris attractrice ad fundum perducatur, quātumuis robusta sit. Sed hoc symptoma ad uentris affectum nihil attinet. Itaque si cibus suapte natura lentus non sit, nec tardè moueatur, nec hæreat in summo uentre, offensæ attractricis certum testimonium erit. Quòd si eius motus uitiosus sit, nō  
solūma



solum à stomacho cibum attrahit, sed ab intestinis stercus & clysteres, quæ uomitione reijcit, præsertim si intestinorum expultrix ad superiora cõcitata sit: quod accidit cum hæc duro stercore, uel tumore præter naturam, uel alia occasione obstructa sunt. Atque tum symptoma hoc potius ad intestinorum expultricem, quàm ad uentris attractricem referendum est. Concoctrix uentriculi facultas offendi dicitur, cum cibum nec conterit, nec concoquit, aut debiliter aut uitiose id efficit. Resolutam uim sequitur summa cruditas, ita ut cibus ingestus nullam omnino accipiat immutationem. Debilẽ uerò cruditas quidem sequitur, sed quàm ex affectu priore minor. Neutram sequitur febris & sitis. Priorem ructus insipidus, nulliusq; alterius qualitatis quàm cibi saporem referens: posteriore ructus acidus. Vitiosa coctionis comes est sitis uehemens, & languida, tenuis, heclicaq; febris, ructus nidorosus, putris, foetidus, & id genus alienæ qualitates, quæ explicari facile non possunt: quæ pro corrupti in uentriculo cibi uarietate aliæ, atque aliæ sunt. Corruptur autẽ in uentriculo cibus uel ob intemperiem maximè calidam, uel instrumenti morbum, uel solutam unitatem, ut ulcus & abscessum, aut propter humores uel in ipso genitos, uel aliunde accitos. Nam & ex cerebro & iecore humor in uentrem refundi potest, uel biliosus acerq; uel salsus, uel alius, qui tempore illic corrumpi potest, alienamq; qualitatem nancisci: unde qui ingeruntur cibi, corrumpuntur, atque irritata facultate imi quidem uentris, per inferiora: stomachi uerò, per superiora deijciuntur.

Quineriam thoracis uitia nunciant spirandi difficultas, tussis, & eius partis dolor, eorumque quæ expuuntur.



puuntur, differentia. Asperæ quoque arteriæ morbos, difficilis spiratio, tussis, eius dolor, & quæ expuendo reijciuntur, & uocis uitia, ostendunt.

Vitiorum thoracis, & quæ in eo sunt tum partium tum humorum notas docet Galenus, nimirum pulmonis, asperæ arteriæ, & septi transversi, quodq; in medio thoracis & pulmonis spacio, puris, saniei, aliorumq; humorum continentur. Thoracis igitur affectus sunt, ulcera, inflammationes erysipelata, abscessus, contusio, ruptio, imbecillitas, & alia id genus. Atque ea quidem mala, uel membranam costas succingentem, uel musculos occupat: quæ pro locorum etiã conditione alia, atque alia habent quibus se produnt accidentia. Siquidem membranae inflammationem, quam propriè pleuritidem appellant, necessario febris comitatur, eò acerbior ac uehementior, quò partis affectus maior est. Vicinitate enim, & cognatione quam inflammata membrana cum tunica cor, & septum transversum ambiente obtinet, non solù caloris qualitas, sed & uapor putris ad cor peruenit, unde febris uehemens nascitur, quæ pulsus efficit maiores crebriores & celeriores, scilicet urgente necessitate. Sed cum inflammata hæc membrana cognata sit tunica, quâ cor cingi modò dicebamus, non hanc solùm, sed & arterias consequentia quadam distendit. Pulsùm igitur cum tensione & durtia efficit: quæ non tam dilatari arteriam, quàm exigit necessitas, permittit. Frequentiã igitur ac celeritate pulsus magnitudinẽ compensari oportuit. Ad eundem modum & respirationis. Siquidem dolor spirandi instrumẽta plurimùm dilatari prohibet: proindeq; eorum actiones intercipit prius quàm hæc quantum necessitas postulat absoluantur: quare prius nouã celeriter iterare



iterare actionem coguntur, minoremque quietem quam pro naturali constitutione efficere: atque sic quidem spiritus exiguus est, & frequens. Ceterum cum thorax totus ob neruorum in eum concursum, maximeque eius membranam, quæ tota nervosa est, plurimumque exporrecta, sensu maximo sit præditus: dolor non solum uehementer lacinat pungitque, præsertim dum thorax mouetur, sed & late diffunditur, interdum quidem ad iugulum usque, cum scilicet superiores costas: ad septum uero transversum, cum inferiores obsidet: quod perpetuum non est, sed tantum cum affectus est magnus. Quoniam rursus membrana, quæ costas uestit, duplex est: si exterior, circa ossa uehementer inflammata sit, facilius æger in aduersam partem, quam in affectam decubabit. In hoc enim decubitu premitur, in altero uero non premitur. Sin interior membrana laborat, in oppositum latus decumbens æger grauius læditur, ut cui suspensus tumor suo pondere membranam distendat, proindeque dolorem augeat. Minus uero grauis in affectam partem decubitus est. Neque enim ab ossibus premitur, neque suspensa tum inflammatio est, hæretque parti, quæ dolorē non admittit. Eiusmodi affectum necessario tussis sequitur, sæpe cum sputo, sine hoc raro: quod cum accidit, morbum crudum esse omnino significat: proinde aut longum fore portendit, aut periculosum. Quod autem reijcitur sputum, non solum affectum, sed & eius differentiam ostendit. Rubrum enim sanguinem, flauum flauam, atrum atram bilem, & candidum pituitam esse quæ affectum gignit, significat. Effundit enim primum lateris affecti tumor saniem in thoracis & pulmonis spatium. hæc dilatatione pulmo per asperas arterias haurit, deinde cum tussi reijcit. Atque hæ sunt membranae uicinarumque mus-

T sculorum



sculorum inflammationis notæ. Externorū uerò & ad cutem tendentiū musculorum inflammationē (quam, si lubet, spuria pleuritidem appellabis) dolor lateris sequitur, sed quā in priore mitior. Neque enim tam præstanti sensu præditi sunt hi, quā mēbrana, ac interni muscoli: nec tā pulmonis dilatatione premuntur. Nam per tuſsim pulmones externos musculos suo dilatatu uehementer non feriunt: in internos uerò, et præcipue membranam, per tuſsim & inspirationem maiorem uehementer incumbunt, proindeq; eius dolorem augent. Febris aut nulla, aut exigua externorum musculorum inflammationem comitatur, ut quæ ad cutem uergat, in tumoremq; tandem attollatur, nisi forte prius digeratur, ac discutiatur. Longius igitur à corde distat, minoremq; cum eo habet communicationem. Quare si qua febris adest, acuta uehemēsq; non est. Eadem ratione liberior est spiratio. Minus enim dolor, utpote mitior, thoracis motum intercipit: minusq; necessitas spiritum attrahi cogit, quā in uera pleuritide: quoniam, ut modò dictum est, aut nulla omnino febris adest, aut exigua admodum, minimeq; acuta: quare & pulsus maior erit, minusq; tensus, & durus: quando inflammatus musculus nec membranas nec tunicas septi transversī & cordis, proindeq; nec arterias tendit: hac enim ratione pulsus durus hic esse censetur, quòd arteria tendatur. Cæterum nihil expuitur, imò nec ulla tuſsis urget. Nihil enim in thoracis spatium effunditur, quod pulmo per asperas arterias excipiat, ac cum tuſsi reiiciat. Quòd si commemoratum locum erysipelas occupet, febris acrior excitabitur, atque incendium maius: proinde caloris accidentia omnia maiora erunt, tensionis uerò minora. Itaque re-

spiratione m



Spirationem maiorem habebit, scilicet necessitate urgente, & dolore minus thoracis actionem intercipiente. Minor enim erysipelatis quam inflammationis tumor esse solet: proinde membranam costas succingentem minus tendit, doloremque minus uehementem efficit, minusque thoracis functiones intercipientem. Eadem ratione pulsus maior erit, & minusensus ac durus, ut ex antè dictis satis liquere potest. Ceterum præter commemoratos affectus dolorem in thorace excitat spiritus crudi ac flatulenti, et humoris tam calidi & acris, quam frigidi & lenti abundantia, continentes ac ambientes partes distendendo: in thoracis enim tum substantia tum spatium continetur. Citra humorum quoque ac flatuum commercium antè dictæ partes afficiuntur, aut leuius, aut grauius. Leuius quidè affectæ, sine motu dolore non sentiunt: grauius uerò, etiam si non moueantur, dolent: sequiturque eiusmodi dolore spiratio exigua, ut antè declaratum est, ac etiã frequens. Nam si conuulsi musculi sunt, breui quiete tam inspiratione quam expiratione iterare coguntur. Caloris etiã uehementia breuissimo interuallo fereque assidue laborantē spirare cogit. Vehemens igitur calor non solum thoracis, sed & pulmonis & cordis, si robusta spirandi instrumenta sunt, spiratione reddit magnā, frequentem & celerem, cum halitus calidi & feruentis per os efflatu, id est uehementi expiratione. Sin imbecilla sunt, magna spiratio non erit, sed frequens: neque multum thorax dilatabitur: nec per os, sed tantum per nares calidus spiritus emittetur. Quod si narium pinnae contrahantur, prostrati iam roboris nota erit. Si uerò sine calore spirandi instrumenti adsit imbecillitas, neque frequenter neque multum thorax dilatabitur, sed



omnes thoracis muscoli movebuntur, pectusq; et scoptulae attollentur: atque hanc spirationem Galenus non magnam, sed sublimem appellat. Si igitur imbecillum septum transversum est, per se thoracem movere non potest: ideo sensim muscoli primum thoracis, deinde superiores moventur. Ceterum eiusmodi intemperies tuſim siccam movet, scilicet concussis musculis ea, quae molesta sunt, per pulmonis arterias excernere conantibus. Frigus vero uehemens parua admodum atque raram spirationem efficit, praesertim refrigerato simul iecore, liene, ac uentriculo. Quod si pulmo simul refrigeratus sit, fluxionibus est obnoxius. Vehementer autem uulnerato thorace, aut altera eius parte resoluta, semispiratio, et semiuocalitas fit. Thoracis inflammationes si non digerantur, discutianturq; aut sputo uacuentur, erumpunt, pusq; in spatium inter thoracem, et pulmones medium effundunt: tandemq; per tuſim reijciuntur. Collectio igitur in thorace pure, thorax totus attollitur, citra tamen uehementem expirationem, nisi simul febris uehemens adsit. Immo ne spiritus quidem qui per nares emittitur, calidus est: nihilominus periculum suffocationis non deest (maxime si magna uis puris in thorace collecta sit) tum ob affectum ipsum, tum propter imbecillitatem quae ex necessitate hunc comitatur: quod in fluxionibus, peripneumonia, et anhelatione, quam Graeci asthma uocant, necessario non fit. Pure igitur pulmones implentur: quod cum per imbecillitatem reijci non possit, uias spiritus occludit, ac suffocat. Imbecillitatem hanc, morbi praecedentis tum magnitudo tum longitudo attulit. Hanc puris multitudinem in thoracis spatio contineri conijciendum est. si pleuritis praecesserit quae nihil sputi reddiderit, si febris uehementia remissa sit,



missa sit, & grauitatis sensus in thorace relictus sit, sentiatq; aliquid defluere æger ac fluctuare dum ualide à latere in latus conuertitur. Nonnunquam uerò e cerebro in eundem locum serosus tenuis ac pituitosus humor descendit: atque tum spirandi difficultatem excitat, tuſſimq; mouet, per initia uehementem, & cum tenui exiguoq; spūto: deinde uerò mitiorem, & cum spūto coctiore, crassiore, & uberiore. Siquando uerò cum lateris dolore sanguis per tuſſim reijciatur (quod & pulmōni contingere potest, sed c. tra dolore) certū est aliquā thoracis uenam aut ruptam, aut erosam, aut dilatatam esse. Ruptiōe maior sanguinis fluxio sequitur: quanquam ex thorace nō multus reijci solet, nec rubicundus, sed ater ac grumofus, uberior tamen quā ex erosione, ac dilatatione educitur. Venā rumpūt humoris redundantis, & flatus distēdens. Erosionem facit acris humoris abundantia, quam cutis color ostendit. Reiecti quoque sanguinis qualitas, erosionis est nota. Dilatationem uerò efficiunt calide causæ: cuiusmodi est frequēs calidorum balnearum usus, æris constitutio calida, cibiq; & potus calidi usus. Dilatati uenarum oris nota est exigua sanguinis reiecti quantitas. Minus enim quā erosio, & ruptio emittit. Paulatim enim is ex uenæ oris dilatatione stillat. Semper tamen siue multus siue exiguus sit, niger ac grumofus exit. Protinus enim ex uena in thoracis spatium effusus refrigeratur. Calido eius spiritu exhalato refrigeratus, in grumos cogitur, ac nigrescit. Septum transuersum interdum per se suos habet affectus, ut imbecillitatem, quæ (ut modò diximus) spiritum difficilem reddit. Interdum uerò cum cerebro suum communicat affectum: deinde delirium parit phrenetidi proximū: quod



non ut hæc spirationem habet raram ac magnam, sed tamen inaequalem. Siquidem initio septi transuersi inflammationis, spiritus frequens est, deinde magnus, & gementium similis. *σεωρυμδus* græcis dicitur hypochondria quoque initio statim intenduntur. In summa, delirium quod ex septo transuerso fit, protinus se manifestissime prodit, quiescitq; dum se remittit primus affectus. Dolore caput non urgetur, quod in phrenitide necessario accidit: nec squallidi oculi fiunt, nec acris ex oculo lachryma manat, nec lema, id est humoris concretio apparet: nec e naribus sanguis stillat: nec oculorum uenæ sanguine distentæ sunt: nec tam aspera lingua. In reliquis fere omnibus phrenitide imitatur. Nam uigilant, exiliunt, clamant, aliena loquuntur, & id genus sexcenta: quæ quia alio loco docebuntur, nunc recensenda non sunt. Pulmones affectus hi exercet, inflammatio, erysipelas, ulcus, uenarum ruptio, erosio, dilata-tio, & obstructio, & quæ hanc sequitur uiarum angustia. Inflammationis pulmonis notæ sunt grauitas & tensio, quæ maxime in pectore & dorsi spina sentiuntur. Nullo enim alio loco dolorē sentiunt, quocunque affectu laborēt. Cum hac grauitate febris adest, & uiarum spiritus angustia, quæ asperarum arteriarum & gutturis obstructionis communis est: ut mox dicemus. Quoniā autem affectum hūc acuta febris sequitur, spiratio maxima frequentissima & celerissima erit: quæ uix tamen necessitati sufficere possit. Ideo surgere egri tentant, quod melius thorax dilatetur. Quod si imbecillitas unā adsit, iā in propinquo mors est. Proximū inflammationi erysipelas est, eiusq; notæ fere similes. Febris tamen ut acutior est, atque incēdium maius, ita grauitas atque tensio & angustia minor quā in inflā-matione,



matione, ex qua aliquādo fit abscessus, & ex abscessu sup-  
puratio, purisq; effusio in mediū thoracis spatiū. Absces-  
sus igitur si adhuc coniunctā habeat inflātionem, spira-  
tionē efficit magnā, celerē ac frequentē, atque adeo effla-  
tionē: & uias angustas reddit, proinde paucū spiritū at-  
trahit, sed thoracē plurimū attollit. Ex quo constat spi-  
rationis magnitudinē dici, cum copiosus aer attrahitur, et  
thorax dilatatur plurimū. Si uerō nulla inflātio cum  
abscessu adsit, neque efflatio erit, neque feruidus spiritus  
per nares emittetur. Tuberculi crudi accidentia his ferē  
proxima sunt: sed eō tamē inter se distinguūtur, quōd cri-  
dū tuberculū nulla aut inflātio, aut erysipelas præces-  
sit. Porro autē erūpente abscessu, puris multitudo in aspe-  
ras pulmonis arterias diffunditur, quō opplentur, sequun-  
turq; symptomata ferē omnia, quæ ex collecti in thorace  
puris copia nasci antē declarauimus: atque magnū ulcus  
in pulmone relinquitur, quod purulentā materiam sputo  
assiduē suggerit. Aliter quoque exulcerātur, ac eroduntur  
pulmones, nimirū acriū, uitiosorūq; humorū consortio,  
siue hi ē cerebro, & uicinis eius partibus descēderint, siue  
in ipsis geniti fuerint: facile enim ob nimīū humorē, sub-  
stātiæq; mollitiā cōmemoratas accipiunt iniurias, prom-  
pteq; putrescere possunt. Quæ cū accidūt, nō solum pul-  
monis caro, sed & uasa ipsa eroduntur, ac putrescūt. Ita-  
que reiecta cum tussi uasis & carnis pars, uenā & carnē  
cōputruisse testatur. Arteria uerō eodem modo educ̃ta, ma-  
gnū ulcus, membranosūq; uinculū ipsam cum alijs cōiun-  
gens resolutū esse in pulmone significat: ut author est Ga-  
lenus. Hoc erosionis genus præcesserunt acris ē capite &  
uicinis partibus defluxio, exigua sputa, eaq; biliosa, qui-



bus febricula superuenit : hæc enim defluxio assiduitate pulmonū substantiā paulatim erodit, ac exulcerat, ex ulcere febris nascitur, scilicet aucta fluxione putrescente. Deinde pus excernitur cum sanguinis momento, quod erosæ iā uenæ argumentū est. Temporis autē progressu incremente malo, ualidiora fiunt accidentia: itaque febris intenditur: maior sputi & sanguinis copia reijcitur : cum quibus & pulmonis ramēta, & uenarum ac tunicarū partes, atque tandem asperæ pulmonis arteriæ cartilagine, quas græci brōchia uocant. Cæterum sanguis cū tussi reiectus, grumosus nō est, sed spumofus. Cū primū enim ē uena fluxit, antequam frigore cogatur, ab iritatis eō pulmonibus forās propellitur spumofus, qualis locus est, unde educitur. Cæterum nullo dolore aut saltem hebetē ac exiguo inter reijciendum æger affligitur. Solū enim per externam membranā sensum habet, quem à prodeūte ē cerebro neruo accipit intus autem, unde excrementa reijciuntur, sensus expers est, proinde & doloris. Quosdam autē pus in duram ac grandini similem substantiam coactum reiexisse Galenus testatur. Visceris enim calor, temporis spatium in hāc duritiā pulmonis pituitam cogit. Manat quoque ex pulmone sanguis, cū uenæ aut rumpuntur, aut aperiuntur. Rumpuntur autem, ut antē declaratum est, uel humorum multitudine siue per se, siue cum crudo spiritu ipsas distendente, uel motu corporis uehementiore, uel exclamatione, intentioneque uocis. Nam uenæ duræ, rigide, flectique contumaces, rumpuntur potius quā distendantur. Venæ ruptionem ostendit subita largaque sanguinis profusio, & alia quæ thoracis uenæ ruptionem sequi paulo antē docuimus. Sed largior ex pulmone quā



ne quàm thorace sanguinis copia reijci solet. Dilatantur  
ora uenarum, quemadmodum antè declaratum est, rebus  
calidis: sed parcior sanguis quàm ex ruptione effunditur.  
Obstruuntur tum asperæ tum leues pulmonis arteriæ, ma=  
gna item uocis arteria, & guttur. Asperæ quidem deflu=  
xione è capite & uicinis eius partibus dictas arterias im=  
plente: puris multitudine, ut antè dictum est: crassis, uisco=  
sisq; humoribus, unde anhelatio fit, quam ἄσπμα Græci uo=  
cant: tuberculo quoque, quod ἰδὲμα appellant: absces=  
su & inflammatione: de quibus antè prodita quædam sunt.  
Ab eisdem uerò causis, maximeq; tuberculo crudo, & cras=  
sis glutinosissq; humoribus, leues aliquando arteriæ opplen=  
tur, sed alia symptomata inuehunt: Primum quidè sine ulla  
spirandi difficultate magnam pulsus inæqualitatem. Siqui=  
dem eiusmodi arteriæ magnū cum corde cōsensum habet:  
itaq; pulsus immutare possunt: deinde uerò temporis tra=  
ctu crescente malo, non solum pulsus inæqualitas auge=  
tur, sed & spiratio mutatur, fitq; spiritus in dies magis,  
magisq; difficilis, pro affectus incremēti magnitudine. Vbi  
uerò plurimum malum auctum est, maxima fit spiritus dif=  
ficultas, & pulsus inæqualitas, cum uiriū resolutione, qua=  
lis in cordis affectibus uisitur, quæ hominem perimit. Cæ=  
terum asperarum arteriarum obstructio, uocis angustia pa=  
rit. Quicquid enim ipsis impactum est, aut in ipsas illa=  
psum spirationis libertatem adimit. Angustiam uerò quæ  
defluxione fit, protinus sequitur magna spirandi difficul=  
tas, sine calidi spiritus efflatione, uehementiq; spiritus emis=  
sione. Quam uerò multi crassi lentiq; humores angustia  
attulerunt, stertor ac strepitus comitatur. At in ea quæ  
ex crudo tuberculo nascitur, spiritus difficultas hominem  
adhuc



adhuc per sanitatem agentem inuadit: quæ paulatim au-  
 gescit cū magna thoracis dilatatione, & modici aëris in-  
 spiratione, sine stertore, strepitu, & uehementi expiratio-  
 ne. Eadem ratione aliorum spiritus instrumentorum an-  
 gustia fit, eademq; ex ea symptomata nascuntur. Eiusmo-  
 di autem instrumenta intemperie quoque laborare solent,  
 uel sola, uel cum obstructione. Calidam quidem sine humo-  
 re sequitur frequens celeris uehemens & magna respira-  
 tio & calidi feruidiq; spiritus efflatio, si quidem uires ua-  
 lent. Sin imbecillæ sunt, calidus spiritus per nares emitti-  
 tur, non autem efflatio fit, nec magna nec uehemens spira-  
 tio, utcunque ualidæ uires sint. Per calidam intemperiem  
 aër cibus potus frigida expetuntur: per frigidam uerò ca-  
 lida. Ceterum frigus spirationem efficit raram ac parua,  
 ægrumq; thoracis ac pulmonis destillationibus obnoxium  
 reddit. Porro autem & asperam uocis arteriam ulcerati  
 contingit: atque hunc affectum ostendit purulenti sputi re-  
 iectio, sed minoris quam ex pulmone & thorace, interdum  
 cum ligulae portione. Dolor etiam inter reiiciendum, lo-  
 cum affectum exercet. Superest ut de uocis uitijs dissera-  
 mus. Nam & hæc spiritalium instrumentorum affectus  
 ostendunt. Quod ut clariùs intelligatur, scire licet hæc  
 ordine se consequi, expirationem primum eam, quæ sine  
 strepitu, deinde quæ cum strepitu & sono fit, postea uocē,  
 postremo sermonē, ita ut prioribus uitiatis, posteriora ne-  
 cessariò ledantur: non contrà posterioribus offensis, prio-  
 ra necessariò uitientur. Itaque expiratione læsa, reliqua  
 quæ sequuntur, offenduntur: nō autem sermone uitiato re-  
 liqua priora offendi necesse est. Horum omnium instrumen-  
 ta sunt, septū transuersum, musculi thoracis, guttur, eiusq;  
 musculi



musculi, & lingua. Simplicis enim ac naturalis spirationis septum transuersum instrumentum est: maioris autem, ac etiam efflationis, siue cum strepitu & sono, siue citra hunc fiat, omnes thoracis musculi unà cum septo transuerso. Vocis autem, guttur eius musculi, & prodeuntes in ipsos è cerebro nerui. Sermomis uerò præcipuum instrumentum lingua est, cui dentes, labra, narium foramina, palatum, gurgulio, & lingue uinculum famulantur. Læso igitur septo transuerso, spiratio naturalis læditur: musculis uerò, efflatio & uox. Cæterum neruis in ipsos à cerebro descendentibus affectis, non respiratio modò, sed & efflatio ( quæ uehemens, ut diximus, est expiratio ) & uox lædetur. Reddi enim ea non potest, nisi spiritus uehementer impellatur: quod costarum musculi efficiunt, quibus mouendi uim inserunt antè dicti nerui: qui si uel secentur, uel laqueo comprehendantur, uel cõtundantur, uocem uitiunt. Idem malum accidit læsis gutturis musculis. Cùm igitur uocis materia expiratio sit, hæc autem septi transuersi & thoracis motus suggerat: is si imperfectus, uitiatusq; sit, uox naturalis esse nõ poterit: quemadmodum nec si absolutus perfectusq; sit, propria uerò eius instrumenta quæ modò recensuimus, læsa sint. Itaque læsis tum spirationis, tum uocis instrumentis, uox læditur. Illis quidem ut antè declaratum est: his uerò cùm gutturis musculi ægrè mouentur, aut palpitant aut tremunt, aut quatiendo cõuellendoq; mouentur, aut refrigerati sunt, aut rigent, aut humore sca tent, aut sicci, duriq; sunt, aut flecti non possunt. Cæterum cùm inflammati sunt ( nam tum sine magno dolore moueri non possunt ) uitiosa quoque uox redditur, si guttur uitiatum sit, aut ligula, quæ propria sunt uocis instrumenta.

Cùm



Cum autem hæc moderatè guttur aperit, aut claudit, uocem uocisq; naturales differentias efficit. Aperta enim grauem uel magnam, commissa uerò gutturi paruam aut acutam uocem reddit: magnam & acutam, si uehementer: paruam aut grauem, si inualidè spiritus impulsus sit. Ex his igitur uitiatae uocis differentiae sumi possunt. Ab humiditate enim membranæ, gutturis raucitas: à siccitate asperitateq; aspera & clangori similis uox nascitur. A frigore & rigore uel tensione, cum muscoli guttur mouere egrè possint, uox talis promanat, qualem aut angustia instrumenti, aut amplitudo redderet: hoc est acuta, si uia angusta est: grauis, si ampla: stridula uerò, si muscoli tremunt, aut palpitant. Atque hæc quidem de thoracis eiusq; partium affectarum notis.

Eadem ratione aliarum omnium partiū affectus ex tumore, dolore, functionum offensione, & excrementorum differentia cognoscuntur. Tumores quidem præter naturam sunt, inflammationes, scirrhi & œdemata. Dolor uerò, in quacunque corporis parte firmatus sit, aut solutionis continuitatem, aut uehementem subitamque immutationē ostendit. Continuitas autem sectione, erosionē, contusione, & tensione soluitur. Immutatur uerò substantia à calore, frigore, siccitate, & humiditate. Triariam autem functio læditur. Aut enim debiliter, aut uitiose, aut omninò non editur. Quæ uerò reijciuntur, alia affectorum locorum particule sunt, alia excrementa. At quæ in ipsis naturaliter continentur, de se unumquodque præbet indicium. De omnibus his in opere de locis affectis fusiùs disputatum



tatum est: quod nemo ante nos aut in artem rede-  
git: aut absoluit: quemadmodum nec aliud ullum,  
quod ueteres quidem inceperint, ad finem perdu-  
ctum est. Aegrorantium igitur corporum, ex illo  
opere: ex hac uero methodo, eorum qui in morbum  
labuntur, & qui sanitati restituendi sunt, notæ pe-  
tendæ sunt.

Quoniam locus hic omnium corporis partiū affectibus  
est communis, mihi uidetur non absurdum fore, omnia qui-  
bus affectæ sedes internæ earumq; affectus deprehendi pos-  
sint, hoc loco notas docere. Scire igitur licet, quod quem-  
admodum unamquamque naturam, hoc est temperamen-  
tum & constitutionē corporis, sua sanitas comitatur, sani-  
tatem uero actiones & diatheses, hoc est affectiones &  
qualitates, quæ pro sui temperamenti, ab eoq; profectæ sa-  
nitatis ratione in corpore uisuntur, & quæ reijciuntur ex-  
crementa: ita intemperaturas & malas constitutiones mor-  
bi sequuntur: morbos uero actionum noxæ, qualitates, &  
quæ præter naturam excernuntur. Itaque morborum si-  
gna deprehenduntur, ab actionum offensionibus, tumori-  
bus præter naturam, doloribus, qualitatibus, & his quæ e  
corpore reijciuntur. Nam hæc omnia affectum comitan-  
tur. Functionum igitur offensiones effatu dignæ morbos  
sequuntur. Offensum enim id esse dicimus, cum in eo ma-  
nifestè aliquid deest, quod ex naturæ instituto esse debuit.  
Nulla enim pars est quæ facultate aliqua prædita non sit.  
Cum igitur uariæ sint corporis partes, earumq; diuersæ  
facultates, necessariò diuersæ erunt actiones, probæ qui-  
dem, cum integræ inculpataeq; ipse partes sunt: læsæ uero  
atque improbæ, cum morbo aliquo tenentur. Cum igitur  
partium



partium facultas abolita est, nullam prorsus edit actionem. Cum uero hæc imbecilla est, imperfectam. At cum præter imbecillitatem partes uitium aliquod fecerunt, uitiosam edunt actionem. Vt uariæ igitur sunt corporis partes, ita uariæ sunt facultates, proindeq; & actiones: quas omnes in tria genera redegit Galenus, ut antè declaratum est, & idem author in libris de differentiis, & causis morborum fusissimè docuit. Si igitur partis alicuius actio læsa sit, affectus aut ipsius partis primarius est, aut per consensum fit. Itaque tumores sua substantia seipsos produunt, locum uero affectum suo situ & figura. Insunt autem alia alijs accidentia, quibus inter se tumores distinguuntur. Si quidem inflammationis propria sunt, tensio & renixus: doloris uehementia, si locus magno sensu præditus sit, & citè pulsatione si arteriosus. Quod si tumor uisum effugiat, tactu uero in externa aliqua parte sentiatur, conijcere licet subiectam huic, partem internam affectam esse. Si uerbi gratiâ tumor in hypochondrio dextro tangenti apparet: certum est hunc in iecore aut uentris musculis esse. In iecore quidem, si collectus: in musculis uero si sparsus & oblongus sit. Erysipelas similiter febris comitatur uehementer, & feruentior. Verum tensio & renixus minor sunt dolor, blandior, & sine pulsu. Biliosus enim humor quantitate minor, substantia tenuior, & qualitate feruentior, acriorq; est. Igitur erysipelas non in tantum tumorem attollitur, nec in unum colligitur, sed diffunditur. Præterea caloris uehementia febrem maiorem accendit, carbo autem grauissimam & feruentissimam, doloremq; grauissimum efficit, non sine uitæ periculo. Vt autem in tumorem minorem quàm inflammatio attollitur, ita minus quàm erysipelas



lipelas in latum diffunditur. Scirrhi & alij quoque tumores duri, qualia sunt carcinomata & glandulae, duritiâ maximè & figurâ distinguuntur. Sine enim dolore omnia sunt, nisi carcinoma cum ulceratum est. Nam tumorem sentit, effunditq; uirus foetidissimum, siquam uiam nactum sit. Scirrhi igitur durissimi sunt, cum partis quam obsidet figura. Carcinoma autem uelut cancer animal à quo nomē accepit, quoquouersus brachia exporrigit: glandulae uerò mobiles sunt. Oedema tumor uastus, latus, mollis, doloris expers, sub hoc intelligi potest tumor aquosus, qualis ramex est. Ne quid autem huic disputationi desit, paucis repetam quae de doloribus prius declarata sunt. Eius igitur differentiae sumuntur à causis quae ipsum efficiunt, & sedis affectae naturâ. Proximae doloris causae sunt intemperies, & soluta unitas. Intemperies, uel sola, uel cum humoribus ac flatibus: intemperies sola, calida, frigida, humida, & sicca. Cum humoribus uerò & flatibus, uel citra alienam qualitatem, uel cum calore aut frigore. Intemperies igitur calida sola uehementissimum omnium dolorem efficit, frigida secundum locum obtinet. Illa cum caloris, haec cum frigoris notis est, sine alterius doloris sensu, hoc est sine distensione, grauitate, erosione, pulsatione, aut punitione. Siccitas dolorem parit, humiditas nullū. Cum humoribus ac flatibus citra alienam qualitatem fit dolor cū tensionis & grauitatis sensu: ut mox dicemus. Unitatem soluant sectio, erosio, contusio, & tensio. Sectio autem & contusio sensibus deprehenduntur: ideò aliae doloris notae ab his querendae non sunt. Erosio uerò ab humorum acrimonia, tensio à flatu aut humorum abundantia fit, ex qua grauitatis sensus nascitur. Ab affectae quoque partis natura,

tura,



tura doloris differentiae petuntur. Siquidem arteriosa pulsatilem efficit, membranosa pungentem. Ex his igitur non solum affecta pars, sed et eius affectus deprehenditur. Pungens igitur dolor atque exporrectus, membranam affectam: qui si cum caloris sensu fit, inflammata esse significat: mordax autem partem sensu praeditam ab acri humore affici testatur. Tensio et gravitas partem sensus expertem, aut hebetem sensum habentem, à flatu distendi, et humorum copia grauari ostendit. Eadem est reliquorum ratio. Qualitates quae corporis affectus sequuntur, quia sensibus obiectae sunt, sensiles dicuntur. Aliae enim ad uisum, aliae ad olfactum, aliae ad gustum, aliae ad tactum, et aliae ad auditum referuntur. Ad uisum quidem, colores tum corporis uniuersi, tum singularum eius partium. In iecoris enim et cordis, et lienis affectibus, color toto corpore flauus pallidus et ater conspicitur, pro affectae partis ratione. In lingua nigror per febres, et internos corporis morbos calidos. Ad olfactum uero foetor ac alienus odor: hunc odorem reddit oris et uariarum spiritus, aë, corporis uniuersi halitus, et sudores. Ad gustum uero sapor alienus, ut salus, amarus, acidus: quem ex sudoribus in os illabentibus, saliuam, sanguine per os reiecto, sputis et uomitibus percipimus. Ad tactum autem primae qualitates, et quae ex his nascuntur, duritia, mollitia, asperitas et leuitas, tensio item et laxitas, quae tam in cute quam in alijs corporis partibus sentiuntur, ut in lingua asperitas. Ad auditum uero uox, ut clangor, raucitas, et alia uocis genera, quae instrumentorum uocalium uitia ostendunt, quemadmodum acutus, tenuis, exiguus, grauis, stridulus sonus, bombus et murmur intestinorum. Aurium quoque tinnitus et sibilus eandem obtinent



tinent rationem. Quæ autem è corpore præter naturam excernuntur, ea aut partium, è quibus reijciuntur, substantia sunt, aut excrementa. Substantia partis reiecta, uel ipsa per se, uel sua magnitudine non solum affectam partem ostendit, sed & affectus uehementiam. Cartilago uerbi gratiæ cum tussi reiecta, ulceratum pulmonem esse testatur, quæ si magna sit, magnū: si parua, exiguū ulcus esse significat. Pulmo enim, ut author est Galenus, ob humorē facile & putrescit, & eroditur, magis aut minus pro causæ magnitudine. Verisimile igitur est ex magna erosionē & putredine magnum, ex parua paruū frustū uel carnis, uel uasis, uel cartilaginis pulmonis reijci. Ad eundem modum maior tunica per dysenteriam educta, crassorum: minor uerò, gracilium intestinorum ulcus ostendit. Proximam uim his habent ramenta quæ per urinam reddita, uesicæ: cum tussi, pulmonis: per uomitum, gulæ & uentris ulcera significant. Similiter & quæ affectis locis adnascuntur, quales sunt fungi, qui fracto capitis osse apparentes, affectam cerebri membranam esse testantur. Atque hæc quidem tota substantia præter naturam sunt, quemadmodum & sanguis, qui per nares, asperam arteriam, gulam, sedem, & alium quencunque locum nō à natura institutum, aut per suum quidem locum, sed non suo tempore effluit. Præter naturam quoque effluere dicuntur, si quantitate aut qualitate delinquant, etiam si per idoneum locum et suo tempore reijciuntur. Quantitate autem delinquere dicuntur, cum immodicè menstrua fluunt, aut uenæ hæmorrhoides, aut etiam nares sanguinem fundunt, ut in crisis. Eiusdem generis sunt, quæ in diarrhœa, in cruentis dysenterijs, communibus excrementis, ut stercore et urinis, quæq;



uomendo et spuendo reijciuntur. Qualitate uerò delinquere dicuntur, quæ quâuis uia excernuntur, siue sua, siue aliena, alienam obtinent qualitatem, ut ructus nidorosi, saliuæ amara, sputum cruentum, sordes, sudor grauius olens. Pus quoque foetidum ac male coloratum, urina nigra, aut alterius præter naturam coloris & odoris, menses decolores, alui sedimenta liquida & foetida. Et in summa, quæcumque excernuntur cum aliena qualitate, hoc est alieno colore, odore, sapore, sono ac strepitu, calore, frigore, humiditate, & siccitate.

Futura igitur ægrotationis signa mediam inter salubria & morbosa formam obtinent. Nam sanis omnia secundum naturam insunt: præter naturam uerò ægrotis, quatenus ægrotant. In horum uerò medio constituta sunt, quæ futuros morbos prænuñtiant: quorum alia secundum naturam sunt, sed qualitatibus quantitatibus uel temporibus permixta. Quædam uerò præter naturam, sed quàm quæ in morbis sunt, obscuriora. Quocirca affectiones ipsa corporum quæ in morbos lapsura esse submonstrauit, atque indicantia ipsas signa, in neutrorum genere posita sunt. Primario enim hæc sanitatem ostendunt, secundo uerò loco morbos. Eadem cum diuersis comparata, tum neutra, tum morbosa existunt. Nam quatenus affectionem præsentem ostendunt, neutra: quatenus uerò futuram prænuñtiant, morbosa sunt. Eadem ratione & quæ per morbos salubria signa uidentur, quatenus futuram sanitatem prædicunt, salubria dicuntur: quatenus uerò præsentem morbum monstrant, morbosa.



sa. Palam quoque est, quod quæ utrunque indicant, secundum aliquod uocis neutrius significatum dici neutra poterunt. Mirum autem uideri non debet, eadem signa cum diuersis comparata, triplicem rationem habere, nimirum salubrium, morbosorum, & neutrorum. Iuxta aliud uerò significatum, quæ ex morbo conualescentibus insunt signa, neutra dicimus: in quo significato signa quæ in senectute adsunt, accipienda esse arbitror. Hæc quidem omnia pluribus tum notionibus tum rationibus subiecta sunt. Quæ igitur in absoluta sanitate, atque inculpara sunt signa, sub solam salubrium notitiam ueniunt. Et quæ in ægrotis sunt, nec futuram sanitatem prænunciant, soli quoque morbosorum notioni subijciuntur. De his autem deinceps dicetur.

*Futuri morbi notæ, mediam inter salubres & morbosas formam obtinent: ut quæ in earum medio sint positæ: interdum quidem ad præcedentem sanitatem magis declinantes, proindeq; ex salubrium genere esse censentur. Sed quia quantitate, qualitate, ac tempore immutantur, in eas quæ præter naturam sunt, transcunt. Secundum enim naturam edimus, bibimus, corporisq; excrementa reiicimus: sed si solito cibum potumq; liberaliorem aut parciolem, eumq; uel frigidiorum uel calidiorum expetamus, idq; citius, aut tardius, frequentius aut rarius, excernamusq; aut plus aut minus, aut non quale solemus, aut frequentius aut rarius, in morbosorum genere existunt. Interdum uerò eiusmodi notæ ad morbum propius accedunt, atque ipsæ morbosæ sunt, sed minores obscurioresq; quam quæ in morbis cernuntur. Interdum uerò in utriusque excessus*



medio omninò consistunt. Atque ut à primi generis notis, quas ex salubrium genere esse diximus, magis recedunt, ita ad secundi signa, quæ præter naturam esse iam ostensum est, magis accedunt. Eiusmodi autem omnia in neutrorum genere posita sunt iuxta primum eorum significatum. Neutrius enim affectionis participes sunt, sed in medio, ut dixi, constitutæ. Primariò igitur sanitatem, secundo uerò loco morbos significant. Eadem quoque cum diuersis comparata, tum neutra, tum morbosa sunt. Neutra quidem, quatenus præsentem affectionem ostendunt: morbosa uerò, quatenus futuram præsagiunt. Ad eundem modum si notæ quæ in morbis uisuntur, cum præsentis statu conferantur, morbosæ: si cum futura sanitate, salubres dicuntur. Atque hæc quoque neutræ sunt iuxta tertiam neutrius significationem. Sputum uerbi gratiâ quod in pleuritide excernitur, si quidem concoctum appareat, primò quidem præsentem affectum significat: secundo autem loco futuram sanitatem. Similiter autem signa quædam sunt quæ præsentem morbum & præteritum ostendunt: atque hæc neutra sunt iuxta eandem uocis neutrius significationem, quales ferè sunt febrium diarium notæ, ut palpebrarum tumor & grauitas, facieiq; pallor ac decoloratio: quæ nō solum diariam febrem esse, quæ hominem affligit, sed & hanc uigilias præcessisse significant. Cæterum neutra esse dicuntur secundum tertiâ significationem, quæ utrunque affectum, hoc est morbum & sanitatem significant: ut coctio quæ in febribus apparet, quatenus futuram sanitatem ostendit, salubre signum est: quatenus uerò præsentem affectum indicat, morbosa nota dicitur. Ex his constat idē signum ad diuersa relatum,



sa relatū, salubris, morbosū, & neutrius rationem habere: ut urina quæ in febribus concoctionis principium habet, præsentem statum neutrum esse significat, futurum salubre, & præteritum morbosum. Valide enim uirtutis coëlio nota est, & quæ uincendo morbo superior futura sit: proinde futuram sanitatem ostendit, præsentem uerò statum inter salubre & morbosum, medium: ideò signum est neutrum primæ significationis. Antecessisse uerò febrē uehementiorem significat, & quæ hanc consequuntur accidētia: quocircā morbosum est. Quatenus igitur hæc tria significat, neutrum est tertiæ significationis. Ad eundem modum sputum in febris & lateris doloris remissione, salubre, morbosum, & neutrum signum est. Salubre quidem, quatenus futuram sanitatem: morbosum, quatenus pleuritidem præcessisse: et neutrum, quatenus affectū inter pleuritidē & integram ualeitudinem medium significat. Porro autem conualescentium notæ neutæ sunt, sed iuxta aliud significatū, nempe primum. Neutrius enim significationis sunt particeps. Nā si cū præsentī affectione conferantur, morbosæ: si uerò cum futura, salubres dicuntur. Quemadmodum autem signa in morbos habentium, media, ut antè diximus, saluberrimi & morbosissimi, alia quidem ad antecedentem sanitatem, alia ad futuram morbum propius accedunt: ita conualescentium notæ aliæ futuræ sanitati, aliæ præcedenti morbo propiores sunt. Sed futuræ ægritudinis signa quædam omninò media saluberrimi & morbosissimi inueniuntur: conualescentium non itē. Nā conualescentes omninò à morbo uindicati sunt, sed nondum pristinæ ualeitudini integrè restituti: proinde eorum signa ex genere salubrium sunt, eò quidem magis, quò propius ad



sanitatem futuram accedunt: sed, quemadmodum de trans-  
euntibus in morbum diximus, ea qualitate, quantitate, &  
tempore immutantur: fiuntq; ex eorum genere, quæ sunt  
præter naturam. In eadem significatione, sanitatis notæ  
neutræ sunt, ex salubrium quidem genere, sed qualitate,  
quantitate, aut tempore immutantur, scilicet morbosorum  
naturas iam nactæ. Eiusmodi igitur signa pluribus notio-  
nibus subiecta sunt. Nam quædam integram inculpatamq;  
sanitatem ostendunt. Itaque horum alia uni tantum, alia ue-  
rò pluribus notionibus sunt subiecta. Quæ uni tantum, nec  
futurum quicquam præsagiunt, aut præteritorum memoriæ  
subijciunt: ea si sanitatem, salubria: si morbum, morbosa di-  
cuntur. Si uerò utrunque affectum ostendunt, pluribus no-  
tionibus subijciuntur: qualia maxime sunt neutra tertiæ  
significationis.

Ac primum de his, quæ futuram prædicunt  
ægritudinem: quorum cum duplex sit differentia,  
prius ea, quæ quantitate, qualitate, & tempore, non  
autem propria specie à naturali statu immutata  
sunt, tractemus: cuiusmodi est cibi appetentia uel  
maior, uel minor, uel quæ suo tempore non acci-  
dit, uel insoliti cibi, aut eius excrementorum uel plu-  
rium, uel pauciorum, uel liquidiorum, uel durio-  
rum excretio. Simili modo humidiorum recreme-  
torum defectus, ac exuperantia præter naturam, aut  
eorum coloris aut substantiæ, aut temporis excre-  
tioni à natura destinati mutatio.

Futuræ ægritudinis signa duplicia esse modò ostensum  
est: alia quidem toto genere præter naturam, alia uerò se-  
cundum naturam, sed quæ quantitate, qualitate, & tem-  
pore



pore immutantur: cuiusmodi est cibi & potus appetentia solito maior, uel minor, & quæ suo tempore non fit, sed citius aut tardius: aut insolitorum ciborum, & id genus reliqua: quæ nunc suo ordine docebuntur. Appetentia igitur cibi solito maior, præsentem affectum neutrum esse significat: futurum uero morbosum prænunciat. Fit autem hæc uel immodica corporis inanitione, uel stomachi frigore. Inanitio uero, ui caloris natiui corporis substantiam digerentis ac dissipantis, aut retentricis facultatis impotentia, & expultricis robore, cutis nimia raritate, & substantiæ, quæ per halitum digeritur, tenuitate, præterea & immodica alui deiectione. Refrigeratur autem stomachus aut ab humoribus acidis, ac frigidis, aut sola frigida qualitate. Vtrunque enim stomachum rodit, affectionemque suctioni similem efficit, proinde famem excitat. Quoniam autem eiusmodi appetentiæ duplex causa est, à qua nam ipsa proficiscatur, disquirere, ut antè sæpe iam diximus, tum ex præcedentibus tum præteritis rebus oportet. Si igitur frigus in stomacho sentiat, aut acidum ructet, immodiceque frigidis cibis ac potu antea usus sit, aut rebus alijs refrigerandi ui præditis, ciboque uentrem immodicè repleat, appetentiam à frigore potius quam inanitione proficisci conijcere licet. Sin solito tempore citius appetat, ac frequentius, minimeque corpus alatur, imò potius euacuetur, nec adsit aut præcesserit alui profluvium, aut alia immodica uacuatio uel mensium, uel mariscarum: certum est hanc cibi appetentiam ea inanitione fieri, quâ in ambientem aërem corporis substantia per halitum digeritur, maximeque si causæ præcesserint, quæ cutem subiectam eiusque spiracula dilatarint, quales calidæ balneæ sunt, &

V iij ambientis



ambientis aëris calor. Præterea & si sanguis dilutus sit, quod ex præcedente uictus ratione deprehendi potest, & ex ipso sanguine, si forte fluxerit. Appetentia uero deijcitur, si suctionis sensus perijt, aut suction non fit. Perit quidem intemperie calida uel sola, uel cum calidis, biliosisq; humoribus, uel cum sensus obscurus hebesq; est. Calor enim humorem fundit, proindeq; stomachi substantiam replet: cæterum robur suctionis dissoluit, ac dissipat. Suctio non fit, aut quia corpus plenum est, aut quia non dissipatur in ambientem aërem. Plenum enim corpus à uicinis partibus non attrahit, nec rursus hæ ab alijs: atque ita à uentriculo nihil attrahitur: nec si quid attrahitur, aut à uentre transmittitur, plenum corpus admittit. Non inanitur corpus, aut quia caloris imbecillitas non digerit ac dissipat corporis substantiã, aut cutis meatus clausi sunt: quare substantiã etiam à calore tenuatam, in uaporemq; resolutam, in ambientem aërem geri non sinunt. Aut crassior ac uiscosior humor est, resoluq; contumax, aut expultrix robusta non est, nec partium inanitarum attractrix ualida. Rursus hic ex tam numerosis causis quenam affectum attulerit, antè declarata methodo disquirendum est. Stomachi sensus hebes fit immodico frigore stomachum consopiente. Insoliti cibi appetentia fit intemperie uel sola, uel cum humoribus tunicis stomachi infarctis, pro quorum uarietate uaria appetuntur. Calida enim frigidos, sicca humidos, frigida calidos, & humida siccos cibos appetit. Immoderata sitis fit natiue humiditatis uel feruore, uel penuria, uel utroque, uel salsis biliosisq; humoribus calfacientibus ac resiccantibus uentriculi substantiam. Sitim uero tollit frigus, &  
humor



humor immodicus, & maxime cum stomachus affectum suum non sentit. Insolitæ uerò qualitatis potionem appetit, non aliter quàm cibum. Alui sedimenta, quæ celerius aut tardius, frequentius aut rarius, quæq; liquidiora aut duriora deijciuntur, plura item aut pauciora quàm pro assumpti cibi ratione, futuram ægritudinem prænunciare solent. Celerius autem reijciuntur, interdum quidem uel cibi assumpti multitudine degrauante, uel acrimonia pungente, facultatemq; irritante, uel cibi humidioris usu, uel facultate uenarum primarum per imbecillitatem cibum ad iecur non trahente. Interdum uerò musculorum sedis, per quam scilicet effluunt excrementa, imbecillitate. Multitudinem intelligo uel simpliciter cum assumptus cibus immodicus est, uel cum retentrice ui comparatam, uel certè utroque modo. Nam tam multus interdum assumitur, ut uires alioqui robustæ ferre non possint, scilicet multitudine degrauante. interdum mediocris sumitur, sed hunc uirium imbecillitas diu continere non potest. Interdum & iusto uberius sumitur, & uires infirmæ sunt. Acrimonia uerò aut in assumptis cibis est, aut aliunde in uentrem adscita, aut in uentre gignitur. Cibi enim nonnulli sunt suapte natura acres ac medicamentosi, quale est brassicæ decoctum. Permulti autem dulces, sed si aliunde uim medicamentosam recipiunt, uentrem deijciunt. In uentrem deriuantur biliosa quædam interdum e iecore, interdum ex alia corporis parte, quæ uentrem proritant. Nonnunquàm uerò corrumpuntur in uentre cibi, aut quia suapte natura obnoxij corruptioni sunt, aut quia malè affectus uenter sit. Ob eius enim noxam cibi aut acescunt, aut nidorosi fiunt, aut aliud uitium contrahunt. Materia quoque in intesti-

nis acris



nis acris gignitur, ut in malignis dysenterijs. Atque hæc citam frequentemq; deiectionem efficiunt. Sedis uerò musculorum quâ excrementa effluunt, imbecillitas penè assidue aluum reddere cogit. Porro autem cibus humidus, si quis plurimum utatur, fusam aluum reddit, non quod degraueat multitudine, uel acrimonia facultatem proritet, sed suapte natura descendat. Idem efficit iecoris facultatis imbecillitas, quæ in corporis habitum attrahere cibum nō potest: quòd cum accidit, per intestina cibus demittitur, fitq; deiectio frequens & liquida: quemadmodum cum in uentrem & intestina è corpore humores defluunt. Contra uerò accidit cū expultrix imbecilla est, & sensus obtusus. Imbecillitas enim propellere non potest, & sensus hebetudo non faciliè excrementorum molestiam sentit. Quinetiam alimenta pauciora, crassiora, ac duriora, & acerbiora, minùs excrementosa tardam deiectionem efficiunt. Pauca quidem, & parum excrementosa, quòd pauca gignant, excrementa, quæ facultatem non degrauent. Dura, acerba & crassa, quòd ad motum pigra sint, nec facile corrumpantur. Deiectionē quoque tardam efficit musculorum, uentris & thoracis imbecillitas, quæ uehementer intestina premere non potest. Nec minus deiectionem remoratur magna in corpus cibi distributio, quam efficit attractricis robur, ciborumq; paucitas, & qualitas adstringens, crassa, acerba & dura. Ex his constat non semper alui excrementa etiam quantitate qualitate & tempore à naturali statu immutata, futuram ægritudinem prænunciare: quādo, ut declaratum est, citiùs aut tardiùs solito deijci possunt, eaq; liquidiora uel duriora, plura aut pauciora pro assumpti cibi ratione. Verum cum nulla est euidentis causa



caussa cur antè dictus cibus, aut medicamenta, aut aliud id genus solitam deiectionem immutauerit, futurus morbus ex alui excrementis prænunciari poterit. Constat igitur, si pauciora solito alui excrementa sint, ac duriora, tardiusq; reddantur, intestina imbecilla esse, aut sensu obtuso: & attractionem in corpus, maiorem: aut bilem quæ intestina sumulet, pauciores. Cum autem eiusmodi deiectionis alui multæ causæ sint, rursus à quâ nam harum fiat, methodo antè declarata disquirere oportet, nimirum contemplando quæ præsentia sint, & quæ præcesserint: quibus cognitis facile ægritudinis futuræ speciem conijciemus. Eadem ratione ab alijs deiectionis alui differentijs notæ disquiri possunt: quemadmodum & quæ ab urinis sumuntur, qualitate, quantitate, & tempore quò reddi solent, immutatis. Quod ut clariùs intelligatur, scire licet futuræ ægritudinis notæ ab urinarum colore, substantiæ quantitate, sedimento, & emittendi tempore mutato sumi. Colore quidem, si rubicundior sit, caloris: si albior, frigoris excessum significat. A substantia uerò, si quidem crassior sit, caloris uel penuriam, uel excessum. Frigus enim materiam crassam extenuare, uel ab urina separare, & ad matellæ fundū transmittere non potest. Proprium enim eius est dissimilia coagere, non autem sequestrare: caloris uerò sequestrare, ac quod tenue est, in uapores resolvere: quodq; reliquum est, crassius efficere. Ex quo liquet urinx tenuitatem, caloris penuriam significare: prætereà & uiarū, per quas transit, obstructionē. A quantitate uerò notæ petuntur, si quidem copiosior reddatur, renum calor, qui serosum humore ē uenis potenter attrahit, significatur: humores enim caloris ui à renibus, si quidem calidi sunt, attrahuntur, & copiose



pioſe expurgantur. Qui ſi frigidi inualidiq; ſint, hunc non attrahunt. Quare uel ad uentrem ac inteſtina demittitur, unde uentris profluuium quod diarrhoea dicitur, efficitur: uel ea in uenis & toto corporis habitu relinquitur, unde pallorem in tota cute parit, qualis in noſtris uirginibus, præſertim quæ in delicijs & ocio degunt, hodie cernitur. Et ſi affectus augeatur, non ſolum decoloratur corpus, ſed & aqua intercute laborat. Nonnunquam uero per ſudores cuiusmodi aquæ emittuntur, ſcilicet naturâ has ad cutem propellente. Siue igitur in inteſtina & cutem tranſmittantur, ſiue in uenis & corporis habitu relinquantur, pauca omninò urina reddetur. Ex his etiam quæ in urinis ſubſident, notæ futuram ægritudinem ſignificantes petuntur. Nam ipſa aut multa aut pauca reiſciuntur. Illa multitudinem, hæc paucitatem excrementorum in uenis contineri oſtendunt. Multitudo uero ſebrem, aut rheumatismum, aut alium plenitudinis affectum prænunciat: paucitas uero frigus uel obſtructionem iam præſentem ſignificat, & affectus qui ex his naſci ſolent, prædicit. Cæterum à reddendæ urinae tempore ſigna deprehenduntur. Si quid celeriùs ac frequentiùs emiſſum, ſeroſi humoris copiam uel acrimoniam, excretricem facultatem proritantem, aut ſenſus partis præſtantiâ, uel utrunque ſignificat. Sin tardiùs paucum eſſe in uenis humorem, uel hunc (ut diximus) per aliam uacuari uiam, aut partis imbecillitatem, uel ſenſus hebetudinem teſtatur.

Vigiliæ quoque, ac ſomni prolixiores, aut ſuo tempore non aduenientes.

Ex his quæ antè declarata ſunt, conſtat uigilias nimias ac intempeſtiuas à calore fieri, uel ſolo, uel cum humore calido



calido ac bilioso : quemadmodum immodicos somnos, hoc est prolixos & profundos, à frigore uel solo, uel cum frigido pituitosoq; humore . Itaque uigiliae calidum , somni frigidum morbum futurum significant.

Similiter potus liberalioris aut parcioris , calidi aut frigidi insolita cupiditas.

Potus liberalioris praesertimq; frigidi appetētia, a calore fit, uel siccitate, uel utroque, ut ante declaratum est: quare stomachi uel pulmonis uel cordis uel totius corporis habitus calidam & siccam intemperiem testatur, quae calidos morbos parere solet.

Quemadmodum Veneris immodicus usus , aut intempestiuum desiderium.

Nimia Venus, ac intempestiuum eius desiderium fit ob multitudinem geniturae , & acrimoniam . Nimia quidem seminis exuperantia ex sanguinis copia fit: desiderium uero ab acrimonia seminis stimulante, pruritumq; excitante: quae ab humore acri, biliosoq; oritur . Itaque si quis frequentius Venere utitur, signum est eum plenitudine laborare: si uero uehementius stimuletur , humorum acrimonia. Quoniam rursus humorum plenitudo, uenarum ruptionem inflammationes, obstructions, febres, & alia id genus adferre solet, futurum est ut hi qui praeter consuetudinem Venere utuntur, in aliquem horum affectuum labantur : quemadmodum qui nimio Veneris desiderio stimulantur, in cacochimiae morbos.

Sudores plures, aut pauciores quam naturae conueniat.

Locus hic non sine dubitatione est. Paulò enim post Galenus docet omnia quae hic enumerantur in genere esse eorum quae



rum, quæ sunt secundum naturam: in quo & sudores continentur: commentario uero in Hippocratis Aphorismum decimumquintum libri primi, eosdē in genere eorum, quæ præter naturam sunt, reponere uidetur. Eius uerba sunt: In commentarijs autem nostris de facultatibus naturalibus monstrauimus naturam esse quæ non solum appetit, conficit, & adglutinat suum cuique particulæ alimentum, sed & quæ eius excrementa digerit: & quò natiuus calor ualidior fuerit, eò magis perspiratio sensum effugit: quocirca præter naturam esse sudores Diocles tradidit: quòd recte omnibus, quæ ad corpus attinēt, administratis, subactoque à natura alimento, nunquam humorem per cutim effluere sensus deprehendet: nam quæ in balneis, uel uehementibus exercitationibus, uel ob æstiuum calorem exudant, homines, uolentarum causarum sunt soboles. Et in primo de sanitate tuenda idem author in eadem esse sententia uidetur. Reliquum, inquit, excrementorum genus in singulis animalis nascitur particulis ex ipso unde aluntur succo: aliud quidem uelut semicoctæ quædam reliquæ, quæ assimilari parti nutriendæ nequiuerunt: aliud quod prius transmittendi alimenti fuit uehiculum, nunc functum officio, humidum tenuèque superest: quale nimirum serosum illud iam dictum, quod ex uasis id est uenis & arterijs in uesicā defluit: huic excremento nullus certus à natura præscriptus meatus est: expellitur tamen partim actum per ipsa molliora corpora, quæ fluentis eius uiolentiæ cedunt, potissimum cum à spiritu maiore impetu irruente impellitur: partim etiam per exiguos omnes corporeæ molis meatus, quorum non modò reliquum corpus uniuersum, sed etiam tota cutis plena est. Mox idem subiungit, Ergo tenuissimum huius ge-



ius generis excrementum facile sanè eijcitur, partim in speciem halitus ab insito calore solutum, partim uiolento motu confertim erumpens. Appellant uerò quod ita excernitur, sudorem, alterum uerò, cui nullum publicè nomē est, quod uidelicet nec uulgò est cognitum, ut quod conspectum præ tenuitate affugiat, ab his qui id ratione contemplati sunt, ἁπλως αἰθυσαι διαπνοή, id est transpiratio sensum latens uocatur. His certè uerbis constat Galenum sentire, sudores non nisi uiolento motu erumpere. Serosus, inquit, humor partim per ipsa mollia corpora, quæ fluentis eius uiolentiæ cedunt, acius, potissimum cum à spiritu maiore impetu irruente impellitur. Et paulò post scribit eundem humorem uiolento motu confertim erumpere, appellatq; quod ita excernitur, sudorem. Palàm itaque est sudores omnes esse uiolentos, proindeq; præter naturā. Hæc enim suos motus quatenus ex se est, liberos ordinatosq; habet, ut alibi docuimus, si quidem rectè instituta est. Ex præsentī tamen loco constat eundem authorem sudores in eorum genere, quæ secundum naturam sunt, collocasse. Ut autem dubitatio hæc dissoluatur, scire licet temperaturam humanam duplicem esse: alteram absolutam, perfectamq; omnium excessuum mediam: quæ, ut in commentarijs nostris in libros Galeni ad Glauconem docuimus, potius cogitatione, quàm reuerà existit, nisi fortè temporis momento duret: hanc si intelligas in aëre temperatissimo amoenissimoq; degere, nihilq; offendi, neque cibo, neque potu, neque exercitatione, neque alijs, ut semel dicā, quæ in agendorum, assumendorum, educendorum, & foris incidentium genere continentur, non plus serosi humoris in uasis colligitur, quàm natiuus calor in uapores digerere possit: quare nullo



re nullo modo nisi præter naturã sudabit. Quòd si in antè dictis quidpiam delinquat, hoc est plus cibi, aut potus assumat quàm concoquere calor natiuus ac digerere possit, necessario in uasis humor serosus colligetur, unde sudores erumpent, scilicet naturã degrauiata foràs tenuẽ hunc humorem magno impetu expellente. Possunt & ex temperato corpore, uel nimis se exercẽte, uel Soli exposito, prolifici sudores, sed certè cum uiolentia, & præter naturæ institutum: quemadmodum Diocles dicebat. Altera est temperatura, quæ ab hac absoluta declinat, aut una tantum qualitate, aut duabus, idq; uel magis, uel minus: ut ex antè dictis constare potest. Quæ autem magis recedunt, imperfectiores edunt actiones, præsertim naturales: quanquã calida & humida probè concoquit, sed multa excrementa parit. Cùm igitur uarij sint excessus, uaria procreantur excrementa. Calida & sicca temperatura uerbi gratiã multam bilem, frigida & humida pituitæ copiam in corpore generat, præsertim in similibus regionibus, temporibus, ætatibus, & uiclus ratione: pituitosa uerbi gratiã natura, in hyeme & regione frigida multam pituitam serosumq; humorem in uenis congerit, quæ cum per caloris imbecillitatem tota in uapores digeri non possit, in sudores erumpit: cùm uidelicet natura uiolentiore motu hanc foràs propellit. Cùm igitur frigida & humida natura necessario tenuem humorem pariat, secundum naturam hæc sudat: temperata uero contra naturam omninò, ut in qua natiuus calor, si rectè omnia circa corpus administrata sunt, reliquias humoris serosi in uasis contenti in halitum digerit. Cùm ergo nulli aut admodum pauci adeò temperati, ac probè constituti sint, qui non ab illa summa absolutaq;



lutaq; temperie declinent, fieri nō potest quin excrementa generent alijs alia, eaq; plura uel pauciora pro excessus magnitudine, praesertim in regionibus & temporibus, ut modò dicebamus, similibus. Itaque necessario sudare contingit tantum, quantus est in uasis collectus humor. Quod si tantum sudet, quantum natiuū temperamentum efflagitat, id non simpliciter & absoluto sermone, sed secundum eius, qui sic sudat, naturam fieri dicemus. Alioqui & menstruas mulierum purgationes praeter naturam esse fateri cogeremur, quae scilicet propter caloris imbecillitatem superuacaneū sanguinem gignunt, quem certo statoq; à natura tempore expurgant, aliae copiosiores, aliae parciores, pro sui quaeque temperamenti conditione. Itaque Galenus hīc non simpliciter plures aut pauciores sudores dixit, sed adiecit, quā naturae conueniat, hoc est temperaturae eius qui sudat. Plures autē excernit sudores, ut idem author in libris de causis accidentium docet, ob corporis raritatem, excrementi tenuitatem, eiusdem abundantiam, facultatis contentricis imbecillitatem, uel expultricis robur. Contra pauciores excernit sudores ob meatuum constipationem, corporis densitatem, excrementi paucitatem, crassitatem, & lentorem, contentricis robur, & expultricis imbecillitatem: quae ex quibus proficiantur, ex iisdem libris intelligere poteris. Quos igitur morbos, sudores uel plures, uel pauciores praenuncient, cognoscemus, si dislinxerimus, quemadmodum antè monuimus, tum quae praecesserunt, tum quae praesentia sunt.

Ad motum tarditas, aut hunc molientibus grauitas.

Mouendi tarditas, & in mouendo grauitas, redundan-

X tie,



tia sunt symptomata, aut animalis facultatis exoluta, aut utriusque. Exoluitur facultas ac imbecilla redditur intemperie, ac principij neruorum consipatione, cum non tanta uis e cerebro, quanta ad probam motionem exigitur, transmittitur, membraq; exoluuntur, & segne ac pigrum corpus redditur. Si uero tanta transmitti potest, quanta mouere corpus quod secundum naturam habet, sufficit, sed interim humorum multitudine premitur corpus: nascitur segnitia, grauitas, atque ut uere dicam, lassitudinis sensus, alius atque alius pro humorum qualitate atque quantitate. Siquidem redundantia, tensionis: acrimonia, ulceris: ambo simul, inflammationis sensum efficiunt. Itaque tensiua lassitudo, plenitudinis morbos praesagit: ulcerosa autem, cachymia: phlegmonosa uero, utriusque.

Aut uehemens exolutio.

Exolutionem & deliquium animi pro eadem re usurpauit scribit Galenus libro priore ad Glauconem. Fit autem deliquium a causis & manifestis, et sensum effugientibus. Sensibus conspicua sunt dolor, uigiliae, uentris profluuium, sanguinis profusio, sudores, uomitiones, longior inedia, & id genus alia quae uirtutis robur exoluunt. Si quis igitur ob horum aliquod exoluatur, non sunt aliae causae, quae futuros morbos pariturae sint, disquirendae. Si quis uero animi deliquium patiatur citra ullam ex commemoratis causam, conijcere oportet unde nam id accadat. Nam ob humorum cruditatem contingere potest, et ob spiritalis substantiae penuriam. Humorum cruditas si nec obstruat nec oneret, solum efficit deliquium. Sin premat aut obstruat, non tantum deliquium, sed & syncopen adfert. Spiritus autem substantiam demolitur facultatis imbecillitas, quae  
tantum



tantum eius generare non potest, quātum ad obeūdas functiones satis sit: aut si ualidum quidem principium sit, multumq; spiritum gignat, sed is tenuis sit, cutisq; spiracula multum aperta, resoluetur uirtus. Cū igitur animus deficit sine manifesta causa, certum est aut morbum, aut mortem in propinquo esse: morbum quidem, si tantum ingens exolutio sit: mortem uero, si & ingens ea sit, & frequenter exoluatur, iuxta Hippocratis sentētiam. Nam qui frequenter, ut ipse ait, ac uehementer sine manifesta causa exoliuntur, derepente moriuntur.

Aut mēlium suppressio, aut profusio maior uel minor.

Menses, ut Galenus scribit, supprimuntur, diminuantur, aut largius fluunt ob labem, uel ab ipso ortu uel post ortum contractam. Illud futurum morbum non prænunciat, quēadmodum nec hoc, si iam longa consuetudine habitū contraxit. si uero nuper aut suppressi sint, aut minus quam pro consuetudine fluant, futurum morbum prænunciant. Cū enim supprimuntur, aut minus quam pro consuetudine fluant, magnum in corpore humorum prouentum colligi necesse est, unde multitudinis morbi nascuntur: cuiusmodi sunt febres, tumores præter naturam, rheumatismi, lassitudines, et arthritides. Cū uero immodicē fluunt, frigidos morbos pariunt. Dissipat enim immodica sanguinis profusio natiū calorem, & cruditatem in toto corpore gignit: unde hydropes & alij id genus morbi nascuntur. Supprimuntur autē menses, ut idē author docet, uel ob substantiæ uteri, uel eius uasorum, uel humoris uitium. Siquidē durior solidior crassior atque pinguior uteri substantia menstruum sanguinē retinet, quemadmodum & uenarum ad

X ij uterum



uterum perueniētium angustia, constipatio, & obstructio, Eandem uim obtinent sanguinis paucitas, lentor, & crassities. Supprimuntur menses, cum aliò uergunt humores, per aliasq; uias feruntur, ut per nares, hæmorrhoides, os, & inferiores partes. Verùm eiusmodi mēsum suppressio nihil mali portēdit, sed potiùs sanguinis profusio, ex qua-  
cunque alia parte fiat, si modum excedat. Nō enim minùs lædit, quàm mensium immodica fluxio, quæ cum alijs sanguinis profusionibus cōmunes causas habet, nimirum humorum redundantiam, tenuitatem, prauitatem, & oris uenarum dilatationem. Sanguinis enim plenitudinem uasa continere non possunt. Tenuis humor per uenarum ora percolatur: prauus autem si cum acrimonia sit, uasa in quibus continetur, erodit.

Quemadmodum sanguinis ex uenis, quæ hæmorrhoides dicuntur, fluxio.

Venarum ora, ut Celsus scribit, tanquam ex capitulis quibusdam surgentia, quæ sæpe sanguinem fundunt, græci αἵμα ῥοῖδα uocant. Igitur si uberiùs fluant, aut minùs quàm pro consuetudine, aut omninò supprimantur, morbos prænunciant, non aliter atque menses, de quibus modò agebatur. Eosdem enim affectus præsagiunt. Nam ut hi suppressi ac imminuti, ita suppressæ, ac minùs quàm pro consuetudine fluentes hæmorrhoides, multitudines morbos: & ut menses immodicè fluentes, ita hæmorrhoides frigidos corporis affectus uenturos ostendunt. Ex his constat, sanguinis quod per hæmorrhoides fit, moderatū profluuium, ut quibusdam esse secundum naturam, ut in mulieribus menstruæ purgationes. Nam inter ea, quæ toto genere secundum naturam sunt, sed tamen qualitate, quantitate, aut



te, aut tempore mutata, Galenus enumerat. Sanguinis igitur profluvium quod per earum ora uenarum fit, his naturale est, qui seculentum crassumque sanguinem suapte natura aceruant.

Sed & si tanta in cibo & potu, quanta prius fuit, uoluptas non sentiatur, futura ægritudinis est nota.

Ventriculus uisceribus seruit & uenis, ut scribit Galenus: ideo cibum & potum appetit illis familiares ac necessarios. Ventriculum antecedit lingue iudicium: ipsa enim, ut idem author scribit, his maxime delectatur quibus uenter egere uidetur. Atque eiusmodi sympathie, ac consensus potissima causa est membrana quæ linguam ambit. Gustandi igitur sensui secundum naturam habenti, uoluptatem adferunt cibi corpori necessarij ac familiares, uidelicet dulces ac pingues. Quod si uitium aliquod contraxerit gustandi instrumentum, non eandem ex iisdem cibis, quam prius uoluptatem capit: imò plerumque ne ullum quidem cibum omnino appetit, tantum abest ut eo delectetur. Si quidem membrana, aut neruus unde ipsa oritur, resolutus sit, aut certe ea cerebri pars, ex qua neruus habet originem, uehementer lesa, nullus gustandi sensus aderit. Sed eiusmodi accidens præter naturam est, ut postea dicitur. Ceterum si multo humore imbuta lingua sit, gustandi sensus obtunditur, atque ita minori uoluptate quam prius, cibis potusque sumitur. Quod & his contingit, qui in integra etiam sanitate cibo, potuque oppleti, sine uoluptate edunt, bibuntque. Quod si contra paucum aut nullum humorem lingua habeat, rerum quæ eduntur, & bibuntur, saporem aut male aut nullo modo recipiet. Ad eundem modum reliqui fere sensus



sus omnes id habent, quò res sibi obiectas percipiant: Oculi quidè spiritum æthereum, & purū, qui rerum spectabilium species excipiat. Aures spiritū aëreum quietum, ut agitatū aërem recipiat, & neruo auditorio suggerat. Ventriculi cerebri uaporem ad recipiēdos odores. Ita lingua humorem rerū sapes excipientē: quò si omninò careat, nullius rei gustum sentiet. Si uerò humoris munus habeat, quàm conueniat, saporem quidè excipiet, sed nō statim, nec cum solita uoluptate. Quod in magnis æstatis ardoribus experiri licet, & alijs locis uehementer calidis & siccis: in quibus diutius uersatus sine potu, aut re, quæ linguam humectare possit, linguam maximè resiccabit. Si uinum, quod prius delectabat, bibat, nullam, aut admodum paruam uoluptatem sentiet: imò saepe ab eius potu maximè abhorrebit, etiam si uehementissimè sitiat. Hinc mirum non est si à canibus rabidis demorssi, tam ab aqua abhorreant, cum maximè sitiant: ideo ὁ πόσις hos appellāt.

Similiter autem & mentis hebetudo præter naturam, aut obliuio quædam insolita, aut pluribus somni quàm antè uisus pleni. Quinetiam auditus, gustus, & uisus hebetiores ac obscuriores. Arque ut semel dicam, quæcunque secundum naturā inerant, uel aucta uel imminuta, uel tēpore, uel quantitate, uel qualitate immutata.

Præter naturā Galenus adiecit, quòd sint qui suapte natura tardū ingenium, sensusq; hebetes, & reliqua quæ in dictione hac cōtinentur, habeāt: cuiusmodi sunt, qui frigido humidoq; naturā cerebro sunt, ut antè declaratū est. De his igitur nunc sermo habetur, qui naturā mentem, sensusq; perspicaces habent, sed præter naturam factos hebetio=



hebetiores. Quod cum accidit, cerebrum caliginoso spiritu ac crasso humore hunc gignente abundare, aut temperamento humidior esse, certum est: unde nasci Apoplexia, Paralysis, Lethargus, Coma, & id genus morbi solent. Porro autem διανοιας mētem interpretati sumus, quæ non solum ratiocinandi, sed & apprehendendi, intelligendi, cognoscendiq; simplices rerum formas, uim continet. Eadem ratione morbos ante diēlos portendit insolita obliuio, ut potē, quæ ab immoderato humore, & frigore fiat, ut supra declaratum est. Somni quoque φαντασµαδες, hoc est tumultuosi, ac multis uarijsq; uisis, ac somnijs pleni, morbos prænunciant. Horum autem somniorum rationem supra docuimus.

Atque adeo corporis moles maior, & minor, rubicundior, aut albior, similiter liuidior, & nigrior.

Corporis moles solito maior copiam, minor penuriam humoris præsertimq; insiti ostendunt. Rubicundior sanguinem, albior pituitam, liuidior ac nigrior atram bilem in corpore redundare significat. Addi poterat flauior. Nam sæpe flaua cutis apparet, quæ abundantis flauæ bilis nota est. Cum igitur corporis moles maior est, & rubicundior, plethoræ, hoc est redundantie morbos prænunciat, ut natiui caloris suffocationem, uasorum ruptio- nem, & febres quas πυρεξες græci uocāt. Minor uero moles non solum futurum, sed & præsentem affectum ostendit, nimirum naturæ instrumentorum læsionem, quæ probam concoctionem distributionemq; cibi impedit, ac corporis nutritionem: ex quibus ἀτροφία, ac tabes nascitur. Quod si alba, atra, aut flaua sit cutis, uitium quoque



in diſſilis inſtrumentis eſſe ſignificatur : aut certè impro-  
bam uictus rationem præceſſiſſe : præterea & morbos  
ſuccedere . Siquidem cutis alba hydropiſ, œdemata , fe-  
bres quotidianas : quemadmodum liuida & nigra febres  
quartanas, caneros, carbones, & elephantiaſin, flaua uerò  
febres tertianas, cauſos, dysenterias, eryſipelata , & her-  
petas prædicit.

Ructusque & ſternutamenta, & flatus plures aut  
pauciores quàm ex conſuetudine.

Flatus ac uaporofus ſpiritus fit ex humoribus, & à  
caloris imbecillitate . Summum enim frigus , ut Gale-  
nus docet , uaporis exhalationem impedit : & uehemens  
calor ita materiam unde flatus generari ſolet, reſoluit,  
ac diſcutit , ut flatum generare non poſſit , niſi ea ſua-  
pte natura flatulenta ſit , ac in uaporem tranſire ido-  
nea , qualia uiſcoſa & craſſa ſunt : aut tenue quidem,  
ſed ſua multitudine caloris uehementiam ſuperet . Per  
febres enim ex nimio potu in uentre ſæpe flatus gigni-  
tur , tametſi uehemens calor ſit , & quod bibitur, tenui-  
tate præditum : at ex eius copia, ut modò dicebam , plus  
uaporis ſuſcitatur , quàm diſcuti niſi longo temporis  
ſpatio à calore poſſit . Calor igitur imbecillus flatum pa-  
rit interdum ex cibo & potu, interdum ex humoribus.  
Itaque ſi ex cibo tantum, non uberiore quidem, flatus gi-  
gnatur, imbecillitatem: ſi ſine cibo, humorum abundantia,  
ſimul & imbecillitatē eius partis in qua gignitur, ſigni-  
ficat, uētriculi uerbi gratia, ſi in uētriculo: et inteſtinorū, ſi  
in inteſtiniſ naſcatur. Cæterum id genus flatus foras pel-  
litur, ſi ualida expulſrix facultas ſit, et uia per quas exi-  
re debet: obſtructæ non ſint . Sin imbecilla uirtus ſit : aut  
uia



uia obstructa, intus manet, inflammationemq; parit: atque hæc si magna sit, dolentem scilicet locum in quo continetur, distendendo. Si igitur per os emittitur, ructum efficit. Si per inferiora, flatum uel strepentem, uel sine strepitu. Sternutamentum uero, uehemens & cum magno impetu spiritus est emissio tum ex pulmone, tum e cerebro. Id autem ex his gignitur quæ naribus & cerebri uentriculis molesta sunt, quibus excitata earum partium facultas, sternutamentum mouet. Excitant autem hanc humor, uapor, & quicquid forinsecus in eas partes incidit, ut puluis mordax, fæculæ in nares immissæ, & acres uapores ac odores in cerebrum delati, & qui ex capite in easdem partes humor, uaporq; perueniunt. Ad eundem modum si calfactum uel igni, uel sole, uel alia quacunque re calfaciendi uim habente cerebrum sit, aut humectatū uel uictus ratione uberiore ac humidior, uel certè ambientis humore: aut si qui in cerebro humor est, in uapores à calore resolutus sit, aut si solitum effluuium cohibeatur uel ambientis frigore, uel alia ui subito stringente, sternutamentum mouetur: quod his qui ex calido loco in frigidum repente ueniunt, ferè accidere solet, & contrà ex frigido in calidū: scilicet in uberiorem soluto cerebri humore uaporem, quàm per cutis spiracula expirare possit. Idem in externis rebus experiri licet. Siquidem sepultæ calidis cineribus & pruinis Castaneæ, corticem magno uiolentoq; impetu suum rumpunt, nisi prius in eo plaga facta sit, per quam humor in uaporem resolutus exeat. Resolutur enim humor in flatum ac uaporem: cui nisi pateat exitus, cortex cum magno sonitu rumpitur. Cum quis igitur frequentius solito sternutat sine causa euidente, humidam partis unde exit, ægritudinem



ægritudinem futuram conijcere licet. Quod si pauciores ructus, flatus, & sternutamenta quàm prius excitentur: caloris ac siccitatis uehementioris materiam flatuum, ac uaporum consumētis notabunt, aut facultatis expultricis genitos flatus expellere nequeuntis offensionem. Itaque flatulentos affectus, aut certè calidos & siccos futuros præfagiunt.

Eodem modo narium, palati, uel auriū ( quibus cerebrū expurgatur ) recrementa, quantitate, qualitate, aut tempore immutata. Hæc quidem ex eorum genere esse censentur, quæ secundum naturam sunt.

Cerebrum cū per alios meatus, tum maximè per nares palatum & aures repurgatur: Per has quidem biliosa sordes, per nares autem & palatum mucosa pituita, idq; aliàs alijs temporibus. Hyeme enim maior crudioris pituitæ uis ex palato, & naribus, æstate minor, sed coctioris reiicitur: quemadmodum ex auribus sordes æstate quidem paucior, sed biliosior: hyeme largior & minus biliosa fluit. Quod si contingat utroque tempore plus, aut minus, aut non quale oportet, per antè dictas uias exire, futuræ ægritudinis nota erit. Vberior enim pituita & crudior, quocunque tempore effluerit, semper futurum cerebri morbum frigidum & humidum, sed tamen æstate uehementiorem significat: quæadmodum biliosior sordes si hyeme per aures exeat, calidiore ac sicciorem. Atque hæc sunt, quæ cū ex se sint secundum naturam, immutata tamen quantitate, qualitate, & tempore, fiunt præter naturam, morbosq; præfagiunt, ut monstratum est.

Morsus autem uentris uel stomachi, uel alicuius  
intestinarum



intestinorum, aut dolor qui uel uentre exonerando, uel uomendo, uel urina reddēda, uel alius quispian mediocris sentitur, ex eorum, quæ præter naturam sunt genere esse censentur. Nondum tamē ita affecti ægrotare dicuntur, quemadmodum nec quibus caput, aut grauatur aut dolet, cū nondum hæc solita impediant opera: atque hic est ægrotandi terminus in eiusmodi affectionibus.

De his quæ secundum naturam inerant, sed quantitate, qualitate, & tēpore mutata futuros morbos prænunciant, abundē supra disputatum est. De his uerò, quæ præter naturam sunt, & futuros morbos significant, nunc agendum est. Præter naturam sunt morsus uentris, stomachi, & intestinorum, & molestiæ, quæ uentrem exonerando, uomendo, & urinam reddendo sentiuntur: ut capitis grauitas & dolor, aliq; id genus mala, quæ pōst docebuntur. Si igitur uenter, stomachus, & intestina morsum aliquem sentiant, conijcere licet ea humorem aliquem habere suo calore, & acrimonia erodentem, uel frigore stringentem, ac fibras rumpentem, aut flatu distendentem, proinde dolorem efficientem. Ad eundem modum si cum molestia ac labore uomatur, uenter deijciatur, aut urina reddatur, uerisimile est id, quod eijcitur, corruptum esse, aut cū eo aliquid remistum, quod dolorē excitat, nimirum bilem uel ex iecore, uel maioribus uenis in eas partes refusam. Hæ itaque futuræ ægritudinis notæ sunt, si quidem solita opera non impediant. Alioqui enim non futurum, sed iam præsentē morbum significarent, quem ab actionum solitarum offensione metimur. Nam tum demum ægrotare corpus dicitur, ut Galenus scribit, cū munus suum citra noxam obire nequit:



re nequit: sanum uerò esse, cum potest.

Quocirca eandem affectionem cum alijs comparatam, iam morbosam, & neutram etiã dicimus. Nã pro uirtutis robore uel facile ferētis, uel iam uictę, harum quæque aut morbus est, aut neutra affectio.

Eandem affectionem, uerbi gratiã capitis grauitatem, aut dolorem, aut aliam quamlibet ex eorum genere, quæ præter naturam sunt, in diuersis corporibus notam esse morbi & præsentis, & futuri constat. Nam ita affecti, si quidem ualidi sint adhuc, munia uitæ necessaria obire citra noxam possunt: proinde nondum morboſi, sed neutri dicuntur. Contrà si imbecilli sint, solita opera probè exercere non possunt: quare non amplius neutri, sed morboſi existunt.

Eodem modo, & quæ in sensibus fiunt, non quæ maioris & minoris ratione inter se differunt, sed quæ ex genere præter naturã sunt, morboſa signa existunt, tantisper dum exigua sunt, & nondum à solitis operibus hominem abducere possunt. Eiusmodi autem sunt, cum gustui uel salsum, uel amarum, uel aliquem alium saporem omnia quæ eduntur, & bibuntur, repræsentant: aut etiam si nihil assumatur, talis saliuã apparet.

Sensuum affectiones, non quæ maioris & minoris ratione differunt (nam hæ toto genere secundum naturam sunt, ut antè declaratum est) sed ex eorũ genere quæ præter naturam existunt, morboſa signa sunt, id est futuros morbos prænunciant, si quidem exigue sint. Magnæ enim non futuros, sed iam præſentes morbos ostendunt, utpotè, quæ à solitis operibus auocent: quales sunt quæ in sensibus cernuntur



cernuntur. Cum igitur in lingua sapor amarus, aut salus, aut acidus, aut alius quivis alienus sentitur, siue bibendo & edendo, siue etiam citra rei alicuius contactum, certum est hanc esse vitioso humore imbutam, videlicet flava bile, si amarorem: atra, si acorem: pituita dulci, si dulcedinem: salsa, si salis saporem repræsentat. Quod & indicium est redundantis in uasis eius humoris, cuius sapor in ore sentitur: proinde & morborum qui ab his humoribus nasci solent.

In odoratu uerò, cum sine rei odoræ præsentia qualitatem aliquam sentimus: aut cum plura diuerseque naribus obiecta, eundem omnia, ac si essent similia, odorē repræsentant: sæpe uerò nihil omnino odoramur: aut cum foetorem aliquem, etiam si nihil adsit quod grauitèr oleat, sentimus.

Priores cerebri uentriculi uaporosum spiritum continent, rerum odoriferarum halitum excipientem. Ab his nati nerui, quos mammillares uocant, iuxta osium, quæ ethmoide Græcis appellantur, initium desinentes, primaria odorandi sunt instrumenta. Natura igitur narium foramina cartilaginibus distinxit, & commemorata ossa spongiosa fecit, internamque membranam ad instar coli perforauit, cum propter alia, tum ut ad cerebri uentriculos rerum odores peruenirent. Itaque resolutis his partibus, & uis ante dictis obstructis, nullus omnino aut certè paucus odor sentitur. Obstruuntur autem polypo, aut alio tumore præter naturam, uelut inflammatione, & humoribus, recrementisque cerebri, ut in distillatione & grauedine, & cum frigus humorem exprimens, & calor colliquans, priores cerebri uentriculos replet, atque interdum etiam immutat, contentumque;



contentumq; in ipsis uaporosum spiritum: resoluitq; earum partium robur: quocirca ab obiectis odoribus non afficiuntur, nec sentiunt, nec distinguunt odores. Insignes quoque earum partium contusiones ac sectiones odorationem prohibent. Vitiatur autem ac deprauatur odor ob instrumentorum intemperiem, præcipue calidam & humidam, quæ humores corrumpit: quorum halitus in antè relatos uentriculos transmissus, talem facultati repræsentat odorem, qualis ipse est. Ab alijs quoque partibus, ut cerebro, pectore, & uentre, putrium ac corruptorum humorum exhalatio sursum fertur, atque odorandi sensum uarium efficit pro uarijs, ac differentibus uaporibus naribus obiectis. Quod si imbuta odorandi instrumenta prauo humore sint, quicumque forinsecus naribus obijciuntur uapores etiam differentes, eundem odorem repræsentabunt. Si igitur delictus omnino odoratus sit, aut uehementer debilis, signum est, aut resolutæ facultatis, aut uiarum quibus odores in cerebri feruntur, obstructionum. Vtrum autem horum sit, antè declarata methodo inueniemus, nimirum præsentia, & præterita considerantes. Si uero deprauatus sit, conijcere licet imbuta odorandi instrumenta prauo humore esse, aut ex uicinis partibus reliquo uel corpore putres fumos exhalare, ferriq; in priores cerebri uentres.

In auditu autem sonitus & strepitus præter naturam sunt.

Affectiones quæ auditui accidunt, aut absente, aut præsentè re forinsecus adueniente fiunt. Siquidem sonitus, strepitus, sibili, tinnitus, & murmura aliquando audiuntur nulla foris re sonum efficiente. Interdum autem sonus uel nullus uel exiguus admodum auditur, etiam si in ægrotantis aurem



tis aurem ualide inclames. Interdum uerò audiuntur quidem, sed non quales reuera existunt, nimirum graues uel acuti, aut cum clangore, aut striduli aut turbulenti, aut obscuri & rauci: ut mox docebitur. Audiuntur autem eiusmodi soni, cum in cerebro multus ac crassus flatus est: qui cum exitum liberum non habeat, sonos elidit uarios pro eius multitudine, impetu propellentis facultatis, & uiarum quibus exeunt, latitudine. Nam si lata uia est, & flatus crassus & multus uiolenter impellatur, sonus grauior & maior audietur. Sin angusta uia est, multus quoque flatus ualide impulsus, sibilus elidetur. Quòd si uehementer foras non expellatur, aut solummodò intus agitetur sine exitu, audietur tumultus & murmur, quale est aquarum in uase aliquo operculato feruentium. Agitatur autem à uaporibus sursum ascendētibz, ut in ebrietate, aut feruore inflammationis alicuius: aut ab alia re eiusdem generis. Quòd autem spiritus dum foras expellitur, has sonorum differentias gignat, ex rebus externis facile intelligi potest. Nam si ualide, ac magno impetu uentus per foramen aliquod magnum transeat, sonum grauem ac magnum edit: sin per angustum, sibilum, & reliquas sonorum differentias pro impulsione ui, & uiae qua transit, latitudine. Eadem uitia accidere possunt cum citra etiam aeris crassitiem magno sensu pollet sentiendi instrumentum. Sed non facile, ut scribit Galenus, distinguere potest an ab hac an illa affectione haec sonorum differentiae habeant originem: quare artificiosa coniectura & longo tempore id scrutari oportet. Si igitur paulatim eiusmodi soni superueniant, ac per interualla, si praeterea grauitas sentiatur, praecesseritque uictus ratio, quae flatus gignere idonea sit, coniungere licebit eiusmodi soni  
tus à crasso



tus à crasso spiritu ortum habere, præsertim si à medica-  
 mentis quæ incidendi extenuandiq; uim habeant, affectus  
 mitigetur. Vt autem flatus eiusmodi paulatim gignitur,  
 ita paulatim sonum gignit: & ut paulatim discutitur, ita  
 paulatim cessat sonus. Contra si nullam opem hæc ferāt,  
 sineq; intermissione sonitus audiatur, nec præcesserint quæ  
 flatum gignere possunt, nec grauitas ulla sentiatur: potius  
 à sentiendi præstantia has sonorum species, quàm à flatus  
 crassitie fieri conijcere oportet. Audiuntur uerò qui so-  
 ris adueniunt soni, nō quales quidem existunt, sed aut acu-  
 ti, aut graues, aut striduli, cū tamen, ut modo dicebamus  
 tales non sint. Acutus quidem auditur, cū meatus angus-  
 tior factus est ob tumorem aliquem cōprimentem, uel sor-  
 dem aut rem aliam obstruentem, non quidem totum mea-  
 tum. Nam tū nihil audiretur, ut mox dicitur. Grauis  
 uerò, cū latior solito meatus est. Clangor autem fit, cū  
 membrana meatum auditorium uestiens resiccata est: quod  
 ferè ex ardentibus febribus accidere solet, quæ non solum  
 cerebrum, sed & totum corporis habitum resiccant, maxi-  
 me si maiores, ac diuturniores sint. Quod si iam exaspe-  
 rata membrana sit, sonum efficit tremulum ac stridulum.  
 Raucus uerò & obscurus apparet, cū eadem membrana  
 humidior est, aut etiā aër sonos forinsecus recipiens cras-  
 sior, ac turbulentior. Surditas autem atque audiendi gra-  
 uitas nascitur, si resolutum instrumentum sit, aut ea cere-  
 bri portio, ex qua neruus auditorius prodit: aut contusum  
 aut uulneratum: aut etiam auris meatus ita obstructus oc-  
 clususq; sit, ut per eum externus sonus ingredi non possit:  
 aut si is possit, admodum exiguus sit. Adde quod si resicca-  
 tus, absumptusq; aër sonum recipiens sit, auditum uel mi-  
 nuit uel



nuit uel omninò tollit pro assumptionis magnitudine.

Similiter & quæ oculis nigra, obscura, cæsia, rufa, & flaua apparent. Atque horum alia rotunda esse alia oblonga, quædã gracilia, quædã crassa: omnia autem uolitare uidentur.

Visi, quemadmodum reliqui sensus, aut in totum perijt, diciturq; cæcitas: aut tantum imminuta est, aut deprauata ac corrupta. Imminutæ uisionis differentiæ, à spatij per quod res cernuntur, longitudine & qualitate, & à rerum quæ oculis subiiciuntur, conditione sumuntur. Nonnulli enim distàtia lógeq; ab oculis semota melius distinctiusq; quàm propinqua, alij contrà propinqua quàm longè ab oculis seposita uident: quemadmodum sunt qui in tenebrosis obscurisq; locis quàm lucidis, & contrà alij in lucidis quàm tenebrosis res oculis obiectas perspicacius intuentur. Porro autem quæ cernuntur, alia oculorum propria sunt, alia aliorum etiam sensuum cõmunia. Propria enim sunt, lux, & colorum omnium differentiæ. Cõmunia uerò, magnitudo, numerus, figura, situs, & motus: quæ non solum uisu, sed & tactu percipiuntur. Ab his igitur, ut modò dicebam, hebetis, ac debilis uisionis differentiæ sumuntur. Si enim quis melius uel deterius in luce quàm tenebris, uel contrà in tenebris quàm luce, aut candida quàm atra, uel contrà atra quàm candida, aut hunc quàm illum colorem uideat: in proprij obiecti conditione noxa constituta est. Si longinqua quàm propinqua, aut contrà propinqua quàm longinqua melius obiecta cernat: in spatij longitudine. Et si in luce quàm tenebris, aut contrà in tenebris quàm in luce melius uideat: in spatij qualitate uitiū collocatum est. Sed hæc in eorum genere quæ secun-

Y dum



dum naturam habent, posita sunt. Rursus à spatio, & obiectarum rerum conditione, corruptæ uisionis differentia accipiuntur. Nam si spatium quod reuera limpium purumq; est, nebulosum, tenebrosum, caliginosum, uaporesum, uel fumo aut uelo cuiusdam extenso simile appareat, in spatij etiam qualitate collocatum uitium est. In subiecti uero conditione, cum fulgida obscura apparent, & contra obscura fulgida. Similiter autem si & nigra alba, & alba nigra uidetur: & cum quicquid oculis obijcitur, unicuique refert colorem, ut in ictero flauus: hæc inquā omnia in proprio uisionis obiecto sunt posita: quemadmodum in communi, si unum plura, aut plura unum referunt. In magnitudine uero, si maiores aut minores quam sint, obiectæ res appareant. In figura, si quadrata rotunda, aut contra rotunda quadrata, & integra mutila, & æqualiter plena perforata: si muscæ, cimices, & alia quæ reuera non existunt, oculis represententur. In motu, si quieta moueri, aut corpuscula quædam, aut muscæ, & id genus alia ex insectorum genere obuersari uolutareq; ob oculos uideantur. Quoniam autem harum noxarum causæ non facile intelligi possunt, nisi omnibus uidendi instrumentum constituētibus partibus perspectis, de ipsis prius disputare oportet: ostendereq; quid unaquæque ipsarum agat, & quod officium quemq; usum in uisione præstet. Quod ut fiat, scire licet uisionem absolui perficiq; ex potentia & instrumento. Illa in cerebro est, quod spiritum rerum spectra recipientem suggerit. Ex partibus prima ac præcipua, & cui reliquæ omnes oculi partes famulantur, humor purissimus quidam ac lucidissimus est, qui à glaciei similitudine Græcis κρυσταλλοειδής dicitur: huic reliquæ omnes oculi partes in



tes in functione uidendi famulantur, nimirum humor candidus & uitreus, & quem græci ὑαλοειδὴς uocant. Tres item tunicae, quæ ab iisdem κερκτοειδὴς, ῥαγοειδὴς & ἀραχνοειδὴς nominantur. Et spiritus, quem modò à cerebro in oculum transfundi dicebamus. Duo quoque nervi per quos is in oculum fertur, ὀφθαλμοὺς Græci uocant. Hæc igitur sunt quibus uisio absoluitur. Crystalloides autem in horum omnium medio collocatus est, ut ab ipsis maiorem commoditatem reciperet, minusq; iniurijs externis pateret, Antè leuiter planus est, quò facilius rerum imagines reciperet. Plana enim figura plures rerum oculis obiectarum radios quàm orbicularis excipit, & quæ obijciuntur oculis corpora, quantunuis exigua sint, in plura distinguit, exactiusq; discernit. Candidus humor ante pupillam positus est, ne repenti ad crystalloidem, sed sensim lux, & coloris species gradientur. Idem humidus est, ut ab externi aeris ariditate crystalloidem uindictet, & pupillæ rugas impleat. Tenuis quoque est, ut per eum ad crystalloidem rerum oculis obiectarum formæ facilius perueniant: quas ne obscuret, claritate ac sinceritate præditus est. In posteriore uerò parte crystalloidis, humor alius, quem à Græcis hyaloidem uocari modò dicebamus, positus est, ne sanguine statim crystalloides aleretur, eiusq; colore uisio offenderetur. Crystalloides igitur hyaloides, & hyaloides sanguine nutritur. Primam oculi tunicam, quæ græcis κερκτοειδὴς dicitur, crassam ac duram natura finxit, quò meliùs oculum (quem totum ipsa ambit) tueretur: ante pupillam extenuatur, ut per eam faciliùs rerum spectra intrò ferrentur. Lucida quoque est, ut spiritui splendorem præbeat. Huic interior adiuncta

X ij est tuni-



est tunica, quæ (ut dixi) ῥαχοειδὴς nominatur, & (quò natura gaudet) colore cæruleo donata, media parte fenestratur, sitq; pupilla recto foramine concava (siquidem uisio per rectas lineas fit) angustior quàm amplior, ut spiritus impleri possit. Deinde tenuissima tunica quæ græcè ἀραχοειδὴς dicitur, media subsidet, humoremq; hyaloidem continet, uenis & arterijs plena, ut humori hyaloidi, hyaloides uerò crystalloidi alimentum suppeditet, ut antè declaratum est. Eiusmodi autem partes uel intemperie, uel unitatis solutione, uel obstructione, obstipationeq; laborare possunt. Harum igitur intemperies uisioni noxam adfert, magna magnam, & mediocris mediocrem. Calor enim humores liquat, spiritum dissipat, & absument, cerebrumq; resiccat: proinde spirituum inopiam efficit, nervos & tunicas indurat & contrahit, si quidem ingens sit. Frigus autem densat ac stringit, siccitas spiritus absument, resiccatq; humores: cerebrum & alias modò commemoratas partes pupillamq; contrahit & rugat: humiditas uerò tenebrosos spiritus gignit, & reliquas partes humectat ac laxat: unde in se tunicæ concidunt, uisionemq; lædunt. Unitatis solutio cerebri, spiritus generationem impedit: in pupilla & nervis quos ὁπλινὸς appellari modò dicebamus, genitos spiritus non continet. Tunica uerò ceratoidis, si quidem integrè forata sit, humorem oculorum effundit, atque breui tempore oculum resiccat. Rupta autem rhagoides, uel alio quouis modo soluta, candidum humorem ad ceratoidem usque transmittit, conciditq; in crystalloidem. Spiritus quoque uel per uulnus uel per ulcus effluit, unde pupilla distorquetur. Humorum omnium, spiritus, & uaporis ceratoidis, corpusculorum iuxta



iuxta hyaloidem contentorum color, similia uisa repræ-  
sentat, albus quidem alba, flauus flaua, ruber rubra, et re-  
liqui pari modo. Crassities uaporis, spiritus, humorum,  
et tunicarum, rerum species minus recipit, sed tamen  
receptas diutius continet. Tenuitas contra facile quidem  
recipit, sed non diu seruat: dispergit enim statim ac dif-  
fundit. Constipatio autem cerebri, neruorum, et pupillæ,  
spiritui uiam præcludit. Constipantur autem hæc ab ali-  
quo tumore præter naturam. Eadem ui prædita obstructio  
est. Dilatio uero, pupillæ quidem, non facile impleri spi-  
ritu potest. Dilatur autem rhagoidis siccitate ad origi-  
nem reuocante, et humorum influxu, Impleta enim ad  
uesicæ instar distenditur, et ultro citroque distrahitur, ipsis  
in medio spatio inter ipsam et crystalloidem collectis. Im-  
minutio pupillæ ex se quidem parum lædit: sed quæ ex  
morbo fit, quatenus quidem contracta rugataque est, scili-  
cet effuso aliasque deficiente tenui humore, uisionem of-  
fendit. Humectata laxataque rhagoides noxam uisioni ad-  
fert. Concidit enim, et crystalloidem impedit quò minus  
species forinsecus aduenientes internoscant. Hyaloidis au-  
tem humoris redundantia crystalloidem obruit, eiusque fun-  
ctionem impedit. Eius uero inopia non alit: proinde ip-  
sam minuit, ac imbecillam reddit: quemadmodum et spi-  
ritus penuria recipere externas imagines non sufficit.  
Eius uero copia, præsertim puri ac ætherei, maxime po-  
test: modò ne nimia copia pupillam distendat dilatetque,  
atque ita hebetem reddat. Crystalloidis humoris, atque  
adeò totius oculi sedes mutata uisionem offendit, ut post  
dicetur. Visionem igitur absoluunt antè dictæ partes con-  
temperatæ, recteque compositæ. Spiritus igitur à cere-



bro transmissus purus ac aethereus, multusq; albus humor clarus ac syncerus, ceratoides tunica candida, & splendens crystalloides humor, inculpatam efficiunt visionem, eamq; longissimam. Siquidem oculus his dotibus praeditus, tam e longinquo quam propinquo clarissime, ac distinctissime cernit. E longinquo etiam uidet, sed non distincte, si multus sit tum spiritus, tum humor, sed turbidus & impurus, ceratoides quoque, qua pupillae opposita est, crassa & humida. Distincte uero, sed non e longinquo, si spiritus ac humor paucus sit, sed syncerus & clarus, ceratoides uero compacta & lucida. Obscure autem tam e longinquo quam propinquo, indistincte; si paucus spiritus & humor sit, idemq; humidus & impurus, ceratoidesq; crassa & humida, ceterum splendida ac candida. In loco etiam splendido facilius rerum spectabilem species sustinet, uidetq; oculus, praesertim si spiritum humoremq; multum habeat, eundemq; crassum & obscurum, crystalloidemq; parum lucidum, & ceratoidem crassam & humidam. Contra obscura & in obscuro loco melius uidet spiritus paucus & clarus tenuis ac purus, crystalloides humor lucidus, & ceratoides tunica rara tenuis lucida. Obscuras porro, quae reuera tales non sunt, res representant, ac uelut per tenebras, per fumum, per nebulas & uaporem ac caliginem spiritus, humoris, ceratoidis tunicae crassities, densitas, ac humiditas. Crystalloidis humoris compacta & polita substantia, res quam sint maiores representat. Magis enim refringit rerum cernendarum radios. Eiusdem humoris pars prior si natura planior est, idem praestat, ut quae plures radios excipiat. Idem quoque ceratoidis tunicae crassities efficit,



cit, quæ specilli modo radiorum concursum recipit, ac ut  
antè dictum est, receptos diutius seruat. Spiritus quoque  
& humoris densitas eandem uim obtinent. Non enim ali-  
ter atque per aërem densum res quàm sint maiores appa-  
rent, & quàm si per rarum tenuem purumq; aërem con-  
spicerentur. Singula bina apparere facit crystalloides,  
imò totus oculus e propria sede dimotus. Multa simul con-  
spici, quæ reuerà multa sunt, prohibet pupillæ foramen à  
crasso humore, aut alia materia obtenebratum, non qui-  
dem totum, sed ubi pars aliqua pura uacuaq; superest, sed  
exigua. Visionis enim conus fit angustior, quemadmodum  
his accidit qui per strictum foramen inspiciunt. Figuram  
autem talem efficit crassities quæ in pupilla est, quale id  
est quod uacuum purumq; in ipsa relinquitur. Si igitur  
quadratum est, quadrata quæ cernuntur apparebunt, si trian-  
gulum, triangula, & reliqua similiter. Integra mutila ui-  
dentur, si qua in pupillæ ambitu crassities aut alia mate-  
ria est: ueluti Luna cum tota non delinquit, mutila appa-  
ret. Eadem perforata uidentur, cum in oculi medio exi-  
gua materia est, & totus ambitus uacuius. Phantasmata  
& imagines rerum, quæ reuerà non sunt, apparere fa-  
ciunt crassa in oculis corpuscula diuulsa, non coheren-  
tia, & crassi uaporis copia: quod his, qui è somno exper-  
giscuntur, maxime autem pueris accidit: & his qui plu-  
rimo uino madent, aut alio quouis modo uapore repletis,  
ad instar nubium, quæ aliquando diuersas intuentibus fi-  
guras referunt. Eiusmodi autem uapores, aut in cerebro  
gignuntur, aut ex stomacho & reliquo corpore in caput  
feruntur, ut in suffusionibus, & cum per nares sanguis  
fluxurus est, aut uomitus speratur. Ceterum suffusioni-



bus maximè obnoxij sunt hi, quibus oculorum humor exquisitè purus est: & ut semel dicam, quibus uidendi facultas præstantissima est. Porro autem omnes eiusmodi imagines, suarum causarum figuras et colores referunt. Nam si quæ in oculis sunt corpuscula, uapores, & spiritus, candida existunt, candida: si nigra, nigra: si flaua, flaua: si rubicunda, rubicunda apparent: & quales in oculo sunt figuræ, tales foris uidentur. Quæ igitur in oculo sunt corpuscula, alia cimices, alia muscas, alia alias res repræsentant. Vapores uerò & humores tales referunt figuras, quales nobis in nubibus apparent: immotas quidem & quietas, si in oculo non moueantur: contrà uerò, si contrarium accidit. Quemadmodum enim spiritus, uapores, aliæque id genus in pupillæ foramine mouentur, ita foris moueri creduntur. Itaque si spiritus & uapor in gyrum uoluuntur, externæ res eodem modo circumagi uidentur. Obscura, tenebrosa & caliginosa uidere putamus, si uapor, spiritus & humor, humidus, turbidus & obscurus sit: quemadmodum fulgida, si sanguis & ex eo natus uapor & spiritus syncerus sit: qualia sæpe in morborum crisi bus apparent. Externarum uerò rerum color talis repræsentatur, qualis est spiritus, humor, uapor, & alia quæ in pupilla continentur corpuscula, & ceratoide tunica. In ictero enim flaua, in hyposphagmate uerò rubra omnia apparent.

In tactu autè, cum inæqualitas quædam, uel densitas, uel grauitas, uel tensio, uel stupor, uel ulcerosa affectio in toto corporis habitu sentitur. Pari modo in unaquaque corporis parte uel tensio, uel cōtusio, uel morsus, uel grauitas, si nec magnæ nec stabiles sint, neutrum esse affectum significat, morbum



Hum uerò prænunciant.

Tactus in toto corporis habitu & singulis eius partibus deleri, imminui & corrumpi potest. Deleri quidem, uel solus uel unà cum motu uoluntario. Prior affectus, stupor ac torpor dicitur totius corporis si totum corpus affectum est: partis uerò, si tantum pars aliqua sensu est priuata. Posterior uerò, apoplexia ualida & fortis ab Hippocrate dicitur, si sensus omnino cum motu totius corporis perijt. Sin tantum imbecillus, ab eodem authore debilis nuncupatur. In parte autem aliqua, si quidem totus sensus cum motu sublatus est, paralysis: sin tantum obscurus, sentiendi difficultas appellatur. Corrumpi uerò tactus dicitur, cum res aliter atque sit sentitur, ut quod reuera leue est, asperitatem referat. Sub deprauato tactu intelligere licet dolorem, inæqualitatem, ac pruritum. Sub dolore, ulceris tensionis & inflammationis sensus continetur: quem densitas, grauitas & morsus comitantur. In doloris quoque genere torpor collocatur. Tactus igitur, quæadmodum & aliorum sensuum, offensio, ad facultatem & organa sentiendi referenda est. Potentia in cerebro est, & organa nerui sunt: qui ex quibus partibus ortum habeant, & in quas distribuuntur, ex Galeni anatomicis libris petendum est. Necessaria enim horum cognitio est non solum ad causarum læsi abolitiq; tactus inuentionem, sed & ad eius uitiorum curationem. Tactus igitur tollitur solutione unitatis, & refrigeratione compressione & obstructione cerebri & neruorum. Soluitur unitas sectione, distentione, & alijs sæpe iam commemoratis. Refrigerantur ab ambiente, frigore constringente, & frigidis medicamentis, comprimuntur ab aliquo tumore præter naturam partibus



tis uicinæ, obstruuntur uerò cerebrum, & neruorum principium à crassis & lentis humoribus. Ab eisdem causis tactus imbecillitas oritur. Corrumpi uerò dicitur, cum res, ut modò dicebam, aliter ac sit sentitur: ut si quod frigidum est, calidum appareat: & contrà si quod calidum est, frigidum. In hoc genere continentur inæqualitas dolor, & pruritus. Eadem est reliquarum qualitatum ratio. Dolorem efficiūt, ut iam sæpe dictum est, unitatis solutio, & primarum qualitatum maximeq; caloris & frigoris uiolentia. Siccitas enim moderatū parit, humiditas uerò nullum. Doloris differentie ut ad rem præsentem attinet, à sentiendi qualitate sumuntur. Aut enim ulceris, aut tensionis, aut inflammationis sensum dolor habet, aut grauitatis, aut torporis, ut antè declaratum est. Priores tres differentias, lassitudines medici uocant: quæ quidem uel spontè nascuntur, morbosq; prænūciant, uel accersuntur immodica exercitatione, & sanis accidunt: ideò nihil mali portendunt. Tensionis igitur sensus fit ob solam materie copiam musculos distendentem. Quòd si affectus hic mitis sit, paniculationem tantum efficiet, utpotè qui ab excrementis flatus & uaporis naturam sortitis originē habeat. In uehementiore uerò tensionis sensu, musculorum fibræ tenduntur, aliæ alijs magis. Nam quæ in longitudinem tensionis exporriguntur, uehementer tenduntur: minùs uerò obliquæ, & quæ in rectum minùs aguntur. Cum igitur spontè natus tensionis sensus, ex humorum redundantia gignatur, grauitatem adfert, & ad motū segnitiam. Immodica quoque inanitione, quam uehemens siccitas sequitur, musculorum fibræ tenduntur, ac sæpe etiam rumpuntur: nasciturq; tensionis dolor. Ulceris uerò sensus à recenti cruditate  
acrimo=



acrimonia & tenuitate humorum sit: unde cutis & subiecta caro pungitur, eroditur, & ulceratur, sequiturq; rigor & horror citra corporis motionem, si ingens sit affectus: sepe etiam febris, si calidus & putris humor sit. In hac lassitudine densitas quoque sentitur, & gravitatis sensus, in cuti tantum, si mediocris: in subiecta carne, si ualentior: in utroque loco, si atrocior affectus sit. Si uero exiguus, agrotum, si quidem quietus, immotusq; sit, nullus dolor premit: sin moueatur, pandiculatio: sentitq; dolorem, sed quem facile tolerat. Inflammationis sensu contundi muscoli uel nerui & chordæ uidentur. Cum igitur soli muscoli sic afficiuntur, phlegmonodes lassitudo dicitur, quod dolorem uelut inflammationis sentiant. Cum uero chordæ & nerui, ostocopos, quod circa ossa dolor esse uideatur. Inæqualitas quâdoque dicitur, cum affecta pars ac etiam totus corporis habitus non æqualiter sentit. Quod accidit, dum nō ubique eodem modo afficitur: & quæ dolorem suscitât materia, non est ubique sui similis. Quandoque uero in intima corporis mole, rei cuiuspiam naturæ nostræ alienæ sensus est, & inæqualitas dicitur. Eiusmodi autem materia uapor est, quem laborantes erodentem interdum citra calorem, interdum cum calore sentiunt, carnesq; omnes sensim distendentem: ac non aliter quàm hi qui ex somno expergiscuntur, pandiculantur. Stuporem efficiunt, uehementis & constringens frigus, & humor neruorum principia obstruens, & comprimens præter naturam tumor: pruritus ab humoribus tenuibus falsis & immotis cuti hærentibus. Ex his cognosci potest, quæ tactilium qualitatum differentie quos morbos præfagiant.

Quæ uero iam ægrotantibus insunt notæ, aliæ sanitatem



nitatem, aliæ mortem significant. Priores salubres sunt: posteriores uerò generaliter quidem morbo-  
sæ, specialiter uerò perniciosæ dicuntur.

*Signa quæ in egrotantibus uisuntur, alia præsentem morbum indicant, ut pulsus inæqualitas febrim putrem. Alia præteritum in memoriam reuocant, qualis in febre diaria luculenta macies est, quæ præcessisse moerorem testatur: alia uerò futurum morbi euentum. Atque horum alia sanitatē pollicentur, salubriaq; sunt: ut excrementorum coctio, cuiusmodi est sputi pleuritide, & urinae in febribus. Alia uerò mortem minantur, generatimq; morbosa dicuntur: speciatim autem perniciosæ: quandoquidem perniciosæ omnia morbosa sunt, non contrā morbosa omnia perniciosæ.*

Generaliter autem ex functionum uirtute & uitio, particularim uerò ex singularum actionum uirtute, & uitio notæ sumuntur: quarum genera prius declarata sunt, primum quidem principiorum, secundum autem eorum quæ ab illis ortum habent, & tertium eorum quæ sese gubernant, à principijs uerò propagines quasdam accipiunt. Quartum autem genus eorum quæ tunc diximus, ex se quidem ad prædicendum est inutile, sed per accidens aliquando ex ipsis præfagimus: quæadmodum omnino & ex recrementis. Ex illis quidem consensus ratione. Ex recrementis uerò, quod ea coctionis & cruditatis in se notas continent. Quare fieri omnino non potest quin significant aut naturam materia, aut materiam natura, aut neutram altera superiorem esse. Salubria quidem signa dicuntur, si natura superet: morbosa uerò, si superetur: neutra  
uerò



uerò, si pares pugnae sint. Manifeste autem coctionis signa, inter salubria, quemadmodum inter morbose cruditatis annumerantur. Quae uerò neque coctionem neque cruditatem manifestam ostendunt, ex neutrorum natura sunt. Sed & neutra sunt, quae nunc hoc, nunc contrarium significant, quales sunt denigrati digiri. Eiusmodi autem sunt critica accidentia. De quibus omnibus in libris de crisi- bus, quemadmodum & de singulis actionibus in li-bris de symptomatum causis dictum est: ex quibus omnem earum materiam particulatim sumere oportet. Ne autem prolixior sim, orationi de signis finem faciam: ad causas uerò me conferam.

*Signorum quae iam morbo correptis insunt, differentiae generatim quidem ex actionum uirtute & uitio, speciatim uerò ex singularum functionum uirtute & uitio sumuntur. Graece legitur κατὰ μέρος δὲ ἐν τῷ τῶν κατὰ μέρος ἐνερ- γειῶν, ubi articulus τῆς refert ἀρετῆς & κακίας. Partium autem unde eiusmodi uirtutes & uitia nascuntur, aliae principia sunt & uelut fontes uirtutum corpus nostrum gubernantium, cuiusmodi sunt cerebrum, cor, iecur, & testes. Cerebrum quidem animale, cor uitale, iecur naturale, testes genitricem uim obtinent. Ab his enim uniuersum corpus regitur. A cerebro nerui, à corde arteriae, à iecore uenae, à testibus geniturae uasa oriuntur: atque haec secundum partium genus constituunt: quae omnes suo quaeque principio famulantur: ut supra dictum est. Tertium uerò genus est earum partium, quae seipsas gubernant, uerum à principijs uim quandam mutuuntur, ut uenter, intestina, lien, & renes. Venter enim ex sumpto cibo chylum,*  
hoc est



hoc est succum propria ac innata ui gignit, sed ad id con= ferente communi omnium partium uirtute concoctrice, quam à iecore mutuatur. In hac igitur actione, iecoris fa= cultas concoquit: uentris uerò uis propria, quod concoqui= tur, in chyli speciem conuertit. Eadem est reliquarum ter= tij generis partium ratio. Quartum uerò genus, quod an= te Galenus tertium constituerat, earum est partium, quæ nec aliàs regunt, nec ab alijs reguntur, sed insitam habent uirtutem: cuiusmodi sunt, ut idem author scribit, cartilago, ossa, uincula, membranæ, glādulæ, adeps, & caro simplex: quæ cum se tantum, nō autem alias partes gubernent, nec ab alijs gubernentur, tantum suam, non aliam salutem uel perniciem prodere possunt. Non enim ex suis functioni= bus probis quidem uita, uitiosis autem mors pendet. Nam quanuis læsæ eiusmodi partes sint, nisi affectum suum cum alijs communicent, aut uiceuersa aliæ ipsis malum suum impertiant: nec sanitatem nec mortem prænunciare pos= sunt. Cum igitur aut alijs ipsæ, aut ipsis aliæ consortij le= ge compatiuntur, ex ipsis præsagire possumus. Nam si glandulæ, quæ in alis, inguinibus, & secus aures sunt, affe= ctum suum ad iecur, cor & cerebrum, aut uiceuersa hæc ad glandulas transmittunt: qualis affectus est, talem ipsæ testari poterunt: si quidem saluber, salubrem, & lethalis lethalem. Omnes febres, inquit Hippocrates, ex bubone, id est glandularum inflammatione, præter diarias, malæ sunt. Nam si à causa manifesta, uelut ulcere, in pede, ma= nu, digitis, aut alia uicina parte iuxta aliquam magnam uenam, uel arteriam glandulæ inflammentur, tantum dia= riam febrem pariunt, nihil mali præsagientem: sin ab oc= culta, delitescenteq; causa, perniciē, aut saltem graue aliud malum.



malum. Viscerum enim inflammationem, uel abscessum, aut humorum prauitatem, uel pestilentem materiam significant. Rursus uerò hæc uel mortem, uel graue aliquod periculum. Pestilens enim bubo cum corde uitæ fonte communicat, proindeq; uitæ periculum adfert. Contrà uiscerum inflammationes, aut abscessus, aut humorum prauitas bubonem excitant eorum affectuum indicem. Ex accidente igitur, non autem primario ac per se ex partium quæ in quarto genere continentur, affectibus præsagire possumus: quemadmodum & ex corporis recrementis quatenus cocta aut cruda apparent, non autem quatenus recrementa sunt: cuiusmodi sputa, urina, & alui sedimenta sunt: quæ cocta, à naturaq; superata, salutem promittunt: cruda uerò, atque naturæ uincunt, mortem. Quod si naturæ & morbi materię pares pugne sint, neutraq; altera superet, iam nec morbosæ nec salubres eiusmodi notæ erunt, sed neutre, quatenus ad futurum morbi exitum referuntur: quatenus uerò præsentem affectum ostendunt, morbosæ sunt: de quibus in alijs Galeni libris abundè disputatum est. Neutre etiam dicuntur, quæ nunc sanitatem, nunc mortem prænunciant: quales in morborum crisi, id est iudicijs, digitorum nigrores sunt, qui nonnunquam natiui caloris extinctionem significant, proindeq; mortem: aliquando uerò atram bilem à uictrice natura in crisi ad digitos refusam. Porro autem primi generis partium, cerebri quidem & cordis, deinde iecoris actiones, salutem maximè & perniciem prænunciare solent: testium uerò minus, ut ex quorum functionibus neque uita neque mors pendeat, quemadmodum nec ex quarti generis partium actionibus. Secundi autem generis eadem prædicere possunt, sed non tam luculenter quam



quàm ex quibus oriuntur principia . Tertij uerò generis quarundam aliarum partium actiones certius, aliarum incertius prænunciare solent. Stomachi enim & uentris functio, utpotè corpori magis necessaria, certius quàm lienis, aut renum potest . Adieciſſem hoc loco morborū omnium notas: ſed has in libris de locis affectis ampliſſimè Galenus ſcripſit : eaſdemq; Iacobus Syluius medicus doctiſſimus in compendium redegit . Itaque ad diſputationem de cauſis tranſeundum eſt.

Quoniam autem harum aliæ ſalubres, aliæ morboſæ, aliæ uerò neutræ ſunt: primùm de ſalubribus diſſeremus . Quoniam uerò harum ipſarum quædam conſeruant, quædam uerò efficiunt ſanitatē ſunt autem efficientibus conſeruantes & tempore & dignitate priores : initium à conſeruantibus ſumemus . Cùm igitur non unum ſit ſalubre corpus, ſed plura, ut antè explicatum eſt, horū cuique cauſa, quâ conſeruetur, peculiaris erit: quandoquidem ad aliquid omnis cauſa refertur.

Cauſæ non aliter atque corpora & ſigna diſtinguuntur. Aliæ enim ſalubres ſunt, aliæ morboſæ, aliæ neutræ. De ſalubribus autem præcipua eſt diſputatio: quarum aliæ ſanitatē tuentur, aliæ efficiunt . A prioribus, quoniam & dignitate, & tempore effectrices antecedunt, auſpicatur Galenus. Dignitate quidem priores ſunt, quòd longè dignius ſit corpus ſanum tueri ne in morbū labatur, quàm ægroti à morbo uindicare: quemadmodum longè præſtantius eſt patrem rectè liberos educare, præcauereq; ne quid flagitioſum patrent, quàm eoſdem ſceleſtos plectiq; capite dignos à morte eripere . Tempore uerò, quoniam natiuæ  
tempe=



temperaturæ soboles est sanitas, statimq; hanc sequitur: morbus uerò intemperaturæ succedit, aduentitiusq; est, ac post sanitatem nasci solet. Itaque sanitatem prius tempore tuemur, quàm morbum profligemus. Imò ut semel dicam, quæcunque sanitatem asferre dicuntur, ea nò primò ac per se, sed ex accidente quodam sanitatis sunt causæ. Non enim protinus sanitatem inducunt, sed morbum prius abigunt. Quoniam autem non una species est sanitatis, neque causarum quæ hanc tuentur, & efficiunt, una forma erit. Siquidem causa omnis semper ad aliud refertur. Sanitatis porrò totidem formæ sunt, quot sunt natiua temperamenta. Nam ut modò dicebamus, ex temperamento sanitas oritur. Temperamenta autem nouem omninò esse suprà memorauimus. Totidem igitur erunt sanitatis differentie: nimirum absoluta & perfecta, quæ summam illam ac absolutam temperiem sequitur: cuius quoque permagna est latitudo. De hac enim quæ sensus iudicio talis apparet, non autem ea indiuidua, & quæ cogitatione tantum, non etiam re ipsa existit, uerba facimus. Reliqua octo temperamenta, calidum, frigidum, humidum, siccum: calidum & humidum, calidum & siccum, frigidum & humidum, frigidum & siccum, sanitatis differentie sequuntur, illisq; respondent: atque quò magis eiusmodi temperamenta ab absoluto recedunt, eò sanitatis formæ, quæ ab ipsis nascuntur, imperfectiores sunt.

Rursus igitur hîc ab optima corporis constitutione initium sumemus, eius salubres causas considerantes: quarum inuentionem rei natura docet. Nam si non pateretur corpus nec mutaretur, optima perpetuò maneret constitutio: neque arte



opus esset, quæ illi præsideret. Sed quoniam alteratur, mutatur, & corrumpitur, nec seruat, quam ab initio habebat constitutionem: hac ratione præsidio eget.

Cum sanitatis, ut modò dicebamus, non una sit forma, sed quedam optima sit, quedam uerò ab huius perfectione deflectat, cumq; optima hæc ab optima corporis constitutione ortum habeat, ab optima corporis constitutione exordium sumit Galenus: ostenditq; huius tuendæ rationem, quatenus quidem per naturam seruari potest. Nam ut postea docebitur, inuitabiliter corpus nostrum corrumpitur, & ad interitum peruenit. Seruari tamen potest ne propere ad senectutem perducatur. Causarum autem, quæ senectutem remorantur, quæq; optimam constitutionem seruant, inuentionem natura docet. Nam si, ut Galenus ait, corpus non afficeretur nec immutaretur, perpetuò duraret optima constitutio. Neque enim in meliorem, neque deteriorem statum corpus mutari posset, sed idem semper maneret. Deinde idem author ex antecedentis opposito consequentis oppositum concludit, ad hunc modum: Corpus immutatur, ac corrumpitur: igitur non perpetuò seruat priorē constitutionem: quare artem desiderat, quæ illi tuendæ præsit. Quomodò autem, & quibus modis immutetur, postea docebit.

Quot igitur modis immutetur, tot auxiliorum, hoc est conseruatricium causarum genera habebit: quas ex his, quæ iam dicta sunt, constat ex genere esse corrigetium. Sed quoniam paulatim correctiones fiunt antequā magna accidat noxa: præsentis status conseruatrices, non autem futuro malo prospici-



Io prospicientes medici appellant.

Naturā inueniri causas quæ nostrum corpus tuentur, docebat modò Galenus: inuentionis autem rationem nunc ostendit. Siquidem totidem remediorum, hoc est conseruatorium causarum genera, quot modis corpus mutatur, ad tuendam ualitudinem necessaria esse tradit: immutationisq; nostræ et corruptionis necessitati suam cuique inesse tutelam. Quot autem immutetur modis corpus, mox docebit. Cæterum conseruatrices causæ omnes reuerà ex corrigen- tium genere sunt. Nam cum corpus ingenitam suæ corruptionis habeat necessitatem, ut postea docebitur, excogitata atque inuenta est ars, quæ quantum per naturam licet, quod ætatis cursu corrumpitur, cōseruaret. Corpus igitur antequam grauem effatūq; dignam acceperit offensionem, paulatim reparatur. Quæ autem id præstant causæ, præsentem statum conseruare potius quàm futuro morbo prospicere dicuntur.

Immutatur autem corpus à quibusdam ex necessitate, ab alijs non ex necessitate. Ex necessitate autem dico, quæ nulla ratione uitari possunt, Non ex necessitate uerò, reliqua. Necessariò quidem omninò in ambiente aëre uersamur, edimus, bibimus, uigilamus, & dormimus. Ensisibus uerò & feris nō necessariò obijcimus. Vnde in priore causarum genere ars uersatur, quæ corpori tuendo dicata est: non autem in posteriore.

Sanitatem tueri non possumus nisi perspectis modis omnibus quibus corpora mutantur, ac corrumpuntur. Mutantur autem tum ab internis, quæq; nobiscum congenite sunt causis, tum à foris incidentibus. Quæ autem no-

Z ij biscum



biscum congenitæ sunt, nulla ratione declinari possunt, utpotè quæ ex ipsis generationis principiis ueluti radice oriuntur, ut Galenus docet. Sanguis enim, & genitale semen, ut idem scribit, generationis sunt primordia. Illæ materiæ, hoc opificis habet rationem. Vtrunque ex calido, frigido, humido & sicco constat. In semine plus est igneæ substantiæ, in sanguine uerò plus aqueæ & terreæ. Quanquam autem siccus sanguine semen est, humidum tamen est, & fluens. Itaque nobis utrinque ex humida substantia genituræ origo proficiscitur: hanc tamen humidam seruari non erat, si modò ex ea nerui, arteriæ, uenæ, ossa, cartilagines, membranæ, & alia id genus fieri deberent. Ergo statim in generationis initio coniectum copiosius oportuit elementum, quod siccandi uim haberet. Est uerò id quidem maxime ignis, sed tamen & terra. Est enim ea quoque res sicca. Verum huius plus immisceri principiis non erat, si modò hæc humida erant futura. Ignis certè tantum misceri oportuit, quantum nec iam torreat urat ue, & tamen abundè siccet. Quippe etiam tantus calor adhibitus agilitatem præstare ad motiones sat erat. Ab hoc igitur primum cogitur, paulumq; con- crescit quod in utero conceptum est: mox siccus redditum uelut lineamenta quædam, & rudimenta cuiusque membri obtinet. Vltèrius uerò etiam siccescens, non lineamenta rudimenta ue modò, sed etiam & exquisitam uniuscuiusque speciem ostendit. Iam uerò in lucem editum & magnitudine proficit, & tum siccus tum ualentius semper efficitur, donec ad summum incrementum sit peruentum. Tum uerò & omne incrementum sistitur, ossibus nimirum ipsis per siccitatem non ultra sequacibus: & sanguinis



& sanguinis spiritusq; uasa, spiritus ipsius flatu in la-  
 tum aguntur. Cuncta denique membra non solum robusta  
 sunt, sed etiam uires suas obtinent. In eo uero quod sequi-  
 tur tempore, omnibus iam partibus supra iustum sicce-  
 scentibus, non solum cuiusque officium minus probe ad-  
 ministratur, sed etiam ipsum corpus macilentius graci-  
 liusq;, quam ante redditur. Ergo ultra siccatum non  
 macilentius modo, uerum etiam rugosum efficitur. Artus  
 quoque ipsi inualidi atque ad motus suos incerti, incon-  
 stantesq; probantur. Affectio hæc senium appellatur. At-  
 que una hæc est omni genito corpori corruptionis, inte-  
 ritusq; conuata necessitas. Altera, & quæ etiam in ani-  
 malibus præcipue cernitur, totius substantiæ effluuium est,  
 quod insitus calor excitat. Hæc itaque incommoda nul-  
 lum quod genitum sit corpus, effugere potest: reliqua quæ  
 hæc sequuntur, prouidentia consilioq; certe potest. Ex his  
 incommodis corrigendis ac sarcendis nascitur excremen-  
 torum prouentus. Nam cum, ut idem author docet, tota  
 moles animalium in perpetua fluxione sit, ni similis alte-  
 ra substantia pro ea quæ defluxit, restituta sit, euaporabi-  
 tur certe ac dissipabitur uniuersa. Quò factum est, ut na-  
 tura non animalibus modo, sed & stirpibus, insitas quas-  
 dam uires deficientis ac desiderati semper appetentes ab  
 initio statim dederit. Non enim uesci, bibere, aut respira-  
 re à quoquam usquam discimus: sed statim ab initio facul-  
 tates in nobis habemus, quæ hæc omnia citra docentem  
 perficiant. Cibo igitur quicquid siccioris substantiæ efflu-  
 xit restituimus: potione, quicquid humidioris: atque ad  
 pristinam ita symmetriam ambo reducimus. Ita uero æ-  
 reæ atque igneæ substantiæ modum, respiratu, arteria-  
 rumq;



rumq; pulsu tuemur. Cum igitur, ut idem author deinceps scribit, quotidie propter insitum ipsius calorem, cunctis animantibus nonnulla substantiæ portio defluit: nec est aliter huius iustum seruasse modum, quam cibi portionis, respirationis, & arteriarum motus ope: necesse est ex his contrahi excrementorum prouentum. Nam si quale erat ipsum quod effluxit, tale prorsus adiungere adglutinareq; ei per totum liceret, optimum id, saluberrimumq; planè esset. Verum ubi quod singulis particulis defluit, tale natura est, qualis ipsa est particula: nihil autem eorum quæ eduntur, bibunturue, eiusmodi prorsus est, necessarium naturæ fuit prius ea mutare & concoquere, quam fieri maxime potuit, efficere corpori alendo restituendoq; similia. In quo opere quod nec confectum, nec prorsus assimilatum est, ad corpori nec adnascitur, accrescitue: & per ipsius laxiora intus spatia tãquam superuacaneum errat: unde nomen ei rei περιττωμα græci indiderunt. Cum igitur esse, bibereq; necessaria animantibus sint, has autem res subsequatur excrementorum generatio: natura non solum ipsis excernendis, excludendisq; instrumenta instituit, uerum etiam instrumentis ipsis facultates inseruit, quibus incitata quedam ad se trahunt, quedam alijs transmittunt, quedam excrementa expellunt. Hec quidem ex Galeni libro primo de sanitate tuenda. Ex quibus uerbis constat internas corruptionis nostræ causas, siccitatem esse, quæ ætatis cursu ad interitum perducit: assiduam substantiæ fluxionem: & excrementorum prouentum: quæ uitari omnino non possunt, sed tamen impediri ne præproperam senectutem adferant. Externe autem causæ, atque extrinsecus incidentes aliæ inseparabi-



inseparabiles sunt, ut *cibus* & *potus*, *somnus*, *uigilia*, & id genus alia: de quibus in sequentibus disputabitur. Alia uerò uitari possunt, cuiusmodi sunt, quæ contundunt, diuellunt, uulnerant, & alia permulta: de quibus nulla ars constitui potest, sed de his tantum, quæ ex necessitate eueniunt.

His igitur expositis, in singulis eorum, quæ necessario corpus immutant, proprium salubrium causarum genus inueniemus. Vnum quidem ex ambientis aëris cōtactu, alterum ex motu, & quiete tum corporis uniuersi, tum eius partium. Tertium ex somno & uigilia. Quartum ex his quæ assumuntur. Quintum ex his quæ excernuntur, & retinentur. Sextum ex animi affectibus. Ab his enim omnibus corpus affici necesse est.

Mutationis, corruptionisq; nostræ causas libro de sanitate tuenda primo Galenus in duo genera distinxit. Alterum earum, quæ nobiscum sunt congenitæ: atque hæ internæ ab eodem dicuntur, necessariæ quidem, atque incuitabiles. Alterum uerò earum, quæ forinsecus incidunt, quæ & externæ appellantur: atque harum alias necessario, alias non necessario corpus nostrum afficere hoc loco scribit. Ab externarum priore genere, salubrium causarum differentias uenatur. Vnā quidem ab ambiente nos aëre, alteram à motu & quiete tum corporis uniuersi, tum eius partium. Tertiā à somno & uigilia. Quartā ab his, quæ assumuntur. Quintā ab his quæ excernuntur et retinentur. Sextā ab animi affectibus. A quibus omnibus necessario corpus afficitur, ut in sequētib; docebitur. Ceterum hoc loco Galenus tantum externis, & forinsecus

Z iij inciden-



incidentibus, non autem nobis congenitis incommodis occurrere uidetur. Sed si quæ antè declarata sunt, diligenter inspexeris, salubres causas omnes non modò ab externis, sed etià internis iniurijs corpus nostrum tueri cognosces. Siquidem aëre cibo & potu substantiam restituimus, quam necessariò è corpore iuxta Galeni sententià effluere ostendimus: atque ita senectam remoramur. Eadem quoque incommoda declinamus, & excrementa quæ necessariò ex aëre, cibo, et potu in corpore colliguntur, uacuanus motu et quiete, somno & uigilia, & reliquis modò comprehensis. De quibus omnibus mox disputabitur.

Nam ab ambiente aëre aut calefit, aut refrigeratur, aut exiccatur, aut humectatur, aut à coniugatis his afficitur, aut tota substantia immutatur.

Ambiens aër corpus nostrum afficit interdum solis qualitatibus, nempe calore, frigore, humiditate, & siccitate: calore & humiditate, calore & siccitate, frigore & humiditate, frigore & siccitate. Constat enim hunc alias in alijs temporibus & regionibus qualitates habere. Siquidem calida & sicca aestas est: hyems frigida & humida: uer in horum medio constitutum: autumnus uerò inæqualis, hoc est modò calidus, modò frigidus. Eandem est locorum ratio. Interdum uerò non solis qualitatibus sed & tota substantià corpus nostrum non aliter atque cibus & potus immutat: idque bifariam, nempe uel corporis substantiam corrumpendo, uel contrariam temperiem citra corruptionem inducendo. Calida enim et humida temporis constitutio putredinem in corpore gignit, hæc febres. Atque cuique, ut uerbo uno dicam, aëris constitutioni sui insunt morbi, ut ex tertio Aphorismorum Hippocratis libro uidere



dere est. Nonnunquam uero longa consuetudo conuersatioq; in contrario aëre, contrariam temperiem citra ullum morbum gignit: nam ut stirpes in alienum solum translatae ac insitae, eius naturam temporis tractu nanciscuntur, sic homines insolitam suaeq; contrariam regionem incolentes, longo tempore natiuam temperiem amittunt, & nouā adipiscuntur pristinae contrariam, paulatim assuescendo, ita ut qui prius frigidi & humidi erant, tandem calidi & sicci euadant, aut contrā. Afficit igitur corpus nostrum necessario uel solis qualitatibus aër, uel tota substantia, idq; & contactu, & maxime inspiratu, & arteriarum pulsu. Velimus enim nolumus, hunc contingimus, hunc inspiramus, hunc arteriarum pulsu trahimus: unde aërea igneaq; substantia, quam necessario fluere ante diximus, si uitiatus aër non est, restituitur. Sin corruptus, tantum abest ut quod fluxit resarciat, ut etiam quod reliquum est in corpore, uitiet aut corrumpat.

Ex motu autem & quiete utroque immoderato aut calefit aut refrigeratur, aut humectatur aut resiccatur, aut ab iisdem copulatis afficitur.

Siue motum siue exercitationem siue laborem immodicum corporis eiusq; partium hoc loco dixeris, nihil refert. Immodicum autem intelligo non solum uehementem, sed & assiduum diutinumq;, siue à corpore eiusq; partibus prodeat, siue aliunde adsciscatur. A corpore quidem, eiusq; partibus, exercitatio quae pila fit, ambulatio, saltatio, luctatio, disci iactus, uociferatio, labor qui in fodiendo, metendo, alijsq; artibus exercendis fit, proficiuntur. Aliunde autem accidunt uectatio, equitatio, frictio, & id genus alia: de quibus omnibus Galenus in libris de sanitate tuenda describit.



serit . Itaque motus undecunque proficiscatur , si quidem modum excesserit , corpus calfacit propriè ac per se , per accidens uerò refrigerat ac exiccat , natium calorem natiumq; humorem dissipando ac resoluendo . Immoderata uerò quies calorem consopit , unde corpus refrigeratur , ac humectatur . Vt enim externus ignis nisi flatu excitetur , extinguitur : ita natuus calor nisi agitetur , consopitur , corpusq; , ut modò dicebam , refrigerat . Refrigeratum autem nec concoquit , nec excrementa dissipat : quare magnū crudorum excrementorum prouentum gignit : quæ non solum humectant , sed & refrigerant . Atque immoderata quies duplici nomine corpus immutat , nempe calorē extinguendo , & excrementa procreando , quæ refrigerant & humectant corpus .

Eodem autem modo somnus , & uigilia ipsum ex necessitate afficiunt .

Per somnum calor intrò , per uigilias autem foràs mouetur : itaque somnus , ut Hippocrates docet , concoquit , & uigiliæ digerunt . Concoquit quidem non solum quod in uentriculo , sed & quod in uenis & arterijs continetur . Cæterum inter coquendū uapores suscitatur , qui in corpus maximeq; cerebrum delati refrigerantur , ac uelut in rorem concresecunt : natiumq; calorem obruunt : atque ita corpus non solum humectant , sed & refrigerant : modicè quidem , si moderatus : immodicè uerò , si immoderatus somnus sit . Per uigilias autem calor foràs agitur , ut modò dicebam , in ambientemq; aërem dissipatur . Præterea uigiles sensus tantum spiritus obeundis suis functionibus absument , quantæ uigiliæ sunt . Alliciunt enim assidue è corpore spiritus , qui interdum etiam febrem accendunt , ut in commentarijs nostris



nostris in librum ad Glauconem priorem monstratum est:  
naturamq; à suo munere auocant: quocirca cruditatem in  
corpore relinquunt.

Quemadmodum & animi motus.

Animi motus, ut antè declaratum est, ex rerum tam bo-  
narum quam malarum, earumq; praesentium uel futurarum  
opinatione aestimationeq; nascuntur, ut letitia, maleuolen-  
tia, libido ac cupiditas, iracundia & excandescencia, ac fu-  
ror, odium ac inimicitia, quae inueterata ira est, appeten-  
tia honoris & gloriae, animi aegritudo, hoc est inuidencia,  
misericordia, moeror: & id genus alia. Metus item, sub  
quo contineri antè diximus pauorem, conturbationem, de-  
sperationem, exanimationem, & pudorem. Quae ex qua-  
rum rerum, bonarum ne an malarum, praesentium an futu-  
rarum aestimatione nascantur, quòd antè prodita sint, hic  
repetere superuacuum foret. Nihil enim aliud locus ex-  
postulat, quam ut eorum uires, quatenus scilicet corpora  
nostra immutant, cognoscamus. Horum itaq; alia uehemen-  
ter repenteq;, alia impotenter ac sensim corpus mouent.  
Omnes enim metus differentiae, letitia, iracundia, & ex-  
candescencia, potenter ac subito mouent: reliqua uerò nec  
ualidè, nec repente: quorum tamen alia siquidem cõtina-  
ta sint, corpus offendunt, ut moeror & inuidencia. Alia  
nullam omnino aut certè exiguam corpori noxam adse-  
runt, ut uerecundia. Timor igitur tam uehementer cor-  
pus immutat, quam ualidus est. In hac enim animi emo-  
tione sanguis & spiritus intrò affatim feruntur, nec foràs  
resiliunt, sed coacti subito suffocantur ac extinguuntur: un-  
de corpus exanimatur, sequiturq; pallor, tremor, dentium  
crepitus, & alia id genus accidentia. Præter hæc pauor  
mentem



mentem sua sede mouet. Etenim metus is è re formidabili nascitur, tam subito inopinatoq; sensibus obiecta, ut rationi ad eam æstimandam locus non sit: unde fit ut tam præceps, subitusq; motus dementiam adferat, his præsertim, quibus imbecilla mens est. In lætitia ad exteriora fit motus, non ualidus nec feruidus, ut docet Galenus: resoluitur tamen spiritus, & animalis facultatis robur dissipatur: proinde nonnullos, præsertim imbecillos, ex lætitia mori contingit. In mœrore paulatim fit motus ad interiora, qui continuatione potius quàm uehementia corpus extecat ac absument, acceditq; sæpe spiritus: unde febris nascitur. Iracundia feruor quidam est & motus animosæ facultatis: in quo primum intus accenduntur sanguis & spiritus, deinde foras effunduntur, ac totum corpus inflammant, ita ut sæpe febrem pariant. Reliquos animi motus hoc loco declarare nõ statui, tum quòd ex antè dictis facile intelligi possint, tum quòd corpus non admodum afficiant.

Et quæ assumuntur.

Assumuntur cibus & potus, & quicquid intrò ad immutationem corporis sumitur. Hæc enim non solum qualitibus, sed & tota substantiâ corpus immutant. Cum enim assidue è corpore nostro substantia effluat, hanc necessariò reparare oportet, si tueri ualeitudinẽ uelimus. Siccam quidem cibo, humidam potu, æream & igneam respiratu, & arteriarum pulsu, ut modò declaratum est. Ex cibo igitur & potu alijsq; intrò sumptis calidis corpus calefit, calidaq; substantia reparatur: ex frigidis refrigeratur, & frigida substantia procreatur. Eadem est reliquorum ratio. Quòd si uitiosa hæc sint, non solum qualitibus, sed & tota substantia ledunt, morbosq; gignunt, alios atque alios pro



pro eorum conditione.

Aut excernuntur, aut retinentur,

Ex his quæ intrò assumuntur, colligi in corpore excre-  
menta necesse est, ut antè diximus: quibus expellendis insti-  
tuta à natura instrumenta sunt, instrumentisq; facultates  
inditæ, aliæ quidem ( ut Galenus docet ) quæ expurgent,  
ac separent, aliæ quæ deducāt, aliæ quæ in unum colligāt,  
aliæ quæ foràs excernant: quæ si suo tempore, hoc est sa-  
nis instituto fiant, modumq; seruent, secundum naturam di-  
cuntur, salubresq; causæ sunt. Si uerò modum excefferint,  
nec solito tempore fiant, præter naturam dicuntur, cor-  
pusq; offendunt. Itaque muliebri profluvium si suo tem-  
pore fiat, & modum seruet, secundum naturam esse dici-  
tur: quemadmodum & hæmorrhoides. Ad eundem modū  
si in morborum crisi sanguis fluat, siue per nares, siue per  
alium quencunque locum, secundum naturam id fieri dici-  
mus, si quidem modum non excefferit. Omnis enim immo-  
dicæ excretiones præter naturam sunt, siue suo tempore,  
siue insolito fiant. Porro autem excrementa alia in uen-  
tre, alia in iecore, alia in uenis & arterijs, alia in alijs cor-  
poris partibus fiunt. Primum enim in uentre, in quo im-  
purum à puro separatur, ut Galenus docet: paulatimq; per  
intestina omnia usque ad postremum, quod rectum dicitur,  
expellitur: in quo plurimum congestū à degrauata ob eius  
multitudinem natura foràs excluditur. Secundum uerò in  
iecore: idq; duplex est: alterum tenue, quod ad uesiculam  
iecori hærentem fertur: alterum ad lienem, quod quidem  
crassum, ac fœculentum est. Hoc in uentriculum, illud in  
priorem tenuis intestini partē primū extruditur, deinde  
cum alui sedimento foràs eijcitur. Tertium quod in ue-  
nis &



nis & arterijs accruatur, sero concreti lactis simile, renes à sanguine secernunt, deinde ad uesicam transmittunt: hæc uerò foràs propellit. Quartum uerò huic simile in corporis habitu collectum, per cutis subiectæq; carnis spiracula, partim in speciem halitus sensum effugientis effluit, partim in roris formam erumpit, uocaturq; sudor, qui à spiritu maiore impetu irruente impellitur. Præter hæc autem in mulieribus menses certo tempore effluunt, quemadmodum in quibusdam uiris hæmorrhoides. Per nares quoque aures, & palatum, cerebrum repurgatur. Quod si eiusmodi excretiones modum, ut dixi, excesserint, præter naturam sunt, corpusq; ledunt. Id enim inaniunt, refrigerant, extenuant, ac tandem absument. At si excrementa cohibeantur, corpori plurima maximaq; incommoda adferant. Retentum enim in uentre, & intestinis siccum recrementum, appetentiam tollit, capitisq; dolores parit, scilicet fumis & flatibus per inferna exitum non habentibus, sursum delatis. Preterea cum ex intestinis Meseraicæ uenæ in iecur assidue succum iam inutilem redditum trahant, & in corpus distribuunt, necessario malus humor in corpore gignetur: ex quo uarij pro uaria eius corruptione morbi nascuntur. Flauæ autem bilis multitudinem, siquidem in uenis putrescat, ardentes febres sequuntur, si in corporis habitum transfusa sit, citra putredinem quidem regius morbus: cum putredine uerò tertiana febris. Quod si in parte aliqua congesta sit, herpes: si biliosus sanguis, erysipelas. Ad eundem modum si atra bilis in uenoso genere putrescat, assiduam febrem: si in corporis habitum transmissa sit citra putredinem, elephantiasim gignit: si cum putredine, febrem quartanam. Si in parte aliqua collecta sit, carcinoma



cinoma: si in cute & subiecta carne, nigram uiriliginem gignit: quemadmodum putrescens in uenis pituita, assiduam febrem: in corporis habitu citra putredinem, aquā intercutem: cum putredine, febrem quotidianam. In parte aliqua corporis, si tenuis & uaporosa sit, oedema: in cute uerò & subiecta carne, uiriliginem albam. Similiter autem serosa substantia (pituita est) putris quidem in uenis assiduam febrem, in habitu corporis, si quidem non sit putris, leucophlegmatiam: si non putris, febrem interpolatam. In cute uerò nunc pustulas excitat, nunc pruritus mouet. Hæc igitur incommoda corporis, excrementorum retentionem sequuntur: alia uerò non minùs periculosa mala, nempe capitis dolores, apoplexiæ, paralyses, lethargi, & id genus uitia ex malè repurgato cerebro nascuntur.

Hæc enim omnia corpus immutant, sanitatemq; corrumpunt: alia quidem protinus ac manifestè, alia uerò alterius causæ interuentu. Atque de his ipsis particulatim in opere de sanitate tuenda seorsum scripsimus.

Aër ambiens, motus & quies, somnus & uigilia, cibus & potus, animi affectus, excrementorum uacuatio & retentio, corpus bisariam afficiunt, protinus, & sine alterius causæ interuentu: non protinus, sed alijs interuenientibus causis. Aër uerbi gratiâ statim corpus calfacit, refrigerat, humectat, & exiccat. Calfaciendo, humores in corpore accendit & spiritus, febremq; gignit. Refrigerando uerò cutis meatus claudit, trāspirationē impedit, effluuiumq; solitum calidorum & acrium uaporum prohibet: unde putredo nascitur, ex putredine uerò febris. Vides igitur aërem primū calfacere, deinde interuentu caloris humores accendere



accendere, & febrem generare: ad eundem modum frigus protinus refrigerare, deinde cutem adstringere, & meatus claudere, postea transpirationem impedire, unde nascitur putredo, ex qua febris fit. Constat igitur aërem febrē parere, non protinus, sed interuenientibus antè dictis causis. Eadem est reliquorum ratio: ut ex libris de sanitate tuenda, & ex his quæ suprà declarata sunt, constare potest.

Omnia igitur modo declarata genera materiæ quædam sunt salubrium causarum: quæ si commodè ministrentur, causæ sunt & cōseruantes salubres: morbosæ uerò, si incommodè. Quare ex his iam manifestum est præter has res non alias salubres, alias morbosas existimandas esse, sed easdem ad diuersa relatas, aliquando salubres, aliquando uerò morbosas. Siquidem corpori motum desideranti, exercitatio salubris est, quies uerò insalubris: si otio egeat: quies salutaris est, motus autem insalubris. Eadem autem cibi, potus, & reliquorum omnium est ratio. Quorum quodque si egenti corpori cum iusta tum quantitate tum qualitate adhibitum sit, salubre est: insalubre uerò, si aut omninò non indigeat, aut si non seruato modo ministretur.

In hoc opere tantum causas, quæ necessariò corpus mutant, recenset Galenus: in libris uerò de sanitate tuenda non solum eas, quæ necessariò, sed & quæ non necessariò corpus afficiunt, sub quatuor generibus complectitur, nempe agendis, educendis, &c. Omnes igitur rite administratæ, salubres sunt: non ritè uerò, insalubres.

Atque hæc duo circa salubre, & morbosum corpus consideranda sunt, nimirum rei, quæ adhibetur.



tur, quantitas, & qualitas. Nulla enim ratione temporis occasio, utpotè quæ cum his comprehensa sit, tanquam aliquod tertium adiungēda est. Cū enim tali ac tanta re assumēda corpus eget, ea certè opportunè adhibetur. Arque hinc ortum habet occasio, quòd fluxū mutabileque sit mortale corpus, quodque pro mutationis ratione alijs alio tempore remedijs egeat. Quare non est genere tertium inter hæc quæ dicta sunt, occasio: uerūm docendi gratiā ipsa tanquam tertio ob eam, quam diximus causam docendo plerunque utimur.

Dubitari potest cur tantum quantitatem & qualitatem, & ex his natam occasionem, conseruantium salubriumque causarum scopos hic Galenus commemoret: in libro uerò priore de curandi ratione ad Glauconem, præter has tres methodos quartam adiecerit, nempe ministrandi remedij modum. Præterea cū de corrigendis nativis temperaturis disputat, id non subito faciendum esse docet, sed paulatim. Non enim, inquit, natura sustinet subitas mutationes: quod nihil aliud est quàm modum ministrandi præscribere. Causa autem cur id fecerit, hæc est: nam in morbis curandis dari præsidia commodè non possunt, nisi materiam corpusque ipsum præparemus. Nec statim summo morbo uehementissima auxilia adhiberi possunt: ut in commentarijs quos in libros Galeni ad Glauconem conscripsimus, abundè docuimus. In conseruanda uerò sanitate nec materiam eius, nec corpus antè præparamus: sed statim remedia quàm maxime fieri potest simillima, & quanta præsens status efflagitat, adhibemus: cibum & potum uerbi gratiā tantum, quanta inanitio est:

AA      & talem,



Et talem, quali egere corpus uidetur. Eadem est reliquorum ratio. Quod uero occasio ut scopus tertius adiungi nisi maioris intelligentiae gratia non debeat, docet Galenus. Nam cum talem, inquit, ac tantam rem sumere corpus debeat, certum est eam opportunè adhiberi. Itaque si nunc eget, nunc est adhibendi opportunitas. Porro autem occasio ab eo ortum habet, quod fluxum sit, atque immutabile corpus nostrum, interitui obnoxium. Suprà enim ostensum est ex Galeni sententia, quod principia quaedam sint corruptionis nostrae in nobis congenita, quae omnino uitari nequeunt. Quaedam uero forinsecus adueniant, à quibus etiam necessariò corpus afficiatur, aliàs alijs temporibus. Aestate enim aliàs, aliàs hyeme, aliàs autumnò, aliàs uere afficitur. Aestas quidem calidius et siccus, hyems frigidius et humidius corpus reddit. Sic motus cal facit et exiccat: quies uero refrigerat et humectat. Ad eundem modum reliqua corpus immutant, ut antè declaratum est. Pro harum igitur mutationum uarietate, alijs alio tempore remedijs corpus eget. Hinc nata est occasio tantae et talis rei adhibendae. Quare, ut Galenus ait, non est genere tertium inter haec, quae dicta sunt, occasio. Secus est in remedijs quae morbis adhibentur: nam occasio, atque administrandi remedij modus, tanquam aliquod tertium, aut quartum annumerantur: ut in commentarijs nostris ad Glaucōnem abundè docuimus.

Quoniam autem in his scopis tum aliae salubres causae, tum quod nunc propositum est genus continetur, de ipsis rursus disseramus.

Sub quantitate et qualitate non solum antè dictae causae, nempe aer ambiens, cibus et potus, somnus et uigilia, et quae



Et quæ assumuntur, quæq; uacuantur, et retinētur, atque animi motus continentur, sed et aliæ permultæ, quæ tametsi necessario non immutant, rationem tamen habent salubrium causarum, non aliter atque aliæ, si commodè adhibeantur: sin incommodè, insalubrium. Commodè autem ministrantur, si qualitas et quantitas earum seruetur, ut modò declaratum est.

Optimæ igitur corporis constitutioni si circumductus aër temperatus sit, tum aliorum nuper commemoratorum, nempe quietis & motus, somni & uigiliæ, tum assumendorum & excernendorum exquisita symmetria conueniet. Sin intemperatus sit, tantum symmetriam mutare conueniet, quàm uiciatum temperamentum est.

Optimam cōstitutionem uocat, ut antè declaratum est, eam quæ omnis excessus expers est, quatenus quidem ad sensum attinet. Ad eundem modum et temperatum aërem, qualis in uere esse solet. In temperato itaque aëre optimā constitutionem tuetur motus et quietis, somni et uigiliæ, assumendorum et excernendorum exquisita symmetria ac mediocritas, quam in quātitate et qualitate consistere modò dicebamus. Similia enim similibus seruantur. Quod an omnium temperamentorum commune sit, an optimæ constitutionis proprium, dubitari potest. Non enim ut optimè temperata corporis constitutio temperatis, ita quæ ab hac recedunt, sibi similibus conseruari uidentur, sed potius lædi, quod et Galenus sentire uidetur: omnem enim intemperiem à suo simili offendi antè scripsit: calidam quidem à calidis, et frigidam à frigidis, et reliquas pari modo. Respondendum est indubitatum ac certum perpetuumq;

AA ij . hoc



hoc principium esse, non aliter intemperatam conslutionem ab intemperatis causis, quàm temperatam à temperatis seruari: si quidem utrorunque, hoc est intemperati corporis, & causarum ipsum immutantium exuperantia par sit: quòd si causarum quàm corporis maior sit, corpus indubiè lædetur. Itaque in aëre temperato temperatæ causæ ministrari debent, in intemperato uerò tantum in contrariam qualitatem, quantus est aëris à iusto temperamento recessus, mutari debent. Si aër uerbi gratiâ in secundo ordine frigidus sit, causas corpus immutantes in eodem ordine calidas: & contrà si ille calidus sit, has eodem semper ordine frigidas esse oportet: si quidem optimam conslutionem tueri uelis. Inter has salubres causas Galenus de industria animi motus prætermisisse uidetur: quòd scilicet hi cum libet administrari non possunt: aut si possunt, non tamen ut uolumus moderari possumus. Integrum enim non est cum libet irasci, excādescere, aut aliquouis modo commoueri, nisi obiectam commotionis speciem aestimauerit ratio, ut antè monstratum est: aut si cum libet irascimur atque mouemur, non tamen impetum ita moderari possumus, ut motus exuperantiæ naturæ respondeat.

Symmetriæ quidē scopus est, in ambiente quidem aëre ut neque frigore inhorrescamus, neque aestu sudemus.

Quoniam paulò antè aëris quietis & motus reliquarumq; salubrium causarum symmetria corpus conseruari dicebat, nunc harum cuiusque scopum, hoc est quantitatis & qualitatis modum, finemq; præscribit: atque in primis ambientis nos aëris: cuius, ut inquit, modus esto, ut neque eius



eius frigore inhorrescamus, neque calore sudemus. Nam inter hæc duo aeris temperamentum constituit, cuius certe magna latitudo est, quemadmodum & temperati, beneq; constituti corporis. Neque enim hoc loco optimam constitutionem intelligi uolo hanc, quæ cogitatione uerius quam re ipsa existit, quæq; maioris & minoris ratione diuidua non sit, sed quam functionum probitate metimur. In medio igitur frigoris horrorem, caloris sudorem inducentis constituta aeris symmetria ac moderatio est. Horrorem dico concussionem quandam leuem cutis, & subieclorum musculorum. Nam quæ multa, cita & densa est, rigor dicitur: in quo non solum cutis & muscoli, sed & totum corpus uehementer concutitur: ut in commentarijs nostris in libros Galeni de curandi ratione ad Glauconem docuimus. Sudor autem notior est, quam ut declarari debeat. Solam porrò agentium aeris qualitatum symmetriam docet, non autem quantitatem, ut quam metiri non possis, nisi moram in eo intelligere uelis: nec patientium qualitatum, nempe humiditatis & siccitatis, quæ scilicet aut nullo, aut saltem exiguo sensu corpus afficiant. Temporis tamen longitudine alias in corpore qualitates gignunt, quæ tactu deprehenduntur, nempe mollitiem & durtiem, leuitatem & asperitatem. Tantisper igitur humectandum corpus est, dum humore non nimis molle fiat, ac læuigatum sit: exiccandum, dum non nimis durum, ac asperum reddatur.

Ab exercitatione uerò, cum primùm lassescere corpus cœperit, cessandum est.

Tantum exercitationis, non etiam quietis modum hoc loco præscribit Galenus: sed nec ipsius quidem exercita-



tionis omnem scopum, uerum solam quantitatem. De qualitate enim nihil prorsus meminit, nec de administrationis tempore: quod, ut arbitror, per se hæc intelligi poterant. Nemo enim dubitat optimam constitutionem in temperato aëre, si uehemens sit exercitatio uel languida, & remissa aut uiolenta, & celeris aut tarda, conseruari non posse, sed si sit mediocris. Vehementior enim celerior & uiolentior corpus immodicè calfaciunt ac exiccāt: tardior uerò remissior & languidior refrigerant & humectant. Ceterum administrari nō debet cum adhuc crudi cibi, & succi in uentre & uenis multitudo continetur, ne in corporis habitum ante concoctionem feratur. Itaque ea adhibenda est, cum præcedēs cibus duplici coctione confectus est, ut Galenus docet: nempe ea quæ in uentre, & ea quæ in uasis sanguinis agitur, cumq; instat cibi sumendi tempus. Ex his constat quanta quies esse debeat, & quanta exercitatio. Tantisper enim exercitatione abstinendum atque quiescendum est, dum absoluta sit duplex ante dicta coctio. Tantisperq; exercendū, dum corpus lassescere, dolereq; inceperit, hoc est græcè ὅταν πρῶτον ἀρξῇ πονεῖν. Verbum enim πονεῖν, fatigari, lassescere ac dolere significat.

In cibus accurata concoctio, & moderata excrementorum tum qualitas tum quantitas. In his coctioni responder appetentia. Quare neque præside opus est, qui cibi modum præstabit. Siquidem optima natura tantum probe concoquit, quantum appetit.

Tantum non cibi modò sed & potus optimè constituta natura appetit, quantum ipsa concoquere potest. Quantū  
autem



autem concoquere possit, ex quantitate qualitateq; excrementorum deprehendimus. Cōcoctionis igitur quæ in uentre fit, alui sedimenta probitatē ac uitium ostendunt: eius uerò quæ in uenis, urinae. Id genus autem excrementa, alui quidem cibo, urinae uerò potui respondere debent. Nam si qualitate, & quantitate mediocris cibus, & potus sumptus fuerit, mediocria quoque utraque excrementa tum quantitate tum qualitate erunt, siquidem optimè constituta natura sit. Quantitate, si nec multa nec pauca fuerint, sed pro cibi & potus assumpti copia. Qualitate uerò, alui quidem excrementa mediocriter coacta, æquabilia & leuia, sufflaui, non autem liquida aut dura, ac inæquabilia, nigra aut uiridia, nullum alium habentia foetorem quàm naturalem. Urinae uerò quantitate mediocres, colore uerò mediocriter rufæ. Præterea concoctioni respondet appetentia, quæ & inanitione fit, & uentriculi frigore: ut antè diximus. Fit enim inanitione, quam sequitur naturalis appetentia, hanc uentriculi suclio, deinde suclionis sensus, postremò animalis appetentia. Porro autem inanitio fit, ut antè dictū est, uacuatis partibus primum cuti subiectis: deinde his ipsis alimentum à uicinis trahentibus, rursus his à sibi uicinis, donec uenæ, quæ ad uentrem perueniunt, inanitæ sint. Uentriculi uerò frigus inanit quidem, sed stringendo premendoq; proinde famem parit, ac auget. Cum igitur corpus ad eundem modum uacuetur, restituiq; quod effluxit debeat, indita à natura uentriculo facultas est, quâ cibi penuriam sentiremus, appeteremusq;, alij alijs magis ac minus. Rursus cum duobus modis uentriculi fiat inanitio, uno quidem qui attractione fit, atque hæc omnium temperaturarum est communis: altero uerò



qui pressu, ac constrictione perficitur: hæcque propria est frigida temperatura, quæ plus appetere, quam concoquere solet: calida uerò tantum abest ut appetentiam excitet, ac augeat, ut hanc etiam deiiciat, optima corporis constitutio, ut in qua nec frigore augeatur, nec calore minuatur fames, tantum appetit, quantum probe concoquere potest.

Similiter autem somno natura ipsa bene constituta modum præscribit. Somnum enim finit, cum non amplius eo corpus eget.

Per uigilias cerebrum sensuumque instrumenta assidue exercentur, exercendoque fatigantur, in obeundasque suas functiones magnam spirituum animalium uim absument, cogunturque à suo munere cessare: unde somnus fit, substantiæ, & spirituum, qui uigilando perierunt, instaurator. Cumque is suum munus obijt, animans sponte expergiscitur. Atque ita somni & uigiliæ fit alternatio. Si autem per aliquam occasionem ante iustum tempus excitari à somno cōtingat, rursus dormire cupit animal, quoad, ut modo dicebamus, peractum somni munus sit. Itaque somnum natura finit, cum amplius eo corpus non eget.

Iraque hanc uiuendi rationem seruantibus, neque alui sedimenta, neque urinæ, neque uniuersi corporis excrementa uitiosa sunt: illa enim cibus & potus moderatus efficit. Perspirationem uerò corporis uniuersi salubrem reddit mediocris exercitatio.

Hanc, inquit, uictus rationem seruantibus, hoc est græcè οὐτως διατρομévουσιν, nullum in excrementis uitiumprehenditur. Hanc uictus rationem seruant solum qui  
cibo



cibo & potu, sed & exercitatione & quiete, somno & uigilia, in temperato aëre moderatè utuntur, ut antè declaratum est. Si igitur aër in quo uersamur, temperatus sit, si cibus & potus, exercitatio & quies mediocris: nullum neque quantitatis neque qualitatis in corporis excrementis uitium reperietur. Contrà accidit cum nulla in his mediocritas seruetur. Itaque si nec plus nec minus cibi & potus sumat, quàm appetat ac probè concoquat natura optimè constituta, omni uitio alui sedimenta & urinae carebunt: illa enim cibo, hæ uero potui respondent. Quod uerò per cutis spiracula effluit excrementum, cum sensum nostrum effugiat, exercitationis mediocritate metimur. Vehementior enim ac longior plus, leuior uerò & breuior minus excrementi uacuat. Ad eundem modum cibus & potus largior, otium maius, somnus prolixior, & aëris constitutio frigidior & humidior, excrementa & plura & cruidiora gignunt. Contra pauciora & biliosiora, parciore cibus & potus, uigiliae longiores, exercitatio longior & uehementior, & aëris constitutio calidior & siccior.

Perspicuum autem est quòd ab omnibus immodicis animi affectibus, nempe iracundia, tristitia, furore, timore, & inuidia abstinendum sit, ut qui naturalem constitutionem corrumpant ac immutent.

Vehementes animi motus, quales sunt iracundia, furor, tristitia, timor & inuidia, uitandos omnino esse docet, ut qui naturalem corporis statum immutent ac corrumpant. Constat enim hos omnes corporis resiccandi uim habere, præsertim iracundiam & furorem, quibus uehementis est uis excalfaciendi, ut ex his, quæ suprà commemorata sunt, uidere est.

Veneris



Veneris autem iuxta Epicurum nullus usus salutaris est. Reuerà tamen confert interuallo repetita tam longo, ut exolutio nō sentiat, & ipse qui utitur, seipso leuior esse, faciliusq; spirare uideatur.

Testes principia sunt uirtutis genituram procreantis: hæc autem uis per uasa seminis in totum corpus transiunditur: unde fit ut in toto corpore semen generetur, sed imperfectū. Eiusmodi autem semen solidas partes nutrit: & quod ex eo superest, ad uasa seminis & testes peruenit: ubi elaboratur ac perficitur, aptumq; fit ad animantis generationem. Atque id nostri quartæ concoctionis, ut uocant, excrementum esse putant. Cum igitur hoc semine testes uasq; genitalia abundant, necesse est ut uel excernatur, uel in alienam qualitatem degeneret, inuehatq; sepe numero grauissima accidentia. Porro autem semine abundant qui calidis & humidis sunt testibus, ut antè declaratum est: quiq; consueti multa uti Venere, subito abstinent: quales maxime uidue iuuenes sunt, atque etiam nonnulli uiri præsertim ætate florentes. His igitur semen retentū corpus degrauat, pigrumq; reddit, non aliter atque alia naturæ onera. Deinde refrigerat tam uehementer interdū, ut respiratio pereat: ut auctor est Galenus libro sexto de locis affectis. Si igitur onere hoc leuetur corpus, nulla grauitate premetur, sed seipso leuius esse uidebitur, & melius spirabit. Itaque moderata Venus ad tuendam ualetudinem magnum habet momentum: immoderata uerò magnum adfert corpori detrimentum: siquidem uires roburq; exoluit, languidumq; corpus reddit. Ex frequenti enim concubitu semen non solum quod in testibus elaboratū est, sed & in uasis seminis atque reliquo corpore est, uacuatur.

Nam



Nam testes ubi primum quod continent semen excreuerunt, à proximis uenis seminis materiam attrahunt, & hæ ab alijs sibi uicinis, atque illæ rursus ab alijs sibi propinquis, deinceps procedendo donec ipsis solidis partibus nutrimentum tollatur: unde totum corpus elanguescit, exoluiturq; eius robur. Ergo saluberrima Venus est, si eate- nus exerceatur, quatenus corpus non ledat. Non enim ali- us Veneri modus statui potest, quando non omnes æqua- libus interuallis ea sine corporis incommodo uti possunt. Aetate enim florentibus, ijsque calidis & humidis, & qui semine abundant, Venus noxia non est: senibus uero & sic- cis frigidisq; omnibus inimicam esse Galenus docet.

Idoneum autem eius utendæ tēpus est, cūm cor- pus in statu omninò medio est omnium, quæ foris circūstant, constitutum, nempe immodicæ reple- tionis & inanitionis, caloris & frigoris, siccitatis & humiditatis. Quod si à mediocritate aliquando aberrarit, leuis est error. Cæterùm calfacto quàm refrigerato, pleno quàm uacuo, humectato quàm resiccato copori Veneris usus commodior est.

Dislinximus antè causas, quæ corpus nostrū immutant, in internas nobisq; congenitas, & externas, forisq; inci- dentes: rursusq; has in eas quæ necessariò afficiāt corpus, & quæ non necessariò. Duo posteriora genera ἐξωθεν περὶ σώματος, hoc est externas & foris circūstantes uocat Galenus: easq; omnes in repletionem & inanitionem, ca- lorem, frigus, humiditatem, & siccitatem redegit. Aër e- nim ambiens, somnus & uigilia, motus & quies, animi esse- ctus, corpus immutant, quatenus calfaciunt, refrigerant, humectant, aut exiccant. Quæ uero reijciuntur & excer-  
nuntur



nuntur, sub repletionē & inanitionē cōtinentur: imò nihil aliud sunt hæc, quàm repletio & inanitio. Cū itaque corpus immodicē aut plenum aut uacuum est, exercere sine incommodo Venere non potest: quemadmodum nec ea si longē calidius frigidius humidius aut siccus sit, innocenter utetur: cōmodissimē uerò, cū in horum omnium medio statu constitutum est. Si quis enim concumbat pleno adhuc uentre, & cibo nondum cocto, periculum est ne cruditas in totum corpus rapiatur: non aliter atque in uehementi exercitatione. Exerceri enim sine motu agitatio- neq; corporis Venus non potest: imò sæpe non sine magno conatu. Itaque prius expectanda prima & secunda concoctio est, & deponenda prius alui, & uesicæ onera sunt quàm concumbas. Nec expectandum est donec totum corpus inanitum sit: quod post longam inedia & uehementem exercitationem contingere solet. Nam iam inanitione imbecillas redditæ uires magis prosternit. Magna enim spiritus & caloris innati uis concumbendo excutitur. Similiter autem nec immodicē calido frigido humido & sicco corpori commoda Venus est. Siquidem concumbendo corpus agitur, incalescitq; atque cum semine magna uis spiritus & innati caloris effunditur. Itaque corpus agitato incalescit, & seminis spiritus & caloris innati profusione refrigeratur. In calidis igitur calor præter naturam augetur, in frigidis natius minuitur. Vehementer autem humidis eatenus obest Venus, quatenus natium calorem ex concubitu imminutum, humoris copia obruit. Quod si calor & humor pares sint, nullum aut exiguum adferet Venus corpori incommodum, nisi immodica sit. Resiccatum uerò corpus Venus magnopere lædit, præsertim



tim si cum siccitate coniunctum sit frigus. In locum enim seminis excreti primum à vicinis partibus, deinde reliquo corpore ( ut modò docuimus ) humidum attrahitur, idq; multum, si quidem tantum resarciri quantum effluxit seminis, debeat. Ex multo enim sanguine non nisi exigua geniturae portio procreatur. Quare si resiccatus iam corpus Venere utatur, uehementer ledetur. Optimè igitur constitutum corpus, nec plenum nec inane immodicè, nec uehementer calidum, frigidum, humidum, aut siccum, sed in horum medio constitutum, exercere Venerem innotuè potest, eatenus quidem, ut paulò antè dictum est, quatenus non exoluatur robur. Ex quo liquet tutius esse Venerem exercere calfacto, quàm refrigerato corpore, & humectato quàm resiccato, si leuiter quidem à mediocritate aberrare contigerit ( semper enim in excessu immodico periculosa Venus est ). Nam noxa, quæ in calfacto & humectato corpore est, minor est, faciliusq; reparatur, quàm quæ in refrigerato & resiccato. Calor enim ex agitatione natus, facile abigi potest: & siccitas ex uacuatione, in corpore humido quàm sicco minùs periculosa est. Non enim calida & humida substantia quæ concumbendo excernitur, tam facile restitui potest, quàm qualitas abigi. Hac ratione Venus frigidis & siccis naturis aduersissima est.

Horum autem singulorū qualitas in optima constitutione eligenda est. Exercitationis quidem, in qua omnes corporis partes æqua proportionem moueantur, sic ut aliæ ultra, aliæ citra modum non fatigentur. Temperatissimus uerò cibus ac potus sit, scilicet temperatis naturis familiarior. Eadem est in alijs ratio.

Optimè



Optimè constitutam naturam, rerum suprà dictarum iusta qualitate & quantitate conseruandam esse, antè docuit: quantitatemq; cuiusque explicuit: nunc earūdem rerum qualitatem docet, præcipuèq; exercitationis, & corū quæ eduntur & bibuntur. Exercitatio, inquit, omnes corporis partes æqua proportionē fatiget. Quod fiet, si quantum unaquæque pars uacuari desiderat, tantum exerceatur: ita tamen, ut una quàm altera non magis fatigetur. Cum igitur partes aliæ alijs excrementis magis abundēt, proindeq; alijs aliæ magis exerceri debeant, cumq; aliæ citius, aliæ tardius fatigantur: non possunt omnes nec debent æqualiter exerceri. Itaque quæ pluribus excrementis abundant, plus: quæ uerò pauciora habent, minus exerceri debent: quemadmodum robustiores uehementius, & imbecilliores leuius. Omnes tamen, ut antè dictum est, tantisper sunt exercendæ, dum laborem sentiant. Ad eundem modum cibus & potus temperatus esse debet, nō quidem dum sumitur, sed dum coctionem est expertus, & iam corporis partes alit. Crudus enim adhuc cibus similis nostræ substantiæ esse non potest: alioqui immutatione non egeret.

Quod si ab optima cōstitutione corpus aliquantum, non autem plurimum deflectat: causas quæ sanitatem tuentur, ad proportionem mutare oportet. Verum cum multa sint eiusmodi corpora, de singulis seorsum est disputandū. Quod igitur temperamentum mutat, sed aptam instrumentorum compositionem seruat, duplicem habet salubrium causarum formam. Alteram quidem earum quæ temperamentum tueantur, alteram uerò quæ ad  
optimum



optimum reuocent. Quæ igitur temperamentum seruant, tantum à temperatissimæ naturæ causis distant, quantum ab illa totius corporis temperamentum discedit. Siquidem calidiora corpora calidiorum uictus rationem efflagitant, frigidiora uerò frigidiorum, sicciora autem sicciorum, & humidiora humidiorum: atque secundum coniugationem calidiora & sicciora calidiorum & sicciorum, Eadem est reliquarum trium coniugationum ratio.

Quancunque sanitatem, siue integram, ac summam, siue eam, quæ ab hac deflectit, tueri statueris, semper similia sunt adhibenda: ut mox dicetur. Summa autem quam diligentissime fieri potest, seruanda est: quemadmodum ea quæ ab hac plurimum discedit, corrigenda: quæ uerò in harum medio constituta est, & seruari, si lubet, & corrigi potest. Cum enim sanitas ad actionum probitatem, & ut molestijs careamus, exquiratur, ea semper seruari debet, utpote quæ optimas edat actiones, ab omniq; molestia corpus liberet. Quæ uerò plurimum ab hac recedit, quoniam & molesta iam esse incipit, & improbas edit actiones, corrigi omnino cupit. Sed quæ nec longè ab absoluta declinat, nec ad eam quæ plurimum à mediocritate distat, propè accedit, seruari quidem potest, si functionibus non optimis sis contentus, leuesq; molestias facile toleres. Sin minus, mutare hanc in meliorem licebit. Corpus igitur quod hac sanitate, hoc est neque optima, neque pessima donatum est, duplicem habet salubrium causarum differentiam: alterum earum quæ temperamentum tueantur, alteram quæ in melius id mutant. Quæ autem corpus tuentur causæ, tantum à temperatissimis distare debent, quantum corpus hoc à temperatissimæ



peratissimo recedit. Cum igitur non una sit corporum differentia, sed alia aliis affecta, ut scribit Galenus, quæ hæc tuetur causæ, diuersas esse oportet, nimirum alias calidas, alias frigidas, alias humidas, alias siccas. Cum rursus magna sit exuperantiæ corporum latitudo, ita & causarum. Quare quæ tueri statueris corpora primo ordine calida, causas eodem ordine calidas efflagitant, & frigida frigidas. Eadem est reliquarum exuperantiarum ratio. Corporum enim & causarum non solum similis, sed & æqualis excessus perpetuo esse debet, si quidem temperamenta qualia acceperis seruare uelis. Non enim calidæ causæ calidum corpus in contrarium mutant, si, ut modo dicebam, utrorumque æqualis sit excessus.

Causarum igitur materia is rectè uterur, qui natiuas earum vires nouerit: quod uidelicet motus, inedia, uigiliæ, uacuatio, & omnes animi affectiones corpus exiccent: his uerò contraria humectent. Eodem modo quisquis calfacientia refrigerantiaque, uitæ studia, cibum quoque ac potum, atque ut semel dicam, omnium quæ corpori admouentur, materias ac facultates intellexerit, salubribus causis uterur, similia similibus adhibendo, si quidem corporis temperamentum quale accepit tueri uelit.

Causas quæ sanitatem tuentur, in assumendis, faciendis foris incidentibus & educendis contineri: ex Galeni sententia declaratum est: quarum omnium vires nosse debet quisquis sanitatem tueri uolet. Nam quæ fieri potest ut corpori calido aut frigido, humido aut sicco in primo secundo aut alio quouis ordine, similem causam, eodemque excessu calfacientem refrigerantem humectantem aut exiccantem adhibeas



adhibeas, si ignoraueris an hæc calfaciendi aut aliam uim obtineat? Scire itaque oportet eum, qui ualeitudini tuendæ præest, quâ facultate cibus & potus, quâ aër attractus, et quicquid intrò sumitur, polleat: quâ motus omnes, ut frictiones, ambulationes, artes quæ corpore exercentur, quâ somnus & uigilia, Venus, & aër circumdans, & lauaciones: in summa, quicquid cuti adnouetur: præterea quæ & retinentur, & educuntur: quibus cognitis probè utetur qui ualeitudini tuendæ præest: alioqui enim similia similibus adhibere non poterit: tantum abest ut pari excessui parem excessum accommodet: quod certè in animi affectibus difficillimum est, etiam si excessum à iusto temperamento tam causarum quàm corporum accurate noris. Liberum enim tibi non est, etiam si non ignores quanta calfaciendi, ac exiccandi animi affectibus uis insit, quantumq; calidum ac siccum corpus sit, aptè accommodare eius modi causas. Nam cum tantum afficiamur, quantum rem animo obiectam aestimauerimus, non semper corporis temperaturæ respondet animi motus. Ex iniuria uerbi gratiâ, quam magnam aestimauerimus, uehementer excandescimus, proindeq; corpus uehementer calfacimus, ac ressecamus, quod forte leuiter tantum calefieri ac ressecari debebat. Eadem est reliquorum animi affectuum ratio. Alias quoque causas, maximeq; necessarias & inuitabiles difficillimum est rectè corpori accommodare. Aestiuus enim aër tam inspiratus, quàm circumductus ita temperari non potest, ut quantum corpus ad sui tutelam exposcit, calfaciat ac exiccet. Cum autem hæc commodè ministrari non semper possint, reliqua his contraria adhibenda sunt, quæ tantum corpus refrigerent & humectent, quantum illa



*calfaciunt ac exiccant. In æstate igitur imperādus somnus est, ac quies, adhibendiq; cibi frigidi & humidi, &c.*

Si uerò permutare corpus atque transferre uelit in meliorem statum, altero salubrium causerum genere antè dictis quidem cōtrario est opus, quod à temperatis medijsque, quas optimis naturis conuenire dicebamus, æqualiter in alterutram partem declinet. Nunquam enim in exquisitam temperiem calida & sicca uictus ratio calidiorem & sicciorē naturam mutabit, sed ea, quæ tantò sit iusto temperamento frigidior & humidior, quantum natura naturā calore & siccitate superabat.

Eadem est ratio profligandæ aduentitiæ intemperaturæ, & congenitæ in meliorem statum transmutandæ: utrumque enim causæ contrariæ efficiunt: quæ quidem tantum à mediocritate distent, quantum excessus congenitus ab optima corporis constitutione, & morbosus à pristina sanitate recedit. Causæ enim inferiores totum excessum nō propellunt, superiores uerò oppositum inuehunt, tantum quidem, quantum ipsæ excessum superant. Par igitur excessus contrarium parem tollit: itaque calidæ & siccæ causæ frigidam & humidam temperaturam ad mediocritatem transferunt, & contrā, si excessus, ut diximus, sint pares.

Tale autem causerum genus congenitas intemperaturas emendat: alterum uerò de quo antè disputatum est conseruat. Vtrisque autem medici uicissim utuntur. Siquidem cū per ocium maius licet, corrigunt paulatim in meliorem statum transferentes: non enim subitas natura mutationes susti-

*net.*



net. In eodem uerò statu, cùm necessarijs detinentur occupationibus, seruant,

Antè docuit Galenus, *temperaturas*, quæ nec optimæ nec pessimæ essent, sed in harum medio constitutæ, uel seruandas, uel in melius transferendas esse. Nunc autem ostendit quando has mutare, & quando seruare conueniat. Medici (inquit) in melius transmigrant, cùm per otium licet: hoc est, cùm neque publicis munijs detinentur, neque inopia coguntur suo labore uictum quærere. Seruant uerò, cùm contraria accidunt, hoc est dū necessarijs negotijs occupantur, aut inopia uictum quærere coguntur. Etenim ut antè docuimus, sanitas ad functionū uitæ necessariarū probitatem quærenda est, ad uitandasq; corporis molestias. Itaque cùm & per otium & per facultates licet, congenitam intemperiem in melius mutare oportet, sed paulatim, maximeq; si recessus à mediocritate magnus sit. Natura enim subitas ac repentinas, hoc est græcè ἀπορίας mutationes respuit, ut à quibus potius ledatur quàm iuuetur. Perspicuum igitur est longo temporis spatio reducendas ad mediocritatem intemperaturas esse.

Quid est igitur, cur talem causarum differentiam conseruatricem appellamus? Hanc enim potius immutatricem & curatricem fortè nominasse conueniebat, & congenitorum uitiorum emendatricem: quoniam omnes quæ sanos tuentur causas, ad uniuersum sanitatis genus relatas, nō autem ad singulas differentias, cōseruantes uocauimus: siue præter id quod sanitatem seruant, in meliorem statum totam temperaturam deducant: siue quæ ab initio generationis contracta est, naturam seruēt.



Quæ uerò constitutionem deteriore reddunt, morboſas dicimus.

Querit Galenus cur potiùs conſeruatrices appellentur cuiusmodi cauſæ, quàm immutatrices, curatrices, & congenitorum uitiorum emendatrices? Reſpondetq; cauſas omnes quæ ſanos tuentur, ſi ad uniuerſum ſanitatſ genus referantur, conſeruantes uocandas eſſe. Sin ad ſingulas differentias, non item. Siue enim natiuam initioq; generationis contractam ſeruant, ſiue præter id quòd ſanitatem ſeruant, in meliorem ſtatum deducant, conſeruantes appellantur. Cùm enim ſit magna ſanitatſ latitudo, ut antè oſtendimus, magna erit ſalubrium cauſarum ſanitatemq; conſeruantium differentia. Quædam igitur erunt conſeruatrices, quæ ſcilicet ſanitatem qualem acceperunt ſeruant, cuiusmodi eſt optima atque ſumma, quam perpetuò ſeruare debemus: & quæ ab hac deſleſcit, quam uidelicet per otium emendare non licet: de qua modò diſputabamus. Quædam uerò correctrices dicuntur, quæ ſcilicet ad mediocritatem congenitas temperaturas ab optima deſleſcentes transferunt. Atque hæ ſpeciatiim correctrices, generatiim uerò conſeruatrices dicuntur.

Omnibus autem ſimiliter intemperatis partibus ſimilis, diſſimiliter uerò diſſimilis cura adhibetur. Poſſe enim uētriculus quàm par ſit frigidior eſſe, caput uerò calidius: atque ita utrunque ſibi propria remedia deſiderare. Ad eundem modum unaquaque partium reliquarum iuſto tēperamento aut humidior, aut ſiccior, aut calidior, aut frigidior eſſe: uictusque ratione intemperaturæ ſuæ familiari egere. Non igitur omnes cuiusmodi partes  
ex æquo



ex æquo exercebimus, nec eodem modo humectabimus aut exsiccabimus, aut aliud quidpiã efficiemus. De his autem fusiùs in libris de sanitate tuenda disputatum est.

Siue seruare, siue in melius transferre congenitas intemperaturas uelis: si quidem omnes corporis partes similiter sunt intemperatæ, omnibus eadem causæ adhibende sunt. Itaque calidas & siccas corporis partes tuentur calidæ & siccæ causæ: in meliorem uerò statum deducunt frigidæ & humidæ: ut antè declaratum est. Si uerò non omnes partes eandem intemperiem habeant, nec omnibus eadem causæ ministrandæ sunt, sed unaquæque sibi similis, si tueri hanc uelis: sin in melius transferre, contrarias dissimilesq; efflagitat. Quare ut concludit Galenus, non omnes corporis partes dissimiliter intemperatæ ex æquo sunt exercendæ: nec eodem modo humectandæ.

Instrumentorum uerò, quatenus ipsa ab optima constitutione recedunt, hîc etiam salubres causæ inter se differunt. Siquidem aliæ, uiriatæ formationis, aliæ magnitudinis, aliæ numeri, aliæ positis, salubres sunt causæ.

Qua ratione eam quæ ex elementorum temperatione proficiscitur, hoc est simplicium partium (quas similes à quibusdam uocari diximus) sanitatem tueri oporteat: suprà declaratum est: nunc autem quo pacto eam quæ ex partium symmetria, hoc est ex formatione, magnitudine, numero & positu nascitur, seruare conueniat, ostendit. Temperatura igitur, ut ab hac symmetria uariè deflectit, ita uarias habet suæ tutelæ causas, inter seq; differentes: quarum aliæ formationem, aliæ magnitudi-



nem, aliæ numerum, aliæ positum conseruant, ut mox docebitur.

In formatione igitur complura uitia cernuntur, nimirum figura partis, & si quod est naturale in ea concavum aut osculum, aut meatus, aut asperitas aut leuitas, à sua symmetria declinata. Quod si exiguum uitium sit, salubrium: si magnum, morbosorum appellationem obtinet. Si uero tantus sit excessus ut actio lædatur, iam ægrotare dicuntur.

διαπλασματος hoc est formationis differentie, in figura, cavitare, osculis, meatibus, asperitate & leuitate partium constitutæ sunt. Rursus figuræ aut rectæ sunt, aut obliquæ, æquabiles ac planæ, aut rotundæ aut curuæ: concavæ autem, uel amplæ, uel angustæ, quemadmodum oscula & meatus: in quo genere continentur obstructio, confriictio, raritas & densitas. Leuitas uero & asperitas nullas habent differentias, nisi in ratione maioris & minoris. Itaque si pars quæ recta esse debet ex naturæ instituto, obliqua aut curua: quæ plana aut quadrata, teres sit: contra quæ obliqua aut curua, directa sit: & quæ rotunda, quadrata aut plana, formatio uitium fecit. Ad eundem modum si pars, quæ natura concava est, omnino solida sit: & quæ solida esse debet, concava sit aut cauernosa: uitiosa quoque formatio erit. Eodem modo quæ forata pars esse debet, & ostium osculum uel habere, si talis non sit, uitiosa compositio erit. Eadem est reliquorum ratio. Porro autem compositionis uitium aut exiguum est, aut iam magnum, ac tantum, ut actiones omnino lædat. Primum inter salubria adhuc esse censetur: secundum inter morbosa ac iam ægrotantia. Morbosum enim



enim corpus censeretur non debet, quod actiones paululum à perfectissimis distantes habet: quemadmodum nec adhuc egrotare dicitur, cum actiones nondum deletæ sint aut corruptæ. Monstratum autem ante est morbosum duplex esse simpliciter, & in præsentia. Quod enim simpliciter est tale, nondum egrotare dicitur. Quod uerò in præsentia morbosum est, iam egrotare censetur: ut ex antè dictis constet.

In magnitudine uerò easdem differentias exuperantia, & defectus constituunt.

Non solum pars, sed & corpus uniuersum uel in maiorem molem quam pro natura excreuit, uel in minorem decreuit: idq; toto genere, uel secundum naturam. Secundum naturam quidem excreuit, ut in obesitate: uel præter naturam, ut in aqua intercute. Eadem uitia in singulis corporis partibus contingere possunt, ut in capite, oculis, brachijs, manibus, &c. Decreuit uerò tum corpus uniuersum, tum eius partes. Vtraque enim & atrophiam & tabem laborare possunt. Hæc igitur uitia aut exigua sunt, aut magna, aut certè tanta, ut actiones omnino lædant. Prima eiusmodi excessus & defectus differentia salubris est, secunda morbosa, tertia uerò morbus est.

In numero autem, quæcūque siue una, siue plures ex partibus simplicibus aut desint, aut redundant. In quo genere continentur, quæ præter naturam nobis adnascuntur materiæ.

Partes aut redundant, aut deficiunt. Quæ autem redundant, uel ex genere naturali sunt, uel præter naturam. Sextus enim digitus, tertius testiculus, & tertius oculus, redundant, & ex genere naturali existunt.

BB iij. Præter



Præter naturam uerò adnascuntur pterygion in oculo, & tuberculum in naribus. Porro autem pars quæ deest, partis quæ reliqua est actionem ex accidente, hoc est sua absentia lædit: quæ uerò superuacua est, sua præsentia. Lædit autem tam redundans quàm deficiens numerus: non aliter atque de formatione et magnitudine modo declaratum est, hoc est uel parum, uel multum, uel admodum uehementer: unde salubris, uel morbosa, uel iam ægrotæ pars dicitur.

Superest aliud genus, nempe simplicis cuiusque partis positio. Cuius quatuor omninò sunt differentia: una quidem optima, altera quæ non nihil ab hac deflectit, ideoque salubre corpus reddit: tertia morbosum, cum longius recedit: quarta uerò iam agrotum, cum plurimum distat.

Non solius positionis, sed & figuræ & magnitudinis & numeri differentia una optima est, à qua scilicet alia tres sumuntur, sola maioris & minoris ratione differentes. Prout enim magis minus ue ab optima deflectunt, salubres, morbosæ, aut ægrotæ dicuntur: quemadmodum antè declaratum est.

Quæ autem uitium in figura fecerunt, quales uaciæ sunt, uaræ & obliquæ, siquidem recens adhuc natæ atque tenellæ sunt, reconcinnatione & deligatione ad naturalem statum reducuntur. Sin duræ, ac iam inauctæ, non corriguntur. Quinetiam & quæ uitiosam cavitatē obrinent, dum adhuc crescunt, eodē emendantur modo. Cum uerò ad summum incrementum peruenerunt, correctionē nō admittunt.



admittunt. Itaque exiguas cavitates ligatura & quies, magnas uerò partium actio & spiritus retentio reddit. Eodem autem modo meatuum & osculorum uitia emendantur.

In tenellis adhuc & recens genitis partes uitiosam figuram habentes, deligaturis reconcinnari, & ad naturalem formam reduci possunt. Manu enim reconcinnatur, postea fascijs & ferulis deligantur. Cum igitur humidae adhuc sunt, ac molles partes, facile quoquuersum aguntur. Itaque & uaciae, id est quae extrorsum inflexae sunt: & uariae, quae introrsum, & quaeuis aliae obliquae intortaeque in rectas facile reduci possunt, & contra rectae in obliquas. Cum uerò ob aetatem resiccate sunt, summumque incrementum acceperunt, proindeque durae maleque sequaces euaserunt potius frangantur quam flecti possint. Eodem quoque modo in his, qui adhuc crescunt, emendari concauae partes possunt, ut uentriculi, intestinorum, & thoracis. Nam si ampliora haec quam pro natura, aut angustiora sint, corrigi possunt. Ampliora enim reddit partium ipsarum actio, exercitatioque. Actionem intelligo quaecunque à natura tributa est. Venter exempli gratia & intestina largo cibo & potu distenduntur, & thorax multi spiritus retentione, eius latera distendentis: atque ita ampliora haec temporis tractu redduntur, angustiora uerò quiete, & deligationibus. Quies enim natuum calorem consopit, cui distendendi uim inesse prius ostendimus, similiterque nutriendi & augendi: deligatio uerò suo compressu partium dilatationem impedit. Quod si ad summum incrementum partes peruenierint, corrigi non possunt. Neque enim ampliores quae angustae sunt, nec quae amplae, angustiores reddi possunt, nisi



nisi cum magna partium iactura. Resiccari quidem omnes possunt præter naturam, atque inde contrahi, quemadmodum & superuacua humiditate mollescere atque laxari, sed magno earum detrimento. Eadem ratione meatus & oscula emendantur, si quidem latiora sunt, adstringendo, adstrictiora uerò aperiendo, & obstructa detergendo.

Quæcunque etiam iustam magnitudinem excedunt, quiete aptaque deligatione minores efficiuntur, maiores uerò motu naturæ commodo, & frictione mediocri, & alijs quibuscunque sanguinem uberiores attrahere idoneis.

Pars in maiorem molem excrescit, cum plus alimenti accipit, & minus eius substantiæ dissipatur, digeriturque. Plus alimenti excipit, si exerceatur quantum quidem eius natura exposulat, si mediocriter fricetur, & si alia quæ alimentum attrahunt, adhibeantur, cuiusmodi sunt foci rerum calidarum. Hæc enim sanguinem attrahunt, & nativum augment calorem, à quo sanguis cōcoquitur, & in substantiam nostram mutatur. Itaque hæc augere substantiā partis possunt, præsertim si cutis aut adstrictior, aut rarior non sit. Contrà uerò pars extenuatur, si sanguinis in eam minus quàm par sit feratur: aut si feratur quidem, sed ex ea plus substantiæ in ambientē aërem dissipetur, quàm ad eam restituendam affluat. Quod accidit ob meatuum spiraculorumque cutis amplitudinem, & caloris digerentis magnitudinem. Hæc enim duo, caloris inquam uehementia, & cutis raritas, extenuare partem possunt, etiam si, ut dictum est, multum alimenti attrahatur. Minus uerò alimenti attrahitur, si pars refrigerata sit, aut impediatur sanguinis in partē cursus. Refrigeratur autem pars quiete, ut



te, ut antè sæpè dictum est, aut frigidis foris admotis. Impe-  
ditur uerò sanguinis in partem influxus apta deligatione.  
Apta autem est, in qua fasciarum circumplexus & sine do-  
lore fiunt, nec tamen nimis laxantur.

Quæ autem deficiunt, si quidem ex sanguine or-  
tum habent, resarciiri possunt. Quæ uerò ex semi-  
ne, ferè non possunt, uerū pro his alia eundem ha-  
bentia usum nonnunquàm efficere licet: quorum  
omnium opifex natura est, medicus uerò minister,  
At quæ numero superāt, sublatio causa salubris est.  
Sed considerandū in quibus id fieri possit. Quod si  
fieri nequeat, ut aliò trāsseratur, adhibēda cura est.

Cur partes quæ ex sanguine nascuntur, resarciuntur,  
non autem quæ ex semine, hoc est uerè solidè, disquirendū  
est: hæ enim non aliter atque illæ nutriuntur & augētur:  
quare nihil impedire uidetur quò minùs renascantur sal-  
tem antè summum incrementū, & cū iam plurimū in-  
duruerunt. Neque enim partium mollitiem quòd regigni  
possint, & duritiā quòd non possint, in causa esse existi-  
mandum est: quemadmodū nec quòd his quæ ex sangui-  
ne ortum habent, alimentum abundè suppeditetur, his uerò  
quæ ex semine genitæ sunt, non suggeratur. Dentes enim  
in omni ætate augentur, renascuntur in pueris, & ex se-  
mine geniti sunt: participes enim neruosæ substantiæ sunt.  
Cæterū non minùs aluntur atque ad summum usque in-  
crementum augentur ex semine ortæ partes, quā quæ  
ex sanguine. Itaque utrisque partibus renascendi iur. idem  
à natura datum esse uidetur: quod & Galenus hoc loco in-  
nuere uidetur, ὅσα δὲ inquit, ἐκ σπέρματος ὀλίγον δεῖν  
ἀδύνατος ἢ γένεσις. Quibus uerbis constat partium ex se-  
mine



mine ortarum generationem non simpliciter fieri non posse, sed difficillime, idq; forte in recens natis, in quibus solide partes omnes adhuc tenellæ ac molles sunt. Vbi uerò iam ætate obduruerunt, regigni non possunt. Carnosæ uerò & molles ex sanguine concretæ, & ante & post ætatis uigorem & augmentur & renascuntur: ut ipsa experientia docet. Quod ut melius intelligamus, scire licet solidas partes usque ad summum uigorem numero tantum, post uigorem uerò & numero & quantitate easdem permanere: ut docet Galenus. Caro uerò crescit decrescitq; & ante & post ætatis uigorem, & immutatur pro uicis ratione. Nam ex eius substantia semper aliquid resoluitur, quod cibo potuq; resarcitur: ut ante declaratum est: hinc fit, ut non resiccet ut solida substantia. Porro autem pars quæ nutritur, alimentum sibi assimilât: quod ut fiat, prius agglutinandum est. Ante uerò agglutinationem apponi adiungi q; debet: quod facile fit, si pars quæ alitur, tenera: ægre uerò, si dura sit. Ad glutinationem enim & assimilationem maxime confert humiditas: ad concoctionem uerò adiunctus cum humiditate calor partis alendæ, ut quæ facile alimentum excipiat, & constitutionem alimento similem habeat. Itaque partibus ex semine genitis iam per ætatem induratis, suum alimentum, utpotè crassum, parumq; sequax, nec agglutinatur nec assimilatur facile. Proinde ubi ad summum peruenerunt incrementum, nec augmentur amplius, nec resarciuntur: sed tamen in locum eius, quod ex solida substantia detractum est, aliud quidpiam adnascitur, quod eundem asferre usum potest, ut ossi callus, & cuncti cicatrix. Cæterum horum omnium, nempe partium tam quæ ex sanguine, quam quæ ex semine nascuntur, & eorum



rum quæ in harum locum gignuntur, natura opifex est, medicus uerò minister. Natura uis quædam est in uerè solidis partibus maxime sita, quæ corpus uniuersum dispensat ac moderatur. Hanc Galenus caloris natiui substantiam esse tradit, ut in commentarijs in libros de curandi ratione ad Glauconem docuimus. Hic autem materiam gignit unde corpus nostrum alitur, augetur, & generatur. Medicus uerò cibum ex quo hæc fit, suggerit. In regnendis itaque partibus materiam natura immutat, similemque parti in qua regigni substantia debet, efficit, atque ita refarcit quod detractum erat. Sed cum interim necessario ex ea materia nascantur excrementa tum crassa, sordidaque, tum humida, quæ per se expurgare natura non queat, medicus remedia adhibet, quæ & humorem exiccent, & sordem detergant: atque alia id genus officia naturæ præstat. Itaque naturæ potius opus est deficientium partium generatio, medici uerò exuperantium partium atque numero excedentium. Neque enim sextum digitum aut tertium testiculum amputare natura potest, neque quicquam quod abundet, quod scilicet ex naturalium partium genere sit. Ex genere uerò quæ præter naturam corpori insunt, ipsa demere quædam potest, quædam uerò non potest. Calculum enim e renibus, exiguum quidem, & ex uentriculo & intestinis quæ præter naturam sunt, deturbat: acrochordonas uerò & myrmecias auferre non potest. Porro autem cum non omnia quæ numero abundant, semper adimi possint: ea si functionem corpori necessariam impediunt, in alium locum transferenda sunt: quemadmodum oculorum suffusio pupillæ obiecta, proindeque uisionem impediens, si nullis remedijs cedit, acu in alium locum transmittenda est: quæ admodum



admodum si calculus urinam supprimens, ob magnitudinē non possit educi, aut ægrotantis imbecillitas sectionem ferre non possit, catathere ab ostio uesicæ depellendus est.

Eadem ratione, quæ insita sunt uitia emendantur.

Positionis uitia sunt, cum suam sedem partes mutant. cumq; inter se nec consensum nec ordinem naturalem seruant. In primo genere continentur omenti & intestinorum deuolutio in scrotum, & articularum luxatio. In secundo uerò uinculorum & neruorum laxitas & contractio: uelut in lingua cum uel relaxata est, uel contracta. Tum enim loquendi & manducandi munus probè obire non potest. Emendantur igitur hæc uitia, si quod sedem mutauit, aptè reponatur: & si quæ inter se non bene coherent partes, probè aptentur: quod quemadmodum fieri debeat, in alio opere docebimus.

Certum autē est duo, aut tria uitia in eadem sæpe parte simul consistere posse: quod ei accidit qui exiguum ac rotundum, & in septum transuersum incumbentem uentriculum habebat: in quo magnitudo, formatio, & situs deprauatus erat: temperamentum quoque frigidius. Hic ad naturalem statum nullo auxilio transferri poterat, sed tamen ne nimis infestaretur, impediri. Quoniam enim dum plenus uenter erat, ægrè spirabat, cibus parcius, sed qui probè aleret, nec lentè descenderet, ter die sumebatur.

Possunt nō due tantum aut tres, sed omnes ferè morborum differentie in eadem parte inueniri. Intemperata enim ea esse potest & cum humorum influxu, & sine hoc: cum euitiata forma, magnitudine, ac aliquo alio instrumēti morbo: etiam



bo: etiam cum soluta unitate. Venter exempli gratia minor esse potest, rotundior, & frigidior, & septo transuerso uicinior: itaque eius magnitudo, figura, positio, & temperamentum uitiosum erit. Certam enim magnitudinem habere debet, quæ tantum cibi excipiat, quantum ad reliquum corpus alendum sufficiat. Rotundus quoque simul & oblongus, ut & multi cibi capax sit, & ut commodiorem usum tum gulæ (quam œsophagum græci uocant) tum intestinis præstet. Collocari autem ita debet, ut ne sursum nimis ascendat, & nimis deorsum declinet: in quo situ plenus cibo & potu in septum incumbit, premitq; ita, ut spiritum reddat difficilem. Si cum his uitijs frigiditas maior adsit, quam eius temperamento conueniat: cruditatem pariet, nisi paucum cibum sumat: qui cum ad alendum corpus non sufficiat, sæpe erit offerendus, nimirum quotidie bis, ter, aut frequentius, si necessitas efflagitet. Cum igitur exiguus offerri debeat, is multum prompteq; alat oportet, atque facile permeet. Quod si tardè feratur, nec promptè alat, ter quotidie sumi non poterit. Et si non multum nutriat, corpus atrophiam laborabit, ac intabescet. Itaque tantus sumi debet, quantus respirationem non impediat, & tamè abundè corpus nutriat ter quotidie sumptus. Corrigi autem hæc uitia non possunt. Neque enim ullo remedio oblongior fieri potest, nec maior. Cibi enim copiam, quæ dilatare possit, non admittit ob frigiditatem, quam concoquere non potest. In exemplaribus græcis δὲ ἀντὶ τῆς legitur. Leoniceus posteriorem lectionem sequutus est. Ferè enim omnes bis die cibum cupiunt: & qui exiguo sunt uentriculo, ter, aut pluries.

Alteri uerò, cui iecur sæpiissime ob uasorum angustiam



gustia obstruebatur, extenuas uictus remedio fuit.

Quoniam aegre uenarum iecoris angustia corrigi potest, alendi rationem tradit Galenus, quâ obstructionis periculum uitari possit, nempe cibum ac potum partium tenuitate donatum: lentus enim ac crassus facile angustas uias opplet, quod et in externis rebus experiri licet.

Superest adhuc genus unum, quod simplicium partium & instrumentorum commune est, nempe unitatis solutio, quam fortè quispiam his qui inculpa- ta sanitate fruuntur, aliquando inesse negabit ob id quod ea semper affectio sit: non uidens quod de omnibus generibus eodem modo dubitandum esset. Nam si actionis offensio, quæ quidem sensu percipitur, morbum à sanitate non distinguar, sed affectionis tantum qualitas consideretur, necessariò perpetuæ ualitudinis (quam græci *ἀειπάθεια* uocant) opinio recipietur: cum nemo sit, qui optimas actiones omnes habeat. Verum hæc disputatio, quoniam magis logica esse uidetur, seorsum consideranda est.

Unitatis solutio, morbus est simplicium eiusdemque generis partium et instrumentorum communis. Simples partes sunt, ossa, nerui, uenæ, et arteriæ, caro, et id genus aliæ. Instrumenta uerò ex hisce partibus composita sunt, ut crus et manus. Soluta igitur in ossibus unitas, si quidē fracta sunt, catagma, hoc est fractura dicitur: si uerò erosa, teredon, id est caries. In neruis musculis et uasis tensis spasma, erosio ulcus, contusio thlasma, punctis punctura appellatur. In carne uerò secta uulnus, erosa ulcus, contusa thlasma nuncupatur. Atque huiusmodi affectus simplicium partium



partium sunt proprii, ex accidente uerò instrumentorum. Fractura enim, ossis proprius affectus est: cruris uerò ex accidente, & quatenus os, eius pars, affectum est. In uinculis uerò soluta unitas, apospasma, hoc est ut è uerbo uerbum exprimam, auulsio dicitur. Vinculum integrum quidem manet, sed ab instrumēti compage dissolutū est. Unitatis autem solutionem in corpore integrè sano esse non posse nonnulli adfirmant, ob id quòd ea (ut aiunt) semper affectio præter naturam sit. Sed falluntur, ut Galenus scribit, non intelligentes reliquos quoque affectus omnes, si rem tam exquisitè expendamus, eandem asferre dubitationem. Non enim aliter his atque illa corpus afficitur, sed non ita semper ut lesæ sint eius functiones. Non enim earum noxæ uitiosæ dicendæ sunt, nisi sensu percipiuntur. Itaque solæ hæ sanitatem à morbo distinguunt, non autem affectionis qualitas: alioqui perpetuò egrotare diceremur, ut antè declaratum est.

De salubribus uerò causis quatenus ad eos referuntur quos ægrotare constat, deinceps differamus, ab intemperie exorss. Explicāda igitur prius sunt quæ ab omnibus ferè medicis prætermittuntur, nempe alias iā factę intēperiei salubres causas esse, alias eius quæ adhuc fit, quemadmodum & eius quæ futura est, alias. Huius postremæ, aliæ in ea artis partē constitutæ sunt, quæ corpori prospicit, aliæ in ea quæ præsentem sanitatem tuetur. Omnium autem primæ in sola curādi ratione causæ positæ sunt. Eius uerò, quam inter utrāque mediam esse diximus, in præcautione, & curatione. Etenim factam intemperiem, & quæ iam morbus

CC existit,



existit, curare oportet. Eam autem quæ nondum morbus est, sed tamen ex corporis affectione futurus, prohibere oportet. Eius uerò quæ fit, quod quidem iam factum est, curare: quod uerò futurum est, prohibere. Prohibetur autē, affectione ex qua id fieri idoneum est, sublata: quæ quidem antecedens causa nominatur. Iam uerò factus morbus, affectione, quæ prima naturalem actionem lædit, sublata curabitur: quam quidē morbi causam esse dicimus.

Causæ quæ sanitatem præsentem uel tuetur, uel in meliorem transferunt, supra proditæ sunt. Nunc autem eas, quæ morbum aut præsentem abigunt, aut futurum arcēt, docere oportet. Atque in primis quæ intemperiem tollūt: quæ cum aut iam sit, aut adhuc fiat, aut futura sit, triplex erit eius salubris causa. Una quæ factam tollat: atque hæc propriè uerèq; curatrix dicitur: in hoc intemperiei genere sunt diariæ febres. Altera quæ nōdum factam, sed quæ adhuc sit intemperiem aufert. Atque eius duplex munus est: alterum id curandi, quod iam factum est, alterum ei, quod futurum est, prospiciendi: in quo genere febres sunt quæ ex putrescentibus humoribus excitantur: in quibus quod iam computruit, tolli debet: quod uerò nōdum putre est, sed ob corporis affectionem in putredinem uergit, arceri. Tertia uerò causa, quæ quod nec sit, nec factum est, sed tamen quod futurum est, impedit ne fiat: uelut in his qui sunt calidiori & sicciori temperamēto. Promptè enim in febrem incidunt, nisi eos à causis calidis, & siccis coërceamus, cuiusmodi est solis ardor, calidi uini potus, iracundia, & similia.

Curatio



Curatio autem unum habet scopum primariū, maximeque communem, nempe rei, quæ tolli debet, cōtrarium. Ex hoc enim genere causæ omnes sunt, quæ sanitatem efficiunt: speciatim uerò ex suis cuique contrarijs. Calido igitur affectui frigida causa contraria est, frigido uerò calida. Eadem est in reliquis ratio. Nam si præter naturam excessus omnis sit, mediocritas uerò secundum naturā, necessariò omninò ad mediocritatem, quod excessit, ab excessu contrario reducetur. Perspicuum autem est quòd ex sua facultate, nō autem specie ac imagine, calidum & frigidum, aliaque id genus accipiēda sunt. Ex facultate uoco, quod tale reuerà est, quale esse dicitur: specie uerò ac imagine, quod tale est, quale obuiò sensui apparet, sed reuerà tale nō existit. Quomodo autem hæc cognoscere oporteat, in opere de simplicium medicamentorum facultatibus docuimus.

*Curare nihil aliud est quā affectus præter naturā præfentes tollere: quorū curatio unū habet scopū omniū primū ac generalissimū: particulatim uerò totidē sunt, quot affectus præter naturā. Itaque si singulos curationis scopos inuenire uelis, affectus diuidēdi sunt usque ad eas species quæ amplius diuisionem non recipiāt, ad hunc modū. Affectus præter naturā alius morbus est, alius causa, alius symptoma. Morbus alius simplicium partium, alius instrumentorum, alius utrorūque communis. Simplicium partiū morbus alius calidus, alius frigidus, alius humidus, alius siccus, alius ex his mistus, nempe calidus & humidus, calidus & siccus, frigidus & humidus, frigidus & siccus. Ad*

CC ij eundem



eiusdem modum instrumentorum morbus alius in magnitudine, alius in numero, alius in positione, alius in forma est. Rursus vitiosa magnitudo alia maior est, alia minor quam deceat: quemadmodum numerus aut abundat aut deficit. Eadem est reliquorum diuidentium ratio, ut ex libris Galeni de differentiis morborum et symptomatum videre est. Quoniam igitur eiusmodi affectus amplius diuisionem non recipiunt, suum quisque curationis scopum habebit sibi contrarium, ut calidus frigidum, frigidus calidum, et reliqui pari modo: siquidem contrariorum contraria perpetuo sunt remedia. Quoniam rursus præter naturam sunt omnes eiusmodi affectus, tolli omnino debent: quemadmodum seruari qui sunt secundum naturam. Secundum naturam dicitur esse quicquid recte probeque constitutum est, quod symmetron, ac medium dicitur, omnis excessus vitiosi expers, et cui, ut tradit Galenus, nihil adijci, nihilque ab eo demipi possit. Contra naturam uero, quod à recto defleuit, cui adijci demique aliquid potest. Igitur si ad rectum statum reuocare uelis: quod superuacuum est, demere: quod uero deficit, adijcere oportet: ut si quid plus iusto incaluit, ad medietatem, ad idque, quod secundum naturam est, reducitur adijciendo quod deest, et detrahendo quod superuacuum est. Deest autem frigus, et superuacuum calor est: refrigerando igitur, quod deest frigus restitues: et qui superuacuum est, calorem immodicum depelles. Contrarium autem calori frigus est. Eadem est reliquorum curandorum affectuum ratio, quæ scilicet per contraria fit. Quæ autem ut contraria adhibentur, talia reuera esse oportet, qualia dicuntur, non autem qualia apparent, hoc est quæ hac illaue qualitate à natura sint donata, non autem adscititia, et quæ



Et quæ soli sensui talia appareant. Res enim naturâ calida, apparere frigida sensui potest, scilicet ab externo aliquo refrigerata: ea tamen affectum calidum tantum abest ut curare queat, ut etiam magnopere ledat. Non enim euphorbium niue refrigeratum inflammationem unquam curabit, sed certè augebit. Porro autem medicamentum quod reuerà tale est quale dicitur, hoc est calidum, frigidum, humidum aut siccum, aut primariò per seque corpus immutat, aut certè ex accidente quodam. Primariò quidem, cum ab initio ad finem usque magis magisque uim suam prodit, ut calidum calfaciendo, frigidum refrigerando, et reliqua pari modo. Ex accidente uerò, cum ex eorum proprio natiuoque affectu alius affectus nascitur curando morbo contrarius. Calidum uerbi gratiâ primariò corpus calfacit, calfaciendo meatus aperit, materiamque digerit, ac dissipat, atque ita corpus refrigerat. Ad eundem modum frigus primariò refrigerat, ex accidente uerò calfacit, cutem densando, expirantemque materiam calidam cohibendo. Quod igitur calfacit, affectui frigido continus et quatenus tale est, aduersatur: calido uerò ex accidente, et non quatenus calidum, sed quatenus materiam calidam uacuat: qua ratione primò humoris multitudini est oppositum. Vacuatio enim et repletio contraria sunt.

Ad inueniendas autem salubres causas, has quidem quæ morbum iam ortum curant, ea uia ac ratione utendum est, qua id quod rei speciem præ se fert, ab eo quod facultate eiusmodi sit, distinguitur: ad has uerò quæ adhuc nascenti medetur, non solum hac, sed & ea quæ morborum causæ inue-



niuntur. Agē igitur accendatur exempli gratiā ex humoribus putribus febris : hi immutationem atque uacuationem indicant: immutato quidem putredinem tollit, manente materia quam uacuatione totam ē corpore educit: eiusmodi autem immutationis species est concoctio, cuius perficiendæ rationem nactus, causarum, quæ hoc modò sanitatē efficiunt, peritiam habebis.

Scopum unum esse curandorum morborum primum ac generalissimum, nempe contrarium, alios quoque huic subiectos totidem esse numero, quot sunt morborum formæ, antè declaratum est. Contrarium quoque non id esse, quod solum rei speciem præ se ferat, sed quod natura potest atque eiusmodi sit. Nunc autem distinctionem hanc ad causas, quæ præsentēs ac iam natos morbos tollunt, inueniendas necessariam esse ostendit, quæque nascentibus adhuc occurrunt: quibus non solum hæc, sed et alia, quæ scilicet morborum causæ inueniuntur, est necessaria. Nam qui iam facti sunt, nec fiunt amplius, causam non habent nec efficientem, nec fouentem. Itaque unicam habent indicationem, nempe sui sublationem, quæ per contrarium, ut dictum est, fit: ut diaria febris, quæ quidem ab euidētibus causis oritur. Quoniam autem hæc amplius efficientem causam non habet, sui solum sublationem efflagitat, quæ per contrarium frigus fit. Cum uerò morbus, qui adhuc fit, præsentēs habeat ortus sui causas, non solum antè dicta ratione curatur, sed et ea quæ eius causæ inueniuntur. Itaque duplicem habet is indicationem, nempe tollendi quod iam factum est, et cohibendi quod nondum est genitum. Quare omni-

nō



nō necessaria ad hanc curationem est causarum, quæ morbum gignunt, cognitio. Ad maiorem autem eius rei intelligentiam Galenus nobis febrem ex humorum putredine curandam proponit: cuius causæ sunt, prima quidem ac proxima, putredo: secunda uerò, meatuum obstru-  
ctio, quæ putredinem parit. In hoc affectu quod iam ge-  
nitum est, tolli postulat: quod autem superest generan-  
dum, prohiberi per antè dictas rationes. Itaque febrem refrigerare oportet, putres humores uacuare, putrescen-  
tes uerò, nondum autem putres immutare, hoc est conco-  
quere, & in melius transmutare. Immutantur autem tum  
proprie, tum ex accidente. Proprie quidem immixtis  
contrarijs qualitatibus, nimirum humiditate & frigidi-  
tate. Per accidens uerò, sublati calfacientibus causis, hoc  
est putredine, & putredinis causa obstructione: quibus  
peractis natura humores immutat, aliàs alios. Nam  
qui longè à putredine absunt, in commodam corpori aen-  
do substantiam mutat. Putres uerò, aut putredini iam  
propinquos, quoniam in benignum sanguinem mutari  
non possunt, concoquit, ac uelut in pus conuertit, dein-  
de excernit. Immittitur autem in corpus frigida &  
humida qualitas tum intrò sumendo, tum foris admo-  
uendo. Intrò quidem sumitur cibus, aer inspiratus.  
Foris uerò adnouentur balnea aquarum dulcium, & un-  
guenta frigida ac humeflantia. Causa putredinis sum-  
mouetur meatibus ab obstructionibus liberatis. Libe-  
rantur autem hi ab obstructione, humores hanc effi-  
cientes crassos quidem extenuando, glutinosos incidendo  
& detergendo.

Vacuatio autem fit per uenæ sectionem, clyste-

CC iiij res,



res, urinas: & cutis perspirationem. Præterea  
& per auersionem in contrarium, quam Græci  
ἀντίσπασιν uocant, & deriuationem in alteram  
partem. In hoc genere continentur mensium pro-  
uocatio, & uenarum quæ quia sanguinem fundunt,  
hæmorrhoides græcis uocantur, reclusio: & quæ  
per nares ac palatum fit purgatio. Cum igitur hæc  
etiam inuentæ fuerint materiæ quibus in qualita-  
te, quantitate, temporis occasione, & utendi modo  
ministratis uacuatio fit, in hac artis parte salubria  
inueniemus: quorum omnium in opere de curan-  
di ratione tradita est inuentio.

Vacuaciones quædam simpliciter materiam educunt, ut  
secta cubiti uena in putri febre: hæc enim è corpore san-  
guinè fundit citra retractionē ac deriuationem. Quædam  
fluentē humorem retrahunt, ut in mensione profusione ue-  
næ sectio. Quædam in latus deriuant, ut cum altero crure la-  
borante alterū scarificatur. Quædam uerò non solum ua-  
cuant, sed et in contrariū humorū cursum reuocāt, aut in  
latus deriuant: quod in pleuritide accidit, si uena interna  
cubiti eiusdem lateris aperiatur. Materiæ igitur quibus  
hæc peraguntur, sunt, uenæ sectio, cucurbitulæ, hirudines,  
ligaturæ, medicamenta digerentia corpori admota, et pur-  
gationes, quibus aliàs in alijs affectibus utimur, ut fuse in  
cōmentarijs nostris in libros Galeni de curandi ratione ad  
Glaucōnem docuimus: uacuationis item qualitatem, quan-  
tatem, temporis occasionem, & utendi modum.

Eadem ratione in alijs tribus temperaturis salu-  
bres causas inueniemus, unum commune præce-  
ptum seruantes: nempe tollendam prius causam  
omnium



omnium harum effectricem, deinde ad morbum ab eadem genitum ueniendum esse.

Quæ in intemperie calida seruata est curandi ratio, eadem in reliquis tribus, frigida, humida, & sicca, seruari debet. Si enim causæ, quæ has pepererunt, sublatae sunt, unica restabit indicatio, nempe morbi ipsius sublatio, quam per contrarium fieri diximus. Quod si adhuc affectus fiat præsentescq; causas habeat, duplex erit indicatio: una modo declarata, quæ quod ex affectu iam genitum est, tollendum esse insinuat: altera, quæ causas abigendas esse indicat. Cum igitur hæc duo se offerenda esse ostendant, ab his prius incunda est curatio, sine quibus alterum curari non potest. Cum igitur affectus tolli nisi sublati quæ huc efficiunt causis, non possit, ab his prius auspicari curationem oportet. Secus autem accidit in natis morbis, & in quibus iam causæ desierunt, ut in febribus diarijs, quarum ut plurimum unica est indicatio, nempe calidæ intemperantiæ sublatio, ut modo dicebamus.

In compositis uerò intemperaturis coniunctæ simplices causæ salubria præcepta cōmonstrabunt. Atque etiam idoneum remedium, si quod intemperaturæ magnitudini proportionē responderet, cognoscamus, inueniri poterit: uelut exempli gratiā si decem numeris corpus quàm naturæ conueniat, calidius sit, septem uerò siccius: in hisce affectibus causa salubris decem numeris frigidior, septē uerò humidior esse debet. Itaque si affectæ parti eiusmodi medicamentum adhibeatur, id tam frigidum ac humidum sit, quàm indicatio iubet. Quod si in alio corpore pars affecta sit posita, excogitandum salubre



lubre remedium est, quod in transitu uim suam nō amittat. Si igitur id iusto calidius esse oporteat, nō solum quātum affectus ipse exigit, calidum sit, sed ultra modum adijciatur: quod ob situm necessario addendum est.

Quemadmodum simplex intemperatura ad compositā, ita simplices salubres causae ad compositas se habent. Itaque si duplex est curationis scopus in simplici intemperie, ita in compositis duplex erit, nimirum causae, quae hāc efficit, sublatio, & eius quod ex ea iam factum est, curatio per contrarium: ut ante declaratum est. Ceterum medicamento quod affectae parti admouetur, uis tanta esse debet, quanta est ipsa exuperantia. Vtriusque enim pugna par esse debet, alioqui exuperantia praeter naturam nunquam ad mediocritatem reducetur. Nam aut oppositum excessum inuehet medicamentum, si uehementius sit, aut ad naturalem statum non perducet, si imbecillius: ut abunde in commentarijs nostris in librum priorem Galeni de curandi ratione ad Glauconem docuimus. Quoniam autem curandus affectus aut in corporis summa cute est, aut intus delitescit, priori tam uehementia admouenda sunt remedia, quā ipse desiderat. Posterior uerò ea efflagitat, quae cum ad locum affectum peruenerint, profutura sint. Cum enim ea transeundo ex sua ui aliquid amittant ( assidue enim à calore natiuo immutantur ) augenda eorum uis est, tantum quidem, quantum in ipso transitu amissura sunt: alioqui affectui remedium impar esset.

Sin frigidius admouendū sit, non simpliciter augendum eius frigus est, sed & materia prius consideranda est: quae si partium crassitie pollet, tantum  
abest



abest ut in profundum feratur, ut contrariū omnino effectum præstet cutim densando. Si uerò substantiæ tenuitate donata sit, aliū penetrare poterit. Ad eundem modum in humidis & siccis crassities & tenuitas cōsideranda est. Iraque ab affectæ partis situ sumpta indicatio, salubres causas ( ut modò diximus ) suggerit.

Tenuitate partium prædita esse dicuntur, quæ ( ut Galenus scribit ) facile in tenues ac minutas partes resolvuntur: crassitie uerò, quæ contrā. Penetrare per exiguos meatus non possunt medicamenta, nisi in tenuissima sint redacta. Quare quæ partium crassitiæ pollent, quoniam à natura non facile comminuuntur, externæ cutis superficiem non penetrant. Quæ uerò in subtilissimas partes resoluta sunt, intrò promptè feruntur. Illa igitur meatus claudunt, & cutem contrahunt, densant ac styphant: proinde uim suam intrò ferri non sinunt. Quare si internus affectus refrigerari humectari aut exiccari debeat, non sunt adhibenda remedia his facultatibus prædita, quæ quidem crassitie partium donata sint, sed quæ tenuitate polleant, utpotè quæ intrò, ut modò dicebamus, promptè ferantur. Sed dubitari potest an quemadmodum frigida crassitie pollentia, in calidis: ita calida in frigidis internis affectibus inutilia sint. Sola enim frigida partium crassitie donata, uitanda esse iubet Galenus. Constat tamen ex eodem authore libro. 1. de simplicium medicamentorum facultatibus, omne medicamentorum crassarum partium tam frigidum quàm calidū tardè ac ægrè in corpus penetrare, proindeq; omnibus internis affectibus inutile esse. Vt autem melius id intelligamus, reuocādum in memoriam est quod modò



modò dicebamus, nempe frigida uim claudendi meatus, sty-  
pandæ, densandæ, ac contrahendæ cutis habere: calida con-  
trà laxandæ, rarefaciendæ, ac aperiendæ. Itaque calidum  
sola crassitie, frigidum non hac sola, sed quoniã uiam præ-  
cludit, inutile est. Quare necessario cum frigore tenuitas  
coniungenda est, cum calore uerò non necessario, sed ple-  
runque sufficit crassamenti mediocritas.

A formatione uerò & situ, cū emissaria sensibus  
conspicua in aduersam partem perforata habent,  
aut his omninò carent. Quæ enim in principes par-  
tes fluunt, auertimus: irritamus uerò quæ in ignobi-  
les feruntur. Certum autem est causas quæ intem-  
periem efficiunt, uacuatione curandas esse: ipsam  
uerò intemperiem immutatione.

Materia quæ intemperiem gignit, sui uacuationem indi-  
cat: quemadmodum ipsa intemperies immutationem. Quo  
autem modo materia tolli debeat, partis formatio ac situs  
ostendunt. Si quidem patentes uiae sunt per quas educi de-  
beat, hæc in nobiles partes uergant, fluxionem auertere,  
hoc est in contrarium reuocare, uel ad latus deriuare oporter-  
tebit. Sin in partes ignobiles, ac recipiendis excrementis  
destinatas spectent, eò ducere humores oportebit. Sit in ie-  
core, exēpli gratiâ, materia quæ partem immutet: ea per  
portæ uenas auocanda est in intestina, aut aliquem alium  
ignobilem locum, quò scilicet ea ferri uidetur. Si uerò ex  
cerebro in oculos fluat, in contrarium reuocanda est: ut  
abundè in commentarijs nostris in Galeni libros de curan-  
di ratione ad Glauconem docuimus: ἐν ποσὶ emissaria, ut  
antè uertimus, & meatus uiasq; significant, non autem ut  
uerbum sonare uidetur, effluxiones: non enim rectè συντε-  
τρημένους



τρηνένας ἐν ποδῶς, hoc est perforatas fluxiones dixeris, sed  
 meatus aut emissaria. Quod si meatus patentes per quos  
 educi materia possit, affectus locus non habeat, digerenda  
 ea per halitum est, aut certè efficiendum emissariū est per  
 quod uacuari possit.

In soluta autem unitate præcipua curationis in-  
 tentio est, ut ad unitatem reducatur: quod in instru-  
 mentis quidem fieri nō potest, nec in omnibus sim-  
 plicibus partibus, sed quibusdam: uelut in carnosiss  
 quæ adglutinationem curantur ( nihil autem refert  
 an coalitū dixeris . ) Hanc, cū uulnus maius est,  
 præcedit diductarum partium commissio, quæ in  
 formationis genere continetur. Ut autem hæc fir-  
 ma, stabilisque fiat, deligatura, quæ separatas par-  
 tes coniungat, & fibulæ & futuræ utiles sunt. Ad-  
 glutinat uerò dissidentes partes, ac pristina unita-  
 ti restituit natura. Nostrum uerò munus est, pri-  
 mum quidem, ut dixi, diductas partes in unum co-  
 gere: secundum, commissas seruare: tertium proui-  
 dere ne quid inter uulneris labra incidat: quartū,  
 partis substantiam tueri. Quemadmodū autem  
 primum ac secundum quis efficere possit, antè di-  
 ximus. Tertium uerò perficiemus, si quæ disjun-  
 cta sunt, coniungendo, nihil in uulnus extrinsecus  
 illabi sinamus. Persæpe enim pilus aut oleum aut  
 alius humor in adglutinandarum partium medio  
 positus, continuitatem impedit. Deinde proceden-  
 te tempore tertium scopum seruabimus humoris  
 effluxione: quæ aperto uulnere fit, aut aduersa par-  
 te inciso, aut aptè collocato. Substantiæ autē par-  
 tis sã



tis sanitatem tuebimur mediocriter reficcantibus. Hæc quidem est solutæ unitatis in carnosâ parte, si quidem sola sit, curandi ratio. Quod si cum altero morbo coniuncta sit, plures erunt indicationû scopi: de quibus deinceps differemus, cum de compositis commistisque affectibus, aut quomodocunque lubet appellare, differemus. Nunc uerò reliquas unitatis solutiones tractemus.

Solutio continuitatis, primarum simpliciumq; partium & instrumentorum communis est. Simples partes sunt caro, uasa, ossa, nerui, chordæ, muscoli, ligamēta, quæ à sua continuitate solui possunt. Ossa enim franguntur, & eroduntur: muscoli, nerui, uasa, secantur, contunduntur, rumpuntur, & eroduntur. Caro secatur, eroditurq;. Atque eiusmodi solutiones continuitatis omnes primario harum simplicium partium affectiones sunt, ex accidente uerò & secundo loco ipsorum instrumentorû. Vincula autem quæ copulant, si ab ipsis resoluantur auellanturq;, ac nihilominus integra maneant, totius instrumenti compagem unitatemq; soluiunt, propriusq; eius affectus est, nō autem simplicium partium. Quod si totum instrumentum, ut brachium, amputatum sit, soluitur unitas tum instrumenti, tum simplicium partium omnium ex quibus ipsum compositum est. Ad hunc igitur modū secti instrumenti separatæ partes amplius coire coalescereq; non possunt. Cum enim id solius naturæ munus sit, ea autem abscissam partem à reliquo corpore separatam non amplius moderetur, fieri non potest ut ipsam alteri parti adglutinet. Porro autem simplices primæq; partes à sua continuitate solutæ, aliæ suæ unitati restitui possunt, aliæ non possunt. Atque harû aliæ callo



callo & ueluti glutino quodam colligari possunt, aliae non possunt, cuiusmodi sunt nerui, uenae, & arteriae: non quòd natura non suppeditet materiam unde callus gignatur, sed quòd totae sectae in suam originem retrahuntur, nec committi omnino possunt. In unitatem autem reducuntur partes carnosae, quòd abundè molles sint. Dura enim omnino coire non possunt, nisi calli aut alterius materiae interuentu, ut postea dicetur. Commissas igitur coniunctasq; eiusmodi partes natura glutinat, medicus uerò prius coniungit, postea coniunctas seruat, ac ne quid in uulnus extrinsecus labatur, praecauet, quòd quidem abscedentium partium coitionem impediat. Præterea quæ temporis processu in uulnere colligitur saniem foras emittit, aut quò minus in eo colligatur impedit, uulnere ampliato: aut facta ex aduerso sectione, idem uulneratae partis sanitatem tuetur. Hæc igitur sunt medici munia, quibus adglutinati naturæ auxilietur. Nisi enim commissæ uulneris oræ sint, glutinare eas natura non poterit. Neque enim naturæ ope, neque per se committuntur, sed medici, qui & commissas deligaturis fibulis, & suturis firmat, ne latè hiet uulnus, & ne quid in ipsum foris incidat, quòd eius (ut modò dicebā) glutinationem impediat, cuiusmodi oleum est, & pilus, & id genus alia sexcenta. Non in omnibus autem uulneribus suturæ, fibulae, & deligaturæ necessariae sunt, sed in latè patentibus, & in quibus partes à se plurimum distant. Quòd si cum magnitudine uulnus diuturnū quoque sit, necessario sanies quædam colligetur, quæ glutinationem impedit. Itaque uacuationem desiderat. Latius igitur aperiendum uulnus erit, ut sanies effluere possit. Quòd si sursum uergit, aut aliam commodam figuram  
naclum



naclum sit, alia incisione opus non erit. Si uerò deorsum tendit, alia sectio necessaria erit, quæ ex aduerso uulnere respondeat. Cæterum quoniam (ut modò dicebamus) nature opus est glutinare: nisi ea ualida sit, improbè id munus obibit. Quare medicus curare debet ut integra seruetur. Naturam hic intelligo uirtutes corpus nostrum moderantes. Seruabitur autem, ut Galenus docet mediocriter resiccantium usu. Quæ enim uehementer siccant, non solum partem uulneratam immutant, sed renascentem carnem tenellam ac mollem absumunt. Quæ uerò inualidè siccant, humidum uulnus relinquunt.

Fractura igitur, solutio continuitatis est in osse: quæ quatenus ad primum scopum attinet, non fatescitur: quatenus uerò ad secundum, quodammodò curari potest. Primus autem scopus est agglutinatio, quæ fieri ob siccitatem non potest. Secundus autem connexio, quæ callo fracturam circumligante perficitur. Origo uerò calli quatenus ex materia & à natura fit, alijs est communis: quatenus uerò formam habet ossi similem, ex eius nutrimento gignitur. At molle puerileq; os coalescere potest. Cæterum eiusmodi affectus sine alterius societate rarò contingere solet. Fractis enim ossibus, musculi unà cum alijs uicinis partibus ut plurimum afficiuntur. Quocircà duplex erit curationis ratio: una quidem ipsorum ossium, altera circumstantium partium: de qua differemus cùm de carnosarum partium commistis affectibus agemus. De fracturis autem nunc disputandum est. Quoniam quidem hæc callo curantur (cui generando, proprio ossis nutrimento



mento opus est) ad calli generationem naturæ cōmittendum recrementum est: id autem & qualitate, & quantitate temperatum esse debet. Ideò uictus ratio requiritur ex qua tantus, talisque sanguis qui ad ossa fertur, comparetur, quantus, qualisque generando callo est necessarius. Quoniam rursus is per ossis fracti cauernas transmittitur, cōsiderare eius multitudinem, ac qualitatem, atque ita uictum sicciorem, aut humidiorē instituere oportet. Hæc omnia in opere de curandi ratione fusiùs tradita sunt.

Duplex est solutæ unitatis curatio: una quæ σύμφοσις, hoc est coalitus glutinatio ue dicitur: atque hæc uera est. Altera partium ossis fracti coniunctio ac colligatio: quæ calli interuentu fit, ueraq; non est. Prior in osse fieri non potest, in carne uerò potest. Miscentur enim mollia cum mollibus, non autem dura cum duris. Itaque humor insitus utriusque partis solutæ carnis miscetur, non aliter atque cera mollis cum altera molli: deinde mistus glutinatur ac concrescit in speciem carnis: quod nihil aliud est quàm συμφύεσθαι, hoc est coalescere, concrescereq;: atque id naturæ opus est. Posterior in osse fit. Copulantur enim ossis fracti partes calli ac uelut glutini cuiusdam interuentu. Nulla enim alia ratione coniungi possunt. Misceri enim dura cū duris non possunt, ut testis sensus est. Neque enim lapis per se cum lapide coniungi potest, sed per glutinum potest. Itaque ossa callo copulari, & uelut ferruminari possunt. Sed nec si materia utriusque partis ossis fracti ex qua callus gignitur, tam mollis esset, ut misceri posset, os secundum priorem curandi rationem coalesceret. Nam

DD facultatis



facultatis assimilatricis imbecillitas nunquam hanc in ossis speciem conuertet, nisi os adhuc molle ac tenerum sit. Porro autem callus hoc habet cum alijs partibus commune, quod ex materia fiat, & à natura generetur. Nō enim aliter ex nutrimento natura, quā alias partes gignit: sed illi peculiare est, quod ossi similis sit, os tamen nō sit: alioqui coalescere diceretur. Quoniam igitur non nisi callo, ut modò dicebamus, sanescere ossis fractura potest, nutrimentum requirit quō os ipsum alatur: idq; naturæ committendum est, ut in callum mutet. Quid autem naturam uocemus, postea ostendemus cum de carnis generatione differemus. Itaque tantus, talisq; cibus sumendus est, quantus, qualisq; generando callo est necessarius. Non enim quantuslibet, nec qualiscunque requiritur, sed qui tam in quantitate, quā qualitate mediocritatē seruet. Cibus igitur esto, qui succum bonum gignat, atque tenacem, mediocriterq; crassum. Ex humidiores enim concreescere callus non potest: ex crassiore uerò ac tenaci quidem potest, sed qui tempore siccescat, ac friabilis euadat, & fracturæ obnoxius sit. Ad eundem modum nec parcior nec liberalior cibus offeratur: ex illo enim callus minor quā ossibus cōiungendis conueniat gignitur: ex hoc maior, & qui circumstantibus musculis dolorem inuehat.

Nerui uerò & tendonis punctura, ob sentiendi præstantiam, ob idque quod cum principio pars hæc continuitatem habet, promptè accersit conuulsionem: maximeque si nihil foras exhalet, quod scilicet cæcum sit cutis uulnus. Id igitur aperendum est, exiccandumque materia tenui, quæ in altum & ad uulneratum usque neruum penetrare possit.



possit. De his autem in libris de curandi ratione accurate disputatum est. Hæc igitur est salubrium causarum in simplicibus eiusmodi affectibus forma.

Nervi & tendones magno sensu præditi sunt: ideo si pungantur, dolor necessario accedit, quem comitatur humorum defluxio, & hanc inflammatio (ut Galenus docet) non solius quidem puncti nervi, sed & totius instrumenti. Quod si ob uulneris paruitatem nihil exhalare possit, coagulatio sequitur. Igitur in his affectibus dolorem in primis qui hæc inuehit incommoda, mitigare oportet, ne oriatur inflammatio. Itaque anodyna parti admouenda sunt: & quod tutius est, cutis uulnus aperiendum, apertumque seruandum, ut qui in eum locum humor influxit, ac influxurus est, uacuari possit. Nam sic & inflammationis causam tollemus, & dolorem mitigabimus: quò peracto adhibenda remedia sunt ualenter exiccantia, citra tamen dolorem: mediocriter uerò calida, uel modicè ad calorem declinantia, tenuandique facultate prædita: hæc enim in profundum penetrant usque ad uulneratum neruum: in balitum digerunt quod in neruo relictum erat, atque sic exiccant, locumque à superuacuis humoribus liberant, doloremque ac inflammationem prohibent. Contra frigida & adstringentia non tuto admouetur. siquidem frigus præter id quod suapte natura nervis, ut Hippocrates scribit, inimicum est, etiam tenues meatus claudit, quemadmodum et adstringentia medicamenta. Itaque neque crudum oleum, neque aliud quodcunque simili facultate præditum, neruorum puncturis tuto adhiberi potest. Vehementer uerò calida inutilia sunt, utpotè quæ defluxionem accersant, & dolorem excitent.

Quare ea sola admouenda sunt, quæ modicè calfaciunt, ual-

DD ij lenter



*lenter exiccent, citra tamen cutis contractionem ac morsum: quæq; tenuandi facultate prædita sunt: ut modò dicebamus. Itaque oleum tenue utiliter adhibetur, terebinthina, propolis, & id genus alia quæ Galenus libro de curandi ratione sexto, & de medicamentorum compositione κατὰ γένῃ tertio fusissimè tractauit.*

In compositis uerò affectibus, cum ulceribus primùm quidem iungitur cauitas, quam non aliã affectionem, sed ulceris differentiam esse arbitrantur. Verùm id differentia nō est, sed alterũ quoddam uniuersi morbi genus, in quo perdita substantia est. Itaque ad duplicis morbi curationẽ scopo duplici opus est. Nam unitatis solutio continuitatem desiderat: substantiæ uerò amissio nutritionem: cuius paulò antè scopi declarati sunt. Quòd uerò affectionem hanc primùm curare oporteat, deinde continuitatem resarcire, ipsa rei natura docet. Si igitur quod concauum est impleatur, & ad æquabilitatẽ ulcus reducatur, fiet ut alter scopus tollatur: quandoquidem recens nata inter ulceris labra carnæ, disiunctæ partes coire non possunt: quare inueniẽda alia curationis ratio est. Inuenietur autem ex re naturali quam parti parare oportet. Huic autem naturale est cure obduci. Id igitur præstandum est: aut si scopum assequi nequeas, simile quidpiam curi, nempe carnem ipsi substantiæ proximam generare oportebit. Eiusmodi autẽ & sicca & callosa est. Siccantibus igitur ac adstringentibus citra morsum medicamenti ad inducendam cicatricem est opus.

*Cum*



Cum solutæ unitatis multæ sint species, nempe uulnus, ulcus, fractura, caries, spasma, contusio, punctura, ruptura, & apospasma, ut antè diximus: tantum de his meminit Galenus quæ in carne, osse, nervis & tendonibus fiunt. Nec de his quidem omnibus, sed ulcere, uulnere, fractura, & nervi ac tendonis punctura. Rursus cum harum singule cum reliquis ferè omnibus differentiis coniungi possint, solum eas recenset, quæ cum ulcere coniunguntur: nec omnes quidem, sed solum cavitatem, inflammationem, contusionem, scirrhum, œdema, humorum influxum, sordem, & intemperiem. Nam in hoc opere tantum rerum capita tractat, quæ in alijs operibus suffimè disputata sunt. Sed non fuerit alienum hoc loco omnes has missiones enumerare: nam sic & tota de hac re disputatio clara euadet, & lectori labor aberit. Repetenda igitur reuocandaq; in memoriam sunt quæ antè de morbi diuisione diximus. Triplicem enim omnem morbum esse docuimus. Vnum primarum, simpliciumq; partium: simplex appellatur. Alterum instrumentorum, quem uocant organicum. Tertium utrarumque partium communem: ideoq; communis dicitur. Primus in intemperie consistit, nempe calore, frigore, humiditate, & siccitate. Secundus in instrumentorum fabrica, hoc est magnitudine, numero, situ, & forma. Tertius in unitatis solutione: cuius differentiæ paulò antè traditæ sunt. Componuntur igitur eiusmodi morbi, simplices cum simplicibus, organici cum organicis, & communes cum communibus, cum communi & simplici, communi & organico, simplici & organico, communi simplici & organico. Simples autem morbi cum simplicibus compo-



siti sunt, calidus & humidus, calidus & siccus, frigidus & humidus, frigidus & siccus. Organici cum sui generis morbis compositi sunt forma & numerus, ut obstructio præter naturam, siue ab humoribus, siue ab innata caruncula, siue calculo, siue alia quacunque materia, ut in urinae suppressione, in qua calculus redundat, & uesicæ meatus figuram uitiat. Forma & magnitudo, ut in tumore præter naturam citra ullam intemperiem, in quo pars iusto maior est, & eius figura deprauata. Forma & positus præter naturam, ut cum pars inflexa est, atque simul luxata. Inflexio, figuræ: luxatio, positionis uitium est. Numerus & magnitudo, ut in parte cui adnata substantia sit. Maior enim est, quàm naturæ conueniat: & in ea abundat, quod deesse oportuit. Numerus & situs, ut siquid articulis adnascatur, quod à loco ossa dimoueat. In hoc enim affectu abundat partium numerus, nempe quod in articulo concreuit. Situs quoque uitatus est, cum ossa à suo loco naturali dimota sint. Magnitudo & situs, ut in extensione partis ob relaxatum ligamentum. Pars enim seipsa longior efficitur, nec partes coherent, quæ naturâ iungi debent. Forma numerus & magnitudo, ut tumor præter naturam, in quo pus, aut quidpiam aliud continetur. In eo enim affectu partis figura & magnitudo uitata est, & numerus abundat. Forma, numerus, & positio, ut partis curuitas cum luxatione ob interpositum humorem. Curuitas uitium figuræ est, luxatio positionis, & interposita materia numeri. Forma magnitudo & positio, ut pars emaciata & recurua ob uinculi conuulsionem. Macies, magnitudinis uitium est, curuitas figuræ. Conuulsum autem uinculum altera parte ossa



ossa disiungit, atque ita situm uitiat. Numerus magnitudo & positio, ut luxatio ob humorem in articulum decumbentem, & cibi distributionem impediens. Redundans humor, numeri uitium est: luxatio, situs: & macies, seu si maior, atrophica, magnitudinis. Forma numerus magnitudo & positio, ut si cum partis curuitate, & articularum luxatione ob interpositum humorem, atrophica pars laboret: quod in coxendicum doloribus inueteratis accidere solet, in quibus incrementum affectu fit luxatio, ac conuulsis nervis curuitas. Constat igitur, commistos hic esse quatuor affectus, nempe figuræ curuitatem, articularum luxationem, hoc est situm incommodum, numeri partium abundantiam, scilicet humorem inter articulos positum, & magnitudinem uitiatam, nempe maciem. His igitur modis instrumentorum morbi commiscuntur. Communes autem non omnes inter se miscentur, quando non omnes partes omnem solutæ unitatis differentiam recipere possunt. Vulnerari enim os, aut ulcerari non dicitur, sed frangi ac putrescere, quemadmodum nec caro frangi aut cariosa esse, sed uulnerari & ulcerari: nerui uero ac tendones & pungi, & contundi. & conuelli. Communium igitur affectuum misctiones hæc sunt: Conuulsio et contusio. Idem enim neruus contusus simul, & tensus esse potest: quemadmodum & uenæ, & uincula, & membrane, & muscoli, et ut semel dicam, omnes fibrosæ partes. Conuulsio & ulcus, ut in antè dictis partibus, quæ tendi, ut diximus, possunt, & ulcerari ab humorum acrimonia. Conuulsio & punctura in nervis & tendonibus inueniuntur: quemadmodum conuulsio & uulnus in musculis. Conuulsio & ruptura in



uenis & arterijs, membranis, nervis, & fibrosis partibus: quarum si tendantur, ac conuellantur fibræ, rumpuntur, contusio, & ulcus. Caro enim & muscoli contundi & ulcerari simul possunt. Contundi quoque & pungi nervi & tendones: quemadmodum muscoli contundi, ac uulnerari. Eadem etiã partes contunduntur & rumpuntur. Similiter autem ulcerari & pungi possunt nervi & tendones: sicut ulcerari & uulnerari caro et muscoli. Imò fere fit ut omne uulnus, maximè si magnū sit, trãseat in ulcus: quod enim simpliciter sectum, uulneratumq; est, ab humorum influxu in uulnere putrescentium eroditur. Eodem modo uenæ humorū acrium multitudine non solum tenduntur, sed & rumpuntur ac eroduntur. Sic & nervus pungi, ac secari, seu uulnerari (nihil enim hic refert utrum dixeris) idem quoque pungi ac rumpi potest, quemadmodum rumpi, ac uulnerari. Ex his constat easdem partes tres affectus simul excipere posse, conuulsionē, contusionem, & uulnus. Aliàs contusionem, conuulsionem, & puncturam. Aliàs contusionem, conuulsionem, & uulnus. Quasdam contundi, conuelli, & rumpi: & contundi, conuelli, & pungi. Nonnullas contundi, ulcerari, & uulnerari. Quasdam contundi, ulcerari, & rumpi. Alias item ulcerari, pungi, & uulnerari, & alias ulcerari, pungi, rumpi. Alias quoque pungi, uulnerari, rumpi. Ad eundem modum quatuor nonnunquam in eadem parte cōiungi possunt, nempe cōuulsio, cōtusio, ulcus, & punctura. Tensio, conuulsio, ulcus, & uulnus. Conuulsio, contusio, ulcus, & ruptura. Nonnunquam quinque solutæ unitatis differentie in eadem parte simul esse possunt, ut conuulsio, contusio, ulcus, & punctura, & uulnus seu sectio. Conuulsio, contusio, ulcus, punctura, & ruptura.



raptura. Aliquando uerò sex simul inueniuntur, nempe  
tensio, contusio, ulcus, punctura, uulnus, & ruptura. Porro  
autem simplices morbi nonnunquam cum humorum influ-  
xu coniuncti sunt, aliquando cum instrumentorum morbis,  
interdum cum ambobus. Calor igitur cum defluxione san-  
guinis quidem boni & mediocriter crassi, inflammationem  
parit, quæ si magna sit, in gangrænâ primum, deinde spha-  
celon transire solet. Cum calidi & crassi ac comburentis  
crustamq; inducentis influxu ( si quidem sine saniosa hu-  
miditate sit ) primam: sin admista ea sit, secundum carbun-  
culi formam efficit. Calidi uerò, & substantia tenuis, ery-  
sipelas. Si uerò bilis crassior sit, exedentem, tenuior mi-  
torem herpetem gignit. Frigida intemperies cum tenuis  
ac uaporosæ pituitæ defluxu parit œdema, cum crassa &  
concreta scirrhum, cum aquosa tumorem aquosum, cū fla-  
tu flatulentū. Cum atra bile crassiore parti iam fixa scir-  
rum, cum retorrída autem ac uenas adhuc occupante can-  
crum sine uulnere: extra uenas uerò, ac cuti subiectæq; car-  
ni hærente ulcerosum efficit, aut phagedænam. Calor cum  
mistis humoribus, sanguine quidem & flaua bile dilutiori-  
bus, summaq; occupantibus, erysipelas gignit: crassioribus  
uerò & in carnem penetrantibus, si æqualiter excedant, mi-  
stum ex inflammatione & erysipelate affectum. Si san-  
guis bilem excedat, inflammationem erysipelatis partici-  
pem: si bilis sanguinem, erysipelas inflammationis consor-  
tem. Ad eundem modum si cum sanguine pituita æquali-  
ter misceatur, sit inflammatio & œdema. Si alter humor  
excedat, nomen præponetur quod superantem humorem  
explicet. Constat autem eiusmodi affectus mistos esse ex  
intemperie, figura uitiata, & magnitudine. Præterea sim-  
plicium



plicium partium & instrumentorum & utrorumque communes morbi copulari simul possunt: ut in ulcere cum tumore pus continente, & intemperie. Ulcus enim solutio unitatis est, & tumor magnitudinem & figuram uitiat, & pus abundat. Quod fieri contingit ex sanguine, utraque bile, & pituita: ex materia fauo simili, uel pulti uel adipi: unde meliceris, atheroma & steatoma eiusmodi affectus dicuntur. Nonnunquam aliena quaedam materia continetur similis pilo uel lapillo, uel alteri eiusdem generis: sed eiusmodi affectibus indita propria nomina non sunt. Similiter autem ulcus concavum & intemperatura cum sanguinis uel alterius humoris influxu misceri possunt, atque ita simul coniungi solita unitas cum substantiæ amissione, & intemperatura, magnitudo & figura uitiata. Ut autem rem uerbo uno absoluam, misceri possunt aliæ solutæ unitatis differentiæ cum omnibus intemperaturis, omnibusque instrumentorum morbis, ut ex antè dictis conspicuum est. Sed ad Galeni dictionem explicandam redeamus. Cum ulceribus, inquit, iungitur primum quidem concavum, quod non aliam affectionem, sed ulceris differentiam esse arbitrantur: uerum id differentia non est, sed totius morbi genus. Concavum enim, ut quod amissæ partis substantia sit, genus est morbi, seu, si mauis, species est, quæ proxima tantum morbo iuncta non est. Siquidem morbus primum diuiditur in simplicem ac primum, in organicum, & in communem. Rursus simplex in calidum frigidum humidum & siccum, ex hisque mistum calidum & humidum, calidum & siccum, frigidum & humidum, frigidum & siccum. Organicus uero in formam, numerum, situm & magnitudinem præter naturam. Sub magnitudine concavum continetur.

Est



Est enim id, ut modò dicebamus, substantiæ partis amissio. Sed cuiuspiam fortè uidebitur concavum uitiatæ formæ differentia esse: quod & Galenus lib. de morborum differentijs primo sentire uidetur. Formam enim uitiatam in figuram concavam, asperitatem & leuitatem præter naturam diuidit. Respondemus concavum homonymum esse, significareq; aliquando inanitates, ac capacitates uniuersæ corporis à natura institutas, cuiusmodi sunt meatus ac spiracula cutis, subiectæq; carnis, & uentriculi, quales cerebri, cordis, & reliqui corporis existunt: atque omnia hæc cum aut ampliora aut angustiora sunt quàm naturæ conueniat, aut obstructa, in genere uitiatæ formæ continentur. Aliquando uerò carnis amissionem: quæ pro diuersarum partium ratione diuersas habent nomenclaturas: ut antè declaratum est: atque eiusmodi concavum in genere est uitiatæ magnitudinis, non autem formæ: pars enim ad hunc modum concava minor redditur. Cum igitur ulcus & concavum distincti ac differentes morbi sint, uidendum an simul ambo curari possint, an secus. Et si curari simul non possint, uter prius curari debeat. Sæpe enim contingit ut alter sine altero curari non possit: ut in propositis affectibus: quorum ulcus quoniam continuitatis solutio est, continuari postulat: concavum autem, ut quod sit substantiæ amissio, impleri. Et quoniam ulceris labra commodè iungi non possunt, nisi ei quæ periit simili substantia concavum impleatur, à carnis nutritione, ac generatione auspicari curationem oportet. Generatur autem ex materia, & à natura. Materia quidem sanguis est, qui nec quantitate nec qualitate delinquat. Qualitate quidem, malus probam carnem generare non potest: parcior concavum implere non sufficit:



cit:uberior uerò superuacuum carnem procreat, postea magno negotio demendam. Natura autem est partium in calido frigido humido & sicco temperamentum. In carnis generatione necessario duplex excrementum prouenit, humidum, & crassum: ut author est Galenus libro tertio methodi curandi. Humidum exiccari desiderat, & crassum detergi. Itaque duplici remedio opus est, altero quod superuacuum humorem absumat, non etiam utilem materiam. Id autem, ut idem author scribit, primi ordinis exiccantiū esse debet. Altero uerò quod sordem detergat sine morsu. Ceterum ubi nutrita ac genita caro est, glutinatione est opus, quam medicamentis ualidius quam priora siccantibus & adstringentibus, quæque substantiam in idem coagulare possint, perficimus. Impleto igitur carne ulcere, ac glutinato, ad æquabilitatemque perducto, alter scopus tollitur: quandoquidem distantia ulceris labra, quæ prius coitionem desiderabant, amplius coniungi non possunt, propter renatam inter ipsa labra carnem. Superest igitur ut ulcus aliquo naturali tegumento operiamus. Quare cutim generare, aut summam carnem callosam reddere, hoc est ad cicatricem ducere oportet. Verum illa gigni non potest: reliquum igitur est ut ad inducendam cicatricem consiliū dirigamus. Inducitur autem cicatrix carnem exiccando atque adstringendo, sed quàm glutinando ualidius, citra tamen morsum: nam defluxionem excitaremus. Non enim solum quod influit, sed & natiua quoque humiditas absorbenda est, uehementerque summa caro adstringenda.

Ad eundem modum si adnata sordes sint, ad deersionem dirigendum consilium est. Salubre igitur medicamentum est, cui detergendi uis insit. Ho-

rum



rum autem materia in libris de medicamentorum facultatibus tradita est.

Dubitari potest cur Galenus non de humido excremento ( quod non minus carnis nutritionem quam sordes impedit ) mentionem quoque faciat . Vtrunque enim necessarium in ulcere ( ut modò declaratum est ) colligitur . Respondendum est Galenum non omnia quæ cum ulcere coniunguntur tractare, ut antè diximus : quanquam hoc loco nō de illa tantum sorde quæ necessario ulceri adnascitur, sed & ea quæ ob nimiam copiam putrescit, agit: quod sæpe contingit uel ob immodicum partis nutrimentum, uel ob malam uictus rationem, uel ob id quòd egrotus medico non paruerit, uel ob ipsius medici errorem, qui medicamentum uel minus quam res exposcit detergens adhibuerit, ( tunc enim magna excrementorum copia colligitur ) uel quod uehementius admouerit, quod non solum detergat, sed & ulceret, ac defluxionem concitet, quæ putrescere in ulcere solet . Quod cum accidit, uehementius detergentibus ac desiccantibus medicamentis quam in priore affectu est opus . Detergentia autem medicamenta sunt, quæ tantum superficiem expurgant, ut summam cutem, & ulcera, non autem meatus . Nam hæc tenuiora sunt : ideo altius penetrant, uocanturq; à medicis ἐκφροχίτιδα, hoc est expurgantia . Illa uerò crassioris sunt substantiæ, minusq; penetrant: appellantur autē ἐνπύριδα, hoc est detergentia.

Atque etiam si cum ulcere iuncta inflammatio aliqua, uel cōtusio, uel scirrhus, uel oedema sit, ea prius uia, ac ratione antè dicta curanda sunt. Eodem modo si quid in ulcus influat, influxionis curatio adhibenda est . Similiter autem si intemperie aliqua ul  
cerata



cerata pars laborat, ad remedia quibus abigi ipsa possit, prius ueniendum est. De his quidem satis.

Si duo simul affectus copulati sint, ille prior curandus est, sine quo alter curari non possit. Itaque si cum ulcere iuncta inflammatio sit, uel contusio, uel scirrhus, uel oedema, uel intemperies, uel humorum influxio, aut aliud id genus malum: antequam ulceris curationem moliaris, ea tollenda sunt, ut sine quibus sublatis ulcus sanescere non possit. Omnium autem horum curandorum rationem Galenus in posteriore libro de curandi ratione ad Glauconem, & in libris methodi medendi tradit.

Ad conformationis uerò genus, quod in plures differentias distribuitur, iam transeundum est, sumpto ab euidentissimo disputationis initio, quod in figuræ permutatione fit. In his igitur qui adhuc crescunt, plurimæ partes emendari possunt. In his uerò qui ad incrementum peruenerunt, non possunt. Quæ autem curationem admittunt, in contrariam deprauatæ formam reducenda sunt. Quod si ob fracturam malè concinnatam uitiata membri figura sit, recenteq; callo occupata, frangere oportet, ac probè reconcinnare: postea uerò callum inducere.

Conformationis uitia, in permutata figura, cavitatē, meatibus asperitate & leuitate cōsistant: quorum omnium manifestissima figura est, utpotè quæ sensui protinus obijcitur. Siue enim hæc obliqua sit, siue recta, siue alio quouis modo permutata, non solum uisus, sed & tactus deprehendit. Vtriusque enim sensus communis est. Meatus uerò & cavitās non statim sensibus patent. Nullo enim sensu cutis



su cutis subiectæq; carnis meatus per se deprehendi possunt, sed per aliud, nempe sudores: quos si è cute erumpere conspexeris sine aliqua evidente causa, id ob meatuum amplitudinem accidere rectè conijcere poteris. Asperitatem autem & leuitatem tametsi tactus deprehendit, non tamen tam manifestè quàm figuram uisus. Ab huius igitur permutatione auspicari oportet. Permutata autem figura est, cùm membra, quæ naturâ recta esse debent, curua sunt: aut curua, recta: & quæ rotunda, plana: & quæ plana, rotunda. Cuique enim instrumento figura à natura tributa est, quâ melius manum suam obeat: quam si amittit, necessariò eius actio uitiatur. Omnis igitur præter naturam mutata figura, in suam natiuam reducenda est, si quidem fieri possit. Non enim id perpetuò fieri potest. In adultis enim in quibus iam planè ossa indurata sunt, mutari figura non potest. In pueris uerò ac tenellis potest, ut in quibus adhuc sequax ossium materia sit. Ex his perspicuum est Galenum de his solum uerba facere, in quibus permutata ossa uitiata habent figuram. Nam repandas curuatasq; partes ob tendonũ scirrhus se persanasse, libro secundo de curandi ratione ad Glauconem scribit. Vitiata quoque membri alicuius figura ob malè concinnatam fracturam, reparari potest, si quidem callus adhuc recens sit, nec obduruerit. Frangi enim potest, rursusq; ossa rectè coaptari, ac callo adglutinari.

Ex eodem autem morborum genere est obstructio, quam humorum lentor, ac crassities parit: atque hæc scopum unum habet affectui contrarium, nempe expurgationem. Curatur autem detergentibus, ac dillecantibus medicamentis.

Eiusdem



Eiusdem substantiæ sunt, sed tantum maioris minorisq; ratione differunt ἐμπλαστικὰ καὶ ῥυπτικὰ ἐπιτρεφόντα. Illa πόρε hoc est meatus inferciunt obstruuntq; ac pertinaciter hærent: hæc uero sordem in cutem tantum ac ulceribus gignunt. Contraria autem his sunt, emplasticis quidem ἐκφρακτικὰ καὶ ἐνυαδαρτικὰ τῶν πορῶν, hoc est quæ expurgant, ac farctum liberant meatus. Sordem uero generantibus ῥυπτικὰ, hoc est detergentia. Itaque ἐκφραξι contraria ἐκφραξις est, hoc est obstructio expurgationi. Cum igitur meatus crassis uiscosisq; humoribus referti sunt, eos expurgare oportet medicamentis primum dissecantibus, ac extenuantibus, lentorem crassitiemq; humorum postea detergentibus, quæ græcis ῥυπτικὰ dicuntur. Sunt autem hæc genere cum ἐκφρακτικοῖς eadem tantum maioris & minoris ratione discrepantia. Solam enim cutem & ulcera detergent ἐκφρακτικὰ uero meatus expurgant, ab obstructioneq; liberant. Ex his constat emplastica duplicia esse, altera crassa terreaq; alia uiscosa, quibus contraria sunt crassis quidem extenuantia, uiscosis autem dissecantia ac incidentia. Quæ autem ἐκφρακτικὰ, id est expurgantia, quæ detergentia, quæq; dissecantia & extenuantia sint, ex libro quinto de simplicium medicaminum facultatibus petendum est.

Si uero stercore duro farctum intestinum sit, primum quidem emendanda duritia est humidis & pinguibus clysteribus, deinde acribus stercois uacuandum.

Quemadmodum materiam crassam extenuare, & uiscosam incidere, ita duram emollire antequam uacues oportet. Indurata enim egrè expellitur, quod descendere apta non



non sit, nec par sit facultas huic expellende. Itaque prius diluenda est humidis ac pinguibus clysteribus, deinde acribus excitanda ad expulsionem facultas est. Pingua autem præter id quod materiam emolliunt, soluantq; , intestinum quoque lubricum reddunt, ita ut etiam stercus nondum resolutum, aut emollitum facile descendere possit.

At si calculus uesicæ obstruit, in præsentia quidem transferendus est. Quod si omninò sanare uelis, uesicæ sectione eximendus est.

Quoniam uesicæ obstructio urinam supprimit, suppressio uerò uitæ periculum minatur, summa cura quod uesicam obstruit summouere oportet. Obstruit autem uesicæ meatum, ac urinam supprimit, sanguinis grumus, pus, crassus lentusq; humor minori quidem periculo, & calculus maiori. Illa enim fotu calido liquari soluiq; possunt: hic uerò transponi, uel omninò eximi debet: quod non sine magno dolore fieri potest. Transponitur enim, atque à meatu in uesicam pellitur, uel corporis successione, uel demissa in uesicam fistula. Aeger autem supinus collocatur reductis eius cruribus ita, ut reliquo corpore sublimiora sint: postea uariè uehementerq; succutitur: quod si nihil profeceris, demittitur fistula in uesicam. Sed quoniam fallax hæc curandi ratio est (redire enim in urinæ iter calculus solet) extrahere lapidem oportet: quod plerunque cum uitæ periculo fit. Extrahitur autem secta uesicæ ceruice: quæ quoniam carnosæ est, facile coalescit: factio autem uulnere lapis unco extrahitur. Ante sectionem autem demissis sinistrae manus digitis, indice & medio, dextræ ue-



rò super inum abdomem blandè impositis lapidem scrutamur, ac in ceruicem transmittimus, qua parte secari debet. Sunt uerò qui demissa argentea in uesicam fistula primùm calculum scrutantur, deinde inuento eo locum incidunt, & per plagam forcipem in uesicam demittunt, calculumq; eximunt.

Qui autem præter naturam humor continetur, integra uacuatione curatur, ut in suppuratis.

Nisi enim repurgentur, suffocationis periculum imminet ob crassorum lentorumq; humorum asperæ arteriæ inhaerentium multitudinem, quæ respirationem impedit. Vocat autem suppuratos Galenus in libro de causis pulsuum, & de tumoribus præter naturam, eos qui in spatio inter thoracem & pulmones collectam habent puris multitudinem. Græci ἐμπύους καὶ ἐμπυινοὺς appellant, quemadmodum & reliquos omnes quibus uisceris alicuius inflammatio ad suppurationem mutata est. Suppuratos igitur reddit inflammationis costarum in pus mutata magnitudo, item & pulmonum. Propter igitur imminens periculum uacuare eiusmodi humores oportet, primùm quidem incidentibus ac tenuantibus, deinde uerò detergentibus: quorum omnium uires & materiam Galenus in libris de simplicium medicamentorum facultatibus docet.

Immoderata uerò repletio, cuiusmodi est sanguinis in uenis, immodica uacuatione curatur.

Cùm duplex sit plenitudo, nempe & quæ ad uasa, & quæ ad uires refertur: de priore, ut quæ obstructionem pariat, nunc agit. Posterior enim etiam si immodica sit, immodicam uacuationem non efflagitat, scilicet uiribus ob imbecillitatem hanc ferre nequeuntibus.



bus. Ceterum cum paucus interdum in uenis humor contineatur, sed qui sua qualitate uires uehementer degrauet, magna sine laborantis periculo uacuatio fieri non potest. Igitur de ea humorum redundantia quæ uasa replet, nunc uerba facit: quæ ut immodica est, ita immodicam exigit uacuationem. Cum rursus duplex sit uacuatio, una quæ purgatione, altera quæ uenæ sectione fit: plenitudo quæ ad refertur, uenæ sectionem: quæ uerò ad uires, purgationem desiderat: quanquam & hæc sanguinis missionem aliquando admittit, maximeque si uitiosus humor uberior sit: sed tamen quàm altera leuiorem. In qua cum uires ualeant, magnam sustinet. Repletionem autem immodicam dico, quæ mediocritatem superat. Certam enim humoris quantitatem uasa ferre sine ulla molestia, ac incommodo possunt, exuperantem sine periculo non possunt, eò quidem maiore, quò exuperantia maior fuerit. Cum igitur sanguis abundat, tantus uacuandus est, quantus mediocritatem excedit. Itaque si immodicè exuperat, immodicus detrahendus est, nò tamen tantus, ut uires lædat, sed quantus, ut dixi, mediocritatem exuperat, adhibito modo. Nò enim subitas mutationes natura sustinet, quandoquidem plurimum, ac repentè uacuare, ut docet Hippocrates, periculosum est.

Quemadmodum & his quibus in uentre, aut intestinis, aut arteria, aut pulmone pus uel sanguis continetur, integra uacuatio est necessaria.

Hæc enim in uentre & intestinis cibos corrumpunt: in aspera uerò arteria & pulmone respirationem impediunt. In has autem partes confluunt sanguis rupta,

EE ij uel



uel erosa, uel quouis modo aperta uena: pus uerò rupto abscessu.

Cæterùm cibus, & potus plenior recēs que sumptus uacuatione corrigitur.

Vberior cibus, & potus quàm uenter ferre, coque= req; possit, ac recens sumptus, uomitione reijci debet: alioqui cruditatis periculum affert. Faciliùs enim uomitur recens adhuc: nondum enim tunc ad uentris inum peruenit, nec uentris os clausum contractumq; est. Vbi uerò longo iam spatio deorsum descendit, & os uentris iam clausum est, non facile reuomitur. Iuuanda igitur tunc eius concoctio est, quam si non speraueris, timue= risq; eius corruptionem, per inferiora deturbare oportet medicamento *ἐκκοπτικῶν*, hoc est quod stercus deijcit (quale cassiæ atramentum est) aut clystere euocare.

Quæ uerò in pulmone & thorace continen= tur, cum tussi reijciuntur, sed medicamentis ex= tenuata.

Continentur in pulmone & thorace sanguis, aliq; hu= mores, & pus: quæ si crassa uiscosaq; sunt, priùs ex= tenuari, & incidi debent, ut faciliùs expuantur. Crassa enim ac uiscosa tam pertinaciter interdum hærent, ut non nisi extenuata dissectaq; auelli ab his, quibus hærent partibus queant. Quoniam autem humores non solum in bronchijs, sed & in uenis atque arterijs pulmonis etiam continentur, disquirere oportet an ex omnibus hisce partibus cum tussi reijciantur. Perspicuum autem est quæ in aspera arteria, eiusq; ramis continentur, cum tussi expelli. Nullam enim aliam habent uiam per quam educi possint. Quæ uerò in uenis & arterijs sunt, po= tiùs



tius in maiores uenas refunduntur, quàm cum tussi excreentur. Ostendit enim Galenus libro quarto de locis affectis, notas quibus cognoscas an humor in cartilaginibus, an uenis siue arterijs pulmonis sit. Nam si cum spirandi difficultate coniunctus sit stertor, certum est humorem in cartilaginibus contineri. Si sine stertore sit, in his non esse, sed uenis, arterijs, ac substantia pulmonis. Qui igitur in cartilaginibus est, cum tussi per asperam arteriam repurgari potest. Qui uerò in alijs pulmonis partibus, non potest, nisi fortè exulcerato pulmone cartilagine cum distenduntur, pus attrahant ac excipiant, non aliter quàm ab inflammatione membranae costas succingentis: quæ etiam in maiores uenas refundi, atque profluuium sanguinis finire potest. At qui in spatio quod inter thoracem & pulmonem est continetur, solum cum tussi reijcitur: hunc enim pulmones inspirando cum dilatantur, exhauriunt, atque tussiendo per asperam arteriam expuunt.

At quæ in iecore sunt, aut uenis, aut arterijs, aut renibus, ea per urinas uel uentrem expelluntur: sed quæ per urinas reijciuntur, uehementer extenuari debent: quæ uerò per uentrem, attrahentibus & aperientibus egent.

Iecoris caua per aluum repurgantur, nonnunquàm & per uomitum. Quoniam autem aptior, ut Galenus docet, prior uacuatio est, rarò posteriore utimur. Gibba uerò per urinas uacuantur. Commodior enim uia est à cauis ad uentriculum & intestina, quàm ad urinæ uias. Et contrà à gibbis ad iter urinæ, quàm ad intestina. Causis enim iecoris partibus subijcitur uentriculus, ieiun-



num & reliqua intestina . A gibbis uerò ad renes breuior & faciliior uia est , quemadmodum à renibus ad uesicam , quàm ad uentriculum & intestina . A magna uerò uena ad renes & uesicam faciliior est aditus . Eadem est arteriarum ratio . Caterum quæ per uentrem repurgantur , aperientibus , & attrahentibus egent . Vias enim per quas attrahi debent , ab obstructione liberare oportet : & qui attrahuntur humores , extenuare ac incidere , siquidem crassi & uiscoli sunt . Alioqui difficiles fierent purgationes , ut Galenus in Aphorismum Hippocratis nonum libri secundi docet . Quæ uerò per urinas deducuntur , uehementer extenuanda sunt medicamentis , quæ quia urinas mouent , diuretica appellantur . Sunt enim hæc calida & acria : cuiusmodi est semen apij , petroselini , foeniculi , dauci , & id genus alia quæ Galenus libro quinto de medicamentorum facultatibus docet : hæc enim , ut idem tradit , fundunt humores , secernuntq; quod tenue est , à crasso , non aliter atque lac coagulum , scilicet serosa substantia , secreta , & crassa in se coeunte : sic enim separatum serosum sanguinis humorem facilius ad se renes attrahit , quàm cum sanguine mistum .

Quæ autem in superiore uentre continentur , uomitionibus : quæ uerò in inferiore , alui subductione deiiciuntur .

Commune omni corporis parti est , ut per commodiora loca repurgetur . Commodiora sunt uiciniora , quæq; societatem cum uacuanda parte habent , & quæ excrementa foràs ferri possunt . Vomitionibus igitur , quæ in superiore uentre continentur , repurganda sunt : quæ uerò in



ro in inferiore, alui deiectionibus. Venter enim superior cum uentris ore coniunctus est, inferior uero cum intestinis, per quæ excrementa reijciuntur.

Sub cute autem collecta, uel sectionem, uel candens ferrum, uel adurens medicamentum efflagitant. Ad eundem modum, & quæ in loco natura cauo ut thorace continentur. In summa autem, quicquid præter naturam in aliqua parte est, tollendum est: aut si id assequi non possis, transponendum.

Non de his loquitur excrementis, quæ sub cute sæpe retinentur, quæq; meatus obstruunt. Multa enim sectionem uel candens ferrum uel adurens medicamentum non efflagitant, sed deterfionem tantum, aut expurgationem. Frustrâ enim his tam uehementia remedia adhibentur, cum lauacione aut frictione tolli possint. Igitur de inflammationibus uel abscessibus quæ digeri ob magnitudinem, ac materiae crassitiem uel lentorem, aut loci altitudinem, cutis uel densitatem nequeunt, uerba facit. Itaque uel sectione, uel adurente medicamento uel ferro candente emissarium faciendum est, quò pus uacuari possit, ne diutius retentum cutem, subiectasq; ei partes erodat. Eadem est ratio si in loco naturâ cauo humor aliquis contineatur. Retenta igitur puris copia, uel sanguinis, uel alterius humoris in eo spatio, quod inter thoracem & pulmones continetur, facienda uia est, per quam educi possit.

Quæ autem toto genere præter naturam non sunt, sed quantitate delinquunt, euacuatione cu-



rāda sunt: cuius ratio cū ex ipso affectu, tum maxime ex affectis partibus inuenitur.

Quæ uacua opplent, ea aut sola qualitate delinquant, aut sola quantitate, aut utroque. Sola qualitate delinquit sanguis, & spiritus seruidus & frigidus & in uenis & in arterijs: qui si nondum uitium aliquod contraxit, contraria qualitate emendari debet. Sola uero quantitate delinquit redundantia sanguinis probi in uenis & arterijs: urinae in uesica & renibus: cibi in uentre: stercoris in intestinis: & sputi in pectore. Eius autem multitudinis tollendæ ratio cū ex affectu, tum maxime ex affecta parte petenda est. Affectus enim redundantia est, ex qua quod superuacuum est detrahi debet, sed ea ratione, quam affectæ partis natura ostendit. Nam plenitudo alia aliud uacuandi genus requirit, nec omnia eadem pars admittit. Ex affectus enim natura, & affectæ partis constitutione, instituenda uacuatio est. Alias enim spiritus, alias humor uacuatur. Præterea aliam uacuandi rationem oculus, aliam uenæ efflagitant. Spiritus enim digerentibus, sanguis uero uenæ sectione uacuatur: & serosa humiditas medicamenta quæ quia urinas cient, diuretica dicuntur, desiderat. Atque hæc quidem sunt uacuationis, quæ ab affectu petuntur differentia. Affectæ quoque partis conditio, uacuandi genus immutat. Conditionem dico temperaturam, conformationem, positum, & facultatem. Nemo enim nescit aliud adhibendum esse oculo, aliud uentriculo, utroque plenitudine laborante: ut in commentarijs nostris in posteriorem Galeni librum fusè docuimus.

Exasperatas



Exasperatas præter naturam partes, ad naturalem læuitatem, æqualitatemque reducimus, ossa quidem radendo, arteriam autem & linguam humore lento morſu carente deliniendo. Læuigatæ uerò præter naturam, medicamentis quæ abundè detergeant, & leuiter adstringant, ad natiuam asperitatem reuocantur.

Natura partes alias asperas, alias leues condidit utilitatis alicuius gratiâ. Ventriculum enim, uterum & intestina asperiora fecit, ut quod concipiunt, melius retineant. Cibus enim concoqui probè non potest, nisi in uentre & intestinis certam quandam moram fecerit. Nec foetus in utero formari, nisi certo tempore. Læuigata uerò lingua est, ut expeditius loquatur: quemadmodum oculi, ut sine molestia moueantur: & arteria, ut uocem leniorem iucundiorémque edat: ut ex libris Galeni de usu partium satis liquere potest. Si igitur partes, quæ naturâ leues esse debent, exasperatæ: aut quæ asperæ, læuigatæ sint: ad naturalem habitum reuocare oportet, exasperatas quidem læuigando, & læuigatas exasperando. Quoniam autem non omnes partes eiusdem sunt temperamenti, alijs alia remedia adhibenda sunt. Ossa enim & cartilagines præter naturam exasperata, quia dura sunt admodum, nisi atterantur & radantur, æquabilia fieri non possunt. Aspera uerò arteria, & lingua, & oculi, ob mollitudinem lentore humorum morſu carentium læuigantur. Quæ enim mordent, exasperant: eliquant enim ac absument humores: proinde exiccant, & inæqualitatem asperitatemque humidioribus mollioribusque partibus relinquunt: duriores uerò partes non exterunt, uiscosa uerò suo lentore diu manent,



nent, & uacua loca replent, partemq; humectant, & æquabilem ac leuem reddunt. Quæ uerò naturâ leues partes præter naturam exasperantur, ad pristinum statum reducuntur ualenter detergentibus, & leuiter adstringentibus. Quæ detergent remedia, sordem ac crassam pituitam inanibus locis hærentem eluunt, ac expurgant. Adstringentia uerò contrahunt, ac rugas inducunt, exprimentq; humorem: proinde inæquabilem locum utraque reddunt.

Obstructiones uerò uel angustię, quæ morbis alijs succedunt, posterius curari debent. In opere autem de morborum differentijs ostendimus supradictos affectus plerunque nasci ex inflammationibus, scirrhis, œdematis, & nonnunquam ex immodicis siccitatibus, prauique continentium partium figuris: quemadmodum, & ex quibusdam circumstantibus tumoribus.

Obstruuntur, & adstringuntur meatus non ab his solum, quæ antè declarata sunt, sed & ab inflammatione, abscessu, scirrho, œdemate, alijsq; tumoribus præter naturam, si in ipsis meatibus, siue iuxta eos nascentur: à siccitate quoque, & uitiata continentium partium figura. Tumor enim omnis obstruit, ac stipat meatus, ita ut suo fungi munere nequeant. Siquidem in gula, stomacho, eiusq; uicinis partibus genitus, cibi & potus descensum impedit. In uesticæ collo, urinæ exitum. In aspera arteria, faucibus, gutture, alijsq; propinquis partibus, respirationem. Eadem est reliquorum meatuum tumore aliquo obfessorum ratio. Impediri quoque earum uiarum officia adnata caruncula possunt. Eandem enim ad  
id uim



id uim quam tumores, hæc obtinet. Siccitas uerò non obstruit aut stipat, sed arctat, angustamq; uiam reddit, quemadmodum & uitiata figura, quæ ex contusionibus, ulceribus, uulneribus, & fracturis malè curatis nascitur. Contuso enim naso, ac malè curato, nares plerunque angustiores redduntur. Omnes igitur id genus tumores, & reliqui commemorati affectus, uias ac meatus opplentes, arctantes, & stringentes, priùs curari debent, quàm ab ipsis natæ obstructions, & angustie uiarum admittere curationem possint.

Quòd si ex supradictis quædam inter se copulentur, uarias habebunt indicationes. De uno autem uelut exemplo uerba facere satis fuerit, quando fusiùs de omnibus in libris de curandi ratione disputatum est. Ponamus igitur in partem aliquam sanguinis multitudinem fluere, ita ut in ea non solum maiores, sed & minores uenæ distendantur, quæ priùs uisum effugiebant, nunc uerò ob plenitudinem conspicuæ sint. (quod aliquando in oculis ob tunicæ candorem manifestè cernitur) uerisimile est alia quoque uasa sensum effugientia plenitudine distenta esse, non tamen ob exiguitatem apparere. Periculum itaque est ne quod ex uasis exodat, ad inania spatia intermedia effundatur: aut nonnihil iam sit effusum. Hic sanè affectus uacuatione curatur, aut ut clariùs explicem, euacuatione. Quoniam quidem affectus immoderata partis repletio erat, necessariò quòd superuacuum est, aut intrò remeando, aut per ipsam affectam partem uacuabitur. Intrò remeabit quidem



dem, si repellatur uel retrahatur, uel in propinquam partem mittatur, uel horum aliquo modo, uel omnibus. Quod autem per affectam partem uacuatur, aliquando quidem euident est, sensuique peruium: aliquando uerò in uapores resoluitur. Si igitur uniuersum corpus plenius fuerit, per affectam partem uacuandum non est. Nam si manifestè scarificationibus & sectionibus uacuemus, dolorem excitabimus, proindeque fluxionem maiorem aduocabimus. Quod si calidis medicamentis digerere tentemus, plus in affectum locum ob calorem attrahemus, quam per halitum dissipari possit. At si retorquere quod influxit uelimus, corpus plenum non excipiet. Duabus igitur his de causis totum corpus uacuare oportet, deinde in contrarium omninò quod influit retrahere. Quò peracto, è parte prius repellere, quam per halitum digerere tentabimus. Nam eò facilius erit uacuatio, quò per maiores & patentiores uias fiet, Ex affecto autem loco adstringentibus & refrigerantibus medicamentis repellemus. Quin & innata partes ad se quod repellitur attrahunt: ut in libro de facultatibus naturalibus demonstratum est. Idem uenæ adstringentibus remedijs confirmata retrudunt. Si igitur ad hunc modum totum intrò recurrat, prosperè res cedit. Quod si quid relictum in particula sit, coniiciendum id est lentum aut crassum esse, proindeque ita impactum, ut non facile elui possit. Quanquam fieri potest, si tale non existat, ut in spatia intermedia refusum sit, quod cum accidit, iam tempus suadet per affectam



fectam partem uacuādum esse medicamentis quæ repellendæ fluxionis facultatem habent, suprà impositis. Vacuabimus autem, si quid in spatijs intermedijs retentum esse suspicio sit, scarificationibus simul & medicamentis digerendi ui præditis. Sed cum hæc omnia facultate calida sint, mordendi ui prædita si modum excefferint: uitanda sunt uehementer calida: præsertim si in superficie sit morbus: dolor enim non exiguus excitabitur si unà cum affectu mordeatur, & dolor omnis fluxionem proritet. Quod igitur ex his modicè calfacit, dolorem non excitat: præsertim si cum eo coniuncta sit humiditas: id quæ digerere, quod in superficie est, abundè potest: etiam si uehemens digerendi facultas eiusmodi medicamento non insit. At si in superficie pars affecta omninò non sit, sed in profundo, ea quæ uacuari desideret, intendendus ac augendus est digerentis medicamenti calor. Periculum enim est ne antequam ad profundum perueniat, resoluator: neque tamen partes in superficie sitæ contactæ molestiam aliquam sentiunt, utpotè quæ affectæ non sint. Quocirca nunc quoq; ad calidiorum simul & acriorum medicamentorum usum hæc duo contingunt, nempe ut partes quæ in superficie sunt, tolerēt, & profundæ egeant. Hæc igitur ex affectæ partis positu iudicatio sumitur.

*Dicebamus modò obstructions quæ alios affectus sequuntur, non antè curari posse, quàm sublati ipsi ex quibus scilicet ipsæ nascuntur causis. Quoniam autem multi*



multi sæpe affectus copulantur, plures erunt eorum curandorum indicationes, interdum quidem inter se contrariae, interdum uerò in idem concurrentes, quales sunt simplicium morborum, ut calidi & sicci, calidi & humidi, frigidi & sicci, frigidi & humidi. Cum uerò inter se contrariae sunt, hi aut simul omnes, aut alter prius curari debet. Qui simul curari possunt, aut ex æquo omnibus, aut uni præcipuè intendendum est. Cum simul curari non possunt, ab eo auspiciari curationem oportet, sine quo reliqui curari non possint. Semitertiana uerbi gratiâ ex contrarijs humoribus, nempe bili & pituita constat. Illa frigida, hæc calida remedia desiderat: quæ aut alternis adhibenda sunt, aut mista ex æquo quidem, si par sit portio eiusmodi humorum: aut altero uberiore, si alter humor excedat. Cum uerò contrarij sunt, ab eo curationem auspiciamur, sine quo alter curari non potest. Ponamus uerbi gratiâ sanguinem in partem aliquam influere, tantum quidem, ut non solum maiores, sed & minores uenas atque inania spatia impleat. Quoniam igitur sanguis calidus & humidus est, incalescitq; magis ac magis præter naturam, tandemq; putrescit, uenas & arterias, atque adeò totam quam occupat partem necessariò calidiore reddit: ex quo liquet affectum hunc compositum esse ex tumore præter naturam, & intemperie calida & humida, & uenarum meatuumq; obstructione, atque si affectus ingens est, unitatis solutione. Humor enim qui iam partem occupat, ita multitudine distendit, ut continuitatem disiungat, atque abscessum sæpe efficiat. Disquirendum igitur est quisnam ex his affectibus primo, quis secundo, & quis tertio loco curari debeat, ad hunc modum, Quoniam intemperies  
ab hu



ab humoris fit calore, obstructio multitudine, quæ disten-  
dendo partes à se disiungit ac separat: nisi igitur eius-  
modi plenitudo tollatur, neque ad naturalem temperiem  
affectam partem reducemus neque obstructionem delebi-  
mus, neque disiunctas partes in unum coniungemus. Cum  
enim sanguis partem quam præter naturam occupat, cal-  
faciat, uias ac meatus obturet, stipetq; , & sua multitu-  
dine distendat ac rumpat, nisi sublatus sit, tolli omninò  
antè dicti affectus non possunt. Igitur uacuari is debet,  
atque sic tolletur obstructio: deinde ad temperiem redu-  
cetur: tandem uerò soluta unitas coniungetur. Coalesce-  
re, coniungiq; quæ à sua continuitate solutæ sunt partes  
non possunt, nisi qualitatum temperamentum adsit. Nec  
temperari qualitates possunt, nec obstructio tolli, nisi  
sanguinis multitudine, quam diximus & partem calfa-  
cere, & uias obstruere, sublata. Humor autem euacua-  
tur, hoc est græcè, ut uult Galenus, ἀπονεύσας, uel in  
corpus remeando, uel foràs per affectam partem exeun-  
do. Intrò remeat uel repulsus, uel in contrarium uel in  
latus propinquum translatus ac deriuatus, (sic enim uo-  
cem παραπέμψας interpretamur) cum non alijs modis  
intrò, quod in partem influxit, recurrere possit. Sunt  
tamen qui putant humores παραπέμψας, hoc est (ut  
ipsi interpretantur) transmitti, intelligendum esse de  
uasis, quæ resumpto ab adstringentibus, refrigerantibusq;  
remedijs robore, quod influxit in corpus, retrudunt. In-  
trò repellunt quod influxit, medicamēta frigida & adstrin-  
gentia, & ab his roboratæ uenæ. Retrahitur autem in  
contrarium quidem ab inanitis partibus quod familiare  
est ad



est ad se reuocantibus, & adhibitis retrahentibus remedijs, ueluti uenę sectione, cucurbitulis, uinculis, & id genus alijs, de quibus in posteriore libro ad Glauconem late disputatum est. Iisdem autem remedijs in propinquū deriuamus. Forās educitur uel scarificata uel secta parte uel sanguine in uapores resoluta ac dissipata. His modis uel uno, uel pluribus, uel omnibus sanguis euacuari potest. Ceterum sola refrigerantia & adstringentia intrò humorem repellunt: aliquando etiam cum his uena secatur, aut cucurbitula aut uincula adhibentur, quę nonnunquam sola retrahunt simul & deriuant. Nam in humorum defluxu in genu, secta in cubito eiusdem partis uena solum retrahit: in pleuritide uerò eadem aperta & retrahit, & deriuat, ut fusissimè in commentarijs nostris in libros Galeni ad Glauconem docuimus. Quod si cum antè memoratis affectibus uniuersum corpus sanguine replebitur, per affectam partem forās commodè educi, ac intrò repelli non potest. Neque enim scarificationem, aut incisionem, neque digerentia remedia affectus admittit, quando scarificatio & incisio dolorem inferunt: dolor uerò fluxionem concitat, & auget: digerentia uerò remedia, utpotè calida admota, plus humoris in affectum locum attrahunt, quàm in uaporem digerant. Siue igitur hoc, siue illo modo uacuationem tentes, plus lædes quàm iuuabis: quod in arte tractanda summopere uitandum est. Nam aut iuuare, aut saltem non lædere debet remedium: ut docet Hippocrates. Sed nec solum pars affecta his remedijs lacescita attrahit, sed & corpus redundantia degrauiatum, humores in locum affectum transmittit:



mittit: nec intrò repelli sanguis potest, quando nihil uacui est in quod se recipiat. In primis igitur totum corpus est uacuandum, deinde influens adhuc humor auertendus postea uerò reliqua sunt peragenda: ut antè declaratum est. Sed ex qua parte, dubitari potest. Sunt qui primùm ex opposito latere uacuandum, deinde ex altero retrahendum esse putant: rati Galenum in hoc loco id sensisse, cum dicat primùm uniuersum corpus uacuandum esse, deinde quod in affectum locum influit, omninò esse retrahendum. Sed hi non satis intelligunt ex eodem latere commodius totum corpus uacuari posse, quàm ex opposito: quod Galenus testatur libro posteriore: ad Glauconem. Ponit enim adolescentem aut iuuenem uiribus ualentem, sanguineq; redundantem, laborare humorum defluxione in genu, idq; uere, & in temperata regione: huic mittendum esse sanguinem docet ex cubiti uena eiusdem lateris, ut quæ affecto loco è directo respondeat: quod in omni uacuatione fieri debere, cum in alijs operibus, tum maxime in antedicto libro de curandi ratione ad Glauconem scribit: quod & ostendimus ad hunc modum: In diutius affectibus uacuandum corpus, & retrahendus humor est qui in affectum influit locum, statim quidem, si omninò fieri potest. Nam longiore mora fluxio augetur, sanguis spatijs intermedijs infercitur, affigiturq; ac putrescit, & in malam qualitatem corrumpitur, locusq; affectus incalescit, & imbecillior redditur. Incommodior igitur est uacuatio & retractio quæ seriùs fit. Contrà uerò commodior ea est, quæ antequam aucta fluxio & inflammatio sit, & humores infereli, & locus imbecillior redditus, fit: tunc enim & facile, & citò, & tutò recursus

FF      fit



fit humorum in corpus. Nam antequam uehementer affecta fluxio sit, uniuersum corpus uacuatur: sanguis nondum inferius promptè retrahitur: & cum partis robur nondum sit solutum, hunc ualide impellit. Intrò autem reductus, nullam habet malam qualitatem: quare nec febrem parit, nec nouam defluxionem: quòd si diutius cunctemur, augebitur defluxio, infercietur humor, atque corrumpetur, tractuiq; & pulsui minùs parebit, parsq; affecta imbecilla reddetur. Quare ab affecta parte aegrè humor retrahetur, nec imbecillitas ualide impellet, & quod in corpus remeat, putrescit, aut iam computruit, unde febris nascitur, aut si in aliquam partem à natura propellatur, noua fit & in aliam partem fluxio: aut eò redibit humor, unde effluxit. Rursus si ex opposito latere prius uacuemus, relinquemus partem affectui respondentem adhuc plenam, & in quam nò possit humor quem intrò repellere studemus, sese recipere. Quare interim sese in affectæ partis intermedijs spatijs affiget, ac inferciet, putrescetq; & affectum augebit, & alia quæ nunc retuli incommoda adferet. Adde quòd necessario iteranda erit sanguinis missio ex latere affectæ parti respondente, non minor quidem quàm prior: quod non sine incommodo fiet. Si uerò eiusdem lateris uenam secemus, uacuabimus ut dictum est, nò aliter atque ex opposito latere uniuersum corpus, simulq; ex affecto loco humorem retrahemus. Et partes hac uacuatione inanitæ, à uicinis, atque hæ ab alijs attrahent: atque sic unica uenæ sectione corpus uacuabimus, & humoris cursum in contrarium reuocabimus: nec iterare sanguinis missionem cogemur, siquidem integram uires ferre possint. Sin minus, hanc  
in duo



in duo partiri oportebit. Ex his perspicuum est retractionem tum celerius, & ante quam impacta uenulis ac inanibus spatijs sit fluxio: fieri quare ex eodem latere commodius quam opposito sit uacuatio. His peractis e parte prius repellere, quam per halitum digerere tentabimus. Nam repulso intrò humore, minus in affecta parte materiae relinquitur: unde meatus & uasa in quibus hic continebatur, expeditiora & laxiora redduntur: proinde quod reliquum est, per ea facilius & citius quam si obstructa adhuc essent, digeretur. Repellemus autem e loco affecto adhibitis frigidis & adstringentibus medicamentis, quae partis substantiam contrahendo, humorem exprimunt, quem inanita corporis partes non solum excipiunt, sed ob indigentiam attrahunt: ut modo dicebamus. Omnibus autem his etiam probe administratis, nonnunquam in uenis minoribus crassa ac lenta materia relinquitur, quae ab admotis medicamentis ob crassitiam lentoremque intrò repelli non potuit. Nonnunquam uerò in spatia intermedia effunditur tenuis humor, qui ob uasorum exiguitatem intrò recurrere non potest. Curari igitur haec debent aut digerentibus medicamentis, aut scarificationibus, aut incisuris, prioribus quidem, si pauca sit quae retenta est materia, ac non uehementer crassa ac uiscosa: posterioribus uerò, si multa, aut crassa, aut uiscosa. Sed quoniam, ut antè diximus, digerentia medicamenta omnia ob calorem plus attrahunt in locum affectum, quam in uapores resoluant: & scarificatio dolorem concitat, dolorem uerò defluxionem: imponenda sunt partibus supra sitis frigida & adstringentia, ut fluxioni scarificatione &

FF ij admotis



admotis calidis medicamentis concitatæ uia præcludatur. Vitanda autem sunt uehementer calida, ut quæ mordeant, ac dolorem uehementem inferant, proindeq; humores attrahant, maxime si affectus in superficie sit. Adhibenda igitur mediocriter calida, ut quæ nec dolorem, nec defluxionem excitent: præsertim si cum his coniuncta sit humiditas. Calor enim siccus acrior est, humidus uerò mitior ac blandior, minusq; mordax. Mediocriter igitur calida & humida remedia, qui in superficie sunt affectus, discutere citra dolorem possunt, qui uerò in alto corpore demersi sunt, calidiora & acriora efflagitant, quòd in transitu uim suam amittant.

Deinceps uerò consideremus an ad curationem aliquid desit. Deesse enim non pauca uidentur, Ex affectis sedibus quæ superuacuum fluxionem recipiunt, aliæ raræ, fungosæ, ac molles naturæ sunt: aliæ uerò densæ, compactæ, ac duræ. Priores facile uacuantur: posteriores uerò acriora remedia efflagitant, quæque partium tenuitate prædita sint, eò quidem maiore, quòd altius delitescunt. Hæc rursus altera sit indicatio, quæ ab affectæ partis substantia sumitur.

Indicationes ad defluxiones dissipandas ab affectæ partis conditione sumptas tradit Galenus: unam quidem à positu, alteram autem ab affectæ partis substantia, & concremento, tertiam uerò à conformatione simul & positu, & quartam à facultate partis. Quintam autem adiicit ad partis intemperiem profligandam ab humorum qualitate contractam. De ea autem quæ à positu petitur, iam tradidimus:



tradidimus, de reliquis uerò dicendum est: atque in primis de ea, quæ à partium substantia & crassamento sumitur: partes enim aliæ raræ, fungosæ, aut molles sunt: quales mammæ existunt, alæ, inguina, & id genus aliæ partes glandulosæ, quæ blanda medicamenta & leuiter digerentia exposcunt. Aliæ uerò compactæ, densæ, ac duræ, quales sunt neruosæ & membranosæ, quæ non solum acria, sed & quæ tenuitate partium donata sint medicamenta desiderant, eò quidem maiore, quò sunt duriores, compactiores, & densiores, quoq; altius sitæ sunt. Facile enim per molles, fungosas, & raras medicamentum transit, & ex iisdem facile tenuatus à digerentibus humor exhalat. Contrà uerò ægrè in duras densas & compactas ingreditur uis medicaminis, ægrèq; ex ipsis quod resolutum est exit.

Alia uerò à conformatione simul & positu ducitur. Ponatur exempli gratiâ iecur antè dicto affectu laborare, & in extremis uenarum angustijs impactos esse humores lentos aut crassos, aut multos: an non cibo & potu extenuante primùm quidem crassitiem, ac lentorem promptum est extenuare? postea uerò quod infestat, non per cæcas & angustas uias solum sed & latas euacuare? In iecore enim sunt uenæ & patentiores, & plurimæ: desinunt autem quæ in gibbis sunt, in cauam uenam: quæ uerò in simis, in portam. Quocircà iam promptissimum tibi est, humores in utrislibet sint facti, uacuare: ad uentrem quidem trahendo, si in simarum uenis impacti sint, medicamentis attrahendi ui præditis, per cauam



aurem uenam, si in ei proximis uenis, ad urinas deducendo.

Tertia indicatio à partis formatione, & positu, societateq; quam cum alijs partibus habet, sumitur. Quod ut clarius intelligatur, ponamus iecur eo laborare affectu, de quo modo disputabamus: propter enim situm & formationem eius alia à superiore adhibenda est curatio. Cum igitur non tota defluxio humorum retrahi, deriuari, aut repelli intrò potuerit, sed in exiguis, extremisq; uisceris huius uenis pars humoris relictà sit, quæ ob lentorem, crassitiem, aut multitudinem uehementer impactam antedictis remedijs non cesserit, quærenda est alia curandi ratio, quam ex eius formatione, & situ inuenire licet. In eo enim sunt tum exiguæ, tum magnæ, pluri- meq; uenæ: quarum aliæ cum caua uena, aliæ cum porta societatem habent. Nam quæ in gibbis sunt, cum caua: quæ uerò in simis, cum porta iunctæ sunt. Cum igitur quod relictum est, intrò ferri, ut modò dicebam, nec pulsu, nec tractu possit, nec scarificatione foras educi, tentanda alia uia, quâ liberari ab his iecur possit. Cumq; ob lentorem, ac crassitiem ita hæreant, ut nec trahi, nec pel- li possint, extenuare ac incidere oportebit: postea uerò euacuare uel per aluum, uel cum urinis. Nam in eo uiscere sunt latæ uenæ, per quas hi humores ferri possunt, ad uentrem quidem, qui in simæ partis exiguis uenis impacti sunt: (ad portam enim hæc perueniunt, & hæc ad intestina) ad urinae uerò meatus feruntur humores qui gibbis hærent. Nam & in his uenæ sunt quæ ad cauam perueniunt: ab hac uerò per emulgentes ad renes, & ab his ad uesticam. Porro autem extenuantur, ac inci-  
duntur



duntur eiusmodi humores cibo & potu, non autem  
medicamentis. Horum enim usus magis, illorum uero  
minus ledit. Inter extenuantes cibos alij crassarum sunt  
partium, cuiusmodi rapa est & cepa, & id genus alia:  
quæ si cocturâ acrimoniam suam exuant, crassum san-  
guinem gignunt, ad creandas obstructions aptissimum.  
Hæc igitur utraque ui pollent, nempe crassi humoris  
extenuandi, si cruda: & generandi, si cocta edantur:  
atque horum usus tollendis obstructionibus minus ido-  
neus est. Alij uero substantiâ tenues sunt, & tenuan-  
di ui præditi. Atque horum rursus alij cibo, alij medica-  
mento sunt propriores. Cibo enim proximi sunt hor-  
dei cremor, ficus aride, amygdala, pistacia, mel, & id  
genus alia quæ ex Galeni libris de alimentorum faculta-  
tibus, de euchymia & cacochymia, deq; extenuante ui-  
tæ sunt petenda. Atque hæc exiguan delendæ obstru-  
ctionis uim obtinent: ideoq; in exiguis tantum affecti-  
bus, & in partibus quæ intemperie non laborant, uten-  
dum est. Medicamentosi autem cibi alij coniunctum ha-  
bent acorem, frigidiq; sunt, ut oxalidis & uuæ alio-  
rumq; fructuum immaturorum succus: quibus præci-  
pue utendum est, cum obstructæ partes intemperie ca-  
lida laborant: quemadmodum his quæ cum tenuitate con-  
iunctam habent acrimoniam, in intemperie frigida, qua-  
le est sinapi, cappares, allium, nasturtium, porrum, apium,  
anethum, cuminum, uinum uetus subtile calidum. Non-  
nunquam, hæc duæ qualitates, nempe acor & acrimo-  
nia, cum tenuitate iunguntur, ut in aceto, quod & aci-  
dum & acre est: quo solo in tollendis uiscerum obstru-  
ctionibus ob eius uehementiâ non utimur, sed cum alijs mi-  
FF iij slo:



*sio: oxymelitis enim in febribus ex bile natis celeberrimus usus est. Ceterum in genere tenuatium ac incidentium sunt quæ cum partium tenuitate salsedinem habent, cuiusmodi muria & salsamenta sunt, quibus in quartanis saluberrimus est usus, ut docet Galenus libro priore de curandi ratione ad Glauconem. Perspicuum itaque est quæ ex his, in quibus affectibus adhibenda sunt.*

Præter has uerò altera ab ipso iecore tanquam uenarum principio sumitur indicatio. Quoniam enim iecur naturâ non se solum (quales sunt plurimæ animantis partes) moderatur, sed & in uenas uim suam transfundit, periculum est, si laxantibus tum perfusionibus, tum cataplasmatibus robur eius resoluamus, ne ipsum in primis, deinde omnes eius uenas inefficaces ad obeundas suas actiones reddamus. Quocirca in eius curatione non nihil adstringentium medicamentorum miscendum est. Sed quoniam in alto admodum corpore est situm, periculum est ne adstringentis medicamenti facultas resoluatur, nisi ab aliqua materia tenuitate partium donata, qualis est odoramentorum, deducatur. Præstat autem adstringens medicamentum statim ab ortu uim odorem habere, quod enim duas habet congenitas qualitates, ac facultates, efficacius est.

Quarta indicatio à iecoris facultate ducitur: hoc enim uiscus ex eo partium genere est, quæ & se & totum corpus dispensant. Id enim non solum materiam suggerit unde corpus alitur, sed et uim inserit quâ familiare sibi alimentum attrahit, continet, & concoquit, et inutile reijcit.

*Sanguinem*



Sanguinem enim per uenas distribuit tantum, talemq;  
quantum qualemq; unaquaeque pars desiderat: quem ade=  
pta apponit, agglutinat, & similem sibi reddit. Magna  
igitur cura seruanda haec pars est. Itaque si per hali=  
tum digerere, quod in eius exiguis uenis fardum est ueli=  
mus, summopere cauendum est ne robur resoluamus, & ab  
eo prodeuntes omnes uenas inefficaces ad suas functiones  
obeundas reddamus, adhibitis perfusionibus, fomentis, ca=  
taplasmatibus, emplastris, & id genus alijs laxandi ui prae=  
ditis. Laxant autem aliàs quidem humectando, aliàs cal=  
faciendo, aliàs emolliendo, aliàs euacuando. Iecur autem  
etiā si praeter naturā durum non sit, aut coactum, aut scir=  
rho obsessum, aut tensum, laxari tamen potest, si im=  
modicè humectetur, aut calefiat. Humiditas enim natiuam  
eius firmitatem remittit, calor substantiam dissoluit ac di=  
spersit. Cum calidis igitur & digerentibus medicamen=  
tis miscenda sunt adstringentia, quae alioqui dissoluendam  
dispergendamq; uisceris substantiam seruent. Sed quo=  
niam in alto corpore iecur situm est, adstringentiaq; me=  
dicamenta motu pigra sunt, periculum est ne ante quā  
ad affectum locum eorum uis perueniat, in ipso itinere re=  
soluantur. Igitur enim his miscenda sunt, quae partium te=  
nuitate polleant, ut intrò celerius ferantur: cuiusmodi  
sunt odoramenta, ferè enim partium tenuitate haec dona=  
ta sunt, cuiusmodi cinamomum est, casia, myrrha, nar=  
dus, iuncus rotundus odoratus, & id genus alia. Prae=  
stat uerò ea adhibere, quae naturā adstringant simul, &  
odorata sint. Commodiora enim sunt, utpotè quae melius  
permista sint quā quae arte parantur: melius enim ac=  
curatiusq; natura miscet quā ars: elementa enim tota  
per



per tota, & substantias totas per totas accuratè miscet. Quod autem sic mixtum est, nulla in parte non habet utranque uim, nempe adstringendi, & odorandi, proindeq; & tenuandi. Quæ autem arte miscentur, in alijs partibus plus adstringentium, in alijs plus tenuantium sæpe habent, præsertim si negligenter parentur: atque ita non semper hæc æqualiter adstringunt, & tenuant.

Itaque uacuetur quod præter naturam in partem iam fluxit, natiua uerò humorum symmetria conuenientiaque supersit. Considerandum & hîc, an à fluxionis qualitate, eius partis temperatura mutata sit (si quidem pituitosa erat, refrigeratum: sin biliosa, calfactum iecur est) ut absolutè curata intemperie, sanitas restituatur. Restituemus autem, contrariam qualitatē obijcientes, ut in intemperaturarum curatione diximus, tantum unamquamque partem refrigerantes, quantum eius calor excesserit. Quocircà rursus hîc necessariò eius natiua temperies cognoscenda est. Nam quò modo scire poterimus partis natura frigidioris aut calidioris exuperantiam, aut quando à refrigerando cessandum sit, si caloris natiui modum ignoremus? Eadem ratione si frigidiorē calfacientes, ignoremus naturalis eius frigoris modum. Itaque neque quod commodè calfaciat, neque quando à calfaciendo cessandum sit, inuenire poterimus.

Dicebamus modò in proposito affectu plures esse eius differentias, nempe plenitudinem totius corporis, influxum humorum in partem aliquam, & intemperiem ab eorum qualitate contractam. Dicebamus rursus intemperiem



riem hanc non posse nisi sublata obstructione curari : nec hanc nisi uacuato corpore uniuerso . Itaque intemperies quam eiusmodi defluxio peperit , omnium ultima curatio nem recipit : quæ quoniam sublata eius causa est , nempe humores , unicam habet indicationem , nempe contrarietatem . Talis autem relicta intemperies est , qualis erat humor qui hanc inuexit . Nam si frigidus erat , frigidam : si calidus , calidam intemperiem intulit . Calida igitur frigidis , frigida calidis curari debet , eodem adhibitis excessu , quò pars intemperata à naturali statu recessit : ut in commentarijs nostris in Galeni libros ad Glauconem demonstrauimus .

Quoniam de his abundè disputauimus , ad ea , quæ numero præter naturam insunt , iam transeundum est . Quorum cum duplex sit differentia , quibus pars aliqua deest , hanc sarcire studemus , eo quem paulò antè diximus modo naturæ famulantes . Quibus uerò abundat , recidere uel scalpro , uel igni , uel adurente medicamento . Hæc igitur omnia ferè sanescunt , sed non omnia generantur ut in libro de semine proditum est . Quædam autem non gignuntur , sed in eorum locum aliquid substituitur : ut si os omninò exemptum sit , altera materia , quæ ab osse & carne differat , in ea ipsa parte regigni potest , quæ ueluti caro quædam callosa est , aut callus carnosus , qui temporis processu in naturam magis callosam transit , initio statim potius carnem referens . In quacunque autem parte amissa materia est , quæ nec eadem specie nec similis restitui potest , ornatum quendam tertius

scopus



scopus inuenit, ut in mutilatis.

Numerus partium præter naturam aut abundat, aut deficit, ut antè declaratum est: utrunque uitium uel ex genere est naturali, uel genere præter naturam. Sextus enim digitus aut tertius testis est ex genere naturali, quæ admodum unus testis, aut tres tantum digiti. Quod præter naturam abundat, id aut corpori adnascitur, ut acrochorædon, myrmecia, fauus, atheroma, callus, & alia id genus. Aut in spatijs continetur, ut pus in abscessu, lumbrici in uentre & intestinis, lapis in renibus & uesica, in oculis pterygion, & suffusio. Quæ autem deficiunt partes, non omnes sanescunt. Ex his tamen quedam specie eadem omnino regignuntur, ut caro: quedam non eadem, sed similes, ut substantia inter carnem & callum media, quæ processu temporis callo similior redditur. Quedam uero nec eadem nec similes regignuntur, quales sunt mutilatæ: atque in harum locum aliquid arte reponimus non tam ad usum quam ad ornatum & pulchritudinem. Nam sepe detruncato naso alium inferimus eiusdem coloris & figuræ. Turpissima enim est facies, quæ naso caret. Quomodo autem eandem cum priore ac similem generare oporteat, abundè declaratum est cum de unitatis solutione tractaremus.

Perspicuum autem est genus hoc cum eo cōmuniter habere, quod ad magnitudinem pertinet. Quod enim ex eo secundum naturam est, magnitudini uicinum est. Solū autem dissidet cum præter naturam est.

Quemadmodum numerus, ita magnitudo præter naturam duplex est: una quidem quæ exuperat, altera cui  
aliquid



aliquid deest. Quod exuperat, uel ex genere naturali est, uel ex genere præter naturam. Quod igitur numero excedit, quodq; magnitudine minutum est: si quidem ex genere naturali sit, idem magnitudine uel excedit, uel deficit & non contrà. Sextus enim digitus & numerum auget, & magnitudinem: quemadmodum si quintus desit, numerus deficit, & magnitudo minuta est. Sed non si magnitudo præter modum excreuit aut decreuit, protinus redundat aut deficit numerus. Excrefcere enim aut minui caro potest manente eodem partium numero secundum naturam. Si uerò excedens numerus ex genere præter naturam est, nihil habet cum magnitudine commune, sed omninò dissimile est: lapis enim in renibus, uel uesica numerum auget, sed non magnitudinem.

In quo genere primùm quod abundat, tollendū: aut si assequi id nequeas, transponendum est: ut in suffusionibus.

Quæ in hoc genere præter naturam continentur, aut tolli aut transponi debent, ut suffusio in oculo, & lapis in uesica: de quo antè uerba fecimus, cùm de obstructione commentaremur. Multa enim eiusmodi non solum numeri sed & obstructionis rationem habent. Lapis enim quatenus uesicæ meatum obturat, ad obstructionis morbum: quatenus uerò in uesica est, & urinae uiam non præcludit, ad numerum refertur. Tolli igitur quod præter naturam redundat, & actionem impedit, debet: quod si fieri non possit, transferendum in alium locum est: quemadmodum in suffusione, quam græci ὑπόχυμα uocant, uulgus cataractam: est enim humorum lentorum effusio inter ceratoidem & crystalloidem tunicam. Per initia enim  
cūm



cum humor adhuc liquidus est, digerētibus tollatur: cum uerò iam temporis processu cōcreuit, aut aurea uel argentea acu, aut ex alia leui materia transponatur: ut in alio opere fusiùs differemus.

Quibus autem non integræ quidem partes, sed ex his portiones imminutæ sunt, uel auctæ præter modum, alere quidem ac generare quæ deficiunt: quæ uerò redundant, demere ac minuere reprimereque oportet.

Integræ partes ademptæ, ut brachium & pes, resarci-  
ri non possunt, ut antè declaratum est: sed ex his portio-  
nes, ut caro quæ eadem omninò specie regignitur, ut in ul-  
cere cauo, & totius corporis macie. Ossa uerò, nerui, &  
aliæ solidæ partes non eadem generantur, sed in earum lo-  
cum simile quidpiam substitui potest, ut callus: quemadmo-  
dum antè declaratum est. Quæ uerò excreuerunt, deme-  
re, ac minuere, reprimereq; oportet, hoc est ἀφαιρῆσαι,  
καὶ κατὰρξαι, demi enim, ac minui quod iam excreuit, &  
reprimi quod adhuc excrescit, debet. Demuntur quæ ex-  
creuerunt, medicamentis quæ græci σιτισινὰ uocant, quæ  
auctam substantiam τήντοι καὶ συντήντοι, hoc est absument  
& colliquant: cuiusmodi est auripigmentum, sandaracha,  
& id genus alia. Καταίρεινὰ autem reprimunt, & leui-  
ter absument, nempe eximam carnem. Proxima enim fa-  
cultate sunt quæ ualenter detergent, & cicatricem indu-  
cunt. Igitur ubi plurimū caro exuberat, septicis utēdū est.

Vnde neque alius in ipsis finis est, neque genere diuersa remediorum forma.

Quemadmodum enim numeri & magnitudinis uitia  
quæ in genere naturali continentur, coeunt, eademq; sunt,  
ita



ita eundem habent curationis scopum, eandemq; remediorum formam. Vtraque si deficiunt, resarciri desiderant alendo ac nutriendo. Si exedunt, demi ac minui, si non integre partes sint, sed ex his portiones. Quod si parte integra inuictum membrum sit, ut digito aut testiculo, excidere oportet uel scalpro, uel igni, uel adurere medicamento.

Sed ad reliquum salubrium causarum genus ueniendum est, quod ea emendat quæ suo loco exciderunt, ueluti ossa sedibus suis emota, & intestina in scrotum prolapsa. Illa quidem uiolenta tensione uel impulsione, hæc dilatatione uel ruptura continentis membranae fiunt. Itaque curantur priora quidem aduersæ partis tensione, & in aduersam partem repulsione: posteriora uerò, si continens membrana cogatur, ac firmeretur: quæ quæadmodum fieri debeant, in libris de curandi ratione explicatum est.

Ossa suis sedibus mouentur uiolenta uel extensione, uel impulsione. Extensio fit ab humoris influxu in articulum, aut aliqua alia materia quæ coniuncta ossa diducit: sine tumore, si exigua fluxio sit, uelut in coxendicum doloribus: cum tumore uerò, si magna. Nam tunc non solum ossa dehiscunt, sed & suo loco expelluntur in hanc uel illam partem, quò scilicet humor magis propulerit. Vtrunque affectum luxata latini, priorem græci παραρρηματα posteriorem διαρρηματα uocant. Nonnunquam autem à forinsecus incidentibus uehementius expelluntur, ut in lucta, casu, saltu, & id genus alijs, in quibus sæpe etiam nerui, & uincula rumpuntur, atque interdum ossium supercilia franguntur: unde suo loco ossa omnino excidunt. Nonnunquam articulos humiditas reddit lubricos. Nonnunquam uerò acetabula



tabula, hoc est cotylæ, parùm profunde sunt, unde sine magna ui excidere possunt. Curantur igitur ossa quidem ob humorum influxum diducta uacuatione. Vacuatur autem, si exiguum sit quod incidit, digerentibus medicamentis. Si uerò ingens sit fluxio, primùm sanguinis missione, uel purgatione, uel utroque: deinde humoris qui in parte relinquitur, digestionem ac discussionem. Cùm uerò suis sedibus exciderūt ossa, extendi aduersa uincula ac nerui debet, postea uerò reponi, in oppositam qua exciderūt partem repellendo. In scrotum descendunt quandoque intestina, quandoque uerò omentum. Prior affectus enterocoele, posterior epiplocele dicitur. Descendunt autem uel ob dilatationem uel rupturam meatus, qui à peritoneo ad testiculos procedit: dilatantur autē nimia laxitate, quā humiditas parit: rumpuntur uerò subito ac uehementi motu. Curantur autē eiusmodi affectus antè dicti meatus, ac tunicæ substantiam cogendo ac firmando: quod per adstringentia fit, ut alibi docebimus.

Deinceps autem de his differendum est quæ in priore sermone distulimus. Hæc autē προφυλακτικὰ græci, nos præcauentia dicimus. Quorum triplex est in genere differētia: una quidem hominis inculcata ualerudine fruētis: altera de qua concoqueri liceat: tertia uerò ægrotantis est. Primum autem genus, quod ut antè diximus, duplex est, ad salubrium: secundum autem ad præcauentium: tertium uerò ad curantium disputationem pertinet.

Galenus dum salubres causas prius tractaret, eas quæ in humoribus consistunt, in hunc usque locum distulit: in quibus has maximè uersari scribit, quas omnes generaliter



liter προφυλακτικὰς uocat: quanquam hæ proprie προφυλακτικὰ dicuntur, quæ uenturis morbis prospiciunt. Salubres autem causæ, aliæ præsentem morbum profligant, aliæ uerò à futuro præcauent, quæ peculiari nomine, ut modò dicebam, προφυλακτικὰ appellantur. Præsentem autem sanitatem intelligo hominis non tantum absolute sani, optimeq; constituti, sed & cuiuscunque natiuam sanitatem habentis, qualem scilicet ab initio accepit, siue ea perfecta absolutaq; sit, siue ab optima declinet, modò talem in præsentia seruet, qualis ab initio erat: atque hoc loco Galenus eam inculpatam uocat, & de qua conque-  
ri non liceat. Eam uerò de qua queri liceat, intelligit quæ nonnihil à sua natiua deflexit citra actionum offensio-  
nem, sed tamen quæ nisi ei provideatur, breui lapsura in morbum sit, Primum itaque salubrium causarum genus duplex est, quemadmodum & salubre corpus duplex: unum quod optimam, alterum quod non optimam sed ta-  
men natiuam sanitatem tuetur, illam paulatim corrigendo, hanc in meliorem statum mutando, aut eam seruando. Corrigenda enim, si per otium & facultates liceat, est: sin minus, seruanda. Hoc igitur causarum genus ad conser-  
uantium, ad præcauentium uerò secundum, tertium ad cu-  
rantium translationem pertinet.

Vniuersum autem hoc genus in humoribus maxime consistit: quos nec lentos, nec crassos, nec multos, nec admodum calidos aut frigidos, nec mordaces nec putres, nec pestilētes esse oportet. Aucti enim morbos gignunt, Augentur autem interdum quidem ab eadem causâ quæ ab initio eos procreauit, aliquādo uerò à cibis corporis humo-



res in suam naturam immutantibus.

Humores in quibus salubres causæ uersantur, nec lentos nec crassos, nec multos, nec admodum calidos aut frigidos, nec mordaces nec putres, nec uenenatos esse oportet: aucti enim morbos gignunt: humorum enim lentore crassitie & multitudine corporis spiracula obstruuntur: unde putredo in corpore nascitur, quæ febres accendit, tales quidem, quales humores sunt qui putrescunt. Multitudo item natium calorem suffocat, uasa rumpit, & fluxionem parit, quæ pro loco in quem influit, uarios morbos gignit: pthisim quidem, si in pulmones: arthritidem, si in articulos: lassitudinem, si in musculos. Pituita autem febres quotidianas, œdemata, morbos comitiales, & hydropes. Flaua bilis febres tertianas, causos, erysipelata, & herpes. Atra uerò bilis febres quartanas, canculos, carbunculos, elephantiasas. Mordax humor ac salsus pruritum, scabiem, & similes affectus. Putris materia in intestinis & uentre lumbricos, uenenati humores syncopas, & animi deliquia, ac tandem mortem. Augentur autem eiusmodi humores aliquando quidem ab ea causa quæ primum eos genuit, aliquando uerò uisus ratione. Causa igitur quæ hos humores procreat, duplex est, altera materia, altera efficiens. Materia, ex qua quidem & fiunt & augentur, cibi sunt & potus. Crassi enim crassum, uiscosi uiscosum, acres acrem humorem generant. Causa efficiens facultas est sanguinis procreatrix, quæ in iecore primum, deinde uenis sita est: ea ex elementorum mistione constat: quare si probe mista sint, ualidam: si improbe, inuolidam hanc esse oportet. Iecur igitur temperatum, sanguinem: frigidum, pituitam: calidum, bilē gignit. Cū ergo aut antecedēs ui-

etus



Aut ratio, aut iecoris intemperies, aut utrunque, humorem uitiosum in corpore genuerunt, si uitiosus cibus, & qui similem priori sanguinē gignit, adhibeatur, maneatq; eadem iecoris intemperies, necessario augetur humoris uitium non solum quantitate, sed & qualitate. Cum uero corporis humores probi sunt, sed uictus ratio est improba, hoc est ex qua succus crassus, uiscosus, calidus, frigidus, acris, aut uenenatus generatur, humorum malignitas increfcit. Non enim solum sua præsentia uictus cuiusmodi humoris molem auget, sed & præcedentem corrumpit. Nam animal quantumcunque probum sanguinem habeat, si prauis cibus uesci assuescat, malignis humoribus corpus implebit.

Horum autem curandorum duplex est scopus nempe immutatio, & euacuatio. Immutantur uel ab ipso corpore eos concoquente, uel à quibusdā medicamentis, in quibus tum ea continentur quæ animalium uenenis medentur, græci ἰσχυρά uocāt: tum quæ exitialia pharmaca permutant.

Humores in quibus commemoratum causarum genus uersari modò dicebamus, alij sola quātitate, alij sola qualitate delinquunt, ut crassi, uiscosi, calidi & frigidi. Alij tota substantiā naturaq; contrarij sunt, ut acres, putres, & uenenati. Primi sola uacuatione egent: secūdos in substantiam nostram natura interdum sola, interdum uero adhibita contraria qualitate mutat. Frigidus enim calida, & frigida calidos: crassos tenuantia, & lentos incidentia ad naturalem statum nobisq; familiarem perducunt: atque hi uacuatione non egent, nisi qualitate redundant: acres uero, ac putres, uenenatiq; in meliorem quidem statum

GG ij mutari



mutari possunt, sed in substantiam nostram non possunt, ut cui tota substantiâ contrarij sint. Mutantur autem putres quidem & acres à nativo calore in pus, aut aliud quidpiam puri simile: postea uerò aut ab excretrice facultate expelluntur, aut à medicamentis expurgantur. Venenati autem quodammodo immutantur, non autem uel in pus, uel in substantiam nostram conuertuntur: exuitamen eorum malitia potest, aut foràs protrudi medicamentis quæ græci alexiteria uocant, cuiusmodi est antidotus theriacæ. Quoniam igitur uenena aut sua frigiditate, aut calore, aut tota substantiâ ledunt, adhibenda ea sunt, quæ calfaciant, si frigidum: uel refrigerent, si calidum: uel exiccent, si humidum: uel humectent, si siccum id sit: uel si tota substantiâ contrarium sit, quæ immutent, ac innocentius reddant. Hæc autem media esse oportet inter corpus & uenena. Nam quæ propinquiora ueneno sunt, ut uenenum ledunt: quæ uerò à ueneno plurimum distant, corpori nihil prosunt. Similiter autem largius sumpta, grauem noxam corpori inferunt: parcius uerò, à natura uincuntur: proindeq; nihil aut parum prosunt: quare ea mediocri mole sunt exhibenda, ut Galenus libro quinto de simplicium medicamentorum facultatibus docet.

Euacuantur autem à medicamentis potenter calfacientibus, & purgationibus, clysteribus, & sudoribus, & uomitionibus, atque hæc sunt communes eorum uacuationes. Propriæ uerò ex locis in quibus aceruantur, sumuntur: quemadmodum in libris de sanitate tuenda, præsertim tertio & quarto docuimus, ubi de lassitudinibus alijsque lassitudi-

dini



dini proximis affectibus disputauimus. Promptius enim primarum uenarum excrementa per uentrem, iecoris uerò per urinas expelluntur, & per sudores, qui in toto corporis habitu continentur: quemadmodum per palatum, aut nares aut utrumque, quæ caput occupant: & quæ in latis thoracis spatijs sunt, per guttur unà cū tussi reijciuntur. Quæ uerò in renibus uel uesica resident, per urinas.

Humores, ut modò dicebam, alij immutari à natura in substantiam nostram possunt: atque hi uacuatione non egent. Alij uerò non possunt, ideoq; uacuatione egent. Vacuantur autem sectione uenæ, calfacientibus medicamentis, purgationibus, clysteribus, aut sudoribus. Multitudo enim humoris in uenis, uacuationem quæ uenæ sectione fit, postulat: quæ autem qualitate delinquant, alias uacuationis differentias desiderant, quæ à locis in quibus resident, desumuntur. Cùm igitur uacuatio per affectum locum, aut affecto loco quammaximè fieri potest commodè uiuim facienda sit: quæ in sinis iecoris partibus primisq; eius uenis sunt, per uentrem: quæ uerò in gibbis, per urinas uacuantur: priora purgantibus, posteriora diureticis medicamentis. Per sudores uerò, quæ in toto corporis habitu resident, adhibitis frictionibus, unctionibus, exercitationibus, alijsq; similibus, quæ Galenus De quædā inæquâ esse iubet, hoc est quantum res ipsa efflagitat, calida. De quibus idem author libro tertio & quarto de sanitate tuenda abundè tractauit. In tertio quidem de apothepia, & lassitudinibus ex exercitatione partis, quarto uerò de spontè natis lassitudinibus. Quæ uerò



in capite sunt, per palatum quidem extrahuntur didymassematis & gargarismis: per nares uero errhinis. At quæ in thorace continentur, cum tussi per asperam arteriam reijciuntur: per urinas uero, quæ in uesica & renibus sunt. Commode enim per has uias ex antè dictis locis excrementa uacuantur.

Retrahendi autem ad longinquissima, communis est omnium partium indicatio, quæadmodum deriuandi ad propinqua.

ΑΥΤΙΣΤΑΤΙΣ est fluentis humoris retractio in partem aduersam: quam ad longinqua faciendam esse nunc docet Galenus. Quod perpetuò uerum non est. Necessariò enim ad propinqua fit, cum excretrix facultas uehementer est concitata, morbus magnus est, celereq; remedium efflagitat, & humor cum graui periculo in affectam partem influit: ut in commentarijs nostris in posteriorem Galeni librum ad Glauconem docuimus. Quòd si affectus exiguus sit, nec celerem curationem exposcat, nullumq; periculum ex fluxione timeatur, ad longinquum retrahere oportet: ut in humorum fluxione quæ ad genu fit. Hæc enim pars sine periculo fluxionem excipit, nec præceps remedium requirit. Itaque in longinqua fluxionem reuocare oportet: humor uero cum iam locum obsedit, non retrahi in longinquam partem, sed in uicinam deriuari debet. De his autem nunc fusius disputare superuacuum foret, cum in antè dictis commentarijs abundè sint pertractata.

Quæcunque uero eiusmodi affectiones curant, salubres causæ dicuntur: quemadmodum morbo  
 scæ, quæ



fa, quæ has adaugent : & neutrae , quæ neque lædunt , neque iuuant . Posset autem quispiam ne quidem causas omnino appellare , quales multi sophistæ sunt , qui rerum differentias contemnunt , plurimum uero temporis in nominibus conterunt : aduersus quos in alijs operibus plurima scripsimus . Hæc igitur est artis pars , quæ prophylactice dicitur .

Quæ antedictas affectiones , inquit , summouent , causæ salubres dicuntur : quæ uero adaugent , morbosæ : quæ nec augent nec tollunt , neutrae appellantur . Quemadmodum enim corporis affectus omnes inter salubrem & morbosum tam simpliciter quàm in præsentia constituti , neutri dicuntur , ita & causæ omnes inter salubres & morbosas tam simpliciter quàm in præsentia , neutrae uocantur . Salubres dico , quæ sanitatem tuentur , corrigunt , aut efficiunt . Morbosas uero , quæ morbum adferunt , uel augent , uel fouent . Neutras uero , quæ nec hoc nec illud efficiunt : hoc est quæ nec morbum gi-  
gnunt , uel augent , uel fouent , nec sanitatem tuentur uel corrigunt , uel efficiunt : sed medium inter utrunque extremum statum quem neutrum appellamus , seruant . Quoniam igitur propositi affectus neutri sunt , causæ quæ hos seruant , quæ scilicet nec obsunt nec iuuant , neutrae erunt . Quemadmodum enim quæ optimam sanitatem tuentur causæ , quæq; mediam inter optimam & neutram uel tuentur uel corrigunt , salubres : & quæ morbosum statum uel adferunt , uel augent , morbosæ : ita quæ neutrum statum seruant fouentque , neutra ap-  
GG iij pellantur .



pellantur.

Conualescentibus autem ex morbo, ac senibus ea debetur victus ratio, quæ græcis analeptice, & anathreptice dicitur, hoc est instauratrix & altrix. Qualis uerò sit eorum affectio, & quibus potissimum causis ad naturalem statum reuocentur, in libris de curandi ratione latè ac diffuse disputatum est: in hoc autem opere summatim docebimus,

Analeptice, victus ratio est, quæ conualescentium ex morbo vires reparat: Geroconice, quæ sanitati senum prospicit: utrisque communis est anathreptice. Nam tam conualescentes quàm senes eodem serè modo aluntur, atque reficiuntur. Quoniam autem ex leui occasione senilis status in morbum decidit, simili victus ratione his, qui ex morbo conualescunt, curari debent. Hæc autem media est inter eam quæ sanorum propria est, et eam quæ ægrotantium: ut mox docebitur.

Eiusmodi igitur est hæc affectio. Probus quidè sanguis est, sed paucus, cū quo & spiritus vitalis, ut uocant, & animalis. Solidæ quoque partes sicciores, unde & earū vires imbecilliores, ob quas uniuersum corpus frigidius existit.

Videtur hoc loco Galenus de his solum qui ex morbo calido & sicco conualescunt, uerba facere. Maxime enim eiusmodi morbus humiditatem dissipat, & partes solidas uniuersumq; corporis habitum desiccatur. Sed si rem penitus intueamur, nullum omnino corporis totius morbum inueniemus, qui si diutiùs perseueret, hæc mala non



non inuehat, siue is calidus siue frigidus sit, siue siccus siue humidus, siue ex his mistus: semper enim imbecillitatem gignit, imbecillitas uerò atrophiam, ut quæ aut parum, aut nihil concoquat, unde sequitur sanguinis & spirituum penuria, totiusq; corporis refrigeratio, ac caloris natui inopia: unde solidæ partes infirmæ redduntur. Negare enim nolum eiusmodi incommoda ex calidis, siccisq; morbis quàm frigidis & humidis maiora nasci. Quòd uerò id sanguinis quod in conualescentibus relinquitur, probum sit, uel ex eo constat, quod corpus tum ab humoribus uitiosis purum sit: alioqui conualescentium status omninò morbosus esset. Siue igitur morbus qui præcessit, ex humorum uitio natus sit, siue ex sola intemperie, conualescentium corpus uitiosorum humorum expers esse debet. Nam non alio modo conualescere corpus dicitur. Senum uerò sanguis non simpliciter, sed pro ætatis ratione probus est.

Salubres autem causæ commemoratam affectionem emendant, quæ, ut summatim dicam, celeriter ac tutò corpus alunt: particulatim uerò, moderatus motus, cibus, potus, & somnus. Moruum uerò materia, gestationes sunt, ambulationes, frictiones, & balneæ. Quòd si ex his multò meliùs habeant, quotidiana opera paulatim tractent. Cibus autem interdum quidem humidus, coctusque faciles, & minimè frigidos sumant, temporis uerò progressu & eos qui uberiùs alant. Commodè uerò in potu uinum datur, ætate quidem medium, forma uerò purum ac pellucidum, siue id album sit,



fit, siue subflauum: odore iucundum, quod gustu nec aquam omninò, nec uehementem aliquam qualiratem referat. Itaque nec dulce sit, nec acre nec amarum. De his autem ut modo dicebam, in libris de curandi ratione fusissimè est disputatum.

Dubitari potest an quemadmodum cōualescentium, ita senilis status instaurari dicatur, an potius conseruari. Conualescentes enim in pristinum statum redeunt, at senes reuerà non redeunt, sed tantum in suo naturali statu conseruantur, aut certè impediuntur, ne præproperè ad extremum senium perueniant. Ipsis tamen quemadmodum conualescentibus ex morbo analepticen tribuit Galenus. Vt id autem melius intelligamus, reuocanda in memoriam sunt, quæ modò dicebamus: nimirum similem rationem conualescentes ex morbo, ac senes desiderare, ob id quòd simili ferè affectu ambo laborent. Ideò analepticen, quam conualescentium propriam esse diximus, congruere senibus idem author scribit. Quæ igitur horum amborum affectiones emendant causæ, ut loquitur Galenus, ex eorum genere sunt, quæ celeriter, ac tutò corpus alunt. Celeriter quidem, ne si tardius quod exhibetur alat, uires deficient. Tutò uerò, quoniam non omnem cibum ac potum caloris imbecillitas conficere potest. Cæterum celeriter alunt, cibus humidus, quiq; facile concoquitur, ut ptissanæ sorbitiones, lac, & alia id genus: uinum ætate medium, purum, defecatumq; ac lucidum, odore iucundum, gustu neque aquam neque aliam uehementem, alienamq; qualitatem referente, siue id album, siue flauum sit: humidus enim cibus facilè à uentre conficitur:



Et deducitur in emaciatum morbo corpus, ipsumque alit, ac instaurat. Vinum uero quale modo declaratum est, statim in corpus transfertur, calorisque natiui potissimum substantiam reparat. Contra cibus uiscosus, crassus, durus, frigidus, atque ut semel dicam, concoctioni contumax, omnino fugiendus est, ut qui nec celeriter alat (tardè enim ut diximus conficitur) nec tutò: uires enim lædit, ac obruit. Eadem ratione uinum rubrum, et crassum tardè recipit concoctionem, moramque in uentre trahit. Aquosum uero substantiam quæ periit, non reparat. Acre et amarum contractam ex morbo et atate siccitatem auget. Hæc notiora sunt quam ut fusiùs explicari debeant, præsertim cum de his Galenus libro septimo de curandi ratione, et quinto de sanitate tuenda abundè tractarit.

Nunc enim singula percurrere nõ statuiamus, sed tantum eorum quæ in alijs operibus fusiè disputata sunt, capita commemorare: quorum ubi numerum, & qualitatē recēsuero, huic libro finem imponam. Antè autem diximus alterum esse librum in quo de constitutione artis medicæ differuimus: quem duo priores de artium constitutione præcedunt: uerùm hi quidem una cum hoc, quem nunc absoluius, in eorum ordine quos fusiè lateque tractauimus, numerandi non sunt. Illi uero hunc habent ordinem. De elementis iuxta Hippocratis sententiam, liber unus: quem tres de temperamentis sequuntur: quorum duo priores de animantium, tertius uero de medicamentorum temperamentis tractat. Eam ob rem opus de simplicium me-

dica-



dicamentorum facultatibus, probè intelligi non potest, nisi tercio de temperamentis accuratè cognito. Alius autem liber exiguus, cui titulus est de inæquali intemperie, duos priores de elementis consequitur. Cui similiter alij duo parui succedunt: quorum alter de optima corporis constitutione, alter de bono habitu inscribitur. Sequitur aliud opus quod tres libros complectitur, de naturalibus facultatibus: quod, si lubet, aut post duos de temperamentis, aut post librum de elementis legere poteris. Post hunc uerò in pluribus libris de functionibus animæ differuimus. Quoniam autem ad eas demonstrandas non parū conferunt ea, quæ ex corporum dissectionibus nobis apparent, prius in illis te exercere oportet: quorum maximè utilis est liber, qui de anatomicis administrationibus inscribitur. Præter hos autem plures alij sunt, quorum duo de dissectionis dissectione, unus uerò de mortuorum dissectione: quos ordine sequuntur duo de uiuentium dissectione. In alijs uerò quibusdam speciatim ad initiatos de ossibus conscripsimus: in quo genere musculorum, neruorum, arteriarum, & uenarum dissectione, & alia id genus habentur. Et liber cui titulus est, an sanguis naturâ in arterijs continetur. Eodem uerò, qui partium actiones produnt, duo quidem sunt de musculorum, tres uerò de thoracis & pulmonis motu: quibus deinceps succedit liber de respirationis causis: post hunc liber de uoce. De a-

*nime*



nimæ principatu , ac alijs omnibus quæ naturæ & animæ actiones inquirunt , ac scrutantur , in opere de Hippocratis & Platonis placitis ( quod ex multis libris constat ) tractauimus . In eodem contemplationis genere sunt libri de semine , quos seorsum scripsimus . Item de corporum dissectione Hippocratis : quibus omnibus succedit opus de usu partium . Ad morborum autem cognitionem liber de locis affectis confert , & de pulsibus : in quo & de prænotione docemus . Librum uerò de pulsibus alij duo præcedunt , unus quidem de respirationis , alter de pulsuum usu . Liber autem de pulsibus in quatuor distribuitur : unum quidem de eorum differentijs , alterum autem de cognitione , tertium de eorum causis , & quartum de ea , quæ ex pulsibus sumitur prænotione . In hoc genere est liber ad initiatos , qui de pulsibus inscribitur . Alium uerò librum uelut omnium horum compendium scribere in animo est , quem uel artem de pulsibus , uel compendium inscribam . Ad hanc autem contemplationem conferunt quæ in librum Archigenis de pulsibus enarramus , ac interpretamur . Maximè uerò ad prænotiones conducit commentatio de iudicijs : quam liber de diebus iudiciarijs præcedit . Sed & de spirandi difficultate opus , tum ad præsentis affectus cognitionem , tum ad prænosendum tam bonum quàm malum morbi successum est utile . Omnium igitur horum nonnullorumque aliorum singularium librorum cognitio



tio utilis est : cuiusmodi est de causis euentibus, de medica experientia, de extenuante uictu, & de uenarum sectione ad Erasistratum, & de tumoribus præter naturam, similiter autem & de plenitudine, & id genus alij. Ad curandi autem rationem, omnium maximè necessarij sunt de morborum & symptomatum differentijs libri tres, in quibus morborum causæ tractantur. Præter hos alij tres sunt in quibus explicatur symptomatum causæ. Sunt & de simplicium medicamentorum facultatibus libri, de quibus antè meminimus: & de medicamentorum compositione, quibus libri de curandi ratione succedunt. Seorsum autem de ualitudine tuenda opus scripsimus. Quod uerò ante hos omnes exerceri in opere de demonstratione eum oporteat, qui artem cum ratione tractaturus sit, in libro de optima secta declaratum est. Reliquos autem libros ac commentarios à nobis conscriptos nunc percurrere necessarium nō est, cum de hisce omnibus alibi simus tractaturi in uno atq; fortè altero libro, quem ita inscribemus, Galeni de proprijs libris.

*Post tam fusam, luculentamq; Iacobi Syluij medici doctissimi explicationem ordinis legendorum librorum non solum Galeni & Hippocratis, sed & recentium quorundam medicorum, de ea disputare non statueram: sed nonnulli ex amicis nostris laborem hunc importunis suis efflationibus subire non coegerunt: mutilos enim fore aiebant commentarios hos, nisi ultimum hunc locum de ordine*



dine legendorum Galeni librorum exponerem. Quod cum honeste negare non possem, hunc quam potui diligentissime conscripsi.

Initio igitur huius operis triplicem esse omnem docendi rationem indicauimus : unam quæ ex finis notione per resolutionem fit : atque hanc inueniendis constituendisq; artibus esse dicatam . Alteram huic contrariam , ex eorum compositione quæ resoluendo inuenta fuerunt , natam : eamq; tradendis disciplinis per finis resolutionem inuentis , maxime esse necessariam . Tertiam uerò quæ ex definitionis dissolutione fit , ad artis memoriam habendam . Triplex igitur disponendorum Galeni librorum erit ratio . Prima ab his auspicatur , qui sanitatem tueri , emendareq; , & morbum profligare docent , ad eos usque , qui artis elementa tradunt , procedens , perpetuo ordinem seruans qui ex finis resolutione inuentus fuit . Cum igitur propositus finis sit corpus sanum uel tueri uel emendare si ita uideatur , & ægrotum à morbo uindicare : cumq; sanitas morbum naturâ præcedat : primum ab his sumendum initium est , qui sanitatem tueri & corrigere , deinde ab his qui morbum propellere docent . Seruandæ autem sanitatis ratio , & morborum curatio , in assumendis , efficiendis , educendis , & foris incidentibus posita est : ut antè declaratum est : quæ rite administrata sanitatem seruant , & morbum propellunt . Vt igitur recte administrantur , cognoscenda sunt corpora quibus ipsa adhibentur . Rursus corpora non noscuntur nisi cognitis eorum partibus , quæ ex sua substantia , magnitudine , formatione , situ , & numero cognoscuntur . Resoluendum igitur corpus est



in omnes suas partes: quod nobis incidendi corpora ratio suggerit. Resolutas medicus contemplatur, cuius scilicet sint substantiæ, mollis'ne an duræ, cuius magnitudinis & figuræ, quot numero sint, & quo modo inter se collocatæ. Nihil enim temerè sed boni gratiâ omnia natura facit. Ex simplicibus uerò compositæ cognoscuntur. At satis non est harum notitiam habere, sed earum facultates, officia, actionesq;, quorum gratiâ ipsæ cõditæ sunt, uestigare oportet: quid musculi uerbi gratiâ agant, quid ossa, quid reliquæ simplices corporis partes, deinde quid compositæ. Actiones per se nobis conspicuæ sunt, facultates uerò per actiones. Ex partium temperamentis nascuntur facultates, ex his actiones. Temperamentum igitur naturâ facultate prius est, facultas uerò actione. Ad sensum uerò actiones primæ sunt, deinde facultates, postea autem temperaturæ, postrema uerò elementa ex quibus hæ constant. A fine igitur constituto, nempe sanitate, ad elementa usque descendimus. Itaque si ordine libros disponas, in primo loco opera quæ sanitatem tueri, & morbos profligare docent, statuenda sunt, deinde reliqua eo ordine collocanda, quò facta fuit resolutio. Quòd si compositionis ordine ea disponas, ab his quæ elementa tradunt, ad ea quæ sanitatem tuentur, & morbum propellunt, procedendum est, eo collocando ordine, quò fit ad finem reditus: ut postea docebimus. Ad id igitur unde digressi sumus reuertamur. Scrutandæ itaque sunt partium actiones ex opere de usu partium, & alijs anatomicis libris. Nam in unaquaque parte ingeniata facultas est pro eius temperamenti ratione. Ex facultate uerò actio nascitur. Cùm igitur nulla pars in corpore



pore sit quæ officio aliquo uacet, quæq; usum aliquem nō præstet, alia alium pro sua substantia, magnitudine, forma & compositione: unamquamque ut est seruare oportet: & si quomodo uitiata sit, ad meliorem statum reducere. Vitium autem magna ex parte deprehendimus cum ex alijs multis, tum ex eius actione læsa: ut ante declaratum est. Cæterum cum duplex sit partium genus, unum primariū ac simplicium, alterum quod ex his compositum est, quod quia absolutam perfectamq; actionem edit, instrumentum dicitur: duplex erit uirtus et uitium, instrumentorum quidem in magnitudine, formatione, numero, & situ: simplicium autem partium, quoniam ex quatuor naturæ elementis constant, hoc est igni, aëre, aqua, terra: aut, si mauis, calido, frigido, humido, & sicco: uirtus quidem in moderatione, uitium uerò in immoderatione positum. Necessaria igitur & hic est librorum de elementis, de temperamentis, & de simplicium medicamentorum facultatibus cognitio. Ex quatuor enim elementis inter se temperatis corpus unum simplex nascitur, quod pro mixtionis qualitate aliam atque aliam habet naturam. Aliud enim os est, aliud caro, aliud membrana, aliud uena, aliud arteria, aliud aliā naturam sortitum. Tot igitur sunt simplicium corporum simplices differentie, quot sunt elementa, nempe calidum, frigidum, humidum, & siccum: totidem compositæ, calidum & humidum, calidum & siccum, frigidum & humidum, frigidum & siccum: & unum temperatissimum: quorum uirtus in symmetria, hoc est conuenientia, uitium uerò in ametria, id est discrepantia elementorum positum est: ut modò dicebamus. Totidem igitur morbi simplices sunt, quot intemperaturarum actionem manifestè ledentium.



tium differentiae. Ad eundem modum instrumentorum virtus & vitium in magnitudine, conformatione, numero, & situ posita sunt. Virtus quidem, si secundum naturam; vitium uero, si praeter naturam habeant. Illa igitur probas, haec improbas actiones edunt: ex quibus sanitatis & morbi definitiones uestigamus. Quoniam rursus probae actiones aliae alijs sunt meliores, multae erunt sanitatis differentiae, aliae alijs perfectiores. Vna igitur optima est, quae optimas edit actiones. Reliquae ab ea declinantes, sed tamen salubres magis, aut minus, prout ab optima minus aut magis defleclunt: ut fusiùs antè declaratum est. Cognito autem corpore, eiusq; partibus tam simplicibus quàm compositis, earum quoque affectibus, ad remediorum naturam ueniendum est, quae in quatuor consistere antè docuimus, nempe assumendis, uacuandis, efficiendis, & foris incidentibus: quorum materia ex libris de alimentorum facultatibus, de boni maliq; succi cibis, de extenuante uictu, & alijs quàm plurimis ad tuendam ualitudinem spectantibus petenda est: quemadmodum ad morbum depellendum ex libris de simplicium medicamentorum facultatibus, de compositione medicamentorum, & alijs quos paulò post fusiùs explicabimus. Horum itaque necessaria est cognitio: priorum quidem ad sanitatē tuendam ac emendandam: posteriorum uero usus ad propellendos morbos necessarius est. Ex his palàm est necessariam ad rectam curationem esse cognitionē corporis, eius partium, & affectuum qui in ipsa incidunt, eorumq; magnitudinis. Affectae quoque partis naturae, eiusq; situs, conformationis, & societatis, quam cum alijs habet partibus. Ad eundem modum remediorum natura cognoscenda est: alio-

qui



qui nec qualitas nec quantitas eius rectè adhiberi posset. Hic igitur necessarij libri sunt de usu partium, de differentijs, & causis morborum & symptomatum, de locis affectis, & alij quos in compositionis ordine recensebimus. Caterum cum morbus alius aliam requirat uictus rationem (longus enim uberiolem, celer & acutus parciorem) eius exitus ac finis præcognosci debet ad eam uictus rationem instituendam. Morbi terminus inuenitur ex eius magnitudine, & uirtutis robore, & proprijs actionibus. Itaque libri de pulsibus, de iudicijs, & iudiciarijs diebus, & id genus alij hic collocandi sunt. Ex his perspicuum est, si à fine ad ea quæ ad finem referuntur, procedamus, quos libros primò, quos secundò & tertio, quos deinceps legere oporteat. Sed quoniam is ordo ad tradendas disciplinas parum aptus est, aliam dispositionis rationem ad docendas ediscendasq; artes commodiorem scribemus, priori contrariam, secundum eorum compositionem quæ per finis resolutionem inuenta fuerunt. Quoniam igitur in priore ordine à libris qui tueri, ac emendare sanitatem docent, initium sumebamus, deinde ab his qui morbos profligare, ad eos in quibus artis elementa traduntur, procedentes, in qua re tractanda necessariam esse corporis eiusq; partium cognitionem dicebamus, atque ideo ipsum usque ad simplicissimas eius partes & elementa ipsa resoluiamus: in compositionis ordine ab his qui elementa docent, contrario processu ad finem ascendentes auspicabimur. Tractanda igitur primum sunt elementa, deinde nature ex his simplices ac primæ corporis partes, postea reliquæ, gradatim ad finem ascendendo. Elementa quatuor sunt, ignis, aer, aqua, terra: aut si mauis, ut Galenus,

HH ij calidum,



calidum, frigidum, humidum, & siccum : ex quorum mixtione ac temperatione omnia quæ in hoc orbe condita sunt, gignuntur, & in ea resolvuntur. Mixtionis autem rationem habebimus, si singulorum seorsum naturam noverimus. Cognoscemus autem, si quæ in unoquoque cernuntur, accuratè expenderimus. Ignis igitur omnium calidissimus & tenuissimus est, cieturq; & agitur motu suo. Aer humidissimus, ac remissè calidus : tenuitateq; partium pollet, sed minore quàm ignis. Aqua igni contraria est, quatenus attinet ad primas qualitates. Etenim elementorum omnium frigidissima est, sed minus quàm aer humida, subtilis, & tenuis, ut author est Aristoteles. Terra uerò siccissima, & minus quàm aqua frigida, quatenus ad alias qualitates attinet : cum alijs elementis enim maxime igni contraria est : crassa enim & densa est. Cæterum summe contraria elementa, loco sibi proxima non sunt, sed inter ea alia sunt posita, quæ ut utroque participant, ita utrique sunt contraria, sed non summe. Nam inter ignem & aquam, quæ maxime pugnant (calidus enim & siccus ignis est, aqua uerò frigida & humida) positus aer est, qui suo calore cum igni, & humiditate cum aqua communicat. Ad eundem modum aer & terra pugnant. Ille enim humidus & calidus est, hæc uerò sicca & frigida. Igitur his interposita aqua est, quæ & utriusque particeps est, & utrique contraria: communem enim humiditatem habet cum aëre, & frigiditatem cum terra. Quatenus uerò humida est, terræ siccitati : & quatenus frigida, aeris calori repugnat. Quod ideo à natura factum est, ut mellius ac facilius elementa misceri possent. Nam summe contraria in se mutuò non facile transseunt:



transeunt : neutrum enim alterum uincit : sed tamen lu-  
clando utrunque uim acrimoniamq; suam remittit. Quæ  
uerò qualitatem aliquam communem habent, in se prom-  
ptè transeunt. Hinc fit ut elementa pura non sint, nisi  
fortè (ut tradit Aristoteles) ignis, qui nec ubique purus  
est : qua parte enim aëri iungitur, mistam habet natu-  
ram, nempe suam & aëream : iuxta uerò orbis lunæ con-  
cauum, purissimum esse uerisimile est, cum aër ad eam  
partem peruenire non possit, quin prius ab igni immu-  
tationem acceperit, ob suæ mutationis facilitatem, ignis  
uehementiam & distantie longitudinem. Sed ad id unde  
digressi sumus, redeamus. Ignis igitur in aërem, & aër in  
ignem facile mutatur. Idem similiter in aquam, & hæc  
in aërem : quemadmodum aqua in terram, & hæc in  
aquam. Ignis uerò in aquam, & hæc in ignem non pro-  
tinus transit, sed aëris interuentu. Ad eundem modum  
aër & terra se habent. Facile igitur ignis cum aëre mi-  
scetur, & aër cum aqua, & aqua cum terra. Contrà ignis  
ægrè cum aqua : quanquam tamen facilius cum reliquis  
omnibus quam reliqua cum reliquis. Efficacissimus enim  
eius calor est, qui cum tenuitate iunctus, promptè se mi-  
scet ac insinuat cum omnibus reliquis elementis, quæ to-  
ta per tota motu suo agitando primum commiscet, dein-  
de tempore sequestrat, & sequestrata cogit, seruat ac con-  
tinet : quod in musto cernitur : primum enim feruor omnes  
uini partes confundit, deinde tempore separat : crassio-  
res enim ad uasis imum, subtiliores ad summum trans-  
mittit : uini autem substantiam in medio collocat. Atque  
hanc ignis portionem in unaquaque re genita natium ca-  
lorem dicimus, elementa miscentem, & mixta conseruan-



tem. In homine igitur (nam de eo præcipue nostra est disputatio) variae partes uisuntur simplices, inter se tota substantiâ differentes, caloris huius beneficio separatae, & in sua natura conseruatæ. Quoniam ignis calor, ut modò dicebamus, efficacissimus ac uehementissimus est, obiecta est illi aquæ frigiditas, quæ eius uim, ac impetum retunderet: alioqui enim non aliorum solùm elementorum substantias dissipaturus erat, ac demoliturus, sed & suam. Itaque ad cõcordiam elementa perueniunt summam, si pares sint eorum facultates: non summam, si impares. Nonnunquàm enim calidum, nonnunquàm frigidum, quemadmodum humidum aliquando, & nonnunquàm siccum, interdum ex his duo simul superiora sunt: atque horum omnium rursus infinitæ propemodùm sunt differentia, unde infinitæ sunt rerum species quæ in hoc orbe generantur. Cum rursus ignis ob suam tenuitatem facile dissipari possit: cum terra, quæ compacta est, dura ac densa, miscetur, ut ipse in ea diutiùs seruetur. Eodem modo siccitas humiditati obiecta est, ut tandem facultatis suæ impetum ac uim utraque remitteret: quemadmodum calor cum frigiditate iunctus, ut modò dicebamus. Facultate igitur in omnibus rebus genitis hæc quatuor qualitates sunt interdum pares, interdum impares. Quædam enim temperatae sunt, quædam calidiores, quædam frigidiores, quædam humidiores, & quædam sicciores: quibus in opus redactis, qualis unaqueque res genita sit, sensibus apparet. Cæterum aër, & aqua nō solùm ad temperationem contrariorum elementorum, ut antè dictum est, miscentur, sed aër quidem ut ipsius ignis, & aqua aëris substantiam foueret: non enim se solùm, sed reliqua quoque elementa ignis consumit, maximeq; si in  
misione



missione præpolleat. Præter id, aqua ad colliganda conti-  
nendaq; mista elementa uelut glutinum quoddam præbet  
operam: terra uerò reliquorum elemētorum uelut substra-  
tum est. Hæc omnia ex Aristotelis physiologia, maximeq;  
ex libris de ortu & interitu petenda sunt, ex Galeni li-  
bro de elementis iuxta Hippocratis sentētiam. Hæc enim  
genitis rebus omnibus communia sunt. Ex elementis, ho-  
minis temperaturæ nascuntur, certis limitibus conclusæ,  
quos ultra citraq; prodire non possunt. Certa enim est hu-  
mane uitæ latitudo, quam sine morte egredi non licet. In  
hac igitur omnes hominis temperaturæ cōtinentur, eiusq;  
portionem aliquam singule capiunt. Temperata uerbi  
gratiā in eius medio constituta est, reliquæ à medio uer-  
sus extrema deflectunt. Aliæ enim ad calidum, aliæ ad fri-  
gidum, aliæ ad siccum, aliæ ad humidum uergunt, aliæ ad  
calidum et humidum, & reliquæ pari modo ad latitudinis  
extrema tendunt, magis aut minus pro præpollentis ele-  
menti portione: ut antè declaratum est. Ex his perspicuū  
est infinitas esse temperaturas in maioris & minoris ra-  
tione differentes: quarum singule eius latitudinis portio-  
nem assumunt. Sed de his fusiùs fortè quàm ad præsentē  
rem attineat disputamus. Ad institutum igitur redeamus.  
Quoniā igitur ex elementis hominis temperamenta na-  
scuntur, libros de elementis sequūtur tres de temperamen-  
tis: quorū duo priores, ut Galenus, inquit, de animātū, ter-  
tius de medicamentorū tēperatione tractant: hunc libri de  
simpliciū medicamentorum facultatibus sequūtur, ut sine  
quo facile intelligi nequeāt. Post duos de tēperamentis li-  
bros opusculum de inæquali intemperie legi debet, ut ex  
quibus statim pendeat. Quoniam autem sine temperamē-  
torum



torum disputatione intelligi an corpus optimè cōstitutum sit, beneq; habitum, an contrā, non potest: duo exigui libri, unus de optima corporis cōstitutione, alter de bono habitu sequuntur: quanquam opus de facultatibus naturalibus hos præcedere potest. Ex temperamento enim nascitur facultas, & ex facultate actio. Huic igitur libri de functionibus animæ succedunt: qui cū sine partiū actiones edentiū cognitione, hoc est cuius hæ sint substantiæ, cuius magnitudinis & formationis sint, & quem sitū habeant, intelligi nō possunt, peritiam incidendi corpora requirūt: itaque legendi hic sunt anatomici libri, ac in primis de administrationibus anatomicis, postea de dissectionis cōtrouersia, & de uiuorū mortuorumq; incisione, & liber cui titulus est an sanguis naturā in arterijs continetur. Ex his autem qui actiones edunt, duo sunt de musculorum motu, & tres de thoracis & pulmonis motu: quibus succedit liber de respirationis causis: post hunc liber de uoce. De animæ autem principatu, de naturæ & animæ functionibus tractant libri de Hippocratis & Platonis placitis, liber item de sectione, Hippocratis: quos omnes sequitur opus de usu partium. Libros autem de semine, ut in quibus de foetus partibus tractetur, in hoc ordine collocat Galenus. Sunt tamē qui post libros de humoribus legendos esse autument. His constitutis, ad ea ueniendum est quæ præter naturā in corpus incidunt, deinde ad eorum noscendorum & curandorū rationē. Quanquam autem Galenus hoc loco libros de morborū signis, libris de differentiis & causis præponat, uidentur tamen, si propositum ordinem sequamur, hi quā illi prius legendi. Non enim tam accuratè quā in libris alijs huic rei dicatis ordinem scribit. Cū igitur morborū signa tra-

di non



di non possint, nisi quid morbus sit, & quot eius differen-  
tiæ, & quæ eius causæ, cognitum sit, præcedere libri de dif-  
ferentijs & causis morborum & symptomatiū debent. Hos  
igitur libros sequuntur hi, qui morborum affectorumq; lo-  
corum notas tradunt, cuiusmodi sunt de locis affectis, & re-  
liqui quos hic Galenus enumerat, quibus proximi sunt, qui  
morborum successus prænunciant, qualis est de iudicijs, &  
de iudiciarijs diebus, & id genus alij. In actionibus uerò  
& sensus ordine signa priora sunt, ut initio huius operis  
proditum est. Postremò legendi libri sunt primi quidem, si  
ita tibi lubet, qui sanitatem tuentur, & emendant, deinde  
qui morbum profligant: aut hi primi, deinde illi. Sanitatis  
tuendæ ac corrigendæ ratio in assumendis, efficiendis, ua-  
cuandis, & foris incidentibus constituta est: ut sæpe antè  
dictum est: de quibus in libris de sanitate tuenda disputatū  
est: quos ordine præcedunt libri de alimentorum facultati-  
bus, de boni maliq; succi cibis, de tenui uictus ratione, &  
alij id genus. Post hos sequuntur libri de curatione: in qui-  
bus ratio administrandorum remediorū docetur. Libri duo  
ad Glauconem, quos præcedit de temperamētis liber ter-  
tius. De facultatibus uerò simplicium medicamentorum li-  
bri tredecim sequuntur, de medicamentorum compositione  
& curandi ratione. Atque hæc est legendorum librorum  
ratio secundum compositionis ordinem. Deinceps autem  
librorum antè dictorum series secundum definitionis disso-  
lutionem dispositorum exponenda est: quod ut fiat, reuocan-  
da est in memoriam medicinæ definitio: quæ, ut antè dictū  
est, habet ad hunc modum: Medicina scientia est salubrium  
morbosorum, & neutrorum. Eius igitur partes in quas sol-  
uitur, sunt, salubria morbosa, & neutra. Salubria in corpo-  
ra,



ra, signa, & causas diuiduntur. Ad eundem modum morbo-  
sa, & neutra. Rursus salubria corpora diuiduntur in ea,  
quæ simpliciter, & quæ in præsentia talia sunt, & quæ ut  
plurimum. Semper salubria sunt, quæ statim ab ortu pro-  
bam qualitatem, temperamentum, rectamq; partium consti-  
tutionem nacta sunt. In præsentia uerò salubria, quæ nunc  
sanitate fruuntur, qualiacunque antea extiterunt. Ad ho-  
rum autem proportionem morbosa & neutra diuidi pos-  
sunt. Ad quorum perfectam intelligentiam habendam, ac  
in primis quidem salubrium, deinde morbosorum seu neu-  
trorum, legendi libri sunt quos physiologicos nonnulli ap-  
pellant. Quoniam autem sine elementis temperaturis fa-  
cultatibus & actionibus partium, salubria morbosa & neu-  
tra intelligi non possunt: primum libri de elementis legen-  
di sunt, postea de temperaturis, de inæquali intemperie, &  
optima corporis cōstitutione, de bono habitu, de facultati-  
bus, tū animæ, tū naturæ, & anatomici, & alij plerique, eo  
ordine quem prius tradidimus cū Galeni libros secundū  
compositionis ordinem tractaremus. Iidem quoque libri  
ad corporum morbosorum cognitionem legendi sunt, &  
præter hos de differentiis & causis morborum & sympto-  
matum, de differentiis februm, & id genus alij quos Gale-  
nus fusiùs recēsiuit in opusculo quod de proprijs libris in-  
scripsit. Quoniā uerò corporis affectiones tam secundum  
naturam quā præter naturam, ad sanitatis tutelam, &  
morbi curationem cognoscere oportet, statuendi libri sunt  
qui has nobis prodant: in quorum catalogo sunt libri de lo-  
cis affectis, de pulsibus, & alij quos prius retulimus. Post  
disputationē uerò de corporibus tam salubribus quā mor-  
bosis ac neutris, horumq; notis, consequens est ut de causis  
differamus



differamus quibus hæc corpora seruentur, emendantur, ac curètur. Legendi itaque hi sunt: hoc opus quod interpreta-  
mur: libri de sanitate tuenda: & ante hos libri de elemen-  
tis, boni maliq; succi cibus, & alij prius declarati: deinde  
libri quatuordecim de curandi ratione, & duo de curandi  
ratione ad Glauconem: & ante hos libri de simplicium me-  
dicamentorum facultatibus: postea de horum compositio-  
nibus: ut antè diximus. Hi igitur sunt omnes legendorum  
Galenì operum ordines: in quibus nō omnes quidem in sua  
quosque classe locauimus, tum quòd ex Galenì opusculo  
quod de ordine legendorum librorum suorum inscripsit, sa-  
tis patère possunt: tum quòd Iacobus Syluius, ut antè me-  
mini, de his fusissimè latissimèq; conscripsit. Antequàm ue-  
rò ad sacratissimam hanc artem accedas, instructum te  
optimis artibus esse oportet, ut grammatica, dialectica,  
rhetorica, arithmetica, musica, geometria, & astronomia,  
maximèq; demonstrandi scientia, sine qua iudicium nullum  
in alijs disciplinis esse potest. His igitur instructus, in pri-  
mis librum de sectis, ut quæ sectandæ quæue repudiandæ  
ex his sint, cognoscas: aut si malis, de optima secta legen-  
dus est liber: deinde uerò in unaquaque librorum classe, hi  
qui ad initiatos inscribuntur, qualis est de pulsibus ad ini-  
tiatos, ante libros alios de pulsibus: & de ossibus ad initia-  
tos, ante libros alios anatomicos.

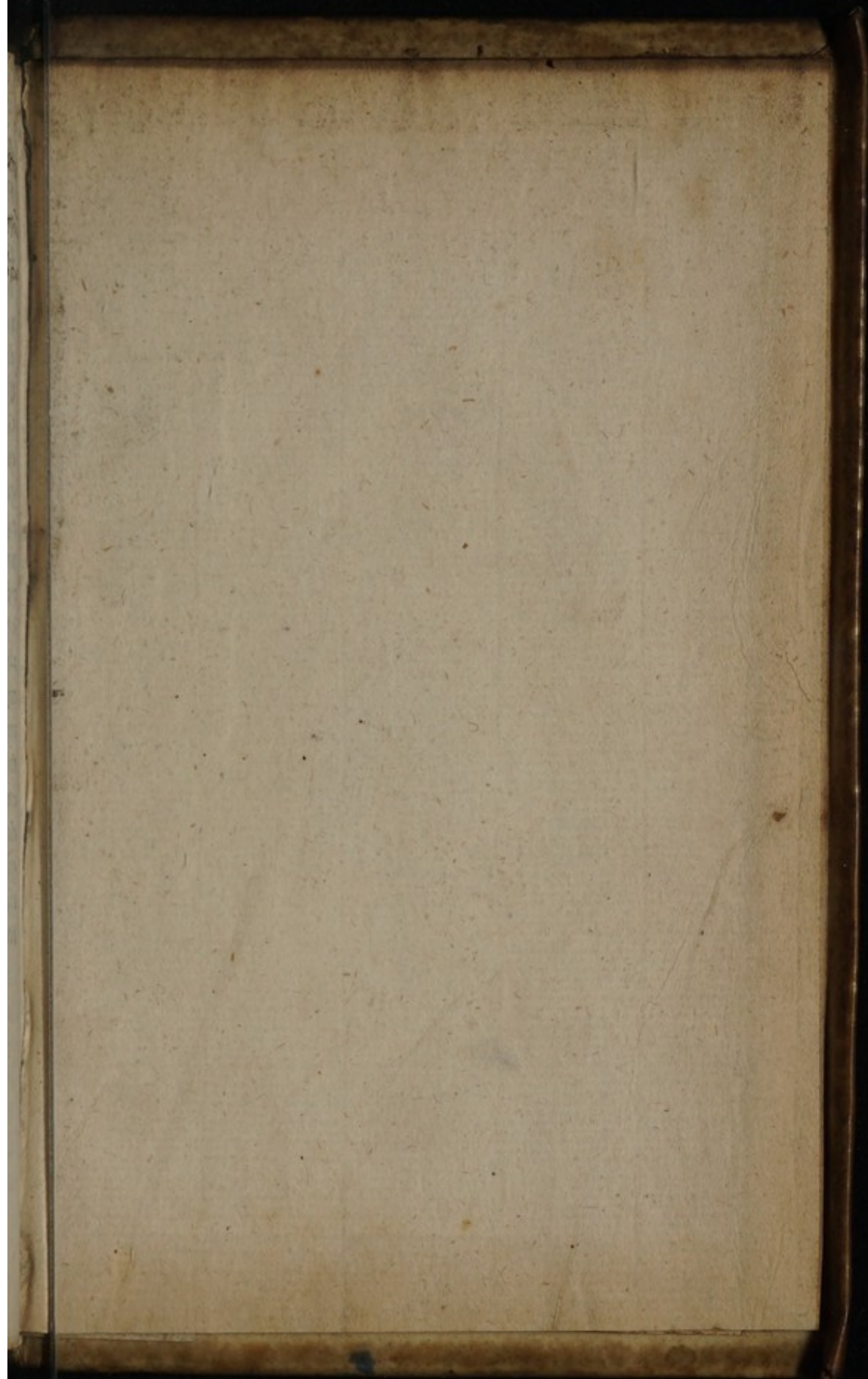
F I N I S.



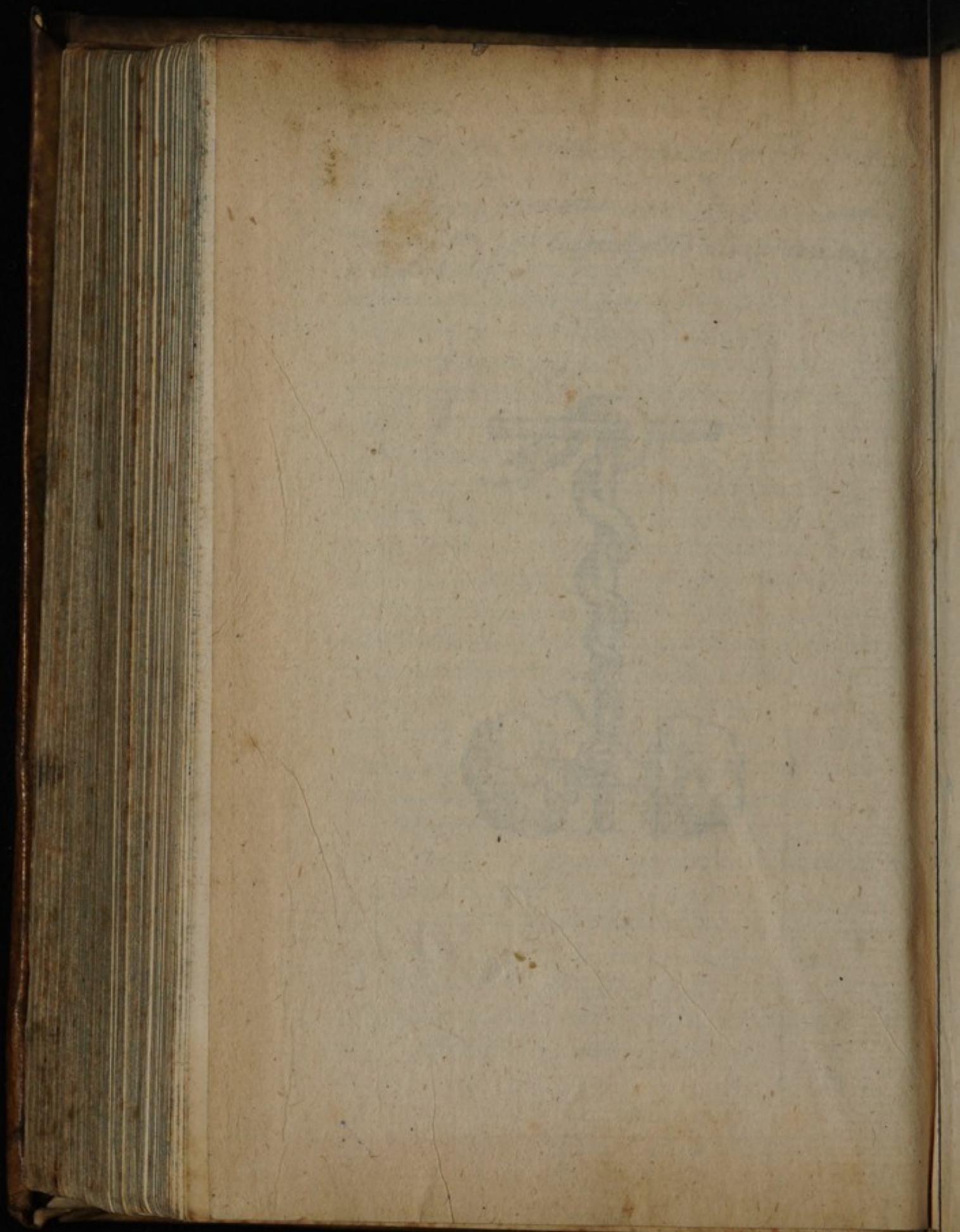
Phedro) pre portenda in matulibibione doxores  
 Phedroes Zomabones conu Phedroes y pueroru  
 Phedroes) qui pre portenda in matulibibione doxores  
 Cuius dicit) qui pre portenda in matulibibione doxores



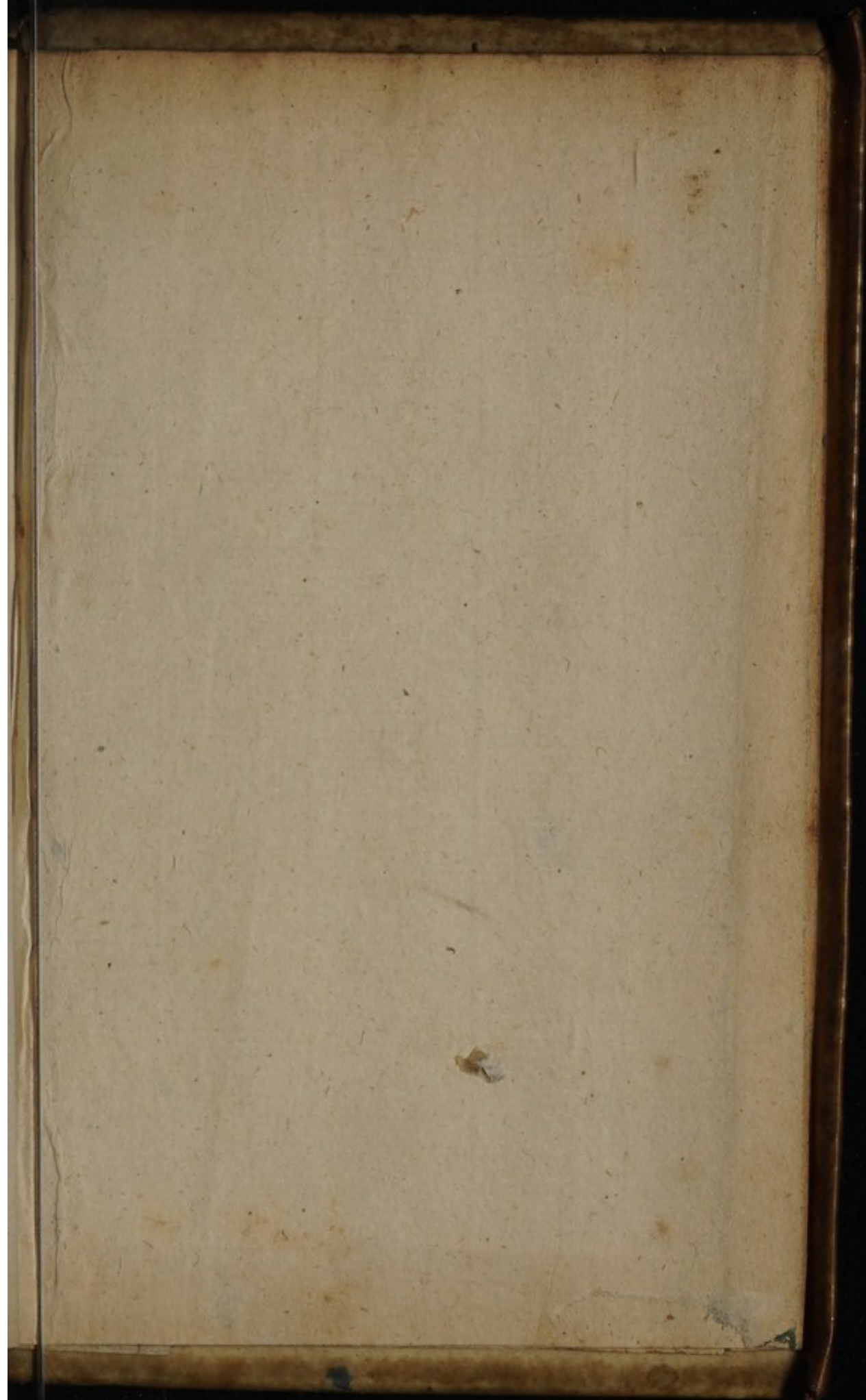




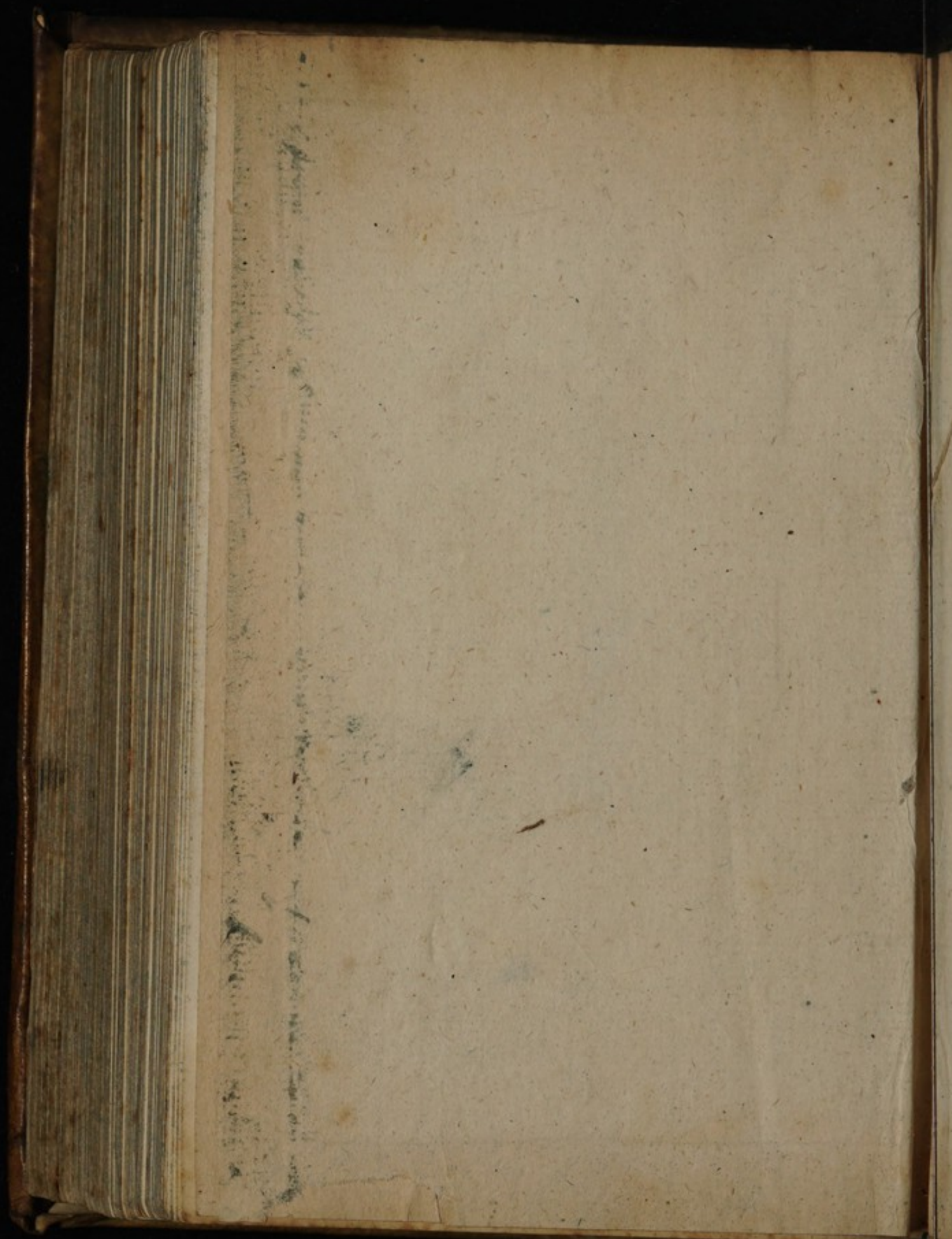




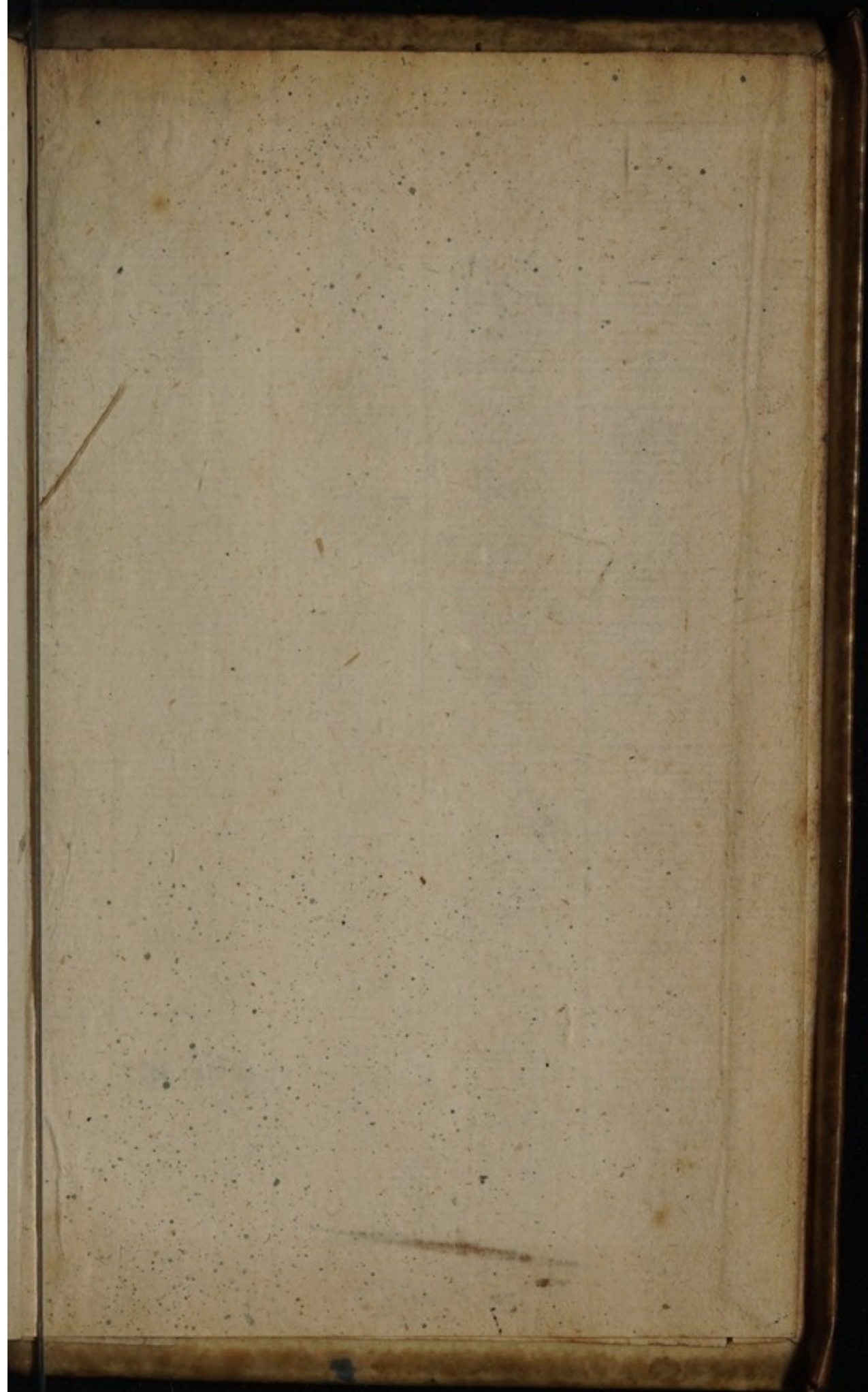














25. ii. 18

Chas. B.



